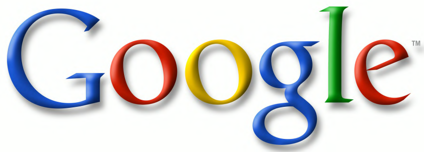

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
VE RI TAS
CHRISTO ET ECCLESIAE

LENSGREVE

JOHAN CASPAR HERMAN WEDEL JARLSBERG

AMTMAND, MEDLEM AF RIGSFORSAMLINGEN PAA EIDSVOLD, STATSRAAD, STORTINGSMAND, STATHOLDER OG PROKANSLER VED DET KGL. FREDERIKS UNIVERSITET

1779—1840

AF

DR. YNGVAR NIELSEN

TREDIE DEL

1815—1840

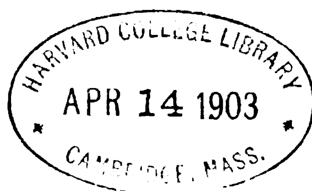
UNIVERSITETSPROGRAM FOR ANDET SEMESTER 1901

CHRISTIANIA

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

TRYKT HOS W. C. FABRITIUS & SØNNER, A/S

1902

HARVARD COLLEGE LIBRARY
APR 14 1903
CAMBRIDGE, MASS.

INDHOLD.

Side.

FORTEGNELSE OVER ILLUSTRATIONERNE.

De i disse tre Bind i Fototypi gjengivne Buster, Malerier og Tegninger — 7 i Tallet — er de eneste *ad vivum* tagne Billeder af Grev Herman Wedel, som overhovedet existerer.

Et hos Emil Bærentzen litograferet Portræt af Grev Wedel medfulgte 1840 det danske Hefteskrift „Portefeuillen". Efter Grevens Død i Wiesbaden blev der taget en Dødsmaske af ham. Men senere er denne desværre bortkommen. En Marmorbuste af Grev Wedel blev mange Aar efter hans Bortgang udført af Glosimodt.

De i første Bind gjengivne Malerier af Grev Hermans Forældre ved Tischbein er først udførte i 1788.

I.

FINANSDEPARTEMENTET OG RIGSBANKEN.

„De store Beslutninger“ var fattede; de store Handlingers og de høie Stemningers Tid var tilende. Tilbage stod det jævne, det mere dagligdagse Arbeide, der ikke vakte stor Opsigt, ikke gav meget at tale om, men som ligefuldt var uendelig vigtigt for Fædrelandet, hvis Velfærd derved skulde grundlægges. For de Mænd, der som Medlemmer af Regjeringen gik ind i dette Arbeide, var det ikke meget opmuntrende at vide, at deres Medborgere ikke altid vilde stille sig velvillige mod deres Bestræbelser, — at den personlige Kritik altid var vaagen og søgte at ramme dem. I 1814 var der opsamlet megen Bitterhed, og Uviljen mod de nye Mænd var allerede kommen tilorde, forinden de havde taget Sæde i Statsraadet. Christiania var i 1814 en meget liden Hovedstad, og de Mænd, som skulde indtage de første Pladse, havde der Kritiken lige ind paa Livet. Man havde at bevæge sig paa en ganske ringe Plads, og Statsmagterne laa hinanden klods ind paa Livet. Regjeringens Departementer laa Væg i Væg med det knebne Lokale, som var anvist Stortinget, og hele det offentlige Liv var presset sammen inden nogle faa Kvartaler, hvor der var rig Anledning til at træde hinanden paa Tæerne.

I disse knebne ydre Forhold ligger for en Del Forklaringen til det Bipræg af personlig Bitterhed og smaalig Kritik, som det offentlige Liv modtog lige fra det Øieblik, da Forfatningens Maskineri blev sat i Gang. I en særlig Grad vendte denne Dadlesyge, denne Tilbøielighed til at granske de høieste Statstjeneres Bevæggrunde sig mod Grev Wedel, der allerede i Forveien havde været et Tvistens Æble mellem sine Landsmænd og i rigeligt Maal havde prøvet den samme Behandling. *Grevens Feide* rasede paa det værste, da han begyndte sin nye

Virksomhed. Han vidste, hvad der ventede ham, men lod sig ikke skræmme. Han var i den Henseende helt inde i Situationen, da han, under denne Tids høist fortvivlede Forhold, som Statsraad overtog det vanskeligste Hverv, som overhovedet har været paalagt nogen enkelt Mand i norsk Statstjeneste efter 1814, Bestyrelsen af Regjeringens femte Departement, for Handels- og Finansvæsenet. Under dette Departement henhørte, ifølge Regjerings-Instruktionen af 27de November 1814, alt, hvad der angik „Handel, Industri og Fabriker, Pengevæsenet, Skatterne, Domænerne, Toldvæsenet, Provideringen (med Undtagelse af Krigsmagtens Forsynelse), Assuransevæsenet m. v.“ [1], hvorhos noget senere ogsaa Enkekassen henlagdes derunder. Det var en stor Forretningskreds, der saaledes var ham betroet, og Arbeidet med denne maatte under de særlige Forhold, hvorunder den norske Stat havde begyndt sin nye politiske Tilværelse, blive endnu vanskeligere og endnu mere ansvarsfuld end under almindelige Omstændigheder. Thi meget stod her paa Spil, — intet mindre end selve den norske Stats selvstændige Tilværelse, saafremt den ikke kunde opfylde sine finansielle Forpligtelser. Det fik da komme an paa, hvad han magtede.

Grev Wedel eiede imidlertid gode Forudsætninger i denne Henseende. Han havde gaaet en grundig Forskole i Kjøbenhavn og der erhvervet praktisk Indsigt i Finansvæsenet, under Omstændigheder, der ikke var saa ulige dem, han nu traf. Hvad han der havde lært, kunde derved komme vel med. Han havde arbeidet under Grev SCHIMMELMANN paa en Tid, da det gamle dansk-norske Monarkis Pengevæsen stadig forværredes, og da Finansstyrelsen nærmest blev en Kunst i at operere fra Dag til Dag og at stoppe øieblikkelige Huller, — en uafbrudt Manøvreren mellem Skjær, en evig Frygt for at støde an mod disse. Men den Skole, i hvilken han var opdragen, viste sig, da det kom til Stykket, at have været en Skole, der netop havde kunnet forberede for den Gjerning, han i November 1814 fik at overtage som Medlem af sit Fædrelands Regjering.

Overbirkedommer NILSEN, en af de Mænd, der bedst kjendte Grev Wedel, har i et Brev til ham selv af 7de December 1814[2] korrekt tegnet et Billede af den Situation, hvori Finansdepartementets nyudnævnte Chef var traadt ind: „At gratulere Hr. Greven til denne Post synes mig næsten at være en Samvittighedssag; men i den fulde

[1] Forfatterens *Norges Historie efter 1814,* I, S. 557—562.
[2] Original i Arkivet paa Jarlsberg.

Overbevisning, at ingen Nordmand er den saa voksen som De, gratulerer jeg Norge af et oprigtigt Hjerte. Kan Deres lyse, omfattende Aand bringe Orden i dette Chaos og med de faa eller dog, saavidt jeg skjønner, langsomt fremskridende Hjælpemidler forvandle vort Fædrelands Finanser fra en døendes svage Gispen til et blomstrende Liv, uden hvilket den hele Statsmaskine er uden Værdighed som uden Kraft, saa er De Norges udødelige Læge. Maalet er ædelt og stort, og med al min høie Ide om Deres Kraft, Hr. Greve! og Udholden i Kraft, ønsker jeg dog, Himlen styrke begge; men tillad derhos en Mand, som elsker Dem inderlig, at erindre: at en stor Sjel fordrer at være indlogeret i et sundt Legeme! Tag Dem derfor, kjæreste Hr. Greve, iagt for formegen og vedholdende Stillesidden og vær billig i Deres Fordringer paa Deres lykkelige Legemskræfter, om de skal staa Dem bi."

Som her var ytret, saa var det virkelige Forhold. For at kunne med Haab om en heldig Udgang lede Arbeidet med de norske Finansers Ordning, krævedes der en sjelden legemlig Udholdenhed, ikke mindre end store Aandens Kræfter. Der trængtes megen Erfaring, ligesaavel som et skarpt Blik for at kunne vælge de rette Udveie. Norges nye Finansminister maatte være en snarraadig Mand, der ikke lod sig skræmme ved overdrevne Betænkeligheder, — en Mand, hos hvem Handling hurtig maatte følge paa Tanke, og han maatte eie en aldrig svigtende Tro paa Fædrelandets Evne til at vinde ud over alle de Hindringer, som taarnede sig op.

Norges nye Finansminister maatte være en Herakles, istand til at tage det op med hvilketsomhelst Arbeide, der kunde bydes ham. Han maatte kunne fastholde Haab, hvor andre blot øinede Haabløshed, og — som det var sagt — eie den lyse, omfattende Aand, der kunde bringe Orden i Finansernes Chaos, Prisen for Norges politiske Selvstændighed. Dette Maal fyldte Grev Wedel, — til Norges Held.

Der existerer et vigtigt offentligt Dokument, om hvilket det neppe er urigtigt at formode, at vi deri har at se hans første finansielle Program. Det er den kongelige Proposition til Stortinget af 11te November 1814. Denne skulde være en Redegjørelse for den nye Regjerings Syn paa Norges Fremtid og dens Mening om, hvad der kunde gjøres for at betrygge denne. Men den nye Regjering var endnu ikke udnævnt, og der forhandledes fremdeles om dens Sammensætning. Saaledes er denne Proposition ikke et konstitutionelt Aktstykke i almindelig Betydning. Den viser imidlertid selv sin Oprindelse.

Ordene er Carl Johans, og Propositionen repræsenterer selvfølgelig i alle Dele ogsaa hans Opfatning. Men det sees derhos let, at han har havt en norsk Raadgiver, — at han har raadført sig med den Mand, som paa Forhaand var udseet til Norges fremtidige Finansminister. Propositionen maa saaledes ogsaa vise Resultatet af de Overlægninger, som den nye Kronprins havde havt med Grev Wedel paa Frederikshald og i Christiania, — og disse havde helt naturlig hovedsagelig dreiet sig om det saareste Punkt i Norges tilkommende Styrelse, Finansforvaltningen.

Det maa saaledes være en Gjenklang af Grev Wedels bitre Erfaringer fra Eidsvold med Christian Frederiks Fortielsessystem, naar det i Propositionen heder: „Det er magtpaaliggende, at Nationen kommer til nøiagtig Kundskab om de offentlige Sagers Stilling paa nærværende Tid. Det er Hans Majestæts Vilje, at intet i denne Henseende maa blive skjult for Folket: dette er Folkets Rettighed, det er Kongens Pligt, og det heles Vel beror derpaa. Først efter at have indhentet Kundskab om den virkelige Tilstand og Aarsagen dertil, kan man finde de rette Midler til at forekomme det onde, — — — — og det er i saadant Øiemed, man bør benytte Erfaringen om det forbigangne ved Overveielsen af det nærværende.“

End mere har imidlertid Carl Johan taget Raad af Grev Wedel, idet han lod de følgende Linier nedskrive:

„Landets Finansforfatning opvækker medrette Bekymringer hos enhver tænkende Medborger. Den indvortes Sikkerhed grunder sig derpaa, og Eiendomsretten undergraves hemmeligen ved en tiltagende Uorden i Finanserne. Man kan letteligen for en Tid blende et Folk ved at gjøre de direkte Paalæg lave, idet man paabyrder det den grusomste af alle Skatter ved en stedse forøget Seddelmasse; men i Tidens Længde opklares dog alt. Man skaber blot Systemer, som forvilder, istedetfor at de skulde helbrede det onde, og man efterlader at undersøge, om der virkeligen findes Evne til at udholde de uforholdsmæssige Midler, som man anvender for Øieblikkets Hensigter. Erfaringen har ofte fremvist en lignende Forfatning i adskillige Stater, og dette er, i større eller mindre Grad, Norges nærværende Tilstand. Følgerne heraf er aabenbare; men Nationen, hvis Bistand udfordres for at gjenbringe Orden og Sikkerhed, bør kjende dette, for ikke, af Uvidenhed om Aarsagerne, at miskjende den nærværende Regjerings Hensigter. Pengevæsenet fordrer saaledes Stortingets største Opmærksomhed. Rigets Status bør følgeligen reguleres for Fremtiden. Indtægter og Udgifter bør

sættes i behørligt Forhold til hverandre, og Statens Tjenere lønnes saaledes, at de, for troligen at have opfyldt deres Pligter, ei blot tilfredsstilles ved Nationens og deres egen Bevidsthed, men ogsaa har fornødent Udkomme for deres Familier og har noget tilovers for at kunne opdrage og danne deres Børn til duelige Medlemmer af Samfundet. Den rolige og sikre Tilstand, hvilken Norge ifølge Foreningen vil komme til at nyde, forvisser det om Midlerne til at kunne opnaa disse vigtige Øiemed. Der bør imidlertid gjøres Overslag over og anvises de Summer, som Statsudgifterne udkræver indtil næste Storting. Stortinget vil vistnok indse Vigtigheden af, at dette ufortøvet iværksættes."

Her var angivet den vigtigste Opgave for den nye Finansstyrelse, hvorved der navnlig var henvist til Nødvendigheden af at undgaa enhver Forøgelse af Seddelmassen, hvad snart blev det vigtigste Formaal for Grev Wedels Arbeide. Det er hans Syn paa Fædrelandets Behov, som her trænger sig frem ved Siden af og igjennem Kronprinsens Idéer. Det er et Forbud om, hvorledes han snart agtede at lægge sin Gjerning an, — en Anvisning om de Tanker, der skulde lede denne. Ud af denne Proposition tyder vi, hvad der var kommet frem i hans første Samtaler med Carl Johan, da de optrak Grundlinierne for det Arbeide, der faa Dage senere officielt overdroges Grev Wedel.

Paa de følgende Blade skal da den Opgave søges løst, at vise, hvorledes Grev Herman Wedel i Aarene fra 1814 til 1821 gjorde den Gjerning, som var ham forelagt, — hvorledes han under de mest fortvivlede Forhold grundlagde den nye finansielle Ordning og derigjennem sikrede Statsmaskineriets rolige Gang for kommende Tider. Han gjorde dette med Udfoldelsen af hele sin Personligheds beundringsværdige Kraft, og med sin rige, mangesidige Begavelse; han gjorde det tillige under personlige Ofre, og uden at blive forstaaet af sine Landsmænd, der først bagefter lærte at skatte hans grundlæggende Arbeide. Uden ham havde det neppe gaaet. Der kan ikke over det hele Land peges paa en eneste anden Mand, som havde været saaledes selvskreven som han. Saa er det heller ikke for meget sagt, at alt, hvad der var opnaaet i 1814, havde været faafængt Arbeide, hvis ikke Norge havde faaet en saadan Kraft som sin første Finansminister.

Grev Wedels Styrelse af Norges Finanser bar Præget af den samme kraftige Aand, der selvstændig — kanske ogsaa selvraadig — havde grebet ind for at lede Norges Providering i de første Krigens Aar. Han saa alt i det store og gik dristig paa, hvor han øinede et Haab om at komme igjennem. Det kunde nok, under den dristige

Fart, paa hvilken han som Styrmand stod ved Roret paa de norske Finansers skrøbelige Fartøi, oftere hænde, at Kjølen skrabede Grunden. Men det skræmte ham ikke; for ham var Hovedsagen kun at gjøre en eneste Ting, — at føre Skuden ind i den trygge Havn, der var hans Maal, og som tilsidst blev naaet. Hans dristige Tanker lykkedes ikke altid, og det saa til en Tid ud, som om det finansielle Virvar, mod hvilket han kjæmpede, kun skulde øges og ende med at blive selv hans Kraft overvældigt. De Midler, han anvendte — eller rettere maatte anvende — i Nødens Time, slog ikke altid til. En kritiksyg Samtid fæstede sig vel meget ved disse Tilfælde, i hvilke han ikke fulgtes af Heldet.

Men idet han saaledes mest fæstede sit Blik ved det store Maal, som skulde naaes, og ikke nøiedes med ængstelig at afveie Midlerne og bøie af for enhver Betænkelighed, var han heller ikke bange for at tage Ansvaret paa sig. Med hans storslagne, frygtløse Natur kunde det heller ikke undgaaes, at han af og til tog mere af dette Ansvar, end det havde været nødvendigt. De konstitutionelle Begreber havde endnu ikke rukket at fæste sig, og der havde ikke kunnet udvikles nogen Praxis som Rettesnor for den enkelte Departementschefs Opfatning af sin Myndighed. I Bevidstheden om sin personlige Betydning og sin Indflydelse inden Statsraadet handlede derfor Grev Wedel indimellem paa egen Haand, hvor han ellers med Lethed vilde have kunnet dække sig bag den samlede Regjering.

Det faldt, som det videre vil blive fortalt, i Grev Wedels Lod at anvende de haarde Midler. Grundlæggelsen af Norges Pengevæsen var forbunden med store Opofrelser, — saa store, at det alene kan vække Forbauselse, at det norske Folk ikke behøvede en meget længere Tid til Ordningen af sine Finanser. Et af Krig og Hungersnød udmattet Folk, hvis Næringsveie havde været stansede for lange Tider, syntes ikke at have Kræfter til at bære saa store Byrder som de, der paalagdes den i Forveien haardt prøvede Slægt, der skulde reise Norge til, hvad det siden blev. Saa maatte alle Kræfter anspændes, for at tage de tunge Løft, og det blev, da Folkets egne Repræsentanter foretrak en hurtig Afvikling, fremfor at fordele Byrderne over en længere Aarrække, tilsidst en uafviselig Nødvendighed at benytte endog meget haarde Midler.

Men dette stemte ikke med Grev Wedels Opfatning af, hvad Folket formaaede. Han ønskede ikke at bringe de haarde Midler i Anvendelse. Han vilde netop, saa meget, det var ham muligt, undgaa

at binde de tunge Byrder og lægge dem paa Folkets Skuldre. Som han vilde optrække Grundlinierne for den kommende Ordning af Fædrelandets finansielle Forhold, tænkte han sig denne istandbragt ved lempelige Midler, fremfor alt ad Frivillighedens Vei. Men dette gik ikke. Da saa Nationens Tillidsmænd netop anviste de haarde Midler, og da Tvangen maatte til, var det fremdeles ham, som efter Evne søgte at lempe Gjennemførelsen af de strenge Forholdsregler og at temporisere for saaledes at lette Byrderne.

Som den store Lensbesidder og Godseier havde Finansdepartementets Chef havt Adgang til at erhverve et grundigt Kjendskab til de Lidelser, hvorunder Folkets store Mængde sukkede. Ligesom hans og de øvrige store Godseieres politiske Holdning i 1814 var paavirket af dette Hensyn[1], saaledes har det ogsaa tynget meget for Grev Wedel i de Aar, hvori han stod i Spidsen for Norges Finanser. Hans Finanspolitik har derefter taget Farve. Hans Stemninger, hans Følelser var her de samme, som havde ledet ham i hine Krigens Aar, naar han i de mørke Nætter færdedes over Havet for at bringe Korn til de mange hungrende Hjem. Ogsaa i sin nye Stilling skulde han drage over Havet for at finde Hjælp for Fædrelandet, men denne Gang forgjæves. Hans egne Tanker, hans egen Offervillighed og Tilsidesættelse af alle Hensyn til egen Bekvemmelighed var dog den samme.

Den nye norske Finansminister havde aldrig været nogen finansiel og økonomisk Teoretiker. Han var hovedsagelig den praktiske Mand, der satte sig bestemte Maal og arbeidede mod disse, uden at lade sig beherske og binde af visse Systemer. Han havde sit eget selvstændige Blik, sin egen Opfatning af, hvad der tjente til Fædrelandets Vel. Der var mellem hans og den ældre dansk-norske Finansstyrelses Opfatning i flere Punkter en væsentlig Overensstemmelse, — en Overensstemmelse, der tildels har været begrundet i det aandige Fælleskab, der altid vil opstaa mellem fremragende Lærere og Elever, som er hinandens intellektuelle Slægtninger. Grev Wedels Grundbetragtning var i store Dele den samme, som havde ledet den store Finanskommission af 1787. Hvad han havde seet og lært i Danmark, det havde han derfor saa meget lettere kunnet tilegne sig, som det i stor Udstrækning stemte med hans egen Tankegang. Grev Wedel var fremgaaet af samme Skole som de ledende Mænd i det dansk-norske Monarki, og for at tegne, hvad der kunde kaldes hans finansielle Program, vil det i Grunden

[1] Smlgn. II, S. 94 og 227 flg.

være tilstrækkeligt at henvise, med Forbehold af visse Modifikationer, til Grundtrækkene i Grev Schimmelmanns Finansplan af 1785.

At skabe et fast og ordnet Pengevæsen var det hovedsagelige Maal, for derigjennem at fremme Næringsveiene og saaledes hæve Samfundets økonomiske Evne. I den almindelige Velstand saa Grev Wedel den første Betingelse for at kunne oparbeide Statens Finanser. Hvor den manglede, maatte i Længden alle andre Midler slaa Feil. Agerdyrkningens og Industriens Fremme var for Grev Wedel som for hans Forgjængere i Danmark en Hovedsag. Han ønskede at lette Handelen og at bortrydde de Hindringer, som stod iveien for en Udvikling af Norges Skibsfart.

Derimod indgik det ikke i hans Ideer, ved Paalæg af nye trykkende Skatter og Afgifter at forbedre Statskassens Forfatning. Saadant stred ligesaa meget imod hans, som det havde været imod Grev Schimmelmanns Tanker. Det var den humane, menneskevenlige Aand, der bandt disse Finansmænd sammen. I denne Aand var det, Grev Wedel ønskede at kunne lede sin Styrelse af Finanserne. Men han var en kraftigere Natur end sin fordums Chef. Der var en Forskjel mellem dem som mellem det bløde holsteinske Landskab med dets lave, bølgende Bakker, med rige Enge og frodige Bøgeskove, og det norske Urfjeld, der fostrer den haardføre Furu, som piskes af Vinden, men ikke lader sig bøie, kun henter ny Kraft af Modgangen. Saadan var Grev Wedel, da han i de magre Aar styrede den norske Stats Finanser.

Ved sin Side, som sin trofaste og energiske Hjælper, havde Grev Wedel den Lykke at eie en Mand som JØRGEN HERMAN VOGT. Idet han lod denne ansætte som Finansdepartementets anden Mand, var det paa Grundlag af, hvad der var bekjendt om Vogts Virksomhed som Embedsmand i Danmark. Uden at have havt nærmere personligt Kjendskab til ham, medens de begge i sine unge Dage boede i Kjøbenhavn, maatte Grev Wedel dog være vidende om den Anseelse, Vogt der havde vundet, og om den Agtelse, denne nød hos den dansk-norske Regjering. Saaledes havde Vogt været udseet til at tage en fremragende Andel i de forberedende Arbeider, der gik forud for Udfærdigelsen af den berømte Forordning af 5te Januar 1813. Han kom den Gang forsent fra Norge til Danmark, og alene dette hindrede, at han blev tagen med ved denne vigtige Sags Bearbeidelse. Vogt var da udnævnt til Assessor i Finanskasse-Direktionen, men opgav i 1814 sin Stilling i Danmark og

begav sig til Norge, hvor han kom som selvskreven til at betroes en høiere Stilling i Finansstyrelsen[1].

Hans Løbebane i Danmark havde været af samme Art som Grev Wedels egen; de tilhørte begge den samme finansielle Skole og kunde begge have væsentlig de samme Erfaringer, kun at Vogt havde gjort sit Arbeide i Kjøbenhavn under endnu mere fortvivlede finansielle Forhold end Grev Wedel. Vogt havde ligesom denne arbeidet under Grev Schimmelmann; ogsaa han kjendte af praktisk Erfaring den Schimmelmannske Styrelses Finanskunster og havde taget sin Del af Arbeidet i den stadige Kamp mod Pengevæsenets stigende Forvirring. I Norge blev der snart lagt Beslag paa hans Arbeidskraft og Erfaring. Under det overordentlige Storting i 1814 blev han som „Kommitteret" midlertidig overdraget Bestyrelsen af Finansdepartementet, dog uden Sæde i Regjeringen. Han blev derefter under 28de November udnævnt til „første Expeditionssekretær og konstitueret Referent i Finansdepartementet"[2].

Vogt har selv i sine for en kyndig Læser saa interessante og lærerige *Optegnelser om sit Liv og sin Embedsvirksomhed* udtalt sig om Grev Wedels Fortjenester i Udtryk af den varmeste Hengivenhed og høieste Beundring. Ingen har bedre kjendt dem. Ingen har heller med større Autoritet kunnet dømme om Grev Wedels Arbeide med Finanserne end netop den Mand, der var hans daglige Medarbeider. Paa sin Side viste Grev Wedel denne sin Ven og Hjælper den høieste Tillid. Et bedre Samarbeide skal der sjelden have været i et norsk Regjeringsdepartement, og uagtet Grev Wedel i dette Forhold baade var den overordnede og den ledende, saa vilde han, om der fra hans Haand havde foreligget nogen Optegnelser eller Erindringer, have været den sidste til at benegte, at ogsaa Expeditionssekretæren havde en vigtig Andel i det store Arbeide, der udførtes i de syv Aar, i hvilke han var Chef for Finansvæsenet. Vogt var for ham en udmærket Støtte, en Mand, hvis Arbeidskraft kunde synes ligesaa uopslidelig som hans egen. I 1815 var for øvrigt Vogt i en større Del af Aaret fraværende som norsk Kommissær til at underhandle om Statsgjældens Deling i Danmark.

Vanskeligere var det at tilveiebringe et brugbart underordnet Personale. I denne Henseende var man henvist til at hjælpe sig med, hvad

[1] J. H. Vogts *Optegnelser om sit Liv og sin Embedsvirksomhed,* S. 27—29; M. Rubin, *1807—1814, Studier over Kjøbenhavns og Danmarks Historie,* S. 291.

[2] P. C. Holsts *Efterladte Optegnelser om sit Liv og sin Samtid,* S. 64; *Forhandlingsprotokol, ført i Regjeringsraadet og Statsraadet, Marts—December, 1814,* S. 175.

der kunde skaffes tilveie, og Finansdepartementet var forsaavidt ikke værre stillet end Regjeringens øvrige Departementer. Siden disses første Organisation om Vaaren 1814 var der forhaanden en fast Stok, som nogenlunde havde arbeidet sig ind i de forefaldende Forretninger, og som man havde taget, hvor de kunde findes. Der var enkelte for den departementale Tjeneste skikkede Personer, som allerede havde gjort Tjeneste i Regjerings-Kommissionens Bureau; mest brugbare var antagelig de enkelte Nordmænd, som i 1814 havde traadt ud af Regjeringens Kollegier i Kjøbenhavn og derefter søgt hjem til Fædrelandet, for at vie dette sine Kræfter.

Samtlige disse Mænd havde, før de kom ind i Finansdepartementets Kontorer, ført en mere beskeden Tilværelse. Heller ikke var der mange iblandt dem, som senere gjorde sig mere bemærkede i Administrationen. Men det kan dog antages, at de fleste af Personalet har været gode og brugbare Arbeidere i sit Kald, samvittighedsfulde og opofrede for sin Gjerning. Hvad der til en Begyndelse manglede, kunde senere udfyldes ved en god Dressur i det departementale Arbeide under Expeditionssekretærens kyndige Veiledning og Tilsyn.

Departementernes Organisation, saaledes ogsaa Finansdepartementets, var allerede fastslaaet i Marts 1814 og gjennemført i de følgende Maaneder; men den havde kun virket i kort Tid, og der blev i den følgende Tid, navnlig eftersom Forretningerne øgedes, oftere Behov af Forandringer og Udvidelser. Mønstret for denne norske Departementsordning havde været den tidligere dansk-norske, og naar den nu skulde suppleres for Finansdepartementets Vedkommende, var det naturligt derved at holde sig til de samme Forbilleder. Fra det mest kompetente Hold[1] er det da ogsaa offentlig udtalt, at det for Grev Wedel var „ligesaa naturligt som overensstemmende med Klogskab, at han benyttede de Kundskaber og den Erfaring, som han selv og hans Medhjælpere havde erhvervet i den Tid, de havde været Embedsmænd under den forrige Regjering, og at de heller laante Organisationens Former fra deres egen Erfaring end vovede ganske nye Forsøg, naar ikke de nye konstitutionelle Forhold eller Overbevisningen om de gamle Formers Uhensigtsmæssighed gjorde dette Vovestykke til Nødvendighed."

Paa denne Maade opnaaedes desuden en anden Fordel, idet Overgangen væsentlig lettedes for det Personale, som i 1814 lod sig forflytte fra de ældre Regjeringskollegier i Kjøbenhavn til de nyoprettede norske

[1] Af Defensor for Rigsretten i 1822.

Departementer. Som den øvrige Administration ledes i de gamle Former, saa bevaredes ogsaa dette i stor Udstrækning inden Regjeringen.

Finansdepartementets hovedsagelige administrative Arbeide besørgedes til en Begyndelse ved to, senere tre Kontorer. I Expeditionskontoret var der, under Expeditionssekretæren, ansat to Bureauchefer, to Fuldmægtige og fire Kopister. Den ene Bureauchef, Hans Justus HANSEN, havde tidligere, inden han i Marts 1814 blev udnævnt til denne nye Stilling, været residerende Kapellan og Førstelærer ved Realskolen i Frederiksstad! Af Kontorets to Fuldmægtige var Gustav STRUVE en født Hannoveraner, der var kommen til Norge i 1813 og i det følgende Aar havde forrettet som politisk Udsending og Brevbærer for Christian Frederik, men bagefter havde forstaaet at vinde Carl Johans Yndest og saa i Marts 1815 havde faaet denne Ansættelse[1].

Dertil kom Assignations- og Bogholderkontoret, med den danskfødte Krigsraad Peder KIERULF som Chef, en dygtig Mand, der blev en af Departementets bedste Kræfter og senere ved Oprettelsen af et eget Revisionsdepartement traadte over i dette som Expeditionssekretær. Kontoret havde til en Begyndelse to Fuldmægtige og to Kopister. Af de to Fuldmægtige blev den ene, Ole Eliesen GJERDRUM, fra 1816 Chef for et nyt Kontor, Hoved- og Kontrabogholderkontoret, med Titel af Kontrabogholder. Men dette Kontor var meget slet udstyret med underordnet Personale, idet Chefen til saadan Hjælp kun havde en Kopist. Naar det foreløbig kunde lykkes at holde Forretningerne gaaende, er det et Vidnesbyrd om stor Arbeidskraft hos Kontorets Chef; længere end til Udgangen af 1818 lod dette sig dog ikke gjøre, idet Arbeidet inden det nye Kontor da blev væsentlig forøget. Tidligere var der nemlig ikke afsluttet nogen Bøger og ikke aflagt noget Statsregnskab, hvilket imidlertid skete fra Begyndelsen af 1819, da der blev Anledning til at lægge Haand paa Afslutningen af Bøgerne for 1815, og da kunde det ikke længere gaa paa den tidligere Maade. Kontorets Chef fremsatte derfor i 1820 det ligesaa beskedne som berettigede Forlangende, at Personalet maatte forøges med en ny Mand, og at denne nye Mand maatte blive ansat som kgl. Fuldmægtig, hvilket ogsaa blev indvilget. Fra da af talte saaledes dette vigtige Kontor tre Mand!

Til disse Kontorer kom yderligere tre Revisionskontorer, hver med en Revisor som Chef. Under det ene af disse Kontorer var

---

[1] *Bidrag til Norges Historie i 1814,* II, S. 92—95; P. MOTZFELDT, *Breve og Optegnelser,* S. 36.

henlagt Revisionen af de direkte Oppebørsler og Hovedkasseregnskaberne; i dette bestod det underordnede Personale af en Fuldmægtig og fire Kopister. Det andet Kontor var for Revisionen af Told- og Konsumtionsregnskaberne; her var der ansat to Fuldmægtige og fire Kopister. Det tredie Revisionskontor var det sidst oprettede, og derunder henlaa Revisionen af samtlige resterende Provideringsregnskaber, Regnskaberne for Driften af de offentlige Eiendomme og Værker, Magasin- og Postregnskaber, Regnskaberne for den almindelige Brandkontingent m. v. Revisoren havde her til sin Bistand to Fuldmægtige og nogle Kopister.

Af de to Fuldmægtige ved tredie Revisionskontor blev den ene, Krigsassessor Ambrosius Flor HOFGAARD, senere Chef for et nyoprettet Kontor for Brandforsikringsvæsenet, hvorhos Tabelværket, som den første spæde Spire til det senere statistiske Bureau, fik en Fuldmægtig som Chef. Endelig blev der — dog neppe før Grev Wedel var traadt tilbage — i Expeditionskontoret ansat en særegen Mand for at føre Tilsyn med Statens Aktiva, som en Begyndelse til eget Aktivkontor. I 1820 var der ifølge Statskalenderen for det hele Departement reglementeret 23 Kopister.

Da Regjeringsdepartementernes Antal indskrænkedes fra den 1ste Januar 1819, blev Finansdepartementet, fra at være det femte, herefter det tredie i Rækken og overtog samtidig de Forretninger, som tidligere havde henligget under det nu ophævede fjerde Departement, det ganske ubetydelige Departement for det indre. Dette maa have medført nogen Øgning af Forretningerne og af Personalets Arbeide, men ledsagedes ikke af nogen tilsvarende Forøgelse af Kontorernes Antal, idet Indredepartementets to Fuldmægtige (og antagelig tillige dets ene Kopist) overflyttedes til Finansdepartementes Kontorer. Derimod var der i 1818, med Struve som Chef, oprettet et eget Kontor for Statens Vexelforretninger, som dog kun blev en temporær Foranstaltning.

Finansdepartementet havde faaet sig anvist Lokale i den store Gaard paa Hjørnet af Prinsens Gade og Dronningens Gade, hvor det fremdeles ved Begyndelsen af det tyvende Aarhundrede er tilhuse. Dette Lokale var til en Begyndelse meget knapt. En Tradition ved at berette, at Statsraaden og Expeditionssekretæren maatte arbeide i samme Værelse, og at den sidste var henvist til at gaa ud, naar der kom Besøg for at tale med Statsraaden eller med ham selv. Heri maa der antagelig være Overdrivelse. Men i alle Tilfælde var der trangt og knebent med Plads. Fra Begyndelsen af 1819, da dog Lokalet var blevet udvidet,

omfattede det ikke mere end tretten Værelser, alle beliggende i Gaardens anden Etage, i hvilken et Personale paa henimod firti Mennesker skulde have sin daglige Gjerning.

Med dette meget tarvelige ydre Apparat var det, Grev Wedel skulde virke, — et Billede paa og et Udslag af Landets trykkede økonomiske Forhold. Men han tog Arbeidet op, og med sit knappe, høist blandede Personale og i de trange Rum satte han sin hele Kraft ind for at fylde den vanskelige Post, hvortil han var bleven kaldet.

Der manglede i 1815 ikke paa selvkaldte Raadgivere, der bød sig til for at veilede saavel Regjeringen som Stortinget. Nationens politiske Sans havde vendt sig mod det finansielle Felt og fremkaldt mange Funderinger. Allehaande Penne var i Bevægelse for at fremsætte Raad og Formaninger om Dagens brændende Spørgsmaal, der drøftedes baade i Brochurer og indsendte Avisartikler, uden at det dermed bragtes sin Løsning nærmere.

Grev Wedel havde en dobbelt Opgave, først at tilvebringe Midlerne til at holde Statsmaskineriet gaaende, — dernæst at skabe en Grundvold for Pengevæsenets endelige Ordning, begge Dele af høieste Vigtighed. Men i Øieblikket var det den sidste Opgave, som tildrog sig størst Opmærksomhed. Den var Dagens store brændende Spørgsmaal. Intet andet optog som dette det hele Folks Tanker. Intet andet kunde heller gjøre det med større Ret.

Thi det var et Livsspørgsmaal for Norge at komme bort fra de forvirrede Pengeforhold, som Landet havde taget i Arv fra det gamle dansk-norske Monarki. De berømte Ord, hvormed Forordningen af 5te Januar 1813 var indledet, om, at Statens Pengevæsen var rystet i sit inderste, Ord som den Gang i lige Grad var sande for Danmark, for Hertugdømmerne og for Norge, havde fremdeles, under forøvrigt meget forandrede Forhold, sin fulde Gyldighed. Ingen var heller i Tvivl om, at der snarest maatte gjøres, hvad gjøres kunde, for at lade den herskende Forvirring afløse af Orden. Vanskeligere var det at komme til Enighed om, hvad der mest hensigtsmæssig vilde lede til det eftertragtede Maal.

Norges Pengevæsen hvilede efter Adskillelsen fremdeles, ligesom Danmarks, paa Forordningen af 5te Januar 1813. Dennes Udstedelse havde været den sidste Udvei, som den gamle dansk-norske Finansstyrelse mente at have fundet for at ordne Monarkiets Finanser og atter at bringe dem paa Fode. Det var en Manøvre af den betænkeligste Art, en Pengereduktion i stor Maalestok, der navnlig havde øde-

læggende Virkninger for Norge og lammede Handel og Vandel, — hvilket atter skabte en Bitterhed, som vendte sig mod den gamle Regjering.

Forordningen af 5te Januar havde paa samme Tid ryddet grundig op i alle gamle Forhold og skullet grundlægge en ny Ordning, hvorpaa Fremtiden kunde bygge. Idet denne Ordning bestod, da Freden i Kiel et Aar senere sprængte Norges Forening med Danmark, maatte den blive det næste Udgangspunkt, hvorfra et foreløbigt Pengevæsen for Norge lod sig opgjøre [1]. Herved var især at tage Hensyn til den Maade, hvorpaa Bankvæsenet foreløbig var ordnet.

Siden den 5te Januar 1813 — denne det gamle Monarkis store finansielle Mærkedag — bestod en Rigsbank, fælles for Danmark, Norge og Hertugdømmerne. Denne Rigsbanks Forvaltning skulde være adskilt fra Statsfinanserne. Rigsbanken havde Eneret til at udstede Pengesedler, og samtidig skulde alle hidtil cirkulerende Repræsentativer, hvis Antal ikke var ringe, sættes ud af Kurs. For Fremtiden skulde der i det hele Monarki blot findes en eneste Pengesort; denne blev Rigsbankdaleren, à 6 Mark à 16 Skilling; der skulde af en Mark fint Sølv præges 18½ Rigsbankdaler (*Rbdlr.*). For at bestemme Forholdet mellem Rigsbankens Sedler og Sølvrigsbankdaleren skulde der to Gange om Aaret fastsættes en Kurs. Saaledes fik man Rigsbankdaler Sølvværdi (*S. V.*) og Rigsbankdaler Navneværdi (*N. V.*), hvis indbyrdes Forhold i Tidens Løb kunde blive et noksaa varieret.

Rigsbankens Sedler funderedes i Statens faste Eiendomme, saaledes at Banken fik første Prioritets Panteret — endog forud for de kongelige Skatter — i 6 pCt. rede Sølv af hver Eiendoms Værdi, og at Banken fik 6½ pCt. aarlig Rente i Rbdlr. S. V., indtil selve Beløbet var betalt. Det Beløb af Sedler, som Banken maatte sætte i Omløb, sattes til 46 Mill. Rbdlr. N. V., hvoraf Hovedmassen cirkulerede i Danmark, — i Norge mellem 6 og 8 Millioner. Den nye Bank skulde have tre Afdelinger, deraf en for Norge, med Sæde i Christiania. M. G. Rosenkrantz, der var udnævnt til Medlem af Bankdirektionen, blev dermed tillige den særlige Direktør for den norske Afdeling. Han fandt det imidlertid ikke hensigtsmæssigt at være alene om dette Hverv og antog efter eget Initiativ Vicekonsul David Thrane til sin Medbestyrer, hvor-

[1] Den bedste Redegjørelse for den berømte Forordnings Indhold, saavelsom for de i Forbindelse dermed staaende Spørgsmaal faaes hos M. Rubin i hans fortræffelige Skrift, *1807—1814*, S. 268 flg. Smlgn. ogsaa Jac. Aalls *Erindringer* (2. Udg.), S. 288 flg.

imod Bankdirektionens øvrige Medlemmer udenfor Norge intet havde at erindre.

I det Aar, som var tilbage, inden Monarkiet opløstes, blev Kursen kun sat en eneste Gang, nemlig 1ste August 1813, da 375 Rbdlr. N. V. sattes lige med 200 Rbdlr. S. V. eller med 100 Speciedaler. Saa kom Fredsslutningen i Kiel med dens Følger. Christian Frederik maatte have Penge, og han reiste dem allerede 27de Januar 1814 ved at udfærdige Beviser til en Sum af 3½ Mill. Rbdlr. N. V. Dette var de i daglig Tale saakaldte Prinsesedler, men officielt Statholderskabsbeviser eller Regentskabsbeviser, og paa dem levede man foreløbig videre. „Man gik," som Jacob Aall[1] siger, „i den gamle Stil og udstedte Sedler uden at lægge nogen Grundvold." De nye Sedler var kun funderede paa det samme Grundlag som de gamle; Sikkerheden blev altsaa væsentlig forringet, uden at nogen i Øieblikket tog det saa nøie. Byrden væltedes over paa de kommende Slægter.

Om Høsten 1813 havde det været paa Tale at oprette en ny norsk Bank, og denne Tanke var atter fremme hos kyndige Mænd i 1814. Men der blev intet gjort for at faa den realiseret. Rigsforsamlingen oprettede ingen ny Bank, men vedtog i Stedet Eidsvolds-Garantien[2] paa en Tid, da der ikke kunde tænkes paa at optage noget Statslaan. Under overstrømmende patriotisk Begeistring bemyndigede den Regjeringen til at udstede nye 14 Millioner af Rigsbanksedler, under en garanteret Kurs, svarende til den, som var fastsat i August 1813. Beløbet blev rigtignok ikke helt opbrugt, men dets Udfærdigelse bidrog alligevel væsentlig til at forøge den cirkulerende Seddelmasse. Rigsbanken var en praktisk Indretning, som efter Magthavernes Ønske kunde skaffe Sedler til de mest forskjellige Beløb fra tre Skilling og op til hundrede Daler. Dens Sedler af Papir og dens Banktegn af Kobber oversvømmede Norge[3]. Ialt blev der fra dens Presser til Brug i vort Land færdigtrykt 31 312 127 Rbdlr. 12 Skilling Navneværdi[4].

Rigsforsamlingen besluttede ogsaa, at der skulde skabes en foreløbig Bank, — nærmest et Surrogat for en saadan. Den holdt sig til, hvad der var forhaanden, efter 5te Januar 1813. Paa den Maade bestemtes, at Rigsbankens norske Afdeling skulde overgaa til at fungere

---

[1] JAC. AALLS *Erindringer* (2. Udg.), S. 340 flg. og 371.
[2] Se II, S. 218.
[3] Sikkerheden var Eidsvolds-Garantien og Rigsbankens Heftelser — „en ubankmæssig Sikkerhed". JAC. AALL, *Nutid og Fortid*, I, S. 75.
[4] Finansdepartementets Referatprotokol, 1816, II, No. 854, 865, 866 (i Rigsarkivet).

som Norges midlertidige Rigsbank. Denne — en af de slettest funderede Banker, som al finansiel Historie kjender — fik sit Hovedsæde i Christiania og havde derhos tre Afdelinger, en i Trondhjem, en i Bergen og en i Christianssand. Men dens Ret til Udstedelse af nye Sedler, udover de sidst opgjorte fjorten Millioner, var foreløbig ophørt. Rigsforsamlingen valgte derhos tre nye Medlemmer til at indtræde i Rigsbankens Direktion ved Siden af Rosenkrantz og Thrane, nemlig Administrator ved det Ankerske Fideikommis, Agent Jacob NIELSEN, Kjøbmand Thomas Johannesen HEFTYE og Kjøbmand Westye EGEBERG[1].

Efter at have truffet dette midlertidige Arrangement lod man det derefter staa til udigjennem Aaret 1814, og skjød foreløbig Opgjøret tilside. Men dette maatte engang melde sig, og for Finansmænd var det en uhyggelig Tanke at imødese den Dag, da det skulde staa for Døren.

Paa det overordentlige Storting var det ikke muligt at erhverve nogen helt paalidelig Oversigt over Statens finansielle Stilling. Den daværende Regjering fremlagde et Overslag over Statens sandsynlige Indtægter og Udgifter i Tidsrummet indtil 1ste Juli 1815, begge Dele byggede paa høist usikre Opgaver. Alt var opgjort paa det løse, og Balansen i Budgettet blev mere end tvivlsom[2].

Indtægterne beregnedes i dette Overslag for de kommende syv Maaneder til 5 364 750 Rdblr. N. V. Men deraf var 2 400 000 en Restbeholdning af Eidsvolds-Garantiens Sedler. Meget af de øvrige Indtægter var derhos usikkert, da Skatteevnen var stærkt svækket hos en Mængde af Landets Indvaanere. Udgifterne ansloges til 5 040 594 Rbdlr. N. V. Men derved var der ikke taget Hensyn til Fattigvæsenet og Strafanstalterne, til Landeveienes Vedligeholdelse, til Fæstningernes Proviantering og Administrationsudgifterne, ligesaa lidt som til uforudsete Udgifter. Heller ikke kunde der med nogen Slags Nøiagtighed skaffes Oplysninger om den Gjæld, som var stiftet i de sidste 4—5 Maaneder. Til Dækkelse af alle disse Udgifter mente Regjeringen yderligere at have Brug for to Mill. Rbdlr. udover de før nævnte fem Millioner. Den foreslog at tilveiebringe dette Beløb, enten ved Optagelsen af et Laan til 5 pCt.s Rente, eller hvis et saadant ikke kunde erholdes, ved Udstedelse af nye to Millioner Rbdlr. N. V.

---

[1] Se II, S. 219. — Hvad Banksedlerne angaar, da kan henvises til Grev Wedels Udtryk (II, S. 295): „en rigtignok garanteret, men ganske ufunderet Masse“.

[2] *Første overordentlige Storthings Forhandlinger,* S. 418 og 445; *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* I, S. 195.

Dette Forslag var det sidste Ord, som den gamle Finansstyrelse fra 1814 havde at sige. I Virkeligheden var dermed kun givet en Anvisning paa at holde Seddeltrykningen gaaende, — helt i Strid med de af Carl Johan den 11te November fremholdte Synsmaader, og forsaavidt et Vidnesbyrd om, at den gamle Regjering ikke dengang havde været hørt. Grev Wedel, som ved Forslagets Fremsættelse allerede var udnævnt til Statsraad og kun ventede paa Stortingets Opløsning for selv at overtage sin nye Stilling som Finansdepartementets Chef, kunde ikke billige dette Forslag. Hans Mening var udtrykt af den Eidsvoldske Finanskomité, hvis Betænkning Statsraadet havde indhentet. Denne Komité fandt det risikabelt at knytte Laanets Optagelse til den Betingelse, at Renten ikke maatte overstige fem Procent, idet man da maatte være forberedt paa, at Laanet ikke kunde erholdes; et dyrere Laan maatte være at foretrække for enhver yderligere Forøgelse af den cirkulerende Seddelmasse med daarlig funderede Pengesedler.

Stortinget, som den 23de November behandlede Regjeringsforslaget, var ikke stemt for at sætte Seddelpresserne paa ny i Gang, men foretrak at følge Finanskomitéens Anvisning[1]. Det gav Regjeringen Bemyndigelse til at optage et Laan af den nævnte Størrelse. Kunde det erholdes indenlands, maatte Renten ikke overstige 6 Procent. Var dette ikke muligt, og det saa blev nødvendigt at vende sig til Udlandet, skulde det overlades Regjeringen „at bestemme og betinge Renternes Størrelse". Men derhos besluttedes udtrykkelig, at Seddelfabrikationen skulde være afsluttet med de 14 Millioner, indtil næste Storting havde fattet sin Bestemmelse. Det blev en af Grev Wedels første Handlinger som Chef for Finansdepartementet at kundgjøre denne Stansning, i Henhold til et af Stortinget udtrykkelig udtalt Ønske.

I Stortinget synes han ikke at have deltaget i Debatten om denne Sag, af nærliggende, let forklarlige Grunde. Men han havde seiret, med Finanskomitéen, og Forsamlingen havde optrukket de Grundlinier for den fremtidige Finansstyrelse, som han ansaa for de rette, og som han neppe har undladt underhaanden at fremholde paa en kraftig og overbevisende Maade, med al den Autoritet, hvormed Begivenhedernes Gang havde forlenet ham. Den nye Finansstyrelse havde dermed faaet sig anvist sit foreløbige Program: at søge saavidt muligt at bestride Udgifterne ved Landets egne Indtægter, og hvor disse ikke strak til, da heller at foretrække endog dyre Laan fremfor at vende tilbage

[1] *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* I, S. 195.

til det fortvivlede Nødmiddel med Udstedelse af nye Rigsbankspenge Navneværdi. Seddelfabrikationens Stansning blev den første Indledning til nye, bedre Tider.

Men denne Stansning af en uafladelig Udstedelse af nye Sedler havde tillige en anden Virkning. Den maatte aabne alles Øine og vise Folket, hvor nær den norske Stat var kommen den finansielle Afgrund. Og dette trængtes. Jacob Aall har Ret, naar han i sine Erindringer taler om de Hensyn til øieblikkelige politiske Fordele, der i 1814 gjorde det end mere lokkende at benytte Udstedelsen af de nye Sedler som et Middel, hvis Byrder Massen ikke med det samme forstod eller følte. De ledende undgik, hvad der voldte Byrde og Besvær, for ikke at vække Uvilje mod sine egne Planer. Men i Længden kunde dette ikke gaa.

Nu skulde det prøves, om Nationen eiede den fornødne Kraft til at opretholde sine stolte Ord, — om Norge kunde hævde sin økonomiske Selvstændighed. Ved Grev Wedels Tiltræden som Statsraad saa det i denne Henseende meget mørkt ud. Hverken han eller nogen anden havde Anelse om, hvad der var medgaaet i 1814, om Størrelsen af de Forpligtelser, som derefter kunde paahvile Staten. Alle maatte have en uhyggelig Følelse af, at der var brugt en Masse Penge, — men heller ikke mere. Der forelaa ingen Regnskaber, af hvilke det kunde sees, hvad der var medgaaet. Det var endog tvivlsomt, om der overhovedet gaves tilstrækkeligt Materiale til at opgjøre saadanne. Der meldte sig stadig nye Krav fra 1814, som maatte betales. Saa fik Regnskaberne for dette Aar foreløbig ligge uopgjorte hen, medens der kjæmpedes for at klare Dagens øieblikkelige Behov. For den første Tid maatte Blikket kun rettes fremover. Stillingen vilde ikke forbedres ved at se tilbage.

Grev Wedel havde da først at holde Maskineriet gaaende og i størst mulig Udstrækning bestride de Udtællinger, som meldte sig. Han maatte tage de Indtægter, som kunde faaes, og med det, som var i Kassen, strække sig saa langt, det gik an. Den Kassebeholdning, han forefandt, idet han overtog sit Departement, var de 2 400 000 Rigsbankdaler N. V., der laa tilbage fra den store Seddeltryknings Tid. Men han vidste ikke, hvilken Værdi disse Penge kunde have. Naar der kom Sedler i Kassen den ene Dag, kunde intet Menneske sige, hvor meget de gjaldt, naar de atter skulde gives ud, og ulykkeligvis blev Kursforholdet stadig forværret.

Eidsvolds-Garantien var i den Henseende afmægtig. Kursen lod sig ikke tvinge, men gik stadig over til værre og værre Forhold.

Mindre og mindre værdifulde blev Sedlerne. Aaret 1815 betegner kun en eneste langsom, men saa meget sikrere Forringelse af deres Værdi. Ingen stolede paa Eidsvolds-Garantien, og Staten selv saa sig nødsaget til officielt at vedstaa, at den ikke kunde holdes i Praxis.

Dette skede derigjennem, at der — i Henhold til en Kundgjørelse af 1ste December 1814 — hver Maaned blev fastsat en saakaldt *Toldkurs,* der angav Forskjellen mellem Navneværdi og Sølvværdi af de Varer, for hvilke der skulde betales Told i rede Sølv, og denne Kurs blev regelmæssig bekjendtgjort i det officielle Blad *Rigstidenden,* der var sat igang fra Begyndelsen af 1815.

Det gik stadig nedover.

I Februar 1815 sattes efter Toldkursen en Rbdlr. i rede Sølv lig med 3 Rbdlr. 48 Skill. N. V.; i Marts blev den lig 3 Rbdlr. 72 Skill. N. V. I April og Mai holdt den sig ved dette Beløb, men i Juni forandredes Værdien til 4 Rbdlr. N. V. I Oktober blev det 4 Rbdlr. 72 Skill. N. V., og i Januar 1816 sattes Kursen til 5 Rbdlr. N. V.

At manøvrere med saa slette Papirer som Rigsbankens Sedler var en ligesaa vanskelig som betænkelig Sag. Kursens Forværring bandt Finansdepartementet paa mange Maader og virkede i høi Grad generende i de mest forskjellige Forhold. Saa meget større Betænkelighed maatte Grev Wedel føle ved at sætte i Cirkulation den endnu ubrugte Beholdning af Rigsbankens Sedler, hvormed han sad inde, for ikke dermed yderligere at forværre Kursen. Han nærede jo i Almindelighed en Uvilje imod Anvendelsen af daarlig funderede Sedler, og det laa ham da saa meget nærmere at sætte sin Kraft ind paa at faa Finansstyrelsen ordnet under streng Hensyntagen til disse Forhold. Han saa sine Bestræbelser kronede med Held. Det lykkedes for ham at holde tilbage 1 400 000 Rbdlr. i Sedler, som fremdeles laa ubrugte, da Stortinget i 1815 traadte sammen. Forøvrigt havde han dækket alle Udgifter ved de almindelige Statsindtægter, — et Resultat, der muligens var heldigere, end han selv i Forveien havde vovet at tænke sig, og som maatte give Haab om, at det kunde gaa endnu bedre i de kommende Dage.

I de enkelte Tilfælde er det ikke let at forstaa, hvorledes det kunde ordne sig paa denne Maade. For Statsraaden og de ham nærmest stillede Departementsfunktionærer har Fremtiden ofte stillet sig fortvivlet; men saa blev der arbeidet med Omtanke og Dygtighed for at skaffe de nødvendige Midler til at holde Statsstyrelsen gaaende. Grev Wedel saa Stillingen i Øinene, som den virkelig var; han gjorde

sig ikke selv nogen Illusioner, og han bibragte heller ikke andre saadanne.

Det var en forunderlig Statshusholdning, denne fra 1815. Men Tidens Forhold var saadanne, at den ikke kunde ordnes anderledes; man maatte kun være glad over, at de ikke stillede sig endnu værre. I den Extrakt af Statsregnskabet for Aarets ti første Maaneder, som i December 1815, sammen med den kongelige Proposition om Budgettet, forelagdes for Stortinget, er der opført mærkelige Indtægter. En Hovedpost var de Beløb, som indkom ved Salget af de tidligere for Krigen anskaffede Beholdninger. I nævnte Tidsrum solgtes der saaledes af Proviant for mere end halvanden Million Rbdlr. N. V. Ved Salg af de under Krigen tagne Skibe og Ladninger, som ikke tidligere var afhændede, indkom mere end 90 000 Rbdlr. N. V., atter en anden eiendommelig Indtægtspost. Ogsaa Postvæsenets Overskud bragte noget i Kasse. Det var en af de mange Bække smaa.

Med de fredelige Forholds Gjenoprettelse kom der noget mere Liv i den udenrigske Omsætning, og dermed kunde atter Toldintraderne begynde at flyde noget rigeligere. Dette var et stort Held, og de blev hurtig den betydeligste Indtægtspost. I den ovenfor nævnte Extrakt opførtes denne med mere end 5 Mill. Rbdlr. N. V., eller adskilligt mere end Halvdelen af samtlige Indtægter. De gjennem Fogderne indkommende Skatter var derimod forsvindende, idethele ikke 200 000 Rbdlr. N. V. Fra Byerne indkom der heller ikke store Skattebeløb, ikke fulde 50 000 Rbdlr. N. V.

Det var en stor Lykke, at Staten sad inde med realisable Beholdninger af Metaller, som Grev Wedel nu kunde gribe til. Statens Blaafarve og Kobber blev ypperlige Hjælpemidler for Finansdepartementet. Ved Udgangen af 1814 havde der specielt været ved Haanden et stort Lager af Blaafarve ved Værket paa Modum. Under Krigen havde der blot været en ringe Afsætning til Udlandet, og hvad der i denne Tid var oparbeidet, var forblevet paa Lager. Paa samme Maade forholdt det sig med Statens Tiendekobber, og derved havde man ihænde et Fond, der kunde anvendes til at afgjøre udenlandske Betalinger. Grev Wedel ansaa det mest hensigtsmæssigt at sende Varerne til Udlandet, for der at sælge dem paa de bedste Markeder.

En Del Blaafarve sendtes til Kjøbenhavn og en anden til England. Hovedmassen blev dog udskibet til Amsterdam, der antoges at være det mest fordelagtige Omsætningssted, fordi der i Nederlandene kun svaredes en ganske lav Told af denne Vare; ligeledes blev alt Kobber

sendt til denne By. Som Kommissionær for Regjeringen antoges der Handelshuset WEDDICK & WENDEL, der ansaaes for at være et agtværdigt og godt Firma, og som allerede om Sommeren 1814 havde knyttet Forbindelser med den norske Stat. En af dets Chefer, Theophilus Weddick, søgte saaledes om at blive norsk Konsul i Amsterdam. Til dette Hus blev der konsigneret et stort Parti af Blaafarve, Arsenik og Kobber, hvoraf en Del noksaa snart blev solgt. Pengene herfor indkom ogsaa hurtig i Statskassen, og Begyndelsen maatte saaledes regnes for lovende. Forretningen blev fortsat, og det kunde ad denne Vei ventes at erholde de fornødne Midler til Dækkelse af flere Udtællinger, der skulde ske i udenlandske Myntsorter. Imidlertid indtraf der senere Begivenheder, der medførte store Tab for Statskassen og bragte Departementets Chef ind i personlige Ubehageligheder af en meget alvorlig Art. Men foreløbig syntes alt at gaa fortræffelig gjennem 1815 og 1816, og Grev Wedel kunde med Grund — ogsaa i denne Henseende — nære Forhaabninger om, hvad Fremtiden vilde bringe.

J. H. Vogt siger i sine *Efterladte Optegnelser* om denne Statshusholdning: „Midlertidige og kostbare Krediter maatte jævnligen benyttes og en Forbindelse aabnes med fremmede, dertil villige Huse. Grev Wedel nød personligen en Anseelse, som her kom til stor Nytte.“ Disse Ord maa staa til Troende som et paalideligt Vidnesbyrd om den Fordel, det for den norske Stat var at have en saadan Finansminister, hvis personlige Kredit blev en Støtte for Statens. Men det ligger i Sagens Natur, at der i de offentlige Dokumenter, efter hvilke Efterslægten ellers er henvist til at bedømme denne Finansstyrelse, ikke kan træffes nærmere Anvisninger for de Tilfælde, i hvilke Grev Wedel saaledes kom Staten tilhjælp med sin store personlige Anseelse. Men af andre Kilder[1] vides med Vished, at Grev Wedel „flere Gange har vovet sin private Formue for at redde Fædrenelandet ud af Forlegenhed“.

Paa den anden Side var der i de sidste Maaneder af 1815 ved alle Udgifter gjennemført en streng Sparsommelighed, med forsigtig Hensyntagen til alle rimelige Krav. Grev Wedel havde her endog rukket at afbetale noget af den i 1814 paadragne Gjæld. Saaledes havde han tilbagebetalt 14 000 £, som var forstrakte Statskassen til Betaling for Kornvarer, og ligeledes havde han kunnet udrede 104 500 Rbdlr. N. V. for det i det kgl. Palæ i Christiania værende Møblement, som Stats-

[1] Udtalelser af Defensor for Rigsretten i 1822.

raadet havde afkjøbt Christian Frederik. Videre havde han paa det nærmeste betalt en Million Rbdlr. N. V. til Dækkelse af Udgifterne ved Norges Providering i det foregaaende Aar. En Regulering af Udgifterne vanskeliggjordes forøvrigt derved, at der jævnlig kom nye, tidligere upaaregnede Poster, og det af en Art, som bevirkede, at de maatte bestrides, fremfor alle andre.

Dette gjaldt saaledes den Forbedring, som var bleven nødvendig ved Embedsmændenes Lønninger. Denne Samfundsklasse var haardt medtagen som en Følge af Krigen og Pengeforandringen i 1813, og det var ikke noget misvisende Udtryk for Stillingen, som den i Øieblikket virkelig var, naar Trontalen ved Stortingets Aabning i 1815 ved sin Berøring af disse Forhold talte om „Understøttelser ved Gratialer til utilstrækkeligen lønnede Embedsmænd eller til andre Trængende". De samme Forhold, som gjorde Embedsstandens Forhold saa trykket, virkede med endnu større Magt for Pensionisterne. For at hjælpe disse blev der fra 1ste April 1815 og indtil videre tilstaaet dem, hvad man kaldte en „Gratifikation", lig med femti Procent af deres almindelige Pensioner.

Fra samme Dag — 1ste April 1815 — skulde ogsaa Embedsmændenes Lønninger — saavel de civile som de militære — reguleres i Rigsbankpenge rede Sølv og udbetales efter Toldkursen, hvorved Meningen var at bringe Gagerne tilbage til, hvad de havde været før 1807. I den for Stortinget fremlagte Beretning om Rigets Tilstand sagdes til Begrundelse af denne Forandring, som faktisk blev en ganske væsentlig Forhøielse: „Statens Embedsmænd af alle Klasser og Stænder havde i flere Aar sukket under høist ublide Kaar; deres Indkomster, der endog i fredelige Tider afgav intet eller kun lidet Overskud fra deres daglige Fornødenheder, og som oftest ikke engang dertil var tilstrækkelige, havde ved Pengevæsenets Forfald saaledes aftaget, at de ikke paa meget nær var tilstrækkelige til at forskaffe dem endog det mest nødtørftige Udkomme; Forordningen af 5te Januar 1813 syntes vel i noget at forbedre deres Stilling; men foruden at de ved Forskjellen af Myntfoden tabte tre Ottendedele af deres faste Indtægter, blev samme end mere forringede ved Rigsbanksedlernes stedse mere og mere aftagende Værd."

Forandringen, der fastsattes ved kgl. Resolution af 16de Marts 1815, var paakrævet af Forholdene. Den var en Retfærdighedshandling mod nødlidende Statstjenere. Men den medførte en ikke ringe Stigning af Udgiftsbudgettet, — en Stigning, som ikke var forudset i de om

Høsten 1814 opgjorte Beregninger og da forelagte for det overordentlige Storting. Idet den nu var bleven uundgaaelig, fik den sin Indflydelse paa Budgettets Udgiftsside[1].

Under de største Vanskeligheder lykkedes det imidlertid for Grev Wedel at løse den ene af de Opgaver, der havde været ham sat. Han holdt Statens Maskineri gaaende, indtil det første ordentlige Storting kom sammen og kunde anvise Midler til dettes videre Gang. Den anden Opgave var den, at lægge en fast Grundvold for Pengevæsenet, til varig Fjernelse af den herskende finansielle Forvirring. Det var imidlertid ikke som Chef for Finansdepartementet, at et saadant Hverv var ham paalagt, men som Medlem af den paa Eidsvold af Rigsforsamlingen valgte Finanskomité. Det var Løsningen af den norske Nations første Livsspørgsmaal, hvilken det var overdraget denne Komité at anvise.

[1] *Rigstidenden* for 1815, No. 56, Tillæg, der indeholder Beretningen om Rigets Tilstand, saadan som den var meddelt Stortinget i 1815 ved dettes Aabning. Allerede i den kgl. Proposition af 11te November 1814 var der stillet i Udsigt en Lønsforbedring for Statens Embedsmænd.

II.

DEN EIDSVOLDSKE FINANSKOMITE.

Rigsforsamlingen paa Eidsvold havde 14de Mai 1814 besluttet at nedsætte en Finanskomité, og to Dage senere som dennes Medlemmer valgt Professor S. RASMUSSEN, daværende Assessor J. H. VOGT, Grosserer Johannes THRANE, daværende Kammerraad og Slotsfoged P. C. HOLST samt Grev WEDEL JARLSBERG[1]. Af disse fem Mænd var fra November 1814 de tre nær knyttede til den nye Styrelse, og særlig Grev Wedel og Vogt til Finansvæsenet.

Den 17de Mai havde Rigsforsamlingen endvidere besluttet, at denne Finanskomité til det første ordentlige Storting skulde fremkomme med Forslag angaaende forskjellige til Finansvæsenet henhørende Emner, derimellem først om Planen til en ny Bank for Riget. Videre blev det den paalagt at fremkomme med Forslag om Maaden, hvorpaa Rigets forvirrede Skattevæsen og Toldberegningerne kunde vorde simplificerede, samt om de mest passende Midler til at forskaffe Staten de forøgede Indtægter, som maatte eragtes nødvendige, og endelig at afgive Forslag til den rigtigste Fordeling paa Statens Borgere, i Forhold til disses Formue, af de Præstationer, der blev at udrede til Opfyldelsen af Garantien for Rigsbanksedlerne.

Det overordentlige Storting i 1814 blev gjennem den foran nævnte kgl. Proposition af 11te November opfordret til at vælge en tolv Mands Komité i tre Afdelinger, hvoraf den ene for Finanserne, med nærmere angivet Mandat. Stortinget bifaldt ikke dette Forslag i dets hele Omfang. Derimod fastslog det i et Møde 18de November, at de paa Eidsvold nedsatte Komitéer for Finanserne og for Værnepligten

[1] Smlgn. II, S. 220.

skulde ansees som to Afdelinger, og at dertil skulde vælges en tredie Komité for Landets indre Økonomi, hvilke skulde konferere indbyrdes og saaledes træde istedenfor den af Regjeringen foreslaaede store Komité; derhos skulde de i fornødent Fald kunne sætte sig i Forbindelse med den almindelige Lovkomité, der ligeledes var nedsat af Rigsforsamlingen.

Disse Komitéers Virksomhed er — med Undtagelse af Lovkomitéens — aldrig bleven synderlig paaagtet, og specielt er Finanskomitéen saagodtsom bleven forglemt. To af dens Medlemmer har efterladt Mindeskrifter; men Læseren af Vogts Optegnelser vil forgjæves søge efter en Omtale af Komitéen, og i Holsts Optegnelser findes kun i en Note (S. 54) den Oplysning, at han paa Eidsvold blev „valgt til Medlem af en Finanskomité, som dog først efter det overordentlige Stortings Slutning kom i Virksomhed". Mere har ikke han havt at fortælle. For Historikerne har det været bekjendt, at nogle af Finanskomitéens Forslag var trykte i *Rigstidenden* for 1815, og at et enkelt af dem fem Aar senere var aftrykt i *Nationalbladet.* Men dertil indskrænkede sig ogsaa, hvad der vidstes — en meget ubetydelig, snevert afgrænset Viden.

Ved nærmere Undersøgelse fremgaar det imidlertid, at der ved denne Forglemmelse er gjort Komitéen en stor Uret. Saavel Finanskomitéen som de andre, med den nærmere forbundne Komitéer har i 1815 og de paafølgende Aar gjort et meget betydeligt Arbeide, og dette deres Arbeide er fremdeles bevaret i forskjellige offentlige Arkiver. Tildels foreligger det ogsaa trykt, i adskillig større Udstrækning, end tidligere antaget.

Fremfor alt gjælder dette Finanskomitéen, hvis Medlemmer har taget sin Opgave meget alvorlig. De har henholdt sig til det Kommissorium, der var dem givet af Rigsforsamlingen, og har derom afgivet Indstillinger og Forslag, som i rette Tid kunde fremlægges for Storthinget i 1815. Tildels har de arbeidet sammen med de øvrige Komitéers Medlemmer, dels prøvet disses Forslag, dels konfereret med dem om sine egne. Finanskomitéen har, fra November 1814 til Juli 1815, stadig været i Virksomhed [1].

[1] Samtlige Indstillinger og Forslag fra denne Komité med deres Bilag (alene paa et enkelt nær, der har mindre Betydning) forefindes i Stortingets Arkiv for 1815, dels imellem Stortingets, dels imellem Odelstingets Papirer. Derhos er de tre Forslag om ny Ordning af Bank- og Pengevæsenet trykte i *Rigstidenden* for 1815, No. 41, Tillæg, — det andet Alternativ dog i en Form, der afviger fra den Redaktion, som opbevares i Stortingsarkivet. Det første Forslag af

At Grev Wedel har været Finanskomitéens Leder, kan ikke betvivles. Paa dette Felt var han — ved Siden af J. H. Vogt — den mest erfarne, den, som ad praktisk Vei havde erhvervet den største Indsigt i de Emner, som skulde behandles. Derhos haves der udtrykkelige Vidnesbyrd om, at han har udarbeidet — ialfald det ene af de Forslag, som vandt Komitéens Bifald og gik i dens Navn.

Finanskomitéens Opgave var at forberede de grundlæggende Forslag og Planer til Pengevæsenets Reisning, hvis Udarbeidelse det under andre Forhold havde været Finansdepartementets Sag at forelægge. At nu dette Departements egen Chef var bleven Medlem, ovenikjøbet det indflydelsesrigeste Medlem af Komitéen, havde ikke fra først af været forudset; det var en Følge af de mellemkommende Begivenheder. Det samme gjaldt ogsaa Departementets Expeditionssekretær. Saaledes blev det de samme Kræfter, som arbeidede paa begge Steder. I Finanskomitéen havde Grev Wedel at udføre den længstrækkende af de Opgaver, der forelaa for ham. Medens han i Departementet kjæmpede for at skaffe Midler til at imødekomme Dagens Behov, skulde han i Finanskomitéen betrygge Fædrelandets finansielle Fremtid og udfinde de varige Hjælpemidler mod de finansielle Onder.

Om Sommeren 1814 synes Finanskomitéen ikke at have været i Arbeide. Om Høsten lagde Stortinget Beslag paa alles Opmærksomhed. Men saasnart Foreningen var afsluttet og Kongevalget afgjort, slog den Time, da Komitéen blev raadspurgt. Først indhentede Regjeringen dens Betænkning angaaende det foreløbige Budgetforslag, som den fremlagde[1], og da Komitéen var færdig dermed, tog den fat paa sine store Arbeider. Herved har den ikke sparet sig selv.

Allerede den 4de Marts var den færdig med den Del af sit Arbeide, som den maa have anseet som den mest presserende. Dette var For-

de tre er desuden trykt i *Nationalbladet* for 1820, Hefte 17, S. 192 flg. Da Finanskomitéens Forslag m. v. fremlagdes i Odelstinget 2den August 1815, blev det besluttet at trykke dens Udkast til en Bankoktroi og dens Forslag om Skatterne. Det første af disse Udkast kjendes i trykt Udgave, hvorimod det hverken i Stortingets Arkiv eller i Universitetsbiblioteket har været muligt at tilveiebringe et trykt Exemplar af Skatteforslaget. Bestemmelsen om, at dette skulde trykkes, er af Odelstingets Sekretær paaført Originalen. Smlgn. *Storthings-Forhandlinger 1815—1816*, I, S. 380 flg. I 1836 blev Skatteforslaget trykt efter den skrevne Original mellem Odelstingets Papirer i *Betænkning og Indstilling fra den ved kgl. Commissorium af 7de Marts 1833 anordnede Commission til at udarbeide Forslag til de Bestemmelser, som ved den nye Matriculs definitive Antagelse fornødiges optagne i Skatteloven*, S. 61—73.

[1] Smlgn. S. 17 ovfr.

slaget til Oprettelsen af en ny Bank, i Forbindelse med Inddragningen af den cirkulerende Seddelmasse. I sig selv er dette Forslag ikke vidløftigt. Men dets Istandbringelse har alligevel krævet mange Overlægninger og megen Hensyntagen til de forskjellige Meninger, som var fremme i Tiden. Det tog derhos Tid at komme i Besiddelse af de forskjellige Oplysninger, der maatte indhentes, og Komitéen havde til samme Tid at bearbeide de øvrige Emner, hvorover dens Betænkning var krævet. Dens Medlemmer var tillige optagne af sine andre Gjøremaal. Saaledes har den været rask til at istandbringe sit Hovedforslag. Dette var undertegnet af samtlige Medlemmer undtagen Vogt, som den Gang formodentlig var optagen med sine Forberedelser til at overtage sit Hverv som Kommissær ved Forhandlingerne om Opgjøret med Danmark. Han maa kun for en kortere Tid have deltaget i Finanskomitéens Arbeide, hvilket ogsaa kan forklare den Taushed, han i sine Optegnelser har bevaret med Hensyn paa hele dens Tilværelse.

Forslaget var Grev Wedels Værk[1]. Om hans Ideer samledes Finanskomitéens øvrige Medlemmer, og de blev bestemmende for den endelige Indstillings Indhold.

Som en Motivering og som en Undskyldning begyndte denne med en Henvendelse til Folkets patriotiske Følelse. „Enhver tænkende Mand maa indse, hvor skadeligt Norges nuværende forstyrrede og vaklende Pengevæsen er for de fleste Borgeres Velstand og for Statens Finanser. Man bør altsaa antage, at Pluraliteten af Nationen ønsker en Forandring, og at den vil med Kraft anvende Midlerne til at bevirke denne Forandring, om de end skulde være forbundne med Uleiligheder og Anstrengelser.“

Det var, i en forandret Form, det kjendte Slagord fra Eidsvold, at den, som vilde Maalet, ogsaa maatte ville Midlerne. Men nu kunde der ikke næres Tvivl om dets Berettigelse.

---

[1] J. Chr. Berg har i sit Exemplar (nu tilhørende Universitetsbiblioteket) af Finanskomitéens Udkast til Oktroi for den nye Bank skrevet: „Nærværende Forslag er bygget paa samme Grundsætninger, som det første (af Statsraad Grev Wedel Jarlsberg udkastede) Forslag af de 3de Forslage fra Finantscommitteen, som fulgte med Norske Rigstidende for 1815, No. 41.“ I *Nationalbladet* for 1819, Hefte 16, S. 239 siges ogsaa, at „Finansplanen“ var udarbeidet af Grev Wedel, og sammesteds hentydes der i Hefte 17 paa flere Steder til Grev Wedel som Forslagets Forfatter, saaledes S. 91 og 108 flg., foruden i den Indledning, hvormed Optrykket af dette Forslag er ledsaget (S. 192). Bergs Notis er dog alene fuldt tilstrækkeligt Bevis.

Som Forslaget foreligger, tager det sig helt simpelt og letfatteligt ud. Det gik lige paa Sagen og anbefalede at sætte den cirkulerende Masse af Papirpenge ud af Kurs, — en ganske gjennemgribende Forandring, og i Forbindelse dermed strax at oprette en privat Bank, efter Mønster af den forhenværende dansk-norske Speciesbank, der havde fungeret 1791—1813. Tillige forudsatte Forslaget, at Eidsvolds-Garantien maatte opretholdes. De enkelte Bestemmelser var i Hovedsagen følgende:

Enhver, som indbetalte 375 Rbdlr. N. V. i de gjængse Sedler (= 100 Rdl. Species) og 25 Rdl. Spec. i ædle Metaller, myntet eller umyntet, skulde for denne Sum modtage en Aktie i den nye Bank, lydende paa 125 Rdl. Species. Ved at udstede 56 000 Aktier, vilde der altsaa indkomme 21 Mill. Rbdlr. N. V. i Sedler og 1 400 000 Rbdlr. Species i ædle Metaller. Den cirkulerende Seddelmasse ansloges til 22 800 000 Rbdlr. N. V., eller noget mere (23 Mill.), og naar Rigsbanken havde inddraget de gjorte Udlaan, til Beløb 1 800 000 Rbdlr. N. V., vilde hele den resterende Seddelmasse være indkommen; denne kunde derefter opbrændes. I de 1 400 000 Rdl. Species i ædle Metaller vilde derimod den nye Bank have sit første Fond.

Hvis der heraf med det samme sattes i Omløb som Mynt 200 000 Rdl. Species, vilde der blive tilbage i Bankens Forvaring 1 200 000 Rdl., hvorpaa der med Tryghed kunde udstedes det dobbelte Beløb i Sedler, som var betalbare, paa Anfordring, med klingende Mynt, og som skulde komme i Omløb ved at anvendes paa sædvanlig Maade til Udlaan og Diskontering. En cirkulerende Seddelmasse af 2 400 000 Rdl. Sp. vilde være jævngod med 19 200 000 Rbdlr. N. V., da man i Handelen nu udrettede det samme med 1 Rdl. Sp. som med 8 Rbdlr. N. V. Den vilde saaledes knap være 4 Mill. Rbdlr. N. V. (500 000 Rdl. Sp.) under den hidtil cirkulerende Masse af Pengesedler. „Denne Summas Savn kan neppe volde nogen skadelig Stansning i Cirkulationen, da den for en stor Del vil vorde erstattet ved klingende Mynt og ved Kredit-Transaktioner, som nu formedelst Pengevæsenets Ustadighed vanskeligen finder Sted, saaledes som i forrige Tider.“ Videre indeholdt Forslaget Regler for Fremgangsmaaden med Udstedelsen af den nye Banks Sedler, der skulde foregaa i et bestemt Forhold, eftersom der toges Aktier og gjordes Indskud. Alle Indskud skulde være gjorte til 1ste Juli 1816, fra hvilken Dag heller ikke Rigsbanksedlerne maatte tages i nogen Betaling.

Til den nye Speciesbank foresloges overdraget a) Rigsbankens Heftelser af 6 Procent i alle faste Eiendomme, overensstemmende med Bankens Oktroi af 5te Januar 1813; disse antoges at udgjøre 2 100 000 Rdl. Sp., hvoraf svaredes 6½ Procent Rente, tilsammen omtrent 136 500 Rdl. Sp., og b) Statskassens Fordringer hos private, som havde sin Oprindelse fra Depositokassen, den dansk-norske Speciesbank, Laaneindretninger osv., og som ansloges til 700 000 Rdl. Sp., der efter 4 Procent om kort Tid vilde give en aarlig Rente af 28 000 Rdl. Sp. Banken vilde saaledes af en Kapital, stor 2 800 000 Rdl. Sp., have en aarlig Indtægt af 164 500 Rdl. Sp. Til denne Sum maatte derhos lægges den Fordel af mindst 5 Procent (120 000 Rdl. Sp.), som Banken kunde skaffe sig af de 2 400 000 Rdl. Sp., der anvendtes til Udlaan og Diskontering. Saaledes skulde Bankens aarlige Indtægt mindst blive 284 500 Rdl. Species. Fordelt paa 56 000 Aktier, vilde dette blive mere end 4 pCt. af Aktiernes paalydende Summer, „eller naar man ser hen til nærværende Kurs, paa lidet nær 7 pCt. af den reelle Valuta, som er indskudt pr. Aktie.“

I en Anmærkning blev derhos forklaret, at de fornødne Udgifter til Administrationen antagelig vilde „kunne bestrides ved de ikke beregnede Indtægter af Folio-Penge, Deposito etc. etc.“.

Dette var altsaa Grev Wedels Forslag, som det blev tiltraadt af den øvrige Komité. Inden denne var der endnu fremkommet to andre Forslag. For begge disse var det fælles, at den cirkulerende Masse af Pengesedler beregnedes til næsten 23 Mill. Rbdlr. N. V., Rigsbankens Fordringer for Udlaan til 1 800 000 Rbdlr. N. V. og dens Fond i faste Eiendomme til 2 100 000 Rbdlr. Sp. Det ene Forslag, som desuden var bygget paa en Ophævelse af Eidsvolds-Garantien, led efter Komitéens Mening baade i dette og i andre Punkter under væsentlige Mangler, der ikke tillod at anbefale det. Det andet Forslag, der forudsatte Garantiens Opretholdelse, synes derimod at have vundet mere Tilslutning. Efter dette skulde Rigsbanken foreløbig kunne fortsætte sin Virksomhed, dog ikke ud over 16 Aar, saaledes at den senest i det syttende Aar skulde have indløst alle sine Repræsentativer efter den garanterede Kurs. Som Rigsbankens Afløser foresloges oprettet en Speciesbank, væsentlig oktroieret som den, der var ophævet i 1813, grundlagt paa 15 000 Aktier à 100 Spd., og denne nye Privatbank skulde da, til et nærmere valgt Tidspunkt, træde ind i Rigsbankens Sted.

Naar Grev Wedels, af Finanskommitéen antagne Forslag sammenholdes med dennes paa Eidsvold givne Mandat, vil det let opdages, at

det indeholdt en ganske væsentlig Afvigelse fra dette. Rigsforsamlingen havde forudsat, at Midlerne til at opretholde Eidsvolds-Garantien, altsaa til at indfri Rigsbanksedlerne efter den fastsatte Kurs, skulde tilveiebringes gjennem en Skat paa Formue og Indtægt, i Forhold til enhver Statsborgers Evne. I Komitéens Mandat var det endog givet den udtrykkeligt Paalæg om at fremkomme med et Forslag angaaende Maaden, hvorpaa disse Byrder bedst kunde fordeles. Grev Wedel foreslog derimod at lade den nye Bank, der skulde afløse Rigsbanken, overtage Sedlernes Indløsning. Han følte sig ikke tiltalt ved Tanken paa en saadan ny Skat, og han fandt netop under de forhaandenværende Forhold store Vanskeligheder forbundne med dens Anvendelse. Saavel Selvangivelse som Ligning forekom ham uhensigtsmæssig, og han kunde til disse mere almindelige Betænkeligheder endnu føie en ganske speciel, den nemlig, at kun meget faa, under Tidens forvirrede og usikre Pengeforhold, kunde have nogen grundet Mening om, hvad de virkelig eiede. Af disse Grunde satte han sig helt ud over denne Del af Mandatet.

Til Grev Wedels Forslag føiedes et Udkast til Oktroi for den nye Speciesbank, — efter Komitéens egen Erklæring næsten ordret overensstemmende med den, som under 16de Februar 1791 var udfærdiget for den da oprettede dansk-norske Speciesbank. Oktroien fremlagdes i to Alternativer, af hvilke det ene var beregnet paa, at den nye Bank skulde overtage Indløsningen af Rigsbankens Pengesedler, det andet ikke. Oktroien afveg derhos fra sit Forbillede, forsaavidt den havde at tage Hensyn til den nye norske Forfatning, og forsaavidt som den foreslog Oprettelsen af Privatbanker, „som en norsk Bank bør have". Saadanne Bankafdelinger skulde anordnes i Trondhjem, Bergen og Christianssand, samt forøvrigt i enhver norsk Kjøbstad, hvor Bankens Repræsentantskab og Direktion ansaa det hensigtsmæssigt at oprette en Filial.

Om Udførbarheden af disse Tanker er det nu ikke let at dømme. Grev Wedel og hans Kolleger i Komitéen maatte foreslaa Operationer, som netop passede for de øieblikkelige Behov, og som de haabede at kunne udføre. De mente at have fundet Udveie, som kunde føre til Maalet, uden at være for trykkende, og de fik til en Begyndelse kun høre anerkjendende Lovord om „den geniale Plan". Senere gik det anderledes, og Komitéen mødte da en anden Behandling.

Forsaavidt Grev Wedel havde bygget sit Forslag paa en Opretholdelse af Eidsvolds-Garantien, — forsaavidt han endog havde anvist den efter hans Mening mindst byrdefulde Vei til dens Indfrielse, var det et

Vidnesbyrd om hans store Lojalitet. Han havde bekjæmpet Forslaget om denne Garanti, da det kom frem i Mai 1814, og han havde betragtet dets Vedtagelse som en Ulykke. Men efterat Garantien mod hans Raad var besluttet, bøiede han sig lojalt for den, og da han ikke uden store Betænkeligheder havde modtaget Kaldelsen til at indtræde i Finanskomitéen, følte han det som en Pligt, hvorfra han ikke kunde unddrage sig, at tage Garantiens Tilværelse som Grundlag for dennes Arbeide. Fædrelandets Ære var her sat ind. Den maatte opretholdes for enhver Pris, og for dens Skyld satte han tilside alle Hensyn til egne Meninger og tog Udgangspunktet i en Beslutning, der i Virkeligheden var ham usmagelig, men hvis byrdefulde Følger han tillige efter Evne søgte at afsvække.

Naar han tog Forbilledet for den nye norske Bank, han ønskede at se oprettet, i den ældre Speciesbank fra 1791, da havde dette sin Grund deri, at Forholdene den Gang havde frembudt en vis Lighed med den Situation, hvori Norge nu, i 1814, befandt sig[1].

Ogsaa i 1791 havde det gamle Monarki lidt under en næsten ubegrænset Udstedelse af Sedler, „til hvis Indløsning saagodtsom ingen rede Valuta var for Haanden", og den nye Speciesbank var da oprettet for „at formindske Seddelmassen, inddrage den overflødige Del, som satte Banken i Miskredit, eller at fremskaffe en rede Sølvfond, enten ved udenlandske Laan, eller ved at fremlokke det Sølv, som Landets egne Borgere maatte være i Besiddelse af". Speciesbanken af 1791 havde ogsaa til en Begyndelse svaret til Forventningerne. Naar den ikke i Længden havde kunnet vedblive dermed, da var Aarsagen bl. a. at søge i den Omstændighed, at det var tilladt at veksle den nye Banks Sedler mod de ældre Kurantsedler, skjønt disses Masse for Eftertiden efterhaanden skulde formindskes ved en aarlig Inddragning af $^{3}/_{4}$ Million[2]. Herimod havde Grev Wedel troet at opnaa tilstrækkelig Sikkerhed ved at indtage en Bestemmelse i Oktroien om, at alle Udtællinger skulde foregaa i Speciesmynt eller i Speciessedler[3]. De gamle Rigsbanksedler skulde alle tilintetgjøres og dermed Ondet udryddes fra Roden af. Under dette Forbehold ansaa han og hans Kolleger i Komitéen det hensigtsmæssigt at følge det ældre Forbillede, som forøvrigt efter deres Mening havde svaret til sit Øiemed.

---

[1] JACOB AALL, *Nutid og Fortid,* I, S. 48 flg.
[2] M. RUBIN, *1807—1814,* S. 167.
[3] *Finanskomitéens Forslag til en Oktroi for en norsk Speciesbank,* S. 13.

Saasnart Finanskomitéen den 4de Marts havde afsluttet den første Del af sit Arbeide, ilede den med at tilkalde de øvrige, med den samvirkende Komitéer til Konferense. Den 11te Marts holdtes der et Møde af samtlige blandt disses Medlemmer, som boede ved eller i Christiania. I dette Møde blev de tre Forslag oplæste og derefter tilstillede Deltagerne i Afskrift for nærmere at overveies. Senere holdtes et nyt Møde den 25de Marts.

I dette var „Mængden“ for Antagelsen af Grev WEDELS Forslag. Det blev underkastet en noksaa vidtløftig Kritik, og der gjordes fra de andre Komitéers Medlemmer forskjellige Indvendinger, som atter gav Anledning til Besvarelser og nærmere Forklaringer fra Finanskomitéens Side. Formodentlig har derved Grev Wedel, i sin Egenskab af Forslagets Forfatter, været dens selvskrevne Ordfører. Værnepligtskomitéen havde taget Opgaven grundigst og udarbeidet en séregen længere Betænkning.

De forskjellige Indvendinger bevægede ikke Finanskomitéen til at forandre sit Forslag. Men denne kunde heller ikke overbevise de øvrige Komitéers Medlemmer om Berettigelsen af en Forandring, som den selv vilde foreslaa i et enkelt Punkt. Værnepligtskomitéen havde nemlig havt Betænkeligheder ved at sætte et saa sent Tidspunkt som 1ste Juli 1816 for Aabningen af den nye Banks Virksomhed. Den mente, at Banken hellere burde begynde tidligere. Herpaa vilde dog ikke Grev Wedel og Finanskomitéen gaa ind.

Under Henvisning til alle de Forberedelser, som maatte gjøres for at faa den nye Bank funderet gjennem Indskud fra det hele Land, og for at ordne med Udlaan i de nye Sedler overalt i Landet og saaledes undgaa al Stansning i Cirkulationen, mente den, at Tiden ikke kunde sættes kortere. Saafremt Stortinget i August 1815 kunde have fattet sine Beslutninger om Banken og om Pengevæsenet, vilde der ikke være mere end ti Maaneder tilbage til Ordning med den nye Bank, hvis denne skulde være færdig til at aabnes 1ste Juli 1816.

Af denne Grund vilde Grev Wedel og Finanskomitéen endog nu være mere tilbøielige til at foreslaa en Udsættelse, ovenikjøbet en noksaa lang Udsættelse. Det udtaltes under Diskussionen mellem de fire konfererende Komitéer, at det, efter nærmere Overlægning, fandtes mere hensigtsmæssigt først at lade Forandringen træde i Kraft den 1ste Januar 1817, og at sætte 1ste Marts 1817 som den Termin, da Banken skulde begynde Vekslingen af sine Sedler med rede Sølv. Fra sidstnævnte Termin skulde Rigsbankens Repræsentativer sættes helt ud

af Omløb og senere være værdiløse; Nytaar forekom ogsaa „for aarlige Afregningers Skyld“ at være den bedste Tid til at sætte en ny Pengesort i Cirkulation. Endvidere anførtes fra Finanskomitéens Side Hensynet til Debitorerne, for hvem det vilde være en Lettelse at faa den Tid forlænget, hvori de kunde afgjøre Gjæld, som de havde stiftet i de sidste to Aar, med Rigsbankpenge.

Grev Wedel havde altsaa nu — og med ham hans Kolleger i Finanskomitéen — faaet Betænkeligheder ved at lade Banken træde for tidlig i Virksomhed. Det var Betænkeligheder, som senere skulde vinde i Styrke, og som var vel grundede. Men de tilkaldte Medlemmer af de øvrige Komitéer vilde ikke her være med; de holdt for, at den forestaaende Forandring i Pengevæsenet burde ske snarest mulig.

I Finanskomitéens Forslag var der ikke nævnt noget om Hensigtsmæssigheden af at bringe det nye Pengesystem i Overensstemmelse med det svenske. Grev Wedel havde i det Sted kun arbeidet for at fastholde den naturlige Forbindelse med det gamle, for Norge og Danmark fælles System. Han tog sine Forbilleder fra Danmark og vilde bringe kjendte Navne og kjendte Begreber i ny Kurs. Det var Speciedaleren, der nu bragtes i Forslag som den norske „Myntenhed“, og denne var tidligere kjendt.

Det kunde netop, som Forholdene var i 1814, have ligget nær at søge at faa indført Overensstemmelse mellem det norske og svenske Myntsystem. Grev Wedel kan ikke have overseet dette. Det maa have været i hans Tanker. Hvad der har bragt ham til at forbigaa denne Side, lader sig dog forklare; det maa forudsættes, at han derved alene var bestemt af Ønsket om at kunne lette Overgangen saa meget som muligt. De mindste Forandringer, som kunde tænkes, maa for ham have været de heldigste, og skulde han i dette Tilfælde have søgt at lempe sig efter det svenske System, maatte han have foretaget større Ændringer. Hvad der nu var bragt i Forslag, passede naturlig ind i de gamle Forhold og stemte med et i det nordlige Europa almindelig kjendt og benyttet System.

Værnepligtskomitéen tog imidlertid Spørgsmaalet op i følgende Form: „Burde ikke det norske Bankvæsen, saa meget som muligt, reguleres i et passende Forhold til det svenske Pengevæsen, saa at ingen, gjensidig ødelæggende Agiotage for nogen af Parterne kunde finde Sted?“

Svaret blev givet af Finanskomitéen i den Form, at den maatte holde paa den engang foreslaaede Specie, „fordi den var af lige Gehalt

med den forhen i Landet brugte dansk-norske Specie og altsaa allerede kjendt af menige Mand, — fordi den er af lige Gehalt med en Rigsdaler Hamburger Banko, som kan betragtes som Fundamental-Penge-Eenhed i det nordlige Europas Handel, og altsaa er nøie kjendt paa ethvert Handelssted; — fordi al gammel grov dansk Kurant, hvoraf nok ikke lidet er lagt tilside i Landet, snart vil igjen komme frem, naar disse Mynter efter bekjendte Forhold og Præget kan bruges ved Specie-Udtællinger; — fordi ingen anden Agiotage imellem Lande, som har forskjelligt Pengevæsen og holdt det i Orden, kan finde Sted end den, som er en Følge af den indre Gehalt, og denne er aldrig trykkende. Efter Myntfoden er den norske Specie næsten $1^3/_4$ Procento slettere end den svenske, hvilket altid vil blive agtet paa ved store Summers Udtællinger, og ved de smaa saadanne, som kan finde Sted ved Grænsebeboernes Handler, kan foranførte Procento trygt sættes ud af Betragtning".

Herved blev det, og de samlede Komitéer optog intet Forslag om at sætte den norske Specie lig med den svenske. Tanken synes heller ikke senere at være gjenoptagen.

Statsraad Treschow, der deltog i disse Forhandlinger som Medlem af Lovkomitéen, havde udarbeidet en Del Bemærkninger, som han oplæste i det kombinerede Møde. Den gamle Filosof forsøgte sig her paa det praktiske Omraade. Han fandt, at Grev Wedels Forslag var „det mest genialske, det foreslaaede Middel drastisk og synes, naar det endelig bliver brugt, ufeilbart at ville læge Sygdommen". Mod det andet Forslag mente Treschow, der kunde anføres flere vægtige Grunde, — fremfor alt den, at dettes Gjennemførelse maatte lede til at kuldkaste Eidsvolds-Garantien — „en Krænkelse af offentlig Tro og Love". For det tredie Forslag havde han megen Sympati. Forøvrigt troede han, der kunde anvises endnu andre Forslag, der var lettere at bringe til Udførelse. Derimellem gav han Anvisning paa at bevilge særlige Skatter til Indløsning af Rigsbankens Repræsentativer, — eller paa at optage et Laan i samme Øiemed og derefter dække dettes Renter ved en Særskat.

Finanskomitéen svarede hertil, at Landet fortiden, efter dens Mening, ikke kunde taale større Byrder end, hvad Statens sædvanlige Udgifter fordrede.

Ogsaa Statsraad Diriks var tilstede under disse Forhandlinger som valgt Medlem af Lovkomitéen og gjorde enkelte mundtlige Bemærk-

ninger. Hvad han havde at anføre, faldt væsentlig sammen med det førnævnte tredie Forslag, og det foranledigede ikke nogen Ændring i Finanskomitéens fremlagte Ideer.

Finanskomitéen havde, efter sit Mandat, endnu en anden Hovedopgave — den nemlig at fremkomme med Forslag om Maaden, hvorpaa Skattevæsenet — det direkte som det indirekte — kunde bringes i Orden og derhos skaffe Staten den Forøgelse af Indtægterne, som var bleven nødvendig. Mandatets Ord gav derved Anvisning paa en Simplifikation, som det, der i Øieblikket nærmest tiltrængtes. En fuldstændig Skattereform laa udenfor det, som foreløbig krævedes. Den vilde tage for lang Tid, og nu maatte der allerede for det første ordentlige Storting fremlægges Overslag og Beregninger, paa hvilke dette kunde bygge sine Beslutninger. Finanskomitéen arbeidede ogsaa her med Raskhed og naaede i forholdsvis kort Tid at bringe en Betænkning istand. Denne var færdig den 14de Juni.

Heller ikke var Øieblikket inde for en fuldstændig Skattereform, bygget paa helt nye Grundsætninger. En saadan vilde snarest medføre nye Vanskeligheder og forøge de Farer, som i Øieblikket truede. Hvad Situationen krævede, var Udjævninger og Lempninger, som kunde lette Oversigten og hjælpe over de værste Hindringer.

Denne Betænkning er underskreven af de fire Medlemmer af Finanskomitéen, som paa den Tid var i Christiania, uden at der foreligger nogensomhelst Meddelelse om, hvem af dem der var den virkelige Forfatter. Iethvertfald maa dog Grev Wedel have havt sin væsentlige Andel deri.

Komitéen regnede det som sit Maal at give en Anvisning for den retfærdigste Fordeling af Skatter og Afgifter i Norge, saaledes at deres Beregning kunde lettes baade for Skatteyderne og for Indkræverne og disse sidstes Regnskaber hurtigst lade sig overse og berigtige. Allerede dette var et stort Maal. De norske Skatter, som de lidt efter lidt havde dannet sig lige fra Middelalderen af, frembød en uordnet Masse. Der var enkelte større Skatter, men ved Siden af dem en Mængde ganske smaa, tildels endog rent lokale Afgifter, der figurerede i Regnskaberne og i disse voldte mere Bryderi og Forvirring end Gavn og Nytte. Allerede ved at stryge dem kunde der opnaaes væsentlige Fordele i Retning af, hvad der var ønsket — en Simplifikation af Skatterne.

Som Udgangspunkt for sit Forslag om de direkte Skatter tog Komitéen den Erklæring, at disse væsentlig maatte lægges paa de faste

Eiendomme; „thi ved eller formedelst disse er det især, at Landets Indbyggere vinder deres Underhold, ligesom ogsaa formedelst dem de Statsindretninger er blevne nødvendige, for hvis Skyld Skatter behøves.“

„Vidste man eller kunde man“ — saa fortsatte Komitéen — „med Lethed komme til Kundskab om den virkelige Værdi af enhver enkelt af alle i Riget værende faste Eiendomme, saa vilde deres gjensidige Værd vistnok være det vigtigste Grundlag for Skatters Paaligning; men da saadan Kundskab vanskelig og først efter lang Tids Forløb kan indhentes, saa ser Komitéen sig nødt til at foreslaa, at den nuværende Beskatningsmaade for Landeiendomme, med nogle faa Forandringer, maa vedblive, og alene for Byeiendomme, hvis Værdi lettere kan bestemmes, at foreslaa en ny Beskatning istedenfor den hidtil gjældende.“

Hvad der savnedes, var altsaa en tidsmæssig og for samtlige Landdistrikter ensartet Matrikulering. Den gamle Matrikul fra Frederik III's Dage svarede — omend for sin Tid et væsentligt Fremskridt — ikke længer til de Fordringer, som nu kunde gjøres, og der blev derfor ogsaa netop ved dette Tidspunkt reist Krav om Istandbringelsen af en ny Matrikulering. Indtil en saadan kom, var det hensigtsmæssigt at hjælpe sig med den gamle Beskatningsmaade, kun give den en greiere og mere overskuelig Form.

Af de gamle Skatter var Leilændingsskatten den mest indbringende, og ved Siden deraf den saakaldte Jord- og Tiendeafgift. Disse foresloges nu for hver enkelt Eiendom samlede i en eneste Sum, under Navn af Landskatten, og denne skulde derhos indtil videre ansees som Eiendommens Skyldsætning. Dette skulde altsaa for Eftertiden blive Landdistrikternes væsentligste, mest indbringende Skat, beregnet til 357 000 Spd. Ligeledes foresloges, at Jordebogsrettighederne skulde vedblive med sit gamle Beløb, hvorhos det anbefaledes, at Veimestertolden og nogle andre, lidet indbringende Afgifter kunde vedblive og erlægges samlede, under det nye Navn af *Municipal-Udredsel.*

Forøvrigt vilde Komitéen have afskaffet den store Mængde af de gamle Skatter, med Odelsskatten og Rostjenesteskatten i Spidsen. Der var Skatter med yderst specielle Navne, som Damstokskat, Kværneskat, Engskat, Sæterskat o. s. v. Men de indbragte kun lidet, maaske ikke engang tilstrækkeligt til at bære Omkostningerne ved sin Opkrævning. Reduktion af de forskjellige Klasser af Skatter og Samling af de gjen-

værende havde saaledes været Finanskomitéens Løsen ved dens Undersøgelse af Landdistrikternes Skatteforhold. Den havde ikke kunnet følge sine egne Idealer, men været henvist til at komme med de Forslag, som den kunde vente at faa gjennemført. Med Byerne mente den at kunne gaa anderledes tilværks.

Af disse betaltes der tidligere tre særlige Skatter, der kunde anslaaes til et samlet aarligt Beløb af 119 000 Rbdlr. S. V. Det var Bygningsafgiften eller Kvadratskatten, Ildstedskatten eller Kubikskatten og Indkomstskatten. Ingen af disse kunde efter Komitéens Mening egne sig til fortsat Bibeholdelse. Kvadratskatten regnedes efter Bygningernes Brandassuranse, der som oftest var ansat efter Eierens Ønske, og saaledes ikke kunde være en passende Norm for en Skat. Indkomstskatten beroede paa den enkelte Skatteyders Opgave over hans rene Indtægt, „der, som man ved, kun af faa kan rigtig opgives, og af disse ei almindelig kan antages at blive det.“ Kubikskattens Form kunde heller ikke efter Billighed være ene Grundlag for Byernes Beskatning.

Saaledes vilde Komitéen have dem alle afskaffede. I det Sted foreslog den at indføre en eneste Skat, som den vilde give Navn af Kjøbstadskatten. Det skulde ikke være en Indkomstskat; en saadan har Grev Wedel overhovedet ikke villet foreslaa, men en direkte Skat paa Byernes faste Eiendomme.

Tanken var at søge Grundlaget for denne Skat i Byernes Folkemængde og Værdien af deres faste Eiendomme, saaledes at Stortinget efter Beregning af disse Faktorer skulde fastsætte Skattens Størrelse for enhver By med dens tilliggende Ladesteder. Inden den enkelte By skulde derefter Skatten svares af de faste Eiendomme efter en Taxt, som var sat paa dem alle ved de af samtlige Grundeiere udnævnte Taxerborgere.

Endvidere foresloges, at Kjøbstadskatten skulde sættes til en Fjerdedel af Landskatten, — at altsaa Byerne skulde udrede en Femtedel af den Skat, som herefter blev at paalægge samtlige faste Eiendomme i Byerne og paa Landet.

De Afgifter, som svaredes af Bergværkerne, foresloges at vedblive, som de senest var anordnede.

Endelig var der en hel Del for By og Land fælles mindre Afgifter. Disse indstilledes i stor Udstrækning til at afskaffes. Enkelte skulde vedblive, nogle forhøies. Mellem disse sidste var Afgift af Arv, der

tidligere havde været opløst i enkelte mindre Afgifter, men nu foresloges samlet og lidt forhøiet. Ogsaa ved Stempelafgiften foresloges nogen Forhøielse.

Med de nævnte Reduktioner skulde der for Eftertiden kun blive tilbage otte forskjellige Skatter og Afgifter, at svare til Statskassen, en meget væsentlig Lettelse til begge Sider, saavel for Skatteyderne som for Staten og dens Oppebørselsbetjente.

Ogsaa over dette Forslag ligesom over det første, om Banken og Pengevæsenet, holdt Finanskomitéen en Overlægning med de i Christiania nærværende Medlemmer af de tre andre Komitéer. Komitéen for det Indre afgav en kort Betænkning, hvori udtaltes, at den maatte i det hele aldeles bifalde Finanskomitéens med ligesaa megen Flid som Kyndighed udarbeidede Forslag, og at den kun havde nogle ganske faa Bemærkninger derved at fremsætte. Disse fik ingen Indflydelse paa den allerede afgivne Betænkning, uagtet Finanskomitéen ingenlunde altid var principielt uenig i, hvad der saaledes blev fremført.

Noget anderledes blev Finanskomitéens Stilling til Værnepligtskomitéen, efter hvad denne havde at fremføre i den mere udførlige Betænkning, som den afgav, og som fik Formen af en skarpere Kritik, end det maaske oprindelig var ment fra Koncipistens og Undertegnernes Side.

Værnepligtskomitéen stillede sig paa væsentlige Punkter endog i skarp Modsætning til Finanskomitéen. Det kunde have været af stor Interesse at vide, hvem der var Forfatter af denne kritiske Betænkning. Thi i Værnepligtskomitéen sad saavel Chr. M. Falsen, Grev Wedels gamle Modstander fra Eidsvold, og hans trofaste, paa Eidsvold prøvede Ven og politiske Meningsfælle, Jacob Aall. Begges Navne findes under Betænkningen. Begge skulde derefter have været enige, ialfald i de vigtigste Punkter.

I sin Indledning udtalte Værnepligtskomitéen, at den ikke vilde levere noget Modskrift, men kun bedømme de Synspunkter, hvorunder Finanskomitéen havde betragtet denne Sag, og at den heller ikke agtede „at fremstille en ny, omend i dens Øine forbedret Plan". Den troede, som den selv sagde, at det var „mer passende at bedømme Finanskomitéen end ved et nyt Forslag ligesom at gjøre et Forsøg paa at tilintetgjøre dens med Indsigt og Møie udkastede Plan".

Det første Punkt, hvori Værnepligtskomitéen troede, at Meningerne skiltes fra hinanden, var det principielle Spørgsmaal om de faste Eien-

dommes Belastning med de direkte Skatter. Værnepligtskomitéen skrev derom: „Den tror, at Norges fysiske Beskaffenhed gjør det utilraadeligt at betragte de direkte Skatter af faste Eiendomme som den fortrinligste af Statens Indtægter. Norge er i denne Henseende ikke saa lykkeligt som hine europæiske Stater, hvilke i Agerdyrkningen finder Kilden til sin vigtigste Statsindtægt. — — Af den Aarsag var Jordskatten altid den mindre Del af Statsindtægten, da derimod Handelsskatten og den øvrige Del af de Skatter, som svares af Borgernes cirkulerende Formue, udgjorde den større Del.“

For Byernes Vedkommende fandt Værnepligtskomitéen sig heller ikke tilfredsstillet ved de opstillede Regler. Den mente, at Folkemængden ikke kunde afgive nogen Maalestok for den i Byerne stedfindende Virksomhed, og den kunde derfor ikke være med paa at tilraade nogen Forandring i den hidtil anvendte Beskatningsmaade, uden forsaavidt som den fandt Indkomstskatten uhensigtsmæssig og saaledes kunde gaa med paa at ophæve denne.

Videre mente Værnepligtskomitéen, at Kjøbstadskatten ikke burde sættes saa høit som til en Femtedel af den hele Skat, der hvilede paa de faste Eiendomme. Dette var altfor meget, og her maatte der anvendes stor Forsigtighed, saa meget mere, som — efter Komitéens Udtryksmaade — „Byernes direkte Afgifter er en Skat paa død Formue, Jordskatten derimod paa den produktive“.

Imod Slutningen af Værnepligtskomitéens Betænkning fremholdtes følgende Ræsonnement: „Henseende til de øvrige Skatteberegninger, saavel de Skatter, som skal afskaffes, som de, der skal sættes i Stedet, tillader Komitéen sig blot den Anmærkning, at det maa komme an paa, dels om de foretagne nye Skatter giver fuldt Vederlag for dem, der vorder hævede, dels om ikke Rigets nye Forfatning gjør en Forhøielse i de nærværende Skatter fornøden. Men herom kan Komitéen ikke gjøre sig noget Begreb, forinden den ser et fuldstændigt Resultat af alle Statens Skatter, saavel de i Komitéens Forslag anførte direkte Skatter som de indirekte, der lægges paa den cirkulerende Formue, hvilke sidste i dette Land udgjør den vigtigste Del af Statens Indtægter. Den erkjender Vigtigheden af de i Planen anførte statistiske Opgaver, der er samlede med saa megen Flid og Indsigt, men kan ikke betragte dem som en Norm for vort nye Skattevæsen, forinden Næringsveienes Forhold til hinanden er taget i nøieste Overveielse, — en Undersøgelse, der er saa meget vanskeligere, som dette Forhold er forskjelligt i Norge fra det, som finder Sted i de fleste europæiske Lande.“

Finanskomitéen gav et skarpt Svar paa denne Kritik, og gjennem Svaret aander en Irritation, der ikke heller var ugrundet. Den var angreben af Værnepligtskomitéen, fordi den skulde have sagt, at de direkte Skatter af faste Eiendomme var Norges vigtigste Statsindtægt. Hvad den havde udtalt, var noget helt andet, nemlig, at de Skatter, som for den væsentlig maatte komme i Betragtning, var de direkte, og at de direkte Skatter fortrinsvis burde lægges paa de faste Eiendomme. Finanskomitéen kunde henvise til sit Forslag, hvor der ikke stod noget saadant som det, den anden Komité troede at have læst. Den principielle Modsætning, som denne mente at have fundet, var altsaa i dette Punkt ikke forhaanden.

Videre tog Finanskomitéen for sig Paastanden om, at det foreslaaede Forholdstal mellem Kjøbstadskatten og Landskatten som 1 til 4 skulde være for høit sat, og forsvarede sit Forslag om en helt ny Beskatning for Byerne. Teorien om den døde Formue i Byerne og den produktive paa Landet fik derunder sin Bekomst.

Skarpest i Form var Finanskomitéens Svar paa det ovenanførte Ræsonnement om, at Forslaget ikke kunde betragtes som en Norm for et nyt Skattevæsen, førend Næringsveienes Forhold var taget under nøieste Overveielse. Den bemærkede hertil:

„Hvorledes disse Forhold skal findes og Skatter derefter bestemmes, uden at Hævningsmaaden derved blev vidløftig og Kontrolen vanskelig, maa vi rent ud tilstaa, vi ikke indser; særdeles behageligt vilde det derfor have været os, om Værnepligtskomitéen, ved en ny udarbeidet, væsentlig forbedret Plan havde gjort vort Arbeide overflødigt eller sat os istand til lettere at fatte dens Mening."

Med disse Ord afsluttede Finanskomitéen sin Besvarelse af den fremkomne Kritik. Den var dog ikke dermed færdig.

Den havde fremdeles det Hverv at afgive Forslag om en Simplifikation af Toldindtægterne. Dette paatog Grev Wedel sig at udarbeide alene. Finansdepartementet agtede at forberede ny Toldanordning og ny Toldtarif, der kunde forelægges Stortinget som kongelig Proposition, og dette Arbeide kom her til Nytte. Finanskomitéen fik sig fra Departementet meddelt en kort Oversigt over de Forandringer, som der skulde foreslaaes, og disse var ganske i samme Aand som de, der i Skattevæsenet havde fundet hans Kollegers Bifald.

Alle mindre Afgifter skulde ifølge denne Oversigt samles under en enkelt, mere omfattende Post; Sportlerne skulde ganske ophæves,

mod at Toldbetjenterne fik forholdsmæssig Forhøielse af sine Procenter af Tolden; alle økonomiske og specielle Afgifter skulde ophæves, med Undtagelse af Kvarantænepengene, ligesaa al Konsumtion, hvorhos Brændevinsbrændings-Afgiften alene skulde lægges paa de stemplede Brænderiredskabers kubiske Indhold.

Finanskomitéen havde dermed tilendebragt sit Arbeide. Den 30te Juli undertegnedes dens sidste, endelige Indstilling, hvormed den oversendte Stortinget sine forskjellige Forslag, med alle dertil hørende Bilag. I denne Indstilling gjorde den Rede for sine forskjellige Forslag, med enkelte Tillægsbemærkninger til disse, og meddelte Oplysninger om Maaden, hvorpaa der var arbeidet under de stadige Konferenser med de øvrige Komitéer. Tilsidst hed det: „Skulde vore Bestræbelser ikke svare til den Forventning, hvormed Rigsforsamlingens hædrende Tillid anbetroede os et Arbeide, hvortil andre Embedsforretninger kun levnede de fleste af os liden Tid, haaber vi dog, at nærværende Stortings ærede Medlemmer ikke vil kunne miskjende vort Ønske at gavne Fødelandet."

De enkelte Forslag og de afgivne Indvendinger, med de derimod fremkomne Modbemærkninger, var indordnede som Bilag og Underbilag ved Indstillingen. Det hele dannede tilsammen et meget omfangsrigt Opus, bestemt til at danne Grundlaget for vigtige Forhandlinger paa det første ordentlige Storting. Det meste forblev foreløbig utrykt, med Undtagelse af de tre Forslag om Banken og Pengevæsenet, der tryktes i et særskilt Tillæg til *Rigstidenden* for 1815, Nr. 41, i den Hensigt at gjøre dem almindelig tilgjængelige og fremkalde en Drøftelse af de i dem fremholdte Ideer. Finanskomitéen indbød Publikum til at fremsætte sine Bemærkninger, og den lagde særlig de nyvalgte Medlemmer af Stortinget det paa Hjerte, at overveie, hvad den havde fremholdt. Det kan dog ikke af dens Indstilling sees, hvorvidt dens Opfordring i førstnævnte Henseende har været fulgt. Saafremt den har modtaget enkelte Raad og Anvisninger, har den ialfald ikke fulgt dem, ja ikke engang nævnt dem ved sin endelige Oversendelse af Sagens Dokumenter[1].

Komitéen havde derhos, forinden den lod de tre Forslag om Banken og Pengevæsenet offentliggjøre i Regjeringens officielle Blad, forelagt disse for Statsraadet 14de April, og der faaet samme Svar, at det første Forslag, Grev Wedels, var det, som vandt Bifald fremfor de øvrige.

[1] *Tvende Forslag til Inddragelsen af de circulerende Rigsbanksedler inden 5 Aar og Oprettelsen af en Bank,* 30 Pagg. 8vo, Christiania 1815.

Statsraadet gjorde dog en Tilføielse, idet det holdt det for gavnligt at støtte de til den nye Banks Oprettelse foreslaaede Foranstaltninger ved en Laaneoperation. Finanskomitéen fandt det ikke nødvendigt at nævne dette i sin endelige Indstilling[1].

[1] Finansdepartementets Referatprotokol 1815, II, No. 193 (i Rigsarkivet). Beslutningen gik ud paa, at Forslagene skulde oversendes til Kongen, for senere, naar de kom tilbage, at offentliggjøres. I Statsraadets Protokol for 14de April (i Statssekretariatets Arkiv) nævnes der imidlertid intet derom. Ligesaa lidt omtales disse tre Forslag i Kronprinsens Brevveksling med Statholderen. Offentliggjørelsen fandt Sted i Henhold til Kgl. Resolution af 5te Mai 1815.

III.

GRUNDLÆGGELSEN AF NORGES NYE PENGEVÆSEN, 1815—1816.

For det første ordentlige Storting, som traadte sammen i Christiania den 1ste Juli 1815, forelaa der ingen Sager, som kunde regnes at være større end de, den eidsvoldske Finanskomité havde undergivet en forberedende Bearbeidelse. Oprettelsen af en ny Bank, Ordningen af Landets Pengevæsen og Simplifikationen af Skatterne og Tolden, det var alt fundamentale Spørgsmaal, som berørte alles Interesser, — af lige Betydning for Privatmandens Velfærd som for Statssamfundets Trivsel[1].

Men om der var noget, som krævede en hurtig Afgjørelse, da var det ogsaa disse Anliggender. Statens Kredit kunde med Lethed blive skadelidende, hvis det trak for længe ud med deres Ordning. Finanskomitéen havde da ogsaa anstrengt sig for at blive færdig og derved forudsat, at Stortinget inden forholdsvis kort Tid kunde have fattet sine Beslutninger. Den havde tildels bygget sine Forslag paa denne Forudsætning. Men den blev ikke opfyldt. Stortinget var endnu en uøvet Forsamling, og det behøvede, under den stærke Divergens i Meningerne om den hensigtsmæssigste Ordning, endog en meget lang Tid for at fatte sine Beslutninger. Hvad der havde forekom-

[1] Angaaende de Forhandlinger, som førtes paa dette Storting i Anledning af Pengevæsenets Ordning, kan i Almindelighed henvises til *Storthings-Forhandlinger 1815—1816*, I—V og *Storthings-Efterretninger, 1814—1833*, I, samt til Rigsarkivar M. BIRKELANDS Afhandling over *Norge 1815—1816* i *Morgenbladet*, 1868, No. 102 flg.

met Finanskomitéen let og greit, det blev for Stortinget vanskeligt og floket.

Det Spørgsmaal, der maatte fremstille sig som det fundamentale, som det for hele Sagens videre Forløb afgjørende, gjaldt Afgjørelsen, om Eidsvolds-Garantien skulde opretholdes eller forkastes. Finanskomitéen og Grev Wedel havde holdt paa Garantiens Opretholdelse, ikke saa meget, fordi de i Principet billigede Beslutningen af Mai 1814, som af Hensyn til Landets Ære, der krævede Opretholdelsen af den engang trufne Bestemmelse.

Hvad selve Oprettelsen af en Bank angik, da kunde det ikke være tvivlsomt, at en saadan maatte haves. Men om Enkelthederne ved dens Ordning lod der sig tviste, og her var specielt en rummelig Tumleplads for Tidens talrige finansielle Projektmagere. Ligeledes kunde Spørgsmaalet om Fremgangsmaaden ved de cirkulerende Rigsbanksedlers Inddragning give Anledning til Meningsforskjel af en meget reel og væsentlig Art. Her spurgtes, hvorvidt Stortinget var bundet ved den paa Eidsvold fattede, maaske høist overilede, og ialfald aldeles ikke tilstrækkelig overveiede Beslutning om at fordele de til Inddragningen nødvendige Byrder paa Skatteyderne i Forhold til deres Formue.

Finanskomitéen havde ment, at den kunde frigjøre sig for dette Hensyn, og den havde, som tidligere er nævnt, foreslaaet at overlade Indløsningen af de gamle Sedler til den nye private Bank, som den anbefalede. Men denne Mening var ikke den eneste. For andre kunde det ventes at stille sig, som om den grundlovgivende Forsamling paa dette Felt havde bundet Stortingets Hænder og berøvet det dets Handlefrihed.

Men hvor der om de vigtigste Principer kunde herske en saadan Forskjel i Meninger, der var en hurtig Ordning af de finansielle Spørgsmaal ikke at vente, og det viste sig derfor ogsaa snart, at det Haab, som Finanskomitéen i denne Henseende havde næret, maatte blive skuffet.

Den Maade, hvorpaa Stortinget førte sine Forhandlinger om disse Anliggender, bidrog heller ikke til at klargjøre de i Forveien forvirrede Meninger. Uklarhed og Raadvildhed foranledigede en Regelløshed, der endog bragte Forsamlingen til at sætte sig ud over tydelige Grundlovsbud, og de vigtigste Afgjørelser kunde derved falde i Kraft af et Mindretals Vilje.

Her vil det ikke være nødvendigt at følge Stortingets vidtløftige Forhandlinger gjennem alle deres Enkeltheder, fra Trin til Trin. Grev

Wedel stod udenfor disse Forhandlinger og forsøgte kun ganske undtagelsesvis at øve nogen Indflydelse paa deres Gang gjennem Mellemmænd. Der vil saaledes kun være Behov for at opdrage Forhandlingernes Hovedtræk, — at gjøre Rede for de indbyrdes modstridende Meninger og at vise, hvad der som endeligt Resultat kom ud af Forvirringen og Uklarheden. Dette Resultat blev Grundvolden for den finansielle Nybygning, som videre skulde opføres under Grev Wedels Tilsyn og Ledelse, — men som i vigtige Punkter blev afvigende fra, hvad han selv havde anseet for det rigtige, og som han derfor havde tilraadet.

Det var eiendommelige Forhold, at Regjeringen ved gjentagne Beslutninger, først af Rigsforsamlingen og derefter af det overordentlige Storting, var sat aldeles udenfor Forberedelsen af de vigtigste Sager. Dette var imidlertid skeet med Regjeringens, med Kronprinsens Samtykke, tildels endog efter deres Initiativ. Naar den kgl. Proposition af 11te November gav Anvisning paa en Udvidelse af de parlamentariske Komitéers Mandat, kan det antages, at dette har været efter Grev Wedels Raad. At Finansministeren og hans Expeditionsekretær tilligemed Statssekretæren havde faaet Sæde i den forberedende parlamentariske Komité, skyldtes forøvrigt kun et Tilfælde. Men som det nu engang var, laa dog heri en Erstatning for, at Regjeringen som saadan var berøvet Adgangen til at deltage i eller kontrolere Komitéens Arbeide. Finansministeren kunde endog være Sjælen i dette.

Men der var ogsaa fra andre Hold indkommet Forslag til en Ordning af de finansielle Forhold, hvilke alle maatte tages under Behandling af Stortinget. Dette oversendte samtlige Forslag til sin faste tredie Komité for Finans-, Skatte-, Bank- og Toldvæsen, forat denne kunde afgive sin Betænkning om den nye Ordning. Det var ikke lovende for Udsigterne til en saa hurtig Behandling som forudsat, at denne Komité ikke før den 11te Oktober kunde afslutte sin Indstilling. I sig selv var dette imidlertid ikke langsomt arbeidet. Thi det Materiale, som var Komitéen forelagt, var meget omfangsrigt.

Indstillingen blev derved et vidløftigt Aktstykke. Tredie Komité — ialfald dens Flertal — fastholdt Eidsvolds-Garantiens Opretholdelse og byggede sin Indstilling paa dette Grundlag, altsaa i Overensstemmelse med Grev Wedels Forslag, som var godkjendt af den eidsvoldske Finanskomité. Af dennes Medlemmer mødte Professor RASMUSSEN og Johannes THRANE paa Stortinget som Repræsentanter for Hovedstaden, og af dem havde Rasmussen Sæde i tredie Komité. Han havde saaledes

her Adgang til at forsvare Finanskomitéens Forslag, forsaavidt han havde tilhørt dennes Majoritet, og skulde derved være Formidleren mellem den og Stortinget, specielt dettes tredie Komité. Desværre savnes alle Kilder, som kunde meddele Oplysninger om, hvad han i denne Egenskab har søgt at udrette, — og da navnlig om den Udstrækning, hvori han kan have været enig i Stortingskomitéens Synsmaader. I dennes Indstilling nævnes intet, om den er vedtaget enstemmig; noget Minoritetsvotum er ikke indgivet.

Tredie Komité tog Spørgsmaalene op i deres hele Bredde og begyndte sin Indstilling med en Forklaring om, at Norges Statsgjæld bestod i de for Øieblikket cirkulerende Rigsbanksedler, hvis Beløb den, i Henhold til Finanskomitéens Beregninger, antog ikke kunde overstige 25 Millioner Rbdlr. N. V.

„At denne Papirmasse, der dagligen afstedkommer de største Forvirringer i alle Rørelser, bør inddrages og tilintetgjøres, deri er alle enige. Men naar der spørges om Maaden, hvorpaa dette skal ske, da er Meningerne delte. Komitéen tror dog, at dette Spørgsmaal i det væsentligste ikke er noget Problem, naar det undersøges med den Kulde, Upartiskhed og Fordomsfrihed, som Sagens Vigtighed kræver.“ Den henviste til Garantiens Fastsættelse af en Kurs, 375 Rbdlr. N. V. for 200 Rbdlr. S. V. og til den samtidig trufne Bestemmelse om, at de „Præstationer“, som vilde blive en Følge af Garantien, skulde „fordeles i Forhold til enhver Statsborgers Formue“. Komitéen kunde ikke slutte sig til de Indvendinger, der fremkom mod Eidsvolds-Garantien. Efter dens Opfatning havde Garantien opretholdt Landets Kredit og forhindret en større Udførsel af rede Sølv, og da kunde „dens Gavnlighed dog vel ikke miskjendes“. Saa meget mindre var det nu forsvarligt at tilraade en Ophævelse af Garantien, især da Rigsforsamlingens Beslutning om denne var at anse som en Del af selve Grundloven, „og da Staten, ligesaavel som enhver privat Mand, bør opfylde sine Forpligtelser, saa maa ogsaa Nationen være forbunden til at overholde denne Garanti“. At forandre Kursen vilde være en ny, overmaade ødelæggende Statsbankerot.

Saa langt var den tredie Komité enig med Finanskomitéen, — men heller ikke længere. Den afviste Forslaget om at overlade Rigsbanksedlernes Indløsning til den nye Bank. Den holdt sig ogsaa her til Rigsforsamlingens Beslutning, som den ikke vilde fravige i det ene Punkt mere end i det andet, og foreslog saaledes, at Rigsbanksedlernes Indløsning skulde foregaa gjennem en paa Formue og Næring lignet Skat.

Komitéen gav videre en ret udførlig Kritik af de til den indleverede Forslag. Af denne Kritik har for os især den Del sin Interesse, der omhandler Finanskomitéens første Alternativ. De Feil, som den mente at have fundet ved dette, var følgende: — at Deltagelsen i Bankindretningen skulde bevirkes ved en moralsk Tvang, hvilket ei stemte med Begrebet om en privat Bank, — at Rigsbanksedlerne skulde gjøres gjældende ved at ledsages af Indskud i ædle Metaller, — at den altfor pludselige Indløsning af de gamle Sedler vilde medføre en total Stansning i Pengecirkulationen, der maatte lede til mange skadelige Følger, — at Bankens Operationer blandedes med Rigsbanksedlernes Indløsning, — at den tildels funderedes paa Heftelserne til Rigsbanken, at Beregningen om de 700 000 Rdlr. Sp., der bestod i Statskassens forskjellige Fordringer hos private, neppe var at stole paa, „da det er ligesaa uvist, hvormeget deraf, ved Opgjørelsen med Danmark, vil falde paa Norges Lod, som vist, at den forrige dansk-norske Speciesbanks udlaante Kapitaler hverken tilhører den norske eller den danske Statskasse“, — at de til Indtægt beregnede $6^1/_2$ Procent af Rigsbankheftelserne ved Kapitalernes Indbetaling mindst vilde synke til 5 Procent, — at hvis Bankens Sedler skulde være tvungent Betalingsmiddel, da var dette en Rettighed, som ikke ellers pleiede at tilstaaes private Banker, — og endelig, at Banken neppe vilde komme til at give det ventede Udbytte.

I denne Kritik var navnlig den anden Indvending om det Indskud i ædle Metaller, der skulde ledsage Rigsbanksedlerne, udførlig behandlet: — „det er ikke at formode, at en tilstrækkelig Mængde af disse Rekvisiter findes i Landet, og Mangelen vilde befrygteligen lede til en skadelig Pengehandel og overdrevne Sølvpriser. Med temmelig Sikkerhed kan man antage, at alle offentlige Kasser især vilde komme i en yderlig Forlegenhed og udsættes for Tab, naar — som vist vilde ske — Indbetalinger strømmede ind paa den sidste Tid, da Banken neppe kunde undsætte med Laan, tilstrækkelige til det fornødne Sølvs Anskaffelse, enhver anden i Landet behøvede sine Fonds frie, og udenlandske Laan, om disse og var at erholde, ei er tilraadelige, saalænge Handelsbalansen er ufordelagtig for Landet.“

Tilsidst fremlagde Komitéen et Udkast til en ny Lov om Pengevæsenet i 38 Paragrafer. Efter dette (§§ 1—2) skulde den midlertidige Rigsbank sættes ud af Virksomhed og den ved Forordningen af 5te Januar 1813 denne tillagte Heftelse i de faste Eiendomme strax bortfalde, og hvad deraf allerede var betalt, det være sig Kapital eller Renter, skude gives tilbage til Yderne. Rigets Pengeenhed skulde

(§ 23) være den norske Daler, inddelt i 60 Skilling, af den Gehalt, at 18½ Daler udmyntes af en Mark fint Sølv kølnsk Vægt.

Udkastets § 3 omhandlede Eidsvolds-Garantien. I den foresloges, at Rigsbankens Repræsentativer og Forskrivelser skulde indfries overensstemmende med Rigsforsamlingens Garanti af 19de Mai 1814, nemlig 375 Rbdlr. N. V. mod 200 af de nye norske Dalere. For Fremgangsmaaden ved denne Indfrielse var der i Udkastets §§ 6 og 7 foreslaaet nærmere Regler.

Efter disse skulde Indløsningen af Rigsbankens Sedler foregaa ved at paalægge en almindelig Skat paa Formue og Næring, saaledes at der i 4 paa hinanden følgende Aar, fra 1ste Januar 1816 at regne, skulde indbetales 13 Mill. Rbdlr. N. V., i det første Aar 6, i det andet 3, idet tredie 2 og i det fjerde 2 Millioner. Meningen var, at et tilsvarende Beløb af Rigsbankens Sedler skulde tilintetgjøres. I Aaret 1819 skulde derpaa den af Stortinget udnævnte tremands Realisations-Komité inddrage samtlige gjenværende Rigsbanksedler og sætte dem ud af Kurs, og efter dette Aars Udløb skulde intet af Rigsbankens Repræsentativer kunne modtages til Indløsning. For de saaledes modtagne Rigsbanksedler skulde Realisations-Komitéen udfærdige 4 Procents rentebærende Statsobligationer, lydende paa norske Dalere, efter det i Udkastets § 3 fastsatte Forhold mod Rigsbankpenge. Disse Obligationer skulde indfries i Løbet af 28 Aar.

Her var foreslaaet et dobbelt System, først Indløsningen af den halve Seddelmasse i fire Aar gjennem en voldsom, direkte Skat, — derefter Omsætningen af den anden halve Del til en Statsgjæld, som gav Obligationernes Ihændehavere „den tredobbelte Værd mod den, som i Handel og Vandel erkjendtes“ [1].

I de følgende Maaneder — fra Oktober til Januar — førtes der lange og skarpe Debatter om denne Komité-Indstilling, fremfor alt om dens store Hovedpunkt, § 3. „Det var, som om Selvstændighedsstriden, hvilken Fred og konsolideret Statsforfatning havde endt, havde reist sig med fornyede Kræfter [2].“ Odelstinget og Lagtinget kunde ikke komme til Enighed. Afgjørelsen maatte saaledes tilsidst lægges i det samlede Stortings Haand. Efter en langvarig Diskussion blev der 22de Januar 1816 stemt over § 3, hvorved der var 46 Stemmer for og 39 mod Garantien. Da der i dette Tilfælde efter Grundloven krævedes to

[1] JACOB AALL, *Nutid og Fortid,* I, S. 36.
[2] JACOB AALL, *Nutid og Fortid,* I, S. 36.

Trediedeles Flertal, var dermed Garantien forkastet. Den samme Vei gik det med Udkastets øvrige Bestemmelser. Men dette negative Resultat kunde ikke være endeligt, — og heller ikke det eneste. Riget maatte have en Ordning af sit Pengevæsen, og Spørgsmaalet om den nye Bank maatte løses af dette Storting.

Saaledes blev der, saa langt ud i Sessionen, da Stortinget havde været samlet i mere end 6 Maaneder, optaget et helt nyt Arbeide. Der nedsattes en ny Komité, som fik det Hverv at fremlægge Udkast til en Ordning af Pengevæsenet. I Dagene fra den sjette til den tiende Februar blev dette Udkast behandlet af det samlede Storting og dets enkelte Bestemmelser antagne eller forkastede af dette med simpelt Flertal. Hovedpunkterne i den vedtagne Ordning var følgende:

Det bestemtes, at Stortinget straks skulde udfærdige Indbydelse til at grundlægge en ny Bank, der skulde føre Navn af *Norges Bank*, og at dennes Fond, hvis der ikke inden en vis Tid blev subskriberet for det nødvendige Beløb, skulde tilveiebringes ved tvungne Indskud, der blev at udrede efter Ligning paa Formuen.

Om den midlertidige Rigsbank vedtoges, at den skulde vedblive, indtil dens Sedler var indløste; men saasnart den nye Bank var kommen istand, skulde dens Virksomhed indskrænkes alene til de Forretninger, som stod i Forbindelse med Sedlernes Inddragning og Tilintetgjørelse; heller ikke maatte den udstede flere nye Sedler, og den fremdeles tilbageværende ubrugte Seddelmasse skulde offentlig opbrændes, tilligemed de ved Seddeltrykningen anvendte Apparater. Den Rigsbanken tillagte Heftelse i de faste Eiendomme skulde vedblive som Hypotek for dens Sedler. For Rigsbanksedlernes Indløsning fastsattes et Forhold af $^1/_{10}$ Spd. eller $^1/_5$ norsk Daler for 1 Rbdlr. N. V.[1] Rigets Pengeenhed skulde for Eftertiden være den norske *Specie*, delt i 120 Skillinger og udmyntet til $9^1/_4$ Spd. af 1 Mark fint Sølv. Den nye Banks Grundfond skulde være to, høist tre Millioner Spd. Sølv.

I det Skatteaar, der udløb 30te Juni, skulde der ved en almindelig Skat paa Formue og Næring inddrages en vis, nærmere bestemt Sum i Rigsbankdaler N. V. for at overleveres til Rigsbanken og derefter tilintetgjøres. Summen bestemtes til 2 Millioner. Til Indløsning af de Rigsbanksedler, som ikke paa den Maade kom ud af Cirkulationen, skulde den nye Bank forstrække Rigsbanken med det fornødne Laan,

[1] Smlgn. Forslag til Pengevæsenets Ordning af C. N. SCAVENIUS, *Rigstidenden*, 1816, No. 25, Tillæg.

imod at faa sig overdraget Rigsbankheftelserne som Hypotek, indtil Laanet var tilbagebetalt. Laanet skulde ligeledes dækkes ved en almindelig Skat paa Formue og Næring.

Paa Grundlag af de saaledes vedtagne Principer skred Stortinget derefter til at fatte de nødvendige Beslutninger i Lovsform. Den specielle Komité, som havde udarbeidet det første Udkast, fremlagde senere et Forslag til Lov om Pengevæsenet i 36 Paragrafer, der i det væsentlige blev antaget i Dagene fra 5te til 10de April af det samlede Storting med simpelt Flertal.

I denne Beslutning (§ 18) var der ogsaa indtaget en Bestemmelse om, at det skulde være tilladt i Stiftsstæderne at oprette Interessentskaber, som kunde udstede Sedler til Udlaan og Diskontering, hvilke dog alene mellem Interessenterne selv skulde være tvungent Betalingsmiddel. Tanken dermed var at erholde de nødvendige Cirkulationsmidler, indtil den nye Bank kunde komme i Gang; tillige skulde Staten som Hjælp ved Indløsningen af Rigsbankens Sedler have Halvparten af de Fordele, som kunde følge med disse Indretninger. Tredie Komité udarbeidede derhos et Forslag til Lov om saadanne Interessentskaber, der ogsaa blev behandlet i det samlede Storting og af dette vedtaget.

Ogsaa Loven om Rigsbanksedlernes Indløsning, der først havde været under Behandling i begge Afdelinger og derefter i det samlede Storting, uden at Enighed opnaaedes, blev tilstillet den nye specielle Komité, som afgav Indstilling derom, hvorefter en saadan Lov vedtoges med simpelt Flertal af Stortinget.

Fremdeles vedtoges, efter Indstilling fra tredie Komité, en Oktroi for Norges Bank, under Forudsætning af, at Bankens Fond (mindst 2, høist 3 Millioner Spd.) blev tilveiebragt ved frivillige Indskud, samt en Fundats for samme, med et Fond af 2 Mill. Spd., hvis det blev nødvendigt at oprette den ved tvungne Indskud. Hertil kom endnu en Lov om Ligningen af de tvungne Bankindskud. Ogsaa denne Sag, hvorom der forelaa en Indstilling fra tredie Komité, behandledes i Stortinget og afgjordes der med simpel Pluralitet. Endelig kom — i Henhold til denne Lov — det sidste Skridt fra Stortingets Side til det nye Pengevæsens Ordning, nemlig Udligningen paa de større Distrikter af de Udredsler, som nu skulde paalægges Nationen. Herom udfærdigedes der en Kundgjørelse fra Stortinget den 29de Juni, medens de øvrige Beslutninger var tilstillede Regjeringen for at modtage den kongelige Sanktion.

Sagen havde indtil dette Punkt havt et mærkeligt Forløb. Finanskomitéen — og med den faktisk ogsaa Regjeringen — havde begyndt

med at foreslaa Garantien opretholdt og Rigsforsamlingens Bestemmelse om Sedlernes Indløsning ved Skat paa Formue og Næring underkjendt. Nu var af Stortinget Garantien forkastet, men den anden Bestemmelse opretholdt i en Form, der vilde lægge store Byrder paa Folket.

Imidlertid var Eidsvolds-Garantien uhjælpelig fortabt. I dens Sted var der givet en ny Garanti, der reducerede de gamle Sedlers Værdi i ganske væsentlig Grad. De vedtagne Lovbeslutninger forelaa derefter for Regjeringen, og Grev Wedel havde at overveie, hvorledes han skulde tilraade denne at stille sig. Han kom dog hurtig til Klarhed over, hvad her var at gjøre for ham, — over det Raad, han havde at give Kongen.

Allerede den 31te Mai kunde Grev Wedel i Statsraadets Møde fremlægge Finansdepartementets Foredrag om Sanktion paa de af Stortinget fattede Beslutninger om Pengevæsenets Ordning. Dette Foredrag var, trods den knappe Tid, der havde staaet til Raadighed, et ganske vidløftigt Aktstykke, der nærmere gjorde Rede for Departementschefens Opfatning af Rigets finansielle Forhold, som de nu frembød sig i Lys af de senest fattede Beslutninger[1]. Efterat der først var givet et Referat af disse Beslutningers Indhold, heder det:

„Endskjønt enhver Reduktion af cirkulerende Penge efter Departementets underdanige Formening er voldsom og odiøs, kan det dog ikke negtes, at der gives Tilfælde, hvor den er tilraadelig, og det forekommer Departementet, at et saadant Tilfælde nu er forhaanden; imidlertid er under ingen Omstændigheder en saadan Reduktion at anbefale, med mindre man saa sig istand til kraftigen at opretholde den nye Værdi. — Dette har Stortinget ogsaa antaget og derfor foreslaaet svære Skattepaabud for at tilveiebringe en Fond for Banken i rede Sølv, en Sum af 2 Millioner Rigsbankdaler til at formindske Seddelmassen og et aarligt Bidrag i 13 Aar (i et andet Tilfælde i 10 Aar) til at erstatte det Laan, som den nye Bank afgiver. Imod det antagne Reduktionsforhold finder Departementet intet at erindre. — Overhovedet skulde Departementet anse Forslagene om Pengevæsenets tilkommende Organisation hensigtsmæssige,

a. dersom Departementet med Sikkerhed kunde antage, at den betydelige Fond af rede Sølv kunde fremskaffes; men Departementet har Grund til at tvivle om Nationens Kræfter til at bære de foreslagne

[1] Finansdepartementets Referatprotokol 1816, I, No. 769 (Rigsarkivet).

Byrder i Forbindelse med Skatterne til de almindelige Statsudgifters Bestridelse, hvilke i og for sig selv vel ikke bliver større end i Aaret 1806, men dog sværere end Præstationerne under Krigen og i Aarene 1814 og 1815 og sikkerlig med Hensyn til Landets svækkede Kræfter vil findes mere trykkende end før Krigen, især paa en Tid, da Handel og Næringsdriften for en stor Del ligger i Dvale; —

b. dersom Departementet ikke fandt, at det af Stortinget antagne Ligningssystem, hvortil det formodentlig har fundet Hjemmel i den Eidsvoldske Rigsforsamlings Beslutning, hvorefter alle Præstationer til Pengevæsenets Forbedring skal fordeles i Forhold til enhver Statsborgers Formue, vanskeligen lader sig forene med den Sikkerhed for vilkaarlig Behandling, hvorfor en fri Konstitution skulde være Borgen, og

c. dersom Departementet ikke maatte befrygte, at Ligningerne vil opvække grundet Misnøie hos de fleste Ydere, da ingen af Anordningerne kan beregne, hvad Bidrag han skal yde, men dettes Størrelse ene beror paa Ligningsmændenes Forgodtbefindende, hvorved Byrdernes Fordeling unegtelig bliver vilkaarligere, end om nogensomhelst anden Maalestok skulde benyttes.

Uagtet Departementet saaledes ikke kan fordølge sin Overbevisning, at Stortingets Lovforslag til at ordne Pengevæsenet har væsentlige Mangler, saa kan Departementet dog ikke andet end underdanigen tilraade, at de vorder forsynede med Hans Majestæts naadigste Sanktion,

da de er fremkomne fra Nationens Repræsentanter efter langvarige Deliberationer, og efterat mange forskjellige Forslag om denne vanskelige og indviklede Gjenstand er prøvede og forkastede, —

da det altsaa med Grund kan forudsættes, at om en Plan, bygget paa andre Grundsætninger end de nu antagne, blev bragt i Forslag paa Stortinget, den neppe vilde vinde en konstitutionsmæssig Stemmeflerhed, —

da Pengevæsenet allerede i flere Aar har været yderst vaklende og Lovgivningen om samme nu er noksaa indviklet og for mange Klasser af Borgere saa ødelæggende, at nye Bestemmelser i denne Henseende maa ansees aldeles fornødne og enhver Udsættelse som et nationalt Tab, — da det er yderst magtpaaliggende, at der tages afgjørende Beslutninger i Henseende til Skattevæsenet, hvilket neppe kan ske, førend faste Bestemmelser i Henseende til Pengevæsenet er tagne, og —

da de Modifikationer i de nu fremkomne Forslag, hvis Nødvendighed Erfaringen maatte vise, med sikrere Haab om et heldigt Udfald, kan underkastes Prøvelse af et kommende ordentligt eller overordentligt Storting.“

I Foredraget blev derefter nærmere redegjort for de Indvendinger, der i forskjellige Poster var at gjøre ved de foreliggende Lovbeslutninger. Ved Beslutningen om Rigets Pengevæsen var der saaledes allerede ved § 1 at anmærke, at det maatte forekomme, som om „den foreslagne Inddeling af 1 Rdl. i 120 Skilling vil være lidet fattelig og medføre Besværlighed, efterat man har været vant til at dele de hidtil brugelige Dalere — — i 96 Skilling og i Marker, dels paa 16, dels paa 24 Skilling". Ogsaa ved Bestemmelserne om Skillemynt (§ 3) og om Myntningen (§ 8) gjordes der Udsættelser, og ved § 8, der fastsatte, at Indbydelsen til at tegne Aktier i den frivillige Bank skulde udgaa fra Stortinget, bemærkedes: „Da den udøvende Magt paa ingen Maade tilkommer Stortinget, er det neppe rigtigt, at Stortinget udsteder Indbydelsen, men samme burde formodentlig udgaa fra Hans Majestæt eller fra en Autoritet efter Hans Majestæts Ordre; dog kan Hans Majestæt ansees at have, ved at sanktionere Anordningen, autoriseret Stortinget til at udstede Indbydelsen."

De øvrige Udsættelser gjaldt Bestemmelserne om, at der alene skulde kunne kontraheres i norske Spd. (§§ 19, 20), den Skala, der var antagen for Omskrivning af Fordringer, yngre end Forordningen af 5te Januar 1813 (§ 23), Bestemmelsen i § 24 om Overgang af de yngre Forpligtelser i Rbdlr. N. V. til Species, samt endelig Bestemmelserne om Omskrivning af Pensionerne i §§ 27, 28 til $^{1}/_{5}$ Spd. for hver Rbdlr. S. V., uden Hensyn til Tiden, da de var fastsatte, hvilket i adskillige Tilfælde vilde blive trykkende for dem, som skulde udrede disse Pensioner.

Ved den Lovbeslutning, som omhandlede den nye Skat paa Formue og Næring, var det den i § 3 paabudne Form for Ligningen, der havde vakt Betænkelighed, ligesom det antoges usikkert, hvorvidt den til overordentlige Udgifter anslaaede Sum vilde kunne strække til for at udrede forskudsvis Beløbet af Restanserne, som „turde blive betydelige".

Den samme Betænkelighed overfor Ligningens Form kom atter frem ved § 3 i Lovbeslutningen om de tvungne Bankindskud, hvorhos der gjordes Indvendinger ved § 5: „Ligningen kunde kuns paa meget faa Steder være tilendebragt inden den 31te August dette Aar; det synes overhovedet, at Stortinget saavel i dette som i de øvrige Forslag har gjort Regning paa en større Hurtighed i Forretningernes Gang, end man efter Erfaring maa anse sig berettiget til."

Saa var der Oktroien for den frivillige Bank og Fundatsen for den tvungne. Her var der vedtaget, nærmest gjennem en Række af Til-

fældigheder, at Banken skulde have sit Hovedsæde i Christiania, hvis den blev frivillig, men i Trondhjem, hvis den maatte stiftes ved tvungne Indskud. Finansdepartementet holdt paa, at Hovedsædet burde være der, hvor Stortinget samledes, altsaa i Christiania, „som har de bekvemmeste Kommunikationer med de øvrige Egne af Landet". Af denne Grund maatte det udtale sin Forundring over den trufne Afgjørelse. Der var ogsaa et Par andre Bemærkninger at gjøre.

Videre hed det: „Hvad angaar Stortingets Beslutning i Henseende til temporære private Laane- og Diskonto-Indretninger, da maa Departementet anse dem høist nødvendige for at vedligeholde Virksomheden i Landet og forebygge mange Menneskers Ruin, formedelst den herskende Mangel paa Cirkulationsmiddel, indtil den nye Bank kan gjøre Udlaan til private, og man maa derfor anse denne Beslutnings Sanktion som ønskelig."

Til de øvrige Lovbeslutninger om Pengevæsenet og Banken kom der endnu en, angaaende Lønninger af Kommunekasserne, som stod i den nærmeste Forbindelse med disse og var bygget paa de samme Grundsætninger. Ogsaa denne vandt Departementets Bifald og indstilledes med dem til Sanktion.

I Henhold til denne Indstilling blev den hele Række af Beslutninger sanktioneret under 14de Juni 1816. Videre stod tilbage at opnævne de kontrolerende Medlemmer ved de tilkommende Laane- og Diskonto-Indretninger, hvorom Departementet kort efter afgav sin Indstilling. Forsaavidt var altsaa Sagen bragt i Orden.

Af det foran gjengivne væsentlige Indhold af Finansdepartementets, af Regjeringen tiltraadte Forklaring vil det vise sig, at Grev Wedel ikke fandt sig tilfredsstillet ved det af Stortinget antagne finansielle System. „Jeg har" — som han kort efter skrev til Peder Anker — „aldrig yndet den af Stortinget foreslaaede Finansplan, fordi jeg fandt den altfor voldsom og uudførlig." Derfor havde han alene tilraadet Sanktion af det endelig vedtagne Knippe af Love paa den yderst betingede Forudsætning, at det var umuligt at faa noget bedre istand, og at det derfor, da der for enher Pris maatte skabes et Grundlag for Rigets Pengevæsen, var nødvendigt at tage, hvad der engang var budt. Det var alene Nødvendigheden, som her bragte ham til at give Kongen det Raad at sanktionere, hvad Stortinget, ovenikjøbet i grundlovsstridige Former, havde besluttet; skulde Sanktionen været negtet, da havde Landet maattet blive staaende med Forordningen af 5te Januar 1813 som Pengevæsenets Grundlag og med den midlertidige Rigsbank som

seddeludstedende Pengeinstitut. Her kunde der, trods alle Betænkeligheder, ikke vel være mulig nogen Tvivl om, hvad der var det rette, det ene rette at foretage.

Under Stortingets Forhandlinger om Pengevæsenet havde, som før nævnt, Eidsvolds-Garantiens Opretholdelse eller Forkastelse været det mest brændende Punkt; det havde sat Lidenskaberne i Bevægelse paa en Maade, der indimellem kunde minde om de heftige Debatter paa Eidsvold. Meningerne var meget delte, og dette kunde finde kraftige Udtryk. Spørgsmaalet om Garantiens Gyldighed hang nær sammen med andre ved Rigsforsamlingen trufne Afgjørelser, og det berørte fornemmelig det store Tvistepunkt om Rigsforsamlingens Suverænetet, om denne var ubegrænset eller kun strakte sig til de Sager, som var nævnte i Indkaldelsen.

Grev Wedel havde i 1814 været Garantiens Modstander. Ingen havde som han bestridt dens Hensigtsmæssighed og dens Gavnlighed for Landet, og han havde indtil det sidste modarbeidet dens Vedtagelse og efter denne givet sit skriftlige Votum som Bevis for, at han havde stemt derimod. Men han havde aldrig bestridt, overhovedet aldrig kunnet bestride dens Gyldighed, ligesaalidt som Rigsforsamlingens Ret til at vedtage en saadan Beslutning. Thi for ham havde denne Forsamling været Bæreren af Folkets fulde Suverænetet og i Kraft deraf berettiget til at fatte hvilkensomhelst Beslutning, det skulde være. At omgjøre denne Beslutning blev derfor i hans Øine en betænkelig Sag, ligetil umulig, og hvor meget han end havde kviet sig ved at se Garantien godkjendt, saa var dog ikke nu derved mere at gjøre. Landets Ære var fra Mai 1814 engageret. Om det var mod hans Raad, Fædrelandet havde paataget sig denne Forpligtelse, saa kunde han ikke derfor nu give Anvisning paa at afryste den. Hans Lojalitet overfor den fattede Beslutning var ligesaa ubegrænset som hans Respekt for Rigsforsamlingens Suverænetet. Derfor ser vi ham med Finanskomitéen bygge sine Forslag om det nye Pengevæsen og den nye Bank paa Forudsætningen om Opretholdelse af Eidsvolds-Garantien. Derfor ser vi ham ogsaa under Stortingets Forhandlinger gribe ind med et Forsøg paa at redde denne, — en Episode, der ikke kan forbigaaes, og som er betegnende for den Iver, hvormed han holdt paa Garantien.

Det var fhv. Statsraad Niels Aall, som paatog sig at bringe Grev Wedels Meninger frem i Forsamlingen. Han fremlagde i det afgjørende Møde, den 22de Januar 1816, hvad han kaldte et „Udkast til Grundprinciperne for en ny Anordning om Pengevæsenet“, og om dette vides,

at det var tilblevet efter Forhandling med Grev Wedel[1]. Det heder i Forslaget: „Om Garantien fra Eidsvold, denne i saa manges Øine frygtelige Anstødssten for vort Pengevæsens Ordning, er mine Ideer uforandrede. Jeg betragter denne fremdeles som en Forpligtelse, givet i Nationens Navn og paa dens Vegne, med al den Retsgyldighed, som for Retfærdighedens Domstol maa give den forbindende Kraft.“ Aalls Forslag kom frem i sidste Øieblik, umiddelbart forinden Garantien blev forkastet. Men det drog intet efter sig.

Saafremt det hele Storting havde delt Grev Wedels Meninger om Rigsforsamlingens ubegrænsede Suverænetet, da kunde det ikke have underkjendt denne enkelte Beslutnings Gyldighed. Naar Garantien blev forkastet, da kunde dette alene ske i Henhold til en Betragtning, hvorved Rigsforsamlingens Suverænetet indskrænkedes til det Felt, som for den var afstukket ved Indkaldelsen af 19de Februar 1814. Der førtes i denne Anledning fra begge Sider mange Argumenter i Marken. CHRISTIE leverede en lang Forklaring til Støtte for Rigsforsamlingens Suverænetet og fulde Ret til at paalægge Folket Forpligtelsen til at overholde Garantien, medens Statsraad TANK var imod denne. For Christie, som selv nødig vilde deltage i finansielle Afgjørelser, og som regnede sig for ganske usagkyndig i saadanne Emner, var det ligesom for Grev Wedel alene Hensynet til Landets Ære, som bestemte hans Holdning. Tallet af dem, som mente, at Garantien virkelig havde været til Gavn, var visselig adskillig mindre end af dem, som nu tilsidst gav den sin Stemme. Nødvendigheden af, at Landet opfyldte sit givne Ord, blev her det mest bestemmende Moment.

Udfaldet var i flere Henseender mærkeligt, ikke mindst derved, at Garantien blev forkastet, uagtet den havde Flertallet af Stortingets Medlemmer for sig. Saafremt Forslaget om at gjentage Beslutningen fra Eidsvold havde havt en anden Form, vilde Garantiens Venner have seiret. Hvad der dræbte denne, var alene, at den fremkom som en Paragraf i en Lovbeslutning. Hvis den var fremlagt først i det samlede Storting som en ganske almindelig finansiel Beslutning og der saa havde været voteret derover, da vilde den have bevaret sin Gyldighed og vedblevet at være bindende for Folket i den kommende Tid, indtil samtlige Rigsbanksedler var indløste. Det var de rene Formaliteter, som afgjorde Sagen. For dem var det, Eidsvolds-Garantien faldt.

---

[1] *Grev Essens Breve*, S. 104. Smlgn. *Intelligentssedlerne* for 1816, No. 7, 8, 10, Tillæg, 14, Tillæg, samt *Rigstidenden* for s. A., No. 8, Tillæg.

I og med denne Opgivelse af den paa Eidsvold bestemte Kurs fór Rigsbankens Millioner af Sedler gik Stortinget paa Norges Vegne fra det i 1814 givne Ord. Det var dette, som forekom Grev Wedel, Christie, Statsraad Aall o. a. at være en sørgelig Ydmygelse, ødelæggende for Landets Ære.

Men saa er der Billedets anden Side. Der kunde med Grund spørges, om Norge i 1816, da Eidsvolds-Garantien forkastedes, havde eiet den materielle Evne til at indløse Rigsbankens Sedler efter en Kurs af 375. Det er dette, hvorom der har været fremsat endog meget stærke Tvivl, og det er alene under dette Synspunkt, den seirende Minoritet kan finde Forsvar for sin Holdning ved denne vigtige Afgjørelse. Der var under Forhandlingerne om Garantien fremført mange Betænkeligheder og der var hørt Skildringer, der afmalede den økonomiske Tilstand i de mørkeste Farver. Navnlig udmærkede sig i denne Henseende Repræsentanten fra Moss, Kaptein Henrik Gerner, ved den Tale, han holdt i Odelstinget, da Garantien for første Gang kom under Behandling, 17de Oktober.

Han paastod, at 3—4 Jødehuse i Göteborg og Kjøbenhavn paa Spekulation havde opkjøbt de norske Sedler i Millionvis, „i Forventning af, at muligens dette Storting vilde begaa den Feil at lade dem derved vinde 250 à 300 pCt. — — Saadanne Spekulationer vilde inden- og udenlandske Jøder nok ønske vi ret ofte vilde give dem Anledning til. Agtbare Handelshuse kan jeg med Vished sige ikke har indladt sig paa denne Spekulation. Iøvrigt kjender jeg ikke noget Sted i Udlandet, hvor jeg kunde faa et Par Tøfler for disse garanterede Sedler; har nogen skullet kjøbe den ubetydeligste Ting fra Udlandet, maa de bestemt dertil have indkjøbt Sterling, Hb. Bko., D. Ct. etc.“. Hvis Stortinget paany anerkjendte Garantien, da vilde, saa mente Gerner — „unegtelig to Trediedele af Nationen blive skatteydende til nogle faa kristne eller ukristne Jøder, og disse vil det dog være lettere at virke paa end paa en hel kraftfuld, fri Nation. Almen Rigdom er det sikreste Middel til Almenkraft, og ved denne skal vi bevare vor Selvstændighed.“

Saaledes lød Gerners kraftige Tale. Men hvad ikke han eller nogen anden kunde dække over, det var den Kjendsgjerning, at Stortingets Minoritet, da der fastsattes en ny Kurs for Indløsningen af Rigsbankens Sedler, gik fra det givne Ord, og derved gav Norges udenlandske Kredit — offentlig og privat — et haardt Stød.

Det var den tredie Statsbankerot i lidt over tre Aar. Opinionen i Norge havde vendt sig skarp og heftig mod det dansk-norske Monarkis

Finansstyrelse, da denne bragte os Pengeforandringen i 1813, paa sin Vis den første Statsbankerot. Men nu havde vi selv gjort det bedre. Eidsvolds-Garantien havde fastholdt, at de norske Rigsbanksedler aldrig kunde komme op i Pari; de maatte ikke stige høiere end 375, den Sum, for hvilken Staten havde garanteret dem. Ikke fulde to Aar senere hævedes ogsaa denne Garanti, og Sedlernes Værdi nedsattes.

Men saadant sker ikke, uden at det maa have mislige Virkninger for Statens Anseelse. Til en vis Grad kan det selvfølgelig siges, at omend Stortingets seirende Mindretal her ikke havde sat Landets Ære øverst, saa kunde man dog trøste sig med, at dets Velfærd var reddet, og at der ikke var øinet nogen anden Vei til at komme over i normale Forhold. Grev WEDEL, CHRISTIE, Niels AALL og andre, som kjæmpede for Garantiens Opretholdelse, havde heller ikke næret Sympatier for denne, og efterat Honnørshensynet var opgivet, kunde for Øieblikket ogsaa de anerkjende, at den fattede Beslutning kunde byde visse væsentlige Fordele, og ialfald bøie sig for Nødvendigheden[1]. De vidste ogsaa, at en Indfrielse af Rigsbankens Seddelmillioner efter Kursen fra 1814 vilde have sine Vanskeligheder. Men der kom — og det vidste de ligesaa godt — bagefter den Dag, da Norge maatte vende sig til det europæiske Laanemarked, og da det gjaldt om at have god Kredit. Om dette vægtige Hensyn var der ikke talt høit. Men der kan ikke tvivles om, at det alligevel var det væsentlig bestemmende for de Mænd, som holdt paa, at Norge ikke i 1815 og 1816 maatte gaa fra det Ord, der saa let var givet i 1814. Bag Landets Ære laa Landets Kredit. I Udlandet blev Eidsvolds-Garantiens Ophævelse den fremtidige store Anstødssten, og skjønt Beslutningen i Øieblikket kunde føles som en Lettelse, viste det sig snart, at man til samme Tid var kommen af Dynen i Halmen.

Grev Wedel følte sig personlig ikke behagelig berørt ved Stortingets Forkastelse af Finanskomitéens Forslag, der tvang ham til at anvende de haarde Midler, som han ikke yndede. De viste sig heller ikke med det samme virksomme og manglede foreløbig Kraft til at hæve de finansielle Onder, der tærede paa Rigets Marv. Senere, da Aarene gik og Pengevæsenets vedvarende Forvirring fremkaldte en almindelig Gjæring, og Grev Wedel paa ny skulde fremlægge Forslag

[1] Mellem dem, som stod afgjort paa Garantiens Opretholdelse, var ogsaa J. H. VOGT. I Hs. Maj. Kongens Familiearkiv findes, mellem Carl Johans Papirer fra 1816, nogle til Fransk oversatte Bemærkninger af Vogt, der udtaler sig for Garantien og for Bevarelsen af den ældre Bank.

om at hjælpe Staten over i andre Forhold, lod han det næste Storting vide, at dets Forgjænger havde forkastet hans Forslag, — en Antydning om, at han i denne Sag stod ansvarsfri, — hvad kun var den skjæreste Sandhed.

Finanskomitéens Forslag var forkastet, og det Forsøg, som Grev Wedel havde gjort paa at vinde Stortingets Øre gjennem et af dets Medlemmer, havde vist sig frugtesløst. Den i 1815 for sin Genialitet lovpriste Plan var helt skudt tilside. Der gjordes ikke engang et Forsøg paa at gjennemføre dens Ideer. Vi ved intet om, hvad der fremkaldte dette Resultat, udover de faa ovenfor gjengivne kritiske Bemærkninger fra tredie Komité. En indgaaende Prøvelse af de øvrige Forslag, som Stortinget havde modtaget — af samtlige Indstillinger og Voteringer — vil, naar den foretages fra sagkyndigt Hold, antagelig kunne kaste adskilligt Lys over disse mærkelige Forhandlinger, og da særlig med Hensyn til det vigtige Punkt, hvem der inden Stortinget har bidraget mest til at skaffe Landet den endelig vedtagne Ordning, med de store Byrder, som denne bragte i sit Følge.

For os maa det være et underordnet Spørgsmaal, hvilken anden af det nye Norges Mænd der har at bære dette Ansvar. Grev Wedel var det ikke. Det havde derfor været umuligt at rette en retfærdig Bebreidelse mod ham, saafremt han nu havde benyttet Anledningen til at træde tilbage i Privatlivet. Men det var ikke hans Tanke. Han blev paa sin Post, bestemt paa at vie Fædrelandet sit Arbeide og paa bedst mulige Maade gjennemføre en Bankordning og grundlægge et Pengevæsen, som ikke havde hans Billigelse, og hvoraf han ikke ventede sig meget[1].

Atter igjen gjorde han til Sandhed de Ord, som han (I, S. 86) 1ste Juli 1803 havde skrevet til Grev Schimmelmann: „Min Tid, min Formue, min Sundhed, mit Liv skal jeg gjerne ofre paa Fædrelandets Alter.“ Lojal, som altid, bøiede han sig for det vedtagne Resultat, og han søgte, med Anspændelse af alle sine Kræfter, at bringe det bedst mulige ud deraf.

[1] Det er meget rimeligt, at Statsraad Carsten TANK har været den drivende Kraft paa Stortinget i disse Spørgsmaal, som det i Henhold til *Grev Essens Breve*, S. 105 er antaget af M. BIRKELAND i *Morgenbladet* for 1868, No. 127.

IV.

DET FØRSTE STATSBUDGET.

Stortinget havde ikke faret lempelig med den eidsvoldske Finanskomités Forslag om den nye Bank og om Rigets fremtidige Pengevæsen. Helt anderledes stillede det sig til Komitéens Forslag om Skattevæsenet, der blev ordnet i Forbindelse med Budgettet, væsentlig i Overensstemmelse med de Principer, som Grev Wedel havde anseet for de rette. Han havde her som Departementschef arbeidet efter de samme Linier, der var opdragne i Komitéens Indstilling om Skattevæsenet, saaledes at der herskede fuld Overensstemmelse mellem det, som fremkom fra den parlamentariske Komité og fra Finansdepartementet. Den ene Indstilling supplerede i dette Emne den anden. Tilsammen blev de grundlæggende for Ordningen af den norske Statshusholdning gjennem en længere Fremtid.

Her var det ogsaa — for Budgettets Vedkommende — en helt ny Ordning, der skulde grundlægges. Der gaves for Budgettet overhovedet inden Norge ikke noget Forbillede, og derved fik Grev Wedel frie Hænder med, hvad han vilde foreslaa. Stortinget befandt sig i samme aldeles ubundne Stilling med Hensyn til, hvad det vilde antage deraf, og hvorledes det vilde indrette sine Beslutninger. Forholdene var i den Henseende mærkelige, og det kunde forsaavidt netop her klarest forstaaes, at det konstitutionelle Liv endnu befandt sig i sin Barndom, paa de allerførste Udviklingstrin.

Saaledes gik det til, at Grev Wedel i omtrent halvandet Aar som Departementschef arbeidede uden noget opgjort og bevilget Statsbudget. For det overordentlige Storting i 1814 havde der kun været fremlagt, hvad mere kunde kaldes en Budgetskisse, udarbeidet paa det løse,

men som ikke kunde afgive nogen forpligtende Norm for Departementet. Idet dette Budget var bevilget, kunde det blot opfattes som en almindelig Bemyndigelse til at hjælpe sig efter bedste Viden. Indtægterne maatte være, som de faldt sig, medens Udgifterne meldte sig, naar det mindst ønskedes. Om flere af de største Udgiftsposter havdes ingen Besked, idet de først maatte fastsættes af det nye Storting.

Ingen Beslutning var fattet om Hærens og Flaadens Størrelse, — om Norges Andel i de diplomatiske Udgifter, — om Embedsmænds Lønninger, — om Pensionerne, — om de kongelige Apanager o. s. v. Ligeledes savnedes der en Bestemmelse om den nye Pengeenhed, — altsammen væsentlige Hindringer for at fremlægge et Budget til det ordentlige Stortings Sammentræden. Imidlertid var Sagen bleven forberedt, og der var samlet Materialier for et Budgetforslag til fremtidig Benyttelse, medens Grev Wedel selv var stærkt optagen af sit Arbeide i Finanskomitéen, bl. a. med Forslaget om den nye Skatteordning. Men han fandt tillige, at det foreløbig grænsede til det umulige „at forfatte nogen paalidelig Beregning paa Statsindtægternes og Statsudgifternes Beløb for Aarene 1816, 1817 og 1818", og saa udsatte han med at lægge den sidste Haand paa Forslaget [1].

Bag alt det øvrige laa der endnu en anden Udsigt, værre end noget af, hvad der ellers kunde tynge paa det fremtidige Budget. Det var det finansielle Opgjør med Danmark, der sent eller tidlig maatte melde sig. Ingen kunde blot tilnærmelsesvis have nogen Formening om, hvilke Summer der tilsidst kunde blive at udrede. Man svævede mellem Haab og Frygt, og saavel for Finansdepartementet som for Stortinget

---

[1] Det var i disse Aar ikke let at samle den finansielle Administration og tvinge det hele ind under Departementets kontrolerende Overtilsyn. Efter den Maade, hvorpaa forskjellige Embedsmænd havde vænnet sig til at anvise Udgifter paa egen Haand, kunde der indimellem gjøres Opdagelser, som krydsede de opgjorte Beregninger. Et Exempel bl. a. vil kunne vise dette. Om Høsten 1816 blev man vidende om, at der i Aarets Løb af Generalstabschefen, Oberst Stabell, var anvist 58905 Rbdlr. 53 β N. V. til Kurerer, „hvilke formodentlig er sendte mellem Christiania og Stockholm". Hertil var der intet særligt Beløb opført paa Budgettet, og saaledes maatte Summen tages af „det, som til adskilligt er anslaaet, hvilken Sum baade i sig selv er meget ringe, og derhos til mangfoldige Gjenstande udfordres". Finansdepartementet — og med det den norske Regjering — henstillede derfor til Kongen, at han vilde give Vedkommende Paalæg om herefter „kun i særdeles presserende Tilfælde at afsende Kurerer", da den ordinære Post, som afgik to Gange om Ugen, nu skulde „synes i Fredstid at tilveiebringe det fornødne Kommunikationsmiddel mellem Stockholm og Christiania" (Referatprotokol 1816, II, No. 893, i Rigsarkivet).

blev det en væsentlig Opgave at paase, at der ikke blev foretaget noget Skridt, der bagefter kunde begrunde Forpligtelser til at overtage en Del af den Gjæld, der foreløbig alene laa Danmark til Byrde. I den Henseende vistes der en stor Forsigtighed, og denne bar senere hen sin Frugt. Man var ængstelig til det yderste for at undgaa selv det svageste Skin af at være bunden[1].

Ved Budgettets Udarbeidelse gik det saaledes ikke an at give blot den svageste Hentydning til denne Ordning af det store Mellemværende med Danmark. Men uagtet det ikke kunde nævnes, var det et trykkende Baand paa Finanserne. Ogsaa dette maatte bidrage sit til at vanskeliggjøre og forhale Arbeidet med Istandbringelsen af det første Statsbudget, — et Arbeide, som under andre Omstændigheder kunde været hurtigere afsluttet. Grev Wedel havde tænkt, at Øieblikket til at give Budgetforslaget var inde, naar Stortinget havde truffet sine Bestemmelser om Bank og Pengevæsen. Men med disse trak det ud, og imidlertid reistes der, uden Hensyn dertil, Krav paa at se dette Forslag. Fremfor alt ventede Stortinget utaalmodig paa at modtage det, og i en Adresse om Prolongation, som det indgav under 4de November 1815, mindede det i udtrykkelige Ord om, at der endnu ikke var det tilstillet nogen Budgetproposition.

Kronprins Carl Johan var netop ved den Tid i Norge. Det er rimeligt, at han i denne Anledning har havt foreløbige Forhandlinger med Grev Wedel og andre Medlemmer af den norske Regjering, uden at der dog herom foreligger udtrykkelige Oplysninger; i Kronprinsens Brevveksling med Grev von Essen træffes heller ikke noget, der kan antyde forudgaaende underhaands Overlægninger om denne Sag. Kronprinsen havde selv den Mening, at der burde meddeles Stortinget et Forslag, saadant som dette ønskede, og kort efter hans Tilbagekomst til Stockholm traf han i den Anledning nærmere Bestemmelse[2]. Ved kgl. Resolution af 18de November 1815 blev det paalagt Finansdepartementet „ufortøvet at fremkomme med en saadan Beregning, der kunde tjene til Grundvold for et Budget, som skal forelægges Stortinget“.

Som allerede forudsat, traf ikke dette Paalæg Grev Wedel uforberedt, og allerede den 27de November kunde han fremlægge sit Foredrag om Budgettet i Statsraadet.

---

[1] Smlgn. Finansdepartementets Referatprotokol 1815, I, No. 46, 57, 110 og 160 (i Rigsarkivet).

[2] Smlgn. Carl Johans Brev til Grev Essen af 18de November 1815 i *Bidrag til Norges og Sveriges Historie 1812—1816,* S. 225.

I dette Foredrag heder det, at Departementet havde anseet det for sin Pligt „ved Approximations-Beregninger at forsøge paa at nærme sig saa meget muligt til Rimelighed". Det havde derfor, som videre forklares, — „ved at se hen til de i Fortiden af Norge indkomne Indtægter og ved at tage Hensyn til nærværende Omstændigheder", beregnet Indtægter og Udgifter til en af Konjunkturerne uafhængig Værdi, nemlig til Sølvspecies, enhver Species lig med 1 Rdl. Hamburger Banko. Det hele havde en meget usikker Karakter. Alt hvilede paa Overslag og Beregninger, der blot kunde give et Udtryk for, hvad der maatte ansees med nogenlunde Rimelighed for de gjennemsnitlige Summer, som krævedes under hver enkelt Post.

Arbeidet havde sine særegne Vanskeligheder. Opgaven, at levere det første norske Statsbudget, var stor og bød mange Punkter, i hvilke det ikke var muligt, med det samme at komme til sikre Resultater, der kunde veilede ved Affattelsen af de kommende Beslutninger. Her var forskjellige Hensyn at tage, og forskjellige Krav stillede sig frem ved Statens nye Organisation, ikke mindst med Hensyn paa Rigets Forsvar tillands og tilsøs. Nationens Kræfter var haardt medtagne, dels ved den syvaarige Krig, dels ved Pengevæsenets Forfald, ved flere Misvækstaar og ved Handelens Stansning. Af den Grund maatte der overalt slaaes af og Reduktionerne blive meget indgribende.

Paa disse Forudsætninger var nu det Forslag til Budget for den kommende Treaarsperiode indtil næste Storting udarbeidet, som Grev Wedel foredrog i Statsraadsmødet 27de November. Det fandt Regjeringens Bifald, sendtes saa til Stockholm, hvor Kongen bemyndigede den norske Regjering til at fremlægge det for Stortinget. Allerede 14de December blev det, efter denne Bemyndigelse, udfærdiget af Regjeringen og saa oversendt til Stortinget.

Der er en ikke ringe Forskjel mellem denne første Budgetproposition af 1815 og dens mange senere Efterfølgere. Den bliver derved et historisk Dokument, lærerigt allerede gjennem det Sprog, den taler om trange Tider og kummerlige Forhold, et Vidnesbyrd om Fædrelandets Svækkelse og om det økonomiske Tryk. Men ogsaa i andre Henseender er denne Proposition af Interesse.

Ligesom Budgetforslaget var opgjort i en endnu ikke antagen Myntenhed, Speciedaleren, saa var det ogsaa, med Hensyn til Skattebyrdernes Fordeling, bygget paa de Principer, som vi allerede kjender fra Finanskomitéens Forslag om den nye Skatteordning. Det er dette, som danner Propositionens Grundlag og motiverer de i denne foreslaaede enkelte

Indtægtsposter. Men Propositionen nævner ikke Finanskomitéen og dennes Forslag; forsaavidt begge stammede fra samme Haand, kunde dette ogsaa forekomme overflødigt. Den begrænsede, med Forholdenes første Krav stemmende Skattereform var ogsaa optagen i Propositionen og dannede saa at sige dennes egentlige Kjerne, dens mest positive og mest paalidelige Bestanddel. Men den gik ind der, som noget, der faldt af sig selv, uden Forklaring om, hvor meget nyt der nu i Virkeligheden blev kastet ind. En Læser af Propositionen, der ikke kjendte, hvad der var gaaet forud, skulde saaledes ikke kunne ane, at samme „Forslag til Skattevæsenets Regulering“ allerede i det væsentlige forelaa for Stortinget.

Paa Budgettets Indtægtsside opførtes først 650 000 Species i Told- og Konsumtions-Intrader. Dernæst kom den almindelige Landskat, sam lagdes paa alle Landeiendomme, beregnet til 445 900 Spd. og Kjøbstadskatten, beregnet til 111 000 Spd. Dette var de to nye almindelige Paalæg, som nu af Grev Wedel — i Henhold til Finanskomitéens Forslag — foresloges indførte. Jordebogsafgifter og Indtægter af Statens Eiendomme ansloges til 40 000 Spd. og Afgifterne af Jern- og Kobberværker til 5 000 Spd. Videre ansloges Afgifter af Stempletpapir og Spillekort til 60 000 Spd., Arveafgiften (nu betydelig simplificeret) til 20 000 Spd., Departements- og Retssportler til 20 000 Spd., Rangskatten til 1 000 Spd., Afgift af Gjæstgiveri og Landkræmmer-Handel til 1 500 Spd., Postindtægternes Overskud til 10 000 Spd., Renter af Statens Fordringer til 15 000 Spd. og adskillige Indtægter til 2 000 Spd.

Af disse forskjellige Indtægter foresloges Udgifterne dækkede paa følgende Maade: Kongehusets Apanager 112 000 Spd., Stortinget 15 000 Spd., Lønninger ved den civile Administration 165 000 Spd. og andre Udgifter ved samme 25 000 Spd., Justits- og Politivæsenet 32 250 Spd., almennyttige Anstalter, derunder Universitetet med 35 000 Spd., ialt 117 560 Spd., Statseiendommenes Vedligeholdelse og Drift 21 000 Spd., Pensioner 95 000 Spd., Renter, som forskydes nogle af den forrige dansk-norske Stats Kreditorer, 15 000 Spd., udenlandske Anliggender, 50 000 Spd., Landmilitæretaten 530 000 Spd., Søetaten 150 000 Spd. og adskillige Udgifter 53 590 Spd.

Den overveiende Del af de her opførte Poster var beregnet aldeles paa en Slump. I Propositionen forekommer der, i Lighed med Finanskomitéens Indstilling af 30te Juli, flere Udtalelser om, at der ikke kunde

tilveiebringes sikre Oplysninger, — at der ingen Erfaring havdes for, hvilke Udgifter og hvor store de kunde blive. En Sum maatte nævnes, og saa tog man, hvad der forekom passende. Men paa den Maade fik den hele Proposition ved sig et Præg af Usikkerhed og Tilfældighed. Saa var imidlertid uundgaaeligt.

Budgettet repræsenterede altsaa nærmest, hvad dets oprindelige Forfatter mente der vilde medgaa. Saaledes havdes ingen Sikkerhed for, at det vilde komme at slaa til, — navnlig ikke for Indtægternes Vedkommende, og med dette for Øie foresloges til Slutning, at Stortinget vilde bemyndige Kongen til at optage et Laan af 500 000 Spd. paa de billigst mulige Vilkaar for derved at gjøre det muligt „at bestride de Udgifter, som ved overordentlige Konjunkturer maatte foranlediges, indtil et Storting kunde blive sammenkaldt og dertil finde andre Udveie“.

„Overordentlige Konjunkturer“ — dette Udtryk kunde i 1815 tydes paa forskjellig Maade. Tanken paa Krig og de dermed følgende politiske Omvæltninger laa i 1815, det Aar, som havde seet Verdensslaget ved Waterloo, maaske nærmest for de fleste. Finansdepartementets Chef har dog antagelig mere tænkt paa finansielle Forhold, der yderligere kunde lamme Fædrelandets Handelsrørelse og svække dets Borgeres Skatteevne. Han vilde helst afhjælpe en saadan øieblikkelig Forlegenhed gjennem Optagelse af Laan. En fornyet Seddeludstedelse, uden tilstrækkelig Fundering, var for ham altid af det onde. Nu skulde den ovenikjøbet ikke længere være tilladt.

Budgetpropositionen henvistes i Stortinget til forberedende Behandling af dettes tredie Komité. Denne var den tredie April færdig med sin Indstilling om Budgettets Udgiftsside, som afgjordes i Stortinget 25de og 26de s. M. Komitéen bøiede sig for de samme Hensyn, som havde bestemt Finansdepartementet til at opføre de forskjellige Poster, som skeet var. Skjønnet blev det afgjørende, og med det kunde man i Grunden ikke komme længere.

Komitéens Indstilling har i sin Indledning angivet de Hovedbetragtninger, som maatte blive de afgjørende ved ethvert Forslag til et norsk Budget i hine Dage. Til den ene Side var der — saa ytrer Komitéen — Nødvendigheden af at sætte Statsmaskineriet igang og give Regjeringen de fornødne Midler ihænde til at lade det vedblive at arbeide. Til den anden Side maatte man overveie „Statslegemets Kræfter til at opfylde disse Fordringer, uden derved at opofre Betingelserne for den borgerlige og huslige Lyksalighed“. Dette sidste var en alvorlig Sag, der nok kunde vække megen, grundet Tvivl om,

hvor langt Statens Bæreevne kunde strække til ved Opfyldelsen af de mange Krav, som nu maatte stilles. Saaledes har det sin store Interesse at læse, hvad derom ytredes i Indstillingen:

„Ved Betragtningerne over den anden Punkt, kunde Komitéen ikke undertrykke den Anelse, at det vil falde tungt paa Mængden af Nationen, i dens ved saa mange foregaaende Lidelser udmattede Tilstand, at frembringe, foruden Statsstyrelsens Behov, de Bidrag, Pengevæsenets Ophjælpning og de allevegne forøgede Kommune-Afgifter fordrer, særlig paa en Tid, da de Indtægtskilder, Handelen med Udlandet fordum tilbød, synes aldeles udtørrede. Komitéen nærer imidlertid det Haab, at selve dette Savn vil have den velgjørende Virkning, at Nationen vil komme tilbage til den Tarvelighed og Vindskibelighed, som er de sikreste Midler til Velstand; at Følelsen af den nys tilbagevundne Frihed vil vække dens indre Kraft, lære den at benytte de Gaver, Naturen i Landets eget Skjød nedlagde; og at den derved vil sættes istand til, uden Savn af Livets Bekvemmeligheder, at vedligeholde en Statsindretning, som rigtigen forstaaet og vel bestyret, lover os og vore Efterkommere Nydelsen af Menneskets helligste Rettigheder.“

Indstillingen var i sine væsentlige Træk en Tilslutning til Propositionen, saavel i dens Principer, som i de enkelte foreslaaede Poster. Komitéen var endog tilbøielig til at øge disse, fremfor at nedsætte dem, og Stortinget fulgte den saaledes givne Anvisning. Det endelig vedtagne Budget viste en lidt forhøiet samlet Udgiftssum, 1 401 676 Spd. 67 Skilling.

Ogsaa den foreslaaede Bemyndigelse til at optage et Laan blev given. Komitéen fandt „ikke at burde indlade sig paa en Omtale af Beskaffenheden af de Begivenheder, der kunde fremvirke Nødvendigheden af et saadant Laan, forinden et overordentligt Storting kunde sammenkaldes; da imidlertid vor Tidsalders Historie er rig paa advarende Exempler af denne Art, og man saaledes let kan tænke sig Omstændigheder af den Natur, at Statens Opretholdelse fordrede øieblikkelige Hjælpemidler,“ — saa vilde den tilraade Antagelsen af den kongelige Proposition ogsaa i dette Punkt. Stortinget gjorde dog heri en Forandring, idet Laanebeløbet nedsattes fra 500 000 til 300 000 Spd., hvorhos yderligere den Betingelse tilføiedes: „dog maa saadant Laan ikke optages udenrigs, medmindre det paa lige Vilkaar ikke maatte kunne erholdes her i Riget.“

Som den, der paa første Haand havde at bære Ansvaret for Budgetforslaget, kunde Grev Wedel med Tilfredshed modtage Stortingets Be-

slutninger, der i Virkeligheden var et Tillidsvotum til hans Styrelse. I stor Udstrækning fik han ved dem frie Hænder. Med sine usikre Overslag var ogsaa dette Budget nærmest at regne som en Bemyndigelse for ham til at fortsætte, som han havde begyndt, — med at hjælpe sig, som han bedst kunde, — se at faa Indtægterne til at strække til, saalangt det var muligt. Et Budget var rigtignok givet. Men det var fremdeles underforstaaet, at dette blot angav de Linier, som maatte følges, og at det indenfor den givne Ramme var nødvendigt at lade Finansdepartementet og Regjeringen have endog meget frie Hænder. Thi om der end var kommet et Budget, saa gav det ingen Garanti for fuldere Kasser. Snarere var Stillingen i flere Dele bleven en endnu værre, end den før havde været, og i denne Henseende var navnlig Skattelovens sene Udfærdigelse af megen Betydning.

Budgettets Indtægtsside var af tredie Komité forbeholdt en egen Indstilling. Ved sin indgribende Reduktion af de gamle Skatter og Afgifter havde Finanskomitéens Forslag og Propositionen forberedt en ny Ordning af Skattevæsenet, hvilken Komitéen fandt maatte fastslaaaes ved en Lov. En saadan skulde da først have været behandlet af Odelstinget. Men før nogen Indstilling derom var afgiven, vedtog Stortinget, — mærkeligt nok, efter Forslag af Chr. M. Falsen — at denne Lov skulde behandles i dets Plenum og afgjøres ved simpelt Flertal.

Den 27de Juni blev denne Skattelov omsider færdig. Den omhandlede saavel de indirekte som de direkte Skatter, der i det væsentlige blev som foreslaaet. Landskatten og Kjøbstadskatten blev nu den for hele Riget fælles almindelige Skat (dog ikke for det egentlige Finmarken). Den samlede Sum af begge Skatter sattes til 600 000 Spd., hvoraf en Femtedel skulde udlignes paa Rigets Kjøb- og Ladesteder som Kjøbstadskat, de øvrige fire Femtedele paa Landdistrikterne som Landskat.

Den foreløbige, begrænsede Skattereform, hvilken Grev Wedel to Gange havde bragt i Forslag, var dermed vedtagen. I dette Punkt havde han fundet Tilslutning for sine Meninger og opnaaet et paatageligt, heldigt Resultat. Skattevæsenets Forenkling var i Øieblikket ingen ringe Sag, og med Føie kunde derfor Skatteloven sanktioneres den første Juli. Den var given efter Øieblikkets Behov; men Systemet var i Fremtiden modtageligt for mange Forbedringer.

Foreløbig var Mangelen af en ordentlig Matrikul, svarende til Tidens Krav, en Svaghed ved det nye System, som det vilde tage længere Tid at faa afhjulpen. Alligevel maatte, ikke mindre fra Administrationens end fra Skatteydernes Side, Simplifikationen føles som en

væsentlig Lettelse. Kun var denne kommen noget sent. Finanskomitéen havde haabet at faa Skattereformen afgjort i den første Del af Stortingets Samvære. Nu blev den forsinket paa det nærmeste et helt Aar, og dette trak Følger efter sig.

Det havde ikke hjulpet, at Stortinget i de sidste Uger havde arbeidet med en Skyndsomhed, hvorunder det endog overtraadte Grundlovens Bestemmelser. Det var og blev et Faktum, at det første af Bugetperiodens tre Aar allerede var hengaaet, forinden Skatteloven var sanktioneret, og yderligere Tid maatte derefter hengaa, forinden de nødvendige Ligninger kunde finde Sted og Skatterne endelig inddrives. Dette havde sine ubehagelige Virkninger, nærmest følbare for Finansdepartementet og dets Chef, — saa meget mere som ogsaa den Langsomhed, hvormed de andre Love var blevne til, der organiserede Rigets Pengevæsen og grundlagde Norges Bank, havde virket mindre heldig for den offentlige Kredit. Men med Juli Maaneds Begyndelse var der ialfald skabt et Grundlag, hvorpaa der kunde arbeides.

Fra da af skulde der føles fastere Grund under Fødderne, og da Stortinget den 6te Juli 1816 opløstes af Kronprinsen, kunde Grev Wedel med mere Haab om Held tage fat paa sit Arbeide med at bringe Finanserne paa en bedre Fod. Han kunde nu, navnlig efter Skattereformens Gjennemførelse, bedre vide, hvad han havde at holde sig til, om end denne Viden i mange Tilfælde kun blev en Vished for, at der var store Vanskeligheder forbundne med at skaffe Penge.

Til de øvrige Vanskeligheder var der, forinden Stortinget gik fra hinanden, endnu kommet en ny, som ikke havde været medtagen i Beregningerne ved Budgettets Forberedelse. Opgjøret med Danmark havde allerede meldt sig med det første Krav, — rigtignok kun i en enkelt Post, men dog stort nok til at bringe Forvirring ind i det første, knapt tilmaalte Statsbudget, og det havde vist sig, at Resten af de danske Krav maatte komme efter. Den danske Regjering fremsatte Forlangende om de i Norge værende Krigsskibe, der engang havde tilhørt den dansk-norske Flaade, eller paa en passende Erstatning for dem. Kravet kunde ikke afvises. Der sluttedes i den Anledning en Overenskomst, hvorved Norge skulde beholde samtlige Fartøier, men til Vederlag betale 95000 Spd. Sølv. Forpligtelsen blev indgaaet, uden at det med Sikkerhed lod sig gjøre at paavise, hvor Pengene skulde tages. Det blev saa en ny Opgave for Grev Wedel at afgjøre disse Udtællinger — en Æresgjæld i egentligste Forstand. Det lykkedes ham, om end under Vanskeligheder, at skaffe Midler og paa Dagen at udbetale Dan-

mark, hvad der var dets Tilkommende. Første Termin blev afgjort den 31te December 1816 med 35 000 Sølvspecier, og Aarsdagen derefter den anden Termin med 60 000 Sølvspecier. Men dette havde kostet store Anstrengelser, og antagelig kun været muligt gjennem Anvendelse af Grev Wedels personlige Bekjendtskaber og Forbindelser. En Sum af £ 8 000 tilveiebragtes gjennem udenlandsk Kredit hos Handelshuset Tottie & Compton i London, hvilke det var Tanken at betale med, hvad der kunde bringes tilveie i Amsterdam ved Salg af Arsenik og Blaafarve fra Modum. Imidlertid greb disse Udtællinger paa en faretruende Maade ind i Arbeidet for at dække Statens Behov efter Budgettet.

Det var ikke et i sig selv spændt Budget, der var vedtaget, og det var ikke dette, som for Grev Wedel gjorde Sommeren 1816 til en mørk Tid. Idet han nu for Alvor skulde lægge Haand paa det store Arbeide med at bringe Orden i Finansernes vilde Chaos, var det ikke Budgettet, der i og for sig voldte ham Bekymringer. Det var ikke under Budgettets Byrder, Folket skulde holde paa at segne. Dette havde endnu ikke naaet sin første Million. Men det kunde dog med forholdsvis Lethed have baaret et Udgiftsbudget, der ikke gik op til 6 Millioner Kroner i Nutidens Penge.

Hvad der voldte Vanskelighederne og lagde de trykkende Byrder paa Folket, var noget ganske andet, — det Tillæg af Skatteydelser, der blev en Følge af Stortingets øvrige Beslutninger, og hvormed Nationens samlede Udredsler til Statskassen for Budgetaaret 1816—1817 naaede en Sum af mere end 14 Millioner Kroner, og dette var væsentlig direkte Skatter. Først kom her den nye Skat paa Formue og Næring til Rigsbanksedlernes Indløsning, for det første Aar Kr. 800 000 i Nutidens Penge, og derefter aarlig i ti Aar Kr. 920 000. Saa var der Indskudet til den tvungne Bank, der blev nødvendig, da det snart viste sig umuligt at erholde de Bidrag, som var forudsatte for Grundlæggelsen af en frivillig Bank. Derved lagdes der paa Folket en forøget Ydelse for det kommende Budgetaar af 2 Millioner Spd. eller Kr. 8 000 000.

Gjennem disse Beslutninger havde Stortinget — i Strid med Grev Wedels Mening — væltet en stor Byrde paa Nationen, — større end denne i Øieblikket formaaede at bære den. Grev Wedel havde anvist andre Veie, ad hvilke han haabede at kunne løse Vanskelighederne uden at anstrenge Folket over Evne. Saafremt Stortinget havde fulgt hans Anvisninger, — og saafremt hans Projekter derefter havde været udførbare, da vilde Nationen have været skaanet for denne Byrde. Nu blev Experimentet ikke prøvet.

Hvad Bidragene til den tvungne Bank angik, da kunde det vistnok indvendes, at disse ikke i Ordets sædvanlige Betydning var en Skat. Teoretisk seet, var de et Tvangslaan, som igjen vilde blive tilbagebetalt, eller en tvungen Aktietegning. Men i Øieblikket føltes de som en Skat, og de var ogsaa faktisk dette. De var en Udtælling, som maatte ydes, — den Skat, som tyngede mest, og med hvis Inddrivelse det blev taget strengest.

Det kan ogsaa siges, at disse forskjellige Skatter dog ikke for den Slægt, som nu lever, og som har kunnet nyde Resultaterne af hine Dages tunge Kampe og Forsagelser, staar som noget rent overordentligt. Det norske Statsbudget er, med en Folkemængde af 2 200 000 i vore Dage, steget til omkring 100 Millioner Kroner, og bæres, uden at noget Menneske falder paa at drage en Sammenligning med de Dage, da mindre end 1 Million følte sig udpint ved at skulle betale 14 Mill. Kroner for et Budgetaar.

Saa var alligevel Tilfældet. Nationens Kræfter var svækkede, og det faldt den tungt at bære denne finansielle Byrde. Grev Wedel havde forudseet dette. Efterat han forstod, at hans eget Forslag vilde falde, arbeidede han for ialfald at opnaa Vedtagelsen af en langsommere og mindre byrdefuld Skala for Rigsbanksedlernes Indløsning. Dertil sigtede bl. a. det Forslag, som var indgivet af Statsraad Aall, efter Samraad med ham. Men Stortinget vilde ikke temporisere. Det vilde gjennemføre den nye Ordning af Finanserne med et eneste Slag og sammenhobede derfor de store Byrder paa en kort Periode.

Vi ved nu, at denne Finanspolitik ledede til et heldigt Resultat. Men den var dog i sin Begyndelse nær ved at sprænge Staten, og med en mindre dygtig Finansminister kunde det let have gaaet galt. Resikoen var meget stor. De extraordinære Byrder, som paalagdes Nationen, svækkede dennes Evne til at udrede de regelmæssige Skatter og truede derved med helt at stanse Statsmaskinens Gang til en Tid, da der — tildels som en Følge af en anden Beslutning af Stortinget, om Eidsvolds-Garantiens Ophævelse — ikke kunde opdrives noget Statslaan.

Paa denne Maade gik det til, at Fredsaarene, fra og med 1816, bragte Byrder, der ikke alene stod paa Høide med, hvad der i Krigens Dage, navnlig i 1814, havde hvilet paa det norske Folk, men visselig endog ikke saa lidet har overgaaet dette. Nu maatte dette Folk udstaa en økonomisk Trængselstid, der bragte mange til at fortvivle. I den trange Tid holdt Grev Wedel altid Modet oppe. Han kunde pege paa den sikre Kjendsgjerning, at hvor haardt Byrden end kunde føles, saa

var den dog blot forbigaaende, og hvis Nationens Kræfter kun holdt ud, saa var man inden en forholdsvis rimelig Tid over det værste Knibetag.

Det var alene denne Betingelse, hvorpaa det stod: — hvis Nationens Kræfter kun holdt ud. Men det skulde først Fremtiden vise. Foreløbig hobede der sig kun Vanskelighed paa Vanskelighed, og det saa stadig værre ud. Saaledes forøgedes Skattebyrden ganske væsentlig ved et Tillæg, der antagelig for Aaret 1816—1817 bragte Nationens Udgifter op i 17 Millioner Kroner.

Hermed havde det følgende Sammenhæng.

Skatteloven var, som vi tidligere har seet, blevet et helt Aar forsinket. Den kunde først blive kundgjort i det andet Aar af den treaarige Budgetperiode, og derved maatte ogsaa Hovedmassen af Skatterne for Terminen fra 1ste Juli 1815 til 30te Juni 1816 komme til Opkrævning efter sidstnævnte Dag. Indtil Udgangen af Juni 1815 havde den gamle Skatteordning været i Kraft. Hvad der senere var kommet ind af de gamle Skatter, var betalt under Forudsætning af, at det skulde komme til Afdrag i de nye. Men det forstaaes let, at det i saadanne Tilfælde, ved Overgangen til et nyt System, har været fristende for de fleste Skatteydere at vente, indtil de saa, hvad dette vilde bringe, og at der ikke kom meget i Kasse, saalænge Skatteloven ikke var færdig fra Stortingets Haand, ja, saalænge de nye Skatter ikke var regulerede og lignede.

I de officielle Dokumenter mangler det ikke paa Udtalelser om de mislige Følger af den Langsomhed, hvormed de forskjellige Beslutninger om de finansielle Anliggender og da allermest om Skatterne kom til Afgjørelse. Denne Langsomhed — saa forklarlig den end i sig selv var — truede med at lamme Finansdepartementets Evne til at opfylde Statens Forpligtelser, og allerede om Vaaren 1816 var den finansielle Stilling overordentlig prekær, da mere end Trediedelen af de paaregnede Statsindtægter ikke kom ind. Medens Stortinget forhandlede om Budgettet, nærmede sig nemlig det Øieblik, da de offentlige Kasser syntes at være tømte. Gode Raad var her dyre, og det eneste Redningsmiddel, som kunde øines, var Rigsbanken, denne ellers mindre velseede Institution, med dens Beholdning af gamle Sedler, der var tilbagebetalte for ældre Laan. Hurtig Handling var paakrævet, og medens der diskuteredes om, hvorledes man skulde faa Rigsbankens cirkulerende Seddelmasse inddragen, maatte man i den yderste Nød midlertidig slippe ud, hvad der allerede var indkommet.

Stortinget erholdt Meddelelse om Stillingen. Det forstod, hvad der var at gjøre, og handlede derefter. Den 30te April, kun faa Dage, efterat Budgettets Behandling var tilendebragt, blev der enstemmig givet Rigsbankens Direktion Bemyndigelse til at anvende 2 Millioner Rbdlr. N. V. af de for tidligere Laan tilbagebetalte Sedler — og dermed at gjøre Regjeringen et Forskud paa Skatterne for 1815 og 1816. Summen skulde inden 1ste Juli 1817 være Rigsbanken tilbagebetalt i Rigsbanksedler, og det tilføiedes i samme Beslutning, at Stortinget, inden sin Opløsning, vilde være betænkt paa at anvise Rigsbanken endel af Skatterne for de nævnte Aar til direkte Tilbagebetaling af Forskudet, fra Statens Oppebørselsbetjente.

Dette var en høist extraordinær Foranstaltning, — et Vidnesbyrd om den Nødstilstand, hvori Statskassen befandt sig, saalænge der ikke var bevilget Skatter. Det var tillige kun en midlertidig Foranstaltning, en ren Nødhjælp, der alene kunde være beregnet paa at bære over de første Vanskeligheder, og som desuden senere hen vilde medføre en tilsvarende Afkortning i de da indkommende Skattebeløb, naar Laanet ved Hjælp af disse skulde betales Rigsbanken tilbage.

Men der var ingen anden Udvei at gribe til, og saa nødig man vilde slippe de gamle Sedler ud paa ny, naar de engang var komne ind i Rigsbanken, maatte dette nu ske.

Det mærkedes snart, at der ogsaa maatte gives nærmere Regler for Fremgangsmaaden med Tilbagebetalingen, — at ikke Statskassen blev afskaaren fra at modtage sine regelmæssigste Indtægter. Dette kunde let ske, hvis Finansdepartementet uden Forbehold maatte overlade Rigsbanken, hvad det først fik ind. En Stansning af de regelmæssige Indtægter kunde derved let blive Følgen, og Statskassen behøvede disse lige fuldt, naar de første to Millioner — efter Kursen ingen særdeles stor Sum — var forbrugt, og der ligefuldt maatte haves Penge til nye Udtællinger.

Da Stortinget skulde fatte den foran nævnte Beslutning om den direkte Tilbagebetaling af Forskudet fra Oppebørselsbetjentene, og det toges under Overveielse, hvorledes Beløbet hurtigst skulde kunne bringes tilveie, laa det nær at søge dette refunderet af de sikreste Indtægter, hvilke man mente at have i Toldintraderne af Akershus Stift eller i Skatterne af dettes Kjøbstæder, — „eftersom disse Afgifter sandsynligen vil indkomme tidligere end de Landet paalagte Skatteudredelser, og desuden beløbe saa meget, at den hele Tilbagebetaling kunde ske fra enkelte Oppebørselskasser“. Men dette samme Ræsonne-

ment kunde ogsaa have sin Gyldighed, hvor det gjaldt om at skaffe Statskassen hurtigst mulig Anledning til at dække de nye løbende Udgifter. Af den Grund blev det foretrukket at tage Pengene af de ordinære Indkomster af det samme Stifts Landdistrikter og at fordele Betalingen over to Aar. Dette blev besluttet af Stortinget 29de Juni, og med det samme blev det hele Beløb (2 Mill. Rbdlr. N. V. = 200 000 Spd. eller Kr. 800 000) reparteret paa Stiftets Fogderier og Grevskaber.

V.

ØKONOMISKE OG FINANSIELLE FORHOLD 1815—1817.

I det Aar, hvori Stortinget arbeidede med Pengevæsenets Ordning og med Oprettelsen af Norges Bank, havde Grev Wedel paa sin Side haarde og anstrengte Dage med at betale de Udgifter, som meldte sig. Naar det ene Hul kunde synes at være stoppet, opdagedes et nyt, som det til en Begyndelse ofte maatte forekomme haabløst at faa dækket. Men det gik dog, naar blot Fordringshaverne gav Tid. Forsinkelsen af den nye Skattelov var her en af de mange Aarsager, der medvirkede til, at den norske Finansstyrelse i hine Dage arbeidede under Forhold, som ved en privat Virksomhed vilde været regnede som Forbud paa dennes Stansning.

Staten var nødlidende som de private. Den offentlige som den private Kredit var til det yderste svækket, og det sørgelige Billede, som hver Dag frembød sig for Finansdepartementets Chef og hans Medhjælpere, svarede kun altfor vel til, hvad de fleste af Landets større og mindre næringsdrivende havde for Øie. Ondets Rod laa dybt. Det saaes i alle Forhold, at der bestod et gjensidig vekslende Aarsagsforhold mellem Statens Finanser og de private Forretningers Velfærd. I de lange Krigsaar var det jævnt og sikkert gaaet nedad med begge. For en Mand med Grev Wedels Anskuelser var dette dobbelt nedslaaende. I hans finansielle System, ligesom i Grev Schimmelmanns var der netop i fortrinlig Grad taget Sigte paa, hvad der kunde fremme den almindelige Velstand. I det Sted syntes nu dennes sidste Rester at ville svinde bort mellem Eiernes Hænder.

Fremfor alt havde dette sin Anvendelse paa Østlandets Næringsveie, der efter Krigen var komne over i en Ebbe, som fik en lang Varighed. I Almindelighed havde de fleste herværende Handelshuse spændt sin Kredit til det yderste, saaledes at de kun bestod gjennem et kunstigt Kreditsystem. Et saadant System havde kunnet virke heldig i de gode Dage, men truede nu kun med at sprede Ødelæggelsen stedse videre ud[1]. Det saa truende ud for det søndenfjeldske Norge, hvor Trælasthandelen tildels var stanset og dermed den vigtigste af de Kilder tilstoppet, af hvilke der lod sig hente ny Velstand for atter at skabe den Sikkerhed, hvorpaa den private Virksomhed kunde grundlægge ny Kredit. Ogsaa Haabet om at se Trælasthandelen blomstre op til samme Liv som før Krigen, maatte væsentlig forringes, naar vore Kjøbmænd bragte i Erfaring, hvor meget større Konkurrensen paa det for os vigtigste Afsætningsmarked, det britiske, imidlertid var bleven, og hvorledes de britiske Øer nu efter Krigen tog sin Forsyning af Trælast fra ganske andre Lande end Norge.

Tanken paa disse fortvivlede økonomiske Forhold var nedslaaende. Stillingen drøftedes paa mange Hold, og der hørtes høilydte Klager. Forretningsverdenen søgte at indrette sig efter Forholdene, og det blev i det hele i Modsætning til de foregaaende Aar, med de før Krigen tilvante større Fordringer til Livet, stedse mere almindeligt at slaa af paa sine Krav og at sætte Tæring efter Næring. Virkeligheden var haard. Hvor man vendte sig hen, saa det lige mørkt ud. Overalt herskede der en nedtrykt Stemning, der paa mange Hold gav sig Udtryk. I Tidens Presse mærkes der jævnlig en saadan Stemning, der grænsede nær op til Fortvivlelsen. Navlig findes Udtryk for denne i det nystiftede Hefteskrift, *Nationalbladet*, der efter sit Program skulde søge at være et Organ for alt, hvad der rørte sig hos det norske Folk. *Nationalbladet* blev paa den Maade i sine første Aargange et brugbart Kildeskrift for Kundskaben om de økonomiske Forhold i Landet.

„Vore Penge duer intet; ingen Rørelse iblandt Folk; alting bliver dyrere med hver Dag,“ — saa lød en af de mange Klager[2]. Norske Trælasthandlere modtog Advarsler fra sine britiske Forretningsforbindelser om at stanse sin Afskibning. I stor Udstrækning blev disse Advarsler fulgte, og fra Juni 1815 skal der blot være sendt faa Lad-

[1] Jacob Aall, *Nutid og Fortid*, I, S. 89.
[2] *Nationalbladet*, Hefte 5, for 5te December 1816, S. 121.

ninger til Storbritannien, udover hvad der i Forveien var kontraheret[1]. Hvad der fremdeles foregik af Trælastudførsel, var til Danmark, Nederlandene, Frankrige og Spanien, hvor der var større Behov, og hvor der ikke svaredes de høie Afgifter som paa det britiske Marked; denne Handel blev i sin Helhed regnet for en meget fordelagtig.

Men til samme Tid ophobedes der paa de større Udskibningssteder for Trælast mægtige Oplag. Paa Bordtomterne i Christiania, i Drammen, Skien og andre Byer, hvor der kun var ringe Udførsel, vedblev der at bringes ny Trælast til, og der henlaa i alle disse Byer Masser af Last, som ventede paa det Øieblik, da en Skibning i større Maalestok atter kunde begynde. Værdien af disse Trælastoplag lod sig regne efter Millioner Spd., og disse henlaa der nu uden at give nogen Afkastning.

Som naturligt var, fremkaldte disse Forhold mange Reflexioner og mange Forslag, som skulde anvise Udveie til at raade Bod paa alle deres mislige Følger. Mange forstandige Mennesker mente som saa[2], at: „kan vi ei forøge vore Indtægter, saa lad os formindske vore Udgifter", og i Henhold dertil manglede det ikke paa Anvisninger og gode Raad om at foretage Indskrænkninger i det daglige Liv. Sparsomhed og Tarvelighed blev Dagens Løsen, og der hørtes de mest velmenende og de mest velmente Planer til at vække en større Sans for disse Borgerdyder, bl. a. ved at grundlægge Selskaber til Fremme af større Tarvelighed.

„O, mine dyrebare Landsmænd og Landsmandinder!" skrev i Begyndelsen af 1817 en saadan velmenende Forfatter[3], — „lader os være tarvelige! Lader os forsage Windsorsæbe, Palmesæbe, arabisk Tandpulver, Eau de Cologne, Haarolie, Pomade, Tyl, Prinsregentens Skovoks, Hvalfinshatte og hele det lange Register paa det Tant, der fordærver vor Tænkemaade, knækker vor Sundhed og tømmer vor Pung!"

Saadan var Tonen. Ved Indskrænkning i al Luxus, selv ved Afskaffelse af de finere Toiletsæber, mente mange at kunne frembringe

---

[1] *Nationalbladet,* Hefte 5, for 28de December 1816, S. 220 flg. *Smstds.,* Hefte 7, for 7de Januar 1817, S. 10: *„En anden Omstændighed, som og kun tilbyder os en sørgelig Udsigt i Fremtiden, er, at Kornhøsten paa de fleste Steder er mislykket formedelst det fugtige Veir. Vi trues da med Hungersnød."* Oplysninger om de Forhold, der lammede den norske Trælasthandel, i *Rigstidenden* for 1817, No. 32 og i *Intelligentssedlerne* for 1816, No. 47 om, at det irske Marked var overfyldt med norsk Trælast, som der blev solgt til Underpris.

[2] *Nationalbladet,* Hefte 6, for 18de Januar 1817, S. 73.

[3] *Nationalbladet,* Hefte 6, for 18de Januar 1817, S. 74.

en Forandring i Fædrelandets Handelsbalanse, hvorved det, medens man ventede paa bedre Tider, skulde blive muligt at opveie de manglende Indtægter ved en til alle Yderligheder gjennemført privat Sparsommelighed.

I Selskabet for Norges Vel[1] drøftedes disse Tanker, paa Foranledning af Biskop F. J. Bech og Sognepræsten i Asker, Dr. Neumann. Til samme Tid mindedes der om, hvad netop i denne Vinter var foregaaet i Udlandet. I Berlin havde Byens første Mænd udstedt en Indbydelse til at danne en Forening til Modarbeidelse af Overdaad, fornemmelig i Klædedragt, Bohave o. lign. og ved at undlade at bruge Tøier og Møbler af udenlandsk Arbeide. Det var Tanken at faa istand en stor national Tarvelighedsbevægelse og derved at støtte sig til de over hele Tyskland udbredte *Frauenvereine*, hvis Opgave det netop var at fremme Tarvelighed, Arbeidsomhed og Godgjørenhed. I Wien havde selve Keiser Frants gaaet i Spidsen, ved at indskrænke alle overflødige Udgifter, især ved Hoffet, og saaledes give sit Folk „det værdigste Exempel paa, hvorledes den umaadelige Luxus, der er især fremvirket ved de senere Aars illusoriske Papirvelstand, bør og kan indskrænkes“.

I disse Exempler mentes det, at man havde de bedste Forbilleder for et lignende Arbeide paa norsk Grund.

Andre mente at se noget dybere og at finde Forlegenhedens virkelige Aarsag i den af enkelte Handelsmænd drevne Agiotage. „Kunde der ikke gives noget kraftigt Middel mod Agiotørernes nedrige Kunstgreb; ingen Gift, som kunde udrydde disse Insekter, der udsuger den sidste Blodsdraabe af det svækkede Statslegemes Aarer?“ — saa spurgte en anden af Samtidens Forfattere[2], der vilde foreslaa at udsætte en høi Præmie for Besvarelsen af en saadan Opgave, og som endte med en Paastand som denne: „Agiotagen er maaske den gorgoniske Knude, som kun kan løses med en Alexanders Sværd.“

I Virkeligheden var der nu i alt dette kun ringe Nytte. Alene ved at trykke Anvisninger om, hvad den enkelte Fædrelandsven mente om de rette og virksomste Botemidler, kunde der heller ikke udrettes noget.

---

[1] *Nationalbladet,* Hefte 7, for 2den April 1817, S. 71. I *Rigstidenden* for 1817, No. 1 foreslaaes at oprette et patriotisk Selskab til Fremme af større Tarvelighed i det daglige Liv, og *smstds.*, No. 6, Tillæg læses en Opfordring til „Norges Hustruer og Døtre“ om at vise Tarvelighed og derved medvirke til Fædrelandets Bedste. Smlgn. No. 4, Tillæg.

[2] *Nationalbladet,* Hefte 6, for 27de Januar 1817, S. 95. En Artikel som denne har sikkerlig havt sin bestemte Adresse inden Christiania Handelsstand.

Forholdene var trykkede, og de maatte vedblive at være det, saalænge Næringsveiene i stor Udstrækning laa nede. Ingen kunde endnu sige, hvorledes det skulde lykkes at bringe nyt Liv i dem og dermed oparbeide den sunkne almindelige Velstand. For de fleste kunde dette endog lettelig komme at staa som en haabløs Tanke.

Staten led under disse samme Forhold. Fra al den private Elendighed gled Tanken over til alle de Vanskeligheder, med hvilke den havde at kjæmpe. Midt oppe i disse stod Grev Wedel, altid betænkt paa at vælge de hensigtsmæssigste Midler til at klare den nærmeste Pynt. Han havde Tolden at hjælpe sig med, indtil der var kommet en Skattelov, og saa den Sum, han om Vaaren 1816 havde faaet laant af Rigsbanken, og var forøvrigt henvist til at komme igjennem, som han bedst kunde det.

Hvad Privatfolk kunde diskutere om, — at indskrænke sine Udgifter og ordne dem efter sine Indtægter, var allerede gjennemført i Statens Husholdning. I egne Fordringer til Livet nøisom, — i sit private Liv en streng Økonom, havde Grev Wedel for sin Ledelse af Statens Finanser fra Begyndelsen af taget den strengeste Sparsommelighed til Regel. Men selv med de nødvendigste Udgifter faldt det ofte vanskeligt, indimellem paa lange Tider næsten umuligt at skaffe Midler til deres Bestridelse. I Statens Eie var der ingen Overflod paa kontante Penge. Sølv og Sedler var gjerne kun i mindre Beløb at træffe i de offentlige Kasser, samtidig med, at der var nok af Krav paa nødvendige Udgifter. Følgerne heraf kunde ikke udeblive.

I 1816 var Statskassen faktisk i Underbalanse.

Alligevel holdt Grev Wedel det gaaende, og han kom igjennem, hvor haardt det end kneb. Han tabte ikke Modet, blev aldrig konfus og satte sit Haab til kommende bedre Dage. Men der skulde baade Aandens og Legemets Kræfter til for at staa saadant igjennem, uden at lade sig nedslaa.

Ved mange Tilfælde har det ogsaa gaaet underlig til, og der anvendtes en Fremgangsmaade, som vidnede om den yderste Nød og alene kunde forsvares under dette Hensyn.

Der udfærdigedes saaledes Anvisninger paa Zahlkassen i Christiania og paa Trondhjems Stiftamtstue, lydende paa større Beløb, end man til enhver Tid, efter de indkomne Uddrag af Regnskaberne, vidste der kunde være inde. Zahlkassereren og Stiftamtskriveren fik da den Opgave at afspise Folk med Løfter og Haab om, at der til en anden Tid kunde komme flere Penge i Kassen. Zahlkassereren sad inde med

Anvisninger paa omtrent 100 000 Spd., som han var ude af Stand til at dække, og han forudsaa, at han ved Udgangen af 1816 vilde have Anvisninger paa 187 000 Spd. udover, hvad han havde i Kasse. Stiftamtskriveren i Trondhjem havde liggende Anvisninger paa 11 000 Spd., til hvis Bestridelse han savnede Midler. I Bergen havde derimod Stiftamtstuen et Overskud, saa den ikke alene kunde klare de Udgifter, som ved den anvistes til Udbetaling, men endog maanedlig sende Penge til Zahlkassen. Men dette var kun et enkelt Lysglimt, der ikke naaede langt. Bergens Stiftamtstue fik ikke Lov til at sidde inde med sine Beholdninger mere end en Maaned ad Gangen. Saa sendtes de til Christiania og toges til Indtægt i Zahlkassen, men uden at kunne bringe denne i Balanse.

Thi det blev foreløbig ikke bedre.

Statskassens og Finansdepartementets Vanskeligheder var endog i jævn Stigning udover Høsten 1816. Et Departementsforedrag af 8de November giver et sørgeligt Indblik i disse Forhold. Grev Wedel havde haabet at kunne række langt ved at anvende de paaregnede Toldintrader. Men disse slog uheldigvis ikke til. De fleste Grene af Handelen stansede, og dermed sank Tolden betydelig, medens de nyregulerede Skatter endnu ikke havde begyndt at komme i Kassen.

Land- og Kjøbstadskatten, som den var paabudt ved den nye Skattelov, var for den Periode af halvandet Aar, som gik fra 1ste Juli 1815 til 31te December 1816, beregnet til 900 000 Spd. eller 9 Millioner Rbdlr N. V. Herfra maatte da først trækkes de af Rigsbanken forstrakte 2 Millioner (200 000 Spd.), og dertil det Beløb, som efter Loven skulde afdrages i de nævnte Skatter, nemlig hvad der for 1815 var oppebaaret i nu ophævede Afgifter. Resten kunde da først anvendes til at dække Underbalansen og derefter til Bestridelse af andre Udtællinger. Men desuagtet var det ikke muligt at forudsige noget nærmere om det Tidspunkt, da Statskassen kunde se sig istand til at dække alle Anvisninger.

Saaledes var det for den kommende Tid ikke muligt at stille lyse Udsigter. Det heder i Foredraget: „Da imidlertid Skatterne kun langsomt bliver regulerede og indkommer, saa opstaar derved for Tiden en Vanskelighed i at bestride Udgifterne, om hvilken Departementet har troet, at det ikke kunde undlade at gjøre Meddelelse, da for øvrigt Departementet skal bestræbe sig for, ligesom det hidtil har gjort, at se den daglige Forlegenhed afhjulpen.“ Med disse Ord endte dette Foredrag af 8de November. Det var kun ringe Trøst, der var at byde;

Maalet blev foreløbig, hvad det hidtil havde været, — at se den daglige Forlegenhed afhjulpen. Udover det rak man ikke endnu.

Da saa Grev Wedel den 20de Januar 1817 fremlagde sin næste Oversigt over Statskassens Forfatning, kunde han oplyse, at man havde „seet sig istand til, ved at overlade Korn af de offentlige Magasiner og Sølv til Indskud i Banken, at bestride alle de i indenrigske Pengerepræsentativer bestemte Udtællinger af enhver Beskaffenhed", alene med Undtagelse af Kongehusets Apanager. Det var dog kun med „Pengerepræsentativer", Departementet havde været istand til at opfylde sine Forpligtelser. Hvad der skulde udbetales i „rede Species, svensk Banko og Livr. Sterling", havde det ikke været muligt at faa afgjort. Statholderen, Statsministeren og de norske Statsraader i Stockholm havde saaledes ret store Summer tilgode. Konvoi-Kommissariatet havde betydelige Krav; den svenske Postkasses Tilgodehavende var 70 000 Rdl. Banko. Tottie & Compton havde tilgode £ 8 000, og videre var der en Gjæld paa £ 1 200 for Bøger, man havde indkjøbt til Universitetets Bibliotek[1].

Foredraget viste, hvorledes Departementet endnu ikke var kommet synderlig længere end til at leve for Dagen og dække, hvad der nær-

[1] En af de Sager, som Grev Wedel i disse Aar fik at ordne, gjaldt Posteringen af de Udgifter, der var foranledigede ved Rigsforsamlingen paa Eidsvold. Disse beløb sig tilsammen til 98 953 Rbdlr. 54 β N. V. (Repræsentanternes Logi og Bespisning paa Eidsvold 70 852 Rbdlr. 2 β N. V., Reiseudgifter for de deputerede af Land- og Søetaten 3 791 Rbdlr. 35 β N. V., for de deputerede fra Landdistrikterne 15 363 Rbdlr. 4 β N. V. og for de deputerede fra Byerne 8 746 Rbdlr. 88 β N. V.). — Ved to Skrivelser fra Statssekretariatet (af 16de Juni og 25de Juli 1814) var det bestemt, at Udgifterne for Byernes deputerede skulde betales af Kæmnerkasserne, for Landdistrikternes udlignes paa hvert Distrikts Matrikulskyld og endelig Udgifterne for de militære deputerede og de almindelige Udgifter udlignes paa hele Rigets Matrikulskyld. Men der kunde ikke som Hjemmel for disse Skrivelser med den i dem paaberaabte høieste Villie, paavises nogen kgl. Resolution, tagen i Statsraad og skriftlig affattet. Derhos var det, som ved dem var anordnet, i Virkeligheden et Skattepaalæg, hvortil Kongen ikke havde været berettiget, efterat Grundloven var given. Imidlertid var Summen ikke stor, og Grev Wedel kviede sig ved „for noget Storting i Fremtiden at fremsætte Proposition, der skulde lede til en Skat, hvorved Beløbet kunde indkomme," og da Pengene desuden forlængst havde været udbetalte af Statskassen, mente han, det var bedst at lade det dermed bero. Paa hans Forslag besluttede derfor Regjeringen, at de engang som Udgifter ved Rigsforsamlingen betalte Summer skulde „behandles som de flere Udgifter, til hvis Afholdelse ingen speciel Skatteindtægt har været anvist". Dermed blev det, og denne Post gled ligesom mange andre over i det store Chaos, der rummede den norske Stats Regnskaber for 1814, det store, aabne Slug, hvori der var øst Million paa Million af de hjemmelavede Pengesedler. (Referatprotokol for 1816, II, No. 859.)

mest bød sig frem. Et Lyspunkt var dog nu traadt til, idet endelig de nye ordinære Skatter og Afgifter havde begyndt at komme ind, hvorimod der til Gjengjæld om Vinteren ikke var synderligt at faa gjennem Tolden. Om Vaaren 1815 havde man levet paa denne og nydt godt af den efter Freden og Foreningen gjenoplivede Handel. Nu var det Skatterne, som blev Tilflugten, indtil Tolden atter kunde tage sig op, — et Billede af den Usikkerhed, der laa over det hele, — af Umuligheden ved at gjøre nogen Beregning for kommende Dage.

En særegen Vanskelighed var den, som frembød sig ved alle Opgjør med Udlandet. Rigsbanksedlerne egnede sig ikke her til at anvendes. At opdrive gode Veksler var meget vanskeligt, og derfor maatte Grev Wedel sende det Sølv, han kunde raade over, til Udlandet, naar han skulde tilfredsstille derfra kommende Krav paa den norske Statskasse, hvis da ikke dette kunde ske ved Arsenik og Blaafarve. Paa Børserne kunde intet paalideligt Betalingsmiddel opdrives, og det blev derfor nødvendigt at vælge denne Fremgangsmaade. Antagelig har det ikke saa sjelden hændt, at ogsaa den havde sine Vanskeligheder, og at Statskassens udenlandske Debitorer maatte udvise en lignende Taalmodighed som dens indenlandske Fordringshavere, der ventede paa at faa Finansdepartementets Anvisninger indfriede i Zahlkassen eller i Trondhjems Stiftamtstue [1].

Aaret 1816 gik til Ende uden at have bragt nogen Bedring. En saadan mærkedes heller ikke i 1817, og den økonomiske og finansielle Situation bevarede sit gamle trøstesløse Præg. De Oversigter over Statskassens Stilling, som Finansdepartementet gjentagne Gange fremlagde i sine Foredrag, — de bedste Kilder, som haves, viser bedst, hvordan det stod til, — hvorledes Haabet om en Opgang for Statens Finanser stadig skuffedes.

Under 22de August 1817 fremlagde Grev Wedel for Regjeringen en Oversigt over Statskassens Stilling, der heller ikke nu kunde sees lyst. Paa de kongelige Apanager med Bidragene til Konvoi-Kommissariatet og Ministerkassen stod der da til Rest 140 119 Spd. 42 β. Selv om der i den gjenværende Del af Aaret skulde indkomme tilstrækkelige

---

[1] JACOB AALL, *Nutid og Fortid,* I, S. 95: „*Gode Vexler vare den Gang meget sjeldne at overkomme, og aldrig var der flere ugyldige Papirer i Omløb end da,*“ og videre: „— *en Fremgangsmaade, som Uvidenheden lagde Finantsministeren til Last, som om det ikke er det samme, enten man sender Sølv ud af Landet, eller Vexler, ved hvis Forsølvning i Udlandet man kan drage Sølvet igjen tilbage.*“

Midler til at dække de løbende Udgifter og saaledes holde Statsmaskineriet gaaende, vilde der dog blive store Huller tilbage, som foreløbig ikke lod sig fylde. Alligevel var ikke Grev Wedel den, som her fortvivlede; det var hans Tanke, at det nu dog snart maatte lysne, og denne Tanke fik sit Udtryk i følgende Del af hans Foredrag:

„Da de faste Skatter af Landet og Kjøbstæderne ved Skatteloven af 1ste Juli 1816 er paabudne fra 1ste Juli 1815, og det dermed for Yderne blev vanskeligt at betale paa een Gang, ikke alene for den løbende Tid, men ogsaa for et allerede henrundet Aar, og dertil kom en almindelig Pengemangel, saa er en stor Del af de offentlige Afgifter udestaaende hos Yderne. Med Sikkerhed kan Departementet regne, at man har tilgode Skatter til et Beløb af over 600 000 norske Speciesdalere, og naar disse indkom, vilde man være istand til at afholde alt, hvad der staar til Restanse. Hans Kongelige Majestæt er ved Stortingets Beslutning af 28de Juni 1816 bemyndiget til at optage et Laan af 300 000 Species, naar Omstændighederne maatte fordre det. Optagelsen af et Laan er og i Særdeleshed senere paatænkt til at bestride Udtællingen for Briggerne, ved Aarets Udgang, til Danmark og til at forskaffe de Sølvspecies, som udfordres til Banken for de Indskud, der er afgjorte ved at betale 25 Rbdlr. N. V. pr. Species; men efter de Underretninger, der er indhentede om Udsigten til at erholde Laan paa fremmede Steder, maa det for Øieblikket ansees uopnaaeligt, ligesom det er afgjort, at i Landet benyttes nu alle Ressourser til at vedligeholde Næringsdriften under Handelens Stansning og til at præstere, hvad der fordres til Banken. — Naar betragtes, at Undersaatterne allerede har præsteret en betydelig Del af de 2 000 000 Sølvspecies til Bankens Fond, og at Skatten paa Formue og Næring med 2 000 000 Rbdlr. N. V. for det forbigangne Skatteaar til Rigsbanksedlernes Indløsning og 230 000 Spd. for det løbende Skatteaar til Afbetaling paa det Laan, som Rigsbanken bekommer hos den nye Bank til Rigsbanksedlernes Indløsning, efter Lovgivningen, ansees som den første, men de Skatter, hvis Bestemmelse det er at give Midler i Hænde til de daglige Udgifters Udredelse, som den anden Fornødenhed at tilfredsstille, saa synes heraf at følge, at den Forlegenhed, hvori Statskassen nu er stedt, ikke grunder sig i Uformuenhed til at opretholde Staten, men i de overordentlige Anstrengelser, der ifølge Lov fordres til paa een Gang at reise det forfaldne Pengevæsen."

Dette var et rigtigt Ræsonnement. Det var, som før nævnt, ikke det regelmæssige Budget, — til det yderste beskedent afmaalt, som dette var

— der holdt paa at sprænge det ved Krig og Handelsspærring længe blokerede Folk. Hvad der voldte de store Vanskeligheder og gjorde det umuligt at faa de regelmæssige Indtægter til rette Tid i Kasse, var ganske andre Ting, — som kjendes fra det foregaaende Afsnit. Det var de i 1816 paatagne Byrder, der laa udenfor det regulære Budget, som tyngede og gjorde det vanskeligt at bestride dettes Udgifter. Men under Henvisning dertil kunde Grev Wedel, som ikke havde tilraadet det i 1816 knæsatte System, dette de strenge og haarde Midlers System, tale beroligende Ord og varsle om, at der vilde og maatte komme bedre Dage, naar kun den værste Del af de extraordinære Byrder var læsset af. Han tilraadede derfor Taalmodighed, indtil dette kunde ske, og imidlertid arbeidede han videre for at holde det gaaende med de Midler, han havde.

Under dette savnedes den Støtte, man under andre Forhold kunde havt, hvis det havde været muligt at fremlægge paatagelige Resultater, der viste, at de overordentlige Byrder, Stortinget havde lagt paa Folket, ikke vilde blive frugtesløse. Endnu kunde der ikke mærkes Tegn til, at Pengevæsenet var væsentlig forbedret. Man droges med alle de gamle Misligheder, uden at noget nyt var sat i Gang. Pengevæsenet var ligesaa elendigt, som det før havde været, og der saaes fremdeles ikke noget til de Sølvspecier, der efter Stortingets Beslutning skulde være Rigets nye officielle Myntenhed. Rigsbankens Sedler vedblev nu som før at være det almindeligste Cirkulationsmiddel, skjønt rigtignok ogsaa de havde ondt ved at komme frem. Pengene var sky for at vise sig. Der var ligefrem Mangel paa Penge, lige meget enten det var Sedler eller Sølv.

Med saadanne mislige Forhold for Øie havde Stortinget vedtaget Lovbeslutningen om midlertidige Laane- og Diskonto-Indretninger i de fire Stiftsstæder. Den var dikteret af de bedste Hensigter, i Haabet om ad den Vei at skaffe forøgede Cirkulationsmidler til Næringsveienes Ophjælp. Grev Wedel delte — ialfald officielt — Stortingets Tillid til de heldbringende Virkninger af disse Instituter, som kunde hjælpe over den værste Nød, indtil Norges Bank begyndte sin Seddelemission. I Henhold dertil var ogsaa denne Lovbeslutning sanktioneret[1].

[1] Grev Wedel og Statsminister Anker tegnede sig (*Rigstidenden* for 1816, No. 88 flg.) for 12000 Spd. i den for Christiania oprettede Indretning; Ankerske Fideikommis og Ludvig Mariboe tegnede hver samme Beløb, Westye Egeberg 11900 Spd., J. Young 10500 Spd., Agent Jacob Nielsen 6900 Spd., Hans Nilssøn Hauge 2200 Spd. o. s. v.

Imidlertid viste det sig senere hen, at det ikke gik saa let at opnaa de ønskede Resultater. Det var med denne Forholdsregel, som med andre. Der var en almen Følelse forhaanden af, at noget maatte gjøres, og man greb til et Middel, som var bragt i Forslag, for ialfald at kunne prøve dette. Bagefter fæstede man sig mest ved de feilslagne Forhaabninger, og det hele endte med en almen, tildels meget bitter Skuffelse.

I denne Henseende er det af Interesse at læse, hvad Jacob Aall, denne ellers saa milde, humane og forsigtige Forfatter, har skrevet om de her nævnte Institutioner[1]: „Laane- og Diskonto-Indretningerne, der plantedes ved Siden af en Bank, som i sin første Begyndelse, belæsset med store den uvedkommende Byrder, lidet kunde virke til at afhjælpe Mangelen paa Repræsentativer, viste i mange Henseender den skadeligste Virkning paa Statssamfundet. Ogsaa vort Land gjorde den, andensteds velbekjendte Erfaring, at Landets Pengevæsen i høi Grad forvirres, naar et ufunderet Papir sættes i Bevægelse ved Siden af et vel funderet, men sjeldent. Det gyldne Nummeraer fortrænges og indsluttes i Kapitalistens Kasse, som derpaa kan grunde de solideste Spekulationer, medens hin uægte Repræsentant for gyldige Talmidler iler fra Haand til Haand, under en alt mer og mer nedtrykt Værd, og findes tilsidst kun i deres Hænder, der efter Lovens Forskrift ei kan vægre sig for at modtage dem. Var Interessenterne af disse Indretninger saaledes i Begyndelsen af deres Tilværelse endog vel hjulpne, saa var det dog saa meget lettere at indse, at denne tilsyneladende Fordel ei kunde vare længe. Der gives vel faa Indretninger i vort Land, som har opvakt en større Misnøie, især hos Embedsklassen, og som mindre har svaret til Stifternes velgjørende Hensigt end disse Laane- og Diskonto-Indretninger. De bar allerede i deres Grundbestemmelse Spor af den Uvilje, hvormed de stiftedes, og de Fordele, som Interessenterne, efter slige Institutioners Medfør, kunde gjøre sig, blev saa indknebne, at vederhæftige Borgere, hvis Stilling var selvstændig og uafhængig, afholdt sig fra at tage Del deri, og dette Samfund dannedes saaledes mestendels kun af dem, som var forlegne for at reise Penge til at fortsætte en ofte uheldig Rørelse. Forgjæves søgte Staten at ophjælpe Diskontosedlernes Kredit, ved at tage dem i Betaling for Skatter. Det onde forøgedes, og forbedredes ikke ved denne Bestemmelse. De

---

[1] JACOB AALL, *Nutid og Fortid,* I, S. 99 flg. Om disse Indretninger smlgn. bl. a. *Rigstidenden* for 1817, No. 5, Tillæg.

havde ingen Kredit i Udlandet og liden i Landet selv, og Ihændehaverne maatte saaledes taale en ikke ubetydelig Rabat, naar de i daglig Handel og Vandel skulde anvende dem."

Hvad Jacob Aall i dissse Linjer har ytret om Laane- og Diskonto-Indretningerne, bekræftes i de store Træk af Samtidens historiske Aktstykker om disse. Der skulde, ifølge Loven, af saadanne Indretninger ialt være fire, en for hver Stiftsstad. De havde, under en bestemt Garanti fra Indskydernes Side, Ret til at udstede Sedler, lydende paa tyve, otti og hundrede Spd., dog med den Begrænsning, at disses samlede Beløb ikke maatte overstige 1 100 000 Spd. Sedlerne var foreløbig kun bestemte for Brug i privat Virksomhed, og de skulde alene være tvungent Betalingsmiddel over for Interessenterne selv. For alle andre stod det frit at modtage dem eller ikke. Paa Stortinget havde endog Chr. M. Falsen foreslaaet et direkte Forbud mod at tage disse Sedler som Betaling i de offentlige Kasser. Men dette var forkastet.

Indretningerne sattes i Virksomhed saa hurtig, som ske kunde, og de syntes til en Begyndelse at skulle gjøre Nytte[1]. Imidlertid viste det sig med det samme, at det forholdt sig, som Jacob Aall senere har ytret, at det væsentlig var den Del af Handelsstanden, der havde vanskeligt ved at reise Penge, der som Interessenter traadte ind i disse Indretninger. I Christiania, Christianssand og Trondhjem tegnedes der straks de nødvendige Beløb. Men i Bergen var der ingen Interesse for Sagen, og den for Bergen bestemte Laaneindretning kom saaledes foreløbig ikke istand. I Bergen var der Liv i Handelen, og i denne By, hvor Stiftamtstuen havde Penge til Overskud, savnedes ingen Institution til Udstedelse af midlertidige Sedler. Man begyndte derfor kun med tre Indretninger.

Samtidig viste der sig imidlertid ogsaa andre Mangler ved den nye Ordning. Endnu forinden Indretningerne havde begyndt sin Virksomhed, blev disse Mangler forstaaede, og der fremkom Forslag om at rette dem. Grev Wedel stillede sig imødekommende til de Ønsker, der meddeltes ham, og søgte, saavidt det kunde gjøres inden Lovens Grænser, at lempe paa dennes Bestemmelser. Men snart efter viste det sig, at dermed kun var aabnet en Dør for andre Uleiligheder, saa at Indretningernes svage Sider end mere kom for Dagen. Følgerne deraf udeblev ikke, og det gik, som Jacob Aall har beskrevet.

Hvad der især føltes som en Ulempe, var det, at de Sedler, som skulde udstedes fra disse Laane- og Diskonto-Indretninger, ikke var

---

[1] J. H. Vogt, *Optegnelser,* S. 53.

tvungent Betalingsmiddel. I den Anledning indkom der hurtig et Andragende fra nogle af de første Handelshuse i Christianssand (Konsul Reinhardt, G. Moe, Claus Mørck & Søn, Peder Mørck & Sønner og H. Heyerdahl), der vilde have Sedlerne anerkjendt som tvungent Betalingsmiddel. I sin Almindelighed var dette Andragende umuligt at imødekomme. Men der kunde dog vises nogen Imødekommen, og denne blev da ogsaa vist. Finansdepartementet gav derved Anvisning paa en Fremgangsmaade, som kunde bruges, og i Henhold dertil blev der truffet en Bestemmelse, der lempede paa Lovens Strenghed[1].

Ved kgl. Resolution af 28de September 1816 blev det saa tilladt at modtage Sedler, som udstedtes af Laane- og Diskonto-Indretningerne i Christiania og Christianssand, som gyldigt Betalingsmiddel i de offentlige Kasser. Denne Bestemmelse blev senere noget modificeret ved en anden kgl. Resolution af 11te Marts 1817, hvorved det fastsattes, at ingen andre af disse Sedler skulde modtages ved nogen offentlig Kasse end de, som var udstedte af Indretningen for det Stift, hvori Oppebørselen skede. Saaledes kunde denne Bestemmelse ingen Gyldighed have for Bergens Stift, hvor ingen Indretning af denne Art havde kunnet træde i Virksomhed[2].

Resultatet heraf blev det, at der i Oppebørsler fra Bergens Stift udelukkende kom ind Rigsbanksedler, fra de øvrige tre Stifter næsten alene Sedler fra Laane- og Diskonto-Indretninger[3]. Fornemmelig belemredes Zahlkassen med de Christianssandske Sedler. Der opkom en Kursforskjel mellem disse Sedler og Rigsbankens, der navnlig bragte betydelige Tab for Embedsmænd og andre, som maatte modtage sit Tilgodehavende hos Statskassen i Laane- og Diskontosedler[4]. Endvidere føltes der Ulemper af, at disse Papirer kom ind sammen med Rigsbankens egne Sedler blandt Remisserne af den Skat, der var paa-

[1] Referatprotokol for 1816, I, No. 827. Grev Wedel foreslog, at Tilladelsen skulde gjælde for samtlige disse Indretninger. Den Imødekommen, som herved vistes, blev senere udlagt paa en urigtig Maade, idet det fortolkedes, som om Indretningerne var komne istand *efter Regjeringens Opmuntring dertil*, og som om denne nu havde givet Løfte om at modtage Sedlerne i de offentlige Kasser, for at faa dem oprettede. *Nationalbladet*, Hefte 12, for 18de August 1818, S. 114 flg. Derfor blev det ogsaa fremstillet som Brud paa Tro og Love, da senere denne Tilladelse blev tagen tilbage.

[2] Da der, som senere hen (S. 95) vil blive forklaret, oprettedes en fjerde Laaneindretning, der nominelt gjaldt Bergen, men i Virkeligheden havde alle sine Interessenter i Akershus Stift, blev der givet en særegen Bestemmelse om, at de fra den udsendte Sedler alene i sidstnævnte Stift skulde modtages i de offentlige Kasser.

[3] Referatprotokol for 1817, II, No. 195.

[4] J. H. Vogts *Optegnelser*, S. 53.

buden af Formue og Næring til Rigsbanksedlernes Indløsning, og blandt de Summer af Skatterne, der skulde anvendes til Betaling af de to Millioner, hvormed Rigsbanken havde forstrakt Statskassen. Rigsbankens Direktion klagede over dette Forhold, uden at Departementet mente at kunne skride ind og paalægge Oppebørselsbetjenterne at holde Laane- og Diskontosedlerne udenfor deres Remisser til Rigsbanken.

Der bød sig her frem et eiendommeligt Billede af Tilstanden, som den var, med al sin Forvirring. Zahlkassen fik Paalæg om at passe paa de til den indløbende Rigsbanksedler for med dem at tilbytte sig de Laane- og Diskontosedler, som Rigsbanken havde i Kasse. Men uheldigvis kom der til Zahlkassen kun faa Rigsbanksedler, og dermed gjorde denne velmente Foranstaltning blot ringe Nytte. Rigsbanken blev siddende med de andre Sedler, uden at faa inddraget sine egne, som efter Loven skulde opbrændes. Ogsaa i denne Henseende slog de Forudsætninger Feil, paa hvilke det første ordentlige Storting havde bygget sine Beslutninger om Pengevæsenet.

Til samme Tid syntes ogsaa Rigsbankens Sedler at holde paa at forsvinde. Disse lød paa smaa Beløb. Der var Sedler paa tre, paa seks, otte, seksten og otte og firti Skilling, paa een og paa fem Rigsbankdaler. De høieste lød paa femti og hundrede Rbdlr. Men nu var der heller ikke af dem meget ude i Cirkulationen; de samledes op, i Paavente af den kommende Indløsning. Rigsbankdirektionen havde rigtignok om Sommeren 1816 foreslaaet, at der skulde gives den Tilladelse til at udstede flere Smaasedler. Men dette Andragende maatte afslaaes, bl. a. af den Grund, at Finansdepartementet frygtede for, at en yderligere Fabrikation vilde have en ufordelagtig Indvirkning paa Krediten. Det var da saa meget mere et Savn, at de private Indretningers Sedler var bundne til at lyde paa saa høie Summer som nævnt. Thi Landets Behov af Cirkulationsmidler, og da navnlig af smaa Sedler, var et meget stort. Hvad der var i Omløb, kunde ikke tilfredsstille Trangen, og denne Mangel gjorde det end mere vanskeligt at bringe Liv i de hensygnende Næringsveie[1]. Spørgsmaalet om at tilveiebringe

[1] Jacob Aall, *Nutid og Fortid,* I, S. 102: *„Saaledes var, mellem August Maaned 1816 og December Maaned 1817, ikke stort meer end Værdien af en Million Sølv-Species i Bank-Repræsentativer i Omløb, og hvorledes skulde denne forholdsmæssigen ringe Sum kunne tilfredsstille det daglige Behov, uden Hjælp af andre Understøttelsesmidler — — ?“* I Avertissementer fra den rige Christianiakjøbmand Jørgen Young tales der om „Rigsbanksedlernes Sjeldenhed“, hvilken han søgte at afhjælpe inden sin Forretningskreds ved at udstede Depositobeviser, lydende paa smaa Summer. Med dem betalte han sine Arbeidere. *Rigstidenden* for 1817, No. 58.

et større Forraad af Sedler og Smaamynt var derfor fremdeles lige brændende, uagtet man havde faaet Laane- og Diskonto-Indretningernes Sedler. Gjentagne Gange fremstillede det sig for Grev Wedel til Overveielse. Men det viste sig, uagtet der om Høsten 1816 udmyntedes endel Kobberskillinger, vanskeligt at skaffe et virksomt Hjælpemiddel til at kunne lette eller endog hæve den forhaandenværende Trang[1]. Herunder kom det jævnlig at mærkes, hvor lidet tilfredsstillende Loven om Laane- og Diskonto-Indretningerne kunde virke, denne Lov, som dog fra Stortingets Side var fremkommet i en saa velmenende Hensigt. Fra den Side var der i dette Punkt ingen Hjælp at vente, saaledes som deres Ret til at udstede Sedler var begrænset til enkelte høie Beløb. Ogsaa her viste Grev Wedel sig villig til at imødekomme Kravene, dog uden at kunne udrette noget.

Men uagtet det i denne Henseende ikke lykkedes at anvise nye, hensigtsmæssige Midler til at raade Bod paa de forhaandenværende mislige Tilstande, er det dog interessant at følge disse Forsøg. I dem ligger der en ypperlig Veiledning til at forstaa, hvilken Nød og Trang der laa over Landets fleste Næringsveie.

I April 1817 meldte sig Repræsentanterne for den i Christianssand etablerede Laane- og Diskonto-Indretning med et af Stiftet anbefalet Andragende, hvori de bad om at maatte udstede Sedler, lydende paa to og otte Spd., til et samlet Beløb af 20 000 Spd. Dette bragte Finansdepartementet til at tage Sagen under Overveielse, og da fra et mere alment Synspunkt, — ikke for at hjælpe den enkelte Laaneindretning ud af dens Knibe, men for at lette det hele Land i Nødens Stund. Det gjaldt især om at skaffe mindre Pengerepræsentativer end de paa 1 Spd. lydende Sedler, der vedblivende vilde kræves, saalænge ikke Skillemynten kunde komme i Cirkulation.

Med dette Maal for Øie foreslog saa Departementet, at der skulde nedsættes en Kommission, bestaaende af fem Medlemmer, hvem det maatte overdrages, mod deponeret Valuta i Rigsbankens eller i Laane- og Diskonto-Indretningernes Sedler at udstede Interimsbeviser lydende paa 60 Skilling eller 5 Rbdlr. N. V., hvilke skulde modtages ved alle offentlige Kasser, men for øvrigt ikke være tvungent Betalingsmiddel[2]. Regjeringen sluttede sig hertil, dog med det Tillæg, at Statsrevisionen skulde føre jævnlig, effektiv Kontrol med Udfærdigelsen af disse In-

[1] Disse Kobberskillinger kunde endnu i 1860-Aarene træffes i Omløb.
[2] Finansdepartementets Referatprotokol for 1817, I, No. 99.

terimsbeviser. Carl Johan havde derimod Betænkeligheder derved, og for disse stansede den hele Foranstaltning.

Under 10de Mai 1817 faldt der kgl. Resolution, at hverken Grundloven eller Loven af 14de Juni 1816 hjemlede en saadan Seddeludstedelse[1]. Imidlertid vilde Kongen, saafremt de af Stortinget valgte Repræsentanter for Norges Bank deri var enige, „uden Betænkning" give sit Bifald til Forslaget, dog kun paa Betingelse af, at Foranstaltningen alene skulde staa ved Magt indtil næste ordentlige Storting. Saaledes hang det hele Spørgsmaal af den Bestemmelse, som Bankens Repræsentantskab maatte fatte. Men denne blev helt afvisende. Sagen var dermed faldt.

For Finansdepartementet og for den norske Regjering blev dette en stor Skuffelse. Det Haab, som var næret om at faa tilveiebragt de nødvendige Smaasedler, der kunde behøves for Udtællinger af Statskassen, var dermed forbi, og som Forholdene var, maatte dette føles tungt. Samtidig led man ogsaa under den Ulempe, at Beregningen af den Tid, det vilde tage at faa inddraget og derefter opbrændt de gamle Rigsbanksedler, ikke slog til. Her gik det ikke efter Ønske, og saalænge disse Sedler ikke var ude af Omsætningen og ombyttede med nye Sedler fra Norges Bank, kunde der ikke tænkes paa at se heldige Resultater af de store Anstrengelser, som Stortinget i 1815—16 havde krævet af det norske Folk. Saaledes mødte Vanskeligheder til alle Sider. Først gjaldt det om at træffe en Ordning med Laane- og Diskonto-Indretningernes Sedler.

Medens der her var arbeidet for at skaffe disse Indretninger en større Frihed med deres Seddeludstedelse, havde der ogsaa været Anledning til at vinde forøget Erfaring om Virkningerne af Sedlernes Modtagelse i de offentlige Kasser. Grev Wedel, der først havde stillet sig velvillig imødekommende, saa alt mere de uheldige Følger, som den givne Tilladelse drog efter sig, og han mente, denne ikke i Længden kunde fastholdes. Hans Hovedgrund til at forandre sin velvillige Mening var at søge i den Hindring, som Laane- og Diskontosedlerne lagde i Veien for Rigsbanksedlernes Indgaaen i Kasserne, saalænge ogsaa de kunde modtages i disse. Dertil kom ogsaa et andet Hensyn, — at Statskassen blot delvis kunde finde Anvendelse for saa store Sedler, som de, der nu strømmede ind. Det var saaledes ikke muligt at an-

[1] Referatprotokol for 1817, II, No. 195.

vende dem ved Udtælling af saadanne Smaabeløb som de, der gik til Lønning af Soldater og Matroser og til lignende Udgifter. De ophobedes derfor i de offentlige Kasser og kunde ikke altid bringes i nyt Omløb. Saaledes var der al Grund til at overveie Sagen.

Men der var tillige andre Hensyn at tage, — Hensyn saavel til Statens som til privates Interesser. Det var nok saa, at Statskassen i Længden led ved at skulle modtage disse Sedler. Men det var tillige klart, at i det samme det negtedes at modtage dem i de offentlige Kasser, maatte der indtræde en Forringelse af deres Værd, hvorved Publikum vilde blive endmere uvilligt til at anvende dem i Handel og Vandel. Sedlernes Tillid vilde være rokket, og de øieblikkelige Ihændehavere kunde risikere at blive siddende med dem, indtil den Dag, da de skulde indløses af den Indretning, som havde udstedt dem. Man kunde endog frygte for, at enkelte af de Mænd, som havde traadt ind i disse Indretninger, vilde se sig udsat for økonomisk Tilintetgjørelse. Dette var alvorlige Hensyn.

Staten vilde paa sin Side ligeledes se sig udsat for store Vanskeligheder, hvis Diskontosedlerne ikke længere skulde modtages i dens Kasser. Det vilde da blive endnu mere trangt om Pengerepræsentativer, og dermed kunde det forudsees, at Skatter og Afgifter vilde flyde endnu langsommere end tilforn i Kasse. Alle disse Hensyn stod der nu og veiede imod hinanden. Afgjørelsen faldt ikke let. Men den maatte træffes, og den gik Laane- og Diskonto-Indretningerne imod. Den Dæmning, de havde sat for Rigsbanksedlernes Indflyden til Staten, blev for dem den store Anstødssten.

I Statsraad den 17de Juni 1817 foredrog Grev Wedel denne vanskelige Sag og tilraadede at ophæve den tidligere givne Tilladelse. I Protokollen heder det: „Statsraadet besluttede efter nøieste Overlæg derom at gjøre underdanigst Forestilling efter Departementets Foredrag.“ I den noget usædvanlige Formel, som her er anvendt, ligger Beviset for, at Sagen har været grundig diskuteret[1]. Ved kgl. Resolution af 3die Juli 1817 blev saa Tilladelsen tagen tilbage[2], — for vedkommende Indretninger vistnok det haardeste Stød, som i Øieblikket kunde ramme dem. Efter denne Dag var de stærkt svækkede. Det velvillige Øiemed,

[1] Statsraadets Protokol for indstillede Sager 17de Juni 1817, i Statssekretariatets Arkiv.

[2] Smlgn. J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 53 og PAVELS, *Dagbøger 1817—1822,* S. 144 flg. og 146. Vemodige Betragtninger i denne Anledning i *Nationalbladet,* Hefte 12, for 18de August 1818, S. 115 flg. Smlgn. ovenfor S. 86, Note 1 og 2.

de var bestemte til at tjene, var helt forfeilet, og de gjorde maaske mere Skade end Gavn, idet de selv yderligere blev Gjenstand for en alt stærkere og mere udbredt Uvilje.

Behovet af Smaamynt føltes under dette stedse tungere. Sommeren 1817 var en meget pengeløs Tid. Staten og de private led i lige Grad under dennes Tryk. Selv de solideste Handelshuse følte sig lammede. Der hvilede en Mare over Handelen. Under den saaledes herskende almindelige Forlegenhed maatte der naturlig opstaa Ønsker om at kunne skabe Pengesurrogater, og disse kunde for en Del afføde direkte Forslag. Men det viste sig, at der var Hindringer for at gjennemføre den Slags Projekter, og det blev ved det, man engang havde faaet, selv hvor der var vægtige Hensyn, som talte for at prøve, hvad der bragtes i Forslag.

Det kom dertil, at private dels i Christiania, dels i Christianssand, hvor man ikke var skræmt ved det uheldige Udfald af den foregaaende Henvendelse til Regjeringen, gjenoptog de gamle Forsøg og søgte at afhjælpe Pengenøden ved at deponere de store Laane- og Diskontosedler og paa dette Fundament at udstede Sedler, lydende paa smaa Summer, som ½ Spd. og 2 Spd. Ifølge Meddelelser, der indtoges i *Rigstidenden* (1817, No. 55 og 60), var der i begge de nævnte Byer i Juli 1817 oprettet formelige Konsortier, der vilde drive saadan Seddelemission. Men dette vakte Opsigt, og der diskuteredes i Pressen, om dette var aldeles lovligt. Ialfald det i Hovedstaden oprettede Konsortium fik snart Betænkeligheder, og synes foreløbig at have indstillet sin Virksomhed, — formodentlig dog kun i Paavente af, at det kunde erholde Regjeringens Godkjendelse.

Paa den Maade maa det ialfald opfattes, naar der ved samme Tid til Finansdepartementet indkom et Andragende fra Laane- og Diskonto-Indretningen i Christianssand og et andet fra tre Mænd i Christiania, der alle var at regne blandt Handelsverdenens Spidser, og hvis Navne var de første paa Konsortiets Liste, Agent Jacob Nielsen og Kjøbmændene Westye Egeberg og Jacob Meyer. Hvad de søgte om, var netop det samme, som Konsortierne havde tilsigtet, og dette viste, hvor usædvanlige Forholdene var.

Ansøgningen gik ud paa, at de maatte opnaa Bevilling til at udstede Sedler, lydende paa mindre Beløb. I Christiania tænktes Sagen ordnet paa den Maade, at Ansøgerne selv deponerede Laane- og Diskontosedler eller Rigsbanksedler paa 50 og 100 Rbdlr., og at saa Generalauditør Chr. A. Bergh og Expeditionssekretær P. Vogt gav deres Sedler en

Paategning derom. Disse to Mænd var ogsaa villige til at forsegle de deponerede Sedler og nedlægge dem i en Jernkiste til Opbevaring under deres Tilsyn paa et brandfrit Sted. Ved Brug af en egen Sort Papir, samt særegne Vignetter og Stempler, vilde Ansøgerne søge at sikre sig mod mulige Forsøg paa Forfalskning. De anholdt til Gjengjæld kun om, at Staten vilde paatage sig de Udgifter, som de paa denne Maade kunde faa, — Udgifter, som atter kunde antages at blive dækkede derigjennem, at adskillige Sedler, ved at cirkulere i noget længere Tid, vilde forsvinde.

Hvad der saaledes blev foreslaaet, var en usædvanlig og uregelmæssig Foranstaltning. Men Finansdepartementet var alligevel, som nu engang Forholdene stillede sig, ikke uenigt med de tre Ansøgere. I Realiteten ansaa det en saadan Forholdsregel for paakrævet og nyttig, og naar det ikke kunde tilraade at gaa med paa, hvad der var foreslaaet, da var dette udelukkende begrundet i formelle Hensyn. Lovgivningen antoges at være derimod, medens Sagen i sig selv kunde støttes af vægtige Grunde. Paa dette Grundlag blev saaledes begge Ansøgninger afslaaede under 27de Juni 1817. Men selve det Foredrag, hvori dette nærmere var begrundet, gav gode Bidrag til Belysning af de fortvivlede økonomiske Forhold om Sommeren 1817, hvor Mangelen paa Cirkulationsmidler truede med at stanse Statsmaskineriets Gang. Staten kunde ikke skaffe Penge, og den maatte negte foretagsomme Privatmænd at komme Samfundet til Hjælp[1].

Efter dette Udfald var det naturligvis ikke muligt, hverken i den ene eller i den anden By at benytte det private Initiativ til at afhjælpe den Forlegenhed, hvori Handelsverdenen befandt sig. Pengemangelen vedblev. Den var ikke alene trykkende for Staten og for de private og lammende for alle Omsætninger. Den strakte sig over det hele; dens Virkninger føltes overalt — ogsaa i de kommunale Husholdninger. Inden flere af de større Kommuner herskede der Forlegenhed, og det faldt dem hyppig vanskeligt at klare sig igjennem de Hindringer, der taarnede sig op som en Følge af den almindelige Forlegenhed.

I selve Hovedstaden var det saaledes vanskeligt at faa inddrevet Byskatten og dække de løbende Udgifter. Det oplystes, at Staten indimellem havde ydet Laan og dermed hjulpet ud af øieblikkelige Forlegenheder. Men bagefter blev det saa meget værre, naar Pengene maatte tilbagebetales. Det var den først indkommende Skat, som da

[1] Referatprotokol for 1817, II, No. 168 (i Rigsarkivet); Statsraadets Protokol for afgjorte Sager, 27de Juni 1817, i Statssekretariatets Arkiv.

maatte holde for, og dermed blev Følgen, at Kassen var tom omtrent ligesaa hurtig, som den var fyldt[1].

Om Sommeren 1816 meldte Christiania Magistrat sig hos Finansdepartementet, med Ansøgning om en Forstrækning af 25 000—30 000 Rbdlr. N. V., altsaa en ganske ringe Sum. Hvad der var indkommet ved Aarets første Skattetermin, var medgaaet til at betale ældre Laan af Statskassen og til at dække de faste Udgifter, og nu var der ingen Penge at gribe til, forinden anden Skattetermin var forfalden.

Ansøgningen refereredes i Statsraad 26de Juni 1816, og Svaret blev, som det kunde været forudseet, et Afslag, — „da," som det heder i Referatprotokollen, „Statskassen vanskelig kan bestride dens egne Udgifter".

Et andet, for de trykkede Tider ligesaa betegnende Andragende var noget tidligere, 6te Januar s. A., bleven indgivet af Stiftamtmand Schouboe i Christianssand. Det var dog ikke der en tømt Kommunekasse, som foranledigede en Appel til Statskassen, men alene

[1] Grænsen mellem de Udgifter, der vedkom Statskassen, og de, som Kommunerne havde at udrede, var ikke paa denne Tid meget skarp. Kommunerne og deres Magistrater kunde saaledes blandes op i Sager, der efter en nyere Tids Begreber ikke skulde vedkomme dem. — Her kan nævnes et ganske oplysende Exempel. Da Tiden for det første ordentlige Stortings Sammentræden nærmede sig, ansaaes det nødvendigt at træffe særegne Forføininger for dets Proviantering. 9de Juni 1815 besluttede saaledes den norske Regjering at tilstaa Christiania Magistrat et Forskud af 16 000 Rbdlr. N. V. for at lade Slagter Jens Christensen indkjøbe Kjød i Stortingstiden. 7de Juli besluttede Statsraadet, at denne Slagter skulde indkjøbe 2 400 B℔ Kjød for 15 Rbdlr. N. V. pr. B℔; det Tab, som derved blev foranlediget, skulde dækkes af Statskassen, dog saa at det meste af Kjødet skulde beholdes indtil Kongens ventede Ankomst i Tiden omkring 1ste August. Kongen og hans Følge skulde altsaa bespises med det Kjød, som ikke medgik til Stortingets Medlemmer. Nu kom ikke Kongen, derimod Kronprinsen og Arveprinsen. Men det oplyses ikke, om der ved deres Ankomst var mere i Behold af Slagter Christensens Kjødbeholdning. Inden Stortinget vakte for øvrigt de Foranstaltninger, der var trufne til dets Bespisning, adskilligt Misnøie. Smlgn. Referatprotokol for 1817, II, No. 197 i Rigsarkivet. Regjeringen havde betalt to Spiseværter i Christiania 3 114 Rbdlr. N. V. efter Akkord for Bespisning af Stortingsmændene. Men disse fandt Bespisningen daarlig og forlod i Misnøie de to Værter, før Terminen var ude. De vilde heller ikke lade Beløbene afkorte i sine Diætpenge, da de sagde, at de havde Lov at spise, hvor de selv vilde. Den nævnte Sum maatte derfor føres til endelig Udgift for Statskassen, ligesom den Sum af 20 308 Rbdlr. 59 β N. V., der — ifølge Christiania Magistrats Beregning — blev Underbalansen ved den med Jens Christensen trufne Aftale. Smlgn. *Historisk Tidsskrift,* Række IV, Bind I, S. 61 flg. I Referatprotokol for 1817, II, No. 216 handles om det Forsøg, Christiania Slagtere om Sommeren 1815 gjorde paa at drive Kjødpriserne op, da Stortinget skulde samles og Prinserne Carl Johan og Oscar ventedes til Hovedstaden.

Hensynet til de uheldige Forhold, hvorunder Stedets næringsdrivende Borgere var henviste til at virke. Byen var — saa indberettede nu Stiftamtmanden — sat i en meget uheldig Stilling, paa Grund af Handelens Stansning i Forbindelse med den herskende store Mangel paa Repræsentativer og disses synkende Værd.

For at afhjælpe alle Vanskeligheder foreslog Stiftamtmanden, at der maatte blive stillet til Raadighed en Kapital af mindst 1—200 000 Rbdlr. N. V., hvilke han tænkte sig at kunne anvende til Udlaan til private mod fuldt betryggende Sikkerhed. Staten var — under den private Virksomheds næsten totale Lammelse — den eneste, der syntes at kunne hjælpe, og dog var ogsaa den nu bleven magtesløs til at yde Hjælp, selv efter en mere beskeden Maalestok. Finansdepartementet kunde intet præstere, og det maatte i Sagens Anledning nøies med at udtale: „Uagtet det er notorisk, at en stor Pengemangel finder Sted, som det var ønskeligt at afhjælpe, indser Departementet ikke, hvorfra Hjælpen skal hentes, da Statskassen ikke har saadan Beholdning, at Udlaan deraf kan finde Sted.“ Dette er med Grev Wedels egen Haand indført i Departementets Referatprotokol. I Henhold dertil blev da ogsaa dette Andragende afslaaet[1].

Et tredie Andragende af lignende Art indkom fra Drammen, ogsaa til Støtte for den private Virksomhed. I denne By laa Virksomheden overordentlig nede, og Stedets store Forretningsmænd, som forgjæves havde speidet efter Midler til atter at kunne hæve Næringslivet, mente tilsidst ikke at have nogen anden Udvei levnet end en Henvendelse til Regjeringen, den eneste Redningsmand, som kunde øines[2].

Hvad der især føltes knugende i Drammen, var Trælasthandelens Stansning. Der var fra Byen saagodtsom ingen Udførsel af norsk Trælast til udenrigske Havne, og dermed maatte Drammen og dens Opland savne en af sine væsentligste Existensbetingelser. Byens Trælasthandlere saa Fremtiden imøde med Bekymring. De frygtede for, at den Time snart skulde slaa, da de maatte indstille sin Virksomhed. De havde det allerede under Overveielse, hvorvidt de ikke snarest burde afskedige sine Arbeidere. Men dette var en sørgelig Mulighed, der vilde sprede Nød og Elendighed i vide Kredse, ikke alene i selve Drammen, men opigjennem det hele Vasdrag. Mangfoldige Familier vilde derved

[1] Referatprotokol for 1815, III, No. 624. Smlgn. *Rigstidenden* for 1817, No. 62 og 63.
[2] Referatprotokol for 1816, II, No. 906.

blive brødløse, hvorhos Stillingen endmere forværredes ved Vinterens Nærmelse. Det var senhøstes 1816, de nævnte Overlægninger om Bedriftens Stansning fandt Sted.

Saa indgav Trælasthandlerne en Ansøgning til Regjeringen om et Laan paa 108 500 Spd., hvorved de kunde sættes istand til at beholde sine Arbeidere og i den kommende Vinter drive sit Tømmer frem til Vasdraget. De foreslog, at Pengene kunde skaffes tilveie gjennem den i Hovedstaden oprettede Laane- og Diskonto-Indretning. Drammenserne havde tidligere troet at kunne undvære denne. Da den skulde oprettes, negtede de at være med som Interessenter, og det hele Beløb blev saaledes optaget i Christiania, uden deres Medvirkning.

Senere hen kom Drammens Kjøbmænd paa andre Tanker. Men da var det hele Laanefond medgaaet til andre, og de Anvisninger, som for øvrigt gaves af Ansøgerne til at skaffe Midler, kunde som stridende mod den om disse Indretninger nylig givne specielle Lov, ikke følges. Som en Følge deraf saa det haabløst ud. Finansdepartementet fraraadede at imødekomme det indgivne Andragende, og det blev i Henhold dertil afslaaet af Regjeringen under 29de November 1816. Sagen var dog ikke dermed afgjort. Der blev virkelig fundet en Udvei til at benytte Laane- og Diskonto-Indretningerne, og antagelig derved lykkedes det at skaffe de Midler, som i Farens yderste Øieblik reddede Drammens Handelsstand — ialfald for en Tid.

Bergenserne havde ikke modtaget Tilbudet om at stifte en saadan Indretning. Saaledes var det Beløb, der stod til deres Disposition, ledigt, og det blev nu ordnet saaledes, at Bergens Laane- og Diskonto-Indretning blev overført til Drammen og der disponeret. I Formen blev ogsaa den saakaldte „Konvention“ for denne Indretning (trykt i *Rigstidenden* for 1817, No. 35 Bilag) udfærdiget som gjældende for Bergen, hvor den fik sin Direktion, og hvor den fingeredes at høre hjemme. Men for øvrigt gjaldt den faktisk for Drammen, og der taltes om den bergenske Laaneindretning, der havde alle sine Interessenter i Akershus Stift. Beløbet blev straks optaget. Men den tilsigtede Nytte blev kun for en Del opnaaet. Thi da Sedlerne kom ud, indtraadte den forværrede Kurs i Forhold til Rigsbanksedlerne, og Laantagerne kom ogsaa her senere hen i store Vanskeligheder. Hjælpen var saaledes for en Del nærmest kun foreløbig og forbigaaende[1].

[1] *Rigstidenden* for 1817, No. 41, 49, 64, 66. Smlgn. C. Pavels, *Dagbøger 1817—1822,* S. 74 flg.

Ogsaa fra Skiensfjordens trælastudførende Kjøbstæder hørtes der i denne Tid om lignende Ytringer af Handelsstandens Fortvivlelse over den økonomiske Afmagt, hvori disse Byer ligesom de andre paa Østlandet var nedsunkne. Der har øiensynlig været en almindelig Forrykkelse, der især viste sine Følger for de gamle Handelshuse og gjorde det meget vanskeligt for disse at holde Stillingen. Overalt lød de samme Klager; overalt var der den samme Haabløshed. Næringsveiene laa nede, og ingen øinede endnu Muligheden af nogen Opgang. Ved Skiensfjorden paaberaabes ganske de samme Grunde for den økonomiske Lammelse, som der ellers høres om. Ogsaa der nævnes[1] som dennes hovedsagelige Foranledning „Handelens nærværende Stansning og i Særdeleshed Trælastens ufordelagtige Afsætning". Da de nye overordentlige Udtællinger kom, og disse Byers gamle Handelshuse lignedes efter den Formue og den Indtægt, som de havde havt før 1807, viste det sig, at det oversteg deres Evne at udrede disse Afgifter, og at de ikke kunde skaffe de fornødne Kontanter. I November 1816 kom der saaledes til Finansdepartementet en Ansøgning fra de første Handelshuse i Porsgrund, U. F. Cappelen, Carl Møller, Søren Rasch, Jens Gasmann og Hans Møller, hvilke deri oplyste, at de ikke uden at optage Laan kunde betale de nye store Paalæg, de tvungne Bankindskud og Skatten til Rigsbanksedlernes Inddragning. Men saadant Laan var ikke at opdrive; de sad der med store Eiendomme, men kunde ikke faa Laan paa dem. De vendte sig til Laane- og Diskonto-Indretningen i Christiania, men til ingen Nytte. Dels var dennes Fond altfor indskrænket; dels var det helt optaget af Indretningens egne Interessenter, som var fortrinsberettigede[2].

Saa vendte ogsaa de sig til Finansdepartementet og bad om eet af to: enten at forundes Henstand med sine Skatter — derunder ogsaa indbefattet Kjøbstadskatten — eller at erholde Laan paa sine Effekter og Eiendomme. En Ansøgning som denne viste, hvor langt det var kommet; det tør i alle Samfund være enestaaende, at Skatteydere — og det af de større — anmoder Staten om Laan til at betale sine Skatter til den. Men for Departementet var Sagen klar. Dets Svar maatte blive et Afslag, — at der ikke var Anledning til at træffe nogen særlig

[1] Referatprotokol for 1816, II, No. 946.

[2] Det er interessant at se, hvad der i *Nationalbladet*, Hefte 10, for 3die Marts 1818, foreslaaes om, at Staten burde oprette en for alle trængende fælles Laaneindretning, hvori der kunde faaes Laan til Betaling af Skatterne: *„Forøvrigt har de fleste ingen Udvei til Skatters Betaling, dersom saadant Laan ikke af Stortinget indvilges."*

Bestemmelse for Ansøgernes Vedkommende, og at der ikke havdes noget Institut for Tilstaaelse af Laan, udenfor de nys oprettede Laane- og Diskonto-Indretninger, paa hvilke Regjeringen desuden ikke havde Anledning til at øve nogen Indflydelse.

I 1817 indkom et aldeles lignende Andragende fra Indbyggere af Brevik, der paa samme Maade anholdt om at faa Henstand med de tvungne Bankindskud eller ogsaa om at maatte erholde et Laan. Svaret blev det samme; om andet end Afslag kunde der ikke være Tale. Ogsaa fra Landdistrikterne indsendtes saadanne Andragender om Laan, saaledes fra de to Sogne, Hægeland og Øvrebø i Christianssands Stift. I alle Tilfælde gik det ligedan.

„Ingen Penge i Kassen, allermindst for saadanne Udgifter!" — saa hørtes det stadige Omkvæde til Svar paa alle disse Ansøgninger, og det var den bitre, sørgelige Sandhed. Pengene kom ikke ind med fornøden Hurtighed, og Regnskaberne aflagdes kun sjelden i rette Tid. Her var atter et af de svage Punkter ved den Administration, som Grev Wedel havde overtaget, og hvori det vilde kræve lang Tid at faa gjenindført den nødvendige Orden. Fra Land og fra By vistes den samme Forsømmelighed, og ingen noksaa skarpe Formaninger syntes at kunne hjælpe. Forsaavidt kan det gjerne siges, at der i disse Aar var indtraadt en formelig Stansning med Regnskabernes Aflæggelse, for hvilken det vilde været uretfærdigt at søge Ansvaret hos nogen enkelt. Ondet var almindelig udbredt, og det maatte have dybtliggende Aarsager. Der havde været Krig og Uaar, med langvarig Stansning af Handelen, og saa de senest indtrufne Forhold med den stadig stigende Pengemangel, hvortil da som det sidste, mest tyngende Moment kom de svære overordentlige Paalæg og de dobbelte Skatter for Budgetaaret 1816—17, som Skattelovens sene Udfærdigelse havde draget efter sig. At raade Bod paa de uheldige Følger af alle disse sammenstødende Omstændigheder var ikke et enkelt Øiebliks Sag. Det blev en langvarig Kræftskade paa Finanserne. Men den var en Arv fra Fortiden.

Grev Wedel ønskede ogsaa her at anvende de lempelige Midler, og han viste sig overfor Fogderne meget hensynsfuld. Han tog billigt Hensyn til den Masse af Forretninger, som var lagt paa disse Embedsmænd, og som ingenlunde stod i Forhold til de slette Lønninger, de havde. Fogdernes Stilling var som Regel en meget vanskelig, og Skattelovens Forsinkelse havde indvirket særlig uheldig paa den. De havde da yderligere maattet bringe tilveie helt nye Oppebørsels-Registre.

Yderligere var der til samme Tid mange Reiser at gjøre for at inddrive de tvungne Bankindskud. Selv for en samvittighedsfuld Foged var det her vanskeligt at holde sine Regnskaber i Orden.

Af Fogedregnskaberne for 1815 var der saaledes i November 1817 hele tredive, som stod til Rest. Departementet gav da Amtmændene Tilhold om at diktere de forsømmelige Fogder den ved Plakat af 28de Mai 1771 bestemte første Maaneds Mulkt og siden maanedlig at fortsætte med denne Mulktering. Fogderne paa sin Side følte sig meget generede ved en saadan Behandling. Der indkom mange Besværinger, og der anførtes mange Undskyldninger, om hvilke Departementet udtalte, at det tildels ikke kunde negte deres Berettigelse. Men det stod dog fast ved det engang bestemte, idet det meddeltes de klagende, at deres Besværinger skulde komme under Overveielse, naar de først havde indsendt sine Regnskaber. Fastheden hjalp ialfald noget, og til Aarets Udgang indkom otte af de manglende Regnskaber for 1815. Men særdeles meget var dog ikke dette.

Med Byernes Regnskaber forholdt det sig paa samme Maade. I November 1817 manglede der tretten af disse; men da Departementet begyndte at mulktere, indkom i de første Maaneder hele seks. Ogsaa Byernes Magistrater var overlæssede med Arbeide; men Departementet kunde ikke mere lægge Fingrene imellem, og det skred til Mulktering i stor Maalestok. For Udeblivelse med Regnskaberne for 1816 mulkteredes 34 Fogder og 14 Magistrater, og Midlet viste sig ialfald til en Del virksomt, da der snart efter indløb Regnskaber for 1816 fra 8 Fogder og 6 Magistrater.

Overfor disse blev der vist mere Hensyn. Alle de, som til Udgangen af 1817 havde bragt Regnskaberne for 1815 og 1816 i Orden, indstilledes af Departementet under 9de Januar 1818 til at faa eftergivet de tre Fjerdedele af Mulkterne, som skulde tilfalde Statskassen, og alene betale den vedkommende Fattigkasse tilhørende Fjerdedel. Grev Wedels Holdning overfor Fogderne var bestemt ved hans sædvanlige praktiske Ønske om at temporisere og derved med Tiden faa flere Penge i Kassen. Ved en skarp Inddrivning kunde han nok haabe at faa rammet enkelte skyldige. Men han vilde samtidig udsætte sig for at maatte ruinere andre, som kun var blevne forsømmelige i Medfør af ugunstige Tidsomstændigheder, og det uden at opnaa synderligt af reelle Fordele. Saaledes foretrak han, i Overensstemmelse med sin Tilbøielighed til at anvende de mildere Udveie, at vente og se, hvorvidt ikke Restanserne

dog vilde komme i Kasse. Men der kom en Dag, da dette blev taget ham ilde op.

Da Pengenøden om Høsten 1817 var lige stor, modtog den norske Regjering et Tilbud fra Kongen om at komme den tilhjælp. Ved Resolution af 27de Oktober 1817 erklærede nemlig Carl XIII., at han var villig til, hvis saa ønskedes, at fremsætte Proposition for den svenske Rigsdag om at komme den norske Statskasse tilhjælp med et Laan paa 500 000 Rdl. Sv. Bko. Et Tilbud som dette kunde være fristende at modtage. Med en saapas betydelig Sum i Kasse, kunde Finansdepartementet have havt lettere ved at komme over de forskjellige Hindringer, det havde at overvinde.

Men Sagen havde ogsaa andre Sider. Grev Wedel kunde erkjende det velmenende ved de Tanker, der havde bragt Kongen og Kronprinsen til at fremsætte Tilbudet. Men han saa ogsaa, at det havde andre, betænkelige Sider. Det stemte ikke med hans Begreber om Norges Ære, paa denne Maade aabent at bekjende sin Nød for sin Forbundsfælle. Stolt paa sit Fædrelands Vegne, følte han det umulige ved at benytte denne Udvei, og hans Svar blev et høfligt afslaaende[1]. Han foretrak at vedblive med sin haarde Kamp for Tilveiebringelsen af Statens allernødvendigste Existensmidler, fremfor at tilraade et Skridt, der kunde have nogen Antydning af at indeholde en Opgivelse, blot

[1] Statsraadets Protokol for indstillede Sager i Statssekretariatets Arkiv; 14de November 1817: *„5te Departement foredrog: Departementets Indstilling i Anledning af Hans Majestæts naadigste Resolution af 27de f. M. betræffende Høistsammes naadige Tilbud at ville giøre Proposition til Sverriges Riges Stænder om at yde Norske Statscasse et Laan af 500 000 Rd. S. B.co, at underdanigst Forestilling maatte skee, at Hs. Mst. naadigst maatte behage ikke at giøre nogen Proposition i den Anledning, forinden Høistsamme havde afhandlet det Fornødne med det nu forestaaende Norske Storthing. Statsraadet biefaldt denne Depmt:s Indstilling.“* — Den norske Regjering havde 5te September afgivet *„underdanigst Indberetning om Stats-Cassens nuværende Forfatning ligesom og om de Aarsager, der fornemmeligen have bevirket og end en Tid ville bevirke denne Stats Cassens mindre heldige Stilling.“* Herpaa resolverede Kongen bl. a. under 19de September: *„Vor Norske Regjering har at underrette Os om, hvad Sikkerhed Norske Stats Casse har at tilbyde for det Laan, der behøves.“* Den 11te Oktober kunde Regjeringen fremlægge en Fortegnelse over de Panteforskrivelser, Staten eiede, til et Beløb af 749 166 Spd. 29 *β*. Efter at have hørt det svenske Statsraad, afgav saa Kongen Resolutionen af 27de Oktober. Efterat Regjeringen havde afgivet den under 14de November refererede Indstilling, resolverede Kongen under 13de December 1817: *„Denne Sag udsættes, og skal efter Vor nærmere høieste Befaling igjen vorde foretaget i et combineret Statsraad.“* De her nævnte kgl. Resolutioner findes i Resolutions-Protokollen for 1817, No. 2 280, 2 372 og 2 477, i Statssekretariatets Arkiv. I Afsnit VII vil der i en Note findes meddelt Oplysninger om et andet Laaneprojekt fra Sverige til Norge.

for en Haarsbred, af Fædrelandets Jævnbyrdighed med det andet og større Rige i Unionen.

Statsraadet sluttede sig til hans Opfatning af Forslaget, og noget Tilbud af dette Indhold blev derfor ikke fremsat. Men den økonomiske Tilstand i Landet vedblev at være elendig, og det var ligedan med den norske Statskasse.

I 1818 blev Finansdepartementet og den norske Regjering paa en ubehagelig Maade mindet om den mislige Stilling, hvori Norge befandt sig. Stortinget havde i en Adresse anholdt om at faa oprettet en særegen norsk Postgang gjennem Sverige. Under de Forhandlinger, som maatte føres derom, blev det gjentagne Gange fremholdt, at Norge havde en Pligt paa sig til prompte Indbetaling af sin Gjæld til den svenske Postkasse for de norske Postsager, som befordredes gjennem Sverige. Den svenske Rigsdag blandede sig ogsaa i Sagen. Ved Skrivelse af 11te Juni 1818 mindede Stænderne om Postkassens Tilgodehavende hos den norske Stat og forlangte Renter af, hvad der ikke var betalt til rette Tid. Ifølge denne Skrivelse var den norske Postdirektions Gjæld til Sverige for 1815, 1816 og 1817 løben op til 123 119 Rdl. 11 Skill. Sv. Banko.

I 1819 forhandledes der ogsaa om Norges Gjæld til Ministerkassen og Konvoi-Kommissariatet, og da Kongen under 15de Mai ønskede Forklaring over dennes Beløb for at faa den opgjort inden 1ste Juli, stod Finansdepartementet i stor Forlegenhed. Det blev da opgivet, at Ministerkassen for Tiden indtil 31te December 1817 havde havt tilgode 62 500 Spd., hvorpaa der indtil 23de April 1819 var afbetalt 16 637 Rdl. 60 Skill., og at Konvoi-Kommissariatet til samme Tid havde havt samme Beløb at kræve, hvorpaa der ligeledes indtil nævnte Dag i April 1817 var afdraget 15 087 Spd. 60 Skill. Der stod saa tilbage 93 275 Spd. At afgjøre denne Gjæld inden 1ste Juli 1819 var umuligt. Finansdepartementet og Regjeringen mente ikke at kunne byde mere end maanedlige Afdrag paa 5 000 Spd. og deraf det første inden den 31te Juli 1819[1].

Det var vanskelige og delikate Sager at behandle.

[1] Oplysninger om denne, meget ubehagelige Gjæld findes i Finansdepartementets Referatprotokol for 1819, II, No. 290 (i Rigsarkivet) og i de kgl. Resolutioner for 1818, No. 2 863 og 2 969, hvorved de svenske Stænders Skrivelse i Oversættelse er bilagt (i Statssekretariatets Resolutionsprotokol for 1818).

VI.

RIGSBANKEN OG NORGES BANK 1816—1817.

Ved Begyndelsen af Aaret 1817 befandt Norge sig i en forunderlig Stilling. Landet havde to Banker og dog ingen Bank.

Den Bank, som alle havde ønsket ophævet, og som allerede ved sit Navn, den midlertidige Rigsbank, gav sig tilkjende som en Institution, der var beregnet paa kortere Varighed, bestod fremdeles. Den nye Bank, Norges Bank, hvis Grundlæggelse skulde indvie en ny Epoke i Finansernes Historie, bestod endnu kun paa Papiret. Den var dermed ogsaa ude af Stand til at give de Livstegn, der kunde indvarsle bedre Tider. Regnskaberne skulde føres i Speciedalere. Men de cirkulerende Pengesedler var Rigsbankdaler N. V. og de af Laane- og Diskonto-Indretningerne udstedte Sedler, forsaavidt saadanne kunde benyttes, — om ikke Papirlapper af endnu ældre Datum, og alle disse maatte beregnes efter Dagens Kurs, der gik op og især ned, som et meget følsomt Barometer. Rigsbankens Direktion havde rigtignok til det sidste arbeidet med at faa de ældre Sedler inddragne, — danske Kurantsedler, Statholderskabets Pengebeviser, Regentskabets Pengebeviser og Regjerings-Kommissionens Assignationsbeviser, hvilke den tildels opbrændte, tildels tog i sin Forvaring indtil nærmere Bestemmelse[1].

[1] Paa Forespørgsel fra Rigsbankens Direktion, om de indløste *blaa* Kurantsedler (smlgn. *Historisk Tidsskrift,* Række IV, Bind I, S. 203), de af Regjerings-Kommissionen udstedte Assignationsbeviser og Regentskabets Pengebeviser skulde opbrændes, — bestemte Statsraadet 22de Januar 1816, at for det første skulde kun de sidstnævnte brændes (Protokol for afgjorte Sager i Statssekretariatets Arkiv). Ifølge *Rigstidenden* for 1817, No. 21 foregik der 19de Marts 1817 Kl. 11 Form. en større Opbrænding paa Akershus af Statholderskabets Pengebeviser, som var ombyttede med Rigsbank-Anvisninger. En Oplysning om den Maade, hvorpaa de militære Regnskaber fra Begyndelsen af 1817 blev førte, forekommer hos H. J. BARSTAD, *Leirdølernes Saga,* S. 353. Statsregnskabet for 1816 førtes i Rbdlr. N. V. og S. V., *Rigstidenden* for 1818, No. 25, Bilag; smlgn. den Samling af Spørgsmaal, som findes indført i *Intelligentssedlerne* for 1818, No. 32.

Men der kunde endnu være adskillige, ogsaa af disse lidet værdifulde Repræsentativer ude at gaa fra Haand til Haand.

Hovedmassen af Rigsbankens egne Sedler kunde heller ikke forsvinde, forinden der var indkommet Midler til deres Indløsning. Det var da, efter Beslutningerne fra 1816, kun de første 2 000 000 Rbdlr. N. V. (Kr. 800 000), som i den løbende Budgettermin (1816—17) skulde indfries gjennem en Skat paa Formue og Næring. Derefter skulde den nye Bank forstrække Rigsbanken med et Laan i sine egne Sedler, stort nok til at indløse hele den gjenværende cirkulerende Seddelmasse. Til at indfrie dette Laan skulde der yderligere svares en Skat paa Formue og Næring i ti Aar, med 2 300 000 Rbdlr. N. V. (Kr. 920 000) aarlig. Paa Papiret var alt i Orden. Stortingets Medlemmer kunde derhos — om dette virkelig var dem en Trøst — have den Bevidsthed, at Rigsforsamlingens Beslutning var respekteret, forsaavidt de nødvendige Midler til Indløsningen af Rigsbanksedlerne skulde tilveiebringes ved Fordeling paa Statens Borgere i Forhold til deres økonomiske Evne.

Til Udførelsen af den store Operation, hvorved Landet endelig skulde lettes for de gamle Rigsbanksedlers Mareridt, var Norges Bank forudsat som en nødvendig Faktor. Uden den kom man ikke længere end til Indløsningen af de første to Millioner. Hovedmassen vilde da fremdeles blive tilbage. Men ved Hjælp af Norges Bank havde man haabet, at samtlige Rigsbanksedler skulde været indløste, senest inden Udgangen af 1817, efter et Forhold af 10 Rbdlr. N. V. til en Spd. eller 12 Skilling for en Rbdlr. N. V. Saasnart Norges Bank var kommen i Virksomhed, skulde Rigsbanken indskrænke sine Forretninger til, hvad der angik Inddragningen og Tilintetgjørelsen af dens Sedler, og naar dette Arbeide var afsluttet, skulde den helt stanse. Ved dette Regnestykke var der imidlertid den Feil, at Norges Bank endnu ikke havde kunnet træde i Kraft, og at den i gunstigste Fald fremdeles behøvede Maaneder for at kunne begynde sine Forretninger, hvad Landet dyrt har maattet betale.

Ifølge Stortingets Beslutninger skulde Norges Bank først søges oprettet gjennem frivillig Subskription, som en ved almindelig Aktietegning grundet privat Bank. Ved Loven af 14de Juni 1816 var der tilstaaet tre Maaneder til at prøve dette Experiment, hvorvidt Landet formaaede at skaffe de nødvendige Midler til at grundlægge Banker paa denne Maade. Som Stortingets Præsident havde Christie under 24de Juni 1816 udfærdiget Indbydelse til Aktietegning[1], der var publi-

[1] *Rigstidenden* for 1816, No. 56; *Nationalbladet*, Hefte 4, for 11te Juli 1816, S. 33—39.

ceret ved et kgl. Reskript af 1ste Juli, og denne Indbydelse var i udtrykkelige Ord henvendt til Landets *formuende og velhavende Indbyggere.* Jævnsides med Aktietegningen gik der imidlertid et andet Arbeide. Hvis det ikke lykkedes med den frivillige Bank, skulde der grundlægges en anden, gjennem Udligning af Bidragene paa Landets Indbyggere, efter deres Formue og Næring. Denne Bank, den tvungne, som den gjerne blev benævnt, krævede et helt andet Apparat, og da det gjaldt om at have dette færdigt, for at kunne virke hurtigst muligt, hvis det blev nødvendigt, maatte Ligningsforretningerne for de tvungne Bankindskud snart sættes igang; de skulde da gaa Side om Side med den frivillige Tegning af Aktier, hvad ogsaa for en Del skede.

Det havde været en Drøm, som i det længste holdtes fast, at Landet skulde kunne skabe sin Bank og grundlægge et ordnet Pengevæsen ad Frivillighedens Vei[1]. For dem, som i 1816 drev igjennem det dobbelte Sæt af Love, har det antagelig staaet som en lidet sandsynlig Udgang, at den tvungne Bank skulde blive den endelige Udgang. I det længste havde man bevaret Haabet om, at det andet Alternativ, med Anvendelse af Tvang og Bidragenes Udligning, kun maatte blive et Skræmmebillede. Men saaledes gik det ikke. Drømmen blev en stor Skuffelse. De *formuende og velhavende Indbyggere* fulgte kun i ringe Udstrækning den til dem rettede Henvendelse[2].

---

[1] Jacob Aall, *Nutid og Fortid,* I, S. 101: *„Medens det første ordentlige Storting var samlet, og saalænge Nationens Mænd endnu delte den, i hine Dage saa ofte yttrede, høie Formening om den norske Stats Pengekraft og indvortes Energi, havde man ikke ganske tabt Haabet om, at en Privatbank ved den Overflod af udenlandske Fonds, som formodedes at være i mange Kjøbmænds Hænder, kunde vorde oprettet.“*

[2] I *Intelligentssedlerne* for 9de August 1816, No. 64 læses der en ironisk Artikel om, at der i Christiania skal udvælges flere driftige og anseede Mænd til at gaa fra Hus til Hus for at samle Subskribenter: *„Rygtet fortæller endvidere: at Assessor H. M. og Grosserer M. P. i Christiania skulle især være villige til at tegne sig, den Første for 100 og den Sidste for 50 Aktier til Banken, naar Subskriptionsplanen blev dem overleveret i deres Bolig.“* I samme Blad No. 67 læses en anden spydig Artikel, der stiller den Beredvillighed, hvormed i 1814 Norges Sønner og Døtre ofrede sine Gaver til Christian Frederik, navnlig det smukke Kjøn, op imod den Langsomhed, hvormed man nu tegnede sine Aktier i Banken. Smlgn. No. 81 og 99 og de der anførte Steder af *Nationalbladet.* — Aviserne gik i de Dage meget langt i at tilstede Omtale af private Forhold. En Prøve haves i en rigtig skandaløs Lækkerbisken, der overgaar det meste, som ellers blev budt. Den findes i *Intelligentssedlerne* for 1816, No. 102 og lyder saaledes: *„Spørgsmaal. Hvad Straf skulle man bedst kunne anvende paa en Mand af Formue, som offentlig yttrer Foragt for sit Fædreneland, nedværdiger dets Regjering, ja, som endog i flere af de høieste Dommeres Nærværelse taler haant om Retfærdigheden sammesteds? Burde ikke en saadan*

Som Minimum for den frivillige Banks Grundfond var der sat 10 000 Aktier à 200 Spd., som Maximum 15 000. Men der blev ikke engang tegnet 4 000. Hertil medvirkede flere Grunde, for hvilke der nærmere er gjort Rede i Finansdepartementets Foredrag af 8de November 1816[1], der igjen var bygget paa de Indberetninger, som var afgivne af den for den frivillige Bank indsatte interimistiske Direktion. Denne havde, som det heder i Foredraget, bemærket,

„at stansede Næringsveie, Mangel paa ædelt Metal, hvorved Indskudet kan gjøres, og paa Repræsentativer til at indkjøbe det med, er fra flere Steder indberettet som Aarsag, hvorfor der ei er subskriberet eller kun for et lidet Antal Aktier; men fra andre Steder er ogsaa nævnt som Aarsag, at Subskriptionstiden udløb, førend Indskud til den tvungne Bank kunde blive paalignet, og at saaledes de, som først efter Ligningen begyndte at indse Vigtigheden af en frivillig Bank, da savnede Leilighed til at tegne sig. At Subskriptionen paa de fleste Steder først, efterat Ligningsforretningerne var afholdte, fik nogen betydelig Fremgang, har Interimsdirektionen havt Anledning til at erfare[2]. Men selv af denne Fremgang tør den ikke slutte, at der vilde blive tegnet for det efter Oktroien fornødne Antal Aktier, om Subskriptionstiden havde varet længere."

Mand foragtes til det yderste? Kan nogen Ærekjær være bekjendt at gaa til Gjæst hos en saadan eller at taale en saa foragtelig Person i sit Selskab? Kan nogen være mere competent til Nationens Foragt, end den, som med stor Formue benytter sig af det uheldigste Øieblik for Nationen til baade selv og saa langt han kan formaa, i Gjerning og Ord, at nedsætte Landets Pengevæsen, hvorved endog Dyrtid, ja muligens Hungersnød foraarsages? Skulde en Pige, som maatte have adskillige Børn med en gift Mand, være befriet for Tugthusstraf, fordi hendes Galan er rig? Disse Spørgsmaal ønskes offentlig besvarede af competente Dommere." At paapege den Adresse, hvortil der her var sigtet, er ikke vanskeligt. Det var imidlertid Emner, som det heller ikke den Gang kunde regnes for tilstedeligt at bringe frem for et stort Publikum, selv om Forfatteren kunde have gode Grunde for sig. For den nulevende Slægt er det derimod et talende Billede af, hvorledes en Avisskrivers Ansvar kunde opfattes i 1816, og som et saadant er det her medtaget. — Smlgn. C. Pavels's *Dagbøger 1817—1822* ved Dr. Ludvig Daae, S. 60.

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1816, II, No. 892, i Rigsarkivet.

[2] Smlgn. *Rigstidenden* for 1816 (16de Oktober), No. 83, Tillæg, hvor det i Uddrag af et Brev, dateret 6te Oktober, heder: *„Hvad Subscriptionen til den frivillige Bank angaaer, da gaaer det aldeles ikke efter Ønske. Aarsagen ligger ogsaa for en stor Deel deri: at Subscriptionstiden her hos os var udløben, forinden Lignings-Forretningerne til den tvungne Bank kunde blive færdige. — I denne Egn vilde Mange ikke tegne sig frivilligen for en saadan Sum, som de virkeligen havde i Sinde, af Frygt for, at Lignings-Borgerne sidenefter skulde tage formeget Hensyn derpaa under Ligningen til den tvungne Bank. Jeg troer mig saaledes overbeviist om, at hvis Indbydelserne til den frivillige Bank*

Ved disse Ord kastes der Lys over forskjellige Forhold. Kun Udsigten til ellers at maatte svare de med Tvang udlignede Bidrag havde bragt Tegningen til den frivillige Bank saavidt op, som den nu havde naaet, og saa meget mere nedslaaende var Subskriptionens Udfald. Ved en Kundgjørelse af 29de Oktober[1] fra den interimistiske Direktion blev dette offentlig bekjendt. Der var til da tegnet 3791 Aktier, deraf i Bergen 700, Christiania 537, Trondhjem 457, Drammen 225, Akershus Amt 223, Smaalenenes Amt 185, Frederikshald 101, Søndre Trondhjems Amt 100, Skien 100 o. s. v.

Fristen for Aktietegningen til den frivillige Bank var udløben 24de September 1816. I Løbet af denne Maaned kom Listerne efterhaanden ind, og det beklagelige Udfald blev til samme Tid alt mere kjendt. Det vakte megen Sorg, at Subskriptionen saaledes var mislykket, og at dermed Landets finansielle Forhold var stillede i et saare uheldigt Lys.

Alligevel var ikke den svækkede økonomiske Evne alene om at have bragt det til denne Yderlighed. Ogsaa andre Forhold var derved medvirkende, saaledes at ikke det mislykkede Experiment med den frivillige Bank helt gav en Maalestok for, hvad Landet formaaede i Retning af at lægge det faste Grundlag for sit Pengevæsen. I denne Henseende foreligger der veiledende Udtalelser fra Jacob Aall[2]. Han mente, at der var nærliggende Aarsager, som bevægede de mere kapitalstærke Borgere til at holde sig tilbage, hvor det gjaldt at anbringe sine Midler i Bankaktier; de havde andre Veie til at gjøre dem mere frugtbringende. Videre har han derom sagt: „Den anden Omstændighed, som holdt Kapitalisterne tilbage fra at frembære sine overflødige Kapitaler til Grundstene for en Bank, var Frygten for at lægge deres Rigdom til Skue for Nationen. Ligningsdagene var nu komne, og et System blev

først *vare blevne udsendte, efterat Lignings-Forretningerne i alle Districter vare tilendebragte, og, hvis Storthinget havde udsat Subscriptions-Tiden et Par Maaneder længere, da vilde sikkerligen Norge kunne have faaet en frivillig Bank. Jeg beklager saameget mere, at dette ikke er Tilfældet, da jeg antager, at Mængden foretrækker den Frivillige for den Tvungne. Ja! jeg troer endog, at man i Norge — idetmindste i dette Øieblik — kan kalde „Frivillig Bank“ et National-Ønske.“* Brevskriveren ytrer derefter Ønske og Haab om, at der endnu maatte kunne rettes herpaa. I *Intelligentssedlerne* for 1816, No. 86 tales om en Bande af *nedrige Sjæle* inden Londons Handelsverden, der arbeidede paa at *forhindre, der skal blive nogen Bank her.* Smlgn. S. 107, Note 1.

[1] *Rigstidenden* for 1816, No. 88; for 1817, No. 3.

[2] *Nutid og Fortid,* I, S. 96.

ved flere Leiligheder indført, ifølge hvilket Landets formuende Borgere skreves til Skat efter den vilkaarlige Taxt, som Ligningsmænd satte paa Borgernes Formue. I saadanne Tider var det farligt at hede rig, og ingen talte i en beskednere Tone i de Dage om deres egen og Fædrelandets Stilling, end Landets faa Kapitalister; ingen afholdt sig mere fra store og vidtløftige Handelsforetagender og Pengeomsætninger end de. Deres Frygt for at vise noget Rigdomstegn ved frivillige Tilbud var saa meget større, som det var let at forudse, at den kostbare Bankbygning, paa den frivillige Vei, ei kunde vorde reist. Det var paa den Tid, i en større Grad end sædvanligt, i Dagens Tone at appellere til en saakaldet patriotisk Tænkemaade, i hvilken formuende Mænd skal staa tilrede med deres Overflod til Fædrelandets Gavn. Men aldrig gjøres i Almindelighed en usikrere Beregning, og den føres som oftest kun paa Tunge af dem, der selv har lidet at ofre, men gjør i sine Fordringer djærve Indgreb i andres Formue. Man glemmer, at Rigdom sjelden erhverves uden i den Skole, som lærer ikke at opofre for meget, og at de behagelige Nydelser og den uafhængige Stilling, som Formue giver, i de flestes Øine gjælder mer end den usikre Agtelse, som ydes de saakaldte patriotiske Opofrelser. Disse Opfordringer kan tildels sammenlignes med en liberal Værts Bestræbelser for at opmuntre sin Gjæst til overflødig Nydelse af berusende Drikke. Den tumlende Gjæst bliver ofte til Spot for det forsamlede Selskab. Desuden deler disse Krav paa patriotiske Opofrelser sig i saa mange Grene, at den Mand, der kan have noget at opofre, ikke ved, paa hvilken Borgerkransen hænger. Den maa ofte søges der, hvor han ikke skjøtter om at finde den. — Hverken ved udenlandske Laan, eller ved Kapitaler, tilveiebragte i Landet selv blandt dets formuende Borgere, kunde derfor den Bank reises, paa hvis Grundvold et fast Pengevæsen skulde bygges, og der maatte udfindes andre Veie for at komme til Maalet."

Jacob Aall har her, som ofte ellers, givet en grei Anvisning til at forstaa Stillingen, som den virkelig var. Der gaves ikke mange, der med Grev Wedel havde havt Mod til at vedgaa, at de eiede saa meget, at de kunde hjælpe. Nogle var der, og blandt dem møder vi Bergens Handelsstand og de rige Slægter paa Frederikshald, som her havde følt sin Borgerpligt.

Eftersom Tiden led og Udsigterne for den frivillige Bank syntes at formindskes, hørtes der indtrængende Opraab om dog at yde Bidrag, idet der pegtes paa de mislige Følger, en saadan Fiasko vilde have for

Landets Kredit[1], og det viste sig, at denne ogsaa blev lidende, da Banken ikke kom istand ad Frivillighedens Vei. De norske Pengesedlers Kurs befandt sig allerede i Forveien paa et Skraaplan, ad hvilket den nu yderligere gled nedover. Udsættelsen med Bankens Oprettelse, frivillig eller tvungen, var for Norge bleven en kostbar Sag, og den bidrog sit til, at Kursen paa norske Pengesedler blev saa lav, som den var i Begyndelsen af 1817[2].

Saaledes var det langt fra, at Lovene af 14de Juni 1816 havde svaret til sin Hensigt. De havde ikke hjulpet, ikke lettet de vanskelige Forhold. Forvirringen i Pengevæsenet var tiltaget, og dermed var Forlegenheden ligeledes øget. Men her kunde alene være Tale om at gaa frem, om at fortsætte og saaledes gjennem og tiltrods for alle Hindringer at naa frem til en Ordning i Overensstemmelse med de paa Stortinget trufne Beslutninger.

Saa maatte der skrides til at sætte det Apparat i Gang, der krævedes for det andet Alternativ, Banken med de efter Ligning paalagte tvungne Bidrag. Her stod dog endnu en Hindring i Veien. Loven om denne Bank krævede som Betingelse, at der skulde foreligge fuldstændig Redegjørelse for Subskriptionen, der viste, at denne var mislykket. Om selve Udfaldet kunde der rigtignok ikke vel tvivles. Men der manglede endnu en Del Opgaver over Aktietegningen, og Grev Wedel fandt derfor ikke, at Øieblikket til at sætte Bankligningen i Gang, formelt seet, endnu var inde.

Da han i Statsraadet 8de November gjorde Rede for alle de her omhandlede Forhold, maatte han saaledes foreløbig fraaraade at vælge det haardere Alternativ. Han ønskede fremdeles at kunne temporisere og holdt sig derfor til Lovens Bogstav. Saaledes nøiedes han med at

[1] *Nationalbladet,* Hefte 4, for 27de August 1816, S. 100 flg. *Smstds.*, Hefte 7, for 22de Marts 1817, en Ansøgning om, at den første Termin maatte regnes som frivilligt Bidrag og de to sidste udsættes. Smlgn. ovenfor S. 104, Note 2.

[2] En fra danske Blade aftrykt Artikel i *Rigstidenden* for 1817, No. 32 giver her interessante Oplysninger. Da det i 1816 rygtedes, at Eidsvolds-Garantien vilde blive hævet, havde dette forværret de norske Sedlers Kurs; 100 Rbdlr. i norske Penge var da lige med 28 i danske. Men da Stortinget bestemte, at de norske Sedler skulde indløses efter et Forhold af 10 Rbdlr. for 1 Spd., steg Kursen saaledes, at 100 norske Rbdlr. stod lige med 57 danske. Saafremt Indløsningen derefter var kommen hurtig istand, kunde de norske Sedler muligens have holdt sig i denne Kurs. Men nu trak det ud dermed, og Følgen blev en Forværring af Kursen. 100 norske Rbdlr. stod nu i 40 danske. Saa indtraf den mislige Høst i 1816, der foranledigede mange Kornindkjøb i Jylland for norsk Regning, og da der saa i 1817 kom mange norske Sedler fra Jylland til Kjøbenhavn, sank Kursen ned til 17 og 18. Senere steg den dog til 24 og 25.

foreslaa for Regjeringen, at den skulde underrette Kongen om det hidtil bekjendte Udfald af Subskriptionen, — og at den videre skulde give den frivillige Banks Interimsdirektion Meddelelse om, at Kundgjørelsen angaaende den tvungne Bank først kunde udgaa, naar den havde sendt sin endelige Indberetning om, hvad der var tegnet paa samtlige Subskriptionslister, — hvad da Direktionen atter maatte bekjendtgjøre. Ogsaa herom foresloges det at sende Kongen Underretning[1].

I Statsraadet opnaaede ikke dette Forslag fornøden Tilslutning[2]. Den der vedtagne Beslutning gik ud paa at tilraade Kongen at „lade udgaa den i § 12 af Loven af 14de Juni 1816 bestemte Kundgjørelse om, at Lovbudene betræffende en tvungen Bank skal træde i Kraft, ifald de savnede Indberetninger ikke imidlertid skulde komplettere det manglende Antal af Aktier, hvortil dog ei er den ringeste Rimelighed."

Afgjørelsen faldt alligevel ikke med det samme. Kronprinsen delte Grev Wedels Betænkeligheder mod en øieblikkelig Kundgjørelse af den tvungne Banks Ikrafttræden. Ogsaa han ønskede at tage Betænkningstid og at kunne temporisere i det længste.

For Carl Johan var det en nedslaaende Tanke, at Norges formuende Indbyggere ikke kunde eller vilde yde de fornødne Bidrag til Oprettelse af en Bank, grundet paa frivillige Indskud. Han kunde ikke tænke sig, at dette skulde være det endelige Resultat, og han ønskede derfor at gjøre nye Forsøg med en frivillig Bank. Herom indledede han øieblikkelig Forhandlinger med Grev Wedel, gjennem Statsminister Anker. Det var et velment, oprigtigt Ønske om at gavne Norge, som her bestemte Kronprinsens Handlemaade. Men det var umuligt at imødekomme dette Ønske, idet Lovene talte et Sprog, der ikke lod sig bortfortolke, og Grev Wedel, der selv gjerne vilde have seet, at der kunde findes lempelige Udveie, havde efter nærmere Overveielse kun afslaaende Svar at give. Resultatet af Kronprinsens Forsøg paa at lade en saadan anvise, blev derfor et rent negativt.

Umiddelbart efterat Kronprinsen havde modtaget Meldingen om, at Banksubskriptionen var mislykket, skrev Statsministeren derom 13de November til Grev Wedel. Af dennes Svar kjendes nu blot følgende Brudstykke[3]:

---

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1816, II, No. 892, i Rigsarkivet.

[2] Statsraadets Protokol for indstillede Sager, 8de November 1816, i Statssekretariatets Arkiv.

[3] Udateret Afskrift i fransk Oversættelse (*D'une lettre du comte de Wedel au Ministre d'Etat Anker*) mellem Carl Johans Papirer for 1816 i Hs. Maj. Kongens Familiearkiv; i Texten oversat fra Fransk.

„Jeg iler med at svare, kjære Fader! paa Dit Brev af den 13de sidstleden, hvori Du fremsætter Spørgsmaalet: om Kongen kan give en provisorisk Anordning, der vilde tillade dem, som ikke kan skaffe sit Bidrag til den frivillige Bank, derfor at give Pant i sine Eiendomme, indtil Konjunkturerne maatte tillade dem at yde Værdien i Sølv. Efter Grundlovens § 17 kan Kongen give og ophæve Anordninger, der angaar Handel, Told, Næringsveie og Politi. Om alle andre Gjenstande kan han kun give Love i Fællesskab med Stortinget. Spørgsmaalet er da: om en Bestemmelse, der angaar Banken og Finanserne, fornuftigvis kan stilles ind under Kategorien af de fire førnævnte Gjenstande, angaaende hvilke alene Hans Majestæt kan give provisoriske Anordninger, og dette Spørgsmaal maa sikkerlig faa et benegtende Svar. For øvrigt er der neppe nogen Administrationsgren, i hvilken Kongen mindre bør kunne gjøre Forandringer uden Stortingets Medvirkning, end i den, som vedrører Finanserne og Skatterne, hvilken efter vor Forfatnings Forskrifter og Aanden i enhver fri Forfatning, fortrinsvis er bleven stillet under Nationens Beskyttelse, efterdi Erfaring har vist, at det fortrinsvis er i denne Henseende, at Magtens Misbrug har vendt sig til Staternes Skade.

Dette med Hensyn til Spørgsmaalets Form! Hvad dets Realite angaar, skal jeg nu derom sige nogle Ord.

Du ved, kjære Fader, at fra Begyndelsen af har jeg ikke yndet den af Stortinget foreslaaede Finansplan, fordi jeg fandt den altfor voldsom og uudførbar, og at Statsraadet alene af Hensyn til Nødvendigheden af at afslutte de evige Forhandlinger og den Usikkerhed, som deraf fremgik, underdanigst tilraadede Hans Majestæt at sanktionere den som et mindre Onde.

Denne Plan har saaledes, efter lange Forhandlinger, erhvervet Lovskraft; den er ligeledes for en Del sat ikraft. Der behøves da vitterlige Kjendsgjerninger for deri at gjøre en Forandring, men disse Kjendsgjerninger mangler fremdeles. Thi min Mening eller Din, eller noksaa mange andres Mening om Umuligheden af Planens bogstavelige Udførelse gjør intet til Sagen. Disse Meninger existerede for en stor Del ved Lovens Sanktion. Den eneste Ting, som vi nu ved, men som vi ikke den Gang vidste, var dette: at Banken ikke vil blive frivillig. Men Loven har forudsat dette Tilfælde, ved at træffe Bestemmelse om de Forholdsregler, der skal tages for Fordelingen og Inddrivelsen af de tvungne Indskud. De foran omtalte Kjendsgjerninger existerer efter min Mening først i det Øieblik, da de Tvangsforanstaltninger, der er

paabudne ved Loven, har været anvendte, uden at den Quotapart, der er fordelt paa hver enkelt, har kunnet inddrives.

Efter min Mening er det nødvendigt at gjøre Brug af Tvangsforholdsregler, men maadeholdent og med Forsigtighed, hvis man vil undgaa ubehagelige Optrin, som ikke leder til noget; thi i visse Distrikter er det aldeles umuligt at erholde det reparterede Beløb i Sølv og at inddrive den Sum i Rigsbanksedler, som er nødvendig for at gjøre Indkjøb deraf; — ei heller vil beslaglagte Stole, Borde o. s. v. kunne sælges, forsaavidt Beslaglæggelsen bliver almindelig.

Men Anvendelsen af Tvangsforanstaltningerne vil, for en stor Del, kun blive nominel. Naar man deri lægger en Smule Alvor, vil Indskuddene for en stor Del kunne inddrives, og der er sikkerlig et af de Tilfælde, hvori Regjeringen bør handle med Klogskab, og Hans Kongelige Høihed kan, forudsat, at han vil overlade Sagen til Statsraadet, være overbevist om, at man ligesaa lidet vil gjøre Brug af en utidig og oprørende Strenghed, som man vil lægge for Dagen en Svaghed og en Mildhed, der er lige skadelige for denne Sag i Særdeleshed og for den Respekt, der skyldes Lovene i Almindelighed.

Jeg forestiller mig, at Sagens Gang vil være saadan: Hans Majestæt udfærdiger en Kundgjørelse angaaende Oprettelsen af den tvungne Bank. Den første Trediedel af Indskuddet vil blive krævet med det samme og de to andre Trediedele efter hinanden i Løbet af 1817. Overalt, hvor Indskuddene ikke vil være afgjorte til nævnte Tidspunkt, vil man skride til Beslaglæggelsen af Skyldnernes Eiendele. Men deres Salg vil blive udsat i de Tilælde, hvor Mangel paa Midler og ikke en ond Vilje er Grunden til Forhalingen, og hvor Beslaglæggelsen er saa almindelig, at der ikke findes Kjøbere.

Paa denne Maade vil Loven blive bragt i Udførelse, og man vinder Tid og Erfaring. Naar det saa vil have vist sig, hvor stor den Del af Indskuddet vil være, som kan blive inddrevet uden en oprørende Tvang, vil der for det første ordentlige Storting eller, om det er absolut nødvendigt, for et overordentligt Storting, blive fremsat en Proposition af det Indhold: at den nye Banks Forpligtelse til at indløse sine Sedler med rede Sølv, hvilket efter Planen skal ske den 1ste Januar 1819, udsættes i nogle Aar, og at de, som har været ude af Stand til at svare sit Indskud, erholder en Udsættelse i det Øiemed at afgjøre sine Forpligtelser efterhaanden i visse Terminer, mod en lidet betydelig Rente, saaledes at de, som ikke har betalt til rette Tid, intet har at beklage sig over.

Her er min Mening i Hovedsagen. Det vilde uden Tvivl være let at fremlægge andre Planer; men jeg tror, at man derved bør saa meget som muligt, holde sig til den, som er foreslaaet, og deri kun gjøre de Ændringer, som Omstændighederne kræver."

Det her delvis gjengivne Brev maa være skrevet i Dagene omkring den 20de November. Det bevirkede, at Kronprinsen frafaldt den Plan, han ifølge Statsministerens Brev maa have udkastet til at lade Bankens Subskribenter give Pant i sine Eiendomme, indtil de kunde skaffe Sølv. Men han kunde dog ikke med det samme opgive alt Haab om at se Banken grundlagt ad Frivillighedens Vei. Foreløbig var der ikke Adgang til at tage andre Skridt end at udsætte Sagen, og saaledes faldt der under 30te November kgl. Resolution, hvorved bestemtes, at det skulde henstaa med at udfærdige Kundgjørelsen om den tvungne Bank, indtil der forelaa fuldstændige Rapporter om Subskriptionen til den frivillige.

Men snart viste det sig, hvor haabløs en yderligere Udsættelse var. Den før nævnte, ved Loven krævede Betingelse var ogsaa opfyldt, saaledes at der ikke kunde tænkes mulig nogen Tvivl om, hvad der videre var at gjøre. Den 14de December kunde Grev Wedel meddele i Statsraadet, at der nu kun manglede Subskriptionsplaner fra seks Præstegjæld i Christianssands og Bergens Stifter og i Nordland samt fra Østfinmarken, og at der i hele det øvrige Land blot var tegnet 3 987 Aktier, altsaa ikke Halvdelen af Lovens Minimum. Han tilraadede derfor hurtig Handling. Publikum var jo allerede gjennem Kundgjørelsen af 27de Oktober underrettet om, at Subskriptionen ikke havde bragt det ønskede Resultat, og det svævede nu i Uvished om, hvad der videre skulde ske med Pengevæsenet. „Da derhos Repræsentativerne frygteligen hver Dag tabe i Pris“, foreslog han, at der nu, uden videre Forhaling, maatte udstedes en Kundgjørelse om de tvungne Bankindskud[1].

Saa skede ogsaa.

Megen kostbar Tid var allerede tabt, og da det mislykkede Experiment med den frivillige Bank fra fjern og nær blot kunde betragtes som en Aabenbarelse af Landets finansielle Afmagt, vilde en forlænget Udsættelse været haabløs. Den lod sig ikke forsvare selv ved de mest velmenende Ønsker og Hensigter. Allerede nu havde det mislykkede første Experiment væsentlig forringet Udsigten til, at det andet kunde lykkes. Landet led under de forværrede Kursforhold.

---

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1816, II, No. 931, i Rigsarkivet.

Under 23de December 1816 udgik saa Kundgjørelsen om den tvungne Banks Oprettelse[1], — den sørgeligste Julegave, som nu kunde bydes det norske Folk. Norges Bank skulde saa oprettes med et Grundfond af to Millioner Spd. i Sølv, tilveiebragte ved tvungne Indskud, udlignede paa Formue og Næring, — et System, som Finansdepartementets Chef ansaa for ubilligt, ja, uretfærdigt. Af disse Indskud skulde den ene Trediedel betales med det samme, den anden inden 30te April 1817 og den tredie inden 31te August. Fristen var sat overmaade kort. Bankindskuddene var, som før nævnt, ganske vist ingen Skat i Ordets egentlige Betydning. Men de blev det faktisk i Øieblikket; de skulde udlignes som en Skat, inddrives som en Skat, og de føltes som en Skat, den mest trykkende Skat, der var lagt paa Folket, en direkte Skat af 8 Millioner Kroner i Nutidens Penge, eller 1 Million om Maaneden i Løbet af otte Maaneder, — foruden alle de ordinære Skatter og Afgifter!

Intet Under, om Carl Johan havde kviet sig ved at lade en Ordning træde i Kraft, der lagde saadanne Byrder paa det hele Folk, forinden man havde forsøgt alle andre Midler. Intet Under, om Grev Wedel med Ængstelse for de kommende Dage maatte tilraade den hurtige Handling paa Lovens Grund. Alligevel var der ingen anden Udvei at vælge.

Men samtidig var det Grev Wedels Haab — som han i sit Brev til Statsministeren havde angivet — at kunne finde Midler til at lette Indskyderne. Han vilde vove et Forsøg paa at give supplerende Bestemmelser til Kundgjørelsen om den tvungne Bank, hvorved det tillige kunde lykkes at faa det hele Bankspørgsmaal frem til ny Undersøgelse paa det næste Storting. Hans Overveielser om denne Side af Sagen gik Haand i Haand med hans Beslutning om at sætte Loven om den tvungne Bank i Kraft. Medens han arbeidede for at faa den endelige Afgjørelse noget udskudt, havde han ikke sluppet Tanken paa at lindre de haarde Midler, som han nu var henvist til at bringe i Anvendelse. I det nævnte Brev havde han forudsagt, hvorledes det for en Del vilde komme til at gaa, og hvilke Forholdsregler der senere maatte træffes. Ansigt til Ansigt med en faretruende Situation, søgte han fremdeles at udfinde endnu flere Midler til at hjælpe dem, som var i Nød.

Kun var det vanskeligt at paapege, hvilke Midler dette skulde være. Thi Regjeringen skulde nu egentlig staa udenfor. Den af Stor-

[1] *Rigstidenden* for 1817, No. 2.

tinget valgte Bankdirektion i Trondhjem, bestaaende af Kjøbmand I. OXHOLM, Kjøbmand WILDHAGEN, Stiftsoverretsassessor ROLL, Kjøbmand M. C. PETERSEN og Prokurator O. IVERSEN, traadte nu i Virksomhed, og Organisationen af Norges Bank, med hvad dertil hørte, lagdes dermed i dennes Hænder[1]. Kongemagten, Regjeringen og Finansdepartementet havde intet med denne Del af Arbeidet. Men selve Bankens Grundlæggelse berørte dog paa det allernærmeste Finansstyrelsen, — ikke mindst derigjennem, at den i høi Grad svækkede Folkets Evne til at svare ordinære og extraordinære Udredsler. Opkrævningen af de tvungne Bankindskud og af Skatten til Rigsbanksedlernes Indløsning var derhos en administrativ Sag, henhørende under de ordinære Oppebørselsbetjente, hvis Arbeide derved blev ganske væsentlig forøget.

Saafremt Grev Wedel nu ønskede at kunne hjælpe, var det dog kun et snevert Omraade, inden hvilket der kunde opereres, og at optrække Grænserne for dette kunde ogsaa falde mindre let. Han havde selv i Brevet til Statsminister Anker angivet de Midler, som ikke kunde vælges. I det Sted kom han til den Overbevisning, at han kunde hjælpe gjennem en Operation af en ganske særegen Art, hvorved Staten traadte ind som Mellemmand mellem Banken og Indskyderne. Ogsaa ved denne kunde der, navnlig i Henseende til dens grundlovmæssige Berettigelse, næres Tvivl. Ønsket om at kunne bringe Indskyderne nogen Hjælp blev dog seirende over alle Betænkeligheder.

Paa den sidste Dag i Aaret 1816 havde Grev Wedel sit Forslag færdigt, der i det væsentlige var af følgende Indhold[2]:

Den samlede Seddelmasse skulde have været 31 411 242 Rbdlr. 12 β N. V. — altsaa en lidt forskjellig Opgave fra den, som tidligere er nævnt (S. 15 ovfr.) Herfra maatte nu trækkes de 2 000 000, som straks skulde inddrages ved Skat, — de 1 600 000 Rbdlr., som var til Rest af de to Millioner, der var forstrukne til Finansdepartementet, — de 384 976 Rbdlr. N. V., som var inddragne paa skete Udlaan, og Rigsbankens kontante Beholdning, 4 204 578 Rbdlr. N. V. Videre skulde den fremdeles cirkulerende Seddelmasse beløbe sig til 23 221 686 Rbdlr. Til

[1] *Rigstidenden* for 1817, No. 2.

[2] En Hovedkilde er for det følgende *Statsraad* P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 106 flg. De der i Noten S. 108 omtalte, hidtil ikke trykte Aktstykker er velvilligst stillede til min Raadighed af Høiesteretsassessor Ernst MOTZFELDT. En Udredning af Resolutionen af 3die Februar 1817 med dens Øiemed og dens Virkninger er given af J. H. VOGT i *Nationalbladet,* Hefte 11, for 23de Juni 1818, S. 205—214; smlgn. Hefte 12, for 22de September 1818, S. 187 flg.

Inddragning af disse skulde Norges Bank i sine nye Sedler yde et Laan paa 2 325 000 Spd. med et rundt Tal. Laanet skulde atter dækkes ved en aarlig Skat paa 232 500 Spd. i ti Aar.

Sagen foresloges nu ordnet paa følgende Maade:

„Naar Statskassen overtog Indskud til Banken à 25 Rbdlr. pr. Specie — og kun 1/4 af det hele Fond, neml. 500 000 Spd., blev tilveiebragt paa denne Maade, indløstes derved 12 500 000 Rbdlr., som kunde brændes.

Til Indløsning af de resterende 10 750 000 Rbdlr. udfordredes da kun et Laan af Banken af 1 075 000 Specier.

Banken fremstod da med en Sølvfond 1 500 000 Specier, hvorpaa var udstedt 1 075 000 Specier i Sedler som Laan til Indløsningen, da den ellers skulde fremstaa med en Fond af 2 000 000 Specier i Sedler. Til den aarlige Afbetaling af Laanet i 10 Aar behøvedes i første Tilfælde kun 107 500 Specier, istedenfor i sidste 232 500 Specier.

I det Tilfælde, at alle Rigsbanksedler indkom for Indskud til Banken, saa vilde de à 25 Rbdlr. pr. Specie, dog kun udgjøre 930 000 Specier, og der blev altsaa endnu en Sølvfond i Banken af 1 070 000 Specier, hvoraf da intet Laan til Indløsning behøvedes.

Kobber kunde ligeledes antages som Indskud, efter 7 ℔ pr. Specie."

Saaledes er Forslagets Hovedindhold gjengivet i det kortfattede Uddrag, hvori det nu alene foreligger, og som slutter med følgende Referat af dets endelige Indstilling:

„1. At de paalignede Indskud, naar ædle Metaller ei kunde skaffes, maatte modtages med 25 Rbdlr. eller 7 ℔ Kobber pr. Specie.

2. At de indkomne Sedler sendes direkte til Rigsbanken til Opbrænding, mod Bevis, hvilket igjen sendes Finansdepartementet.

3. At det indkomne Kobber sendes Finansdepartementet, som afhandler det fornødne med den tvungne Banks Direktion om Kobberskillemynts Overladelse og Foranstaltninger iøvrigt [til] Kobberets Omsætning i Udlandet imod ædle Metaller.

4. At Finansdepartementet bemyndiges til at overtage deres Forpligtelse til Indskud i Banken, som har leveret Sedler eller Kobber efter forestaaende.

5. At den tvungne Banks Direktion og Rigsbankdirektionen maa i Kongens Navn underrettes om disse Foranstaltninger.

6. At en Proposition gjøres til næste Storting indeholdende Udvikling af disse Ideer og deres Resultater, samt det Forslag, at Statskassens overtagne Forpligtelse til at skaffe ædle Metaller for de opbrændte Sedler maa bortfalde som ganske overflødig."

Dette er alt, hvad der nu kjendes til Grev Wedels Forslag, om hvilket det hed, at det var *velskrevet,* men tillige *meget vidløftigt.* Det var i flere Henseender et mærkeligt Forslag. Medens dets Forfatter nys gjennem sin Svigerfader havde fremsendt indtrængende Advarsler mod at overskride Grænsen for den bevilgende og lovgivende Statsmagts Myndighed, gik han her denne samme Grænse ialfald meget nær. Hans Forslag var i to Henseender affattet paa en Maade, der stillede det i den mest aabenbare Modsætning til Lovene af 14de Juni 1816. Det tilsigtede at lade Rigsbanksedlernes Indløsning — delvis, muligens endog helt — foregaa i Forbindelse med den nye Banks Oprettelse, — forsaavidt en Tilbagevenden til Grev Wedels Bankplan i Finanskomitéen, og det greb ind i de Bestemmelser, der var givne for Bankfondets Størrelse. Det var for en Del et Forslag om gjennem en kongelig Resolution at suspendere en nylig given Lov og at rette en fornyet Appel til Stortinget.

Saaledes var det en meget alvorlig Sag, som her var bragt paa Bane, — en Sag, der maatte foranledige de grundigste Overveielser inden Statsraadet. Saa skede da ogsaa, og vi er her i det heldige Tilfælde at eie samtidige Optegnelser, som viser, hvorledes Sagen blev behandlet.

Det var Tanken om at lette Bankens Oprettelse, Ønsket om at afværge mange Menneskers Ruin, der havde bragt den oprindelige Forslagsstiller til at tage Sagen op. Ligesom tidligere for Carl Johan, saa var det nu for Grev Wedel; det syntes dem umuligt at tilveiebringe de krævede Indskud i Sølv uden at bringe mange op i Ødelæggelsen, og paa samme Maade betragtedes Forholdene inden den norske Regjering.

Forslaget cirkulerede først mellem Statsraaderne. Af disse var Sommerhielm aldeles enig og ligesaa Diriks, kun at han vilde have Indskuddene betalte med 30 Rbdlr. pr. Specie. En mere indgaaende Behandling blev derimod leveret af Motzfeldt, der fik sig Forslaget tilstillet som den tredie i Rækken. Hvad han derom har udtalt, er mærkeligt. Det viser, hvorledes Stillingen var. Sig vel bevidst, hvad der laa i Forslaget, har han ikke kunnet negte det sin Tilslutning. Han antog, at det indeholdt flere Ting, der var i aabenbar Strid med den vel et halvt Aar i Forveien sanktionerede Lov, og han sagde i sin Betænkning uden Omsvøb, at dersom den foreslaaede Resolution blev udstedt, da havde man dermed overskredet Grænsen for den udøvende Magts Rettigheder.

Men i Betragtning af den herskende Nødstilstand fandt han, at han alligevel maatte gaa med paa at tilraade saadanne Forholdsregler; det var nok, at Kongens Opmærksomhed var henledet paa den Mulighed, at det Forlag, som kunde fremgaa af Regjeringens Forslag, ikke var „overensstemmende med Konstitutionens Forskrifter". For at redde Landet, var Statsraad Motzfeldt beredt til at ofre sig selv, og det er værd at læse hans Begrundelse:

„Jeg erkjender, at der kan indtræffe Tilfælde, i hvilke Regjeringen ei alene maa kunne forsvare, men hvor det endog er dens Pligt at tilraade Modifikationer i de gjældende Love, naar nemlig disse, formedelst indtraadte Omstændigheder, enten aldeles ikke — eller dog kun med aabenbar Skade for Landet, kan udføres, og naar disse Modifikationer ei alene letter Opnaaelsen af Lovens Hovedhensigt, men endog geraader Landet i det hele til væsentlig Fordel.

I en Tid som denne, da Handelens næsten totale Stansning har sat, ei alene Landets Pengevæsen, men enhver Erhvervsgren i en Tilstand, endog slettere end under hele Krigen, og paa en Tid, da manglende Kornvarer og andre Landets absolute Fornødenheder ikke kan tilveiebringes, uden ved dertil at anvende de faa udenlandske Fonds, som Landets Handlende kan disponere, som ogsaa selve ædle Metaller, — synes det desværre vist, at den tvungne Bank, paa den i Fundatsen bestemte Maade, neppe vil kunne komme istand, og aldeles ikke uden mange Familiers Ødelæggelse. Jeg tager derfor ikke i Betænkning at underkaste mig det Ansvar, som kan flyde af Tilraadelsen af saadan Modifikation i Loven om den tvungne Bank, som leder til Opnaaelsen af Lovens Hovedhensigt."

I et Vennebrev til Christie har Motzfeldt noget længere frem i Tiden uden Omsvøb erklæret, at han meget vel tænkte sig en Mulighed af Tiltale for en Rigsret for et saadant Raad, men at han dog fandt det bedre, „at 8 Statsraader straffes, end at enten Banken aldeles ikke kom istand, eller at en stor Del Familier blev ruinerede".

Motzfeldt sagde videre i sin Betænkning: „At Udførelsen af 5te Departements Forslag vil betydeligen lette Istandbringelsen af den tvungne Bank, er vistnok udenfor al Tvivl." Han fandt, at dets Udførelse vilde lette eller endog hæve Bankens Forpligtelse til at laane Rigsbanken Midler til at indløse dens gamle Sedler, — og at den nye Banks Kredit derved vilde øges. Han nævnte ogsaa enkelte svage Sider ved Forslaget, deriblandt den, at en saadan Ændring i Bestemmelserne om den tvungne Bank kunde „vække Frygt for, at Bankens

hele Fundats engang kuldkastes," hvilket kunde svække Bankens Kredit. Han lagde dog mindre Vægt paa de Indvendinger, som kunde hentes herfra. Der var andre Sider ved Forslaget, hvori han fandt Mangler. Men disse opveiede ikke de Fordele, han ventede sig deraf, og han skrev derfor:

„Paa Grund af alt foranførte er jeg fuldkommen enig i, baade at en Modifikation i Henseende til Istandbringelsen af den tvungne Bank er nødvendig, og at 5te Departements Forslag: at der for Indskudene maa modtages enten 25 Rbdlr. N. V. eller 7 ℔ Kobber pr. Specie, — er meget hensigtsmæssigt; men kan derimod ikke tiltræde det Forslag, at Statskassen skulde fritages for at skaffe ædle Metaller for de Indskud, som paa denne Maade vorder indfriede. For Kobberet kan naturligvis let skaffes ædle Metaller og til at skaffe disse, ogsaa for Aktiebeløbet af de indleverede Rigsbanksedler bør det Laan af 300 000 Specier, hvortil Kongen er bemyndiget, straks søges tilveiebragt. Jeg forudser, at det ei vil være let nu at faa Laanet paa billige Vilkaar; men jeg skjønner ei rettere end at den foreslagne Operation vil være fordelagtig og gavnlig, om det dertil fornødne Laan endog ikke kunde faaes under 9 til 10 Procent Rente, — og for saadan Rente har jeg saa lidet Tvivl om Laanets Erholdelse, at jeg ei tror, der risikeres noget ved, straks at modtage Rigsbanksedler for Indskud i Banken, overensstemmende med Forslaget; hvorvel (?) dog Laanet, det snareste muligt, maatte negocieres, og af samme straks anskaffes og leveres til Banken ædle Metaller for de med Sedler indfriede Indskud. At disse skulde blive saa mange, at 300 000 Specier dertil ei bliver tilstrækkelige, kan jeg aldeles ikke antage; thi under denne Operation maa Rigsbanksedlerne snart stige saa meget i Værd, at 25 Rbdlr. bliver mere værd end 1 Specie."

I det nævnte Vennebrev til Christie har Motzfeldt ytret, at han fra August Konow i Bergen havde faaet Meddelelse om, at et udenlandsk Laan antagelig maatte kunne faaes for 6 Procent, — og at dette var Grunden til, at han saa stærkt havde udtalt sig om en saadan Mulighed.

Statsraad Krohg sluttede sig til Motzfeldt, og det samme gjorde efter nogen Betænkelighed Statsraad Fasting, medens Motzfeldt selv, ved den paafølgende Overlægning frafaldt sit Ønske om ved en direkte Udtalelse i Betænkningen at gjøre Kongen opmærksom paa de Vanskeligheder, der var ved at bringe Forslaget i Overensstemmelse med Grundlovens Bud.

Paa denne Maade enedes man om en fælles Indstilling, der i Statsraadsprotokollen for indstillede Sager, under 20de Januar 1817, er formuleret i følgende Ord:

„I Anledning af et af Departementet [ɔ: 5te Departement] fremlagt Forslag om, at nogle Foranstaltninger maatte føies for at lette Indskuddene til den tvungne Bank, blev besluttet at indstille, 1, at Departementet maatte bemyndiges til for dem, som ikke maatte være istand til at laane ædle Metaller, at paatage sig deres Forpligtelse i saa Henseende imod derfor at erholde Rigsbanksedler à 25 pr. Specie eller Kobber à 7 ℞ pr. Specie; 2, at Departementet for at sættes istand til at opfylde de Forpligtelser, det saaledes maatte overtage, maatte befales, ufortøvet paa saa billige Vilkaar som muligt, at negotiere et udenlandsk Laan af 300 000 Sp:, hvoraf de 250 000 Sp: til foranførte Øiemed anvendes; 3, at de Rigsbanksedler, som paa denne Maade indkom, maa tilstilles Rigsbanken til Opbrændelse og Kobberet anvendes til Omsætning med ædle Metaller, som ufortøvet afleveres til Direktionen for den tvungne Bank; 4, at Direktionen for den tvungne Bank saavelsom Rigsbankdirektionen maa i Hans Majestæts Navn underrettes om denne Foranstaltning og samtlige Oppebørselsbetjente tillægges den i saa Henseende fornødne Ordre."

Indstillingen vandt Bifald paa høieste Sted, og i Henhold dertil fremkom den kgl. Resolution af 3die Februar 1817, der paa den angivne Maade tilsigtede at lette Indskudspligten for dem, som forøvrigt eiede den økonomiske Evne, men ikke i Øieblikket kunde skaffe det sjeldne Sølv[1].

Idéen var udgaaet fra Grev Wedel, og den blev en af de Modifikationer, som han tidligere, da han anbefalede Lovene af 14de Juni til Sanktion (S. 52 ovfr.), havde forbeholdt sig Adgang til at foreslaa. Som Forslaget oprindelig forelaa fra hans Haand, var det mere en foreløbig Foranstaltning, der tilraadedes, indtil det følgende Storting kunde komme sammen og træffe fornyet Beslutning. Efter denne første Formulering vilde Virkningen foreløbig blot været den, at der var inddraget en Del Rigsbanksedler, som derpaa kunde forsvinde, — og at saa Stortinget i 1818 maatte bestemme, om Statskassen skulde indbetale i Banken et tilsvarende Beløb i Sølv, eller om dennes Fond i samme Forhold skulde formindskes. Med det af Statsraad Motzfeldt foreslaaede Tillæg paatog Staten sig straks at afgjøre Indskydernes Mellemværende

[1] *Rigstidenden* for 1817, No. 17.

med Banken; for at skaffe Midlerne dertil bestemtes det saa at optage et Statslaan. Men indtil et saadant kunde erholdes, var Finansdepartementet nødsaget til at operere, som det fra først af var foreslaaet.

Under Regjeringens Overlægninger havde man ogsaa havt Øie for de mindre gode Følger, den paatænkte Foranstaltning kunde faa, bl. a. ved at formindske Rigsbanksedlernes Masse for hurtig og for stærkt, inden et større Antal af Norges Banks nye Sedler kunde komme ud. Men det antoges, at alt dette vilde være aldeles underordnet, ved Siden af de store, paatagelige Fordele, der blev budt, og i Henhold til denne Betragtning blev Resolutionen af 3die Februar 1817 given, — som et supplerende, lettende Tillæg til Kundgjørelsen om den tvungne Bank.

Hvor rigtig Stillingen var bedømt, viste sig hurtig. Som en Følge af den korte Frist, der var sat for Bankindskuddenes Betaling, havde Kundgjørelsen af 23de December 1816 hurtig foranlediget en større Efterspørgsel efter Sølv, hvilket igjen drog efter sig en stærk Prisstigning. I Begyndelsen af 1817 stod 1 Spd. Sølv i 30 Rbdlr. N. V. Med andre Ord, Rigsbankdalerens Værdi i Handel og Vandel var lige med fire Skilling, og der kunde næres grundet Frygt for, at den snart vilde falde endnu dybere. Dette var en uundgaaelig Følge af Loven om den tvungne Bank, der kunde have lagt et tungt Ansvar paa dennes Ophavsmænd, hvis ikke Resolutionen af 3die Februar var bleven udfærdiget og havde bragt Hjælpen.

Kursen kunde nu ialfald ikke komme over 25, og den bedredes snart yderligere. Idet der nu var aabnet andre Udveie til at faa sit Mellemværende med Banken opgjort, blev Efterspørgselen efter Sølv mindre. Kursen blev paa den Maade snart 17 Rbdlr. N. V. for en Specie, ja gik siden endnu lavere ned, hvilket igjen viste sine Følger, forsaavidt dermed Tallet af dem, der ønskede at benytte Staten som Mellemmand ved Bankindskuddene, efterhaanden maatte formindskes. Allerede i Marts viste der sig Tegn til, at Resolutionen vilde faa denne Virkning.

Saalænge 1 Spd. Sølv havde kostet 30 Rbdlr. N. V., var det givet, at mange kappedes om at benytte den Adgang, som var aabnet til at faa den omsat for 25 Rbdlr. N. V. Eftersom Tiden gik og Kursen forbedredes, skulde dette ikke mere have samme Vægt. Alligevel var Forholdene saadanne, at fremdeles flere Indskydere benyttede sig af den ved Resolutionen givne Adgang til at betale sine Indskud med 25 Rbdlr. N. V. for hver Specie. Der indkom ad denne Vei i det hele 2 750 000 Rbdlr. N. V., svarende til 110 000 Spd., efter den fastsatte Kurs af 25. I Kobber blev derimod kun indbetalt „saare lidet".

Resolutionen af 3die Februar 1817 kan saaledes med fuld Føie karakteriseres som en klog og for Staten som for dens skattepligtige Borgere i lige Grad hensigtsmæssig Foranstaltning, der under en til Fortvivlelse trykket Tid bragte mange en høist velkommen Lettelse. Den havde imidlertid ogsaa — som det var befrygtet — en Eftervirkning af en mindre behagelig Art, idet den bidrog til yderligere at formindske den Seddelmasse, der var i Omløb, uden at der til samme Tid lod sig skaffe noget nyt Cirkulationsmiddel. Dette var uundgaaeligt, idet den knappe Tidsfrist, som Stortinget havde sat for Gjennemførelsen af den nye Ordning af Pengevæsenet, havde gjort det umuligt at bringe Norges Bank i Virksomhed saavidt tidlig, at den kunde balansere de forskjellige Ulemper, der maatte følge med Rigsbanksedlernes Inddragning, ligegyldigt, hvorledes disse egentlig kom ind.

I Samtiden fæstedes Opmærksomheden mest ved denne Side af Resolutionens Virkninger. Til en Begyndelse synes den at have fundet Bifald. Men senere kom der en uvillig Kritik, som efterhaanden vandt i Styrke. Med Rette siger derfor J. H. Vogt i sine *Optegnelser* (S. 52) om denne Sag: „Grev Wedel er aldrig bleven tildelt den Ros, han saa høiligen fortjente for en Foranstaltning af saa velgjørende Virkning, og som, uden at nogen fornærmedes, gav Statskassen et Overskud, da den under et forbedret Kursforhold for de modtagne Sedler anskaffede Sølv, som indbetaltes til Banken til Dækkelse af Vedkommendes Indskud.“ I Almindelighed blev dette ikke forstaaet. Resolutionen blev, da en Tid var hengaaet, nærmest regnet som en skadelig Foranstaltning og havde derfor Opinionen imod sig.

Imidlertid var den en af de faa Forholdsregler, som gik i hine Dage. Uden den havde det gaaet endnu langsommere med at faa Rigsbankens Sedler ind, og Resolutionen har saaledes ogsaa ydet et væsentligt Bidrag til at løse den vanskelige Opgave at bringe disse Sedler ud af Omløb. Det lykkedes ad denne Vei at faa inddraget omtrent en Niendedel af den hele cirkulerende Masse.

Naar Statsraadets Medlemmer i denne Sag tilraadede en Foranstaltning, som de tildels fandt stridende med Grundloven, da havde det, ialfald for enkeltes Vedkommende, en ganske speciel Grund. Statsraad Motzfeldt har nævnt denne Grund. Han — og andre med ham — havde den Tro, at dersom Banken ikke kom istand, og deraf opstod yderligere Forvirring, da vilde man staa foran det næste Alternativ, at sammensmelte Norges Pengevæsen med det svenske. For at undgaa denne Mulighed ansaa han det forsvarligt at anvende alle Midler, som

bødes. Han troede selv i fordulgte Ytringer af Statsraad Sommerhielm at have fundet Bekræftelse paa sin Frygt som velgrundet.

Hvad Grev Wedel i denne Henseende har ment, vides ikke. Men det er sandsynligt, at han har havt lignende Muligheder for Øie, og at disse ogsaa medvirkede til at bestemme ham for at tilraade en Forholdsregel, som kunde lette Overgangen til bedre befæstede finansielle Tilstande. Han ønskede ingen finansiel Sammensmeltning. At derimod en saadan for mange indflydelsesrige Mænd i Sverige kan have staaet som meget ønskelig, — at Haabet om at se et saadant Resultat fremgaa af de Vanskeligheder, med hvilke den norske Stat havde at kjæmpe, kan have dæmret for dem, er mere end rimeligt. Saafremt ogsaa det andet Alternativ for Banken havde strandet, kunde det neppe været undgaaet, at det tredie vilde præsentere sig i den Form, Statsraad Motzfeldt havde frygtet for.

Grev Wedel maa ogsaa have seet dette.

Kun vidste han, at Carl Johan ikke var mellem dem, som længselsfuldt ventede paa Udbrudet af den Krise, der ubønhørlig skulde kaste Norge over i den finansielle Amalgamation. Carl Johan ønskede i 1817 ingen Kriser, hverken af denne eller af nogen anden Art. Naar han med Beklagelse saa den frivillige Bank strande og helst vilde have reddet den, kan hans Blik have rukket meget langt, og lige meget været vendt mod, hvad der trods hans Ønske kunde komme op i Sverige, som mod Norges økonomiske Svaghed i Øieblikket.

Foreløbig kunde det se endog meget mørkt ud. Alle andre Beregninger viste sig efterhaanden illusoriske, og fremfor alt kom det stedse mere tydeligt for Dagen, at Tidsfristen var sat altfor knap. Fra alle Kanter lød der Klager, som viste, hvor fortvivlet Stillingen var. Disse Klager, som hovedsagelig findes opbevarede mellem Finansdepartementets Arkivsager, er ligesaa mange værdifulde historiske Aktstykker, der taler et Sprog, som det vil være umuligt at misforstaa, om det haarde Tryk, der hvilede paa Landet, og det taler med samme Tydelighed til Efterslægten om de store Anstrengelser, som hine Dages norske Skatteydere maatte underkaste sig for for at sikre sine Efterkommere Fordelene ved at eie et Pengevæsen, der hvilede paa et fast Grundlag.

Der er i 1817 og længere frem af mange vist, hvad vi gjerne kan kalde en økonomisk Heroisme. Man led haardt og bar det med Taalmodighed. Maaske føltes Trykket haardest inden de Samfundsklasser, som tidligere havde levet under de gunstigste Forhold, men nu saa sig truede med Udsigten til sine Formuers Tilintetgjørelse.

Inden Handelsstanden bragte de tvungne Bankindskud megen Fortvivlelse. Men som Regel anerkjendtes deres Nødvendighed. Det var den rene Undtagelse, at der mærkedes fra dette Hold Modvillighed mod Foranstaltningen som Princip. Naar der klagedes, gjaldt det hovedsagelig Uregelmæssigheder ved Ligningen, af hvilke der ikke synes at have forekommet ganske faa, Fremgangsmaaden ved Indskuddenes Inddrivning o. s. v. Der klagedes over Vanskeligheden ved at skaffe Sølv, — kort sagt over alt andet end selve den store Byrde, der ikke kunde undgaaes. Undtagelser var der selvfølgelig. Men disse var dog faa. Den norske Handelsstand forstod, hvad det gjaldt, skjønt den samtidig maatte se sin egen Undergang i Øinene[1].

Det føltes paa en eftertrykkelig Maade, hvad det var at maatte betale sine Bankindskud i rede Sølv, i de Dage en sjelden Vare. I enhver norsk Slægt, der sidder inde med Traditioner fra hine, de finansielle Trængslers Dage, kan der høres nok af Fortællinger om alt det gamle Arvesølv, som vandrede i Norges Bank, dels for at smeltes, dels for at opbevares som Depositum og senere indløses. Hvad der saaledes atter slap ud fra Bankens Kjældere, af Sølvkander, Gafler, Skeer o. lign., holdt siden Minderne fra de Dage levende og bevarede Erindringen om det økonomiske Tryk, som havde hvilet over Landet. For mange kneb det haardt, og det blev en slem Tid for de gamle,

---

[1] Mellem dem, som høilydt klagede over Ligningen til den tvungne Bank, var en af Norges første Pengemænd i hine Dage, Assessor Haagen MATHIESEN. Gjennem sin Optræden synes han netop ved denne Tid at have væsentlig forøget den Uvilje, han allerede tidlig havde vakt mod sig. De Udfald mod ham, som findes i Aviserne (smlgn. ovenfor, S. 103, Note 1), kunde i sig selv have havt lidet at betyde. Men de stemmer ganske overens med den Dom, Statholderen Grev Mörner, den ellers saa milde og velvillige Mand, har fældet over ham, som den, der var *för regeringen och det allmänna det skadeligaste djur i Norge,* hvad han nærmere begrunder derved, at han skulde have drevet adskillige Forretninger, som havde uheldig Indflydelse paa de norske Papirpenges Kurs, ligesom han skulde have modarbeidet Laane- og Diskonto-Indretningerne. Naar Grev Mörner udtalte en saa nedsættende Dom, har han for sine Ord havt de bedste Kilder; han har ikke skrevet saadant uden at have konfereret med Finansdepartementets Chef, der paa Embedsvegne havde den bedste Anledning til at kjende, hvad der kan have været udført af Operationer i den omhandlede Retning, og paa den Maade bliver Grev Mörners Ytringer et vægtigt Vidnesbyrd. Smlgn. Forfatterens *Norges Historie efter 1814,* I, S. 161 og *Historisk Tidsskrift,* fjerde Række, I, S. 194. Ved Ligningen til den tvungne Bank fik Assessor Mathiesen sig paalagt et Bidrag af 12 500 Spd. (Kr. 50 000) af en Formue, der var ansat til 250 000 Spd. Hele Christiania var ansat til at yde 165 325 Spd., Akers Sogn til 6 973 Spd. Mathiesen var meget misfornøiet og klagede over flere Punkter af Ligningen. Men den hele Klage blev afvist af Regjeringen.

nationale Sølvsmykker, der vandrede i Banken som endelig Betaling og omsmeltedes til Sølvspecier.

Imidlertid viste det sig snart, at Norge dog maaske kunde taale denne store Anstrengelse. Sølvet kom efterhaanden frem, og den, som ikke i Øieblikket havde Sølv, gjorde Anstalter til at skaffe det. Til Bankafdelingen i Christiania blev det første Beløb af Indskud overleveret 15de Marts 1817. Det kom fra Moss[1]. Andre Bidrag kom efter, og det begyndte at gaa. De tvivlende fik mere Tillid, da de saa, at Banken dog kunde blive Virkelighed, og at Landet ikke var i den Grad udarmet, som det til en Tid havde været frygtet. Saaledes gav heller ikke den uheldige Udgang af Forsøget med den frivillige Bank nogen fuldt korrekt Maalestok for Landets økonomiske Evne. Det varede da heller ikke længe, forinden det finansielle Barometer, der i de første Maaneder af 1817 havde staaet overmaade lavt, begyndte at vise svage opadgaaende Tendenser. Kursen paa de norske Pengesedler var mod Udgangen af det samme Aar atter i Stigende[2].

Men dette lykkedes kun under store Anstrengelser, og Landets Velstand blev faktisk bygget paa mange privates Ruin. For de større og mindre Handelshuse, hvis Virksomhed var bygget paa et stærkt anspændt Kreditsystem, blev det tildels ødelæggende at maatte udrede de store Bankindskud, hvortil de ansattes ved en vilkaarlig Ligning. De segnede under denne Byrde, og det var ikke uden Grund, at de store Betalingsindstillinger, der gjennem en Række af Aar rystede den norske Handelsverden, netop tog sin Begyndelse i 1817, det Aar, da Bankindskuddene skulde svares[3], samtidig med, at det store europæiske Marked ogsaa var strammet under en alvorlig Handelskrise[4].

---

[1] *Nationalbladet*, Hefte 7, for 31te Marts 1817, S. 63 flg. Beløbet (omtrent 4494 Lod umyntet Sølv og 2846 Spd. i myntet) afleveredes 15de Marts i Christiania, i en Kasse, der af Byfogden var mærket: *proficiat patriæ.* Flere Indskydere paa Moss havde benyttet sig af den ved Kgl. Resolution af 3die Februar 1817 aabnede Adgang og betalt med Sedler N. V.

[2] JACOB AALL, *Nutid og Fortid*, I, S. 102: *„De fleste ansaa det for umuligt, at en tvungen Bank, under Næringsveienes lidende Tilstand og Formuens Tilbagegang, kunde vorde oprettet, og først da det utrolige skede, da virkeligen saa store Sammenskud af Sølv tilfløde Banken, at der ikke mere kunde tvivles om dens Fuldbyrdelse, begyndte Coursen igjen, mod Enden af 1817, at forbedre sig.“*

[3] JACOB AALL, *Nutid og Fortid*, I, S. 89 flg. „— — — *De Led, som sammenbandt disse løse Maskiner, brast efterhaanden, og da begyndte den Række af Banqverouter, som har været større siden 1817, end i nogen anden Handelsperiode.*“

[4] T. H. ASCHEHOUG i *Statsøkonomisk Tidsskrift* for 1898, S. 15 flg.

Det var haarde Midler, som her bragtes i Anvendelse. Det økonomiske Tryk, hvorom der i foregaaende Afsnit har kunnet berettes, blev yderligere øget gjennem Bankindskuddene. Grev Wedel modtog mange Klager, mange Ansøgninger. Men han, der selv i sin private Stilling kjendte Tidens Tryk, kunde ikke hjælpe. I Embeds Medfør maatte han være den strenge Fuldbyrder af Stortingets Beslutninger. Saa lykkedes det, omend under store Vanskeligheder, at faa samlet stedse mere af det Sølv, som skulde danne Grundfond for Norges Bank.

Herved kom der imidlertid for Dagen en stor Ulighed i Evnen og Viljen til at bære disse Byrder. De officielle Aktstykker fra hin Tid taler ogsaa her sit interessante, tydelige Sprog.

I enkelte Distrikter lykkedes det, uden større Vanskelighed at tilveiebringe de udlignede Bankindskud, og der høres intet om den knurrende Misfornøielse, som lod sig mærke paa andre Steder. Men saa var der igjen Distrikter, hvor Befolkningen kjæmpede med den haarde Nød, forinden den formaaede at betale, hvad der var den paalagt.

For en Del kunde der endog inden det samme Distrikt herske en iøinefaldende Ulighed mellem den Maade, hvorpaa Indbyggerne i dets enkelte Bygder kunde ordne sig.

Et saadant Distrikt var Sogn.

I de Præstegjeld, der omgiver de ytre Dele af Sognefjorden, havde Befolkningen nydt godt af de heldige Fiskerier ude ved Kysten og var derved kommen i Besiddelse af rede Penge. Saaledes faldt det der let at betale Indskuddene. Længere inde i Fjorden var der kun mindre Velstand, og derfra kom der foreløbig omtrent intet ind til Banken.

Om lignende Modsætninger mellem de forskjellige Dele af et større Distrikt høres der fra Jarlsberg Grevskab. Her havde om Vinteren 1816—1817 Bønderne havt en fordelagtig Afsætning af sine Produkter, og derved faaet rede Penge mellem Hænderne. Samtidig havde de lært af de forudgaaende Aars bitre Erfaring og holdt paa disse Penge. De var meget forsigtige med at give Penge ud og kjøbte kun høist nødig, hvad de ansaa for „Unødvendighedsvarer". Men dette kom igjen mindre beleilig for Byernes Næringsdrivende, som allerede i Forveien var „paa Knæerne og næsten hver Mand i Pengeknibe". De maatte kjøbe sine Fornødenheder hos Bønderne, tildels dyrt nok, og fik selv intet eller lidet tilbage som Vederlag, paa en Tid, da Skibsfarten og Udførselen til fremmede Lande laa overordentlig nede. Hvad der inden Grevskabet fandtes af beholdne Penge, var hovedsagelig at søge i Jord-

brugernes Besiddelse paa Landet, medens der i Byerne kun var ringe økonomisk Evne.

Men Bønderne var ikke, fordi de selv havde det forholdsvis godt i denne Tid, mindre paaholdende overfor Staten end overfor sine Kunder i Byerne. Der høres netop fra Landdistrikterne i Jarlsberg Grevskab om en stærk Uvilje mod de nye Skattebyrder, og denne blev endog delvis, paa en noksaa løierlig Maade, omsat i Handling eller ialfald i Forsøg paa Handling. Efter § 3 i Loven om Skat paa Formue og Næring af 14de Juni 1816 skulde i hvert Sogn Skatteyderne vælge Ligningsmænd, og der blev da ogsaa i de fleste Sogne holdt de fornødne Møder til at foretage disse Valg. Men der var enkelte Sogne, hvor ingen mødte, og hvor saaledes heller ingen Ligningsmænd kunde vælges, og det udtaltes derom, at dette syntes „at være Virkning af et oplagt Raad imellem de vedkommende Almuer“ [1].

For Finansdepartementet blev det en vanskelig Opgave at afgjøre, hvad der i et saadant Tilfælde mest hensigtsmæssig lod sig foretage. En Negtelse som denne kom uventet, — den var ikke forudseet i Loven, og det hele Tilfælde frembød desuden flere forskjellige Sider, der kunde gjøre det noksaa betænkeligt. Der mærkedes Gjæring i andre Dele af Landet, og de Jarlsbergske Bønders, som det syntes, forud overlagte Vægring ved at møde, kunde tyde paa, at noget lignende ogsaa ellers var under Forberedelse. Departementet foreslog derfor at indhente Høiesterets Betænkning om de Midler, som i Medfør af Lovene bedst lod sig anvende i saadanne Tilfælde.

Det, som her foregik, var en plumpt anlagt Skattestrike, beregnet paa at hindre Udligningen af de nye Skatter, i den Tanke, at man derved skulde slippe at betale disse. Høiesteret var lidt i Uvished med Hensyn til den Maade, hvorpaa Sagen burde gribes an, men blev staaende ved den Opfatning, at det her var bedst at lade afholde nye Møder i de Sogne, hvor det før havde vist sig umuligt at faa saadanne istand. I den nye Indkaldelse skulde det saa tilkjendegives „de valgberettigede“, at de nu maatte vælge Ligningsmænd, „under Trusel af justitialiter at tiltales til at lide Straf som Lovens modvillige Overtrædere efter Lovens 1 *b.* 1 *c.* 6 *art.*“ Men hvis heller ikke dette hjalp, „maatte atter ske Indkaldelse, og denne indrettes aldeles som en Justitsstævning, hvorved Fogden indkaldte samtlige valgberettigede til enten at møde og foretage Valget, eller, i Tilfælde af Udeblivelse til Valg-

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1817, II, No. 198.

forsamlingen, da at møde for en Extraret, der anordnes til Afholdelse paa samme Tid og Sted som Valgforsamlingen, for at lide Dom til Straf hver for sig som Lovens modvillige Overtrædere og desuden til, under en vis af Dommeren bestemmende daglig Mulkt, at foretage Valgforsamlingen."

Grev Wedel var tilsinds at følge den mildere Vei og først forsøge lempeligere Overtalelsesmidler for at bevirke Valgforsamlingen afholdt. Men Regjeringen bestemte sig for straks at vælge det strengeste Alternativ, med at indrette Indkaldelsen som en Justitsstævning — paa den Maade, som af Høiesteret var foreslaaet.

Formodentlig har dette Middel hjulpet, og Bønderne har, da Justitsstævningen kom paa dem, forstaaet, hvad det kunde komme at koste dem, hvis de fortsatte paa den betraadte Vei. Nærmere herom er dog ikke fundet. Men hvad der er fremkommet, viser, hvilke Tanker der kunde opstaa hos Folket, selv i Distrikter, hvor der skulde herske gode Kaar, og hvorfra der ikke senere høres om urolige Bevægelser.

I Jarlsberg fandtes der senere hen ingen større Misnøie, eller Grund til Misnøie. Anderledes var det i de indre Distrikter, hvor Befolkningen stod mere bunden til en enkelt Næringsvei og var afhængig af den. I Jarlsberg var der Afsætning for alle Produkter i de nærliggende Byer. Langt oppe i Landet var der lange Veie at fare for at naa frem til Afsætningsmarkederne, og Samkvemmet med disse var derhos i det væsentlige indskrænket til visse Aarstider.

Det var da ikke forunderligt, at netop Oplandene blev den Landsdel, i hvilken de nye Paalæg hilsedes med størst Uvilje. Der virkede Tidens Tryk stærkere, og der føltes det tungere. Trælasthandelen var her en Hovednæring, og den var næsten stanset. Derhos manglede Oplandene Byer, i hvilke Landmandens Produkter kunde finde let og hurtig Afsætning. Misfornøielsen var her i Løbet af 1817 bleven stedse stærkere, og den gav sig gjentagne Gange Udtryk i mere bestemte Former, end der ellers høres om fra andre Landsdele.

Bønderne i Gudbrandsdalens fire øverste Præstegjeld, Fron, Vaage, Lom og Lesje, gjorde saaledes, da de kom med et Andragende i Anledning af Bankindskuddet, opmærksom paa den Fremgangsmaade, som Stortinget havde anvendt, da det fattede sin Beslutning om Bankloven; de viste, at denne Fremgangsmaade var i Strid med Grundloven, og vedlagde som Bevis for Rigtigheden af sine Anker et Exemplar af Stortingets trykte Forhandlinger. Det ligger her nær at tro, at OLE HAAKENSTAD, Storbonden fra Vaage, Ætlingen af Dalens gamle Adels-

slægter, har været Leder og Anstifter; han havde selv paa det første ordentlige Storting repræsenteret Christians Amt, og han havde der taget Del i de langvarige Forhandlinger om de finansielle Spørgsmaal.

Gudbrandsdølerne lod sig dog hovedsagelig nøie med Klager, og de holdt sig senere mere tilbage. Mere høilydt var Misnøien i den sydøstlige Del af Oplandene, hvor den truede med at gaa over Lovens Grænser. Stærkest kom den mellem Bønderne raadende Gjæring tilorde paa Hedemarken. Inden dette Fogderi var atter Nes Præstegjeld som et Centrum for Gjæring og Forbitrelse, og der havde man at søge en Hovedmand i den velstaaende og indflydelsesrige Gaardbruger Halvor Hoel[1]. Sikkert tilskyndet af denne høittalende og løsmundede Bygdeleder, var Almuen paa Hedemarken allerede i 1817 kommen i en stærk Bevægelse, der delvis kunde antage en truende Karakter og maatte vække alvorlig Bekymring for, hvad der videre kunde følge.

Hedemarkingerne vægrede sig ved at betale de dem paalignede Indskud i Banken, og deres Holdning var af en betænkelig Art. Der kunde nok næres Frygt for, at de vilde gaa til Voldsomheder, saafremt Fogden skred til Udpantning og Exekution. Hedemarken syntes at staa paa Grænsen af Oprør[2].

For Inddrivningen af de tvungne Bankindskud havde dette sine uheldige Følger. Den blev paa flere Maader vanskeliggjort, og den maatte nødvendig gaa langsommere, end det var forudsat i Kundgjørelsen af 23de December 1816.

For Finansdepartementet maa det paa denne Tid have taget meget Arbeide, alene at undersøge og besvare de Andragender, som stadig kom frem om at faa Udsættelse eller anden Lettelse med Bankindskuddene, — og at afgjøre de Klager, der blev indgivne. Hvor disse angik Ligningen, var det let at komme derfra med en Henvisning til det Faktum, at denne laa aldeles udenfor det Felt, paa hvilket Regjeringen havde Myndighed til at gribe ind. I andre Tilfælde lød Svaret som oftest, at Loven uvægerlig maatte følges. Selv da der i Marts 1817 forelaa Andragende fra Bankdirektionen i Trondhjem om at tilstaa Udsættelser, blev der givet det samme Svar[3]; Finansdepartementet og den norske

---

[1] Halvor Hoel var en Mand, der tillagde sig selv en stor Betydning. Han lod jævnlig høre fra sig gjennem Aviserne. Se saaledes *Intelligentssedlerne* for 1816, No. 5, 16, 21, 27, 57 og 91.

[2] Kilderne for denne Skildring af Forholdene, som de i 1817 artede sig paa Oplandene, er de righoldige Oplysninger, som fornemmelig indeholdes i Finansdepartementets Referatprotokoller.

[3] Statsraadets Protokol for indstillede Sager, 28de Marts 1817, i Statssekretariatets Arkiv.

Regjering kunde ikke anbefale det til Indvilgelse af Kongen, da Grundloven ikke hjemlede Adgang til at foretage nogen Forandring i den netop givne Lov.

Under alt dette gik det langsomt med Indløsningen og Tilintetgjørelsen af de gamle Papirpenge. Men Maalet var dog heller ikke her tabt af Syne. Det Apparat, som var anordnet i Loven om Rigsbanksedlerne, kom til rette Tid istand, og udenfor Porten ved Slotsbryggen paa Akershus byggedes den Ovn, hvori Rigsbanksedlerne skulde gaa op i Røg. Saa gjaldt det kun om at faa Sedlerne ind. Men her mødte der Vanskeligheder, tildels endog meget alvorlige. Det gik ikke an, saalænge Norges Bank ikke havde rukket saa langt som til at optage sin seddeludstedende Virksomhed, at drive for haardt paa med Indløsningen af de gamle Sedler. Cirkulationsmidler maatte haves, og man kunde være fornøiet, at man ialfald havde Rigsbankens Repræsentativer at ty til, medens Landet kjæmpede og led for at grundlægge Norges Bank [1].

De nye Bestemmelser blev gjennem hele Aaret 1817 i det væsentlige kun staaende paa Papiret. Finanserne og Landets hele Rørelse i dens Almindelighed blev derved bunden, og Udlandets Pengeverden, som var henvist til at dømme efter, hvad enhver kunde se for sine Øine, vilde ikke fatte Tillid til Norges Evne til at reise sig fra sin dybe økonomiske Afmagt. Navnlig kunde det for Udlandet være paafaldende, at den nye Bank ikke kom i Virksomhed. Den

---

[1] Hele det samlede Beløb af de Sedler, Rigsbanken siden sin Oprettelse havde udstedt i Norge, lydende paa Summer fra 100 Rbdlr. ned til 3 Skilling, var som tidligere nævnt 31 312 127 Rbdlr. 12 β N. V. Af disse fandtes i September 1816 i Bankens Værge Sedler til et Beløb af 4 210 302 Rbdlr. 80 β. Af de tilbageværende 27 101 824 Rbdlr. 28 β havde Banken først de to Millioner tilgode, som den havde forskudt Statskassen; gjennem sine Filialer havde den udestaaende Fordringer, som endnu ikke var inddrevne, for 373 985 Rbdlr. 73 β og derhos forskjellige Fordringer, som efterhaanden ventedes at indkomme inden Aarets Udgang, tilsammen 341 142 Rbdlr. 4 β. Hvad der efter dette var tilbage, det regnedes som Rigsbankens cirkulerende Seddelmasse, og skulde altsaa omtrent udgjøre en Sum af 24 386 696 Rbdlr. 28 β. Dertil kom yderligere 12 021 Rbdlr. 16 β i Rigsbanktegn af Kobber, der var sat ud af Cirkulation, og nu kunde overlades Mynten paa Kongsberg til ny Udmyntning af de ved Loven om Pengevæsenet anordnede Kobberpenge. Ifølge samme Lovs § 14 skulde de ubenyttede Sedler opbrændes paa een Gang, de øvrige efterhaanden med maanedlige Mellemrum, og til at kontrollere denne Opbrænding blev der af Regjeringen den 12te September 1816 nedsat en Kommission af ti Medlemmer. For disse udfærdigedes Kommissorium af 24de (25de?) September og derefter en af Finansdepartementet udarbeidet Instruktion. — Referatprotokol for 1816, II, No. 854, 865, 866, i Rigsarkivet.

syntes at staa fast, og ved Udgangen af 1817 havde dens Direktion blot udrettet saare lidet.

Navnlig havde Banken svigtet sin Opgave, at skulle bringe Rigsbanksedlerne ud af Cirkulation. Indløsningen af disse Sedler var, efterat de første to Millioner var inddragne og tilintetgjorte, bestemt til at foregaa ved de nye Sedler, som Norges Bank skulde udstede. Men dennes Direktion kunde ikke i rette Tid skaffe Rigsbanken det nødvendige Antal af Sedler til at lade Indløsningen foregaa inden den lovbestemte Termin, Udgangen af Aaret 1817. Saa blev det i det sidste Øieblik bekjendtgjort, — under 4de December 1817, — at Indløsningen fremdeles maatte udstaa, medens Rigsbanksedlerne skulde forblive i Omløb.

Ved Aarsskiftet 1817—1818 modtog imidlertid Rigsbanken fra Bankdirektionen i Trondhjem paa det Laan i de nye Sedler, hvormed Norges Bank skulde forstrække Rigsbanken til Indløsning af dennes Sedler, 178 000 Spd. i Norges Banks Sedler. Men Rigsbankens Direktion dristede sig alligevel ikke til nu at fastsætte nogen Tid, da Indløsningen skulde være helt tilendebragt, — forinden den ialfald havde Sikkerhed for, at den til en bestemt Tid kunde faa sig tilsendt den hele Laanesum i de nye Sedler. Rigsbankens Direktion ansaa det af flere Grunde uhensigtsmæssigt at begynde nogen Inddragning af mindre Beløb med de nye Sedler, den foreløbig havde faaet. Finansdepartementet regnede imidlertid ikke disse Betænkeligheder for tilstrækkelig vægtige til, at Indløsningen derfor skulde udsættes. Det foretrak at lade denne ufortøvet begynde med de Sedler, som Rigsbanken allerede havde faaet sig tilsendt fra Norges Bank[1].

Her var netop et af de Punkter, hvori Forventningerne fra 1816 allermest havde slaaet Feil; den 8de Mai 1818 oplystes det fra Rigsbankens Kontor, at der, selv med det for Bankindskud indkomne Seddelbeløb, ikke var opbrændt mere, end at der endnu skulde være i Omløb over 22 Millioner af Rigsbankens Sedler[2].

Imidlertid nærmede sig Tiden for det næste Storting, der skulde samles den 1ste Februar 1818, og i Grunden var ikke noget kommet i Gang af alt, som i 1816 havde været ventileret. Det eneste nye, som

[1] Statsraadets Protokol for afgjorte Sager, 13de Januar 1818, i Statssekretariatets Arkiv.

[2] Af Bekjendtgjørelser og Notitser i *Rigstidenden* kan det sees, hvorledes der efterhaanden blev opbrændt forskjellige Beløb, deriblandt 27de Marts 1817 hele 4 210 133 Rbdlr. 3 β N. V. og 30te April 321 217 Rbdlr. N. V., 28de Mai 210 068 Rbdlr. 68 β N. V. og 3die Juli 167 030 Rbdlr. N. V.

man havde opnaaet at se i Virksomhed, var de midlertidige Laane- og Diskonto-Indretninger.

For øvrigt var det gaaet ganske anderledes end ventet. Grev Wedel kunde sige, at han havde forudseet dette. Men det gav dog ingen Trøst. Medens man paa Stortinget i 1816 havde forudsat, at det nye Pengevæsen skulde være ordnet og Banken i Virksomhed, naar dets Efterfølger samledes i 1818, saa viste det sig, at den finansielle Stilling ved Begyndelsen af 1818 ikke skulde være saa væsentlig forskjellig fra, hvad den tidligere havde været. Saa maatte de samme, i Borgernes Ve og Vel indgribende Spørgsmaal atter melde sig til Drøftelse og Afgjørelse, og hvad der i denne Henseende forelaa for Stortinget i 1818, blev ikke mindre vigtigt end, hvad der havde været under Behandling i 1815—16. Den finansielle Stilling havde bevaret sit gamle Præg. Landets økonomiske Fremtid tegnede sig graat i graat. Endnu havde ingen opdaget det Lysglimt, hvorefter alle speidede i alvorsfuld Bekymring.

Rigsbanksedlerne var fremdeles i Cirkulation, og der kunde endnu ikke stilles noget i Udsigt med Hensyn til det Tidspunkt, da de helt kunde forsvinde. Den frivillige Bank havde været en Drøm, der ikke lod sig opfylde, og idet man saa havde maattet gaa den anden Vei og søge at istandbringe en Bank gjennem tvungne Indskud, havde ogsaa denne mødt Vanskeligheder. Norges Bank, til hvis Virkninger der var knyttet saa mangt et Haab, var endnu ikke helt kommen istand. Man havde Laane- og Diskonto-Indretningerne, der skulde have lettet Stillingen, men i Stedet havde vist sig uhensigtsmæssige, ikke svarende til de Forventninger, der var opgjorte paa Forhaand, og nogen anden Udvei til at skaffe Cirkulationsmidler havde ikke ladet sig anvise. Pengemangelen var større end i 1815, og ingen vovede at have nogen Mening om, naar en Bedring kunde ventes at indtræde.

Bægeret var imidlertid ikke dermed fyldt. Endnu ventede der, forinden Stortinget samledes, en Overraskelse af den pinligste Art, og denne Gang kom Slaget fra Rigsbanken. Denne havde i den senere Tid været betragtet som en likviderende Institution, men bragte sig nu paa den mest opsigtvækkende Maade i Erindring.

Rigsbanken havde været meget overladt til sig selv. Det ser ud, som om der fra alle Sider var vist en ubetinget Tillid til Direktionens enkelte Medlemmers personlige Hæderlighed, og som om denne Tillid atter bevirkede, at der ikke var stillet noget støre Krav til Kontrol. I 1815 var det desuden Forudsætningen, at Rigsbankens Affærer meget snart vilde være afviklede.

Men Direktørerne selv fandt ikke den Slaphed i Tilsynet tilfredsstillende, som heraf blev en Følge. De ønskede mere Kontrol. Straks efter Nytaar 1815 (9de Januar) indgav samtlige Direktører en Ansøgning om at faa udnævnt en Generalkontrollør, med det Hverv at undersøge og decidere Bankens Regnskaber. Men Regjeringen gik ikke ind paa dette Forlangende, og gav det Svar, at den vilde vente med at træffe Bestemmelse i denne Sag, „indtil Beslutning angaaende Bank for Norge er tagen i Almindelighed“. Da Rosenkrantz ved samme Tid traadte ud af Direktionen, var der Tale om at give ham en Statsraad som Efterfølger, uden at der dog kom noget ud deraf. Forudsætningen var jo altid, at Rigsbanken snart skulde stanse, og at den ikke behøvede videre Tilsyn.

Den samme Tillid, som Regjeringen havde vist den samlede Direktion, mente dennes Medlemmer ogsaa at kunne vise hinanden indbyrdes. De tre af dem var stærkt optagne med andre Gjøremaal, Westye Egeberg og Thomas Heftye med sine egne Handelshuse, Jacob Nielsen desuden med Bestyrelsen af det Ankerske Fideikommis. Saa overlod de, i blind Tro paa Mandens Ærlighed og Solvens, det meste af Bankens løbende Forretninger til David Thrane, den fjerde Direktør, som tillige var dens Kasserer. De glemte, at der gives Tilfælde, hvor for megen Tillid kan paadrage et byrdefuldt Ansvar.

David Thrane var ikke denne Tillid værdig.

Stolende paa sin rige Fader, Justitsraad Paul Thrane, førte han et stort Hus og supplerede derved i Stilhed sine egne Indtægter af Bankens Kasse. Uagtet Kontrollen var slap og Tilliden stor, kunde dette i Længden ikke gaa, og en Dag maatte omsider Opdagelsen og Afsløringen af Kassererens Misligheder komme. Grev Wedel var den, som først anede Uraad[1]. Medens alle andre i David Thrane saa den rige, solvente Mand, havde han fattet Mistanke, og snart aabenbaredes Skandalen. Den 22de December 1817 modtog Finansdepartementet fra de tre andre Direktører en Skrivelse, med Underretning om, at Bankens Kasserer, deres Kollega, ikke kunde gjøre Rede for det fulde Beløb, som skulde være i Kassen. Kassemangelen var paa det allernærmeste en Million Rigsbankdaler N. V. eller hundrede tusinde Spd. (Kr. 400 000)[2].

Sagen vakte en overordentlig Opsigt. Thrane blev arresteret, hans Bo beslaglagt, og de øvrige Direktører suspenderedes. Imidlertid blev

[1] Saa heder det i den Rapport, som blev afgiven til Carl Johan fra Statholderen.
[2] Om denne Affære med Kassemangelen i den midlertidige Rigsbank kan i Almindelighed henvises til de trykte Forhandlinger fra Stortinget i 1818.

Sagen mindelig bilagt, og med Stortingets Samtykke blev i 1818 al Tiltale mod Thrane frafaldt og Suspensionen hævet, mod at de tre Direktører i Forening med Justitsraad Thrane paatog sig i Løbet af ti Aar hver at betale en Fjerdedel af Kassemangelen.

David Thranes Kassemangel indtraf paa den mest ubeleilige Tid, den overhovedet kunde komme, — lige før Stortingets Aabning. Idet Underbalansen blev overtagen af Direktionen, fik den ingen Følger for Staten. Thranes Kolleger blev derimod Ofre for sin Tillid mod en uværdig, — eller maaske for Mangelen paa en udenfra kommende virksom Kontrol. Thi det kan tænkes, at de allerede i 1815 havde begyndt at nære visse Mistanker, og Henvendelsen om at faa udnævnt en Generalkontrollør har maaske havt sine hemmelige Forudsætninger.

Som det nu var, maatte Kassemangelen i Rigsbanken blive en stor Skandale. Den kom næsten paa Dagen et Aar efter Kundgjørelsen om den tvungne Bank, som et Tillæg til alle de øvrige Ulykker, af hvilke Staten hjemsøgtes. Den havde imidlertid ingen virkelig Sammenhæng med disse, uden forsaavidt den vilde bleven mindre eller endog helt været undgaaet, hvis Pengevæsenet tidligere havde kunnet bringes i Orden og Rigsbanken dermed have afsluttet sin Virksomhed. Men de stadige Udsættelser dermed havde bevirket, at Thrane saa længe havde kunnet drive sit uærlige Spil.

VII.

STORTINGET I 1818 OG PENGEVÆSENET.

Skuffede Forhaabninger, — Misnøie til alle Sider, det var Særkjendet for den finansielle Situation, som den tegnede sig ved Frembrudet af det nye Aar 1818. Mange Illusioner var brustne. Trykket kjendtes haardere end nogensinde før. Handelen led vedvarende under den samme alvorlige Krise, og rundt om i mange Landdistrikter herskede en dump Misfornøielse, som paa sine Steder endog antog en saa truende Karakter, at Muligheden af oprørske Bevægelser ikke kunde regnes at være helt udelukket. Der var sat en Agitation i Gang, som skabte bestemte Opinioner, og disse gjaldt fremfor noget andet Finansstyrelsen, som endnu mere end i 1815 var bleven det store Midtpunkt, hvorom alles Tanker dreiede sig.

Pengemangelen føltes nu værre end nogensinde tidligere. Fra talrige Hold lød der Klager og atter Klager over den fortvivlede Tilstand, hvori Landet var kommet ind. Det viste sig her, hvilket Uheld det var, at Rigsbanksedlernes Inddragning havde begyndt for tidlig, inden endnu Norges Bank kunde gaa i Gang med sin Seddeludstedelse. Dette fremkaldte Klager. Andre Klager gjaldt i Almindelighed Størrelsen af den cirkulerende Seddelmasse, der paastodes under alle Forhold at være altfor ringe, og der ankedes specielt over, at den norske Pengemængde var uforholdsmæssig knap ved Siden af den svenske; for ikke at stille Norge i en altfor stor Underlegenhed mod Sverige, maatte den — som det nu hed — være fire eller fem Gange større[1]. Af

[1] *Nationalbladet*, Hefte 10, for 25de Februar 1818, S. 138 flg. — Tidens Aviser indeholder mange forskjellige, tildels ironiske Artikler, der viser Stemningen, som den her er skildret; smlgn. *Intelligentssedlerne* for 1818, No. 17, 23, 28 (en Klage fra Gaardbruger Povel Dobloug i Vang, Hedemarken), 29 og 55

speciel Vægt i det praktiske Liv var Klagerne over de Vanskeligheder, som mødte enhver Debitor, naar han skulde indfrie sine Forpligtelser. Det paastodes, at der omtrent ikke var Penge at opdrive, og der hørtes ildevarslende Spaadomme, at Landets Jordbrugere snart vilde være ruinerede, hvis denne Tilstand skulde vedvare. I disse Klager og i denne Frygt kan der have været nogen Overdrivelse. Men i sin Samstemmighed har de en saadan Karakter, at de i det væsentlige maa være sande. De stemmer godt overens med de Klager, som tidligere havde været at høre, og de vidner om Tyngden i det Tryk, der som en Mare hvilede over Folket, knugende og lammende for al Foretagsomhed.

Under saadanne Forhold var det let at vinde Øre for finansielle Projekter, hvori der lovedes Guld og grønne Skove, og som skulde skabe en hidtil ukjendt Velstand, naar blot Statsmagterne vilde realisere dem. Allerede i 1815 og 1816 havde denne Sort Projektmageri blomstret. I 1818 var Jordbunden endnu mere gunstig for deres Vækst. Det var nu blevet den gyldne Tid for enhver politisk og finansiel Kvaksalver.

Fremfor alle andre stod Overkrigskommissær Vincents SEBBELOW fra Christianssand som Mængdens store Orakel, der bød frem sin Finansplan som det ufeilbarlige Middel, der kunde læge alle de Onder, hvorunder Landet led. Sebbelow var den ideale finansielle Markskriger, for hvem intet stod fast, og som havde Raad for alle Uraad. Han hørtes af mange, og mellem hans troende Tilhængere gjorde det neppe noget Afbræk i den Tillid, han nød, naar en Mand som J. H. VOGT fandt at maatte tage tilorde imod hans Skriverier og blotte Hulheden i hans Fantasterier.

Allerede i 1815 og 1816 havde Sebbelow havt en Plan fix og færdig til Finansernes Ophjælp, og i 1818 havde han den endmere udarbeidet. Den udkom nu i Trykken. Det var, hvis man blot kunde tro ham, et overmaade simpelt System, der krævedes; Pengene skulde ligesom vælde frem af Jordens Skjød, og Sebbelow vilde „uden at forarme

---

(*Ønske-Vers for Statsraadet og Storthingsherrerne* fra Andreas Tønnesen i Drøbak), 31 (paa ny fra P. Dobloug og flere mod Grev Wedel og hans Foranstaltninger rettede Klager), 32, 34, 44, 45, 60 (Andragende til Stortinget fra Bønder i forskjellige Landsdele, dateret Norge 20de Juli 1818, hvorom smlgn. *Rigstidenden,* No. 61, Tillæg), 62 (*Indsenderen heraf troer, at det ikke var urigtig, om Storthinget vedvarede bestandig, dog saaledes, at nye Repræsentanter omskiftedes hver Uge eller Maaned, saa Enhver kunne have Anledning til at udvikle sine patriotiske Talenter og fortjene noget. 1818*), 72 (om de mange Falliter), 79, 80 (Klage over Skattebyrden).

nogen, uden at gjøre Laan, uden at paabyrde eller paaligne enten Formue- eller Næringskat, og uden at forringe eller gjøre Indgreb i nogen Mands Eiendom eller Rettighed“ grundlægge en Bank og siden forbedre Agerdyrkningen og skabe en stor industriel Virksomhed. Det var det ægte finansielle Markskrigeri, hvormed han bød sig frem som den, der havde at anvise Midlet til Lægedom for alle de finansielle Ulykker. Da han i 1818 paa ny mødte frem, kunde han fortælle, at hvis Stortinget i 1816 blot havde villet følge hans Raad, da havde nu Landets økonomiske Stilling været en anden, og han havde let for at blive troet[1].

Projektmagerier af denne Art gjorde megen Skade. De bidrog foreløbig kun til at give den herskende Misfornøielse mere Luft under Vingerne. Denne søgte selv de Personer, mod hvem den kunde vende sig, og den rettedes da hurtig mod den Mand, der som Finansdepartementets Chef indtog den mest fremskudte Plads. Grev Wedel var, skjønt han ikke havde noget Ansvar for de Beslutninger af Stortinget, der føiede de tungeste Stene til den Byrde, hvorunder Landet led, dog ifølge sin Stilling nærmest til at rammes af Uviljen over disse Foranstaltninger. Han var jo den, som for en Del skulde sætte det med dem forbundne Maskineri i Gang, og naar Pengemangelen truede med at stanse baade Statens og de privates Virksomhed, da vendtes Mængdens Bebreidelser naturlig først mod ham.

Paa en Tid, da Landet led, som i 1817 og 1818, var det kun altfor fristende at vælte Ansvaret for alle Ulykker over paa den enkelte Mand, der stod i Spidsen for Finansvæsenet, og at søge Skylden hos ham. Den store Mængde tænkte ikke paa, at de Beslutninger, der

---

[1] *Intelligentssedlerne* for 1815, No. 102; for 1816, No. 3 og 12. En skarp Kritik af Sebbelows Bankplan læses i *Rigstidenden* for 1818, No. 28, Tillæg, hvormed maa sammenlignes No. 30, Tillæg, og *Intelligentssedlerne* for 1818, No. 25, 29, 32, 37, 38, 49, 51, 52 og 54. I *Rigstidenden* for 1818, No. 30 leverede J. H. Vogt en Kritik over Sebbelows finansielle Ideer, hvorefter der paafulgte en Polemik, for hvis Vedkommende der kan henvises til No. 32, 33, 34 og 56, Tillæg, samt *Intelligentssedlerne* for s. A. No. 39, Tillæg, og 41, Tillæg. Endelig findes Bankplanen anbefalet i *Rigstidenden*, No. 27, Tillæg, med Svar i No. 28, Tillæg. — Sebbelow udgav i 1818 to Brochurer, den ene med Titelen *Forslag til strax at afhjælpe, det Norske Folks Nød og Frygt, ved uopholdelig at give det tilbage Alt, hvad det har været aftvunget til den tvungne Banks Fond.* J. H. Vogt udgav en særegen Brochure, hvori han imødegik Sebbelows Ideer. Ifølge en Rapport til Kronprinsen fra Grev Mörner, af 7de Marts 1818 (i Hs. Maj. Kongens Familiearkiv) havde Sebbelow paa Stortinget stiftet en Klub, hvori hans Finansplan drøftedes; det var dog kun mindre betydende Medlemmer af Forsamlingen, derimellem en eller to Bønder, som havde indmeldt sig i denne Klub.

voldte det største Tryk, var fattede i direkte Strid med Grev Wedels Ønsker og Meninger. Saadant glemtes let.

Personlig kunde han tage alle disse Angreb med stor Ro. Under visse Forudsætninger maatte det, hvis ikke Stillingen havde været en saa fortvivlet, som den var bleven, næsten have været ham en personlig Tilfredsstillelse at kunne godtgjøre, at han i 1816 havde bedømt de finansielle Forhold rigtig, og at han havde forudsagt, hvad der maatte komme. Han havde, da det første ordentlige Storting fattede sine Beslutninger om Pengevæsenet, lagt sine Tvivl frem om deres Udførbarhed. Han havde da alene kunnet tilraade Sanktion af de didhørende Love paa det Grundlag, at der ikke i Øieblikket lod sig opnaa noget bedre. Men en saadan Bevidsthed om at have forudsagt de uafvendelige Følger af den Fremgangsmaade, der nu engang var valgt, kunde ikke give ham et lysere, et mere tillidsfuldt Billede af Fædrelandets Skjæbne i den nærmeste Fremtid, og ikke borttage hans Ængstelse for denne. Vanskelighederne tog ikke derfor af.

Kassandras Rolle bliver aldrig i Længden tilfredsstillende. Men der kom dertil endnu andre Hensyn. Han maatte være forberedt paa at tage op en skarp Kamp mod den rundt omkring ulmende Misfornøielse. Hans Embedsstilling var den norske Finanspolitiks Uriaspost, — saa meget mere udsat, som det kunde forudsees, at de Angreb, der forestod, ikke alene vilde gjælde de store Hovedprinciper for Finansstyrelsen, men ogsaa tendere mod at komme ham tillivs i hans mere personlige Forhold.

Naar der rundt om i Landet pantedes og exekveredes for Bankindskud og Skatter, da erindrede kun de færreste, hvem der havde voldt dette, og saa vendtes Uviljen og Hadet imod den ene Mand, hos hvem Mængden troede at kunne søge Aarsagerne til sine Lidelser.

Hvor mange af dem, som havde gaaet til Finansdepartementet med Anmodning om Laan eller om Hjælp i en anden Form, var det vel ikke, som fortørnedes, naar de modtog det uundgaaelige Afslag, — og som da optændtes til Vrede mod den Mand, der ikke kunde følge sit Hjertes Stemme, men maatte gjøre sig haard og ubøielig mod de Krav, hvis Beføielse han selv saa inderlig vel forstod? I saadanne Tider, da søges der efter en Syndebuk, — og han var nu kun altfor let at finde. Men paa denne Maade blev Grev Wedels Stilling i den almindelige Opinion en ganske anden end ved det foregaaende Stortings Sammentræden. Han dadledes for ethvert Uheld, der rammede, uanseet om de helt laa udenfor det Felt, hvor han personlig kunde raade.

Allerede ved denne Tid havde det kritiksyge Publikum fundet en Ankepost, hvor det ansaaes muligt at komme ham tillivs. Mod Slutningen af 1816 havde nemlig Handelshuset Weddick & Wendel i Amsterdam, som indtil da stedse havde været anseet som *meget agtværdigt og solid*, stanset sine Betalinger. Denne Hjobspost var ankommen til Christiania 7de Januar 1817. Finansdepartementet vidste, at der bl. a. hos Weddick & Wendel for dets Regning henlaa uafhændet 2 445 Fustager Blaafarve samt noget Arsenik og Kobber. Allerede den 9de sendtes der en Anmodning til Konsul Hasselgren i Amsterdam om at reklamere alle endnu usolgte Varer. Da kom det imidlertid for Dagen, at Hovedmassen var pantsat af Handelshuset i den Nød, hvori det forinden Stansningen havde befundet sig. Dette var et nyt Tordenslag. Kommissionærernes Uærlighed kom til alt det øvrige.

Kun 175 Fustager Blaafarve og 5 Fustager Arsenik lod sig redde. Hvad der var af Kobber, var solgt, og ligesaa 205 Fustager Blaafarve. Pengene var af de udenlandske Kjøbere indbetalte til det stansede Handelshus og ikke længere at erholde. Departementet havde under Overveielse at lade Panthaverne udløse, men det havde ingen Penge og maatte lade alle saadanne Planer fare. Gjennem Konsulatet traf det derimod de nødvendige Foranstaltninger til ved Beslaglæggelse at sikre sig, hvad der kunde blive tilovers. Den norske Statskasse blev nu Kreditor i Weddick & Wendels Bo for en Sum af 200 000 Gulden[1].

Skjønt dette Beløb — ca. Kr. 300 000 — ikke i og for sig var saa overvættes stort, og skjønt det siden viste sig at være adskillig mindre og den hele Affære under andre Forhold ikke havde været at regne for nogen større Sag, saa tog det sig nu anderledes ud. I 1816 havde Statskassen været i Underbalanse, og den var det fremdeles i 1817. At saa var Tilfældet, blev straks fra Departementet forklaret for Regjeringen og for Kongen. Det blev en ny Ulykke, der kom til de mange andre. Det var, som om de norske Finanser stadig skulde hjemsøges, som om det aldrig skulde blive muligt at faa dem bragt i Orden. Allerede i Forveien havde Stillingen været fortvivlet, og for de Udgifter,

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1817, I, No. 104 (15de April), i Rigsarkivet; Protokol ført i Statsraad hos Kongen 10de Mai 1817, Resolution No. 2 084, i Statssekretariatets Arkiv. I Foredraget heder det: „*Departementet har ikke anseet det tjenligt at lade Panthaverne udløse, da Afsætningen af Blaafarver kuns gaaer meget langsomt, og da Statscassen mangler Fonds til ovennævnte Sums Udredelse; men har derimod ved Consulen ladet gjøre Beslag paa det, som i sin Tid ved Salget af dem kunde være tilovers.*“ Den kongelige Resolution lød kun paa, at Sagen *henlægges*.

Statskassen havde at yde til de med Sverige fælles Øiemed, eller som den paa anden Maade skyldte den svenske Statskasse, havde Finansdepartementet netop faaet et Slags Moratorium[1]. Saa meget mere ubeleilig kom nu den amsterdamske Katastrofe.

Weddick & Wendel havde altid nydt ubegrænset Tillid. Men Huset var under den almindelige store Handelskrise kommet op i Forhold, hvorved det blev lammet. Fortvivlelsen havde da drevet dets Chefer til Skridt, der var uærlige, men om hvilke de haabede, at de skulde hjælpe ud af Vanskelighederne. De havde, naar disse var klarede, gjort Regning paa at kunne give enhver sit. Nu lykkedes ikke Manøvren med at reise Penge ved at pantsætte andres Eiendom, og de stod der med Skammen.

I Norge blev der efterhaanden paa Basis af denne Fallit aabnet en heftig Agitation mod Grev Wedel; hans Styrelse af Fædrelandets Finanser stilledes i et mistænkeligt Lys og gjordes til Gjenstand for voldsom Klander. Stemningen gik ham alt mere imod, og der øvedes over ham en Kritik, der var ligesaa streng som ubillig. Hans Foranstaltninger for at lette de finansielle Byrder — saavidt det lod sig gjøre uden ligefremt Brud med Lovene af 1816 — fandt derimod stedse mindre Paaskjønnelse. Hvad der i det Punkt til en Begyndelse havde været af anerkjendende Stemninger, syntes mere og mere at tabe sig.

Under Trykket af en voksende uvenlig, snart for en Del ligefrem fiendtlig Opinion kunde Arbeidet sikkerlig blive tungt nok. Men Grev Wedel gav ikke tabt. Hans Energi var usvækket, og han ofrede sig for Løsningen af de Opgaver, der laa foran ham. Sagerne skulde forberedes for det andet ordentlige Storting, og det var da af den største Vigtighed, at give de finansielle Spørgsmaal en grundig Ud-

[1] Den norske Statskasse skyldte for fjerde Kvartal 1816 den svenske Postkasse 76 499 Rdl. Sv. Banko for Befordringen af den norske Post gjennem Sverige, og det udenrigske Departement og Konvoi-Kommissariatet tilsammen 60 000. Finansdepartementet havde ingen Penge og kunde ikke betale disse Poster. Ved Kgl. Resolution af 4de Marts 1817 (Resol. No. 1 824) fik det saa Udsættelse dermed til 1ste Oktober. Samtidig resolverede Kongen, at der af Sverige skulde ydes den norske Statskasse et midlertidigt Laan af 65 000 Rdl. Bko., at tilbagebetale 1ste Juni. Det kan ansees som givet, at Grev Wedel aldrig har benyttet sig af dette Laan (smlgn. ovenfor, S. 99). — Konvoi-Kommissariatet var en svensk Institution; men det synes, som om Carl Johan har villet give det en mere unionel Karakter. I Statsraad 13de Oktober 1817 (Resol. No. 2 347) resolverede Kongen (Carl XIII.): *„Statsraad Sommerhielm skal tage Sæde i Convoj-Commissariatet indtil videre.“*

redning. Det nye Storting skulde i den Henseende ikke kunne klage over mangelfuld Forberedelse, og derfor var om Høsten Finansdepartementet i travl Virksomhed. Saa var det ogsaa i de øvrige Departementer.

Dette var i Overensstemmelse med Kongens og Kronprinsens Ønsker. *I Statsraad* 13de Oktober 1817 resolverede Carl XIII. — visselig kun som Udtryk for Carl Johans Tanker — følgende: „Ligesom Vor Norske Regjering allerede har til Vor høieste Tilfredshed forelagt Os flere Forslag om forbedrede Indretninger i Riget til Fremlæggelse for anstundende ordentlige Storting, saaledes haaber Vi, at den, af samme ufortrødne Idræt (!) efter at tjene Staten, vil fremdeles overtænke, hvad der endnu i saa Henseende maatte staa tilbage, og da derom indkomme med dens Forslag saa betimeligen, at Vi kan have den fornødne Tid til behørigen at overveie samme.“ Gjennem Linierne i denne Resolution læses det høieste Ønske om at undgaa en Gjentagelse af det, som skede i 1815—16, da Regjeringens Forelæg fremkom sent og Stortingsarbeidet i det hele gik langsomt.

Men uagtet Udsigterne i denne Henseende nu stillede sig bedre, saa var der dog forskjellige Forhold, som bevirkede, at Arbeidet ikke endnu kunde gaa saa hurtig, som ønskeligt var. Regjeringsmaskineriet arbeidede fremdeles for en Del noksaa tungt, og der var mangt og meget at rette og forbedre. Finansdepartementet var for sin Del stærkt optaget af sit Stræv med at kunne møde alle Øieblikkets Krav; man levede for Dagen og derunder gik Tiden.

Saa fik det staa sin Prøve, hvorledes det kunde gaa. Der laa Uveir i Luften, og saasnart det andet ordentlige Storting til bestemt Dag i Februar Maaned 1818 havde traadt sammen, kunde det paa Repræsentanternes nervøse Stemning, som den hurtig lagdes for Dagen under de første Forhandlinger, mærkes, at disse ikke saa den kommende Tid imøde med lyse Forhaabninger. Stortinget fik sig snart forelagt et stort Arbeidsstof. Det var forsaavidt gaaet efter Ønske. Kun blev Budgettet foreløbig ikke fremlagt. Men de særegne Vanskeligheder, som der havde sinket Finansdepartementets Arbeide, havde ikke kunnet hindre Grev Wedel fra at bearbeide og fremlægge Forslag om de andre Spørgsmaal, han skulde bringe frem. Han fik der en Anledning, som det ikke kunde være ham imod at have, til at føre den aabne Tale, til at sige fra. Nu kunde han give sin Udredning af de Hindringer, der havde mødt ham i hans lojale Bestræbelser for at bringe de bedst mulige Resultater ud af de i 1816 fattede Beslutninger. Men saa drog han sig heller ikke i ængstelige Bekymringer tilbage for Muligheden af

et Ansvar, som han, lige modig og lojal, ikke frygtede. Af den Grund ønskede han, at der maatte gives grei, ligefrem Besked, at den hele Stilling, som den var, med de overveiende Skyggesider, kunde lægges frem for Folket.

Saa er da ogsaa skeet. Det stemte med Carl Johans Tanker.

Den kongelige Trontale ved Stortingets Aabning gav allerede Repræsentanterne en Forestilling om, hvad der senere vilde blive dem forelagt. Grundtonen i dette indholdsrige Aktstykke var alt andet end opmuntrende[1]. Stortinget fik høre, at der havde hersket store Tvivl angaaende Hensigtsmæssigheden af at sanktionere Lovene af 14de Juni 1816. Men det kunde tillige udtales som et Haab, at der nu vilde foreligge den fornødne Erfaring til at oplyse om de Beslutninger, der fremdeles skulde fattes. Nærmere Vink gaves dog ikke, udover den almene Sætning, at Folket ikke maatte blinde sig selv i Henseende til sin Stilling, og en Henvisning til den Sandhed, „at man, langt fra at besvære Agerdyrkningen ved haarde Paalæg, bør fremme den ved betydelige Opmuntringer; at Landets Manufakturer er i deres Barndom, eller at de, rettere sagt, neppe er til; at Handelen hviler, i hvormeget end saavel Ind- som Udførselen er lettet," — samt end yderligere, „at ved god Husholdning, Virksomhed og Arbeide maa erstattes, hvad Naturen negtede."

Bag disse, i sig selv saa ubestridelige Sandheder laa der endnu en anden — Sandheden om en stor Nød, om en almindelig Pengeforlegenhed, om en nedtrykt Stemning, — alt endnu mere trykket og kuet, endnu mere fortvivlet end om Sommeren 1815. Vi ved ikke, i hvilken Udstrækning Grev Wedel eller noget andet Regjeringsmedlem har været tagen med paa Raad ved Affattelsen af denne Trontale, som imidlertid stemmer vel overens med hans Meninger om de mislige økonomiske Forhold. Men der er andre Dokumenter fra samme Tid, der skyldes hans Initiativ, og som er udarbeidede af ham selv eller under hans Tilsyn. Ligesom han havde at bære Hovedansvaret for disse, saa var det ogsaa

[1] Jacob Aall, *Nutid og Fortid,* I, S. 103 flg. Det siges bl. a. her: „*Under saa store Vanskeligheder sammentraadte det andet ordentlige Storthing 1818, og det kan ikke nægtes, at det havde høist forviklede Spørgsmaal, med Hensyn til Pengevæsenet, at løse. Denne Landets vanskelige Stilling fordulgtes ikke i den Tale, hvormed dette Storthing aabnedes. — — — I denne Tale afmaledes med stærke Farver Manufakturernes, Agerdyrkningens og Handelens slette Tilstand, hvis sørgelige Følger for det hele Samfund blot ved god Husholdning og Virksomhed kunde forebygges.*"

gjennem dem, han talte til Samtiden om, hvad han ansaa for den rette Vei til at redde Fædrelandets Pengevæsen.

I det Foredrag, som laa til Grund for den kongelige Proposition af 7de Februar 1818 om Bank- og Pengevæsenet har Grev Wedel sagt sit Ord om den finansielle Situation og givet Anvisning paa de Midler, han vilde anbefale som hensigtsmæssige til at afhjælpe de Vanskeligheder, der var opstaaede ved Beslutningerne fra 1816. Hans Udtalelser om disse og om den Metode, han havde anvendt til at afværge alle mislige Følger, falder væsentlig sammen med, hvad i det foregaaende er meddelt om hans Finansstyrelse[1].

I Øieblikket blev det ham en Hovedsag at vinde Tid og at opnaa Henstand for alle, som endnu stod til Rest med de tvungne Bankindskud. Grev Wedel regnede de altfor knappe Tidsfrister som en Hovedfeil ved den i 1816 istandbragte Ordning, og nu vilde han, saavidt det stod til ham, opnaa en Forlængelse af disse. Han saa — og det udtalte han nu — at en Anvendelse af „de yderste Tvangsmidler til Inddrivelsen“, saadan som Loven havde foreskrevet dem, vilde virke ødelæggende og Øiemedet maaske alligevel ikke opnaaes. Af denne Grund foreslog han, at der maatte meddeles Direktionen for den nye Bank Bemyndigelse til at bevilge de Indskydere, som i det mindste havde udredet sit halve Indskud, og som ikke saa sig istand til straks at betale det resterende, Henstand til 1ste Januar 1819 — paa visse, nærmere angivne Betingelser.

Dette var Propositionens første Hovedpunkt.

Det andet angik en Reduktion af Bankens Grundfond, med det Beløb, som var indkommet i Henhold til Resolutionen af 3die Februar 1817, — det var, som det sagdes i Propositionen, et Forslag om at anvende et Middel, hvorved der opstod en større Fordel, end om de ved Rigsbanksedler afgjorte Indskud allerede efter Loven af 14de Juni 1816 var betalte til Banken med rede Sølv. Det foresloges nu at

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1818, I, No. 18 (i Rigsarkivet). Foredraget, der blev refereret 14de Januar 1818, giver bl. a. en Historik over, hvad der indtil da var foretaget med Norges Bank. Det er indtaget i den Stortinget forelagte Kgl. Proposition, der er trykt i *Storthings-Forhandlinger for 1818,* I, Februar, S. 265 flg. og i Uddrag er gjengiven i *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* I, S. 472 flg. Da Propositionens Konklusion blev trykt i *Rigstidenden* for 1818, No. 17, fandt Forslaget om at give Henstand med Restanser paa Bankindskuddene Tilslutning hos Indsendere i *Intelligentssedlerne* for 1818, No. 21 og 22; smlgn. No. 28 (en Redegjørelse fra Lieutenant Jakob Hoel) og 35.

formindske den nye Banks Sølvfond med et Beløb, der svarede til den Sum, som var indkommen i Henhold til Resolutionen. Sølvfondet skulde efter dette være 1 890 000 Spd. — ikke, som oprindelig bestemt, 2 000 000 Spd. — Ligesaa foresloges, at det skulde have sit Forblivende dermed, at de indkomne 2 750 000 Rbdlr. N. V. var opbrændte. Denne Sum skulde ellers været indløst med 275 000 Sølvspecier, som nu kunde spares, idet den nye Bank, naar et saa stort Beløb af de gamle Sedler var opbrændte, ikke behøvede at indløse dem.

Propositionen betegner saaledes en Tilbagevenden til det Standpunkt, Grev Wedel havde indtaget den 31te December 1816 (S. 113), da han først i Statsraadet vakte den Motion, som foranledigede Resolutionen af 3die Februar 1817. I det siden forløbne Aar havde det vist sig umuligt at opdrive noget Statslaan, og Finansdepartementet havde ikke kunnet anvise en anden Udvei til at skaffe det Sølv, med hvilket det skulde overtage Indskydernes Forpligtelser til Banken.

Forslaget blev nærmere begrundet ved følgende Regnestykke: „Bankens Sølvfond er bestemt til 2 000 000 Spd. rede Sølv. Herpaa kan udstedes indtil 4 Millioner Spd. i Sedler, hvoraf, ifald den her omhandlede Operation ikke havde fundet Sted, circa 2 300 000 Spd. uden Renter som et Laan skulde anvendes til Indløsning af circa 23 000 000 Rigsbankdaler i Rigsbanksedler, saa at kuns 1 700 000 Spd. blev tilbage til bankmæssige Laan og Diskonteringer, hvorimod nu, efterat ovennævnte Operation er foregaaet, Bankens Sølvfond, naar det fremsatte Forslag bifaldes, bliver 1 890 000 Species. Af disse skal i saa Tilfælde til Indløsning af ikkun 20 250 000 Rbdlr. i Rigsbanksedler blive at anvende 2 025 000 Spd., og til bankmæssige Operationer blive tilbage 1 755 000 Spd., altsaa 55 000 Spd. mere end i første Tilfælde. Desuden vil da det Laan, som den nye Bank gjør til Rigsbanksedlernes Indløsning, og som ved Skat paa Formue og Næring skal refunderes, nedsættes fra 2 300 000 Spd. til 2 025 000 Spd., Skatten ligeledes formindskes fra 230 000 Spd. til 202 500 Spd. aarlig, hvorved Byrden for Undersaatterne bliver 27 500 Spd. mindre, aarligen i 10 Aar." Forudsætningen for den hele Reduktion var for øvrigt den, at Aktiernes Antal i Norges Bank ikke derved skulde formindskes.

Videre indeholdt Propositionen Forslag om Bemyndigelse for Norges Banks Direktion til at udstede Sedler, lydende paa halve og femtedels Specier (60 og 24 Skilling), for derigjennem at afhjælpe Mangelen paa Skillemynt, — samt Forslag om at ophæve Laane- og Diskonto-Indretningerne, og om, at Norges Bank straks burde erstatte Statskassen de

Summer, hvormed denne hidtil havde maattet forskyde Banken, samt at Norges Bank selv for Eftertiden maatte bestride sine egne Udgifter. Hidtil var der paa denne Maade anvist 39 000 Spd., hvilket var generende nok, „da Statskassen høiligen tiltrænger enhver af de samme anviste Ressurser“.

Slutningsordene i den kongelige Proposition viste, at det ogsaa havde været under Overveielse at foreslaa andre „Modifikationer i Henseende til den lovbestemte Plan for Bank- og Pengevæsenet,“ men at det var anseet utilraadeligt at gaa videre end „til de faa Forandringer, som Tidsomstændighederne gjør til en bydende Nødvendighed.“ Aarsagen hertil var, som det heder, „den urokkelige Overbevisning, at ligesom alle Tiders Erfaring har vist Farligheden i mange Henseender af Omvæltninger(?) i Pengevæsenet, saaledes vilde i nærværende Tilfælde en Kuldkastelse af den ved Lov bestemte Plan, efter flere i faa Aar foretagne Pengerevolutioner, aldeles for lang Tid tilintetgjøre den baade i og udenfor Riget svækkede Tillid, hvorimod man kun ved standhaftigen og stadigen at følge en lagt Plan, om den end har Mangler og for Øieblikket findes trykkende, kan vente at oprette Krediten.“ Det er et lignende Ræsonnement som det, Grev Wedel om Høsten 1816 havde ført til Statsminister Anker.

Paa Grundlag af, hvad der var fremført, foresloges det Stortinget at vedtage en dertil svarende Lov, hvorefter Propositionen afsluttedes med en Opfordring til Stortinget om „fortrinligen at beskjæftige sig med denne vigtige Sag og snarest muligt at tage sin Beslutning, for at forebygge de skadelige Virkninger af falske Rygter, som ellers muligen kunde opstaa om nye Forandringer i Pengevæsenet“. Det var Erfaringerne fra 1815 og 1816, som her kom frem og foranledigede Ønsket om at undgaa en Gjentagelse af den Langsomhed, hvormed den Gang Forslagene om Banken og Pengevæsenet var behandlede. Den offentlige Kredit havde lidt under denne Langsomhed, og der kunde nu være Grund til at vente lignende Ulemper, saafremt ikke Stortinget gik energisk frem og handlede hurtig og fast. Det var umuligt at hindre, at der under Omstændigheder som de, hvorunder man nu var stillet, kunde udspredes Rygter om, at store Forandringer var under Planlæggelse, og at muligens hele det nye Pengevæsen skulde omgjøres, — Rygter, der kunde blive meget skadelige for Statens Kredit. Der kan maaske mellem Linierne i den kgl. Proposition læses Antydninger om, at saadanne ildevarslende Rygter allerede var i Omløb, og at det var derfor, denne

Henvendelse nu kom til Stortinget om at vie Sagen al sin Opmærksomhed og træffe en snarlig Afgjørelse.

Grev Wedels Finanspolitik — der havde hans Kollegers Tilslutning — var beregnet paa at holde borte ethvert Moment, der kunde bringe Forstyrrelse. Saa faa og saa smaa Forandringer, som muligt, — kun hvad der var absolut nødvendigt, for at komme videre, — dette og intet derudover var, hvad han i Øieblikket havde foresat sig. Kun dertil sigtede hans Forslag.

Saafremt han, der jo ikke havde billiget de Principer, hvorpaa det foregaaende Storting havde bygget sine Beslutninger, nu vilde have grebet Leiligheden til at foreslaa en helt anden Ordning, da havde Landet, om denne havde faaet Lovsform, maattet begynde paa ny. Men da vilde alt det, som var udrettet efter 1ste Juli 1816, været unyttigt, helt overflødigt. Saa trængte han sin egen Kritik over Principerne tilside, satte Fædrelandets Bedste over alle andre Hensyn og søgte kun at hjælpe over de Skjær, der laa i Veien for en Iværksættelse af Lovene fra 1816. Dermed havde han, og med ham den norske Regjering i dens Helhed, anvist de lige Linier, efter hvilke Arbeidet kunde lægges an; der var givet et, fra alle Sider lige uangribeligt Standpunkt.

Den foran refererede Proposition var, fra Finansdepartementets Side det store Hovedindlæg, hvormed det mødte frem til Stortinget i 1818. Men den var ikke det eneste. Snart efter forelagdes der Stortinget endnu en anden Proposition om Finanserne, dateret 20de Februar. Denne var foranlediget ved en fra Repræsentanterne for den nye Bank indgiven Forestilling. Grev Wedel og Regjeringen kunde i det hele ikke slutte sig til de deri fremsatte Forslag, fordi disse vilde medføre for store Forandringer i de bestaaende Love, hvis Bestemmelser man ikke fandt at burde forrykke. Det var det samme Standpunkt, som allerede kjendes, at det engang vedtagne saavidt muligt maatte fastholdes, da det, af Hensyn til andre, større Interesser, var umuligt at foreslaa nye Omvæltninger. Derimod optog Propositionen et Par andre, af Bankrepræsentanterne fremsatte Forslag, der ikke vilde medføre nogen Fare i denne Henseende[1]. Fremfor alt foresloges at udsætte den Termin, inden hvilken Norges Bank skulde være forpligtet til at indløse sine Sedler med Sølv, fra 1ste Januar 1819, som bestemt i Loven af

[1] *Storthings-Forhandlinger for 1818*, I, Februar, S. 313 flg. *Storthings-Efterretninger, 1814—1833*, I, S. 468 flg.

14de Juni 1816, til 1ste Juli 1819. Direktionen for Norges Bank havde som Termin foreslaaet 1ste Januar 1820.

Endelig fremlagdes senere en tredie kongelig Proposition, dateret 28de Februar. I denne gjordes der Rede for de Vanskeligheder, som havde stillet sig hindrende i Veien for Rigsbanksedlernes endelige Opbrænding inden den lovbestemte Termin, Udgangen af Aaret 1817, idet det ikke havde været muligt for Norges Banks Direktion at forsyne Rigsbanken med den til Indløsningen af dennes Sedler fornødne Sum af de nye Speciesedler. Det havde da været nødvendigt at udfærdige den kgl. Kundgjørelse af 4de December 1817 (S. 129), hvorefter de gamle Rigsbanksedler fremdeles skulde blive i Omløb, indtil den Tid, som Rigsbankens Direktion fastsatte for den endelige Indløsning. Denne Kundgjørelse blev nu ved den tredie Proposition tilstillet Stortinget[1].

Med disse tre kgl. Propositioner havde Stortinget faaet sig forelagt den væsentligste Del af sit Arbeidsstof, forsaavidt det angik Banken og Pengevæsenet. Dertil kom nogle private Forslag om samme Emner. Det hele behandledes af en speciel Komité, der først i Mai fremlagde sin — rigtignok meget vidløftige — Indstilling, som igjen gav Odelstinget Forhandlingsstof for den større Del af Juni Maaneds anden Halvdel.

Men forinden denne Indstilling naaede at tages under Behandling, var der i Stortinget faldt vægtige Meningsudtalelser imod Resolutionen af 3die Februar 1817. Amtmand SIBBERN var her Forslagsstiller, og han fremtraadte bl. a. som Tolk for den mod Resolutionen efterhaanden opstaaede mindre velvillige Stemning. Sibbern vilde, at Stortinget skulde anmode Regjeringen om at stanse med Opbrændingen af de i Henhold til denne Resolution indkomne Rigsbanksedler og dernæst om at udsætte Opbrændingen af de Rigsbanksedler, der indkom i Skatteaaret 1ste Juli 1817 til 30te Juni 1818, af Skatten til Rigsbanksedlernes Inddragning, indtil Stortinget havde fattet en Beslutning, om ikke Skatten for nævnte Skatteaar, saavidt fornødent, burde anvendes til Indkjøb af det Sølv, som Regjeringen ved nævnte Resolution havde overtaget at indskyde i Banken.

Sibberns Forslag blev behandlet af den samme Komité, der i Almindelighed havde Bank- og Pengevæsenet til Behandling; denne foreslog at henlægge det.

---

[1] *Storthings-Forhandlinger for 1818,* I, Februar, S. 387 flg., hvor tillige (S. 390 flg.) Kundgjørelsen af 4de December 1817 er trykt; *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* I, S. 482 flg.

Men Sibbern tog Kampen op og seirede, idet Stortinget sendte Sagen tilbage og paalagde Komitéen at afgive ny Indstilling. Der blev nu en længere Strid mellem Sibbern og Komitéen, som foreløbig fastholdt sit oprindelige Standpunkt. Men desuagtet blev Sibbern den seirende Part, og med et Flertal af femti Stemmer mod fire og tyve drev han sit Forslag igjennem i Stortingets Møde 6te April.

I Henhold til den tagne Beslutning anmodede Stortingets Præsidentskab Regjeringen om at stanse med den videre Udførelse af de ved Resolutionen af 3die Februar 1817 anordnede Indskud, og i Forbindelse dermed, tillige at holde inde med den fortsatte Opbrænding af Rigsbankens Sedler[1].

En væsentlig Hensigt med Sibberns Forslag var at afværge en altfor stærk Formindskelse af Seddelmassen, — der, som Præsidentskabet i sin Skrivelse fremholdt, kunde bevirke en Stansning af den almindelige Rørelse og hindre Skatteinddrivelsen, paa en Maade, som vilde gjøre det vanskeligt for Staten at bestride de mest nødvendige og bestemte Udtællinger. Sibbern var her Talsmand for en meget udbredt Opfatning. Men det kan ligesaa sikkert antages, at denne Mening om, at Seddelmassen væsentlig vilde formindskes, hvis Resolutionen blev staaende ved Magt, ikke længere var rigtig.

Ialfald sagde Christie, der i Stortinget stemte mod Sibberns Forslag, at der nu, da Kursen væsentlig var forbedret, neppe var nogen, som vilde gaa hen og frivillig betale sit Bankindskud med 25 Rbdlr. for en Specie, naar den virkelige Værdi af en Specie kun var 15 Rbdlr. N. V. Christie havde derhos Ret, naar han forklarede, at det for Cirkulationen kunde være ligegyldigt, enten de indkomne Rigsbanksedler blev liggende ubrugte under Forvaring i Rigsbankens Kasser, eller de blev opbrændte. Ikke i noget Tilfælde vilde de jo komme i Hænderne paa dem, som behøvede Penge, og derved bidrage til at lette Omsætningen.

Christie havde her rammet det rette. Resolutionen havde paa et kritisk Tidspunkt gjort sin Nytte, ikke mindst ved at forbedre de spændte Kursforhold. Men efter et Aars Forløb var Stillingen bleven en ganske anden, og det kunde nu være aldeles ligegyldigt, hvorvidt den fremdeles skulde være i Kraft, eller om den skulde tilbagekaldes. Regjeringen erkjendte det samme, og allerede den 10de April ophævedes

---

[1] *Storthings-Forhandlinger for 1818,* I, Februar, S. 247 flg., II, April, S. 5 flg.; *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* I, S. 484 flg.

ved en ny Resolution den hidtilværende Adgang til at afgjøre sine Bankindskud paa denne Maade.

Resolutionen af 3die Februar 1817 havde havt sine gode Virkninger. Men det var allerede kort efter dens Fremkomst let at forstaa, hvorledes den netop gjennem disse gunstige Virkninger snart vilde neutralisere sig selv[1]. Dens Hovedvirkning havde for en Tid været velgjørende, og deri ligger det bedste Forsvar for den i Begyndelsen priste, tilsidst skarpt kritiserede, fra sin første Ophavsmands Side overmaade velmente Foranstaltning. For dennes Vedkommende er det nok at henvise til de forhen (S. 120) anførte Ytringer af J. H. Vogt.

Her som ellers viste det sig, hvorledes den offentlige Opinion, i Tider med et stærkt økonomisk Tryk, har vanskeligt ved at dømme rolig og klart om Forholdene. Den vildledededes ved en uretfærdig Fremholden af Sidehensyn; man stirrede sig blind derpaa. Christie, Manden med det skarpe Blik og den sunde politiske Opfatning, saa her klart, uagtet han ingenlunde var Fagmand i finansielle Spørgsmaal; han kunde paapege, at Kampen mod Resolutionen af 3die Februar var som en Kamp mod Veirmøller, uden Realitet. Men han kunde ikke faa Flertallet med sig, ikke rette den almindelige Opfatning af en administrativ Foranstaltning, der var ment at være til Velsignelse for mange og visselig ogsaa havde været det. Resolutionen blev da tilbagekaldt, og idet den forsvandt, maatte ogsaa den vakte Opinion dø bort.

Medens Resolutionen af 3die Februar 1817 allerede i en temmelig tidlig Del af Stortingets Samvære gik ud af Verden, varede det derimod længe, forinden dette naaede til en Afslutning med Behandlingen af de tre fremlagte kongelige Propositioner, der angik Banken og Pengevæsenet. Her arbeidede Stortinget under Tryk. Ikke alene herskede der hos mange af dets egne Medlemmer en nervøs Ængstelse overfor, hvad Fremtiden kunde bringe. Den samme Frygt fandtes, kanske endnu stærkere, ude imellem Folket. Der gik urolige Bevægelser gjennem Masserne, som led under Næringsveienes vanskelige Forhold, og ikke kunde forstaa, hvad der laa under alt dette. Stortinget, der alene lagde nye Byrder paa alle Samfundsklasser, forekom dem ikke at svare til sin Hensigt, og der kunde høres truende Tale, som vidnede om

[1] P. Motzfeldts *Breve og Optegnelser,* S. 110. — Meddelelse om, at Resolutionen af 3die Februar 1817 var tilbagekaldt, findes i *Rigstidenden* for 15de April 1818, No. 30. Det oplyses her, at der da ad den Vei ialt var indkommet 2 923 541 Rbdlr. 70 Skill. N. V., hvoraf 2 746 371 Rbdlr. 48 Skill. var opbrændte; Resten skulde opbevares under sikker Forsegling.

Folkets Skuffelse og Mistro til sine egne valgte Repræsentanter og til de nye konstitutionelle Institutioner.

Men denne Stemning, der syntes at vokse sig mere og mere stærk inden de brede Lag, vakte ogsaa Ængstelse hos dem, der forstod, hvad Landet havde vundet ved den konstitutionelle Forfatning, og som frygtede for at tabe denne. Allehaande Tanker dukkede op, og man spurgte sig selv, hvem der vel kunde have Fordel af en Forandring, maaske endog af en Kuldkastelse af den frie norske Forfatning. Her maatte det komme tilsyne, hvilken Betydning Finansvæsenet har for Staternes politiske Liv, for deres Selvstændighed og Uafhængighed.

Paa mange Hold næredes der Frygt for, at det ikke hang ganske saaledes sammen med Aarsagerne til det økonomiske Tryk, som det almindelig anførtes, og det troedes, at der var dem, som i egen Interesse arbeidede for at forøge Vanskelighederne. Saaledes kan det ikke forbause, at der hørtes tale om hemmelige skjulte Aarsager, som voldte en Stansning i den regelmæssige Omsætning, og som indskrænkede den cirkulerende Seddelmasse. Til alt dette kom endnu Frygten for, at der fra svensk Side kunde blive gjort Forsøg paa at udnytte Norges Forlegenhed til at fremkalde en finansiel Sammenblanding mellem de to Riger. Tilbudene om et Laan af den svenske Stat til den norske kunde ikke holdes hemmelige. Mellem Bønderne var der kommet ud et Rygte om, at Banksølvet i Hemmelighed blev ført ud af Landet og sendtes til Sverige[1].

Under en saadan Stemning i Folket var det, Stortinget i 1818 havde at gjøre sit finansielle Arbeide, visselig den mest ansvarsfulde Del af den Gjerning, som var det forelagt. Intet Under, at det følte, hvordan Trykket var, — og at Arbeidet maatte gaa langsomt fra Haanden. Stortinget havde ikke i sin Midte en almindelig erkjendt finansiel Kapacitet; Christie, dets mest overlegne Medlem, havde her sit svageste Punkt, idet han ikke interesserede sig for Finansvæsen i Almindelighed. Men han kunde dog gjøre Nytte. At udpege nogen enkelt Mand, der kunde være Leder paa dette Felt, og hvis Autoritet kunde vinde en mere almen Anerkjendelse, er ikke muligt. Her var ikke nogen almindelig anerkjendt principiel Ledelse, ingen sikker Traad til at vise Veien, hvorimod Tilfældighederne fik saa meget større Raaderum og havde saa meget lettere for at øve Indflydelse ved de Beslutninger, som skulde fattes. Men det vil alligevel være uretfærdigt at negte den Dygtighed,

[1] *Nationalbladet,* Hefte 7, for 12te April 1817, S. 96.

som faktisk ogsaa i de finansielle Spørgsmaal var forhaanden ved dette Storting, og som tilsidst blev bestemmende for Udfaldet, sin Anerkjendelse.

For de finansielle Projektmagere forekom Jordbunden foreløbig let at bearbeide. SEBBELOW følte sig som Situationens Herre, og han førte i som udenfor Stortinget det store Ord om alt, som skulde vindes, hvis Forsamlingen kun vilde følge hans Anvisninger, som han havde samlet dem i sin Finansplan. Fra ukyndige Hold hørtes stærke Lovord over denne Plan med dens Fylde af Løfter om Guld og grønne Skove, og han selv nærede usvigelig Tillid til den.

Hans markskrigerske Virksomhed bidrog kun til end mere at skabe Forvirring. De lette Forespeilinger undergrov Tilliden til andres tunge Arbeide og det Resultat, som deraf kunde vindes for at grundlægge en Ordning til Betryggelse for kommende Dage. Det lykkedes for Sebbelow at opnaa en Plads i den Komité, som skulde forberede de Sager, der vedkom Banken og Pengevæsenet. I denne Stilling øvede han derimod ringe Indflydelse, ved Siden af to Mænd som JOHAN COLLETT, nu Amtmand i Buskerud, og Sorenskriver INGELBRECHT KNUDSSØN. Men han kan have vanskeliggjort og forsinket Komitéens Arbeide gjennem unødig Tale, gjennem ukyndige Forslag og paa anden Maade.

Det varede længe, inden Komitéen blev færdig. Det hjalp ikke, at de kongelige Propositioner var fremkomne i god Tid. Stortinget maatte længe vente paa Komitéens Udredning. Først, naar denne forelaa, kunde der blive Anledning til at dømme nærmere om Propositionernes Indhold og om den Skjæbne, der ventede dem. Komitéen afgav sin Indstilling den 23de Mai, hvorefter den undergaves en Behandling af den saakaldte Revisionskomité, som var færdig med sit Arbeide 7de Juni. Derefter tog Odelstingets Forhandlinger sin Begyndelse den 15de og fortsattes til den 27de.

Stortinget havde her et betydeligt Ansvar hvilende paa sig. Det havde været exempelløst at grunde en Nationalbank paa den Maade, som det var skeet i 1816. Det forrige Storting havde gaaet meget vidt i at disponere over private Midler, og det var nu aabenlyst, at det paa den Maade ganske betydelig havde svækket Landets Modstandsevne. Store Kapitaler var bundne til Banken og henlaa uden at kunne anvendes i Handelens og Industriens Tjeneste. Dermed blev disses Gang i en meget følelig Grad forstyrret. Stansningerne øgedes i en betænkelig Grad, og dermed formindskedes Tallet af de større Skatteydere. Sølvfondet var unddraget Omsætningen, og der var ingen Bank igang, som

kunde gribe regulerende ind i de økonomiske Forhold. „Naar der i enkelt By fandtes Mænd, hvis Handelsnavn og Stilling berettigede til den Formodning, at de kunde raade over betydelige Fonds af rede Midler, da blev de visseligen saa haardt medtagne, at man ei kunde undres over deres Uvilje mod en Indretning, der i flere Aar saa godt som ingen Renter kunde byde, og som gjorde saa dybe Indgreb i lovligen erhvervede Kapitaler[1].“

Saadan var Stillingen, og det var for en ikke ringe Del de i 1816 vedtagne Beslutninger om Pengevæsenet, som havde bevirket, at det var kommet til disse Yderligheder. Saa gjaldt det om at finde de rette Veie til at komme over i bedre Forhold. Men der var Meningerne meget delte.

Jacob Aall, der forøvrigt ikke var Medlem af dette Storting, har om Partigrupperingen i 1818 givet følgende, visselig sande Skildring[2]: „Straks i Begyndelsen af dette Stortings Forhandlinger delte dets Medlemmer sig i tvende Partier. Det ene, skildrende med de mørkeste Farver Landets Forfatning og de Ulykker, som de til Pengevæsenets Forbedring trufne Foranstaltninger allerede havde afstedkommet, forestillede Nødvendigheden af at formilde den hidtil brugte Strenghed, at forlænge Indskudsterminerne og at stanse med Salget af de med Exekution belagte Effekter. Det andet Parti talte deres Sag, som de vidste under de største Anstrengelser havde opfyldt Lovens Bud, og nu var berettigede til at vente Frugten deraf i et forbedret Pengevæsen og til at se de Løfter opfyldte, som havde bevæget dem til saa smertelige Opofrelser. Denne Del af Nationens Mænd troede at have gjort den Erfaring, at i de rigeste Egne var den største Lunkenhed vist, medens Bidragene med langt større Orden var indflydte i de af Naturen mindre velsignede Egne. — Visseligen kunde Sagen betragtes fra flere Synspunkter; men det kan vel ikke negtes, at det var forsigtigst at stille sig paa deres Side, som troede, at lempelige Veie ved den endelige Inddragelse maatte følges.“

I disse Ord gives der en god Veiledning til at forstaa Stillingen, som den var, og hvorledes det endelige Resultat fremkom.

Komitéen var i sit Arbeide med Indstillingen bleven noksaa forsinket ved den Masse af private Forslag, som Stortinget havde modtaget. Indstillingen, der maatte tage Hensyn til det hele Stof, blev deri-

---

[1] JACOB AALL, *Nutid og Fortid,* I, S. 106.
[2] JACOB AALL, *Nutid og Fortid,* I, S. 104 flg.

gjennem et meget omfangsrigt Arbeide, der indeholdt Betragtninger over omtrent alle vigtige Spørgsmaal i Dagens mest brændende Emne. Denne Indstilling og de til dens Behandling i Stortingets Afdelinger knyttede særskilte skriftlige *vota* giver et Udtryk for de i Øieblikket raadende Stemninger. I den læses baade om det stærke økonomiske Tryk og om de Midler, hvormed de forskjellige af Stortingets Medlemmer troede at kunne hæve dette[1].

Der blev talt og skrevet mange Ord i denne Anledning, og ligesom der hævede sig sindige Røster fra kyndige Mænd om at tage Sagen med Ro, saa kom der ogsaa heftige Udtalelser om, at det var bedst at gribe Ondet i Roden. Lieutenant Jakob Hoel fra Hedemarken kunde saaledes fremsætte et saa radikalt Forslag som, at Bankindskyderne skulde faa sit hele paalignede Indskud tilbage i Speciesedler, — en fra Sebbelows Finansplan hentet Idé.

Komitéens Flertal kunde ikke gaa med paa disse og andre Yderligheder, men foretrak at anbefale de lempeligere Forholdsregler, forsaavidt i Tilslutning til de kongelige Propositioner. Det vilde have de mindst mulige Forandringer, selv om det maatte erkjendes, at de gjældende Love om Pengevæsenet i flere Dele til en Begyndelse kunde været anderledes opfattede. Komitéen mente ogsaa, at der ikke maatte foreslaaes noget helt nyt, undtagen i ganske særegne Tilfælde, — kun naar det lod sig godtgjøre, at der ved den bestaaende Ordning var saa store Mangler, at den enten slet ikke eller kun ved Anstrengelser, som overgik Nationens Kræfter, lod sig opretholde; derhos maatte det paavises som sikkert, at den tilsigtede Forandring vilde bringe et bedre og taaleligere Resultat, uden samtidig at vise nogen Uretfærdighed mod de ældre Seddelindehavere eller at forrykke allerede stiftede Retsforhold.

Overfor de enkelte af Grev Wedels Forslag stillede imidlertid Komitéen sig noget forskjellig. Den erkjendte Berettigelsen af de Grunde, som var anført for at bevilge den foreslaaede Henstand med Indbetaling af Restanser paa Bankindskuddene. Efter de Beretninger, som forelaa, maatte det antages, at der af disse var indkommet henimod to Trediedele — 1 200 000 Spd. i Sølv, men dette efter en høist ulige Fordeling. I enkelte Distrikter var der betalt fire Femtedele, i andre knapt en Femtedel. Komitéen fandt det hensigtsmæssigt at tilstaa en

[1] *Storthings-Forhandlinger for 1818,* III, Juni, S. 342—626 og 724 flg. og IV, Juli, S. 660—699. *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* I, S. 484—514.

Udsættelse, men foreslog dog at sætte en høi Rente for Restanserne, for derved at hindre Folk fra at spekulere i en for lang Henstand.

Angaaende den meget omstridte Operation med at modtage Sedler for Bankindskuddene, udtalte Komitéen meget anerkjendende, at det var en *især i Begyndelsen* gavnlig og hensigtsmæssig Foranstaltning. Men den mente, at Fordelen derved ikke burde komme Statskassen, men Banken tilgode. Ganske karakteristisk var en af de derfor anførte Grunde — den, at Regjeringen burde have saa lidet som muligt med Banken at gjøre.

Derimod vilde ikke Komitéen slutte sig til Forslaget om Udstedelse af Smaasedler. Den antog, at saadant var skadeligt, endog for de mest befæstede Bankers Kredit, og mente, at selv Speciesedlerne kunde være smaa nok. Dens Ideal af en velordnet Bank var, at der helst ikke skulde udstedes mindre Sedler end paa 10 Spd., og alene Hensynet til de særegne norske Forhold bevirkede, at den kunde gaa med paa 1 Spd.-Sedlerne.

Med Hensyn til den foreslaaede Ophævelse af de midlertidige Laane- og Diskonto-Indretninger, var Komitéen enig i selve Tanken, kun med Forbehold af længere Termin for Afviklingen af deres Forretninger. Derimod fraraadede den at lade Banken tilbagebetale Statskassen dens Forskud, paa anden Maade end gjennem de Fordele, den kunde opnaa ved at overtage Overskuddet efter de i Henhold til Resolutionen af 3die Februar 1817 til Statskassen stedfundne Indbetalinger.

Der var fremkommet en meget stærk Kritik over den i 1816 trufne Ordning med at overlade Rigsbanksedlernes Indløsning til Norges Bank, og Komitéen saa sig tvungen at optage til Drøftelse det Spørgsmaal, om der ikke kunde været anvist en bedre Vei. Den fandt, at det vilde have været en heldigere Ordning, saafremt Laanet til Rigsbanksedlernes Indløsning havde været uden Forbindelse med Banken, som da i det hele havde havt en friere Stilling. Banken vilde i dette Tilfælde allerede have været istandbragt. Men ogsaa, som det nu var indrettet, bød Banken tilstrækkelig Sikkerhed, og efter Forholdene kunde der ikke indvendes noget imod den Fremgangsmaade, der engang var valgt. I det hele søgte Komitéen at trænge mest muligt ind i den hele foreliggende omfangsrige Materie og give en Udredning af denne, som kunde bortrydde alle Tvivl.

Som endeligt Resultat af langvarige Forhandlinger i begge Stortingets Afdelinger og Plenum fremgik en Lovbeslutning, der i det væsentlige havde følgende Indhold[1]:

[1] Først trykt, efter Sanktionen, i *Rigstidenden* for 1818, No. 68 med Tillæg.

I § 1 gaves Direktionen for Norges Bank den i den første kongelige Proposition foreslaaede Bemyndigelse til at bevilge de Indskydere, som inden to Maaneder efter Lovens Sanktion, af sin Gjæld til Bankfondet havde afgjort det halve, Henstand med den resterende Del indtil otte Maaneder efter Sanktionen, dog saaledes, at der skulde svares Renter af det, som ikke var indbetalt.

§ 2 angik de Indskud, som var afgjorte i Henhold til Resolutionen af 3die Februar 1817; her skulde, efterat Bankdirektionen fra Rigsbanken havde modtaget Bevis for, at de paa den Maade indkomne Rigsbanksedler var opbrændte, et tilsvarende Beløb i Spd. for Norges Banks Regning anskaffes i rede Sølv til Bankfondet. Derimod skulde Norges Bank „krediteres af Rigsbanken for den hele ved ovenmeldte Operation indkomne Summa i Rigsbanksedler, som om en dertil svarende Sum i Speciessedler var bleven Rigsbanken forstrakt til dette Beløbs Indløsning paa den i Fundationen foreskrevne Maade".

§ 3 kom i sin endelige Form til at indeholde en Bestemmelse om, at Norges Bank ved Laanet til Rigsbanken skulde kunne anvende den Skillemynt, der var indkommen som Bankindskud, dog ikke til større Beløb end 100 000 Spd. Bankdirektionen skulde saa foranstalte anskaffet den Sum, hvormed Sølvfondet paa denne Maade blev formindsket, i rede udmyntede Spd. eller andet, dermed ækvivalerende myntet eller umyntet Sølv. Med de saaledes (i § 2 og § 3) fattede Beslutninger skulde Spørgsmaalet om Adskillelsen af Rigsbanksedlernes Indløsning fra Bankvæsenet ansees endelig afgjort.

§ 4 indeholdt en meget vigtig, i sine Følger vidtrækkende Bestemmelse. Den angik det Tidspunkt, paa hvilket Norges Banks Forpligtelse til at indfrie sine egne Sedler med deres paalydende Beløb i grov Kurant skulde træde i Kraft. I 1816 var Tidspunktet sat til 1ste Januar 1819. Men da der ved denne Tid endnu resterede en betydelig Del af Bankens Sølvfond, syntes en Udsættelse at være nødvendig. Som passende nye Tidspunkter var der foreslaaet 1ste August 1819 eller 1ste Januar 1820. Men intet af disse blev valgt. Efter Komitéens Forslag vedtog Stortinget at overlade det til Bankens Direktion og Administratorer og til Repræsentantskabet (hver med $^2/_3$ Flertal) at fastsætte en Tid, som var egnet til at lade Vekslingen begynde. For den Fremgangsmaade, som derved skulde anvendes, blev der i samme Paragraf givet nærmere Regler.

Ifølge § 5 skulde Rigsbankens Sedler fremdeles indtil videre forblive i Omløb, dog ikke længere end til 30te April 1819. Fra denne Dag af skulde de forsvinde.

Ved § 9 ophævedes de midlertidige Laane- og Diskonto-Indretninger fra og med den 11te December 1818, saaledes at alle deres Repræsentativer skulde være indløste inden 11te September 1819.

Efter § 10 skulde Norges Banks Direktion, mod at afgive et tilsvarende Beløb i Sedler, kunne erholde af Statskassen, hvad denne i Told eller andre Afgifter modtog i Sølv, og som ikke tiltrængtes for Dækning af Statens egne Udtællinger i det løbende Aar.

Den Fordel, som Banken kunde faa af de for Bankindskud indbetalte Rigsbanksedler (§ 7), skulde anvendes til at indkjøbe de Parter af Indskuddene, som var under 5 Spd., fortrinsvis saadanne, som tilhørte umyndige.

Stortinget havde paa denne Maade tildels imødekommet de kgl. Propositioner, — men tildels ogsaa anvist andre Veie. Det havde imidlertid ogsaa lagt for Dagen sin Villighed til at opretholde de store Træk af Lovgivningen fra 1816 og havde ikke taget Hensyn til de Jeremiader, som istemtes af Sebbelow og hans Venner. I vigtige Punkter havde de fattede Bestemmelser lempet paa de ældre Love, hvor disse tiltrængte Forandringer. Men desuagtet var disse Beslutninger af en saadan Art, at de ikke tilfredsstillede nogen helt, og de formaaede ikke at dæmpe den Misnøie, som raadede, og som fik Næring ved den løse Tale, der førtes af enkelte blandt Forsamlingens egne Medlemmer.

Spørgsmaalet blev herefter, hvorledes Regjeringen vilde stille sig.

Stortingets Beslutninger havde, saasnart de blev bekjendte, til en Begyndelse øvet den bedste Virkning paa Opinionen. Det viste sig at være en rigtig Regning, at Statens Kredit vilde staa sig ved, at der foretoges de færrest mulige Forandringer.

Medens den Eftergivenhed, der vistes mod dem, som, væsentlig af Uformuenhed, endnu i 1818 stod til Rest med sine Bankindskud, ikke kunde dadles, blev der med en vis Føie reist Indvendinger mod de noksaa drøit beregnede Renter, som skulde kræves af Restanserne. I disse kunde man med Grund se Strafferenter. Til en Begyndelse var de $^{1}/_{2}$ Procent, senere 1 Procent maanedlig. Disse Beløb ansloges nu til at forøge Bankens Reservefond.

Hovedsagen var dog, at det engang lagte Grundlag for Pengevæsenet, kun med nogle mindre Afændringer, blev opretholdt. Efter dette lod der sig ikke længere nære nogen Tvivl om, at Norges Bank

vilde komme istand og træde i Virksomhed. Overbevisningen herom viste hurtig sin Indflydelse paa de norske Papirpenges Kurs, der i faa Maaneder steg sine femti Procent.

Desværre blev denne heldige Virkning senere væsentlig svækket ved en anden af de fattede Beslutninger.

Da Sølvfondet endnu ikke var helt fyldt, havde Stortinget havt Betænkeligheder ved at fastsætte en bestemt Termin, som skeet i 1816, til hvilken Banken skulde begynde at indveksle sine Sedler med Sølv. Af den Grund blev denne Bankens Forpligtelse udskudt paa ubestemt Tid.

Man kan forstaa disse Betænkeligheder, uden derfor at billige den endelig fattede Beslutning. I Virkeligheden havde det været et heldigt Tidspunkt, mellem Juli 1819 og Januar 1820, at begynde med Sølvvekslingen. Til den Tid kunde det beregnes, at Banken vilde have inde den væsentlige Del af sit Sølvfond, og der var i det hele de bedste Udsigter til at undgaa alle pludselige Kursforandringer. Sølvfondet vilde have vist sig tilstrækkeligt til at regulere de økonomiske Forhold.

Nu blev Terminen skudt ud, og dermed var der givet Plads for Tvivl, hvis Eftervirkninger snart blev synlige. Kursen, der i 1818 havde været saa godt som *pari*, blev snart forværret. I 1819 naaede den til 150, hvorved den holdt sig i 1820. I Februar 1821 var den 164 og endte i December s. A. med 195. I Juli Maaned 1822 var den endog 220. Alt dette vilde have været undgaaet, saafremt Stortinget i 1818 havde skudt alle Betænkeligheder tilside og med Bankdirektionen, Finansdepartementet og Regjeringen foretrukket at fastsætte en bestemt, ikke altfor fjern Termin til at lade Sølvvekslingen begynde.

Norges Bank var i Virkeligheden en vel funderet Bank, grundet ved de smerteligste Opofrelser af Nationen. Men den kom foreløbig ikke til at opfylde sin Hovedopgave. Dens Sedler sank, som vi har seet, til halv Værdi, medens Sølvet blev henliggende i Bankens Kjeldere[1].

Grev Wedels Stilling til den paa Stortinget vedtagne Lovbeslutning var i det væsentlige ensartet med den, hvori han havde befundet sig to Aar tidligere, da der var Spørgsmaal om, hvorledes han skulde tilraade Kongen at handle, naar de da fattede Beslutninger skulde fore-

[1] JACOB AALL, *Nutid og Fortid*, I, S. 107 flg. meddeler om disse Forhandlinger et Ræsonnement, der antagelig gjengiver den Opfatning, som i Samtidens sagkyndige Kredse var det gjængse angaaende de hidhørende Forhold; dette er fulgt i Texten.

lægges ham til Sanktion. Hans Tankegang er nærmere udviklet i det Foredrag, som fra Finansdepartementet fremlagdes i Statsraadet 28de Juli 1818[1]. Det heder i dette:

„Da de under 14de Juni 1816 givne Love om Bank- og Pengevæsenet ikke er komne til Fuldbyrdelse med den Hurtighed, som disse Love har forudsat, saa har Hs. Kgl. Maj. i sin Tid naadigst tilkjendegivet det nu forsamlede Storting de Modifikationer i den gjældende Plan for Bank- og Pengevæsenet, hvilke Høistsamme har anseet passende og nødvendige.

Forsaavidt Stortingets Beslutning i det væsentlige indeholder de Bestemmelser, som Hs. Kgl. Maj. saaledes selv naadigst har foreslaaet for Stortinget, kunde Departementet i nærværende Tilfælde ikke nære nogen Tvivl om, at det jo burde indstille Beslutningerne til naadigst Sanktion; men da bemeldte Beslutning indeholder andre Bestemmelser, hvilke tildels endog er aldeles afvigende fra Hs. Maj.s naadigste Forslag, saa tror Departementet, at det paaligger samme, herved underdanigst at ledsage Stortingets Beslutning med de Anmærkninger, hvortil man tror at finde grundet Anledning."

Derefter refereredes i Foredraget de enkelte Bestemmelser i Lovbeslutningen, med Angivelse af, hvad der ved dem kunde udsættes. Hvor der var foretaget mindre væsentlige Ændringer af de kongelige Forslag, blev dette anmærket, uden at man fæstede sig synderlig derved.

Anderledes var det med de Hovedpunkter, hvori der var gjort større Forandringer. Dette var § 2 og § 4.

For den første af disse Paragrafers Vedkommende blev der i Foredraget gjort Rede for dens Indhold. Hertil føiedes følgende Bemærkning: „Hans Kgl. Majestæt havde naadigst foreslaaet, at de for Bankindskud indkomne Rigsbanksedler skulde tilintetgjøres, uden at nogen dertil svarende Sum i den nye Banks Sedler skulde udgives, og at saaledes den Sum i Sølvspecies, som til Banken var betalt med de indkomne Rigsbanksedler, skulde udgaa af Bankens Sølvfond, der derved vilde blive formindsket. Den Fremgangsmaade, som Stortinget har foreslaaet, kan, efter Departementets Formening, være gavnlig, naar Indkjøbet sker med Klogskab."

Videre afgaves følgende Forklaring:

„§ 4 ophæver en Grundbestemmelse i den hidtil gjældende Plan for Bank- og Pengevæsenet. Ifølge Fundationen skulde Banken være for-

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1818, III, No. 255, 308, i Rigsarkivet.

pligtet, efter 1ste Januar 1819, daglig ved dens Hovedkasse at indfrie enhver til Ombytning forevist Seddel med dens paalydende Sum i grov Kurant, hvilket og vilde kunne ske, naar Indskuddene til Banken i lovbefalet Tid var indkomne; men da dette ikke har været Tilfældet, og en Henstand med at betale den sidste Rest af Indskuddene er anseet nødvendig, saa maatte det ogsaa være vigtigt at fastsætte en sildigere Dag end 1ste Januar 1819, som den Tid, da Ombytningen skal begynde. Imidlertid har Stortinget ikke fattet en hermed overensstemmende Beslutning; hvorimod det har bestemt, at det skulde bero paa Bankens Direktører, Administratorer og Repræsentanter, ved Votering at afgjøre, naar Ombytningen skal begynde, og er det i Henseende til denne § af Lovforslaget, at, efter Departementets Formening, Betænkeligheder møder."

Efter en Gjennemgaaelse af de følgende Paragrafer bemærkedes tilsidst: „Efter dette Departements underdanigste Formening er det saaledes Indholden af dette Lovforslags 4de §, der opvækker Betænkelighed, naar der er Spørgsmaal om ved Kongelig Sanktion at give Beslutningen Lovskraft, da man meget maa befrygte, at Usikkerheden, om og naar ²/₃ af Stemmerne ved Votering, først af Bankens Bestyrere og dernæst af Repræsentanterne for Ombytning af Sedlerne med rede Sølv ville erholdes, vil skade den faste Grundvold, hvorpaa Pengevæsenet nu er bygget, og aabne Døren for Forslag i sin Tid til Udvidelse af et skadeligt Papirsystem. Departementet tror desuagtet, at det vil være rigtigt at sanktionere Stortingets Beslutninger som et mindre Onde end at negte Sanktion, fordi denne Beslutning tildels indeholder Bestemmelser i visse Punkter af den nu gjældende Plan for Bank- og Pengevæsenet, hvori Forandringer maa antages at være uundgaaelig nødvendige, og fordi det ikke er at forvente, at en ny kongelig Proposition for det nu forsamlede Storting vil have et heldigere Resultat end det allerede erholdte."

Med rene Ord var det her sagt, at Stortingets Beslutning var det mindre Onde, der maatte vælges for at undgaa det større. Idet der var budt nogle Forbedringer, vilde det været utilraadeligt at negte Sanktion og dermed i alle Dele at falde tilbage paa Planen af 1816, der havde vist sig at være uigjennemførlig i væsentlige Dele. Saa blev den nye Beslutning, med den ovenfor gjengivne Begrundelse, indstillet til Sanktion. Den 11te August ankom Carl Johan til Christiania. Den 13de August var Stortingets Beslutning Lov. Det fik da vise sig, om den kunde gjennemføres inden den bestemte Tidsfrist.

I nær Sammenhæng med Loven om Bank- og Pengevæsenet stod Statens Budget for den kommende Treaarsperiode, 1818—1821. Dettes Forberedelse havde taget Tid, og Budgetpropositionen[1] havde ikke kunnet fremmes med samme Raskhed, som de Forslag, der fremsattes om Forandringer med Planen for Bank- og Pengevæsenet. Først den 3die April kunde den refereres i Statsraadet i Christiania, og først den 24de April var den endelig færdig og blev saa den paafølgende Dag tilstillet Stortinget[2].

Som Grev Wedel har udtalt i et senere Departementsforedrag[3], var der ogsaa denne Gang særegne Omstændigheder tilstede, som gjorde det vanskeligt at blive færdig med Budgetforslagene saa tidlig, som ønskeligt kunde være. Den kongelige Proposition „maatte bygges paa Erfaringen om, hvad Indtægterne og Udgifterne kan anslaaes til, hvilke Data ikke efter en saa kort Tid, som er henrunden efter Rigets Adskillelse fra Danmark, kunde være paa rede Haand". Der var fra Stortingets Side udtalt Ønske om snart at faa se denne Proposition; men den havde alligevel ikke kunnet blive færdig før et godt Stykke ud i April Maaned.

Indtægterne var i det saaledes fremlagte Budget opførte med et samlet Beløb af 1 597 270 Spd. Deraf var den største Post Told- og Konsumtions-Intrader, 725 000 Spd. (Brutto), videre Landskatten med 480 000 og Kjøbstadskatten med 120 000 Spd., Brændevinsafgiften, 42 770 Spd., Jordebogsafgifter, Tiender og Indtægter af Statseiendomme, 50 000 Spd., Afgifter af Jern- og Kobberværker, 10 000 Spd., Afgifter af Vandsage, 5 000 Spd., Arveafgift samt sjette og tiende Penge, 10 000 Spd., Afgifter af Stemletpapir og Spillekort, 70 000 Spd., Departements- og Retssportler, 18 000 Spd., Politipenge, 4 000 Spd., Postindtægternes Overskud, 25 000 Spd., Renter af Statens Fordringer, 30 000 Spd., og adskillige Indtægtsposter, 7 500 Spd.

Udgifterne opførtes med samme samlede Beløb, der igjen fordeltes paa følgende Hovedposter: Kongehuset 112 000 Spd., Stortinget 18 000 Spd., Lønninger ved den civile Administration 271 067 Spd. 72 Skill., Lovkomitéen 3 164 Spd., Justits- og Politivæsenet 47 737 Spd. 111½ Skill., almennyttige Anstalter 109 515 Spd. 36 Skill. (deraf som Forskud til Universitetet 30 000 Spd.), Statseiendommenes Vedlige-

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1818, II, 120 og III, 341, i Rigsarkivet.
[2] *Storthings-Forhandlinger for 1818,* IV, Juli, S. 93—135.
[3] Finansdepartementets Referatprotokol for 1818, IV, No. 341, i Rigsarkivet.

holdelse og Drift 31 402 Spd., Pensioner og Vartpenge 174 000 Spd. (deraf 54 000 Spd. som Vartpenge til de Officerer, der maatte træde af ved Hærens Indskrænkning), Renter af Statsgjælden 41 000 Spd., udenlandske Anliggender 50 600 Spd., Landmilitæretaten 500 000 Spd., Søetaten 160 000 Spd., uforudseede Udgifter 78 783 Spd. 20½ Skilling.

Et Sammendrag af Budgetpropositionen blev offentliggjort i *Rigstidenden* for 9de Mai 1818. Det meddeltes deri ogsaa, at det var foreslaaet Stortinget at „autorisere Optagelsen af et Laan af 500 000 Species paa saa billige Vilkaar som muligt, naar Omstændighederne maatte udkræve det, for derved at sætte Hs. Majestæt istand til at bestride de Udgifter, som ved overordentlige Konjunkturer maatte foranlediges, indtil et Storting kunde blive sammenkaldet og dertil finde andre Udveie".

Stortinget arbeidede hurtig paa at bringe Budgettet i Orden, men naaede dog ikke at have det bevilget, inden den løbende Termin var tilende. Af den dertil nedsatte Komité føltes det som en Ulempe, at der endnu ikke var aflagt noget Statsregnskab for den forudgaaende treaarige Budgetperiode. Komitéen udtalte sin Beklagelse herover, men erklærede tillige, at det ikke af Hensyn dertil kunde være forsvarligt at udskyde Affattelsen af en Indstilling om Budgettet. Ligesom Finansdepartementet og Regjeringen havde fulgt Exemplet fra 1815, saa holdt Komitéen sig til det i 1816 af Stortinget givne Exempel.

Budgettet blev behandlet i Juli og August. Det bevilgedes med 1 495 800 Spd. som Indtægt og Udgift. Da Enkedronningen i Mellemtiden var afgaaet ved Døden, blev Udgiften til Kongehuset formindsket med 16 000 Spd. For øvrigt fulgtes i det væsentlige Budgetpropositionens Forslag; adskillige Poster reduceredes noget, og andre blev noget forhøiede. Som Overskud opførtes en beregnet Sum af 24 086 Spd. Paa Indtægtssiden beregnedes Told- og Konsumtions-Intraderne til 680 000 Spd. (netto) og Land- og Kjøbstadskatten tilsammen til 540 000 Spd.

Skatteloven for de kommende tre Aar behandledes i Odelstinget 1ste September, passerede Lagtinget og blev sanktioneret den 12te September[1].

---

[1] *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* I, S. 515 flg. I den af Stortingets Præsidentskab udfærdigede Skrivelse til Regjeringen af 8de September 1818 heder det bl. a.: *„Et udenlandsk Laan blev vel flere Gange bragt i Forslag; men foruden de Underretninger, man har om Vanskeligheden i at faa et saadant paa billige Vilkaar, saa ansees det og betænkeligt at fatte nogen Beslutning derom, da Hans Majestæt selv naadigst havde foreslaaet, hellere at foretrække Bankfondets Formindskelse end et saadant Laans Optagelse."*

Derimod havde Stortinget ikke fattet nogen Beslutning i Anledning af den Bemyndigelse til at optage et Laan, der var ønsket for at kunne møde de overordentlige Konjunkturer, — ligesom den var given i 1816 (S. 65 flg.). Efter den 30te Juni gjaldt ikke længere den tidligere Beslutning, der for saadanne Tilfælde autoriserede Regjeringen til at afslutte et Statslaan. Saaledes var denne herefter udelukkende henvist til at hjælpe sig med de paaregnede, men under de daværende Forhold høist usikre Indtægter. Pengeforlegenheden øgedes jævnt; Behovet af at kunne optage et Statslaan, om et saadant kunde faaes, var derfor ogsaa i Stigende. Det stillede sig alt mere som en Nødvendighed at faa et saadant, — det kunde blive den eneste Redningsplanke.

Saa meget mere paafaldende var det, at der nu ikke blev givet nogen saadan Bemyndigelse, som der var krævet. Den var imidlertid lige nødvendig. Af den Grund maatte der paa ny stilles en Anmodning til Stortinget om at rette paa dette og tage Sagen under fornyet Overveielse. Denne Anmodning fik dog en anden Form og en anden Begrundelse end den foregaaende, idet den hovedsagelig motiveredes ved Ønskeligheden af at kunne hjælpe nødlidende Privatfolk og hindre en Stansning af Næringsveiene.

I denne Henseende var der længe stillet allehaande Krav til Regjeringen. Men den havde ikke hidtil havt nogen Midler i Hænde til at afhjælpe Mangelen og bistaa i Tilfælde, hvor der rettedes Anmodninger om at faa pekuniær Hjælp. Carl Johan var nu selv i Christiania, og samtidig med, at han sanktionerede den nye Lov om Bank- og Pengevæsenet, rettedes der i et kgl. aabent Brev en indtrængende Henvendelse i denne Anledning til Stortinget. I dette Brev henledededes Tingets „Opmærksomhed paa den store og trykkende Penge-Forlegenhed, som hersker i adskillige af Rigets Stæder og Landdistrikter, samt paa Nødvendigheden af, at nogen Hjælp saavidt muligt tilveiebringes for at gjøre Udredelsen af offentlige Præstationer mindre vanskelig“. Det antoges, at dette bedst kunde ske ved at meddele Bankdirektionen den fornødne Instruktion om „saa hastig og saa meget, som kan bestaa med Bankens Fundation af 14de Juni 1816, at komme de trængende til Hjælp med Laan mod aldeles upaatvivlelig Sikkerhed“.

Resultatet heraf blev en Beslutning af Stortinget, der bemyndigede Regjeringen til at optage et Laan paa indtil 600 000 Spd. i Sølv „paa saa billige Vilkaar og imod saadan Sikkerhed, som den ser sig istand til at udvirke og tilbyde“. Hertil føiedes yderligere følgende Anvisning: „Det Laan, som saaledes maatte erholdes, anvender Regjeringen til

Udlaan her i Riget imod aldeles betryggende Sikkerhed og paa saadanne Vilkaar, at Laantageren tilsvarer alle Udgifterne saavel ved Laanets Negotiation som Renterne og Kapitalen, uden nogen Udgift for Statskassen."

Mellem denne Bemyndigelse og den ældre af 1816 var der en stor og iøinefaldende Forskjel. Den Gang var Bemyndigelsen til at afslutte et Statslaan given af Hensyn til mulige Statsbehov. Nu var den bestemt ved andre Grunde; Øiemedet var at lette den private Virksomhed for at lade mange blive bedre Skatteydere. Men samtidig bandt Stortinget Administrationens Hænder paa en generende Maade. Det tagne Forbehold blev, da Laanet endelig kom istand, altfor strengt, og virkede til Ulykke for mange.

Det staar efter dette tilbage at se paa de af Stortingets øvrige Forhandlinger, der havde Forbindelse med Finansstyrelsen og Grev Wedel.

Ved Protokolkomitéens Gjennemgaaelse af de den forelagte Sager havde den fæstet sig ved et Par Spørgsmaal, for hvilke Ansvaret paalaa Finansdepartementets Chef. Det ene angik Bestemmelsen om at modtage Laane- og Diskonto-Indretningernes Sedler i de offentlige Kasser. I den Anledning foreslog Komitéen at sætte ham under Tiltale for Rigsretten. Men i Odelstinget blev denne Indstilling den 7de August forkastet, og nogle Dage senere blev Sagen ved udtrykkelig Beslutning henlagt[1].

Af større Betydning var den anden Sag, der bragtes frem, — og som angik Finansdepartementets Forbindelser med det fallerede amsterdamske Handelshus, Weddick & Wendel. I denne Sag var der straks givet klar Besked om Forholdet.

Allerede i den Beretning om Rigets Tilstand, som blev forelagt for Stortinget i 1818, oplystes der om det Tab, som Statskassen havde lidt gjennem den paa Holland drevne Handel med Kobber og Blaafarve. Det meddeltes, at Statskassen paa den Maade havde maattet søge at reise en Sum til Bestridelsen af nødvendige Udgifter, og gaa til Udlandet, da „antagelige Priser ikke her i Landet var at erholde". Varerne var sendte „til et anseet Handelshus" i Holland; men ved dettes „pludselige Fallissement og dets kort forhen i Hensyn til de assignerede Varer udviste uventede Forhold" maatte det beklages, „at et ikke ubetydeligt

[1] *Storthings-Forhandlinger for 1818,* V, August, S. 453—477, 537 flg. og 540; *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* I, S. 604 flg.

Tab sandsynligvis vil opstaa for den norske Statskasse". Dette kunde ikke undgaa at vække Opsigt, og det blev paa mange Maader kommenteret. Snart bragte i *Nationalbladet* en Indsender *fra Trondhjems Stift* en kort og fyndig Artikel[1], som forklarede, at den foretagne Handelsentreprise med Kobber til Holland maatte ansees, som om den var foretagen af Departementschefen for egen Regning — „og da denne, som bekjendt, er vederhæftig nok, saa vil det Tab, som deraf maatte flyde, formentlig ikke opstaa for den norske Statskasse, men alene for Grev Wedel Jarlsbergs Privatkasse". I Henhold hertil afsluttedes Artikelen med de Ord, af hvis Hensigt det ikke var muligt at tage feil: „Man haaber, at Stortinget vil skjænke denne Sag dets alvorligste Opmærksomhed."

I Stortinget vaktes kort efter Motion om Sagen, og Protokolkomitéen fik udtrykkelig Anmodning om desangaaende at meddele Stortinget de Oplysninger, som fandtes i Protokollerne[2]. Efter at have modtaget disse besluttede Stortinget at anmode Regjeringen om yderligere Oplysninger angaaende visse Punkter. Stortinget forlangte her først *(a)* „Oplysning om, med hvilken Autoritet 5te Departement har foretaget sig, for Statskassens Regning, at afsende Kobber, Arsenik og Blaafarve til Handelshuset Weddick & Wendel, og saafremt nogen Resolution er falden, da Gjenpart af samme." Dernæst krævedes *(b)* „Oplysning om, hvilke Forsøg der fra Regjeringens Side maatte være gjort for at faa disse Varer solgte her i Landet," samt *(c)* „den Korrespondense, som 5te Departement har ført med bemeldte Handelshus og andre, i Anledning af denne Vareforsendelse, samt den fra Weddick & Wendels Fallitmasses Administratorer formodentlig erholdte Kontokurant."

Grev Wedel gav herpaa som Departementets Chef følgende Svar:

„*ad a.* Femte Departement har, uden speciel høieste Resolution, ladet afskibe til Forhandling ved Handelshuset Weddick & Wendel i Amsterdam adskillige Partier Kobber, Arsenik og Blaafarver, ifølge den Departementet paahvilende Forpligtelse at besørge alle saavel uden- som indenrigs forefaldende Udgivter til bestemte Tid bestridte;

ad b. Departementet har, hvad Blaafarverne og Arsenik angaar, ved Udstedelse af Priskuranter, gjennem dets Kommissarier forsøgt, men forgjæves, at afhænde samme i større Partier, og saavel Kobber, som Blaafarver og Arsenik har Departementet afhændet i Riget, naar Leilighed dertil gaves; men naar betydelig Forskjel har fundet Sted

[1] *Nationalbladet,* Hefte 10, for 7de April 1818, S. 238 flg.
[2] *Storthings-Forhandlinger for 1818,* II, April, S. 70.

imellem den Pris, som hjemme kunde erholdes, og den, som efter Rimelighed paa fremmed Sted kunde opnaaes, er Forsendelse foregaaet; og

ad c. Medfølgende Forklaring af femte Departement, med vedheftede 52 Dokumenter, vil vise, hvad i denne Sag er passeret, og at Fordringen hos Weddick & Wendels Bo nu er Fl. 145 214,19."

I Henhold til Departementets Indstilling blev dets fyndige Svar, med de dertil hørende omfangsrige Bilag, oversendt Stortinget[1]. Sagen kom derefter til Odelstinget og behandledes ved Protokolkomitéen, som *principaliter* foreslog at sætte Grev Wedel under Tilale for Rigsretten, subsidiært at forbeholde et følgende Odelsting at fatte nærmere Beslutning om Sagen. Odelstinget forkastede den principale Indstilling, men bifaldt den subsidiære[2].

Stortinget opløstes den 15de September.

Rundt om i Landet herskede Gjæring og Utilfredshed, som tildels allerede havde skaffet sig Luft i Sammenrottelser og Opløb. Stortinget havde ikke kunnet anvise nogen Udvei til at møde den voksende Misfornøielse; det havde ikke havt Anledning til at træffe nogen mere omfattende Foranstaltning, der formaaede at overbevise Folket om, at den økonomiske Tilstand vilde lettes, og hvorved der kunde skabes mere Tillid[3]. Alligevel havde dets Forsigtighed med ikke at gribe forstyrrende ind i det ved Beslutningerne af 1816 grundlagte Finanssystem sine Fortjenester, kun at disse ikke blev forstaaede i nogen videre Kreds.

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1818, III, No. 218 (i Rigsarkivet).
[2] Et sammentrængt Referat af, hvad der passerede i denne Sag i 1818, findes i *Storthings-Efterretninger, 1814—1833*, I, S. 608 flg.
[3] JACOB AALL, *Nutid og Fortid*, I, S. 113: *„Saaledes opløstes det andet ordentlige Storting, uden at noget alvorligt var gjort til Pengevæsenets Forbedring."* — Stemningen var efterhaanden oparbeidet mod Christie; et elendigt Haansvers om ham findes i *Intelligentssedlerne* for 1818, No. 41 og i No. 45 et andet, endnu værre. Det sidste er ligefrem blasfemisk.

VIII.

TRONSKIFTET OG STATHOLDERSKIFTET 1818.

Ved Stortingets Aabning, 6te Februar 1818, var det længe imødeseede Øieblik allerede indtraadt, da den sidste Konge, der paa Norges som paa Sveriges Troner havde repræsenteret Huset Holstein, skulde samles med sine Fædre. Den 5te Februar var Kong Carl XIII. hensovet, og Kong Carl Johan havde besteget de tvende Rigers Troner. Men i Christiania var dette endnu ubekjendt. I Kraft af den forrige Konges Bemyndigelse var Stortinget aabnet, og saavel Trontalen som Beretningen om Rigets Tilstand var affattet i hans Navn. Først den 11te Februar modtog Stortinget den officielle Meddelelse om Tronskiftet; først den 14de bragte *Rigstidenden* Budskab om, at Kong Carl var død, og at Carl Johan nu var Norges som Sveriges Konge.

Tilsyneladende skulde dette ikke have megen Betydning, da jo Carl Johan som Kronprins allerede i flere Aar havde været den i begge Riger indflydelsesrigeste Personlighed, — indimellem ogsaa udstyret med officiel Regjeringsmyndighed. Forsaavidt kunde det ikke synes at have synderligt at sige, enten der i Statsraadets Protokoller stod skrevet med skjælvende Haand: *Expedieras. Carl,* eller der i store, rask skrevne, svulmende Træk læstes: *Expederes. Carl Johan.* Alligevel blev det snart følt, at der var indtraadt en stærkt markeret Forskjel. Det kunde nok siges, at der var de samme Former; men det blev dog en anden Kraft, som nu laa under disse, og der var kommen en mere paatagelig, mere bestemt Enhed, efterat intet Hensyn til det gamle Dynastis sidste Konge længere kunde binde Hænderne paa Dynastiet Bernadottes Grundlægger.

Paa den Dag, da Carl Johan i Trondhjems Domkirke modtog Norges Krone[1], — det var den 7de September 1818 — kunde han se tilbage paa et bevæget Liv, men deri tillige øine en Traad, som fra Barndomshjemmet ved Pyrenæernes Fod havde ført ham frem til denne Dag og til dette Sted. Napoleons Afskedsord: *que la destinée s'accomplisse!* kunde vel atter dukke frem i hans Tanker[2], da Heroldens Stemme gjenlød under Domkirkens Hvælving, at nu var Carl Johan „kronet Konge over Norges Rige og tilliggende Provinser, Han og ingen anden". Thi det var en mærkelig Skjæbnens Gang, denne, som havde ført Napoleon til St. Helena og Carl Johan til Trondhjem. I den kunde der ligge nok af Stof for at bygge sig op en fatalistisk Livsbetragtning, og han kunde sige til sig selv, at hans Skjæbne var bleven opfyldt. Han var Stamfader til Konger, selv en Konge, der herskede over det næststørste Landomraade i Europa. Skjæbnen var fuldbyrdet, og medens han stod under Domkirkens Chorbue med Krone og Scepter, kunde han nok sende en Tanke til Klippeøen i Atlanterhavet, hvor den fordums Imperator nu var som den lænkede Kjæmpe.

Saa følte han sig i Herskerkaldet; han saa i det som en Indvielse fra høiere Magter, og han følte, at det gav ham Pligter til at styre og lede sine Folk. Som Napoleon var han en Sydens Søn. Hvad enten deres Vugge havde staaet i Pau eller Ajaccio, — dette blev et rent underordnet Spørgsmaal; i begges Aarer rullede det samme varme Blod; i begges Hjerner fostredes de samme romerske Tanker. Begge havde dannet sin Opfatning af Stater og Folk under Revolutionens Storme, kun at Carl Johan var bleven den mere forsigtige, dels ifølge sin Natur, dels gjennem den Belæring, der laa i Forholdene, og som han ikke havde vist fra sig. Han vidste, at han stod paa en anden Jordbund end den Verdenshersker, han selv havde været med paa at styrte, — og hans cæsariske Tanker henvistes til at søge andre Former. Han var vant til at bevæge sig i store Omgivelser. Han havde pleiet at se sig selv mod en europæisk Baggrund. Men nu var Rammen væsentlig indsnevret. I de mindre Forhold raadede andre Synsmaader, og meget tog sig anderledes ud end tidligere. Derved opstod ved flere Tilfælde Sammenstød, tildels af en alvorlig Art. Men at bedømme Carl

[1] Carl Johan har øiensynlig selv lagt megen Vægt paa sin Kroning i Trondhjems Domkirke. Dette fremgaar saaledes af den Skildring, der gives af denne Høitid i det af Kongen selv inspirerede Skrift, TOUCHARD-LAFOSSE, *Charles XIV (Jean Bernadotte),* III, S. 179 flg.

[2] Smlgn. Bind I, S. 391, Noten.

Johans historiske Personlighed alene efter de Anledninger, hvorved han kolliderede med sine nye Omgivelser, vilde være en Uret til begge Sider; en paa saadant Grundlag konstrueret Skildring kunde aldrig blive sand.

Den nye Konge havde sine Rødder i helt andre Forhold end de skandinaviske. Han var kommen til vor Halvø som den modne Mand, der eiede Bevidstheden om at have indskrevet sit Navn i Verdenshistorien. Derved tog hans Personlighed sit Præg, der for en Del altid blev fremmed og uvant. Men til samme Tid øgede dette fremmede, dette verdenshistoriske den Glans, der stod af Kronens Bærer; det rykkede ham i Mængdens Øine op i en anden, en høiere Sfære end den, hvori tidligere Konger havde staaet, og det bidrog senere til at omgive ham med én legendarisk Glorie. Han var en Konge *d'outre mer*, med de usynlige Rødder i det fremmede, — den fremtrædende Deltager i de Begivenheder, der havde omformet vor Verdensdel. Saa kom dertil alt, hvad der hørtes om hans store Godgjørenhed, — om hans Mildhed, om hans Ønsker at kunne gjøre alle vel, og saa den blendende og vindende ydre Personlighed.

Selv vidste den nye Konge, hvad han var, og hvem han var, og han kjendte af lang Erfaring Menneskene for godt til ikke at forstaa, hvilken Magt han i denne Henseende eiede. Skjønt han ikke som Napoleon tog Lektioner hos Talma, kunde han dog meget vel lade sin Vredes Lyn afløses af Udtryk for milde Følelser; han var undertiden i sine heftige Udbrud lidet behersket, men gjenvandt med Lethed Herredømmet over sig selv. Sydens livlige Søn kunde hurtig — og ikke altid uden Beregning — gjennemløbe mange skiftende Stadier. Han kunde fremfor alt befale, og der stod Respekt af hans imponerende Herskerskikkelse.

Men en saadan Konge vilde *gouverner*, ikke alene *régner*. Napoleons gamle Medbeiler havde i sig ikke saa lidet af den Tankegang, der havde ledet hans fordums Keiser, og han vilde ikke nøies med at bære Kongenavnet, uden tillige at være Konge i Gavnet. Det vil ikke gaa med at dømme om det berettigede i de Forestillinger, som han nærede om sin egen Magtfylde, ved at presse dem ind i en Schablon, der er laant fra helt andre Tider. Han mente nu engang at have faaet Herskerkaldet og at have Retten til at øve det saadan, som han saa paa de konstitutionelle Former, hvilke han gjerne vilde respektere. Hans System faldt neppe sammen med, hvad Statsretslærere docerer; men han havde nu sit System og fulgte det. Kongen skulde have Sit, som

Folket havde Sit, og han vilde værne om begges Ret. Var om sine Rigers som om sin egen Ære, vilde han nødig gjøre Afslag i sine Krav, hvad enten de gjaldt hans egen Herskermagt eller de to Folks Bedste.

Som den nye Konge betragtede sin egen Stilling, var der foreløbig ikke saa megen Fare for en Kollision med Stortinget som med Regjeringens Medlemmer, og da fornemmelig med Grev Wedel. Thi denne havde, gjennem Omstændighedernes Medfør, erhvervet en ledende Stilling i den norske Regjering, hvorved han faktisk var dens første Medlem. Dette havde gjort sig selv, og Carl Johan havde til en Begyndelse fundet sig i, at det blev saa. Men det var dog en Ordning, som aldrig helt havde havt hans Billigelse, og hans Misnøie dermed var stegen med Aarene, eftersom disse gik. Der var kommet meget imellem Carl Johan og den ledende norske Statsraad, saaledes at det kunde forudsees, at det fra den Dag, da Carl XIII. gik heden, maatte komme til en Kraftprøve mellem dem.

Endnu mere end i Sverige betegnede i Norge Carl Johans Regjeringstiltrædelse som Konge et administrativt Systemskifte, og dette kom atter til nærmest at vise sig i Forholdet mellem ham og den norske Statsraad, hvis Stilling var bleven en saadan, at den ikke lod sig forene med Kongens Opfatning af, hvad en Statsraad havde at sige. Her kunde Grev Wedel mindre end andre svæve i Uklarhed om, hvad Tronskiftet vilde drage efter sig, og den ventede Brydning udeblev da heller ikke.

Det blev en interessant, spændende Kamp, som dermed blev indledet. Det var en Kamp, der førtes i det stille, om Principer og om Indflydelse; men det var tillige en Kamp, hvis Udfald i Længden ikke kunde blive tvivlsomt. Forsaavidt denne Kamp blev mærkbar for Samtiden, blev den i Regelen opfattet paa en feilagtig Maade, og Grev Wedel stod den hele Tid i en dobbelt Frontstilling. Til den ene Side havde han en kritiksyg Opinion og et misfornøiet Storting, der vilde drage ham til Ansvar, fordi han ikke kunde kalde Folkets Velstand tilbage og aabne de nye Kilder, hvoraf Staten kunde hente den foryngende Kraft. Til den anden Side havde han at holde sin Stilling oppe overfor Kongens, fra hans egne meget forskjellige Principer.

Kun sjelden skal en konstitutionel Minister have staaet i en Situation, svarende til denne. Den var imidlertid forberedt gjennem længere Tid, og det varede længe, forinden den fandt sin Løsning. Vi maa da, forinden vi følger Grev Wedel videre i hans Arbeide med

de norske Finanser, dvæle ved denne Situation, som den havde forberedt sig, og som den endelig tilspidsedes.

I November 1814 havde Grev Wedel været den væsentligste Raadgiver for den daværende Kronprins, da de nye Regjeringsmedlemmer skulde vælges, og han havde i de nærmest paafølgende Aar, allerede i Kraft af den Indflydelse, han da havde øvet paa Regjeringens Sammensætning, inden denne været den virkelige Leder af Norges indre Styrelse, og almindelig erkjendt som saadan. Det er ubekjendt, hvad der videre var forhandlet i de fortrolige Samtaler, som Grev Wedel i November 1814 havde med Kronprinsen. Men det kan ikke feile, at han derunder ogsaa har gjort Rede for sine egne Meninger om, hvad der tjente til Norges Vel, — og at han har søgt at udkaste Grundlinierne i det System, hvorefter han ansaa det rigtigst at føre Regjeringen. Heller ikke kan der oplyses meget om, hvorledes Kronprinsens og Finansministerens personlige Forhold var i de nærmeste Aar efter 1814. Den Kilde, som her kunde have givet uvurderlige Vink, Grev Wedels Brevveksling med Statsminister Anker, er tilintetgjort; kun et enkelt Brudstykke deraf er bevaret. Hvad der for øvrigt kjendes til disse Forhold, hviler væsentlig paa andre Brudstykker, paa enkelte, mere tilfældige Oplysninger og paa Slutninger fra, hvad der kan læses mellem Linierne i de samtidige Regjeringsdokumenter.

Noget hjerteligt Forhold blev imidlertid ikke stiftet under de intime Overlægninger, der fandt Sted under det korte Samvære i Christiania om Høsten 1814[1]. Carl Johan havde hørt meget om den nye Finansministers Færd i tidligere Dage, og han saa med Tvivl paa dennes fremtidige Holdning. Den norske Lensgreve havde været mistænkt i Kjøbenhavn, og Carl Johan kunde nok spørge, om han vilde slaa sig til Ro ved det, som var opnaaet, og om ikke hans næste Maal vilde blive at skille Norge fra Sverige. Kronprinsen kjendte, hvad Grev Wedel i Februar 1814 i Venersborg havde talt om sin Beredvillighed til, ved given Foranledning, at staa med sin Kaarde i første Række af sine kjæmpende Landsmænd, — Ord, hvori der kunde lægges forskjellige Tydninger[2].

Grev Wedel var selv paa det rene med, at han i Sverige var mistænkt og misforstaaet paa mange, indflydelsesrige Hold. Han erindrede sit Uheld paa Reisen til Frederikshald, og havde derved sine egne

[1] Her kan i Almindelighed henvises til Bind II, S. 327 flg.
[2] Smlgn. Bind II, S. 67 flg.

Tanker[1]. Man havde i Sverige fordret og regnet med hans Hengivenhed for dette Land. I det Sted mødte man en ideel Begeistring for en Union, bygget paa et Grundlag, meget forskjelligt fra det, som var kommet istand, og en til alle Ofre beredt Fædrelandsvens Lojalitet mod den Form, Norges egen Forfatning og Unionen i 1814 havde faaet.

Antagelig har Carl Johan bedre end de svenske Statsmænd kunnet forstaa Grev Wedels unionelle Ideal. Ad den Vei var der ingen Rimelighed for, at de skulde komme i et mere kjøligt Forhold til hinanden. Hvad der vides angaaende Kronprinsens Tanker om en fremtidig større Tilnærmelse, eftersom Folkene mere lærte hinanden at kjende, kunde godt forenes med det, som Grev Wedel i 1814 havde lagt frem angaaende sine Meninger. Forudsætningen for begge var jo den fredelige Udvikling med voksende gjensidig Tillid, uden Indgriben af noget, der kunde virke forstyrrende og splittende. Det var ikke der, Spirerne for en Uenighed kunde søges.

Muligheden af en skarpere Dissens imellem dem laa derimod paa et helt andet Punkt, i deres forskjellige Opfatning af den indre Styrelse, og den var dybt begrundet i deres Krav paa at indehave den ledende Stilling i denne, Kronprinsen eller Kongen til den ene Side, Finansministeren til den anden. Det var to mægtige Personligheder, som ikke havde let ved at drage sammen, og som begge havde dannet sine politiske Idealer efter meget afvigende Mønstre.

Carl Johan var Franskmand, og han var den under Revolutionen og Keiserdømmet opdragne Hersker. Med al Respekt for Tidens liberale Ideer, navnlig som de kom tilsyne i det konstitutionelle System fra 1791, hvoraf han i Norge gjenfandt en Omplantning eller Efterligning i væsentlige Træk, saa han i Regentens Adgang til personlig Magtudøvelse et vægtigt Moment for Statens Trivsel og for Samfundets Vel. Netop den Teori om Magtens Deling, der i hine Dages norske Forfatning var et væsentligt Fundament, kunde tiltale Carl Johan, for hvem den fra hans tidligere Liv var velbekjendt. Kun krævede han, at Delingen skulde være nøie bestemt, mere nøiagtig, end den var bleven i vor Grundlov, og at han, Kronprinsregenten eller Kongen, helt skulde kunne raade for det, som var ham anvist ved Forfatningens Bestemmelse af de kongelige Prærogativer.

I Henhold dertil forlangte han, at Kongedømmet, som desuden var Unionens fælles Repræsentation, den eneste, skulde øve en stor, vidt

---

[1] Smlgn. Bind II, S. 323 og Note 2.

indgribende Indflydelse, — paa den Maade, at dets personlige Indehaver og Bærer til enhver Tid regulerede den hele Administration i alle Dele. Som det stod for Carl Johan, var det en Nødvendighed at have den udøvende Magt samlet under en enkelt kraftig Lederhaand, og deri saa han et gavnligt Supplement til de øvrige, ved den konstitutionelle Forfatning anordnede Institutioner.

Grev Wedel var paa sin Side den i England opdragne Nordmand, med Idealer fra den britiske Forfatning. Hans Forbilleder var de britiske konstitutionelle Ministre, med stor, politisk Indflydelse, med Ansvar overfor Folket og Nationalforsamlingen. Paa saadant Grundlag fordrede han frie Hænder inden den Del af Statsstyrelsen, der var ham underlagt, og ønskede selv at have Afgjørelsen uden andres Indgriben. Den samme Forskjel, som bestod mellem fransk og britisk Opfatning af Staten, markerede de to Standpunkter, som Carl Johan og den norske Finansminister indtog, og varslede ikke gunstig for et fortsat, langvarigt Samarbeide. Her var der forhaanden en Udsigt til skarpe personlige Brydninger. En Overensstemmelse i Opfatningen af de administrative Grundprinciper lod sig kun tilveiebringe gjennem Opgiven af længe nærede, bestemte Meninger. Det kunde tage Tid, forinden det blev aldeles klart, hvilken dyb Kløft her var forhaanden, — hvorledes det var to, høist forskjellige Opfatninger af den indre, konstitutionelle Styrelse, som stod imod hinanden, begge baarne af kraftige Personligheder.

Ogsaa Grev Wedel, der følte sig som sit Lands første Privatmand, vidste meget vel, hvem han var, og hvad han var. Bevidst og selvtillidsfuld, vilde ikke han, mere end Kongen, gjøre Afslag i det, som han ansaa for sin Ret. Han var uforandret den samme, som da han i 1808 (I, S. 157) lod Regjerings-Kommissionen vide, at han endnu ikke havde udstedt nogen Ordre, som han senere havde anseet det fornødent at tilbagekalde, og at han ogsaa haabede, det aldrig vilde ske. De samme Ord vil ogsaa finde Anvendelse for at karakterisere hans Opfatning af sin Finansstyrelse. Han vilde kun se paa Sagerne i de store Træk; han dømte efter det, der for ham stod som det væsentlige, og ansaa det overflødigt at spørge efter de mere underordnede Hensyn. Men dermed vilde han ogsaa tage Ansvaret udelt paa sig. Naar da Carl Johan ikke var enig i hans Handlinger og kunde udtale sin Misfornøielse med hans Grundsætninger eller med hans enkelte Foranstaltninger, blev det klart, at han ikke ønskede at indtage den mere passive Rolle, — at han ikke kunde forsone sig med de Krav paa en

mere selvstændig Myndighed, som Finansdepartementets Chef stillede i sit Forhold til Kongen og til den samlede Regjering.

Det vilde her være uretfærdigt at lægge et større eller mindre Ansvar paa den enkelte af dem og i Henhold hertil søge at gradere Størrelsen af deres Skyld overfor hinanden, hvis overhovedet et saadant Udtryk kan være berettiget i deslige Tilfælde. Det kan være et underordnet Spørgsmaal, hvem der havde mest Andel i, at der kom et Brud, Regenten eller Ministeren. Begge var energiske, overlegne Naturer, begge fortjente til at nævnes i første Række af de nordiske Statsmænd. Begge har draget sine dybe Spor efter sig i Historien. Men med deres afvigende Forudsætninger lod et personligt Brud sig ikke undgaa. Det var en Nødvendighed, men tillige en Nødvendighed af den Art, som maatte til for at lade dem blive helt klare over hinanden.

Det krævede imidlertid som sagt sin Tid, forinden disse Modsætninger kunde vokse helt frem og komme tilsyne. Carl Johan var, medens Carl XIII. levede, bunden af Hensynet til sin egen Stilling, som en Art Formynderregent, og havde heller ikke i Norge nogen Repræsentant, der helt hævdede hans Meninger. Carl XIII. stod, skjønt affældig og slap, endnu i Veien, og dertil kom den første Statholders Opfatning af, at han selv kun var en midlertidig Indehaver af Stillingen. I Omstændighedernes Medfør var saaledes Grev Wedel alt mere bleven den, som gled ind paa den ledende Plads i Norge. Han var dén, hvis Vilje tyngede mest; han var den, som altid maatte tages med paa Raad. Til en Begyndelse kunde han gjerne siges at være uundværlig.

Da saaledes Kronprinsen om Høsten 1815 foretog en Reise i Egnene vest for Christianiafjorden til og med Skien, var Grev Wedel derunder hans Ledsager. Han modtog ogsaa Kronprinsen paa Jarlsberg[1].

---

[1] Om denne Carl Johans Høstreise i 1815 indeholdes nærmere Meddelelser i *Rigstidenden* for s. A., No. 85 og 86. Grev Wedel dvælede i sin Familiekreds ofte ved en liden Erindring fra denne Reise. Han kjørte i Vogn med Kronprinsen; idet de passerede en liden Stue ved Veien mellem Drammen og Kongsberg, kom der frem en Kone, som svingede med et Skjørt og raabte: „Længe leve Hans Majestæt, Kong Christian den Syvende!“ Da Grev Wedel hørte dette, brast han i Latter, og denne Latter forplantedes til Kronprinsen, da Ordene var oversatte. Saadan var Folkets Opfatning. Christian den Syvendes Regjering havde for de brede Lag staaet som den økonomiske Guldalder og Kongen selv som Fredsfyrsten; nu var Freden vendt tilbage, og dermed troede Konen, at det var Christian VII., der kom som dennes Bringer. — A. FAYE har i sine Samlinger (Rigsarkivet) følgende Fortælling: *„Paa Kronprindsens Hjemreise fra Kongsberg var det, at Fogden i Buskerud, Johan Collett i Drammen faldt ud med en fornem Svenske i Prindsens Følge (Carl G. Löwenhjelm), der var grov mod Fogden i Anledning af Skydsen pav Gjellebæk, og at Fogden havde været paa Thingreise istedetfor personlig*

Det var som Regentens Veileder, han deltog i Reisen. Denne gik ogsaa til Kongsberg, hvor Kronprinsens Ledsager var den bedste Fører, han kunde have. Gjenoptagelsen af Sølvværkets Drift var en af Grev Wedels Yndlingstanker, og Carl Johan fik paa Stedet se Forholdene. Snart skulde da ogsaa nogle af de gamle Gruber sættes i Gang, som en Indledning til Sølvværkets nye store Periode.

I det følgende Aar viste det sig paa lignende Maade, hvilken Vægt der lagdes paa Grev Wedels Dygtighed og paa hans Kjendskab til Landets politiske og økonomiske Forhold. Da Carl Johan i Juni 1816 ventedes til Norge for at opløse Stortinget, enedes Statholderen og Statsraadet om at lade Grev Wedel møde ham paa Blomsholm for der at instruere om de sidste Begivenheder paa Stortinget. Grev Wedel reiste, udførte sit Hverv og kom med Kronprinsen tilbage til Christania[1].

Den Indflydelse, Grev Wedel paa denne Maade havde opnaaet, beroede imidlertid for en ikke ringe Del paa det Samarbeide, der var kommet igang mellem ham og de to første svenske Statholdere.

Det var, fra 1814, Statholderen, der i den norske Regjering havde den Opgave at repræsentere Kongen eller Regenten, der med hine Dages mangelfulde Kommunikationsmidler blot sjeldnere kunde indfinde

---

tilstede. Striden fandt Sted i Overværelse af flere svenske og norske Herrer, blandt hvilke Exp:sec. Vogt. Sagen vakte Opsigt og Misnøie, og Rygtet gik, at Wedel med saamegen Varme skal have talt Colletts Sag hos Kronprindsen, at Löwenhjelm kort efter sendtes tilbage til Sverige.“ Fortællingen er sandsynligvis sand. Kun maa deri gjøres den Rettelse, at Johan Collett i 1815 ikke var Foged, men Amtmand. I en Notits i de samme Fayes Samlinger siger ogsaa P. Chr. Holst, at han ligeledes havde hørt denne Beretning væsentlig paa lignende Maade. Smlgn. *Historiske Samlinger,* I, S. 22. — Paa Jarlsberg havde ogsaa Grevinde Wedel indfundet sig til dén Middag, som der blev given, og hvorom A. Faye skriver i et Udkast: *„Ved Jarlens muntre Bord stemte Expeditionssecretair Valerius Harpen, og Sange til Jarlens og hans ædle Vivs Ære lød blandt andre fra jublende Læber.“* — Jarlsberg stod om Høsten 1815 under Ombygning og maatte for at kunne huse sine høie Gjæster modtage en midlertidig Indredning. For Grevinde Wedel blev Opholdet i den ufærdige Bygning i de kolde Høstdage en farlig Sag, idet hun derved paadrog sig en periodisk Sygdom, der varede hendes Liv til Ende, og som bragte hende mange Piner.

[1] *Grev Essens Breve,* S. 136. I Statsraadets Protokol for afgjorte Sager, 28de Juni 1816 (i Statssekretariatets Arkiv) heder det: *„Samtlige Medlemmer tilstede, undtagen Grev Wedel Jarlsberg, som var reist Hans Kongl. Høihed Kronprindsen i Møde.“* — Paa Blomsholm, hvor Grev Wedel mødte Carl Johan, boede den tidligere (II, S. 5 flg.) omtalte Major Nils Koch, der i 1813 var bleven sendt til Christiania som hemmelig svensk Agent. — Kronprinsens Ankomst til Christiania fandt Sted 29de Juni 1816. C. Pavels, *Dagbøger 1815—1816,* S. 475.

sig i Norge. Saaledes kom meget til at afhænge af den Maade, hvorpaa denne Embedsmand opfyldte sine Pligter.

At give en udtømmende Definition af Statholderskabets Natur og at forklare, hvad der i alle Dele skulde være dets Funktioner, vil falde vanskeligt. Det var en noksaa ubestemmelig Institution, hvis reelle Betydning neppe engang har staaet aldeles klar for dem, som fik den ind i Grundloven. Det endelige Resultat i 1814 var nærmest blevet som et Kompromis mellem to oprindelig ganske forskjellige Forslag, — Christian Frederiks Idé om et for ham reserveret Vicekongedømme og den svenske Regjerings Ønske om at lade Norge, ligesom de Lande, der fordum havde lydt under Sveriges Krone, styre af en Generalguvernør.

Mellem de nye Bestemmelser i den reviderede Grundlov af 4de November 1814, var der saa indkommet to, i § 12 og § 14, som i Formen traadte lidet frem, men dog var beregnede paa at give Landets øverste Styrelse en til de nye Forhold svarende Karakter. I § 12 hed det, at *ligeledes kan Kongen beskikke en Vice-Konge eller en Statholder*, og i § 14 knyttedes dertil den Bestemmelse, at *til Statholder udnævnes enten en Nordmand eller en Svensk.* Vicekongedømmet var beregnet paa at tjene som et Middel, hvorigjennem det norske Folk kunde knyttes nærmere og fastere til sit nye Kongehus og til Unionen. Dets Indehaver skulde være Kongens Repræsentant i Norge. Som nærmeste Tronarving skulde han træde ind i den norske Regjering. Institutionen var ved sin Oprettelse populær, og der næredes et alment Ønske om straks at se Stillingen besat med Kronprins Carl Johan. I Grundlovens § 21 var denne Stilling forbeholdt for Kronprinsen og han ældste Søn. Hvis i 1815 en af disse havde kunnet tage Bopæl i Norge, vilde det havt sine Virkninger. Men Forholdene for øvrigt tillod ikke, at Vicekongedømmet saa hurtig traadte ind i Livet, og dermed var man henvist til at anvende den anden Institution, Statholderskabet, der supplerede hin.

Men det laa i Sagens Natur, at Statholderskabet ikke kunde komme til at virke ganske som Vicekongedømmet. Som det engang maatte organiseres, var det ikke til at undgaa, at det kunde betragtes som et Udtryk for en existerende svensk Overhøihed. Paa den Maade var det ikke ment fra norsk Side. Men idet Kongen havde faaet Retten til at besætte dette høie Embede med en svensk Mand, og idet han benyttede denne Ret, var dermed ogsaa Spiren nedlagt til den Upopularitet, der snart blev det til Del.

Embedets Indehaver skulde paa een Gang være Kongens selvskrevne Repræsentant og den norske Regjerings Formand. Men den Indflydelse,

han kunde udøve, var ikke begrænset til hans repræsentative Pligter og til hans formelle Deltagelse i Regjeringens Forhandlinger. I stor Udstrækning var den afhængig af og betinget ved hans Personlighed, ved hans Evne til at gjøre sig gjældende og til at knytte Personer til sig. Alt kom i den Henseende an paa den Opfatning, Embedets Indehaver havde af sin Stilling, og paa hans Lyst til at lægge sig op i Arbeidet. De fire svenske Mænd, der efter hinanden beklædte Statholderens Embede, havde forskjellig Opfatning deraf, og de lagde ogsaa sit eget Arbeide forskjellig an. Men hvad derved udrettedes, var ikke andet end at gjøre selve Statholderskabet ildeseet, og dets fortsatte Besættelse med en svensk Mand til en Umulighed. Til dette Resultat naaede man i Løbet af 16 Aar[1].

Bøieligt og paavirkeligt, som Statholderskabet var, tog det ogsaa sit Præg efter den Personlighed, som til enhver Tid beklædte Tronen. En affældig og svag Konge som Carl XIII. kunde ikke forlene Institutionen med synderlig Magt. En anden Mand var Kronprinsen. Men hvor kraftig end Carl Johan var, saa blev hans faktiske Regentskab foreløbig kun en Art Formynderstyrelse, der ikke tillod ham overfor Kongens Repræsentanter i Norge at handle med fuld Myndighed. Her var Hensyn at tage, som havde den Følge, at det norske Statholderskab til en Begyndelse ikke blev, hvad det under andre Forhold kunde været.

Den første Statholder var Grev Hans Henrik von Essen, der oprindelig havde været bestemt til at være Generalguvernør og saa om Høsten 1814 gled ind i den anden høie Stilling, der traadte i Stedet for dette Embede. Han kjendte ikke Forholdene, og han gjorde ikke synderligt for at blive mere fortrolig med sine nye Omgivelser, der aldrig afvandt ham større Interesse. Han trivedes overhovedet ikke i Norge, hvor han kun betragtede sig selv som en flygtig Gjæst. Han mente at have bragt Kongen et Offer, han ikke kunde negte denne, men ønskede, da han befandt sig paa norsk Grund, blot at kunne forlade Landet saa snart, det lod sig gjøre. Den fornemme Gustavianer, med sine dybe Rødder i Sveriges gamle Traditioner fra det attende Aarhundrede, fandt i Norge omtrent intet Tilknytningspunkt. Saa blev

[1] En Indsender i *Nationalbladet*, Hefte 6, for 23de Januar 1817, S. 70 udtaler sin Tilfredshed med den Maade, hvorpaa Statholderskabet indtil da havde funktioneret, og siger, „*at det er nyttigere for Norge, at Statholderen er Svensk, end om han var Norsk*“. I denne sidste Del af sin Paastand har han dog neppe havt manges Tilslutning. Smlgn. *Vidar* for 1887, S. 593.

han fremmed for dette Land, hvor der ikke var noget, der kunde holde ham fast.

Til Danmark nærede Statholderen dyb Mistro; at have rødt Haar og være danskfødt var i hans Øine noget af det værste, der kunde siges om en Mand[1], og han var tilbøielig til at se danske Rænker overalt i Norge. Men dermed tog han ogsaa grundig feil af Stillingen. Hvad der kom fra ham af Vink og Veiledning for Kongen og Kronprinsen, maatte da tillige, saavidt det var bygget paa hans egne Iagttagelser, blive af en mere underordnet Værdi[2].

Grev Essen gjorde for øvrigt ikke synderlige Forsøg paa at blande sig i Sagernes Gang. Han overlod det til en anden at være den faktiske Leder i de større Anliggender, og hørte helst paa hans Raad. Denne anden var Grev Wedel. Saaledes blev det endnu mindre mærkbart, at Statholderen ikke var en Nordmand, og heri indtraadte der ingen Forandring, da Grev von Essen forlod Norge. Den 27de August 1816 tog en ny Statholder Sæde i den norske Regjering, Grev Carl Carlson Mörner[3], og snart knyttedes der mellem ham og Grev Wedel et meget hjerteligt Forhold, saaledes at den sidstes Indflydelse hurtig blev, om muligt en endnu større end i den foregaaende Statholders Dage. Ialfald var der mellem ham og den anden Statholder et mere intimt Forhold. Det var Sandhed, hvad den ved Statholderskabet ansatte svenske Sekretær, August von Hartmannsdorff, skrev i et Vennebrev, kort efter sin Ankomst til Christiania i 1816, at Grev Wedel

---

[1] Smlgn. Bind II, S. 206, Noten.

[2] Smlgn. P. Wieselgren, *Essen* (Malmö, 1855) og de to af Forfatteren udgivne Samlinger af Aktstykker, *Breve fra Grev H. H. von Essen til Kronprins Carl Johan* (Christiania 1867) og *Bidrag til Norges og Sveriges Historie* (Christiania 1869). Forskjellige Breve fra Grev von Essen til Carl XIII. er trykte i andet Bind. Bemærkninger om ham som politisk og historisk Personlighed findes i Bind II, S. 40 flg.

[3] I C. Pavels's *Dagbøger 1817—1822,* udg. ved Dr. Ludvig Daae, II, S. 268 flg. forekommer under 17de September 1821 nogle mærkelige Udtalelser om Grev Mörner, hvori det heder, at Biskop Pavels allerede længe havde havt en Formodning om, at denne *i Hjertet var Gustavianer.* Pavels mener, at det var saadanne Sympatier, der bragte ham til at nedlægge ogsaa sine svenske Embeder, da Carl XIII. døde og det nye Dynasti besteg Tronen, medens han af Venskab for den hidtilværende Konge var forbleven i Statens Tjeneste, saalænge denne endnu levede. Saafremt der for den saaledes fremsatte Gisning skulde kunne paavises noget reelt Grundlag, vilde den kunne forklare adskilligt, navnlig om den Mistillid, Carl Johan ialfald senere nærede til Grev Mörner. Smlgn. dog hermed Statsraad Holsts nedenfor, S. 183, Note gjengivne Notits. — Om den anden Statholder kan i Almindelighed henvises til Forfatterens *Norges Historie efter 1814,* I, S. 117 flg.

dirigerer Statsraadet[1]. En saadan Opfatning af Forholdene bød sig naturlig frem for ham. Paa den Maade havde det gaaet før 1816, og ligedan gik det efter dette Aar. Tilsyneladende var alt uforandret, og inden Regjeringen kunde der foreløbig ikke mærkes nogen Aftagen i den Indflydelse, der var tilfaldt Grev Wedel.

I den nye Statholder havde Norge faaet en velmenende og tillidsfuld Personlighed, der ikke ønskede andet end at kunne vende alt til det bedste, — hvad han igjen haabede at skulle opnaa ved at følge Grev Wedels Raad. Ligesom sin Forgjænger havde han hurtig fattet Tillid til denne; han respekterede hans djærve, frimodige Karakter, hans energiske Vilje og Arbeidskraft og stolede paa hans Kjendskab til den for ham selv fremmede norske Administration. Grev Mörner fandt sig vel tilrette med at lade sin nye norske Ven være den bestemmende, og følte ingen Ulemper ved at overlade Ledelsen af Statsraadet i hans Hænder. Her var grundlagt et virkeligt Samarbeide, der skabte Harmoni inden Regjeringen, og som i Længden maatte have baaret sine gode Frugter.

Dette Samarbeide blev ogsaa hjulpet ad andre Veie. Fra den norske Regjering i Christiania strakte det sig til Statsraadsafdelingen i Stockholm, hvor Grev Wedel i sin Svigerfader, den første Statsminister, der i Begyndelsen af 1815 havde forladt sit Bogstad og var flyttet til Stockholm, besad en god Støtte, som Tolk for hans Synsmaader hos Kronprinsen og hos den gamle Konge, forsaavidt der ved en enkelt Anledning kunde spørges efter, hvad Carl XIII. mente om norske Forhold. Peder Anker nød i Stockholm megen Anseelse, og Kronprinsen hørte gjerne paa, hvad han havde at forebringe. I mange Tilfælde var han den bedste Mellemmand mellem denne og Grev Wedel, der kunde jævne over mangen en Modsætning.

At maale, hvilken Indflydelse Grev Wedel øvede inden den norske Regjering, saalænge de to første Statholdere levede i Christiania, er ikke muligt for alle enkelte Tilfælde. Han var dog — det kan i Almindelighed siges — den, paa hvis Mening der blev lagt mest Vægt, den, som ved mange Anledninger kunde gribe ind i Diskussionen og give denne den afgjørende Vending. Hans Ord veiede mest, og støttet til Statholderens Autoritet, kunde han jævnlig sætte sin Mening og sin Vilje igjennem. I hans sociale Stilling laa der en yderligere Støtte.

Paa denne Maade kunde det med Føie siges, at det var en Nordmand, der ledede og bestemte Regjeringens Afgjørelser. Ingen af de

[1] *Vidar* for 1887, S. 595.

to første svenske Statholdere eftertragtede nogen videregaaende personlig Indflydelse, men nøiedes med at være hos Kongen og hos Kronprinsen Tolk for, hvad Regjeringen, efter bedste Overveielse, ønskede afgjort. Grev Wedel eiede netop de Betingelser, som krævedes for den særegne Stilling, hvori han nu var kommen som den norske Regjerings faktiske Chef, med en Indflydelse, der greb langt udover hans nærmeste Myndighedssfære i Finansdepartementet. Han kjendte sit Land og dets Folks Behov; med sin aabne Karakter vandt han sine Kollegers Tillid, og med den kunde han overbevise de to Statholdere om, at de som Vogtere af Monarkens og af Unionens Interesser intet havde at risikere, hvor meget de end overlod ham at raade for Sagernes reelle Afgjørelse. I store Dele er det derfor Grev Wedels Meninger, som paavirkede Administrationens Gang og de af den norske Regjering tagne Bestemmelser.

Der var i Grev Mörners Dage en enkelt Sag, som vakte megen Opsigt, og som fremdeles kan blive kritiseret, — for hvilken Grev Wedel engang mistænktes at have havt væsentlig Andel i Afgjørelsen. Det gjaldt Besættelsen af Bergens Bispestol efter den i 1816 afdøde J. N. Brun.

Det stod her længe hen med Udnævnelsen af den nye Biskop, og der arbeidedes i denne Mellemtid fra flere Hold ret stærkt for at lade det ledige Embede tilfalde Jonas Rein. Mænd som Motzfeldt og Christie interesserede sig levende for at se denne udnævnt. Men Carl Johan gjorde Vanskeligheder, og Reins ellers indflydelsesrige Venner mente at have gode Grunde for sig til den Tro, at der mod dem arbeidede endnu mere indflydelsesrige Kræfter. Motzfeldt har udtrykkelig nævnt Grev v. Essen, Statsminister Anker og Grev Wedel. Det kan dog være tvivlsomt, om han der havde Ret. Sikkert er, at Grev Mörner var endog varmt interesseret for at se Rein som Bergens Biskop, og da falder det vanskeligt at tro, at Grev Wedel skulde have været dennes ivrige Modstander. Rein blev ikke udnævnt. I det Sted kom Claus Pavels til Bergen som Bruns Eftermand.

At Rein ikke blev Biskop, var, hvad enten det skyldtes Carl Johan eller Grev Wedel, ingen Uretfærdighed. Han var en varm og uegennyttig Fædrelands- og Frihedsven. Men som Politiker havde han hovedsagelig været den blinde Fanatiker og den glødende Agitator, og paa ham tyngede, mere end paa nogen anden, Ansvaret for den ulykkelige Beslutning om Eidsvolds-Garantiens Antagelse i 1814. Heller ikke kunde det siges, at han i sin Personlighed eiede de særlige Forudsætninger for at kunne virke heldig som Biskop. Navnlig var en stærk

Bitterhed et fremtrædende Træk ved hans Karakter. Hertil kom endnu som det tredie, at hans Helbred allerede var undergravet, og at hans Liv i de faa Aar, han endnu havde tilbage, blev en eneste, jævnt tiltagende Sygdom. Hvis derfor Grev Wedel virkelig har modsat sig hans Udnævnelse, da var det fuldt forsvarligt. Varmtfølende Venners Medynk med den syge Mand formaar ikke at begrunde nogen Anklage, fordi han ikke kunde ansættes i et saa vanskeligt og saa anstrengende Embede som det, hvorom her var Tale[1].

Til samme Tid mærkedes de første Tegn til, at det tidligere Forhold ikke kunde blive af lang Varighed, og at Grev Wedels Indflydelse maatte lide et Skaar, eftersom Carl Johan begyndte at blive mere fortrolig med Sagernes Gang i Norge og nærmere kjendt med Personerne. I begge Henseender ønskede han mere at gjøre sin personlige Indflydelse, sit eget Initiativ gjældende.

I 1817 viste det sig saaledes, at Carl Johan i et enkelt Personspørgsmaal helt skjød Grev Wedels Mening tilside. Der handledes om Udnævnelse af en norsk Kommissær til at fortsætte de med den danske Regjering indledede Underhandlinger om Opgjøret af Rigernes finansielle Mellemværende. Grev Wedel havde foreslaaet at sende Statssekretær P. Chr. Holst til Kjøbenhavn og imidlertid lade Expeditionssekretær J. H. Vogt konstituere i dennes Embede. Men Carl Johan havde ikke glemt, hvorledes Vogt i 1815 offentlig havde klandret hans Bestemmelse om det nye Unionsflag, og han ønskede ikke at se Vogt i en Stilling, der maatte bringe denne i nærmere Berøring med ham selv.

Holst blev 10de Mai 1817 udnævnt til Kommissær. Men samtidig blev det tilkjendegivet den norske Regjering, at den skulde bringe en anden i Forslag til at konstitueres som Statssekretær, — et Paalæg, der af Grev Wedel blev følt meget bittert og ubehageligt. Han satte stor Pris paa sin trofaste Medarbeider i Finansdepartementet, og den Form, der var given den kongelige Resolution, var ikke egnet til mindre at lade ham optage denne som rettet mod ham selv personlig[2].

---

[1] Ludvig Daae, *Breve fra Danske og Norske,* S. 257 flg.; P. Motzfeldt, *Breve og Optegnelser,* S. 101 flg.; Daniel Thrap, *Bidrag til den norske Kirkes Historie i det nittende Aarhundrede,* S. 244 flg.; C. Pavels's *Dagbøger 1817—1822,* I, S. 108 og 156. I Grev Mörners Rapporter til Kronprinsen blev Rein anbefalet som en Ven og Meningsfælle af Christie, og det Brev, som Statholderen havde modtaget fra Rein, blev tilstillet Kronprinsen i fransk Oversættelse.

[2] J. H. Vogts *Optegnelser,* S. 49 flg. og 56; P. Chr. Holsts *Efterladte Optegnelser,* S. 85 flg.

Imidlertid var dog saadanne personlige Misstemninger endnu forholdsvis sjeldne, og som Regel hindredes de fra at komme frem. Men de viser, at der allerede, medens Grev Mörner boede i Christiania, forberedtes en stærkere Spænding mellem Regenten og Grev Wedel, samtidig med, at ogsaa Statholderen tabte i Tillid paa allerhøieste Sted. Det Venskab, der forbandt Grev Wedel med Statholderen, og den Redebonhed, hvormed denne søgte at fremholde sin Vens Anskuelser, virkede til begges Skade. Den samme Mistænksomhed, der vendte sig mod den ene af dem, kom ogsaa tilsyne overfor den anden.

Grev Mörner var den jævne Mand, med sund Tankegang, praktisk og reelt anlagt, en Fiende af alle Bagveie. Han sluttede sig aabent og ærlig til sine norske Kolleger og søgte at se Sagerne med de samme Øine som de og andre Nordmænd. Der var mellem dem og ham en fortrolig Omgang, som havde været ukjendt i hans Forgjængers Dage. Hver Gang, Statsraadet var samlet til Møde, og det kunde ofte være baade tre og fire, aldrig mindre end to Gange om Ugen, spiste dets Medlemmer Middag hos Statholderen. Naar denne var alene hjemme, tog han om Eftermiddagen sin regelmæssige Spasertur til Grev Wedel, hos hvem han var som hjemme. En liden Eftermiddagslur hørte her med. Men der førtes ogsaa mangen en fortrolig Samtale om de Spørgsmaal, der var oppe i Dagen, og som skulde behandles i Regjeringen[1].

Medens Grev Mörner var Statholder, indtraf Carl XIII's Dødsstund, og Statholderskabets tidligere Dobbeltstilling, med samtidig Hensyntagen til Kongen og til den regjerende Kronprins, var dermed tilende. Efter denne Dag var der kun een Vilje, der bar Kongedømmet i Norge som i Sverige. Grev Mörner fyldte ikke længer Statholderstillingen paa den Maade, hvorefter den nye Konge vilde have den opfattet, — som den, der i alle Punkter repræsenterede ham, ikke alene socialt, med smukke Fester og rigelige Middage, men i alle politiske og administrative Spørgsmaal, for der at gribe hans Mening og hævde den. Et Statholderskifte var dermed kun blevet et Tidsspørgsmaal.

Men fra den samme Dag af var der ogsaa slaaet en ny Sprængkile i Forholdet mellem Kongen og Grev Wedel. At følge den voksende Spænding paa hvert enkelt Trin og skridtvis paavise, hvorledes det tilsidst blev umuligt at undgaa et Brud, — det kan ikke gjøres med det forholdsvis sparsomme Materiale, som nu foreligger. Men selve denne

---

[1] Om det selskabelige Liv, der førtes i Palæet, medens Grev Mörner var Statholder, kan henvises til en Opsats af Forfatteren i *Ny Illustreret Tidende*, 1874, No. 1—3.

Stemning kan paavises, og den kan fastslaaes som en sikker historisk Kjendsgjerning.

J. H. Vogt har i sine Optegnelser[1], dette overordentlig paalidelige Mindeskrift, givet en Skildring af Forholdet, der uden at gaa synderlig i Detail, dog rammer Hovedsagen. Han skriver derom i følgende Ord:

„Grev Wedel Jarlsbergs Indflydelse paa Styrelsen formindskedes efterhaaden efter Hvedebrødsdagene. Kronprins Carl Johan fandt ham i Begyndelsen for sig uundværlig, men omendskjønt han vidste, hvor ivrigen han havde ønsket og befordret de to Rigers Forening, saa syntes han dog neppe vel om Grev Wedels tidligere Færd som Undersaat, om hvilken han fra Sverige vistnok havde ladet sig underrette, efter hvad der sammesteds var kjendt. Nogen anden fortrolig Forbindelse end den, som Klogskab kunde tilraade, var med ham derfor ei stiftet. Kronprinsen, der i Sverige var traadt ind i Forhold, som var ham nye, og som endmere i Norge, hvor han netop var optraadt, befandt sig paa fremmed Bund, ansaa sig ei tilfulde sikker paa den talentfulde og djærve Mand. Statsminister Anker, som han blev ældre, blev han og svagere; han trættedes og formaaede ikke saa virksomt som før at lægge sit milde Ord i Vægtskaalen. Kronprinsen — fra Februar 1818 Konge — var ikke heller længere, som i Begyndelsen, indskrænket til nogle faa, der havde hans Øre. I høi Grad forandrede Sagerne sig fra den Tid, da i Aaret 1818 Greve Johan August Sandels indsattes i Statholderposten. Han lod sig ikke lede saaledes som v. Essen og Mörner. Den umiddelbare Henvendelse til Kongen, som har staaet og fremdeles staar Regjeringens første Medlem aaben, ved Siden af de officielle Meddelelser, hvori han deltager, er forledende for ham selv, og bør næsten udelukkende blot benyttes efter Samraad med Kolleger og til at udtrykke paa egne og de andres Vegne, hvad de finder tjenligt at komme frem for Kongen udenfor Embedsforretninger eller Indstillinger. Grev Sandels besad Duelighed, hvilket Wedel dog ikke vilde erkjende; men han var fra Sverige vant til Omveie og navnligen Rigsdagsintriger. Han holdt sig ei heller herfor fri i den norske Bestilling. Han lod sig paavirke fra Siderne eller søgte selv at virke ad Sideveie, og han holdt sig ikke sjelden til mindre agtværdige Personer, hvis Tjenester skulde belønnes."

Den i de anførte Ord indeholdte Karakteristik af Forholdet mellem Carl Johan og Grev Wedel i de Aar, hvori denne stod som Chef for

[1] J. H. Vogts *Optegnelser,* S. 59.

Finansdepartementet, giver dette, som det virkelig var, og det er navnlig rigtigt, naar den peger paa Tronskiftet og Statholderskiftet i 1818 som det store Vendepunkt. Efter den Dag, da Grev Sandels indtog sit Sæde i den norske Regjering, maatte Grev Wedel være forberedt paa, at han ikke længere alene kunde *dirigere Statsraadet.* Mellem ham og den nye Statholder blev der intet Samarbeide, og fra den Stund, da Grev Sandels overtog Forsædet i den norske Regjering, var der foregaaet en stor Forandring.

En tredie Mand, — en tredie Kraft var da kommen mellem Carl Johan og Grev Wedel. For Norges Vedkommende følte den nye Konge sig væsentlig henvist til at virke gjennem Statholderen. Fra ham hentede han i stor Udstrækning sin Kundskab om Forhold og Personer. I denne Henseende blev der efter Tronskiftet stillet strengere Fordringer. Mange Hensyn greb her ind. Men Resultatet blev overalt det samme, en stadig Forværring af det gjensidige gode Forhold, en stadig Øgning af den personlige Spænding.

Som Kilderne nu engang er beskafne, er det kun glimtvis, der bydes Anledning til at se dybere ind i de Aarsager, som efterhaanden lod først Statholderens og derpaa Finansministerens Beslutning modnes om at træde tilbage, i Følelsen af, at deres Stilling i Længden blev uholdbar. Grev Mörners Statholderskabs Tid var en Overgang. I denne Periode banedes der en Vei for de nye Forhold. Alt jævnedes for at forberede det Øieblik, da Carl Johan kunde ogsaa i Navnet overtage den herskende Stilling. Men derved havde ogsaa uvedkommende og upaakaldte Personer grebet ind, — Personer, paa hvem der hviler et tungt Ansvar.

Grev Mörner følte selv, hvorledes der til samme Tid arbeidedes paa at undergrave Tilliden til ham i Sverige. Han var — det kan med Tryghed siges — selv forvisset om, at han var Gjenstand for Bagvaskelser, — at hans hele Færd i Norge blev forvrængt og fremstillet i et falsk Lys for de Kredse i hans eget Land, fra hvilke det atter var let at faa den ugunstige Mening bragt videre. Til Carl Johan selv kom ingen saadan Ondskab frem direkte. Men i de indflydelsesrige Lag af det svenske Samfund lød det stedse høiere, at Statholderen ikke var sin Stilling voksen, og at den norske Styrelse gik i en betænkelig Retning. Saa nær som Grev Wedel stod Statholderen, lod det sig heller ikke undgaa, at de samme Bagvaskelser ligesaa meget vendtes mod ham. Sammenholdte med Statholderens Klager over den Maade, hvorpaa hans egen Færd blev mistænkeliggjort, bliver J. H. Vogts

reserverede Bemærkning om, at Carl Johan ikke længere, som i Begyndelsen, var indskrænket til nogle faa, som havde hans Øre, let forstaaelig.

Ad forskjellige Veie kom der fra Christiania til Stockholm Beretninger, der var anlagte paa at svække Carl Johans Tillid til Statholderen og Grev Wedel. Den første har her nævnt Navne, saa det ikke er nogen Hemmelighed, hvem han ansaa for Ophavsmændene til denne Trafik, og uagtet der ikke kjendes nogen Udtalelse derom fra Grev Wedel, kan det ikke betvivles, at det ogsaa er hans Mening, som i Statholderens Breve er kommen tilorde. Tildels finder det, som paa denne Maade er refereret af Statholderen, sin Bekræftelse af Ytringer i Stortingets Forhandlinger. Grev Mörner har havt de bedste Kilder at øse af, og der kan ikke af virkelig historisk Kritik fremlægges noget Moment, som i fjerneste Maade skulde svække Vægten af, hvad han har anført.

Baade norske og svenske Mellemmænd meldte sig her til Tjeneste. Der dukkede i de første Aar efter 1814 op flere Svensker i Norge, der ikke har undladt at referere, hvad de der troede at se. Men den samme Trafik dreves ogsaa af Nordmænd, og af dem har Grev Mörner i sine Breve med Bestemthed især pegt paa to af hin Tids rigeste Handelsmænd i Christiania. Den ene af dem var den titulære Professor, tidligere residerende Kapellan, Ole PIHL, som i 1811 havde forladt den geistlige Stand og nedsat sig som Grosserer; den anden var den titulære Assessor, Haagen MATHIESEN. Den sidstnævnte var fornemmelig den grundrige Mand[1].

Fra disse og andre gik der nu, mundtlig og skriftlig, dels med, dels uden Mellemmænd, til Sverige Beretninger, som for alle, der ikke kjendte deres virkelige Stilling mellem sine Landsmænd, let kunde faa Troværdighedens Præg. Det tør antages, at de Beretninger, som naaede frem ad denne Vei, kanske i forværret Form, væsentlig har faldt sammen med de fra svenske Hold stammende Relationer. For disses Vedkommende er der navnlig Grund til at tænke paa de Indtryk af norske Forhold, som Carl Johan modtog af sin specielle hemmelige Agent, den svenske Feltkammerer RÖSLEIN[2], — en af de Personer, der i Norge

[1] Smlgn. ovenfor S. 103, Note 2 og S. 122, Note 1, tilligemed de paa sidstnævnte Sted anførte Henvisninger til Forfatterens ældre Bøger og Afhandlinger.

[2] Om Röslein, der tilsidst blev Bestyrer af det Kongen tilhørende Porfyrværk i Dalarne og Ridder af Nordstjerneordenen, kan henvises til Forfatterens ældre Skrift, *Norges Historie efter 1814,* I, S. VII og 150 flg. Hans Navn

har gjort mest Skade og fremfor alt, gjennem sin høist ubesindige, ligetil daddelværdige Opførsel, har skabt megen Mistillid mod sin Herre; dermed har ogsaa han faaet et tungt Ansvar at bære overfor Historien. Röslein, der var sendt for at give paalidelige Beretninger om Stemninger og Tilstande i Norge, gav sig i Stedet tillige til at drive Politik paa egen Haand og til at øge den Misfornøielse, som var kaldt tillive ved Skattepaalæggene i 1816. Da tilsidst Grev Mörner resolut greb ind og den farlige Opvigler blev transporteret ud af Riget, havde han i Röslein faaet en Fiende, der søgte at fremstille ham i det slettest mulige Lys. Hvorvidt Röslein paa samme Maade har arbeidet for at nedsætte Grev Wedel og udbrede ufordelagtige Meninger om ham, vides ikke. Men i sig selv er det ikke usandsynligt, at han ogsaa har medtaget ham, naar han afgav sine farvede Beretninger. Meget af den i Landet raadende Misfornøielse havde vendt sig mod Finansdepartementets Chef, og Röslein, der jo vilde referere, hvad han saa og hørte af Stemningen, kan da vanskelig have glemt ham. Da han saa var sendt bort og mente at kunne hævne sig paa Statholderen, har han

---

forekommer hverken i Vogts eller Holsts Optegnelser. I en haandskreven Notits ved et af A. FAYES Udkast til en Biografi af Grev Wedel har P. CHR. HOLST skrevet: *„Angaaende den Rösleinske Affaire veed jeg kuns lidet at sige, da jeg paa den Tid opholdt mig i Kbhvn., og det saaledes blot er Rygteviis, at jeg har erfaret noget derom. Imidlertid forekommer det mig at ville være højst uretfærdigt, om man uden bedre Beviser end de, som hidtil har kunnet skaffes tilveie, vilde paabyrde Carl Johan Skylden for det i 1818 passerede. Om R. har havt nogen Del i de Agitationer, som foranledigede Bonde-Opløbet i 1818, kan jeg naturligviis ikke sige; men det forekommer mig dog meget usandsynligt, at hvis denne Mand havde været en Emissair fra C. J., denne da skulde have taget unaadig op, at Mörner sendte R. tilbage til Sverige, efterat den almindelige Stemme havde udpeget ham som den skyldige; thi Kongen maatte det dog vel i saa Tilfælde interessere, at Röslein ikke blev anholdt og stillet for Forhør i Norge. At Kongen ved dette Opløb skulde have havt til Hensigt at omstyrte den Norske Grundlov og tilegne sig Enevolds Magten, forekommer mig aldeles utroligt. C. J. var for klog til ikke at indsee, at han herved vilde sætte sine begge Kroner paa et voveligt Spil; thi i Sverige havde man vist ikke villet tillade ham at være Enevoldskonge i Norge. At Mörners Forhold mod R. skulde have givet Anledning til hans Afskedigelse, er ikke rimeligt. Han havde ved sin Ansættelse betinget sig kun i kort Tid at forblive her i Landet og havde desaarsag forbeholdt sig igien at indtræde i sin forrige Stilling som Overstatholder i Stockholm. Kort efter sin Tilbagekomst nedlagde han imidlertid denne Post og privatiserede den øvrige Deel af sit Liv. Aarsagen hertil var, at man, imedens han var i Norge, havde foretaget en vigtig Forandring ved Overstatholder Embedet, idet man havde skilt den militaire Over Commando derfra.“* Röslein var virkelig Carl Johans Agent. Derimod har Holst Ret i den Slutning, at Kongen stod helt udenfor de af Halvor Hoel drevne Agitationer og Opløbene i 1818.

neppe undladt at benytte Anledningen til at medtage dennes bedste Ven og Raadgiver i Norge[1].

Bagvaskere fra to Sider, fra Sverige og fra Norge, mødtes her, og de var til en Begyndelse heldige med at skabe inden det høiere svenske Samfund en mod den norske Regjerings mest betydende Medlemmer ugunstig Opinion. Denne virkede igjen paa Carl Johan. Det var en Historie, der stadig gjentoges, — at der i Norge dreves Machinationer, og at selve den svenske Statholder var kommen under Paavirkning af disse. Ethvert Skridt fra hans og fra Grev Wedels Side blev udlagt til deres Skade, og den stadige Bearbeidelse af Stemningen paa de høieste Steder kunde ikke vel undlade at gjøre Virkning. Statholderen har i fortrolige Breve til en Ven i Sverige givet Udtryk for sine Følelser overfor de vrangvillige Rapportører i skarpe, men sande Ord, om hvilke det tillige kan forudsættes, at de giver Veiledning til at forstaa, hvorledes Grev Wedel saa paa de samme Forhold. I de Mörnerske Breve bydes der mangt et interessant Interiør fra hine Dages Christiania.

Statholdersekretæren, AUGUST VON HARTMANNSDORFF er ogsaa fra kompetent norsk Hold bleven mistænkt for at være en af dem, som gjennem ensidige Beretninger til sit Hjemland satte ondt for Norge. Om Beføielsen af denne Anke i dens hele Udstrækning er det endnu umuligt at dømme. Men usandsynlig er den ikke, efter de allerede foreliggende Prøver, og ialfald kan det forudsættes, at en fuldstændig Offentliggjørelse af hans private Breve fra Norge vilde kunne bringe

[1] Smlgn. C. PAVELS's *Dagbøger 1817—1822, udgivne ved* Dr. LUDVIG DAAE, I, S. 55 flg. Videre kan henvises til *Nationalbladet,* Hefte 7, for 9de Mai 1817, S. 190 flg., Hefte 8, for 18de Juli 1817, S. 64, Hefte 9, for 9de December 1817, S. 163, hvor Röslein betegnes som *en (især da Opfordringer til officielle Oplysninger om ham besvaredes dels med mistænkelig Forbeholdenhed, dels med Taushed) med almen Mistanke betragtet Persons besynderlige Omreisen og Forsvinden, — man lægger til, senere fordelagtige Ansættelse andetsteds.* — Röslein havde bl. a. været virksom ved en Folkeforsamling paa Sorknes i Støren 7de Februar 1817, hvor der valgtes fire Mænd, der paa den øvrige Almues Vegne skulde reise til Stockholm og forelægge Kongen et Andragende, *„indeholdende adskillige Punkter, hvoraf nogle endog skulle angaae Forandringer i Rigets Grundlov“.* Der forelaa Anmeldelse herom fra Fogden i Orke- og Guldalen saavelsom fra Sorenskriver Rambech om, at Röslein havde benyttet *„utilladelige Udtryk“.* Under 14de og 26de April afgaves der kgl. Resolutioner, at Röslein skulde underkastes Examination af Udenrigsministeren (Resolution No. 1926 og 1965 i Statsraadets Resolutionsprotokol for 1817, i Statssekretariatets Arkiv). Paa en Reise til Trondhjem i Februar og Marts 1817 havde Grev Mörner faaet fuld Besked om Rösleins Bedrifter, som han ganske misbilligede.

for Dagen et karakteristisk Materiale. Meget vilde af dem blive mere forstaaeligt, end det nu er. Hartmannsdorff var en finere, mere sleben Personlighed end de førnævnte, og det tør vel ansees for givet, at det, som i hans private Rapporter har virket til Skade, ikke har været den direkte Bagvaskelse, men vel det ukyndige eller snarest ensidige Lys, hvori han har anseet sig berettiget til at skildre Forholdene i det Land, i hvilket han henlevede nogle af sin tidlige Manddoms Aar. Hvis han har fæstet sig stærkt ved den økonomiske *misère* og ved Landets Fattigdom, da har han, uden selv at vide det, mægtigen bidraget til at støtte de Anker af en mere personlig Art, der kom fra andre Hold[1].

Der er ogsaa en anden Mand fra hin Tid, som her maa medtages, — en Mand, der fra at være Grev Wedels Ven, var bleven hans afgjorte Fiende, og som nu havde Anledning til at modarbeide ham. At han har benyttet denne Adgang, kan ikke direkte bevises. Men naar der sees hen til den Lidenskabelighed, hvormed han ellers forfulgte sin fordums Ven, bliver det ikke usandsynligt, at han er falden for Fristelsen, og at han har stillet sig i Rækken af dem, som gjød Olie i Ilden.

LUDVIG MARIBOES[2] Navn er allerede tidligere omtalt i dette Skrift. Han var en født dansk Jøde, som var traadt over til Kristendommen

---

[1] Smlgn. det S. 176, Note 2 anførte Sted af Tidsskriftet *Vidar*. P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser*, S. 207.

[2] Mariboe har selv gjort Rede for sit Forhold i *Tillæg til Patrouillen* (1826). — I de officielle Dokumenter, som for dette Afsnit er en hovedsagelig Kilde, kan der — saa synes det ialfald — spores visse Antydninger af, at Mariboe var beskyttet fra oven. Han havde bl. a. en Kortfabrik, for hvilken der i sin Tid var udstedt et Privilegium. Imidlertid havde i 1818 Finansdepartementet indstillet paa at tilstaa et lignende Privilegium til C. F. Klingner, og dette var anbefalet af Regjeringen. Men da der under 10de November var faldt kgl. Resolution for dette nye Privilegium, kom Mariboe i Bevægelse og indgav en Forestilling derimod under Anførsel af forskjellige Grunde, som skulde tale imod dets Tilstaaelse. Herom afgav Finansdepartementet den Erklæring, at hans Grunde ikke var af den Beskaffenhed, at derpaa kunde reflekteres, og hertil sluttede sig Regjeringen. Men 13de Marts 1819 resolverede Kongen, at Sagen skulde udsættes, og at Klingners Privilegium skulde tilbageholdes. Mariboe maa nu have troet at have Vind i Seilene og indgav et nyt Andragende, der gik ud paa at faa det undersøgt, hvorvidt Finansdepartementet havde været berettiget til at kjøbe Kort af Klingner, forinden denne var meddelt Kgl. Privilegium paa at anlægge en Kortfabrik. Regjeringen indstillede under 6te August 1819, at der ikke kunde reflekteres paa denne Ansøgning. Under 28de August resolverede Kongen: *„Hs. Maj. overlader til Capitain Maribo, som til Enhver (!) anden Borger, at gjøre hans formeentlige Ret gjældende ved Domstolene.“* Samtidig havde Mariboe ansøgt om, at Høiesteret

og var flyttet til Norge, hvilket han betragtede som sit andet Fædreland. Han var en varmhjertet Entusiast, der i Krigens Aar havde indlagt sig virkelige Fortjenester, og villig bragt betydelige Ofre for Norges Sag. Han havde i 1808 selv draget i Felten, og han havde i Januar 1813 paa ny modtaget en militær Grad. Uheldige Konjunkturer undergravede imidlertid hans Velfærd, og det kom ham vel med, da Kronprinsen i 1817 aabnede ham Adgang til at flytte til Stockholm, hvor han blev Kongens Adjutant.

Allerede i 1809 havde Mariboe havt Sammenstød med Grev Wedel, fremkaldte ved dennes Dispositioner for Landets Providering, hvorved Mariboe troede at være urettelig hindret i sit Arbeide for samme Maal. Formodentlig er dermed det tidligere gode Forhold mellem dem begyndt at rokkes, og siden er der kommet alt mere imellem dem.

Mariboe blev snart den skarpe, voldsomme Kritiker af alle Grev Wedels finansielle Foranstaltninger. Han var den heftige Modstander af dennes Administration, og i Pressen søgte han efter Evne at nedsætte alle Forholdsregler, som udgik fra Finansdepartementet. Han eiede en lidenskabelig Natur og kunde ikke holde Maade. Mariboe var — det vides af hans egen Beretning — bleven en ivrig Medarbeider i *Nationalbladet*, og vi tør henføre meget af, hvad der i dette Blad blev skrevet om Grev Wedels Finansstyrelse, til hans Pen. De hadefulde og nedsættende Artikler i dette lille Blad, der var rettede mod Grev Wedel, og som røber en Forretningsmand som Forfatter, er vistnok hovedsagelig at regne for Mariboes Værk, og det maa ansees for sikkert, at Stemningen i Almindelighed gjennem dem er bleven ophidset mod Finansdepartementets Chef.

Men det lyder ikke sandsynligt, at denne Mand, med sit Had mod den fordums Ven, har kunnet afholde sig fra at føre en lignende Tale mod ham paa allerhøieste Sted, naar han som Kongens Adjutant færdedes inden Stockholms Slot, og naar alle Hensyn her skal tages i Betragtning, bliver det nødvendigt ogsaa at regne Ludvig Mariboe med til dem, som i hine Aar satte ondt for Grev Wedel og lagde nye Stene til den store Byrde, der allerede i Forveien hvilede paa hans Skuldre.

---

maatte undersøge, hvorvidt han havde udelukkende Privilegium paa Kortfabrikation i Norge, og at Christiania Magistrat for Eftertiden maatte faa Paalæg om at udvælge fem uvillige Mænd til at bedømme Kvaliteten af de Spillekort, der udleveredes til Prøve for hans Kortfabrik. Regjeringen indstillede under 6te August, at dette ikke maatte indvilges, og denne Indstilling blev under 28de August bifaldt af Kongen.

Mariboe selv kunde ikke længe holde sig i sin Stilling. Der ventede ham i den nye Skuffelser. Han havde forespeilet sig noget mere, og han mente, der var givet ham Løfter, som ikke var holdt. Tilsidst vendte han tilbage til Norge, hvor hans videre Løbebane blev et Sidestykke til flere andre Politikeres og Forfatteres i hine Dage, som mente, at der ikke ganske var givet dem, hvad der engang havde været lovet.

Hans Virksomhed i hans sidste tyve Leveaar har sat sine Mærker i Norges Historie, og den har sine virkelig fortjenstfulde Sider. Men den Lidenskab, hvormed han fremdeles, saa ofte der gaves en Leilighed, søgte at komme Grev Wedel tillivs, viser en anden Side af hans Karakter. Et dybt Nag havde her indtaget Pladsen efter det tidligere venskabelige Forhold. Mariboe maa ogsaa her have levet i Forestillinger om store Skuffelser og Krænkelser, som det var blevet hans Sædvane, og han har fremfor alt tillagt sin egen Person en stor Betydning. Med al sin Entusiasme og Offervillighed, havde han vanskeligt for at fatte, at han ikke selv var det store Midtpunkt, og han kunde ikke forklare sig, hvorfor andre kunde gaa ham forbi. Urolig og febrilsk, tilsidst indtil Sindssygdom, kastede han sig op i alt og vilde dirigere. Antagelig kan hans personlige Nag til Grev Wedel ad den Vei lettest finde sin Forklaring, som Udslag af et begyndende Forfølgelsesvanvid. Men det kom til at indtage en fremtrædende Plads i det System af Forvrængninger, der i Aarene omkring 1818 kastede mørke Skygger over norske politiske Forhold.

Grev Mörner blev væsentlig lammet i sin Virksomhed gjennem det i stor Udstrækning drevne Øretuderi, der gjorde ham træt og kjed af sin Stilling. Saavel han som Grev Wedel følte sig meget pinlig berørte ved de stadige Bagvaskelser, som de savnede Adgang til at møde med virksomme Midler, men hvis giftige Virkning de følte. Carl Johan var hildet i den Tro, at Statholderen havde ladet sig paavirke af fremmed Indflydelse. Kongen følte sig endnu ikke ganske sikker. Fra Sverige nærede han Mistanke om at træffe Intriger fra det forjagede Dynasti, Holstein-Vasa. Fra Norge ventede han at høre om Intriger til Bedste for en Gjenforening med Danmark.

Begge Dele kunde fra hans Standpunkt falde meget naturlige. Han var pludselig sat ind i aldeles nye Forhold og var bleven Regent over to Folk, der tidligere havde været ham fremmede. Mangt og meget kunde her vække og skjærpe hans Mistanke. De danske Intriger i Norge, om hvilke han drømte, existerede rigtignok ikke, og der blev

ogsaa i Sverige gjort vel store Ophævelser over formentlige Sammensværgelser eller Attentater. Dermed er det dog ikke ganske afgjort, at de stadig opdukkende Historier om deslige Ting virkelig alle er ugrundede. Skjønt de antidynastiske Tendenser neppe havde nogen Rod i selve Massen af det svenske Folk, er det ikke dermed givet, at de formodede Attentatplaner alene skulde været udklækkede i Kongens egen Hjerne eller digtede af Personer, som dermed troede at kunne opnaa Fordele. Det har hidtil været almindeligt at regne Carl Johans Mistro mod det afsatte Dynasti og dets mulige Venner for aldeles ugrundet. Men den Sags Historie er ikke endnu undersøgt saaledes, at denne almindelig gjængse Opfatning kan regnes som bevist.

I Kongens Mistro fandt Øretuderne en god Hjælp. Hvad de udrettede mod Grev Wedel, var dog i det væsentlige kun det, at de pustede til en Ild, som allerede var tændt. Den norske Lensgreve indtog en saa fremtrædende Stilling i sit Hjemland, at den kunde give sin Indehaver Følelsen af at være dettes første Mand. For den Konge, som ikke endnu var helt indforlivet i de nye Forhold, og som forstod det usædvanlige ved denne enkelte Mands Position, var det meget nærliggende at fæste sig derved, at studse derover. Lensgreven af Jarlsberg havde vigtige halvfyrstelige Prærogativer, noget helt usædvanligt, — uden Sidestykke i Sverige. Han kunde nok — for at bruge et Udtryk fra Kongesagaerne — forekomme mange at være en *ofjarl*. Kongen kjendte, som J. H. Vogt har slaaet paa, Grev Wedels tidligere Færd, og han har da staaet i den Tro, at den kunde have sigtet mere paa egen Ophøielse, end Greven selv vilde vedgaa, — atter en Kilde til megen Mistro og Uvilje. Carl Johan sagde selv, at han ikke kunde like „denne stolte Greve“ [1].

Det er betegnende for disse Forhold, at Carl Johan allerede i 1817 havde tænkt paa at sætte Christian Frederiks fortrolige Raadgiver, den forhenværende Statsraad CARSTEN ANKER ind i Regjeringen. Denne høit begavede Mand var Grev Wedels Modstander; han repræsenterede Synspunkter, der var Grevens Meninger stik modsatte, og hans Udnævnelse kunde alene været at opfatte som et *consilium abeundi* for den anden. Dette blev da ogsaa af Grev Mörner tilkjendegivet Carl Johan, og Tanken faldt dermed bort. Naar den overhovedet havde kunnet fremkomme, da var det et Tegn paa den Forandring, der var

[1] Optegnelser i Andr. FAYES Samlinger i Rigsarkivet.

foregaaet, — paa den Uklarhed, der var kommen ind i Opfatningen af de norske Forhold[1].

I sig selv var nu disse ogsaa brogede nok. Det økonomiske Tryk kunde snart forekomme overmægtigt, og Staten truedes af alvorlige Farer. De første Maaneder af Carl Johans Regjering som Konge var en urolig Tid, i hvilken ingen kunde vide, hvad der vilde blive den endelige Udgang af alle de finansielle Viderværdigheder, som taarnede sig op for den nyorganiserede Stat. Meget var her afhængigt af Stortinget, og da dette omsider skiltes efter et Samvær af $8^1/_2$ Maaned, forekom det de mange misfornøiede, at det ikke havde udrettet noget.

Beslutningen om Pengevæsenet modtoges ikke med Tilfredshed af det utaalmodig ventende Folk. For dette havde Idealet været en mere indgribende Forandring af, hvad der i 1816 var bleven vedtaget. Der krævedes ganske andre Lettelser end de, som nu bødes, og Skuffelsen blev derfor stor. Den affødte ny Misfornøielse. Agitationen havde sat Vedtagelsen af Sebbelows Finansplan paa sit Program. Bønderne stod i den Tro, at al Nød vilde være afhjulpen, naar de kun fik den vedtagen, og nu var den henlagt. Saa kom den langvarige Gjæring til et voldsomt, men ogsaa kort Udbrud.

Om Sommeren 1818 gik Agitationens Bølger høit. Selvtagne Folkeledere reiste om i Dalene, hvor de førte et voldsomt Sprog, og de

---

[1] Grev Mörners Rapport til Kronprinsen af 21de Juni 1817. I denne omtales Carsten Anker som lidet anseet, døv og gammel, hvorimod det anerkjendtes, at han havde Talenter. Antagelig har Statholderen med denne Karakteristik kun givet Udtryk for Grev Wedels Mening om Anker. Disse to var store Modsætninger, saa store som de vel kunde blive. Carsten Anker var og blev til sin sidste Time i Hjertet Absolutist, selv om han i 1814 havde kunnet gaa langt i Drømme om at grunde det norske Monarki paa den bredeste demokratiske Basis (smlgn. Bind II, S. 81). I 1821 raadede han Carl Johan til at gjøre Statskup, — at indføre, hvad han kaldte *la royauté sans melange*, i hans Mund et letforstaaeligt Udtryk, men blev tilbagevist af Kongen. *Vidar* for 1888, S. 684 flg. I 1814 maa han have havt stor Indflydelse paa Christian Frederiks Holdning, og ligesom den Beredvillighed, hvormed han paatog sig den farlige og vanskelige Sendelse til London som dennes Agent, er et smukt Vidnesbyrd om hans Fædrelandskjærlighed, saa bliver ogsaa hans Virksomhed paa engelsk Grund et ligesaa betydningsfuldt som interessant Afsnit af Aarets Historie. Carsten Anker havde senere hen Stemningen imod sig. Han var en fuldblods Søn af det 18de Aarhundrede, der i den Tid vilde være bleven en fremragende Diplomat, med sjeldne Evner for at finde Veien gjennem indviklede Forhandlingers Krogveie. Efter 1814 var han i Grunden ikke mere paa sin Plads og blev heller ikke forstaaet. Han nærede en stærk Uvilje mod Grev Wedel. Denne blev helt gjengjældt.

fandt villigt Øre. Halvor Hoel[1], Storbonden fra Nes paa Hedemarken, var Bevægelsens øverste Leder, medens andre Bønder fra hans eget Distrikt og fra Hallingdal drev den egentlige Bearbeidelse. Massen reves med under Slagord som, at man nu maatte rive Stolperne bort under Stortinget, medens Statsraadet skulde ruineres eller ødelægges. Regjering og Storting var — saa fremstilledes det — hinandens medskyldige; fremfor alle andre skildredes Grev Wedel som den, der samlede alt Sølv og skibede det ud af Landet, og næst ham rettedes Uviljen, uvist af hvilken Grund, mod Statsraad Motzfeldt.

Tilsidst blev Bevægelsen saa stærk, at den helt tog Magten fra sine egne Ledere. Hedemarkens Bønder rottede sig sammen, for at marschere mod Hovedstaden og selv skaffe sig en ny Forfatning. Men da det kom til Stykket, vovede de ikke at sætte sig op mod Øvrigheden og vendte hjem, hver til Sit[2].

Anderledes gik det med Hallingerne, som havde samlet sig og over Ringerike rykkede frem mod Krokkleven for saa at fortsætte videre til Christiania. Om Aftenen den 13de September kom der til

---

[1] Smlgn. ovenfor, S. 127, Note 1. Videre kan for hans og Broderen, Lieutenant Jakob Hoels Vedkommende henvises til *Intelligentssedlerne* for 1818, No. 1, 5, 11 og 53, samt *Rigstidenden* for 1816, No. 5, 16, 27, 57, 91. I disse Numere omtales bl. a. et Amtsmøde paa Grundset. I Statholderens Rapporter til Kronprinsen omtales, hvorledes der i Marts 1818 kom Bønder til ham fra Asker og talte om Udvandringen til Amerika, og at der i samme Præstegjæld, Søndagen før 17de April s. A., holdtes en Samling til Anbefaling for Sebbelows Finansplan.

[2] Bondeopløbene er i sin Almindelighed omhandlede i Forfatterens *Norges Historie efter 1814*, I, S. 232—265. Statholderen afgav Rapporter om disse Opløb af 30te August og 2den September 1818; Regjeringens endelige Rapport var af 15de September. Men allerede i et i Trondhjem 11te September afholdt Statsraadsmøde, var der forelagt Kongen Rapporter, og han resolverede da, at Regjeringen havde at nedsætte en Kommission til at undersøge og dømme i denne Sag. Statsraadets Resolutionsprotokol for 1818, Resol. No. 3270 i Statssekretariatets Arkiv. Smlgn. Statsraadets Protokol for afgjorte Sager for 1818, under 29de August—18de September (smstds.). ANDREAS FAYE har i et af sine Udkast til Grev Wedels Biografi følgende Notits: *„Statsminister Rosenkrans skriver i et Brev af 22de Sept. 1818, som findes i mine Samlinger: Der har været adskillige Sammenrottelser blandt Bønderne i Norge. De sidste kom fra Bergens Stift og Bønderne vare tildels væbnede. Voldsomheder ere egentlig ikke forefaldne. Kongen svarer dem, der beklage sig, at han ei kan hjelpe, da han har Hænderne bundne ved Grundloven og Storthinget.“* Herved har P. CHR. HOLST gjort følgende Bemærkning: *„Hvorfra havde Rosencrantz denne Kundskab? Fra den danske Gesandt i Stockholm? Imidlertid er det jo nok muligt, at Carl Johan, der just ikke altid lagde sine Ord paa Vægtskaalen, kan have ytret noget Lignende.“* — Den kongelige Kundgjørelse af 15de September 1818 blev meddelt i *Rigstidenden* for s. A., No. 75.

Regjeringen Efterretning om, at ogsaa Hedølerne havde sat sig i Bevægelse for at møde Hallingerne paa Ringerike. Budskabet vakte almindelig Uro, da ingen kunde vide, hvilke Udskeielser en saadan marscherende Hob vilde falde paa at øve. Grev Wedel var paa Bogstad, og der sendtes øieblikkelig Ilbud til ham. Bogstad maatte ogsaa være et meget udsat Sted, for det ikke utænkelige Tilfælde, at en Del af den fremrykkende Skare skulde falde paa at tage Skovveien over Stubdal og Sørkedalen. Dertil kom det dog ikke.

Grev Wedel stod, da Ilbudet kom, ifærd med at gaa tilsengs. Men han klædte sig straks paa og lod sin Hest sadle. Med skarpladte Pistoler i Sadelhylsteret, red han — bestemt paa, at ingen skulde tage ham levende — i den mørke Nat skyndsomt fra Bogstad til Christiania, medens hans Familie kom efter, saa hurtig, som det var muligt[1]. I Christiania skal der saavel mellem Stortingets som Regjeringens Medlemmer have hersket „stor Befippelse“. Men Grev Wedels Frygtløshed og de af den konstituerede Politimester, senere Sorenskriver Sem trufne Forholdsregler beroligede hurtig den ængstelige Stemning[2]. Faren drev da ogsaa snart over. Kun en Fortrop af Bondeskaren naaede saa langt som til Bærum. Dels der, dels inde paa Krokskogen stansede de og fangedes af de udsendte Soldater. Kun som Arrestanter holdt Hallinger og Hedøler sit Indtog i Christiania.

Bondebevægelsen var dermed brudt. Den havde været et Udslag af den Fortvivlelse, som havde grebet Landbefolkningen og havde sin Grund i de høie Skatter og i de trykkede Tider. Fortvivlelsen havde længe ligget og ulmet; den havde slaaet dybe Rødder og tilsidst bragt norske Bønder til at reise sig mod Rigets frie Forfatning. Men dermed havde den ogsaa naaet sit Høidepunkt. Forsøget paa at tage sig selv tilrette med Magt og Vold var mislykket. Siden aabnedes Folkets Øine, og det saa med større Ro paa Forholdene. Men der blev en farlig Mistanke længe siddende igjen. Röslein havde havt Forbindelser med Bøndernes Ledere og selv ophidset dem. Bagefter vandt en taabelig og ugrundet Tro Udbredelse, at Kongen gjerne havde seet Bevægelsen slaa ud i Oprør.

---

[1] Herom en længere Notits i A. FAYES Samlinger, som hvis Kilde angives *P. W.* Denne stemmer i alle Dele med, hvad jeg gjentagne Gange hørte af Grev PER WEDEL, som den Gang rigtignok kun var ni Aar gammel, men dog med sin skarpe Hukommelse nøiagtig havde fastholdt hvert enkelt Træk af disse Begivenheder. Familien tilbragte Natten i Statholderens Palæ.

[2] Meddelelse til ANDREAS FAYE fra den senere Stiftamtmand SEM, optegnet i hans Samlinger.

Paa sin Side var Carl Johan nærmest tilbøielig til at se i „Bonderøret" en mod ham selv rettet fiendtlig Bevægelse, og han troede, at den skyldtes „danske Intriger". Han fandt, at Grev Mörner ikke kunde have gjort sin Pligt, og Ønsket om at lade ham afløse af en kraftigere Personlighed modnedes. Et nyt System skulde indvies, og dertil krævedes en ny Mand. I Stedet for at lade Carsten Anker træde ind i Regjeringen, bestemte Kongen sig for at lade Grev Mörner træde ud af denne, i Henhold til et Ønske, som Greven allerede 2den Mai havde fremsat.

Statholderskiftet kom paa denne Maade til at foregaa under usædvanlige Forhold, der ikke undlod at tildrage sig den almene Opmærksomhed.

I September 1818 var Carl Johan i Trondhjem til Kroningen, ledsaget af Statsminister Anker og nogle Statsraader. Her forelagdes der for ham en Ansøgning fra Statholderen om Permission paa 6 Maaneder for at kunne foretage en Reise til Sverige. Denne blev indvilget i Statsraad 4de September. Men allerede den Gang maa det have været en afgjort Sag, at Statholderen skude træde af, hvad bedst fremgaar deraf, at Stortinget, inden sin Opløsning, havde overleveret ham en Takkeadresse for hans Virksomhed i Norge, der nu skulde afsluttes. Antagelig har Kongen, med denne langvarige Permission, kun havt den Tanke, at opnaa en Udsættelse, indtil den for Grev Mörner designerede Efterfølger havde bestemt sig. Herom kunde endelig Aftale først træffes, efterat Kongen var vendt tilbage til sin svenske Hovedstad. Thi det var ogsaa denne Gang en svensk Mand, der var udseet til den ligesaa høie som ansvarsfulde Stillling at være Kongens Repræsentant i Norge og at indtage den første Plads i den norske Regjering.

I det andet norske Statsraad, som efter den norske Kroning blev holdt i Stockholm, faldt den endelige Resolution om Grev Mörners Afsked som Statholder. Hans Ansøgning fremlagdes gjennem Statsminister Anker, og Kongen resolverede derefter:

„Hvor gjerne Hs. Majestæt end ønskede, at Rigsstatholderen i Kongeriget Norge, Feltmarschal Grev v. Mörner, havde kunnet endnu i nogen Tid vedblive de ham saaledes naadigst anfortroede Embeder, saa dog (sic) har Hs. Majestæt, med Hensyn paa Rigsstatholderens underdanige Andragende og i Betragtning af Omstændighederne, herved villet bevilge ham den ansøgte Afsked; og haver han som Følge heraf at overlevere bemeldte Embede til General Grev Sandels, som Hs. Majestæt ved naadigst Reskript af Dags Dato, har udnævnt til hans Eftermand. —

Hs. Majestæt bevidner i den Anledning Hr Greve v. Mörner herved Høisammes særdeles Tilfredshed med den Duelighed, Virksomhed og Nidkjærhed, han har lagt for Dagen under hele sin Embedsførelse for at opfylde Hs. Majestæts, til et elsket Folks Vel sigtende faderlige Hensigter. — Hs. Majestæt har og med særdeles Velbehag fornummet, at Norges sidste Storting har, i Folkets Navn og paa dets Vegne, tilkjendegivet Hr. Greve von Mörner dets skjønsomme Erkjendtlighed over hans ufortrødne Bestræbelser for at overholde det Norske Folks Frihed og fremme dets Lykke."

Med al sin Anerkjendelse af den fratrædende Statholder var alligevel ogsaa denne Resolution et Udtryk for den Stemning, der alt mere havde skilt ham fra Kongen, og i Ordene om, at Afskeden var ham tilstaaet *i Betragtning af Omstændighederne* kunde den, som var inde i Forholdene, lægge meget ind[1].

Den nye Statholder, Grev JOHAN AUGUST SANDELS var i de fleste Henseender en Modsætning til Forgjængeren. Under Sveriges sidste Krig for Finland havde han indskrevet sit Navn mellem sit Fædrelands ypperste Hærførere. Hans Kampe ved Läppawirta, ved Taiwola, ved Pulkila, men fornemmelig ved Wirta Bro havde — som det er sagt — gjort ham til *en personifikation af hela finska härens hjeltesträfvan.* I nyere Tid er hans Minde gjenoplivet af Runeberg i den mesterlige Skildring af Sandels ved „Frokosten i Pardala By", og under Kanonernes Torden ved Wirta Bro. I 1817—18 havde han været Landmarschal under den da forsamlede Rigsdag, og nu modtog han Kongens Tilbud om at gaa til Norge som Statholder[2].

Kraftig og selvbevidst, var Grev Sandels en Personlighed, der svarede til de Krav, den nye Konge stillede til den fremtidige Indehaver af Statholderposten. Han havde som Hærfører og Politiker ved sig en Nimbus, som hans to Forgjængere aldrig havde kunnet vinde. Det var en fremragende Repræsentant, Kongen nu sendte til Norge, — tillige en værdig Repræsentant for det svenske Folk. Han kom med en bestemt Mission, at være den ledende Mand inden den norske Regjering i Overensstemmelse med de Principer, hvori Kongen saa den rette Norm for den monarkiske Landsstyrelse, og hans Udnævnelse betegner Indledningen til et nyt Afsnit i den norske Regjerings indre

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 1818, Resol.-No. 3252 og 3349 i Statssekretariatets Arkiv.

[2] Nærmere i Forfatterens Skrift, *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 20 flg.

Forhold. Han begyndte snart sin Kamp med Grev Wedel om, hvem af de to der i Fremtiden skulde *dirigere Statsraadet*, og denne Kamp tog tre Aar.

Det var en interessant Kamp, som her førtes; de tre handlende, Kongen, Statholderen og Finansministeren, var høit begavede og kraftige Naturer og repræsenterede hver sine Principer. Medens Kongen og Statholderen vilde have en Regjering, der arbeidede under Monarkens Vilje og væsentlig gav ham Initiativet, vilde Grev Wedel ligesaa meget lægge dette i Regjeringens Haand, og han krævede derhos en relativ Uafhængighed for den enkelte Departementschef.

Grev Sandels naaede sit Maal. Han tog Ledelsen, og han førte denne med Dygtighed. I en kritisk Tid viste han sig som en behændig Politiker, der afværgede en alvorlig Ulykke og Ydmygelse for Landet, og han har derigjennem indlagt sig en virkelig Fortjeneste af Norge. Carl Johan paa sin Side godtgjorde ogsaa i disse Aar, at han kunde hævde sit Ry som den energiske og handledygtige Statsmand, der med Kraft vidste at varetage Norges Interesser, og som skaffede Landet væsentlige Fordele. Det var udad en kraftig Styrelse, der nu var sat i Gang. Men Prisen derfor blev dyr. Thi Iværksættelsen af dette samme System drev Regjeringens største Kraft, Grev Wedel, bort; den bevægede ham til at ønske sin Afsked og træde over i Privatlivet.

Vinteren 1818—1819 gik imidlertid hen, uden at nogen Forandring føltes. Den nye Statholder aflagde om Høsten 1818 et kortere Besøg i Christiania og vendte derefter tilbage til Stockholm. Den 1ste Mai 1819 kom han derefter til Christiania med sin Familie og overtog sit Embede. I Mellemtiden fungerede Statsraad SOMMERHIELM som Regjeringens Formand, i hvilken Egenskab han regelmæssig tilstillede Statholderen Beretninger om, hvad der forefaldt. Lignende Rapporter indløb ogsaa til Grev Sandels fra August von Hartmannsdorff, som var forbleven i Norge[1]. Statholderen søgte paa denne Maade at holde sig underrettet om, hvad der foregik i Landet, og at forberede sig for kommende Dage.

[1] Denne Korrespondense findes mellem Grev Sandels's øvrige Papirer i Rigsbiblioteket i Stockholm. Den er en vigtig Kilde for flere Dele af Afsnit IX.

IX.

LAANEFORSØGENE 1818—1819.

Om Høsten 1818 var det økonomiske Tryk, som hvilede over Norge, blevet endnu tungere, end det før havde været. Tiderne forværredes, og det gik fremdeles stadig nedad, som om Ulykkernes Maal aldrig skulde blive fuldt. Under alt dette havde den Mand, i hvis Hænder Finansdepartementets Ledelse var lagt, og hvem det vel snart kunde forekomme haabløst at fortsætte den stadige Kamp for at bringe Fædrelandets Finanser paa Fode, tillige den trykkende Bevidsthed om at staa ganske alene. Fra Kongens Side mødte han stigende Mistro, og mellem sine Landsmænd fandt han stedse flere Uvenner, der søgte at nedsætte ham paa alle Hold. Det opslidende, anstrengte Arbeide, han lagde i den ham betroede specielle Del af Statsstyrelsen, blev ikke respekteret og vurderet af et Folk, der for det meste søgte at vælte Ansvaret for de aldrig endende Ulykker over paa ham alene.

Grev Wedel veg dog ikke nu tilbage mere end før. Han følte sin Pligt mod Fædrelandet, og var beredt til at bringe dette ethvert Offer, som maatte kræves af ham. Han kjendte ikke Frygt, hvor mørkt det end saa ud. Skatterestanserne hobede sig op. Statens Maskineri arbeidede tungt og usikkert. Vanskelighederne for næsten al privat Virksomhed øgedes, og i dertil svarende Grad forringedes de Udsigter, man engang troede at kunne have til at se den svækkede Skatteevne paa ny styrket. I Finansdepartementet maatte der regnes med den Mulighed, at Statens Kredit kunde svigte, og dermed Statsskibet lide Skibbrud. Grev Wedel kunde ikke et Øieblik være i Tvivl om, hvad deraf vilde følge, og hvilken Situation der vilde indtræde i det samme Øieblik, den norske Stat ikke kunde opfylde sine Forpligtelser. Nu gjaldt det end

mere end før Norges finansielle og politiske Selvstændighed. For denne stod den af sine Landsmænd mistænkte og miskjendte Mand paa sin ensomme Vagt, og det bliver Historiens Vidnesbyrd, at han reddede sit Land i det Øieblik, da det stod ved Randen af den finansielle Afgrund.

Han havde tidligere forklaret, at hvor slemt det end saa ud, — saa gjaldt det dog kun om at tage et enkelt Løft, og at Forholdene væsentlig maatte bedres, naar Banken havde samlet sit Sølvfond, og eftersom Rigsbanksedlerne indløstes. Denne Betragtning havde om Høsten 1818 ikke tabt noget af sin Gyldighed. Men den kunde rigtignok ikke hjælpe i Øieblikket, og det var uden at have disponible Penge ved Haanden ikke muligt at komme igjennem og naa den reddende Havn, som kunde øines i det fjerne. Hovedopgaven blev nu at skaffe saadanne Midler, og dermed lagdes der fra Oktober 1818 til Januar 1820 væsentlig Beslag paa Grev Wedels Tid og Arbeide. Han satte i denne Tid meget ind paa at naa sit Maal; han mødtes derunder af bitre, ydmygende Skuffelser, men vandt dog tilsidst frem.

Optagelsen af et Statslaan var her den eneste Udvei. Pengene fik være dyre, og Vilkaarene fik være haarde. Hvad det saa end kunde koste, et Statslaan maatte nu endelig engang opdrives. Der maatte bringes Penge ind i Norge, hvor de kunde virke paa to Maader, enten som Driftskapital for Finansdepartementet eller som et Laanefond til Hjælp for den private Virksomhed, med det underforstaaede Biformaal at lade Pengene i Form af Skatter senere indflyde i Statskassen.

Stortinget i 1818 havde til en Begyndelse ikke villet erkjende Nødvendigheden af at bemyndige Regjeringen til at optage et Statslaan; men det havde dog tilsidst indgaaet herpaa. Den givne Bemyndigelse var imidlertid knyttet til meget indskrænkende Betingelser, hvorigjennem Laanets Anvendelse var bleven afgrænset til at lade det tjene som et Laanefond for de nødlidende Næringsveie. Laanesummen kunde være indtil 600000 Spd. i Sølv.

Saa spurgtes kun, om der nu var bedre Udsigter til at erholde et Statslaan, end der tidligere havde været. En lignende Bemyndigelse havde været given i 1814 og 1816, men uden Virkning. Et Statslaan havde overhovedet ikke været at opnaa. Grev Wedel havde, lige fra sin Udnævnelse, været overbevist om den store Nytte, et Statslaan vilde medføre, ved at lette Stillingen, og fremfor alt ved at skaffe Midler til at kunne tilfredsstille alle Krav og bestride de løbende Udgifter. Men det havde hidtil ikke været muligt at faa et saadant Laan afsluttet.

Gjennem Umuligheden af at erholde et Statslaan, selv for en meget høi Pris, var Finansstyrelsen bleven saa meget vanskeligere.

I Mangelen af en kontant Beholdning, udenfor det lidet værdifulde Oplag af Rigsbanksedler, som til en Begyndelse var ved Haanden, laa den store Ulykke. Derved var Departementet kastet op i sin haarde Strid for Tilværelsen, for at skaffe Midler til de daglige Udgifter, medens dets Chef vidste, at der kanske tilsidst ikke var andet Rygstød for ham, naar det rigtig kneb, end hans egen personlige Kredit. Jævnlig var Statskassens Bund bleven skrabet, og det grundig, uden at der i Finansdepartementet var Sikkerhed for, at den snart kunde faa ny Forsyning.

Stillingen var fremdeles, som den er skildret i de foregaaende Afsnit, — ikke forbedret, snarest forværret. I gunstigste Tilfælde flød Pengene ud af Statskassen i det samme, de var komne derind. I mange Tilfælde maatte Departementet disponere over dem, før de fandtes i de offentlige Kasser, og i mange Tilfælde blev de staaende i Oppebørselsbetjenternes Regnskaber som tvivlsomme og uerholdelige Restanser.

De finansielle Manøvrer fra Eidsvold i 1814 og fra Stortinget i 1816, først med Vedtagelsen og siden med Forkastelsen af Eidsvolds-Garantien, havde bidraget Sit til at svække Statens udenlandske Kredit. Medens alle Hensyn skulde have paabudt den største Forsigtighed med de finansielle Beslutninger, havde Stortinget overseet, hvilke Følger det gjennem sin Forkastelse af Garantien kunde bringe over Landet. Stater, med en ganske anden økonomisk Evne end Norge, led til samme Tid under en lignende Mangel paa Kredit. Pengemarkedet, der havde gjennemgaaet voldsomme Rystelser og maatte være forberedt paa at opleve nye, var heller ikke synderlig gunstigt for Transaktioner af denne Art. Saa meget mindre velbetænkt var Garantiens Forkastelse.

Alligevel bestemte Grev Wedel sig nu for at vove Forsøget med et Laan. Efterat Stortinget var opløst, tilbød han sig at reise personlig som Laansøger til London og Holland for der at undersøge, om ikke et Statslaan skulde kunne opdrives. Naar han nu først valgte London til Stedet for disse Operationer, har det antagelig især været af den Grund, at han der besad personlige Forbindelser, hos hvilke han kunde haabe paa Medvirkning for Opnaaelsen af sit Øiemed.

Nitten Aar tidligere havde han flygtet fra sin Faders Hus i London, og siden havde han ikke besøgt de britiske Øer. Nu kom han tilbage derhen som sit Fædrelands Finansminister, for at banke paa hos Penge-

markedets Herrer. Det blev for den varme Patriot en bitter Ydmygelse; hvad han opnaaede, var kun at faa den Kjendsgjerning ydermere fastslaaet, at Pengemarkedets Stormænd ikke ansaa den norske Stats Finanser for at byde den fornødne Sikkerhed, og at de ikke ønskede at indlede nogen Forbindelse med den.

Da Grev Wedel den 18de September 1818 foredrog Sagen i Regjeringen, foreslog han denne at indstille til Kongen at lade ham afreise til Udlandet og give ham den fornødne Fuldmagt til at optage Laanet i Overensstemmelse med Stortingets Beslutning. I Foredraget gaves der ingen nærmere Begrundelse af dette Forslag. Sagen talte for sig selv, og Sammenhængen med den i det hele var desuden i friskt Minde, saa at en Gjentagelse blev overflødig. Foredraget indeholdt kun et Referat af Stortingets Beslutning, og føiede saa dertil følgende Ord, der i sin Knaphed var talende nok:

„Departementet maa herved underdanigst anmærke: at det anser dette Laans snarest mulige Erholdelse af den allerstørste Vigtighed, for at afhjælpe den dagligen tiltagende, frygtelige Pengemangel, for at hindre Næringsveienes end større Aftagelse og Stansning, for at redde mange velhavende og stræbsomme Familier fra Ødelæggelse, for at berolige Gemytterne i visse Distrikter, hvor næsten almindelig Udpantning til Skatternes Inddrivelse har maattet foretages, og endelig for at gjøre Indbetalingen af Skatterestanser mulig og derved sætte Statskassen istand til at bestride de allernødvendigste Udgifter.“

Som her var sagt, var i Øieblikket den finansielle Stilling. Der var udtalt tilstrækkeligt for at vise, hvilket Behov der var af at faa Penge ind i Landet. Den 1ste Oktober blev Regjeringens Indstilling, der helt sluttede sig til Departementets Forslag, behandlet i Statsraad hos Kongen, som da fra Kroningen i Trondhjem var vendt tilbage til Stockholm. Den Resolution, som Kongen i den Anledning afgav[1], var mærkelig baade i Form og Indhold:

„Hs. Majestæt ønskede, at den Norske Regjering havde ledsaget sin underdanigste Indstilling med et Forslag til en Instrux, der kunde lette Operationen; men i Betragtning af, at det er vigtigt, med muligste Hurtighed at fremskynde det omhandlede Laan, saa bemyndiger Hans Majestæt Statsraad Grev Wedel Jarlsberg til at begive sig til England eller Holland for at handle med dem, der kunde og vilde overtage at

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 1ste Oktober 1818 (Resol. No. 3273) i Statssekretariatets Arkiv.

gjøre bemeldte Laan imod den Sikkerhed, som Riget kan tilbyde. — Naar det har lyktes Grev Wedel Jarlsberg at kunne erholde den fornødne Sum, haver han straks ved en Kurer at indmelde til den norske Regjering de Vilkaar, hvorpaa Laanet kan ske, hvorefter Regjeringen skal forelægge Hs. Majestæt Forslag til en Instrux, ifølge hvilken Grev Wedel Jarlsberg kan afslutte den endelige Kontrakt med Laangiverne; og da Stortingets Beslutning udtrykkeligen indeholder, at Statskassen ei maa faa nogen Udgift ved dette Laan, saa skal ommeldte Instrux være bygget paa, at de private i Norge, der vil nyde godt af Laanet, maa vedtage at indgaa i og at opfylde de Vilkaar, om hvilke Grev Wedel Jarlsberg er bleven enig med Laangiverne."

Resolutionen viste, hvor betænkelig Kongen i denne Sag var ved at fraskrive sig paa Forhaand nogen Del af sin Myndighed. Han ønskede at binde Grev Wedel og forbeholde sig selv tilsidst at approbere Laanevilkaarene, fremfor at give Statens Udsending frie Hænder inden et med det samme afstukket Omraade. Mellem Departementets Foredrag, Regjeringens Indstilling og Kongens Resolution var der en iøinefaldende Forskjel, der signaliserede Stillingen inden Regjeringen, som den nu var bleven.

Imidlertid var Grev Wedels Reise bestemt, skjønt i en mere bunden Form, end han selv havde ønsket. Han kunde ikke undgaa at føle sig ubehagelig berørt ved Kongens Bestemmelser. Men han trak sig ikke derfor tilbage.

I Statsraad i Christiania den 9de Oktober anmeldte han sin Bestemmelse at afreise den 11te for saa den 13de at være i Göteborg og samme Dag seile derfra med Paketbaaden til Harwich[1]. Saa skede ogsaa, idet han om Morgenen Kl. 3 paa den bestemte Dag forlod Christiania.

Men han kom foreløbig ikke frem til Göteborg saa hurtig, som han havde tænkt.

Thi Kongen havde i Mellemtiden forandret sin Mening. Neppe var den sidstnævnte Resolution afgiven, forinden han paa ny overveiede Sagen og derved kom til et andet Resultat. Saa besluttede han at give Grev Wedel helt frie Hænder, ganske som det var foreslaaet

[1] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager, 9de Oktober 1818, i Satssekretariatets Arkiv. Smlgn. Forfatterens Skrifter, *Grev Sandels's Statholderskab*, S. 62 flg. og *Norges Historie efter 1814*, I, S. 312; J. H. VOGTS *Optegnelser*, S. 57. For øvrigt findes der Oplysninger i Sommerhielms og Hartmannsdorffs Breve til Grev Sandels.

af Regjeringen. Den 6te Oktober bestemte Kongen sig for uopholdelig at kalde Grev Wedel til sig i Stockholm og afsendte den fornødne Ordre. Men denne naaede ikke Christiania, forinden Grev Wedel allerede befandt sig paa Veien sydover. Kongens Skrivelse blev imidlertid straks sendt efter og tidsnok til at indhente den reisende Statsraad, som nu bøiede af mod Øst og reiste til Stockholm[1].

Han var fremdeles i denne By den 22de Oktober, da Kongen i norsk Statsraad gav en ny Bestemmelse[2]. Det sagdes nu, at „da Hs. Majestæt har taget i naadigst Betragtning, at det formedelst den sildige Aarstid vilde medtage megen Tid, inden Grev Wedel kunde erholde Hs. Majestæts egen naadigste Bestemmelse angaaende den endelige Afslutning om det Laan, der skal negotieres, og denne Sags hastige Udførelse er af megen Vigtighed," — saa bestemte nu Kongen i Forbindelse med den tidligere Resolution af 1ste Oktober,

at Grev Wedel skulde „være bemyndiget til endeligen at afhandle og afslutte det fornødne angaaende et saadant Laan uden først at indhente Hans Majestæts naadigste Approbation paa Vilkaarene for Laanets Erholdelse — dog, at disse i enhver Henseende stemmer overens med de i Stortingets Beslutninger dette Laan angaaende indeholdte Bestemmelser".

Dette var jo noget helt andet, og ganske anderledes ubunden, end han var kommen, kunde dermed Grev Wedel forlade Stockholm. Han begav sig, forsynet med en Anbefalingsskrivelse fra Udenrigsministeren, til Göteborg, hvor han kom den 26de Oktober og, efter nogle Dages Ophold, seilede derfra over Nordsøen med et Paketskib, der Natten mellem 9de og 10de November landsatte ham i Harwich. Den 11te November, Maanedsdagen efter sin Afreise fra Hjemmet, var han saa i London[3].

Her stillede ikke Udsigterne sig til en Begyndelse synderlig lovende for en heldig Udgang paa hans Ærinde. De mægtige Pengemænd reiste paa Landet for sine Jagter og bekymrede sig ikke om Forretninger.

---

[1] *Historiske Samlinger*, I, S. 70. Datoen 6te Oktober nævnes i den nedenfor paaberaabte Kgl. Resolution No. 3353. Se Note 2.

[2] Statsraadets Resolutionsprotokol for 22de Oktober 1818 (Resol. No. 3353), i Statssekretariatets Arkiv.

[3] Smlgn. de ovenfor, S. 199, Note 1 anførte Kilder, der ligeledes giver Oplysninger om, hvad der videre berettes. Det har ikke lykkets at finde Grev Wedels egne Indberetninger fra denne Reise. Men deres Indhold er gjengivet i Statsraadets Protokol over afgjorte Sager, 6te og 27de November, 11te og 18de December 1818, samt i Sommerhielms og Hartmannsdorffs Breve til Grev Sandels.

Hos dem, med hvem han fik Leilighed til at tale, mødte han „adskillige Fordomme“, som han først maatte søge at bekjæmpe. I sine to første Beretninger til Regjeringen, af 20de og 27de November, havde han intet at meddele, der kunde virke trøstende.

Paa ny sendte han til Regjeringen en Indberetning af 4de December, som ikke var synderlig mere opmuntrende. Overalt havde der mødt Vanskeligheder. De, som havde Penge, vilde hellere spekulere i britiske Fonds, som ansaaes for at være i Stigende, end at anbringe sine Penge i Statslaan, da der netop foregik et betydeligt Prisfald af alle udenlandske Statspapirer. Han havde rigtignok et Haab — skjønt neppe meget stærkt — om, at der efter nogle Ugers Forløb vilde aabne sig bedre Udsigter for det norske Laan. I denne Henseende har han dog neppe havt særdeles levende Forhaabninger. Thi Øieblikket var i ganske særlig Grad ugunstigt for alle Slags Laaneforretninger; selv de store londonske Bankierhuse var i Forlegenhed for Penge, og som Statsraad Sommerhielm i Henhold til Grev Wedels Meddelelser har berettet, „det Baringske Hus blev ikkun reddet ved det franske Ministerii mageløse Eftergivelse i flere af de stipulerede Punkter“.

Denne Hindring var dog neppe helt uovervindelig. Ulige værre var da den Mangel paa Tillid, der viste sig paa alle indflydelsesrige Hold som en Følge af Eidsvolds-Garantiens Ophævelse, og her kom det snart for Dagen, at Udsigterne for Norge stillede sig endnu værre end for alle andre laansøgende Stater. Stortingets Talere havde i 1816 med haanende Ord talt om de Jødehuse i Göteborg og Kjøbenhavn, der havde Interesse af, at Garantien blev opretholdt. Nu fik Finansdepartementets Chef personlig Erfaring for, at der bag disse svenske og danske Jødehuse stod mægtigere Huse med Chefer af mosaisk Tro, der havde været interesserede i disse samme Spekulationer, og som lod ham mærke, at de nøie havde fulgt med i den norske Finanspolitik, og at de ikke var saa ganske uinteresserede i denne. Statsraad Sommerhielm kunde i et Brev til Statholderen berette om Grev Wedels Reise og dens Resultater: „Jøden Rothschild, som nu skal være det betydeligste Bankierhus, vilde aldeles ikke give Greven nogen Adgang til at komme i mindste Underhandling med ham.“ I et andet samtidigt Referat, fra August von Hartmannsdorff, heder det ligeledes herom: „Juden Rothschild, en af de största bankierer i London, lät sig icke finna utom på boursen, ehuru grefven gifvit honom en skriftelig framställning af sitt ärende, och ehuru han flera gånger be-

stämt tiden, då han af grefven skulle träffas.“ Dette var den rige Jødes Tak for Eidsvolds-Garantiens Kuldkastelse, — kun at den havde faaet en urigtig Adresse. Som Aug. von Hartmannsdorff noget senere skrev, saa det tillige ud, som om Jøden Rothschild paa Grev Wedels Person havde villet tage Hævn for det Fiendskab, den norske Grundlov viste mod Israels Børn.

Aldeles haabløs vilde dog ikke Grev Wedel regne Stillingen at være, tiltrods for den ydmygende Behandling, for hvilken han paa den norske Stats Vegne havde været udsat, fra Rothschilds og andre Pengematadorers Side. Men det vilde da alene kunne ske paa trykkende Vilkaar. Han ansaa det heller ikke fornødent at blive længere i London, da det vilde være ligesaa praktisk, i mulige Tilfælde, at anordne, hvad der var nødvendigt for Laanet, gjennem Brevveksling, og saaledes vendte han hjem.

Tilbagereisen foregik ad samme Vei, som han havde taget paa Turen til London. Ved Ankomsten til Göteborg afsendte Grev Wedel en Beretning om Reisen umiddelbart til Statsminister Anker i Stockholm, medens han selv skyndsomt fortsatte til Christiania, hvor han ankom den 4de Januar 1819, efter næsten tre Maaneders Fravær fra Hjemmet.

I Christiania redegjorde han for sine Kolleger angaaende Sendelsens uheldige Udfald. Han gjentog for dem, hvad han allerede før havde indberettet, at ikke endnu alt Haab var slukket, men at Laanet i alle Fald kun vilde faaes under generende Betingelser, da i Øieblikket de Handelshuse, som ellers kunde have givet det, dels gjennem de franske Fonds Synken, dels ved de allerede tilstaaede Laan til Fastlandets Stater, befandt sig i en saadan Forlegenhed, at de blot maatte tænke paa at holde sig selv oppe. Den norske Regjering fandt det mest hensigtsmæssigt, som nu engang Forholdene var, at Finansdepartementets Chef i egen Person begav sig til Stockholm og der til Kongen afgav mundtligt Referat om den finansielle Stilling paa Londons Pengemarked, og det blev derefter bestemt, at Grev Wedel, senest Tirsdag den 12te, skulde afreise til Stockholm[1].

---

[1] Statsraadets Protokol over indstillede Sager for 8de Januar 1819: *„Alle Statsraadets Medlemmer vare tilstede; tillige mødte Grev Wedel Jarlsberg og anmeldte, at han atter havde overtaget Bestyrelsen af Finants-Departementet. — — — C. Finants-Departementet foredrog: 1. Departementet fremlagde Rapport fra Statsraad Grev Wedel Jarlsberg angaaende hans Bestræbelser for at bevirke det bestemte Laan af 600,000 Spd. — Statsraadet besluttede underdanigst at forelægge Hs. Majestæt denne Rapport, men fandt derhos Sagen af den Natur, at Statsraad Grev Wedel Jarlsberg selv bør reise*

Det havde været ydmygende at banke paa Dørene hos Londons store Pengefyrster, dobbelt ydmygende, fordi Afvisningen gjaldt hans Land. Men det kunde heller ikke være behageligt at komme hjem uden Penge, uden sikker Udsigt til at bringe Statskassen den Undsætning, som den høilig trængte. I et privat Brev, som Aug. von Hartmannsdorff den 9de Januar fra Christiania tilstillede Grev Sandels, gives der en Skildring af de Stemninger, hvormed den hjemkomne Statsraad mødtes af sine Landsmænd, og det tør om denne Skildring antages, at den korrekt gjengiver det almindelig hørte Ræsonnement:

„Grefve Wedel har utan penningar naturligtvis icke blifvit välkommen, och kunde man, i sin förtrytelse öfver denna för national- och sjelfständighets-fåfängan förödmjukande samt för penningebristen bedröfliga händelse, finna något att lägga honom till last, så gjorde man det gerna. I brist derpå, och då man fått veta, att Danmark genom en Jude fått en millions lån i England, så säger man: „Hade vi bara haft en sådan att skicka, så hade vi äfven vunnit vår önskan; ty till penninge-vändningar duger icke förnämt folk". Men hade en annan än grefve Wedel farit åstad och misslyckats, så skulle man lika ofelbart hafva sagt: „Att om vår finance-minister icke hade varit för förnäm till att resa sjelf, och genom sitt personliga anseende gifva större vigt åt underhandlingen, så kunde vi också hafva varit hulpna"."

I de følgende Dage indløb direkte Efterretninger fra London, som stammede fra andre Kilder, og som helt bekræftede, hvad Grev Wedel havde berettet[1]. Medens der i Begyndelsen, ved den Skuffelse, som var den nødvendige Følge af hans Tilbagekomst uden Laan, havde reist sig en ugunstig Stemning, saa blev denne nu dæmpet, da der fra Handelshuse i London kom Breve til deres Forretningsvenner i Norge, som underrettede dem om alt det Arbeide, Grev Wedel havde nedlagt paa at skaffe det eftertragtede Laan. Ligeledes blev det ad denne Vei udtrykkelig tilkjendegivet, at en af de Grunde, der hindrede Laaneoperationen, var Eidsvolds-Garantiens Kuldkastelse. Det viste sig, saa paatagelig som vel muligt, i hvilken Grad denne havde svækket den norske Stats Kredit, og her maatte man bøie sig for Facta. „Sikkerlig" — skrev Sommerhielm 20de Januar 1819 til Grev Sandels — „vilde vor

til Stockholm for personligen at andrage Negociationens Gang for Hs. Majestæt Kongen, og overtager Statsraad Collett da ved Grev Wedel Jarlsbergs Afreise atter Bestyrelsen af Finants-Departementet." I Sommerhielms Brev til Grev Sandels af 9de Januar 1819 findes kun denne Beslutning refereret, hvorhos deri meddeles, at Afreisen var fastsat til senest den 12te.

[1] Brev fra Aug. von Hartmannsdorff til Grev Sandels af 20de Januar 1819.

Agtelse udenlands have været langt fastere, om vi ikke havde sveget vort eget Ord."

Grev Wedel selv befandt sig, da disse Efterretninger indløb fra London, i Stockholm, hvor han havde at forklare Kongen de Omstændigheder, som havde hindret ham i at opnaa et Resultat, og tillige konferere om de nye Udveie, man nu kunde gribe til. Den 12te Februar var han tilbage i Christiania og overtog paa ny Bestyrelsen af sit Departement[1] under endnu vanskeligere Forhold, end da han i Oktober havde forladt det. Den uheldige Udgang paa Reisen til London havde endmere blottet Statens Forlegenhed, og den havde tillige i andre Henseender vakt en for Norge mindre fordelagtig Opmærksomhed.

Finansministerens Ophold i London var nemlig blevet bemærket inden den diplomatiske Verden, hvor det havde fremkaldt Formodninger om, at det muligens kunde staa i Sammenhæng med de Underhandlinger, som da paagik om det finansielle Opgjør med Danmark. Statslaanet skulde dermed altsaa kun have været et Paaskud. Men dette var en grundfalsk Formodning. Efter hele den Maade, paa hvilken Opgjørssagen netop ved denne Tid, om Høsten 1818, blev behandlet, kan det desuden ansees ganske usandsynligt, at det skulde været overdraget et enkelt Medlem af det norske Statsraad at foretage noget til dens Fremme. Reisens eneste Foranledning var Statens Pengeforlegenhed[2].

Under Grev Wedels Fravær var denne ikke formindsket. Statsraad Collett, der i de sidste Maaneder havde bestyret hans Departement, havde derunder mødt store Vanskeligheder. Det var den gamle økonomiske Forlegenhed, og specielt kom der nu hertil de meget vanskelige Spørgsmaal, der knyttede sig til Opgjøret af Laane- og Diskonto-Indretningernes Virksomhed. Efter det sidste Stortings Beslutning var disse henviste til at stanse, og derved var intet videre at gjøre.

De interesserede fandt sig imidlertid ikke tjente dermed. Stortingets strenge Beslutning havde allarmeret dem, og de havde sat sig i Bevægelse for at faa den omgjort, og ialfald skaffe sig en forlænget Frist til at bringe Opgjøret istand. Saaledes var der ved Aarsskiftet og i Begyndelsen af Aaret 1819 i Christiania, Drammen og Christianssand megen Ængstelse, og mange nærede Frygt for at blive ganske

[1] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 12te Februar 1819.

[2] Forfatterens Skrifter, *Stormagternes Forhold til Norge og Sverige 1815—1822,* (Christiania 1886), S. 91, Note 2 og *Diplomatiske Aktstykker vedk. Norges Opgjør med Danmark, 1818—1819,* S. 53 flg.

ruinerede, hvis Beslutningen skulde iværksættes efter Ordene. Laantagerne i de forskjellige Indretninger mente at kunne med Føie beklage sig over den Behandling, som var bleven dem tildel. De indgav Ansøgninger, som de bestemte sig for at overlevere i Kongens egne Hænder gjennem Deputationer, som i dette Øiemed skulde begive sig til Stockholm.

Deputationerne samledes i Hovedstaden, hvor de havde Konferenser med Statsraad Sommerhielm. Det voldte derved nogen Vanskelighed, at Grev Wedel lige efter sin Hjemkomst fra London havde reist til Stockholm. Da det var af Vigtighed at kunne erfare hans Mening om Sagen, bestemte de sig først for at oppebie hans Tilbagekomst, og det lader ogsaa til, at de har opholdt sig i Christiania, indtil de kunde træffe ham, og at de saa, umiddelbart efter hans Hjemkomst, begav sig paa Reisen[1]. I Midten af Marts 1819 var de tilbage i Christiania, — som det heder, henrykte over den Modtagelse, de havde faaet af Kongen, men uden at have opnaaet noget Resultat i det, som var Øiemedet for deres Sendelse[2].

---

[1] Brev fra Sommerhielm til Grev Sandels af 30te Januar 1819: *„Interessenterne i de herværende Disconto Indretninger ere meget forlegne, hvorledes de paa bedste Maade vil bære sig ad med deres underdanigste Begiering om Forlængelse af den for Indretningen bestemte Termin.*

De have nu indgivet Deres Ansøgning til Regieringen, og jeg troer ikke, at nogen Deputation herfra vil komme til at afgaae, førend at Greve Wedel hiemkommer, med hvem forbemeldte Interessentere nok i Forveien agte at conferere om deres Anliggende.

I det mindste har dette været deres Formening i denne Uge. Drammens Interessentere skal have udnævnt særskildte Deputerede for deres Vedkommende.“

[2] Kilden er atter her Sommerhielms og Hartmannsdorffs Breve til Grev Sandels. Brev fra Hartmannsdorff af 23de Januar 1819: *„Tvänne härvarande köpmän, Heyerdahl och Haslef, kommo i går afton till statsrådet Sommerhjelm, för att på förhand underrätta honom om den böneskrift, de vilja ingifva till Kongl. Maj:st, för att få förlängning å den af Storthinget till discont-sedlarnes inlösning fastställda termin. Desse män förklarade, at discont-delägarne ville skicka 2ne ombud till Stockholm för att föreställa konungen deras nöd och begära räddning genom Hans faderliga omvårdnad. Aldenstund de bägge utskickade, endast så som ett bevis på agtning och upmärksamhet, meddelade statsrådet Sommerhjelm ansökningen, den de genast återtogo, så kan jag icke hafva äran deraf insända någon afskrift. Men innehållet var i korthet, att delegerna uti disconterna skulle blifva aldeles ruinerade, om förordningen af den 13. Aug. 1818 sattes i verket, och om discont-sedlarne inom (?) den 11. nästkommande September skulle inlösas. Häldre vilja de, om så erfordras, ställa ny borgen för de erhållna lånen, för att såmedelst rädda deras egendomar, hvilka eljest, försålda på offentelig auction skulle bortgå för 1/3 af det verkeliga värdet. De taga derföre sin tillflygt till Kongl. Maj:ts nåd i förtröstan på de yttranden, hvarmed konungen den 13. sistl. Augusti beledsagade sin nådiga sanction af förenämnde penninge-lag; och hvaruti talas om ett önskeligt upskof med de inbetalningar, en mängd af rikets verksamma medborgare skulle*

Hvad de søgte om[1], kunde overhovedet ikke bevilges dem. Loven af 13de August 1818, som havde fastsat Terminen for de omhandlede

göra för lån, dem de af disconterna erhållit. — No. 68 af förlidet års Riks-Tidning, innehållande förberörde nådiga rescript bifogas ödmjukel: — Storthingsmännen beklagade sig i den tiden, att de derigenom udsattes för folkets ovilja, om de vidtagna författningarne misshagade allmänheten, och ville uti Storthings-Efterretningerne ådagalägga, att Storthinget varit mycket lindrigare i sitt beslut, än Kongl. Maj.t uti Sin proposition. Men jag förmodar, att detta endast stadnat vid ord, emedan jag derom intet finner infördt uti berörde Storthings-Efterretninger. Den närvarande ansökningen var värdigt författad, och försedd med en myckenhet underskrifter, deribland våra förnämsta handlandes namn bemärktes.“ De to udsendte havde — heder det videre — stor Hast og vilde ikke vente paa, at Sommerhielm sammenkaldte et overordentligt Statsraadsmøde. De talte ogsaa med Collett, men vilde heller ikke give ham Ansøgningen. — Brev fra Sommerhielm af 3die Februar 1819: *„Drammens Interessentere i Disconto Indretningen giøre nok nu efter Forlydende Alvor af, at sende Deputerede til Stockholm for at andrage deres Nød, da Kiøbmændene Biørn og Kiær siges med det første, at ville begive sig paa Reisen derhen.“* — Brev fra Hartmannsdorff af 6te Februar 1819: *„De Drammenska Discont Deputerade äro ännu icke afresta. En af dem, Bjørn, var igår morgon här, för att till Stats Rådet inlemna deras inlaga. Men då han hörde, att Stats Råd icke skulle hållas förr än om Tisdag, sade han sig skola fara hem igen, för att samla flera underskrifter. Någon har berättat, att det i Drammen vore fråga om, att såsom ombud till Stockholm skicka den för sina utfall mot regeringen och sin hätskhet mot Sverige, på sista Storthing, utmärkte Flor; hvilket likväl låter så orimligt, att man snarare synes böra taga det för ironie.“* Mariboe kom nu, efter hvad H. videre fortæller, og fortalte ham, at det var besluttet, at de deputerede skulde reise 11te eller 12te, samme Dag som deres officielle Ansøgning, ledsaget af Statsraadets officielle Betænkning, formodedes at skulle afgaa. Mariboe ønskede selv at blive en af de deputerede. — Brev fra H. af 17de Februar 1819: *„De Norrska Discont Deputerade äro nu förmodeligen till Stockholm anlända. De uplystare bland allmänheten, till och med af discont-delägarne sjelfva, anse deras begäran för omedgifvelig. Af „Morgonbladet“, No. 42 behagade Eders Excellence bemärka, att disconten i Trondhiem den 16. sistl. Januarii icke hade mera än 57 480 Specier i utelöpande sedlar.“* — Brev fra S. af 11te Februar 1819: *„Endeligen er det nu kommen til et Resultat med Ansøgningerne fra Disconto og Laane Indretningerne i Rigets 3de Stifter, hvoraf dog Bergen allene er at forstaae om Drammen, som indtraadte i disses Rettigheder.*

Sagen blev foretaget her i sidste Statsraad, og anseer jeg den fra sl: Synspuncter af den Vigtighed, at jeg, da Christiania Deputerede Consul Grynning og Kiøbmand Berg afreise til Stockholm i Eftermiddag, har troet at burde sende en Coureer til Hs. Majestæt med en Extract af Regieringens Indstilling, som jeg har forfattet med den Vidløftighed, at intet Hoved-Moment skal kunne undgaae Hs. Majestæts Opmærksomhed.

Indsluttet giver jeg mig den Ære, at oversende Deres Excellence en Afskrift deraf; hvorved jeg blot maa bemærke, at jeg har afskrevet Indstillingens Conclusion ordlydende i sine 3 Puncter“. — Som sidste Brev i Rækken kommer et fra H. af 17de Marts 1819: *„Drammens Deputerade hafva återkommit, förtjuste af konungens bemötande, ehuru de icke vunnit sitt ändamål.“*

[1] Projektet med denne Ansøgning til Kongen karakteriseres i *Nationalbladet*, Hefte 13, for 11te Februar 1819, S. 223 som et af *de allerurimeligste*.

Sedlers Indfrielse, lod sig ikke ensidig forandre af Kongen. Statsraad Sommerhielm havde paa et meget tidligt Tidspunkt underrettet om, at der her ikke var noget at foretage, og at den af Indretningernes Laantagere ansøgte Lettelse ikke kunde tilstaaes.

Atter igjen var der her reist Krav om Statshjælp til at redde den private Virksomhed. Thi ogsaa det var et Alternativ, som nu var paa Tale, at tilveiebringe Laan, hvorved Ansøgernes Mellemværende med Indretningerne kunde ordnes. Her har det ikke manglet paa god Vilje, paa Ønsker om at kunne yde den fornødne Hjælp. Men der var intet Laanefond at henvise til, og som en Følge deraf blev det nødvendigt at afvise alle Ansøgninger.

Regjeringen havde nøie undersøgt Stillingen og kom til det Resultat, at der ingen Hjælp kunde ydes. Det var ikke ganske ubetydelige Summer, som her stod ude. I det hele var det 392 000 Spd. (i Nutidens Penge Kr. 1 568 000), deraf alene i Christiania 202 000 Spd. Laantagerne skulde, efter hvad derom oplystes, vanskelig kunne indfrie sine Laan til den bestemte Termin, og saafremt de skyldige Summer ikke med det første kunde betales, vilde Laane-Indretningerne heller ikke til bestemt Tid være istand til at indfrie sine egne Sedler.

Det var i denne Sag uden Betydning, hvilken Statsraad det blev, som fik at varetage dens Forberedelse. Regjeringen, hvis Handlemaade var den foreskreven efter den sidste Lov, kunde blot give et eneste Svar. Den behandlede Finansdepartementets Foredrag om Sagen allerede 9de Februar 1819, og det blev saaledes Statsraad Collett, der var den foredragende. Regjeringens Indstilling anbefalede Kongen at afvise de indkomne Ansøgninger fra de tre Indretninger i Christiania, Christianssand og Bergen (Drammen), med Henvisning til Lovens Bud, der gjorde det umuligt at gribe ind[1]. Ved kgl. Resolution af 1ste Marts 1819 blev denne Indstilling bifaldt.

De i Drammen bosatte Interessenter i den saakaldte Bergenske Indretning og Christianssanderne fandt sig ikke tilfredsstillede ved denne Afgjørelse, og der indkom atter nye Andragender om at faa Udsættelse med at opfylde den paatagne Garanti og at betale den til vedkommende Indretninger skyldige Gjæld. Men det gik ligedan. Ved en ny kgl. Resolution af 31te Mai 1819 blev det, i Henhold til Regjeringens Indstilling, afgjort, at heller ikke disse Andragender kunde indvilges. Denne Afgjørelse blev den endelige. Men den føltes af mange smerte-

[1] *Norges Historie efter 1814,* I, S. 568—575.

lig, af mange uforklarlig og ugrundet, og den gav Anledning til mangt et Vredesudbrud mod den Regjering, hvis Pligt det var blevet at bringe de strenge Lovbud til Anvendelse.

Opinionen synes i dette Spørgsmaal at have stillet sig temmelig skarpt imod Regjeringen, og da selvfølgelig mest imod Grev Wedel. Man synes at have staaet i den Tro, at den hele Foranstaltning skyldtes Regjeringens Initiativ, og navnlig kaldtes der stærke Anker tillive, fordi denne havde negtet at modtage Indretningernes Sedler i de offentlige Kasser. Hukommelsen er ved saadanne Anledninger ofte meget kort, og her blev det aldeles glemt, at det var Stortinget, som af eget Initiativ havde ladet disse Indretninger træde i Virksomhed[1].

Laane- og Diskonto-Indretningerne maatte nu stanse ved Udgangen af 1818 (S. 154), medens Sedlerne endnu forblev i Omløb indtil Høsten 1819. Det tog derefter nogle Aar, forinden deres Forretninger helt kunde afvikles. Men da disse endelig var opgjorte, viste det sig, at Garantien for Sedlerne ikke havde medført Tab for Interessenterne. Alene den i Trondhjem oprettede Indretning havde rukket at holde sig den ved Loven fastsatte Frist efterrettelig og indkaldt sine Sedler til Indløsning inden 11te September 1819[2]. Med de øvrige tog det længere Tid, inden de gik i Orden.

Disse Indretninger havde kun været et enkelt af de mange Nødmidler, hvortil der i den trange Tid var grebet. De bragte ikke den fulde Nytte, som var tilsigtet. Men de maa dog have havt nogle gode Virkninger, og det viste sig ialfald som nævnt, at Interessenterne slap fra det uden Tab. Hvorvidt det samme ogsaa gjaldt for Laantagerne, er det i sin Helhed umuligt at oplyse noget om med Sikkerhed. Maaske er det gaaet noget bedre, end det til en Tid havde seet ud. Men det kneb. Imidlertid var der en enkelt Mand, der led stort Tab, og som senere ikke undlod at opføre dette paa Registeret over al den

---

[1] *Nationalbladet,* Hefte 12, for 25de August 1818, S. 114 flg.: *„Det er noksom bekjendt, at de, i Følge Lov af 14 Juni 1816, oprettede Laane- og Disconto-Indretninger ere skete efter Regjeringens Opmuntring dertil, og ikke efter Ansøgning eller Forlangende af Handelsstanden; denne har dog ikke givet Anledning til bemeldte Indretningers Oprettelse.“* For øvrigt findes Oplysninger om denne Sag i Sommerhielms og Hartmannsdorffs Breve til Grev Sandels, i Finansdepartementets Referatprotokoller og i Statsraadets Resolutionsprotokol for 1ste Marts og 31te Mai 1819 (Resol. No. 3724 og 3986). Oplysninger om Stillingen i Januar 1819 ved Indretningen i Christiania læses i *Rigstidenden* for 1819, No. 10, Tillæg.

[2] *Storthings-Forhandlinger for 1821,* 1, S. 58.

Uret, som han mente der var øvet mod ham i disse pengetrange Aar. Dette var Ludvig Mariboe[1].

Det Afsnit af Norges økonomiske Historie, der omhandler de midlertidige Laane- og Diskonto-Indretninger, skulde nu være endelig afsluttet. Det var indledet med store Forhaabninger, som blev skuffede, og Misfornøielsen derover lød indimellem noksaa høit.

Grev Wedel havde altsaa nu igjen overtaget sit Departement og lodsede sig frem mellem Klipper og Skjær, altid med Udsigt til at se Statsskibet lide Skibbrud. Det blev den gamle Manøvrering med Veksler, med at operere med kostbare Penge, kun at der nu fra Begyndelsen af 1819 anvendtes en noget anden Fremgangsmaade. For lettere at kunne lede de Pengetransaktioner, der under de fortvivlede Forhold var blevne nødvendige, havde han allerede i 1818 fattet den Tanke at foreslaa oprettet et eget Bureau for Departementets Vekselforretninger[2], væsentlig svarende til det tidligere Bank- og Vekselkontor i Kjøbenhavn. Dette havde fra Hovedkasserne for sine Operationer og Omsætninger forskudsvis modtaget runde Summer og selv ført Regnskaberne over al Kursforskjel, medens Hovedkassernes og Statsbogholderiets Regnskaber alene førtes i den ene, i Landet selv gangbare Pengebenævnelse.

Efter 1814 havde man indrettet sig paa den Maade, at de Forretninger, som var forbundne med Anskaffelse af Veksler paa fremmede Penge eller Sølvvaluta til at bestride de Udgifter, som skulde svares i disse Pengesorter, overdroges til en Fuldmægtig i Expeditionskontoret.

---

[1] Den første Klage over den Uret, der skulde være gjort Mariboe, fremkom i *Nationalbladet*, Hefte 16, for 14de Oktober 1819, S. 103 flg. Det er et Angreb paa Generalauditør C. A. Bergh og Professor Platou i Anledning af den Auktion, som Direktionen for Christiania Laane- og Diskonto-Indretning havde ladet afholde over Mariboes til den pantsatte Gaard. Gaarden var assureret for 33000 Spd., og nu blev den tilslaaet Professor Platou paa Universitetets Vegne for 9000 Spd. Der ankedes saa over, „*at et hæderligt, oplyst Samfund som Collegium academicum, vilde søge at tilvende sig, paa en saadan Maade, en vindskibelig og agtet Statsborgers Eiendom. Hvor skulde man søge Uegennyttighed, Skaansel og Almcenaand, naar disse Dyder ej findes blandt Videnskabernes Dyrkere?*“ I samme Hefte, S. 177 flg. findes en Redegjørelse fra Bergh. Den hele Sammenhæng med dette Kjøb, hvorved Universitetet kom i Besiddelse af den Bygning, der siden i mange Aar var den egentlige Universitetsbygning, er fremstillet af Professor Dr. ABSALON TARANGER i en Afhandling, der er trykt som Bilag til det af en under 16de Juni 1900 nedsat Komité udarbeidede *Udkast til Lov om Universitetet*, S. 109 flg.

[2] Finansdepartementets Referatprotokol for 1818, III, No. 167, i Rigsarkivet. *Efterretninger om den for Rigsretten mod Statsraad Grev Wedel Jarlsberg anlagte Sag*, S. 21 flg., 102 flg. og 128 flg.

For at kunne faa de dertil medgaaende Udgifter med sit virkelige Beløb ind i det Aars Regnskab, som de egentlig angik, valgte man den Fremgangsmaade, at Statskassens Udgifter i fremmede Penge eller i rede Sølv, skjønt de besørgedes paa forannævnte Maade i Expeditionskontoret, dog straks passerede Zahlkassen. Saaledes lød alle Indtægts- og Udgifts-Ordres, der henhørte til disse Operationer, paa Zahlkassen og udstedtes i Species rede Sølv efter en fast Kurs. Men mellem denne og Dagens varierende Kurs opstod der Forskjel, hvilket atter foraarsagede Feil ved Bogholderiet. Dertil kom endnu, at der først ved Aarets Udgang kunde gjøres Afregning med Departementets Kommissionærer i Stockholm, Kjøbenhavn, Amsterdam og London, og derved sattes Hovedbogholderiet ud af Stand til at opgive til enhver Aarets Tid Nettobeløbet af enhver Statsudgift, ligesom den valgte Fremgangsmaade i forskjellige Henseender blev byrdefuld for Zahlkassereren. Endelig medførte denne Metode en anden Ulempe, forsaavidt Statsregnskabet derved kom til at lyde paa to Pengesorter, medens Budgettet kun lød paa een.

For nu at kunne undgaa de her nævnte Ulemper, foreslog Grev Wedel i 1818 at indføre en anden Ordning fra 1ste Januar 1819, hvorved de i andre Penge forefaldende Udgifter straks kunde anvises i Landets gangbare Pengesort, og Anvisningerne udfærdiges paa den Embedsmand, der havde Ansvaret. Dette skulde ske ved at anvise de Betalinger, „som forefalder i anden Pengesort, end at de med gangbare Sedler straks kan klareres“, paa et saakaldet Vekselkontor, hvis Forretninger skulde besørges i Expeditionskontoret (S. 12). Ved Resolution af 30te Juni 1818 blev Forslaget bifaldt. Vekselkontoret betragtedes derefter som en egen Hovedkasse, hvorpaa der udfærdigedes Indtægts- og Udgifts-Ordres. Dets Forretninger betroedes til GUSTAV STRUVE, som derefter udnævntes til Bureauchef. Han synes at have været en dygtig Mand, med godt Greb paa den Slags Forretninger. Det var imidlertid en meget udbredt Tro, at han skaffede sig selv personlig Fordel ved de Omsætninger, han foretog for Statens Regning, og dette indbragte ham en Bedømmelse i den offentlige Opinion, der igjen blev til Skade for den af ham bestyrede Institution. Om denne Menings Berettigelse kan intet udtales. Men det synes dog, som om J. H. Vogt, hans nærmeste overordnede, ikke har villet ligefrem benegte dens Rigtighed[1].

---

[1] J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 52.

Det var et ikke ringe Arbeide, der hvilede paa ham. Under de pinagtige Tidsforhold var Vekselaffærerne blevne en ikke uvæsentlig Del af Departementets Forretninger. Allerede da Kjøbesummen for Krigsskibene i 1816 og 1817 skulde betales til den danske Regjering, havde Finansdepartementet maattet tage sin Tilflugt til udenlandsk Kredit. Saadant skede i disse Aar ogsaa ved flere andre Leiligheder. Paa den Maade klaredes de Udgifter, som foranledigedes ved Indkjøb af Korn til Magasinerne, ved Anskaffelser af Materialier til Marinen, og forskjellige extraordinære Udgifter. Med Dækningen af denne Gjæld gik det langsomt. Ved Udgangen af 1818 havde saaledes Finansdepartementet en Gjæld til forskjellige Handelshuse paa £ 18 000 og 50 000 Mark Hamburger Banko, som, efter hvad der oplyses i et Departementsforedrag[1], „ved Regnskabets Beslutning og Ballancering maatte tages til Indtægt efter et vist Kursforhold, med hvilket Beløb samme igjen beregnedes til Udgift i Aaret 1819".

I dette Aar kunde der foregaa en større Afbetaling, med £ 11 000 og 20 000 Mark Banko. Herom er der givet følgende Forklaring: „Disse er tilveiebragte til høiere Kurser end de nominelle, hvormed den hele skyldige Sum var beregnet til Udgift, hvorved en Kursforskjel af ca. 20 000 Sp. opstaar, som, omendskjønt beregnet til Udgift som Tab paa Kursen, dog ikke giver noget virkeligt Tab for Statskassen, da, hvis Kursforskjellen ei paa den her omhandlede Conto var opført, de Udgifter, som ved de paa Kredit optagne Summer er bestridte med en til Kursforskjellen svarende Sum, høiere end nu vilde paa de forskjellige Udgiftsordres have været fordelte. Efter Fradrag af denne Kursforskjel bestaar den øvrige Del af Udgiftssummen i Provisioner, Courtager, Disconto og Porto til de forskjellige udenlandske Huse, med hvilke man havde Vekselomsætninger, samt i Recambio og andre Omkostninger, som forvoldedes ved Fallissement af et udenlandsk Hus, med hvilket man stod i Forbindelse. I det hele kan Statskassen dog ikke ansees at have tabt derved, at Betalinger er effektuerede ved at forskaffe sig Kredit, da Kursen paa den Tid, da Udgiftssummerne til Betaling i sin Tid var forfaldne, var i høi Grad ufordelagtigere, end da Dækning siden er skeet."

Alt dette er, navnlig efter saa lang Tids Forløb, vanskelige Spørgsmaal at dømme om. Her at gaa i Detail og forsøge paa at belyse de enkelte Tilfælde, hvortil der i de ovenanførte Ord er sigtet, ud af

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1821, I, No. 28.

Statens Regnskaber, vilde heller ikke bringe Resultater, der kunde lønne det derpaa anvendte, saare tidsspildende Arbeide. Det kan være nok at tage et enkelt Tilfælde, der, bedre end noget andet, paa samme Tid belyser hele den fortvivlede Situation og tillige viser, hvorledes Grev Wedel i den Stund, da det kneb haardest for den norske Stat, ikke veg tilbage for at anvende sin og sin Svigerfaders personlige Kredit for at redde Norge. Det er hertil, der sigtes i Slutningen af det ovenfor anførte Departementsforedrag. Det udenlandske Hus, med hvilket man stod i Forbindelse, og som nu havde falleret, var Tottie & Compton i London, hvis Mellemkomst var benyttet ved Betalingen til Danmark for Orlogsbriggerne. Det havde længe nydt almindelig Agtelse og Tillid, men reves nu med i den almindelige Pengekrise. Det saa sig i Begyndelsen af Marts 1819 nødsaget til at indstille sine Betalinger[1].

Tottie & Comptons Fallit indtraf paa et for den norske Stat i alle Henseender ubeleiligt Tidspunkt. Den kom som en ny Ulykke ovenpaa den, som tilforn havde rammet ved Katastrofen med Weddick & Wendel, rigtignok ikke ledsaget af den ved sidstnævnte Anledning udviste Uærlighed. Naar de to eneste Handelshuse, som hidtil udenfor Skandinavien havde aabnet Norge Kredit, begge havde stanset sine Forretninger, maatte dette øve en nedslaaende moralsk Virkning, trykkende og slappende for Staten som for de private Handelshuse.

Situationen var betænkelig til det yderste. Saafremt Finansdepartementet erklærede, at det ikke kunde tilfredsstille Statens udenlandske Kreditorer, var der en alvorlig Fare forhaanden. I sig selv var det ikke store Summer, hvorom der handledes. Hele den udenlandske Gjæld var ved Aarsskiftet, efter de foran givne Oplysninger, ikke mere end omtrent Kr. 400 000. Men Staten stod alligevel fast overfor Kravene, og trængte hurtig Hjælp. Statskassen var tom. Kredit syntes at være et ukjendt Begreb.

I dette Øieblik stillede Grev Wedel sin egen og sin Svigerfaders personlige Kredit til Statens Raadighed, — i den maaske pinligste finansielle Situation, hvori Norge nogensinde har befundet sig. Det var i Marts 1819, at denne Fallit indtraf. Tottie & Compton havde den Gang akcepteret endel Veksler, og for at skaffe dem Udveie til at indfrie disse ved Forfaldstid, havde Finansdepartementet remitteret i

---

[1] Om denne Betalingsindstilling kan i Almindelighed henvises til *Efterretn. om den for Rigsretten mod Grev Wedel anlagte Sag*, S. 110 flg.

forskjellige Summer et Beløb af £ 6143 sh. 4. Men disse Penge blev ikke anvendte efter sin Bestemmelse. Tottie & Compton indfriede ikke de akcepterede Veksler, men gjorde i det Sted Fallit. De akcepterede Veksler returneredes med Protest for *non solution* og maatte indfries af Statskassen. Denne blev derimod Kreditor i Boet for ovennævnte Beløb.

Under 12te og atter under 19de Marts skrev det stansede Handelshus til Departementet om det nu indtrufne og søgte dets Samtykke til at faa udnævnt en Administration, i det Haab, at den største Del af Gjælden skulde blive betalt. Men da havde allerede Grev Wedel, der ad andre Veie maa være bleven underrettet om Falliten, truffet sine Forholdsregler for at møde det ventede Slag. Den 18de Marts oversendte han med Kurer en Skrivelse til Statsminister Anker og medgav tillige Kureren et Privatbrev til den ene Chef for det stockholmske Handelshus Tottie & Arfvedson, til Arfvedson, der stod i Slægtskabsforbindelse med Grev C. C. Mörner. Kureren ankom til Stockholm den 23de Marts. Statsministeren var sengeliggende af Podagra, men tilkaldte hurtigst Statsraad Motzfeldt, hvem han indviede i Sagen. Henimod Aften kom Arfvedson, men uden at kunne bringe Trøst.

Hvad Grev Wedel havde forlangt, var et Laan af 100000 Rdl. sv. Bko., paa 4 Maaneder mod Ankers Bevis. Arfvedson kunde ikke skaffe denne Sum. Han kunde heller ikke for Anker nævne nogen anden, som var istand dertil. Stockholms Pengemænd var opskræmte ved Tottie & Comptons Fallit. De ventede at høre fra London om nye Ulykkesbudskaber og allarmeredes ovenikjøbet ved det udspredte Rygte, at Falliten havde sin Rod i de Transaktioner, som Tottie & Compton havde foretaget med det norske Finansdepartement.

Motzfeldt raadførte sig da med Statskontorets Præsident, Baron Gustav Frederik af Wirsén, som erfaren Finansmand, men fandt ikke megen Trøst. Imidlertid blev der dog nu nævnt et Navn, nemlig det jødiske Bankierfirma Michaelson & Bendix, som det eneste, der i Stockholm kunde skaffe det ønskede Laan. Paa Budsendelse indfandt Bendix sig hos Anker til Konferense med denne og Motzfeldt.

Bendix var — eller lod, som om han var — opskræmt over Falliterne i London. Han havde selv Forbindelser med et derværende Handelshus, Barington, som nu var falleret, og maatte være forberedt paa at dække Veksler, som var trukne paa dette. Efter hvad han oplyste, havde den preussiske Regjering havt løbende Vekselaffærer med Barington, og der var af disse Veksler protesteret for £ 50 à 60000,

hvilket imidlertid alt var ordnet ved Rothschilds Mellemkomst. Imidlertid afskar ikke Konferensen ethvert Haab. Bendix antydede Muligheden af, at han kunde opdrive 100 000 Rdl., hvortil Anker sagde, at han derfor vilde give sit private Bevis, og at han vilde tilstaa gode Renter.

Saa langt kom man i Løbet af den 24de Marts. Den næste Dag, 25de Marts, gik Statsraad Motzfeldt, da Anker fremdeles maatte holde sig inde, til Grev Sandels for at lade ham faa Meddelelse om Sagernes Stilling. Han stillede sig velvillig, men kunde i Øieblikket ikke hjælpe. Indtil dette Tidspunkt havde ikke Kongen faaet nogen Underretning. Men Statholderen paatog sig at bringe ham saadan. Grev Wedel ønskede ikke, at der til Kongen skulde stilles nogen Anmodning om at hjælpe med Laan. Derimod blev Grev Sandels enig med Motzfeldt om at bede Kongen lade Bendix vide, at han gjerne vilde se, at denne gav Laanet. Ved sit Foretræde hos Kongen erholdt ogsaa Statholderen den ønskede Bemyndigelse til at give Bendix en saadan Forklaring.

Bagefter fik Statsraad Motzfeldt Audiens, men fandt da Kongen i et meget fortrædeligt Humør, irriteret over en Artikel, han havde læst i en norsk Avis. Carl Johan udtalte sig i Almindelighed om de norske Forhold i haarde Udtryk, men ytrede sig ikke unaadig om Vekselaffæren og var fremfor alt enig i, at Sagen ikke egnede sig for Behandling i Statsraadet, men helst burde ordnes ad privat Vei. Dette var forsaavidt heldigt, som det stemte med Grev Wedels Ønsker. Han vilde hverken blande Kongen eller den svenske Stat som Laangivere ind i denne delikate Affære, men derimod gjerne have dem som velvillige Mæglere.

Foreløbig syntes Bendix lidet villig, uagtet baade Kongen og Grev Sandels raadede ham til at give Laanet. Fra Wirsén fik de to norske Underhandlere „blot almindelige Reflektioner, uden nogen Trøst eller Veiledning“, og Motzfeldt saa derfor nu Stillingen mørkt, — efter hans eget Sigende, „ærgerlig ihu over den Maade, man maa lade sig behandle paa, baade af den ene og den anden, og sorgfuld ved Betragtningen af, hvad man vel vil have at vente af Fremtiden“. Det stod nemlig for ham som givet, at der ved denne Leilighed vilde være indflydelsesrige Kræfter, færdige at sætte sig i Bevægelse for at vække en Uvilje mod Norge, med den finansielle Sammensmeltning som endeligt Maal.

Den 26de Marts gik omsider Affæren i Orden. Men de Vilkaar, som Bendix bød, var haarde nok. Motzfeldt mente, de var for haarde, og troede, at Anker ligesaa godt kunde trække Vekslerne paa et eller andet godt Hus i London, hvor de vist var blevne akcepterede, saa-

ledes som det ellers var gaaet. Men Statsministeren selv fandt det urigtigt her at vise fra sig det eneste Tilbud, han havde paa Haanden.

Saa blev der sluttet en Overenskomst, hvorefter Bendix udstedte Kreditiver til at trække paa Hamburg med to Maaneders Sigt for 96 000 Mark eller 32 000 Rdl. Hamb. Bko. Men derfor skulde Anker udstede til ham en Obligation paa 100 000 Rdl. Sv. Bko., efter Dagens Kurs svarende til 40 000 Rdl. Hamb. Bko., betalbar efter 6 Maaneders Forløb med 6 Procent aarlig Rente og mod Sikkerhed i faste Eiendomme[1] Bærum og Bogstad heftede saaledes for den norske Stat. Grev Sandels, der fremdeles stod som Præsident i Krigskollegiet, gav yderligere en „additionel Sikkerhed“ for, at Laanet i alle Fald skulde blive betalt af nævnte Kollegiums Kasse, saafremt ikke Anker havde indfriet det inden Aarets Udgang.

I et Brev, som de to norske Underhandlere 1ste April 1819 tilstillede Grev Wedel, har de i følgende Ord ytret sig om Laanevilkaarene og om de Bevæggrunde, der bragte dem til at afslutte Kontrakten:

„Det er unegteligt, at de omhandlede Betingelser er i høi Grad overdrevne og trykkende, ja vistnok næsten uhørte, uden i saadanne Tilfælde, hvor betryggende Sikkerhed ei kan erholdes, og denne formenes ei her at savnes. Vi var derfor, skjønt vi vidste, at her ei var nogen anden, som vi kunde erholde et Laan hos, nær ved aldeles at afbryde med Hr. Bendix, og saare meget havde vi ønsket, at Omstændighederne havde gjort dette tilraadeligt. Men naar vi overveiede den skadelige Indflydelse, det vilde have paa den norske Statskasses Kredit, naar de for Departementet protesterede Veksler ei straks kunde dækkes, at dette Tab af Kredit for Statskassen rimeligvis vilde virke til Skade endog for de norske Privates Kredit i Udlandet, at Statskassens Forlegenhed vilde give Vaaben ihænde for dem, der af en eller anden Aarsag paastaar, at Norge ei kan bestaa som et selvstændigt Rige, og endelig at maaske private Mænd, der har modtaget Departementets Veksler, vilde stilles blot, naar disse ei straks blev dækkede, hvilket vilde være uværdigt for et Riges Statskasse, saa troede

---

[1] Den i Anledning af det midlertidige Laan hos Michaelson & Bendix førte Brevveksling er, forsaavidt den er bleven bevaret, trykt i P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 184—208, med de interessante *aphorismes,* hvori Motzfeldt skildrer Grev Wedels vanskelige Stilling under Form af en Beskrivelse af Polens pekuniære Forbindelse med det større Rige, med hvilket det paa den Tid var konstitutionelt forenet. — Handelshuset Michaelson & Bendix omtales paa en lidet smigrende Maade af M. J. CRUSENSTOLPE, *Carl Johan och Svenskarne,* (Udg. af 1881), II, S. 139—148.

vi, at man burde ikke se paa den Opofrelse, det koster at rede sig ud af en Forlegenhed, som Pengemangelen i Norge og Skatternes deraf følgende Udestaaende har givet Anledning til, men som under de forhaabentlig snart indtrædende bedre Konjunkturer ei mere vil indtræffe."

Statsminister Ankers og Grev Wedels personlige Kredit var her stillet op til Betryggelse for den norske Stat. Det var ikke den første Gang, det viste sig, hvilken Betydning det kunde have at eie en Finansminister, der udenfor Landet eiede den Kredit som Grev Wedel. Thi det er ikke for meget sagt, hvad der læses i et Brev, som Grev Wedel i 1822 modtog fra Finansdepartementets Kommissionær i Kjøbenhavn, H. Gyldendal & Co.[1] Det heder her: „Deres Høivelbaarenhed tillade, at vi griber denne Leilighed for tillige at bevidne Dem vores særdeles Taknemmelighed for den Nøiagtighed og Punktlighed, hvormed De, som Chef for den Kongl. Norske Regjerings Finans-, Handels- og Told-Departement, stedse har vaaget over Opfyldelsen af de af os for Departementets Regning successive indgaaede betydelige Engagements, og vi skylder Sandheden at bevidne, at det fornemmeligen har været personlig Tillid til Deres Høivelbaarenheds urokkelige Ordholdenhed og den udmærkede Nidkjærhed, hvormed De bestandig vaagede over Statskrediten, der har lettet os Udførelsen af disse Anliggender, ligesom ogsaa, den næsten uindskrænkede Kredit, vi under Deres Høivelbaarenheds Bestyrelse af Finansdepartementet tilstod samme, væsentligen hidrørte fra samme Kilde."

Stærke, men sande Ord!

For denne Gang blev det midlertidige Laan hos Michaelson & Bendix overflødigt. Grev Wedel havde, medens Anker og Motzfeldt forhandlede i Stockholm, ogsaa hjemme arbeidet for at kunne møde det truende Uveir, og han havde, forinden han modtog Meldingen fra Sverige, bragt de nødvendige Midler tilveie for at kunne dække de Udgifter, som fornødigedes ved Tottie & Comptons Fallit. Det er vel ikke usandsynligt, at han ogsaa her har anvendt sin personlige Kredit, — og at han har gaaet gjennem Gyldendal & Co., hvis hæderlige og talentfulde Chef, Ole Bang Winge, ofte var den norske Stat en god Hjælper i disse dens Trængselsaar. Laanet i Stockholm ordnedes i September 1819 ved Statsminister Anker, og det kan antages, at den Præcision, som derved udvistes, var til den norske Stats Bedste. Stockholms Pengemarked modtog derved et paatageligt Bevis for, at den dog for-

[1] *Efterretn. om den for Rigsretten mod Grev Wedel anlagte Sag,* S. 128.

tjente Kredit, og de mod Norge uvenlige Elementer kunde samtidig faa en Advarsel om ikke at bygge for meget paa den finansielle Elendighed, hvorom de baade hørte og talte.

Ialfald stod Statsraad Motzfeldt i den Tro, at der fandtes dem i Sverige, som med Glæde saa den Forlegenhed, hvori Norge befandt sig, og som derved haabede at kunne finde Anledning til at gribe ind. Han frygtede ligeledes, at der i Sammenhæng dermed vilde gjøres Forsøg paa at fjerne Grev Wedel, ham selv og maaske andre fra deres Stillinger, og han besvor i den Anledning Grev Wedel om at blive staaende, saalænge han kunde holde ud. Med Rette saa Motzfeldt deri en Betryggelse, et Værn for Fædrelandets Selvstændighed.

Grev Wedel var selv bleven ilde berørt, da han modtog Underretningen om de af Michaelson & Bendix budne Vilkaar. Han fandt dem ydmygende, og i et Brev til Motzfeldt har han saa givet sine Følelser derover et Udtryk, der synes at have været meget skarpt. Motzfeldts Svar derpaa er meget talende:

„Ja sandelig! det bør være sidste Gang man søger Hjælp paa denne Maade. Staa paa sine egne Ben! ja, det er Tingen; det er vistnok vanskeligt, det indser jeg tilfulde; men hellere lad det da falde uhjulpet end nok engang blive reddet paa haanende Maade.

Saare glad er jeg ved at vide, at Stormen af Totties Fallit er hæderligen overstaaet, og jeg skal ei mangle at lade Vedkommende vide, at den overstodes uden den kostbare Hjælp, som man her fik. Man gjorde sig saa meget Haab paa de Følger, som Forlegenheden skulde kunne frembringe; thi der findes nok dem, der gjerne ser, at 5te Departement kom i den Stilling at maatte sige: „Hjælp os, thi vi forgaar.“ En Ting herved glæder mig ogsaa, det nemlig, at Kursen i Norge paa Sterling ei har faaet nogen mærkelig Forhøielse, hvilket jeg frygtede for, da De maatte gjøre Opkjøb af udenlandsk Valuta. Jeg gjenkjender heri den Klogskab, med hvilken De ved at gaa frem i vanskelige Tilfælde.

Jeg har ei talt med Wirsén siden den Konversation, hvorom jeg underrettede Dem den 1ste April. Naar jeg ser ham, skal jeg sige ham, hvad nødvendigt er. Jeg ved ei, om han senere har besvaret Deres Brev. Mon det ei var bedst at lade ham beholde Diskontosedlerne?

Desværre, De har Ret; brave Mænds Tal er ei stort. Jeg haaber, jeg tør regne mig til disse; men ikke alle brave Mænd virker eller kan virke noget væsentligt Gavn. God Vilje og Redelighed har jeg;

men der er en vis Aand, en vis Kraft i Sjælen, som jeg maaske mangler for meget af, og mere nu end forhen, da en mindre god Helbred gjør mig svagere efterhaanden. Imidlertid vil jeg i en Tid som denne tro, at det er min Pligt ei at forlade Vagten, og jeg vil efter mine Evner virke fælles med Dem til at fremme hvad fremmes bør, saalænge man lader vore Poster være os anbetroede. At jeg er for redelig Mand til at smigre, og ialfald dog for fornuftig til at ville smigre en oplyst Mand, det vover jeg at antage erkjendt. Jeg tager derfor ei i Betænkning at sige Dem, at jeg er inderlig glad ved at vide, at De i disse kritiske Tider er paa den Post, De er, og at erfare, at De med urokket Fasthed vil blive i den, trods alle dens Ubehageligheder, som De kunde være fri for. Naar jeg ser hen til alle de Ting, der kan avles af disse Tiders Vanskeligheder, da er mit fornemste Haab om godt Udfald til Deres Driftighed, Deres Kraft, til den Agtelse og den Konsideration, De er i Besiddelse af. At De miskjendes af mange, er vist; men det kan ei rokke Deres Karakter, eller forundre Deres Menneskekundskab. Sikkerlig vil De ikke skuffe min og hver fornuftig Nordmands Tillid. Har De og jeg maaske tildels forskjellig Mening om eet og andet, sikkerlig er De enig med mig i, at Kabaler, privat Interesse og Daarligheder ikke bør tilstedes at raade over Forandringer, som Tiden har ene Ret til at ordne, og vedtagne og antagne Former ene bør bestemme Gangen af. Jeg er vis paa, at De før vilde forlade Deres Stilling end blive en Allieret af Kabalister og Egoister.

Undskyld denne vidløftige Udvikling af min Følelse; det er et Udbrud af min varme Kjærlighed for mit Fædreland. Tiderne er vanskelige for Norge; mange uheldige Omstændigheder støder sammen dertil. Alle redelige Embedsmænd bør virke med hinanden; de bør forstaa hinanden, og jeg haaber, De forstaar mig."

Med den i de høiere Lag af det svenske Samfund herskende Stemning for Øie, kunde de norske Statsraader nok se Fremtiden mørkt. Det var, hverken i finansiel eller i politisk Henseende, et opmuntrende Billede, som der tegnede sig for dem. Grev Wedel var ganske paa det rene med, at hans Arbeide for at holde Finanserne gaaende tillige var en Kamp for Opretholdelsen af Norges selvstændige Stilling inden Unionen. Nye Ængstelser føiede sig til dem, som allerede var forhaanden, og han maatte med sine Kolleger regne med den Mulighed, at der i Sverige kunde vokse op stærke Krav paa at indskrænke Norges Selvstændighed og ialfald foretage en Sammensmeltning af de

to Rigers Finanser. Saadanne Krav kunde vinde den Styrke, at de blev Kongen overmægtige, og der kunde forestaa alvorlige Kriser.

Hvad Statsraad Motzfeldt har skrevet, er Sandhed. I denne Tid, med alle de farevarslende Tegn, kunde det være fristende nok at træde tilbage. Men Grev Wedel følte det som sin Pligt mod Fædrelandet at blive staaende paa sin udsatte Post, uden at ænse Landsmænds hadefulde Bagvaskelser og Kongens voksende Miskjendelse. Han holdt ud, lige snar til at finde nye Midler, hvormed han kunde holde det gaaende, indtil omsider de bedre Tider maatte oprinde for Norge.

Der spurgtes kun om, naar disse vilde oprinde.

Ovenpaa den feilslagne Henvendelse til det britiske Laanemarked, var gode Raad dyre, og der kunde med Føie spørges, hvorfra der vel nu kunde skaffes Hjælp. Grev Wedel lagde ikke Aarerne ind. Han søgte efter nye Udveie til at redde de næringsdrivende og fandt dem. Endnu forinden Efterretningen om Tottie & Comptons Fallit var indløben, havde Finansdepartementet gaaet igang med et nyt Forsøg paa at afvende Forlegenheden. Dette blev gjort lige efter Grev Wedels Tilbagekomst fra Stockholm, i Henhold til et af ham indgivet Forslag, som den 12te Februar blev tiltraadt af Regjeringen[1]. Antagelig har dette

[1] Statsraadets Protokol over indstillede Sager for 12te Februar 1819, i Statssekretariatets Arkiv. I et Brev fra Hartmannsdorff til Grev Sandels af 12te Februar 1819 heder det om Grev Wedels af Statsraadet samme Dag tilraadede Forslag om at udfærdige Statsobligationer: „*Det innehåller hufvudsakligen: Att Norska regeringen måtte bemyndigas till att i konungens namn utfärdiga statsobligationer, som om 18 månader förfalla till betalning, lydande på 50 silfver specier hvardera och bärande 6½ proc. årlig intill ett belopp af 600 000 specier, samt att dessa obligationer skulle sednast dateras den 31. Julii 1819. Regeringen bilägger underdånigst förslag till formulaire för dessa förskrifningar, och föreslår vilkoren, under hvilka utlåningen deraf skulle äga rum, samt att regeringen måtte updragas att till detta ärendes förvaltning utnämna 5 personer i Christiania.*“ — Det heder ligeledes om samme Sag i et Brev fra Sommerhielm til Grev Sandels af 17de Februar 1819: „*Deres Excellence ville bevaagenst undskylde, at ieg ikke directe tilmeldte den underdanigste Rapport, som jeg med sidste Courer afsendte til Hs. Majestæt, ang: Hr. Greve Wedels Forslag om Stats Obligationers Udstædelse, end* (!) *til den Summa 600 000 Spec:, hver paa 50 Spec:, at tilbagebetales inden 18 Maaneder, imod 18 Proc. Renter, for derved paa en Maade at afhielpe den øieblikkelige Penge Mangel. Sagen blev den 12te dennes foretagen i Statsraadet, samme Dag, som Coureren om Eftermiddagen blev expederet fra Finantz-Departementet; og da det var mig særdeles om at giøre, at Hs. Majestæt ved samme Leilighed herom erholdt Kundskab, førend at Sagen af den Norske Regierings Afdeeling blev forelagt, saa oversendte jeg fra Statsraadet under Forhandlingerne min Extract af det passerede til Hr. Cancellieraad v. Hartmannsdorff, for at Depechen i Tide kunde blive expederet, og Deres Excellence tillige derom ærbødigst blive underrettet.*“

været en Sag, der var drøftet mundtlig mellem Kongen og ham. Paa den Maade finder det sin Forklaring, at Forslaget blev fremsat umiddelbart efter hans Hjemkomst, og at Kongen lod dets Behandling paaskynde saa hurtig som muligt.

Allerede den 19de Februar blev den afgivne Regjerings-Indstilling bifaldt af Kongen[1], som derved ogsaa bemyndigede Finansdepartementet „til at træffe fornødne Foranstaltninger til at holde Statsobligationerne i Omsætningen i den Pris, at de ikke falder under *pari*, eller under 50 Spd. i Repræsentativer for 50 Spd. i Sølv, saalænge Kursforskjellen mellem Repræsentativer og Sølv er saa stor, at de med Operationen forbundne Omkostninger derved kan dækkes".

Kongen, der øiensynlig interesserede sig for denne Sag, og som her var enig med Grev Wedel, lod senere en Del Bemærkninger, som han havde at gjøre ved den fremsatte Idé, tilstille Finansdepartementet, der benyttede dem under Sagens videre Behandling[2]. I en i Henhold til Kongens Meninger noget modificeret Form blev Forslaget atter behandlet den 2den Marts og da endelig vedtaget, hvorpaa der udfærdigedes et Kgl. Reskript, der bar sidstnævnte Datum.

Der var hermed — for at bruge J. H. Vogts Udtryk — dekreteret et Laan[3]. Ved Reskriptet af 2den Marts 1819 blev der

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 19de Februar 1819 (Resol. No. 3722), i Statssekretariatets Arkiv.

[2] I et Brev fra Sommerhielm til Grev Sandels af 3die Marts 1819 heder det: „*Endnu er intet afgiort i henseende til Laan fra udenrigske Steder, og saavidt jeg kan spore, vil det projecterede Laan fra Berlin ikke lykkes formedelst de svære Vilkaar, hvorunder det anbydes. Sagen angaaende de udstædende Stats Obligationer har foreløbigen været foretaget i Statsraadet, og ere de Bemærkninger, som Hs. Majestæt naadigst har ladet tilstille Finants Departementet, med den dybeste Taknemlighed blevne afbenyttede, for i Overensstemmelse dermed, at udstæde det Kongl. Rescript. Da Sagen saaledes først endeligen bliver foretaget i næste Statsraad, saa kan jeg heller ikke med denne Post melde noget derom i min underdanigste Rapport til Hs. Majestæt.*"

[3] J. H. Vogts *Optegnelser*, S. 58. Nærmere Oplysninger findes i efterfølgende Rapport om Reskriptets Udstedelse:

Deres Excellence

Højvelbaarne Hr. Greve og Rigsstatholder!

Inlagd giver jeg mig den Ære at oversende Deres Excellence en Afskrift af Rescriptet angaaende Stats Obligationers Udstædelse til Directionen for dette Anliggendes Bestyrelse, hvoraf jeg med Dags Posten ligeledes underdanigst har tilsendt Hs. Majestæt en fransk Oversættelse, som viser hele Indretningens Beskaffenhed, og de Personer, der ere udseete til Directeurer for Indretningen.

Rescriptet er aldeles affattet efter den Plan, som underdanigst har været Hs. Majestæt forelagt, og af Høistsamme approberet, saavelsom i Overens-

nedsat en „Direktion for det ifølge Stortingets Beslutning af 7de September 1818 optagne Laan". Denne Direktion fik saa Bemyndigelse til at udfærdige 6 Procents rentebærende Statsobligationer, hvilke derefter som Valuta overlodes de Laansøgende, der selv maatte se til at faa dem omsat i rede Penge. Til Sikkerhed for dette Laan bestemtes Forskrivelser fra private, tilhørende Staten, til et Beløb af 800 000 Spd. og med Pant i faste Eiendomme til en Værdi af 1 200 000 Spd., samt alle Rigets Told- og Konsumtionsintrader. Den hele Foranstaltning var for øvrigt kun beregnet paa Midlertidighed, da Regjeringen fremdeles nærede Haab om at kunne faa afslutte et udenlandsk Laan til Afløsning af disse Obligationer.

Ludvig Mariboe forsøgte at slynge sit Anatema over denne, efter sin hele Idé oprigtig velmente Foranstaltning, der blot var forudsat at skulle hjælpe over den værste Forlegenhed. Han udgav en liden Brochure paa 20 Sider, med Titelen *Statsraadets Laane-Projekt*, i hvilken han søgte at paavise selve den trufne Foranstaltnings almene Skadelighed og at fremstille den som stridende mod Loven af 13de August 1818 (S. 157), mod Stortingets Beslutning af 7de September 1818 og mod Grundlovens § 75.

Den vrede Forfatter kunde have Ret, naar han gav den Besked, at det, som den norske Forretningsverden trængte til, var Penge, ikke

stemmelse med de Bemærkninger, som Hs. Majestæt har været saa naadig at tilstille Finantz Departementet.

Det eneste som jeg ved denne Leilighed har at anføre, er om det maa tillades mig her at forklare det i Rescriptet ommeldte Gields Beviis, under Benævnelse af Vexelobligation, som ikke maa blandes med Vexel, og ikke vel staaer til at oversættes, da det er et Kunstord.

Efter den almindelige Lovgivning skal enhver Penge Forpligtelse skrives paa en høiere Sort stemplet Papiir, da den uden videre Fornyelse gielder i 20 Aar, og maa den ikkun stiiles paa 4 proCto Renter. Derimod ere Vexel Obligationer introducerede ved en Forordning af 26de Novbr. 1731, for at lette mindre Summers Omsætning, og ere efter deres Natur Forskrivninger, som udstiles for laante Penge paa en kort Tid, ikke længere end 3 Maaneder; og gielder Beviiset uden Fornyelse ikkun 1 Maaned efter Forfaldstiden, hvorimod det er tilladt af saadanne Forskrivninger at tage 5 proCto.

Denne Forklaring paa en særegen Gields Forpligtelses Form, har jeg troet, jeg ikke burde undlade ærbødigst at fremsætte til nærmere Oplysning af det herved indsluttede Rescripts Indhold.

Med særdeles Ærefrygt har jeg den Ære at undertegne mig

Deres Excellences
Høivelbaarne Hr. Greves
og Rigsstatholders
ærbødigste Tiener
Sommerhielm.

Christiania d. 6te Martii 1819.

Obligationer. Men han glemte, at det ikke stod i Finansdepartementets, mere end i noget andet Menneskes eller Institutions Magt at fremtrylle de rede Penge, — at Valget ikke stod mellem dem og Obligationerne, men mellem Obligationerne og slet intet. Saaledes blev det meget uretfærdigt af ham at ville fremstille det, som om dette Laan maatte blive ødelæggende for den offentlige Kredit.

Ved denne som ved andre Leiligheder traadte Mariboe frem som dèn ensidige, over Maalet skydende Partimand, for hvem Hadet og Uviljen mod Grev Wedel helt tog Fornuften fangen. Hans egen fortvivlede Økonomi havde en mislig Indvirkning paa hans Stemning, og han saa alt i Lys af den, — tillige med et stille, men rigtignok i dette Tilfælde aldeles feilagtig opgjort Haab om her at kunne skyde Kongen frem mod Regjeringen og da især mod Finansdepartementets Chef. Ved denne Leilighed var der fuld Overensstemmelse mellem Kongen og Grev Wedel. Men som Brochuren er affattet, kan den ikke opfattes anderledes end ovenfor forudsat. Dens Forfatter har troet at kunne regne med en stærk Misstemning og har villet udnytte denne for at komme Grev Wedel tillivs. Han vilde tillige ramme dennes og Regjeringens Finanspolitik i dens Almindelighed, og navnlig som den havde formet sig ved Stortinget i 1818 og da i væsentlige Dele var knæsat af dette.

Det var den nødlidende Mand, truet med Udsigten til at opleve sin egen Ruin, der ved denne Anledning talte; men i hans Stemme blandede sig ogsaa Hadets Røst. Han krævede et helt nyt System og raabte paa en radikal Kur, men vendte sig derved mod Stortingets egne Beslutninger i 1816 og 1818, og da ogsaa mod Grev Wedel. Denne havde lojalt arbeidet for at sætte disse Beslutninger ind i Livet og søgt at lempe dem igjennem ved at bruge de mildeste Midler; han havde anvist de Veie, ad hvilke disse Beslutninger bedst kunde svare til sin Hensigt, og fremfor alt indprentet sine Landsmænd den Sandhed, at naar Kursen engang var lagt an, som det var gjort i 1816, da maatte den holdes, for ikke ved utidige Svingninger i Landets Finanspolitik at udsætte dette for nye Omvæltninger, som vilde berøve det de sidste Rester af offentlig Kredit. Men nu kom Mariboe og afsagde Fordømmelsesdommen over det hele System. Urimeligheden af denne Mariboes Færd falder dog af sig selv i Øinene, og Grev Wedels lojale Arbeide paa at bringe det mest mulige ud af de Beslutninger, han selv ikke havde tilraadet, kan gjennem de hadefulde Anklager kun komme til at staa i et end mere fortjenstfuldt Lys.

Imidlertid er ogsaa Brochuren om Statsraadets Laaneprojekt i 1819, med sine Stænk af personlig Uvilje et Tidsbillede. Den er tillige et Stemningsudbrud fra de fortrykte, og den har fundet Gjenlyd paa mange Hold, hvor man ikke forstod de Linier, efter hvilke Grev Wedel opererede. Den viser de Fordomme, hvormed hans Finansstyrelse havde at kjæmpe, og den lader os forstaa, hvilket Vrangsyn der efterhaanden havde dannet sig af hans Handlinger. Det er forsaavidt interessant at læse de sidste Afsnit af Mariboes Indlæg:

„Stillingen er alvorlig, Faren og Nøden er for Døren; betydelige Summer skal indbetales til de midlertidige Laane- og Diskonto-Indretninger, det sidste Bankindskud skal erlægges; den 4de November 1820 forfalder alle efter Rigsbankforordningen omskrevne Kapitaler; man trues ved det nye Projekt med at se 800000 Specier opsagte. Skatter og Afgifter opsluger Fortjenesten — ingen Udvei til Laan, Haabet om et udenlandsk Laan forsvundet og af Mangel paa nogle 100 Specier maa man frygte for at komme til Bettelstaven, om man endog har noksaa betryggende Pant at byde, om man er en noksaa stræbsom, ordentlig og virksom Mand.

Vi erkjender alle, vi ved alle, at det ei er Kongens Vilje, at vi under Døgnplaners gyldne Løfter, under Haab om bedre Tider, kummerligen skal henslæbe vore Dage, indtil Redning er for sildig, indtil al Spire til Velstand er kvalt og vore Formuer ødelagte.

Om endog enkelte Dele af Riget ei sukker under den skrækkelige Pengemangel, da er det dog den største Dels Lod og uden Harmoni i alle Statslegemets Lemmer forsvinder Kraften.

Vi haaber, at Hans Majestæts Visdom finder for godt at lade sammenkalde et overordentligt Storting og derved ophæver alle de Vanskeligheder, som stødes paa ved at ansøge om Lettelser i vores betrykte Forfatning.

Dog, maaske beskyldes Forfatteren af disse Blade at være en ensidig, mismodig, kortsynet Iagttager, og derfor vælger Mismodets mørke Farver(!). Lad da nogen mindre vantroende, nogen mindre partisk, nogen mere kyndig træde frem og gjendrive hvad her er sagt. Intet vil glæde Forfatteren mere, end at man kan grundigen modsige ham, vise, at dette Statsraadets Projekt, hvis det kommer til Udførelse, ei vorder Pinden til den offentlige og private Kredits Ligkiste, vise, at det er bygget paa rigtige(!) Begreb om Finansvæsenet, at det derfor vil fremme Velstand og oplive de visne Næringsgrene, lette Byrderne for Statsborgerne, og endelig vise, at

vores finansielle Stilling er glimrende, at Udgifterne ved Bestyrelsen staar i Forhold til Rigets Mangler, Indtægter og Hjælpekilder, og at de er nødvendige for Rigets Selvstændighed og Hæder; lad dem bevise, at ingen Forandring bør finde Sted i de engang tagne Beslutninger, at Statsborgerne ei trænger til Lettelser, til Understøttelser, at Klagerne over Pengemangel høres blot fra de enkelte, som formedelst feilslagne og overspændte Spekulationer er satte i Forlegenhed, og derfor bør betragtes som ugrundede; lad dem vise, at Sammenkaldelsen af et overordentligt Storting er overflødigt, da det blot forvolder nye unødvendige Udgifter, og at alting tilsidst jævner sig selv, naar man blot vil give Taalmodighed og for alting ikke røre ved den engang udkastede finansielle Plan, ligemeget om flere tusinde Statsborgere først bringes til Bettelstaven; lad dem vise, at Haardnakkethed, Stivsind og Statsklogskab er ensbetydende Ord; lad dem vise, at paa Levningerne af de vindskibelige Statsborgeres Formue kan blot den tilkommende Velstand og Industri bygges og trives. *Dixi & liberavi.*"

Alle disse hevnsyge Udtalelser rettedes i Øieblikket mod den enkelte Foranstaltning, med Haabet om senere at kunne ramme endnu længere. Som Led i den Agitation, der dreves for at undergrave Grev Wedels Stilling i den almene Opinion, har Mariboes Brochure ikke været betydningsløs, og det er derhos rimeligt, at den har bidraget til at reise en Stemning mod det dekreterede nye Laan. Pengene var sky i de Dage, og der krævedes kun lidet for at drive dem ind i de Smuthuller, hvor de ansaaes sikre, og hvorfra det bagefter faldt meget vanskeligt at hente dem ud.

Alligevel gjorde denne Foranstaltning sin Nytte, og den skaffede ialfald til en Begyndelse en Del Penge ud i Forretningslivet. Netop nu, da Tottie & Comptons Fallit gav et ganske væsentligt Tillæg til den regelmæssige Forlegenhed, var det af Vigtighed at kunne øse af nye Kilder. Fra Finansdepartementets Side gjordes, hvad der kunde gjøres for at lette Operationen, i Henhold til den under 19de Februar givne Bemyndigelse; det indløste, hvor derom ytredes Ønske, de nye Obligationer for Speciesedler og betalte derhos paaløbne Renter. Dette gjorde Folk mere lystne paa de nye Statspapirer, der endog fandt Afsætning mellem Bønderne[1].

[1] Brev fra Hartmannsdorff til Grev Sandels af 27de Marts 1819.

Men dette var kun til en Begyndelse, og efterhaanden aftog Lysten til at deltage i det nye Laan. Saaledes gik det heller ikke med Henvendelsen til det indenlandske Marked som beregnet og ønsket. Haabet havde oprindelig været, at der paa denne Maade skulde kunne afsættes Obligationer for 600 000 Spd. Da Laanet sluttedes ved Udgangen af Juli 1819, var der imidlertid ikke afsat for mere end 195 000 Spd.[1] Under disse nedslaaende Forhold traadte Kongen til med sine private Midler og ydede Hjælp til de nødlidende.

Allerede ved sin Kroning i September 1818 havde Carl Johan, foruden de store Dotationer, han ved denne Anledning bortgav, stillet betydelige Summer til Raadighed for Udlaan til trængende Almuesmænd, og han forøgede disse senere næsten til det dobbelte. Om Vaaren 1819 gav han ogsaa store Kornlaan til de Distrikter, hvor der efter den feilslagne Høst i 1818 herskede den største Mangel paa Sædekorn. Paa denne Maade blev mangen en Gaardbruger reddet fra Undergang. Bagefter kom den glimrende Høst i 1819, der rettede paa meget[2].

Om Sommeren 1819 havde da ogsaa den økonomiske Depression naaet sit dybeste Punkt. Da kjæmpede de store gamle Handelshuse sin haardeste Kamp for Tilværelsen, — en Kamp, som for mange af dem blev den sidste, haabløse Strid. I Hovedstaden stødte en tilfældig Ulykke til og gjorde Maalet fuldt. Det var den store Ildebrand, som fra Middagen den 4de Mai 1819 og til den følgende Morgen fortærede de store, værdifulde Trælastoplag paa Vaterlands Bordtomter langs Akerselvens høire Bred. Alt var uassureret. En Ulykke, der gjennem sine Følger har været saa ødelæggende som denne, har neppe nogensinde rammet Christiania. Branden medførte en almindelig Lammelse og delvis en Stansning af Forretningerne, som under de allerede i Forveien stærkt trykkede økonomiske Forhold maatte blive dobbelt følelig mod ellers.

Virkningerne udeblev da ikke.

I Løbet af det nærmeste Par Aar, 1819—1821, stansede flere af de største Handelshuse i Christiania, ligesom adskillige udenfor denne By. Det var en langsom Krise, som blot faa eiede Kraft til at staa imod. Fremfor alt var Stansningen af det Ankerske Fideikommis, Landets største Handelshus, en alvorlig Sag. Ved Bordtomternes Brand havde Fideikommisset lidt et Tab af hele £ 20—

[1] *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 63.
[2] *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 64 flg.

25 000. Administrationen gjorde saa et Forsøg paa at redde denne storartede Stiftelse fra den ellers visse Undergang, og henvendte sig til Regjeringen med Ansøgning om et Laan paa £ 24 000[1].

Hos Regjeringen manglede det ved denne Anledning ikke paa god Villie. Thi Fideikommisset var, bortseet fra, at det sysselsatte mange Mennesker, som vilde blive brødløse, om det stansede sin Virksomhed, en Støtte paa mange Hold. Det var som en offentlig Institution, og derfor maatte det føles som et haardt Slag, naar det nødsagedes til at stanse med sine Betalinger. Da kunde der vel med Føie spørges, hvad der var sikkert i Norges Land. I Virkeligheden var der heller ikke efter denne Dag meget, som inden Handelsverdenen stod fast. I 1820 stansede ogsaa det engang mægtige Collettske Handelshus[2].

Grundene til den Katastrofe, der lagde Fideikommisset i Ruiner, ligger nu klart for Dagen. Den store europæiske Handelskrise og den Pengeforlegenhed, der herskede i Norge, var de to store Hovedaarsager. Saa kom det tvungne Bankindskud, der alene for Fideikommisset var sat til 15 000 Spd. (Kr. 60 000), og det ved Branden den 4de Mai foraarsagede Tab (ca. Kr. 400 000). Men dette kunde ikke afværge, at der — endog fra Hold, som stod Stifteren nær — fremkom lavtliggende Insinuationer om, at Katastrofen ikke alene havde kunnet undgaaes, men at den endog med Vilje var fremkaldt af Administrationen. Skinsyge Slægtninger, der selv havde bidraget til at lamme den store Stiftelses Virksomhed gjennem sine stærke Krav paa denne, og som ikke havde faaet den ønskede Indflydelse over dens Anliggender, søgte paa mange Maader at komme Administratorerne, fornemmelig JACOB NIELSEN, tillivs. Bagvaskelserne og Insinuationerne stansede ikke med disse Mænds Død[3].

---

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1819, II, No. 288.

[2] Ogsaa Justitsraad PAUL THRANE stansede sine Betalinger.

[3] Agent JACOB NIELSEN, der var en ærekjær og indtil det yderste heftig Natur, tog sig overmaade nær af den Fideikommisset overgaaede Ulykke, saa meget mere som den kom hurtig ovenpaa den anden Katastrofe med David Thranes Bedragerier i Rigsbanken, der voldte ham et stort pekuniært Tab. Allerede om Sommeren 1818 var hans Helbred vaklende, og han trak sig da tilbage fra sin Stilling som Borgerrepræsentant for Christiania „dels paa Grund af hans mange andre Forretninger, men fornemmelig formedelst hans svage Helbred". *Intelligentssedlerne* for 1818, No. 50. Hans Død, der indtraf 15de December 1822, var foranlediget ved en langvarig Sygdom, der havde sin Rod i Ærgrelser og Sorger. Ved engelske Handelsforbindelsers Hjælp lykkedes det ham, trods de store Tab, han led ved Bordtomternes Brand, at holde sit eget Handelshus gaaende. Men Ærgrelsen over David Thranes Bedragerier og Sorgen over Fideikommissets Ulykke var ham for stærke;

Grev Wedel, der gjennem sit Giftermaal stod Fideikommissets Stifter nær, og som i sin Embedsstilling havde bedre Anledning end nogen anden til at dømme om disse Ting, havde en ganske anden Opfatning af, hvad det var, som gjorde Fideikommissets Stansning til en Nødvendighed. I et Foredrag fra Finansdepartementet, der fremlagdes i Statsraadets Møde 28de Mai 1819, har han sluttet sig til de Udtalelser, hvormed den for Fideikommisset nedsatte Overtilsyns- og Forligelses-Kommission ledsagede Administrationens Ansøgning om Laan af Statskassen[1]. Foredraget viser til samme Tid, hvorledes Administratorerne, trods paagaaende Arvinger, trods knugende Konjunkturer og trods Vanskeligheder af mange Sorter, dog havde oparbeidet Fideikommissets Stilling og forbedret dets Eiendomme, — og hvorledes det kun var Pengeforlegenheden, som lammede det. Det Ankerske Fideikommis havde saa værdifulde Eiendomme, og dets gamle Gjæld var gjennem Administratorernes Virksomhed saa væsentlig formindsket, at det endog kunde have overstaaet Bordtomternes Brand uden Fare for at ruineres, hvis det i 1819 blot havde været muligt at reise Kontanter. Da dette viste sig ugjørligt, havde Finansdepartementet ingen anden Udvei at anvise end at overlevere Boet i Skiftekommissærers Hænder. Saa skede. Men idet Bernt Ankers stolte Bygning sank i Grus, viste dens Fald, hvorledes det stod til i Norge.

Grev Wedel kjendte nøie de Forhold, der fremtvang Fideikommissets Betalingsindstilling. Om Sommeren 1819 lod han sig selv ansætte som Medlem af dets Overtilsynskommission, og det var saaledes med hans Samtykke, Boet blev overleveret til Skiftebehandling[2].

---

de kunde næsten siges at have berøvet ham hans Forstand (*Norges Historie efter 1814,* II, S. 568 og *Historiske Samlinger,* I, S. 86 og 88—90) og lagde ham tilsidst i Graven. — Morten Anker, Bernt Ankers Brodersøn, var fortørnet over, at Administratorerne ikke vilde tage ham med ved Styrelsen af Fideikommissets Anliggender, hvortil han efter Testamentets Ordlyd var berettiget. Naar Administratorerne afviste ham, har imidlertid dette formodentlig havt sin Grund deri, at Morten Anker havde faaet sig udbetalt store Beløb for Opgivelsen af sine Odelsprætensioner, og at han dermed maatte siges at have løst sig selv fra sit tidligere Forhold til den store Stiftelse. Alle hans Klager over den efter hans Mening lidte Uret var lige frugtesløse; bl. a. afvistes de af Stortinget 1815—16. Da Fideikommisset havde stanset sine Betalinger, meldte han sig straks med Krav paa at blive beskikket som Medlem af den Skiftekommission, der skulde nedsættes. Men han blev ogsaa nu afvist af Grev Wedel. Statsraadets Resolutionsprotokol for 27de Februar 1820 (Resol. No. 4517, smlgn. No. 4687), i Statssekretariatets Arkiv.

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1819, II, No. 288.

[2] Statsraadets Resolutionsprotokol for 7de Juli 1819 (Resol. No. 4086), i Statssekretariatets Arkiv.

De store Falliter, som her er nævnt, betegnede, at Ulykkens Maal var fuldt. I 1818 og 1819 havde Pengeforlegenheden og Næringsveienes Stansning antaget sit største Omfang. Efter disse Aar kom det mest opsigtvækkende Krach, og saa fulgte de første Tegn til, at Grev Wedels Arbeide for Finanserne omsider skulde bære Frugt. Foreløbig laa dog endnu Fremtiden hyllet i Mørke, og hvad der hørtes fra andre Steder, skulde ikke opmuntre. Navnlig i Danmark antog om Sommeren 1820 Pengenøden en truende Karakter[1]. Udsigterne stillede sig der kanske ligesaa mislige som i Norge, og Nordmænd, som besøgte de danske Øer, traf der en Stemning, som væsentlig svarede til den, de kjendte hjemmefra.

---

[1] Interessante Udtalelser herom i et Brev fra JACOB AALL af 12te August 1820, meddelt af Dr. L. DAAE i *Personalhistorisk Tidsskrift*, Række 3, III, S. 88.

X.

NORGES FØRSTE UDENLANDSKE STATSLAAN, 1819—1820.

Medens Norges betydeligste Handelshus gjorde sine sidste Anstrengelser for at opretholde sin Virksomhed, havde der omsider aabnet sig en virkelig Udsigt til at opnaa det længe eftertragtede Statslaan. Ogsaa her viste det sig, at Hjælpen var nærmest, da Nøden var størst. Det var fra Tyskland, denne Hjælp kom. Men den kom for sent til at redde Fideikommisset.

Allerede under Grev Wedels Fravær paa Reisen til London var der over Kjøbenhavn i December 1818 kommet Efterretning til Christiania om, at der kunde tænkes paa et tysk Laan. Det var HEINRICH STEFFENS, nu Professor i Breslau, som havde „bragt denne Sag i Bevægelse". Han havde gjennem H. Chr. Ørsted henvendt sig til Professor Sverdrup, der atter gjorde Regjeringen bekjendt med Sagen[1].

For denne Gang kom der dog intet ud af den skete Henvendelse. Heller ikke kan der oplyses noget, om der har været en Sammenhæng mellem dette første Tilbud og den Henvendelse, som Regjeringen nogle Maaneder senere modtog fra Tyskland. En saadan Mulighed er ingen-

[1] *„Imidlertid skal der efter Correspondence over Kjøbenhavn aabne sig Udsigt til at erholde Laanet fra Breslau, hvor en ved Universitetet ansadt Professor Steffens, norsk af Fødsel, skal have bragt denne Sag i Bevægelse, og hvorom Hr. Professor Sverdrup skal have haft Brev."* Brev fra Sommerhielm til Grev Sandels af 19de December 1818. Samme Dag skrev Hartmannsdorff til Grev Sandels, at Tilbudet var kommet til Sverdrup gjennem *en Professor Ørsted.* I et tredie Brev af s. D., fra Statsraad Diriks til Grev Sandels, meddeles endvidere, at der ventedes til Christiania en Kommissionær fra de tyske Kjøbmænd, som tilbød et Laan.

lunde udelukket. Men det ligger maaske ligesaa nær at tænke, at Opmærksomheden for Norges Laanebehov var bleven vakt i videre Kredse gjennem Grev Wedels Besøg i London.

I alle Tilfælde blev Situationen snart forandret. I Stedet for at Grev Wedel havde maattet banke paa og møde Afvisning, blev der nu udenfra gjort Tilbud om Penge, rigtignok paa haarde Vilkaar. I Februar 1819 ankom der til Christiania en dansk Handelsagent, KELLERMANN, bosat i Randers, der nu optraadte i Egenskab af underhaands Repræsentant for et vel anseet Bankierfirma i Berlin, BRØDRENE BENECKE. Han var rigtignok ikke forsynet med Fuldmagt til at optræde som Underhandler om et Laan, men medbragte kun en privat Skrivelse til Grev Wedel. Foreløbig maatte dog Affæren holdes hemmelig[1].

Denne Mand meddelte, at nævnte Berlinerhus var villigt til at laane den norske Stat en Million Rdl. Hamb. Banco (nominelt), som skulde tilbagebetales i Løbet af ti Aar, med en Tiendedel aarlig, og mod en Rente, der, naar alt blev sammenlagt, vilde gaa op til tyve Procent. Saadanne Vilkaar forekom endnu altfor haarde. Men Regjeringen vovede alligevel ikke at tilbagevise Kellermann, med hvem Grev Wedel foreløbig fortsatte sine Underhandlinger, i Haabet om, at der engang maatte være nogen Lettelse at opnaa i de strenge Vilkaar. Heraf blev der dog foreløbig ikke noget. Kellermann blev rigtignok i Christiania hele Februar og gjorde i Marts en Reise til Vestlandet[2]. Men

---

[1] *„Det Tyska Handelshuset, som erbjuder lånet, vill icke vara bekant derföre, i fall anbudet icke antages. Det är af denna ordsak, som vi ännu icke kunna upgifva dess namn.“* Brev fra Hartmannsdorff til Grev Sandels af 24de Januar 1819.

[2] Brev fra Sommerhielm til Grev Sandels af 24de Februar 1819: *„Siden min sidste ærbødige Skrivelse til Deres Excellence af 20. dennes, er her ankommen en tydsk Handels Agent Kellermann, som tilbyder os 1 Million Hamb: Banco til Laans, at tilbagebetales i 10 Aar med 1/10 Part hvert Aar. Efter en foreløbig Beregning vil Laanet omtrent koste os 20 proC° Det synes derfor ikke antageligt. Imidlertid træder nok Finantz Departementet i nærmere Underhandling med Hr. Kellermann, og forbeholder jeg mig, at tilmelde Deres Excellence, hvad der i saa Henseende maa kunne blive at udrette. Commissionen angaaende yderligere Undersøgelser i Anledning af de i sidste Sommer udbrudte Bonde Uroligheder har nu begyndt sine Sessioner paa Hedemarken, som jeg af mit inderste Hierte ønsker maa komme paa Spor efter Sagens sande Sammenhæng, da den fameuse Hoelske Familie udøver en slem Indflydelse paa Almuen, som nu atter har viist sig, ved de almindelige Skatteligninger, da enkelte Individuer ere uforholdsmæssigen blevne anseete, hvorimod de 2de Hoeler, der ere bekiendte som formuende Mænd, ikkun hver paa 1 1/2 Spec: Næste Storthing vil dog vel endeligen en Gang tage dette Uvæsen i Betragtning.“* Hermed stemmer et Brev fra Hartmannsdorff af s. D.: *„En Tysk Handelsfullmägtig vid namn Kellermann är nu hitkommen och tillbjuder*

tilsidst forlod han Landet, og har saa antagelig i Berlin afgivet Rapport om Stillingen, som han havde forefundet den. Aldeles ugunstig kan hans Rapport ikke have været. Den maa have bestyrket Brødrene Benecke i deres Mening om, at den norske Stat i Tilfælde vilde være istand til at opfylde selv meget haarde Laanevilkaar. Men tillige har denne Rapport yderligere bibragt dem den Opfatning, at Laanetrangen i Christiania var en meget stor. I Juni 1819 indløb der saa fra dem et nyt Tilbud om et Statslaan paa Betingelser, der sagdes at være saa billige, som det overhovedet, under de daværende Forhold kunde ventes at faa dem.

For at kunne føre de yderligere Forhandlinger om dette Laan uden at vække Opsigt, besluttede Statsraadet at lade den anseede Handelsmand, Konsul GRÜNING, reiste til Berlin og der søge at opnaa et Laan paa 900 000 Spd. Han afreiste den 2den Juli til Berlin og aabnede der Underhandlinger.

Brødrene Benecke afslog imidlertid at indlade sig paa ethvert større Laan og vilde ikke gaa videre end til 600 000 Spd. Selv for en saadan mindre Sum stillede de meget haarde Betingelser, hvilke Kongen fandt „uforenelige med Nationalværdigheden“. Underhandlingerne blev derfor afbrudte, og der afgaves den Forklaring, at man fra norsk Side ikke kunde indgaa paa et Tilbud som det modtagne. Alligevel bevaredes der et hemmeligt Haab om, at der inden en ikke fjerntliggende Tid vilde blive fremsat et nyt Laanetilbud, og da i en mindre ydmygende Form. Dette Haab slog da heller ikke Feil.

I Slutningen af November 1819 vendte Konsul Grüning tilbage til Christiania og kunde da meddele, at Brødrene Benecke ikke var saa ganske uvillige til at byde Laanet under mere lempelige Vilkaar. Som Forklaringsgrund til dette Omslag blev det fortalt, at de skulde være Eiere af endel norske Statsobligationer, som de ønskede anbragt paa en fordelagtig Maade. Man smigrede sig endog med det Haab, at

---

ett lån af 1 000 000 Rdl. Hamb. Bco, som inom 10 år, med 1/10 årligen skulle återbetalds. Finance-Departementet tror sig ock i stånd att derföre ställa erforderlig säkerhet. Men lånevilkoren äro för öfrigt så betungande, att räntan sammanlagd med annan påstådd fördel, skulle utgöra omkring 20 proc. om året. Anbudet synas altså icke vara af antagelig beskaffenhet. Så snart ämnet blifvit närmare utredt, skulle jag hafva äran derom förekomma Eders Excellens. — Den till ransakning öfver det sista Bonde-uploppet utnämnda commission har nu börjat sin förrättning på Hedemarken. Önskeligt vore, om man med detsamma kunde sätta den Hoelska slägtens egennyttiga och vidsträckta inflytande på allmogen, vid detta och andra tillfällen, i sin sanna dag.“

dette Hensyn skulde gjøre dem villige til at slaa betydeligt af paa sine tidligere Fordringer. Da der til samme Tid ankom en Kjøbmand AVERDIECK fra Hamburg, blev det almindelig antaget, at han med dem var interesseret i deres Spekulationer i norske Statspapirer, og at han tillige havde det Hverv at fremsætte nye Tilbud paa deres Vegne.

Samtidig indløb der et Laanetilbud fra Amsterdam gjennem Konsul PRAHL i Bergen om en Million Spd. nominelt (effektivt 850 000 Spd.), som skulde være tilbagebetalt i Løbet af 20 Aar. For dette kunde der imidlertid ikke stilles de fornødne Garantier, og Regjeringen havde af den Grund Betænkelighed ved at indlade sig i nærmere Underhandling. Alligevel kan det være sandsynligt, at dette hollandske Tilbud har bidraget til at hæve Modet og gjøre Stemningen lysere.

Averdieck forholdt sig til en Begyndelse aldeles taus. Regjeringen maatte da tage det første Skridt og rette en Forespørgsel til ham. Derved viste det sig, at Rygtet havde talt Sandhed, — at Averdieck virkelig var forsynet med Fuldmagt fra Brødrene Benecke; kun var ikke de Vilkaar, han havde at byde, saa meget fordelagtigere end de, som tidligere havde været budne gjennem Konsul Grüning. Alligevel fandt ikke Grev Wedel og hans Kolleger i Regjeringen, at de længere kunde afvise Tilbudene. Hvor meget de end i Mellemtiden havde speidet efter bedre Udsigter paa andre Hold, saa havde ingen saadanne budt sig til.

Efter Regjeringens Ønske gav saa Kongen under 8de December Finansdepartementet Bemyndigelse til at opnævne en Mand til at forhandle med den tyske Agent[1]. Det overdroges derefter til Konsul Grüning at aabne en Underhandling med Averdieck.

Resultatet af denne blev en foreløbig Laanekontrakt, der afsluttedes mellem dem den 28de December 1819.

Den norske Stat forpligtede sig derved til at udstede Obligationer, der tilsammen lød paa 900 000 Rdl. Hamb. Banco (samme Sum i Spd.), og som skulde indfries i Løbet af 21 Aar. Dette var den nominelle Laanesum, for hvilken Norge heftede, og som Sikkerhed for denne maatte der pantsættes Obligationer til et Beløb af 900 000 Spd., tilhørende den norske Stat og med Pant i faste Eiendomme, samt stilles

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 8de December 1819 (Resol. No. 4382 a): *„Hans Majestæt bemyndiger naadigst Chefen for Finants Departementet til at udnævne den, han maatte ansee beqvemmest til at træde i Underhandling med den af Brødrene Benecke i Berlin befuldmægtigede Hr. Averdieck for i Christiania at negociere det ved Storthingets Beslutning af 7de September 1818 dekreterede Laan."*

yderligere Sikkerhed for Laanets Forrentning og Afbetaling i Rigets samtlige Told- og Konsumtions-Intrader. Disse skulde afleveres til en Kommission af fem Medlemmer, der af dem skulde holde tilbage, hvad der hvert Halvaar behøvedes til Rentebetaling og til Laanets successive Amortisation. Regjeringen skulde i denne Kommission vælge de fire Medlemmer blandt otte af Brødrene Benecke foreslaaede Personer, medens disse skulde udnævne det femte.

Den virkelige Laanesum, som i Løbet af ti paa hinanden følgende Maaneder skulde udbetales til Norge, var betydelig mindre end den nominelle, kun 550 000 Rdl. Hamb. Bco. Paa Papiret hed det sig, at den skulde være 600 000; men fra dette Beløb gik ordinær og extraordinær Provision, som tilsammen blev 50 000 Rdl. Hamb. Bco.

Dette var haarde Vilkaar.

Men Statskassens Stilling var en saadan, at de maatte tages. Her forelaa intet Valg. Grev Wedel tilraadede at godkjende Kontrakten, og Regjeringen anbefalede det samme. Der var sat en meget knap Frist for den Termin, hvori denne skulde ratificeres, og det blev derved endnu vanskeligere at foreslaa nogen Forandring, idet der maatte korresponderes med Kongen i Stockholm.

Carl Johan var heller ikke denne Gang tilfreds med de opnaaede Vilkaar, hvilke han fremdeles fandt ydmygende. „Da“ — som det heder herom i et offentligt Aktstykke — „Hs. Majestæt, besjælet af samme Omsorg for det norske Folks Hæder, endnu fandt, at tvende af de i Udkastet indeholdte Bestemmelser kan kræve en yderligere Modifikation, uden derved at svække Laangivernes Fordring paa den nødvendige Sikkerhed for Laanet, saa befalede Hs. Majestæt under 13de Januar 1820 sin norske Statsminister at tilskrive den norske Regjering, at den havde at bestræbe sig for at udfinde det bedste Middel til at forene disse Gjenstande.“

Kontrakten blev imidlertid paa denne Maade foreløbig ikke approberet. Regjeringen befandt sig i den pinligste Forlegenhed og indstillede paa ny under 22de Januar 1820, at „det naadigst maatte behage Hs. Majestæt, da alle Udsigter til at erholde billigere Vilkaar, var forsvundne, at bemyndige den til at antage Kontrakten, saafremt Laangiverens Samtykke indløb inden den bestemte Tid“.

Andet var heller ikke at gjøre. Tidens Knaphed gjorde alle Forsøg paa at opnaa en Forandring til en Umulighed. Her var kun Tale om at antage eller forkaste det hele Tilbud, og Regjeringen fandt at maatte foretrække det første af disse Alternativer. Den havde selv —

og Grev Wedel fremfor nogen anden — følt de samme Betænkeligheder og gjort de samme Indvendinger, som nu fremkom fra Kongen, og den var kommen til det Resultat, at i den øieblikkelige Pengenød maatte alle disse Betænkeligheder vige. Det var en saa kritisk Situation, at der kun blev levnet det ene Valg, at sætte alle andre Hensyn tilside for det ene Maal, at faa Penge, og at det var en Umulighed at afvise det eneste Tilbud, som var kommet.

Kongen havde derhos nogle formelle Indvendinger mod Udtryk, som han fandt anvendte i den ham forelagte franske Oversættelse af Kontrakten[1]. At berigtige disse var dog let, under Henvisning til Texten i den tyske Original. Men for øvrigt lykkedes det ikke at dæmpe Kongens Misnøie med den afsluttede Overenskomst, som han ikke fandt stemmende med Statens Værdighed. Imidlertid vægrede han sig tilsidst ikke ved at godkjende Kontrakten.

Hvad der her for ham tilsidst blev det afgjørende, var Hensynet til de store Forpligtelser, som Norge faa Maaneder i Forveien havde faaet sig paalagt overfor Danmark. Det heder herom i det foran paaberaabte Aktstykke[2]:

„I Betragtning af, at der saaledes, paa den ene Side snart behøves Fonds for at kunne opfylde offentlige Forpligtelser, som har gjort Ende paa al Tvist imellem Norge og Danmark, og hvorved Norges Andel i det danske Monarkis Statsgjæld er bleven nedsat til 3 Millioner Dalere Hamburger Bco., da derimod Massen af dette Monarkis Statsgjæld angives at beløbe sig til den uhyre Summa 45 Millioner samme Mynt; ligesom og i Betragtning af, paa den anden Side, at uden endog de vigtige Motiver, der kunde udledes af national Tro og Love, opstaar der fremdeles fra Statskunstens Side andre Grunde, som henter deres Styrke fra den Hovedsætning, at et gjældende Forbunds Uopfyldelse sætter Partierne tilbage i den Stilling, de var i før dets Afslutning, og at naar de gamle Paastande vaagner paa nyt, bliver Fiendskab og et krigersk Forhold en uudeblivelig Følge deraf; at Norge ikke letsindigen

[1] Statsraadets Protokol over indstillede Sager for 25de Januar 1820: „*Hans Excellence Statholderen anmeldte for Statsraadet, at Hans Majestæt Kongen havde i naadigst Skrivelse ytret Ønske om at erholde en nøiere Udvikling af de Ord, som ere brugte i Ingressen til Contracten, afsluttet med Averdieck, paa Brødrene Benneches Vegne, angaaende det Norske Statslaan. Statsraadet besluttede i den Anledning at afgive de af Hans Majestæt Kongen naadigst befalede nærmere underdanigste Oplysninger.*“

[2] Statsraadets Resolutionsprotokol for 28de Januar 1820 (Resol. No. 4456), i Statssekretariatets Arkiv.

bør udsætte sig for det vovelige i deslige Lykkens Omvekslinger og de Farer, som dermed er forbundne; — Saa er det, at Hs. Majestæt vil af Omhyggelighed for, saavidt det staar i Høistsammes Magt, at afvende disse Farer, hvilke enhver god Fyrste og Statsmand ikke kan andet end have for Øie, og med Hensyn til den norske Regjerings underdanige Indstilling naadigst forunde samme den ansøgte Bemyndigelse til at antage den af G. F. Averdieck paa Brødrene Beneckes Vegne under 28de December f. A. sluttede Kontrakt med Tillægsartikler, saaledes som underdanigst indstillet er, saafremt dens Approbation til bestemte Tid maatte indløbe; samt derefter at foranstalte det videre fornødne.

Hs. Majestæt holder sig for øvrigt forvisset om og har den Tillid til sin norske Regjerings Iver og Nidkjærhed, at den endnu vil søge, om muligt, at bevirke en nærmere Moderation i de omhandlede Vilkaar."

Denne Bemyndigelse blev given den 28de Januar. Samme Dag blev ogsaa Kontrakt antagen i Berlin af Brødrene Benecke, fra hvem den afsendtes i approberet Stand, og den 13de Februar modtoges af Finansdepartementet. Uden at lade nogen ny Forhaling komme imellem, lod Grev Wedel den allerede næste Dag ratificere. Der bød sig ikke til nogen ny Anledning til at opnaa Modifikationer[1]. Tværtimod havde der i sidste Øieblik reist sig nye Vanskeligheder fra Laangivernes Side, der vilde opnaa yderligere Indrømmelser. Men den Takt, som under denne Sagernes Stilling udvistes af Konsul Grüning, hvem de nu benyttede som sin Kommissionær, ryddede lykkelig alle Hindringer tilside, og Laanet gik saaledes tilsidst fuldstændig i Orden. Averdieck havde ved denne Tid allerede forladt Christiania, og Brødrene Benecke havde der ingen Befuldmægtiget. Dette var Grunden til, at de nu anvendte Grüning som Mellemmand og lagde den sidste, endelige Afgjørelse i hans Hænder.

---

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 27de Februar 1820 (Resol. No. 4529). Samme Protokol for 3die Juni 1820 (Resol. No. 4716) meddeler Oplysninger om, hvorledes Laangiverne definitivt overtog den anden og den tredie Del af Statslaanet, hvorom de havde Adgang til senere at erklære sig. — Statsraadets Protokol over indstillede Sager for 14de Februar 1820, hvor Referatet afsluttes med disse Ord: „— — *ligesom da ogsaa indmeldes, at man hidtil ikke har været istand til at foretage noget for at bevirke nærmere Modifikation af de omhandlede Vilkaar, alt paa Grund af, at Laangiverne for Tiden ikke have havt nogen Befuldmægtiget her i Staden*".

Betingelserne var ydmygende. Naar Carl Johan havde udtalt sig derom i skarpe Ord, da var dette kun den skjære Sandhed. Men der var intet andet at gjøre. Pengeforlegenheden, Mangelen paa offentlig og privat Kredit var saa stor, at det ikke kunde forsvares at afvise et Tilbud om Penge, selv om Vilkaarene var saa trykkende, som Norge her maatte tage dem. Af den Grund kan ingen retfærdig Dadel ramme den Statsraad, som tilraadede at afslutte dette Laan, og den Regjering, som fulgte hans Raad.

Laanet hos Brødrene Benecke bragte ogsaa overordentlige Fordele. I og med dets Afslutning løstes ogsaa det Ban, som Eidsvolds-Garantiens Ophævelse havde lagt paa Norge, og vort Fædreland blev omsider en Stat, med hvilken anseede udenlandske Handelshuse fandt det fordelagtigt at træde i Forbindelse. Med Bistand af Konsul Grüning havde Grev Wedel nu grundlagt sit Lands offentlige Kredit, og det paa et Tidspunkt, da alt saa mere fortvivlet ud end nogensinde tilforn. Det tjener ham derfor kun til Ære, at han vovede dette Skridt, og ikke lod allehaande Betænkeligheder faa Magt over sig og hindre den afgjørende Beslutning.

Ligesaa vanskeligt, som det havde været at opnaa Laanet, var det bagefter at faa Pengene til at strække til for alle de forskjelligartede Behov, som nu meldte sig. I 1818 havde det været forudsat, at der i det hele taget behøvedes Laan til 900 000 Spd., og nu havde det været umuligt at skaffe mere end 550 000 Spd. Disse maatte saaledes anvendes til mange Øiemed, og der blev af gode Grunde ikke Tale om at anvende den fulde Laanesum paa den i September 1818 forudsatte Maade.

En Del maatte straks gaa i Statskassen. Denne led under de store Skatterestanser, som voldte en stadig Pengeforlegenhed. Tillige gjaldt det om at faa afgjort, hvad der endnu stod til Rest af den udenlandske Gjæld, som var stiftet til Dækkelse af Betalingen for Orlogsbriggerne i 1816 og 1817. Hvad der saa efter dette blev tilbage, skulde anvendes til Fremme af den indenlandske Forretningsvirksomhed.

Staten optraadte nu selv som Laangiver. Den Tid var kommen, da det ikke længere var nødvendigt at svare dem, som anholdt om Laan af Statskassen, at der ikke var anvist Midler til saadanne Øiemed. Nu var der Penge, men rigtignok dyre Penge. Efter de Vilkaar, hvorpaa Staten havde faaet disse Laanemidler, maatte den selv sætte strenge Betingelser for sine Laan, hvorfor disse blev meget byrdefulde for alle Laantagere, ødelæggende for mange, og Laanet blev ikke populært.

Da Skyldnerne havde forskrevet sig for et Tidsrum af tyve Aar, fik Laanet i Folkemunde Navn af Tyvelaanet. Under denne Benævnelse er det Beneckeske Statslaan gaaet over i Historien.

Mellem dem, som optog Laan af disse dyre Penge, var Grev Wedel. De vanskelige Tidsomstændigheder havde øvet sin ufordelagtige Indflydelse ogsaa paa hans private Stilling, saa meget mere som han havde overtaget Jarlsberg i en udpint Forfatning og med forfaldne Bygninger. Der krævedes mange Penge for at faa den store Eiendom i bedre Drift, og for at faa istandsat Hovedbygningen og opført nye Udhuse. Hertil var det nødvendigt at skaffe de fornødne Midler ved Laan. Grev Wedel ansøgte med sine Slægtninges Samtykke om at maatte pantsætte sit Grevskab for et Laan af Statskassen paa 35 000 Spd. Ved kgl. Resolution af 22de November 1820 blev dette ham tilladt, og han fik derefter det Laan, hvorom han havde anholdt. Gjælden blev ikke indfriet i hans egen Levetid. Den gik i Arv til hans ældste Søn og Efterfølger, og da det sidste Afdrag i 1851 var betalt, havde Laanet kostet Grevskabet over 90 000 Spd[1].

J. H. Vogt har ment, at naar Finansdepartementets Chef paa denne Maade delte Skjæbne med de øvrige Deltagere, og som Privatmand underkastede sig de samme Betingelser, hvilke han i sit høie Embedes Medfør havde at foreskrive for andre, da maatte dette „formilde Misnøiet“. Saa har vistnok ogsaa for en Del været Tilfældet. Men Tyvelaanet var nu engang meget upopulært, og det lod sig ikke undgaa, at en Del af de ublide Følelser, hvormed det i Almindelighed blev betragtet, ogsaa blev overført paa Grev Wedel.

Det var en Laaneoperation, som i Øieblikket vakte stor Opmærksomhed og blev meget klandret. Men allerede paa Stortinget i 1821 blev det af den Komité, som der behandlede denne Sag, erkjendt, at der var handlet fuldt forsvarlig, og at der ikke var nogen Grund til at anke over Afslutningen af dette Statslaan, uagtet det var indgaaet paa haarde og trykkende Vilkaar. Siden viste det sig, at Laanet hos Brødrene Benecke havde de bedste Virkninger for Norges Finanser.

Hidtil havde nemlig vort Land kun været kjendt i den store Finansverden, hos Jøder og andre, gjennem Kuldkastelsen af Eidsvolds-

---

[1] Statsraadets Protokol for 22de November 1820 (Resol. No. 5 132), i Statssekretariatets Arkiv. Da det sidste Afdrag blev betalt, sagde Statsraad J. H. Vogt til Grev P. A. Wedel, at han burde opbevare Obligationen som et historisk Dokument, og denne findes fremdeles paa Jarlsberg. Smlgn. *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 84 flg. og J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 59.

Garantien, der havde fremkaldt ufordelagtige, ligetil fiendtlige Stemninger mod Norge. Efter denne Operation kom de norske Obligationer i Omløb paa det europæiske Pengemarked, hvor de blev Forløbere for de Laan, som Norge snart kunde optage paa bedre og værdigere Vilkaar. Det var Laanet hos Benecke, som fra 1820 grundlagde den i 1816 ødelagte norske Kredit. Den Punktlighed, hvormed Staten opfyldte de haarde Betingelser, som var den satte, grundlagde dens Anseelse som paalidelig Betaler. Experimentet var nu engang vovet, og det bragte det bedste Resultat. Hvad der senere fulgte, godtgjorde, hvor klogt og forudseende Grev Wedel havde handlet, da han drev Laanets Afslutning igjennem. Det var, som om han veirede den Forandring i Forholdene paa det europæiske Pengemarked, som snart efter blev synlig for alle, og hvoraf ogsaa vort Fædreland skulde komme til at høste Fordel.

I Udlandet havde ved denne Tid, under den almindelige Handelsstansning Kapitalisterne trukket sine disponible Midler ind, forsaavidt de havde kunnet faa dem løse. Hvad der saaledes var draget bort fra Handelen og den produktive Forretningsvirksomhed, søgtes anbragt i funderede Statspapirer, der i det mindste gav en sikker Rente. Det er meget muligt, at det allerede var en saadan begyndende Omlægning af Kapitalerne, der først bragte Brødrene Benecke til at vende sig til Norge, og at de Pengesummer, som i 1820 stilledes til Disposition for det norske Finansdepartement, netop har været Kapitaler, der paa den nævnte Maade var trukne bort fra de mindre sikre Handelsforetagender. Senere fik denne Bevægelse mere Fart og Styrke, og det er sikkert, at den da kom Norge tilgode og blev en af de medvirkende Aarsager til at rette paa Landets Finanser[1].

Det skulde synes, som om den Forværring i de norske Sedlers Kurs, der netop indtraadte ved denne Tid (S. 155), skulde tale et andet Sprog. Men saa mislige som disse Kursforhold kunde forekomme og virkelig ogsaa var, gav de dog ikke den rette Maalestok for den økonomiske Tilstand i Landet. For en Del kunde der rettes paa dem alene ved en Beslutning af et kommende Storting om at lade Norges Bank optage sin Sølvveksling. Thi Banken selv var nu istand til at afgjøre sine Forpligtelser. I 1818 havde der endnu været en Rest paa de tvungne Bankindskud af 800 000 Spd. Gjennem de paa dette Aars Storting vedtagne Foranstaltninger lykkedes det at faa afviklet meget

[1] JACOB AALL, *Nutid og Fortid,* I, S. 117 flg.

af det resterende Beløb, saaledes at der ved Udgangen af 1823 ikke stod tilbage saa meget som 60 000 Spd., medens Banken selv fra 1821 begyndte at betale Udbytte af sine Aktier, foreløbig med 4 Procent[1].

Paa denne Maade viste det sig, at Grev Wedel havde bedømt den finansielle Situation rigtig, naar han advarede mod alle Tilløb til Panik. Det norske Folk havde dog — trods al den økonomiske Elendighed, der fulgte med Krigen og dens Eftervirkninger — eiet Evnen til at bære de med den tvungne Banks Oprettelse forbundne Byrder, og naar det haarde Knibetag var over, bød Fremtiden ikke længere Anledning til Ængstelse, hvis saa Nationen blot kunde fritages for nye extraordinære Ydelser.

Hvad Statslaanet af 1820 angik, da var det rigtignok, som ovenfor paavist, afsluttet paa meget haarde Betingelser. Men deri laa der dog ingen større Fare. Grev Wedel kunde i denne Henseende med Ro henvise til, hvad der samtidig skede i Danmark, hvor ligeledes Regjeringen kjæmpede med den haarde Finansnød, og hvor Staten arbeidede for at kunne hjælpe Eiendomsbesidderne gjennem Udlaan af Penge, som den selv maatte tilveiebringe ved Statslaan. I Begyndelsen af 1819 optog Danmark sit store hamburgske Laan[2], og allerede 2den Marts indeholdt *Rigstidenden* en Meddelelse herom, hvis Mening var let at fatte. Det norske Publikum skulde kunne læse sig til, at det ikke alene var Norge, som maatte optage dyre Laan: „Til Pant er Domæner stillede i Hertugdømmerne Slesvig og Holstein. Den danske Statskasse betaler følgelig for laante 6 Millioner, som, med 5 Procent Renter, tilbagebetales i Løbet af 36 Aar, endvidere ved Udløbet af de 36 Aar 1 500 000 Mark, som imidlertid er forrentede med 6 Procent, uberegnet Provision og Omkostninger, saa at man kan antage, at den danske Regjering betaler af den erholdte Sum aarlig næsten 8 Procent i Renter; men mere maa forudsættes, at meget betydelige Fordele udenfor, hvad den trykte Plan indeholder, er Entreprenørerne tilstaaede.“

J. H. Vogt var den første af det officielle Blads fire Redaktører. Han har ikke ladet en saadan Notits indflyde uden Samtykke af Finansdepartementets Chef. Det bliver da betegnende, at den fik en saadan tendentiøs Form og belærte Bladets Læsere om, at Vilkaarene for det danske Statslaan var endnu mere trykkende, end det var anseet hensigtsmæssigt at forklare i den offentlig fremlagte Redegjørelse. Der kan

[1] Jacob Aall, *Nutid og Fortid,* I, S. 122.
[2] Marcus Rubin, *Frederik VI's Tid,* S. 232 flg.

være delte Meninger om denne Taktiks Berettigelse overfor det andet Land. Men for det norske Publikum kunde den gjøre sin Nytte og forberede Stemningen for Regjeringens egne Laaneoperationer. Den 9de Marts bragte det samme Blad Meddelelsen om den Kgl. Resolution, der bestemte Optagelsen af det nye indenlandske Statslaan. I dette var der øiensynlig en Sammenhæng.

Forat de norske Finanser lykkelig og vel kunde bringes i Havn, var og blev det dog, under alle disse skiftende Udsigter, en Hovedsag for Finansdepartementet at kunne undgaa en Gjentagelse af de Forhold, der fra 1816 havde været den væsentligste Foranledning til den store Forlegenhed. Uheldigvis kunde man i den Henseende endnu ikke hengive sig til Følelsen af Tryghed. Grev Wedel var allerede forlængst forberedt paa, at der vilde blive stillet nye extraordinære Krav, som han frygtede det vilde være umuligt at dække med, hvad der stod til Raadighed af Pengemidler. Opgjøret af det finansielle Mellemværende med Danmark var det mørke Punkt, der endnu ikke var fjernet, da Laanet i Berlin blev afsluttet. Store Forpligtelser skulde opfyldes, uden at det lod sig angive, hvorledes dette skulde ske.

XI.

OPGJØRET MED DANMARK OG BODØSAGEN, 1815—1821.

Under hele det møisommelige Arbeide, der havde hvilet paa Grev Wedels Skuldre, for at ordne Fædrelandets Finanser, havde der altid staaet for ham en truende Udsigt, der maatte lægge ny Tyngde til hans øvrige Byrder. Sent eller tidlig maatte den Dag komme, da der for Alvor skulde foregaa et finansielt Opgjør med Danmark, — et Opgjør til endelig Afslutning af det gamle Fællesbo. Upopulær, som Tanken paa dette Opgjør var over hele Norge, — blev den for Grev Wedel noget endnu mere. Som Norges Finansminister var det hans Pligt at forberede Opgjøret ved at kunne anvise de dertil fornødne Summer. Men han vidste tillige, at det vilde blive ham vanskeligt, — maaske umuligt at bringe disse Midler tilveie, og hvad deraf kunde følge, stod som den truende, mørke Sky. Hans hovedsagelige Opgave blev den, at vinde Tid, — at Opgjøret maatte blive udsat saa længe, som det var muligt. I denne Henseende kunde han haabe paa Carl Johans Medvirken. Ogsaa i dennes Øine var nemlig Opgjøret en meget ubehagelig Sag, og med de lidet velvillige Følelser, som han fra Fortiden havde bevaret overfor den danske Regjering, ønskede han nærmest at kunne slippe fra det hele. Dertil kom endnu hans Ønske og Haab om at lette Norge for væsentlige Dele af den nye finansielle Byrde, som det kunde risikere at maatte overtage i og med Opgjørets Tilendebringelse.

Opgjøret med Danmark var for den norske Stat en alvorlig Sag. Folket i Almindelighed kviede sig ved at anerkjende dets Berettigelse, men glemte under Norges Pengenød, at ogsaa Danmark var i en

lignende Forlegenhed. Opgjøret lod sig udsætte, men ikke undgaa. Carl Johans Statskunst bragte imidlertid Resultater, der trods alle forudgaaende mørke Anelser blev fordelagtige for Norge. Han opnaaede dette ved først at følge en nølende Politik, og ved derefter i det yderste Øieblik gjennem et dristig vovet Skridt at faa det hele ordnet, medens der endnu var Tid. I en Fremstilling af Grev Wedels Virksomhed for sit Land kan Opgjøret med Danmark ikke forbigaaes. Men det er, da han kun havde mindre Anledning til selv at gribe ind ved dets Ordning, her muligt at være mere kortfattet og kun at medtage Hovedpunkterne af de langvarige Forhandlinger, som gik forud.

Grev Wedel saa denne Sag fra et udelukkende norsk Synspunkt, og han bedømte den paa Basis af, at den gamle Styrelses finansielle Feilgreb kunde give Norge, forsaavidt det havde lidt under disse, Ret til at stille sig afvisende. Men fremfor alt blev hans Holdning bestemt ved Landets finansielle Forlegenhed og ved hans Ængstelser for yderligere at belaste det i Forveien trykkede Folk med Summer, der maatte regnes efter Millioner. Det vilde blive en ny og endnu værre Prøvetid for Norge at skulle tilsvare disse, umiddelbart, efterat man i det væsentlige havde klaret Bankindskuddene, og forinden der var bragt Orden i de store Skatterestanser. Alene i en saadan, af de bedrøvelige Tidsforhold fremkaldt Betragtning kan Grev Wedels og de øvrige norske Regjeringsmedlemmers Holdning i Opgjørssagen finde sin Forklaring. Hvad den retslige Side angaar, skulde derimod Norges Forpligtelse til at overtage en Andel af den gamle Fællesgjæld være klar og uimodsigelig. Alene Nøden kunde her undskylde de Forsøg, som gjordes paa at unddrage sig derfra.

Underhandlingerne om dette efter sin Natur indviklede og omfattende Opgjør aabnedes allerede i 1815, og førtes i Kjøbenhavn. Kielerfreden havde forudsat, at der skulde ske en Udredning af det gamle finansielle Mellemværende, og at Norge havde at overtage en efter Rigets Folkemængde og Hjælpekilder afpasset Andel af det tidligere dansk-norske Monarkis Statsgjæld. At denne Fred ikke var bleven opfyldt og fra norsk Side aldrig anerkjendt, kunde ikke have nogen Betydning, idet det var selvindlysende, at Norge i alle Tilfælde, naar den gamle Forening var bleven opløst, maatte være ansvarligt for sin Del af den Statsgjæld, der var kontraheret af den tidligere fælles Finansstyrelse.

Det betroedes norske Kommissærer at føre Underhandlingerne i Kjøbenhavn. Først sendtes Severin Løvenskiold, som i den An-

ledning udnævntes til Statsraad, og Expeditionssekretær J. H. VOGT; i sidstnævntes Sted kom senere Justitiarius J. CHR. BERG, og tilsidst overdroges det Statssekretær P. CHR. HOLST som Enekommissær at føre den hele Forhandling, i hvilken han deltog indtil dens Afslutning. Holst var en meget dygtig Mand, der fra sin tidligere Ansættelse i Rentekammeret havde et indgaaende Kjendskab ogsaa til Danmarks finansielle Forhold. De danske Kommissærer, med hvem han havde at forhandle, Geheimeraaderne MALLING og PLØYEN og Etatsraad ALBERG, var overmaade velvillige Mænd, der synes at have været besjælede af de bedste Ønsker om at opnaa det for begge Riger gunstigste Udfald. Men dette forhindrede ikke, at den danske Regjering, der selv havde at kjæmpe med alle de Vanskeligheder, som kan voldes af mislige Finanser, ønskede en hurtigere Afgjørelse, og da Forhandlingerne trak i Langdrag, førte den sine Klager frem for de store Magters Raad, hvor den fandt et villigt Øre.

Saalænge det gik an at forhale Sagen, havde Norge alle Fordele paa sin Side. Danmark sad der med den største Del af det gamle Monarkis fælles Gjældsbyrde og havde alene at bestride de store Renter. I Længden at udholde dette Tillæg til alle de øvrige Byrder kunde synes umuligt. De samme Hensyn, som henviste Carl Johan og de norske Kommissærer til at ønske Forhaling, maatte paa den danske Regjering virke lige stimulerende i Retning af at faa Afgjørelsen til at falde saa hurtig som muligt.

Medens Underhandlingerne saaledes til en Begyndelse slæbte sig langsomt hen, var der for Grev Wedel, som Finansdepartementets Chef, ikke megen Anledning til at gribe direkte ind. Han maatte følge Forhandlingernes Gang og give de paa hinanden følgende Storting forskjellige Meddelelser. Opgjøret var en altfor betydelig Sag, til at det kunde holdes borte fra disse, allermindst da det lagde stærkt Beslag paa den almindelige Opmærksomhed som den Mare, der truede med tilsidst at lægge sig kvælende over alle finansielle Beregninger.

Gjentagne Gange blev der paa de første Storting delibereret om Opgjøret, og hvad dermed kunde staa i Forbindelse. Ligeledes er der fattet Beslutninger, som kunde forberede den tilkommende Ordning. Men det kan dog i det store og hele siges, at denne Sag paa de to første Storting kun gjorde faa og ringe Fremskridt, og at en almindelig Ordning neppe nogensinde var kommen istand, hvis Sagen alene skulde været overladt til de norske Statsmyndigheder. Opgjøret var ikke heller populært i Norge. Der var nok dem, som kunde skuffe sig selv

gjennem Beregninger, hvorved de mente at godtgjøre, at Norge skulde have Penge tilgode af Danmark. For den, som mere nøgternt saa paa Sagen, kunde det ikke stille sig tvivlsomt, at dette var en haabløs Drøm, og det eneste, hvorom der kunde være delte Meninger, maatte blive Størrelsen af det Beløb, som Norge tilsidst vilde have at tilsvare.

Bevidstheden herom kunde ikke være egnet til at vække synderlig blide Følelser mod det gamle Broderland. For den almene Opinion i Norge kom Danmark til at staa som en yderst ubeleilig Kreditor, medens den danske Regjering i den norske Stat saa en ligesaa uvillig Debitor. Der herskede tillige i de danske Regjeringskredse en vis Ulyst til at forhandle med de norske Kommissærer i deres Egenskab af Repræsentanter for en selvstændig Stat. Men det kunde ikke gaa med at drage sig tilbage derfra. Heller ikke var den danske Regjering tilfreds med at modtage sine forhenværende Kollegialembedsmænd som norske Underhandlere. Disse paa sin Side følte det som en Lettelse at træffe fødte Landsmænd mellem de danske Underhandlere.

Det var en meget langsom Forhandling, som paa denne Maade var kommen istand, og der er heller ikke for os synderlig Interesse at udvinde ved at følge den gjennem alle dens Faser. Ligesaa lidt havde denne Forhandling afgjørende Betydning for det endelige Udfald, som kom til at bestemmes efter helt andre Faktorer. Endnu mindre blev dette Udfald paavirket ved Stortingets Beslutninger.

Hvad der bragte Opgjøret til en Afslutning, var det udenfra kommende diplomatiske Tryk. Danmarks velbegrundede Klager bragte Stormagterne til at vende sig til Carl Johan med Forestillinger af den Vægt, at han forstod, der maatte gjøres noget. Han kviede sig i det længste derved. Thi den danske Regjering var i hans Øine ialfald ingen Ven, og han havde ingen Lyst til at forsyne den med Penge, hverken fra Norge eller Sverige.

Mod sit personlige Ønske, men i Overbevisningen om, at enhver anden Politik vilde være uforsvarlig, greb saa Carl Johan energisk ind i Underhandlingernes Gang. Efter hans bestemte Vilje kom der ny Fart i dem, og i Løbet af Vinteren 1818—1819 lagdes saa alt til rette for et endeligt Opgjør, saa gunstigt som muligt for Norge.

Med glimrende Behændighed optog Carl Johan en Politik, der førte ham igjennem alle Vanskeligheder. Han besvarede de Antydninger, han modtog om en samlet Optræden af alle Stormagter, med en umiddelbar Henvendelse til Prins-Regenten af Storbritannien og Irland om at være Mægler ved Opgjørssagen, og denne Henvendelse blev

modtagen. Det opnaaedes dermed tillige at faa Underhandlingerne forlagte til Stockholm. Under Prinsregentens venskabelige og uinteresserede Mægling afsluttedes derefter den 1ste September 1819 den bekjendte Konvention om Opgjørets Ordning, paa et Grundlag, der for Norge var saa fordelagtigt, som det overhovedet kunde blive.

Norge overtog at betale 3 Millioner Spd. og skulde derved være helt udløst af den danske Statsgjæld. Tidligere havde det betalt 96 000 Spd. for Orlogsbriggerne. Norge indgik derhos paa, mod at beholde Rigsbankens Gjældsfordringer i Norge, at svare til de af dennes Sedler, som ved Adskillelsen var i Omløb i dette Land. Derhos overtog Norge de Statsobligationer, hvis Renter var anviste paa norske Kasser, eller som tilhørte norske Undersaatter (tilsammen 1 033 000 Spd.), mod at erholde alle den tidligere Statskasses direkte Gjældsfordringer i Norge.

Hvad Norge fik at tilsvare af sin med Danmark fælles Statsgjæld, blev, med de senere opnaaede Reduktioner, i Virkeligheden ikke mere end en Trediedel af de Renter, som Danmark havde maattet betale af den samlede Statsgjæld i den lange Tid, hvori denne havde henstaaet uopgjort. Med et saadant Regnestykke for Øie vil ingen kunne negte, at Norge havde opnaaet meget mere, end det kunde kræves efter almindelige Regler for Ret og Billighed. Carl Johans Politik havde bragt et forbausende Resultat, som den sidste Afslutning ovenpaa alt, hvad der var forberedt gjennem de lange Forhandlinger, ved Kommissærernes Dygtighed [1].

Hensynet til den udblottede Tilstand, hvori Norge befandt sig i 1814 og i de følgende Aar, — og dette alene er, som allerede nævnt, Forsvaret for Berettigelsen af den Politik, hvorved det lykkedes at bringe de vel grundede danske Fordringer ned til et Minimum, som alene gav Danmark Erstatning for en ringe Del af dets Rentetab. For den norske Opinion var imidlertid ogsaa dette for meget. Ovenpaa de store Byrder, som Stortinget havde lagt paa Nationen, fandt man det umuligt at præstere mere, end man allerede havde gjort, og man fortvivlede overfor de nye Udgifter.

Med god Føie kunde der her spørges, hvorfra man vel skulde tage Pengene til at betale de skyldige Afdrag og Renter til Danmark. I

[1] P. CHR. HOLSTS *Efterladte Optegnelser,* S. 73—116; P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 177 flg.; J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 46 flg. og 61 flg. Derhos kan henvises til Forfatterens ældre Skrifter, *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 27—58 og *Stormagternes Forhold til Norge og Sverige 1815—1819.* MARCUS RUBIN, *Frederik den VI's Tid,* S. 227 flg.

November 1818 — altsaa længe forinden Konventionens Afslutning — forlangte Kongen en Udtalelse af den norske Regjering om, hvad der passende kunde bydes Danmark. Grev Wedel befandt sig den Gang paa sin Reise til London og kunde saaledes ikke deltage i Sagens Behandling. Regjeringen afgav sin Indstilling, der bærer Datum af 20de November 1818 og blev foredragen af Statsraad Collett som midlertidig Chef for Finansdepartementet[1]. Antagelig er det berettiget i den hovedsagelig at se et Værk af Expeditionssekretær J. H. Vogt, hvis Meninger vel i det væsentlige kan formodes at have været overensstemmende med Grev Wedels.

I denne Indstilling skildredes de finansielle Vanskeligheder, med hvilke Norge havde at kjæmpe. Handelen laa i Dvale. Toldafgifterne var i Nedgang, og Skatterne kom ikke ind, saaledes at det ikke engang var muligt at dække de løbende Udgifter. Det høieste, som Finansdepartementet fandt at kunne byde som Danmarks Vederlag, var en Sum af to Millioner Spd., som med ligestore Afdrag skulde betales, uden Renter, i Løbet af tyve Aar. Stillingen var ikke bedre, end at dette maatte betragtes som et Tilbud, der gik til den yderste Grænse af, hvad Norge ved denne Tid overhovedet kunde formaa at præstere. Alligevel var det ikke tilstrækkeligt.

Det endelige Beløb blev, som allerede nævnt, tre Millioner Spd., der skulde betales i Løbet af ti Aar med fire Procents Rente. Forinden de sidste Underhandlinger var afsluttede, havde i Juli 1819 den norske Regjering fremlagt en Forklaring, der var nedslaaende nok, — at man ved Hjælp af et Laan kunde klare det første Afdrag til Danmark, men at der senere ikke fandtes Midler til Anvendelse i dette Øiemed. Grev Wedel, der havde at foredrage denne Sag, kunde ikke anvise saadanne. Men Pengene maatte skaffes, da Konventionen var sluttet.

Til den Tid, da Finansdepartementet havde at udstede den første Obligation til Danmark, som var forfalden 1ste Juli 1820, var Grev Wedel ikke i Funktion. Han havde forladt Christiania og befandt sig paa en Reise til Bergen; i hans Fravær blev da Obligationen undertegnet af Statsraad Collett. Dette vakte Kongens Opmærksomhed, og han paalagde Grev Wedel at indfinde sig i Stockholm til Afgivelse af nærmere Forklaring. Grev Wedel, der var tilbage i Christiania 5te Oktober, fulgte Ordren og afreiste 26de Oktober 1819 fra Christiania,

---

[1] Forfatterens *Norges Historie efter 1814*, I, S. 563 flg. og P. Chr. Holsts *Efterladte Optegnelser*, S. 359 flg.

medbringende en Betænkning af Regjeringen om de videre Forhandlinger, som skulde føres med Danmark. For øvrigt skulde han give mundtlig Forklaring. „Da han indfandt sig,“ — beretter J. H. Vogt[1] — „forblev det og ved det Mundtlige, og upaatvivlelig var Kongen den mest talende.“ Videre kjendes ikke til den ved samme Leilighed stedfundne Meningsudveksling, som antagelig har været skarp nok.

Men dermed var ikke alle Vanskeligheder ved denne Sag ordnede. Pengene kom ikke mere tilstede nu end før, og da den første Obligation skulde indfries, savnedes alle Midler dertil. Den ved Laanet hos Brødrene Benecke paaregnede Sum var endnu ikke helt indkommen, og Afdraget maatte betales. Grev Wedel maatte da den 10de Juni 1820 afreise til Skaane, hvor han var nærmere Kjøbenhavn og Hamburg og lettere kunde forhandle med derværende Bankierhuse. Det lykkedes ham at træffe en Ordning, hvorved Statens Forpligtelser indfriedes. Dels kunde han byde en mindre Sum kontant, dels Veksler paa tre Maaneder, og derhos kunde han for denne Termin og for den største Del af det næste Afdrag, der forfaldt et Aar senere, bringe i Mellemregning de Summer, som Norge nu havde faaet tilgode af Danmark ved den specielle Opgjørsakt, som Statssekretær P. C. Holst imidlertid havde afsluttet i Kjøbenhavn. Ved denne deltes de forskjellige offentlige Fonds, som tidligere havde været fælles for begge Riger. Norge fik nu sin Andel i alle disse, der blev aftrukken i dets Gjæld til Danmark, medens det senere erstattede vedkommende Indretninger, hvad dem tilkom.

Opgjørsakten af 20de April 1820 var et Mesterstykke fra den norske Underhandlers Side. Hjemmefra blev han instrueret om at stille de videstgaaende Krav. Grev Wedel begyndte selv tilsidst at nære visse Betænkeligheder og frygte for, at disse ikke kunde gjennemdrives. Da han modtog Underretningen om, hvad Holst havde opnaaet, var det ham en ren Overraskelse. Han skrev et Brev[2] til den heldige Underhandler, hvori han ytrede, „at Departementet for Norges Finanser har al mulig Aarsag til at lovsynge Dem i Anledning af Opgjørelsens Natur fra Først til Sidst,“ — og videre skrev han: „Negotia-

[1] J. H. Vogts *Optegnelser,* S. 63 flg. Af Statsraadets Protokoller kan sees, at Grev Wedel var fraværende fra alle Møder fra 3die September til 1ste Oktober og først den 5te Oktober deltog i Forhandlingerne. Paa ny var han fraværende fra alle Møder fra 29de Oktober til 7de December og mødte først den 10de December.

[2] P. Chr. Holsts *Efterladte Optegnelser,* S. 401—404.

tionernes heldige Gang gjorde Finansdepartementet begjærligt og lod formode, at man blot behøvede at begjære med Paastaaelighed for ved Deres kraftfulde og kloge Medvirkning at erholde, hvad man paastod — Udfaldet synes at have bekræftet denne Formodning."

„I Danmark" — saa hed det længere nede i samme Brev — „bliver man sikkert misfornøiet med Opgjørelsens hele Gang — og har sandeligen Aarsag dertil; thi Bankens Fordringer og nogle andre Poster, som vi har erholdt, er dog ganske urimelige!!! Det synes at være skrevet i Skjæbnens Bog, at Danmark skal komme tilkort i alle Underhandlinger."

Ved dette sidste specielle Opgjør har der dog sikkerlig været endnu et vægtigt Moment, som har grebet ind, og om hvilket der ikke er nævnt et Ord i Grev Wedels Brev. Den fra Finansdepartementet inspirerede norske Paagaaenhed maa have mødt en betydelig dansk Beredvillighed til at komme det gamle Broderfolk imøde. Der maa have været tilstede Ønsker om at udjævne Misstemninger og i videste Maal at give Norge, hvad dets var. Paa anden Maade bliver det umuligt at forklare den Karakter, som den sidste, specielle Opgjørsakt antog. Den Velvilje, hvormed denne Gang den norske Underhandler ved sin Ankomst til Kjøbenhavn blev modtagen af Kongen, og de venlige Ord, hvormed denne refererede de danske Kommissærers Omtale af hans Holdning under de tidligere Underhandlinger, maa ogsaa opfattes som Vidnesbyrd om Stemninger paa de høieste Steder i Danmark, der gik i Retning af velvillig Imødekommen.

For Grev Wedel medførte den specielle Opgjørsakt den Fordel, at han foreløbig havde klaret Vanskelighederne ved de første Afdrag til Danmark og ikke havde de store Udtællinger hængende som et Damoklessværd over sit Hoved. Foreløbig mere beroliget i denne Henseende, kunde han vende sig til andre Dele af Finansvæsenet.

Der var bl. a. den bekjendte Bodøsag, med alt, hvad den drog efter sig[1]. Som Chef for Finans- og Tolddepartementet havde Grev Wedel adskilligt at bestille med denne Affære, og han førte navnlig Forhandlinger med den snedige Talsmand for de britiske Smuglere, naar denne besøgte Christiania. FRANCIS GARDEN DENOVAN fik under disse Samtaler med Grev Wedel den høieste Agtelse for ham, — og det gjør et eget Indtryk at læse den Respekt, som denne Smugleradvokat har faaet for den norske Finansministers „dybe Karakter".

[1] POUL HOLST, *Bodøe-Sagen* samt Forfatterens Skrift *Bodøsagen,* tilligemed den Samling af Aktstykker, der er trykte i *Historiske Samlinger,* I, S. 113—464.

Med sine fra Ungdommen bevarede Sympatier for den britiske Nationalitet, havde Grev Wedel stillet sig imødekommende til de Planer, som i flere Aar havde været oppe om at grundlægge et stort britisk Handelsetablissement paa Bodø; han havde deri seet et virksomt Middel til at hæve de nordlige Landsdele og fremme Afsætningen af deres Produkter paa de store, europæiske Markeder samt Tilførselen af Korn i stor Maalestok fra Rusland. De Handelsfirmaer i London, som stod bag disse stort opgjorte Foretagender, var for en Del fine, fornemme Huse, om hvis Chefer det var vanskeligt at tænke sig, at de ikke i et og alt skulde handle som britiske *gentlemen.*

Beklageligvis var ikke Udførelsen af de vidtrækkende Handelsplaner bleven betroet Personer, der fyldte et saadant Maal. Ved sine Smuglerier bragte de sig i alvorlige Kollisioner med Landets Love, og da de truedes med Straf, unddrog de sig fra denne ved aabenbar Vold. Fra den Stund af blev den hele Affære — Bodøsagen, som den hurtig blev benævnt — en sammenrodet Masse af Løgn, Vold, Bestikkelser og Smugleri, hvori Denovan som Smuglernes Agent og Advokat med enestaaende Behændighed blandede Kortene og gjennem sine Bedragerier bragte det britiske Diplomati til at skride ind, og efterat dette først var skeet, drev det til at fastholde det paa Forhaand indtagne Standpunkt og med yderliggaaende Trusler fremtvinge en Afgjørelse, der gjorde Uret til Ret.

Fra Finansdepartementets Side er der i Bodøsagen gjort, hvad gjøres kunde, for at belyse dens retslige Side paa Grundlag af foreliggende Kjendsgjerninger. Men det viste sig her, som ofte ellers, at den norske Administration virkede langsomt. For en Del var de store Afstande Skyld deri; men Systemet var ogsaa fra gammel Tid af tungvindt, og der er derhos Muligheder aabne for, at der ikke af alle nordlandske høiere Embedsmænd er arbeidet med den Sinceritet, hvortil de skulde været forpligtede. I denne Henseende har Bodøsagen endnu sine uopklarede mørke Partier.

Men i alle Tilfælde blev den Brutalitet afgjørende, med hvilken det britiske Diplomati, under overdreven Hensyntagen til mægtige Citykjøbmænds Interesser, tillod sig at optræde mod den svagere Part. I Stedet for at se de forbryderske fremmede Kjøbmænd stande til Rette og lide Lovens Straf, maatte tilsidst den norske Regjering finde sig i Afslutningen af en Overenskomst, hvorved den tilpligtedes at betale Smuglerne en klækkelig Erstatning for de Tab, som disse paastod at have lidt ved sine Varers Konfiskation af det norske Toldvæsen.

Denne Overenskomst blev afsluttet i Stockholm den 22de Juni 1821 mellem Statssekretær Holst og Denovan. Men Bodøsagens Historie var ikke dermed afsluttet. Den affødte først en meget alvorlig Spænding mellem den norske Regjering og Udenrigsministeren, Grev Lars von Engeström, og dennes Forhold blev senere, i lange Tider fremtrukken som Exempel paa en mislig Ledelse af Norges diplomatiske Anliggender. Dette sidste var ugrundet og uretfærdigt. I Nutiden kan herom dømmes uden Fordom og Lidenskab. Grev v. Engeström har under Varetagelsen af disse Underhandlinger ikke tilsidesat de skyldige Hensyn og ikke forsømt sin Pligt mod Norge. I den Henseende er det saa langt fra, at han voldte den mislige Udgang, at han i Virkeligheden fortjener Erkjendtlighed, fordi han afværgede endnu værre og endnu mere ydmygende Muligheder.

Den Spænding med deraf opkomne blivende Misstemning, som voksede sig ud af Bodøsagen, var fremkaldt ved de Anker, som Grev v. Engeström havde ført over den af den norske Regjering anvendte Fremgangsmaade. I Realiteten havde han der Ret, og den norske Regjering havde i det paatalte Tilfælde begaaet en taktisk Feil. Men saa benyttede Grev v. Engeström paa sin Side en uheldig Form, og hans Anke blev derved til en saarende Tilrettevisning af den norske Regjering, som igjen i hans Optræden saa en personlig Fornærmelse. Grev Wedel delte sine Kollegers Meninger. Da Bodøsagen nærmede sig mod sin Afslutning, saa han med afgjort Mistillid paa Udenrigsministerens Holdning. I den Henseende har der sikkerlig ikke været nogen Forskjel mellem hans Dom over denne og de skarpt dadlende Ytringer, der forekommer i andre norske Statsraaders Optegnelser og Breve fra hin Tid.

Bodøsagen og Opgjøret med Danmark greb hver paa sin Vis forstyrrende ind i Forholdet mellem Kongen og den norske Regjering. Herved var det ikke saa meget de direkte Pengeudtællinger, der havde Betydning. For Opgjørets Vedkommende var disse rigtignok meget store i Forhold til det lille Budget, hvormed Grev Wedel havde at operere. Men foreløbig var der dog skaffet Midler til at betale de første Afdrag og Renter, saa at man fra den Side ikke var altfor meget udsat. Hvad Bodøsagen angaar, var den derved foranledigede direkte Pengeudtælling (£ 2 500) ikke heller saa stor, at den kunde øve nogen særdeles uheldbringende Virkninger for Finanserne, skjønt jo ethvert Tillæg i Byrder maatte mærkes.

Noget helt andet var den Indflydelse, disse Affærer for øvrigt kom til at faa ved den skarpe Meningsforskjel, der nu alt mere uddybedes mellem Kongen og Grev Wedel. Deres Meninger om, hvad der bedst tjente til Norges Vel, havde skilt sig mere ud, og der var til deres gamle Mellemværende kommet nye Ting, der end mere splittede dem, som skulde have holdt sammen.

Saa modnedes hos Grev Wedel alt mere Ønsket om at kunne træde tilbage i det private Liv, om at opgive en Post, hvor han snart maaske kunde blive sat ud af Stand til at virke paa den Maade, han ønskede, for sit Land. Han kunde mene at have ofret nok, naar han havde ledet Finanserne gjennem de skjæbnesvangre Kriser og ved sine Anstrengelser have holdt borte de truende Muligheder for ydre Sammenstød. Andre fik da føre Arbeidet videre og bygge paa det Grundlag, han havde tilveiebragt. Men endnu slog ikke Hvilens Time. De nærmeste Aar blev tværtimod for Grev Wedel personlig de ubehageligste, han i sin Statsraadstid havde gjennemlevet.

XII.

STATSREGNSKABERNE OG FINANSSTYRELSEN, 1819—1821.

Fra den 1ste Mai 1819 befandt Statholder, Grev SANDELS sig i Christiania, og fra den 4de deltog han i Regjeringens Møder. Allerede under sit første Ophold i Christiania om Høsten 1818 havde han sendt Kongen sine regelmæssige Rapporter, hvilke han nu gjenoptog fra og med 2den Mai. Han stod dermed midt oppe i en Statsstyrelse, der i høieste Grad var belemret ved finansielle Vanskeligheder, og hvad han ikke selv med det samme fik Øie paa eller kunde forstaa, det blev antagelig forklaret ham af Hartmannsdorff[1].

Meget af, hvad den nye Statholder paa denne Maade havde Anledning til at iagttage under den første Del af sin Funktionstid, maatte forekomme ham ufatteligt. Han kjendte ikke de Forhold tilbunds, der havde fremkaldt den finansielle Nød og Næringsveienes Lammelse. Meget kunde forekomme ham som en Virkning af Regjeringens og da fornemmelig Finansdepartementets Efterladenhed, og han saa det som sin Opgave at føre Administrationen over i andre Spor. Han bemærkede, hvorledes Skatterestanserne havde hobet sig op, hvorledes der stod betydelige Summer til Rest paa det Tilgodehavende, som forskjellige svenske Kasser havde hos den norske Stat, og hvorledes Regnskabsvæsenet i den Grad laa tilbage, at der endnu ikke var istandbragt et Statsregnskab for noget Budgetaar.

---

[1] Her kan for de nærmest følgende Aar i Almindelighed henvises til Forfatterens ældre Skrift, *Grev Sandels's Statholderskab* (Christiania, 1873), hvor der navnlig i Noterne er meddelt Oplysninger om Skatteforholdene i disse Aar.

En af de væsentligste Anker, som Carl Johan førte over Finansstyrelsen, var netop denne Langsomhed med Regnskabernes Afslutning og de store Restanser, som ophobede sig. Det kunde se paafaldende ud, at der hengik Aar efter Aar, uden at der indkom noget Statsregnskab, og det lader sig forstaa, at Carl Johan med Undren modtog den stadige Oplysning, at det ikke var muligt at skaffe noget saadant. En Sendrægtighed som denne forekom ham uforklarlig, og han mente at maatte søge Aarsagen dertil hos det Departement, der ikke fremlagde disse Regnskaber.

Imidlertid var der her særegne Omstændigheder tilstede, som bevirkede, at det ikke kunde gaa anderledes. Ondets Rod laa dybt, — saa dybt, at det for den nye Finansstyrelse maatte tage megen Tid, forinden det kunde lykkes at bringe Orden tilveie og at lade de første Regnskaber afslutte. For en Del var det en Arv fra Krigens Dage, og hvad der kunde synes uforklarligt, naar det saaes med Kongens eller Statholderens Øine, havde sine ganske naturlige Aarsager.

„Statsregnskabet for 1814 er aldrig bleven sluttet eller aflagt. Der var for bemeldte Aar saagodtsom intet Statsbogholderi bleven ført.“ Saa heder det i den lakoniske Beretning, som af J. H. VOGT, den Mand, som næst Grev Wedel havde det bedste Kjendskab til disse Forhold, er nedskreven i hans bekjendte Optegnelser[1]. Saa forholdt det sig ogsaa.

Grev Wedels to Forgjængere, Haxthausen og Tank, har ligesaa lidt som P. Chr. Holst og J. H. Vogt, der i en kortere Tid om Høsten 1814 bestyrede Finansdepartementet, rukket at levere et Regnskab over, hvad der i 1814 var gaaet ind i Statskassen, men fornemmelig ud af denne. Denne Regnskabsaflæggelse blev af dem overladt til Grev Wedel, som dog af Aaret 1814 faktisk kun var ansvarlig for Finansstyrelsen i December Maaned. Han har gjort Forsøg paa at erhverve en Oversigt over Stillingen, som den var. Men dette Forsøg maatte opgives, og man nøiedes med at bringe de paafølgende Aars Regnskaber istand og fremlægge dem til Revision.

Der havde nemlig ved dette Regnskab for 1814 mødt Vanskeligheder af ganske særegen Art, som tilsidst stillede sig hindrende i Veien for alt endeligt Opgjør, uagtet det til en Begyndelse forsøgtes at føre det paa samme Maade, som de følgende og uden at blande det sammen med disse.

---

[1] J. H. VOGTS *Optegnelser*, S. 61.

J. H. Vogts Optegnelser bliver atter her den bedste Kilde. De giver, i sin tørre Knaphed, den paalideligste Veiledning:

„Da Bøgerne eller Statsregnskabet for 1815 var sluttet eller aflagt, og en Indberetning herom med en Oversigt forelagdes Kongen flere Aar efter Regnskabsaarets Udløb, gav Kongen til Protokollen sin Misnøie tilkjende, og befalede Regnskaberne for Fremtiden i tilbørlig Tid sluttede og aflagte. Regnskaberne for 1815 og efterfølgende Aar aflagdes fort paa hverandre, indtil man kom i den Tour, Grundloven fordrer. Da i Begyndelsen af 1822 efter Befaling et af Grev Wedel underskrevet Sammendrag af Indtægter og Udgifter for 1820 forelagdes Kongen, fordrede han nærmere Oplysning med Hensyn til Ballanceringen, som om der var noget Forborgent i Anførslerne.“

Med disse Ord er der leveret en Redegjørelse for, hvad der virkelig passerede, og denne Redegjørelse har, tiltrods for sin kortfattede Form rukket at medtage ethvert Moment, som i dette Forhold kan have havt Betydning. Den stemmer nøie overens med de mere udførlige Oplysninger, som forefindes i Finansdepartementets og Statssekretariatets Protokoller. Efter dem har det gaaet for sig paa følgende Maade med Aflæggelsen af de første Statsregnskaber, for 1815 og følgende Aar.

For 1814 havde de enkelte Regnskaber været ført paa en mindre regelmæssig Maade. Cheferne for det nyoprettede Finansdepartement havde i dette Aar endnu ikke den Erfaring, som alene kan vindes gjennem længere Øvelse i lignende Forretninger, og det underordnede Personale var i det væsentlige uvant. De Summer, som indsendtes fra Oppebørselskasserne, blev ikke beordrede til Indtægt i Hovedkasserne, og der savnedes saaledes al Oversigt. Da Grev Wedel overtog Departementet, kunde en saadan Oversigt ikke skaffes uden stor Vanskelighed, ved at sammenholde Regnskaberne for Hovedkasser og Oppebørselskasser, eftersom disse indkom. Det blev da noget af det første, som Departementets Chef foretog, at ordne dette, og fra 1ste Januar 1815 at regne lod Departementet „Hovedkasserne til Indtægtsapprobation maanedlig indberette Intradernes Beløb for enhver Oppebørselskasse“.

Grev Wedel og J. H. Vogt ansaa det hensigtsmæssigt at kunne begynde Regnskaberne for 1815 uden stadig at se sig nødsagede til at tage Hensyn til Beholdninger og Restanser fra 1814 og foregaaende Aar. Af den Grund arbeidede de paa „under 31te December 1814 at approbere til Udgift alle de for den forbigangne Tid efter foreløbige

Ordres eller saakaldte Kreditiver af Kasserne udbetalte Summer", hvoraf det ogsaa fulgte, at der ikke kunde aflægges noget Regnskab for 1814, forinden dette vidløftige Arbeide var afsluttet.

Herved voldtes der ogsaa Vanskeligheder derigjennem, at alle Udgifter i den Tid, hvori den norske Kassedirektion fungerede, det vil sige indtil Marts 1814, var betalt efter Kreditiver. Derved var der lagt yderligere Hindringer i Veien for et Regnskabsopgjør.

Under disse Forhold forekom det mest praktisk at lade Regnskabet for 1814 staa for sig selv, og uafhængig af alle Fortidens Synder sætte en saa meget større Kraft ind paa Regnskaberne for de følgende Aar. Men det var, som om alt havde sammensvoret sig mod en ordentlig Regnskabsførsel. Der kunde nemlig til en Begyndelse ikke tages til Indtægt nogen af Skatterne for anden Halvdel af Aaret 1815. For den første Halvdel skulde alle de indviklede gamle Skatter opkræves. Men disse gjaldt ikke efter 1ste Juli 1815, forinden Stortinget havde paalagt Skatter, og som vi ved, blev Skatteloven saa sent færdig, at den ikke kunde sanktioneres før Aarsdagen efter, at de første Skatter efter det nye System skulde været forfaldne. Efter Lovens Kundgjørelse tog det derhos endnu nogen Tid, forinden Oppebørselsregistrene for de forskjellige Landdistrikter kunde komme i Orden, og forinden Ligningen i Byerne kunde afsluttes, og saa først blev det muligt at sætte Skatteopkrævningen igang.

Paa denne Maade var der foreløbig ikke Adgang til at føre noget fuldstændigt Indtægtsregnskab. Stillingen var den, at et saadant Regnskab indtil de sidste Maaneder af 1816 blot kunde udvise, hvad der var indkommet som Told- og Konsumtionsintrader, og nogle enkelte andre Indtægter, hvorimod der helt til da kun undtagelsesvis lod sig opføre nogen Indtægt af Skatterne. De samme Aarsager, der svækkede Finansdepartementets Evne til at holde Statsmaskineriet gaaende, bevirkede, at der ikke kunde føres noget helt Indtægtsregnskab, hvoraf det igjen naturlig fulgte, at Statsregnskabet ikke kunde afsluttes.

Paa dette var der imidlertid ventet med Utaalmodighed, kanske ikke mindst af det paa Stortinget valgte første Sæt af Statsrevisorer, og Grev Wedel ansaa det derfor hensigtsmæssigt at afgive en Oversigt over den finansielle Stilling, med foreløbige Forklaringer over Statens Indtægter og Udgifter for Aaret 1815. Denne Oversigt blev forfattet paa Grundlag af de Indtægts- og Udgiftsordres, som indtil da havde passeret gjennem Departementets Bogholderi til Hovedkasserne. Herved var det umuligt at undgaa Medtagelsen af en hel Del Poster, som ved-

kom 1814. Saalænge Regnskaberne for dette Aar ikke var afsluttede, var det nødvendigt at assignere for 1815 de Udgifter, som vedkom 1814 og ikke tidligere var betalte. Paa samme Maade kom der ogsaa fremdeles Indtægter, som hørte til 1814, og nu foreløbig maatte medtages ved de Forklaringer, som skulde forfattes for 1815. Saaledes kunde ikke disse foreløbige Forklaringer give noget virkeligt Billede over, hvordan Regnskabet endelig kom at stille sig.

Paa denne Maade viser det sig som en let forklarlig Sag, at det gik langsomt. Men da i November 1819 det første Statsregnskab, for 1815, var bragt til Afslutning, gik det senere raskt fra Haanden med de følgende. Snart var alt ført *à jour.*

Den Efterladenhed, som udvistes fra Oppebørselsbetjenternes Side med Regnskabernes Fremsendelse, var overhovedet en alvorlig Sag. Den lagde væsentlige Hindringer i Veien for Finansstyrelsen. Da Skatterestanserne ved Udgangen af Juni 1817 havde steget til mere end 670 000 Spd., foreslog Grev Wedel at anstille Kasseundersøgelser, og der blev i den paafølgende Høst visiteret paa Toten, samt i Moss og Drammen. I Begyndelsen af 1818 blev der paa samme Maade afholdt Kasseundersøgelser i Frederiksstad, og Fogden paa Hedemarken fik et alvorligt Tilhold om at gjøre Rede for sig. Kort efter kom Turen til Magistraten i Christiania[1].

Men dette Onde var ikke let at udrydde. I Januar 1819[2] klagede Finansdepartementet fremdeles over disse Forhold, — „hvorlunde Statskassen sættes i den største Forlegenhed for Midler til Udgifternes Bestridelse derved, at klækkelige Remisser af Intraderne fra Oppebørselsbetjenterne udebliver. Dette Onde“ — heder det — „er endnu ikke ophørt, men tiltager derimod med hver Dag.“ Alene for Hedemarkens Fogderi var der til Udgangen af 1818 ophobet en Skatterestanse af 46 000 Spd. eller næsten to Aars Skatter. Det var ikke de uheldigst stillede Distrikter, hvor Opkrævningen laa mest tilbage, og det maatte saaledes formodes, at Aarsagen for en Del var at søge i „Mangel af behørig Virksomhed hos Oppebørselsbetjenterne“.

Af den Grund foresloges det nu atter at lade anstille Undersøgelse paa selve Stederne for at skaffe nærmere Rede paa de forsømmelige Oppebørselsbetjentes Forhold. Til at foretage denne Undersøgelse udsaaes to Mænd af Departementspersonalet, som skulde begive sig til

[1] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 25de Oktober 1817, for 24de Februar og 3die Marts 1818.

[2] Finansdepartementets Referatprotokol for 1819, I, No. 18 og II, No. 225.

de Fogder og Magistratspersoner, der anvistes dem af Departementet, og disse to blev da ogsaa efter Finansdepartementets Forslag udnævnte og modtog det for deres nye Hverv fornødne Kommissorium. Men foreløbig skulde der ikke komme synderligt ud deraf.

De to Udsendinger begyndte rigtignok paa Udførelsen af sit Hverv og aflagde et Besøg hos Fogden paa Hedemarken. Resultatet forekom dog noksaa magert; de havde, som det anføres, „bevirket, at han har gjort nogle ubetydelige Remisser; ligesom og denne Forretning har givet Anledning til at meddele ham adskillige Forholdsregler til Iagttagelse og til at befordre Promptitude i at inddrive Skatterne". Efter dette ønskede de ikke at fortsætte og anførte, at de havde sine sædvanlige Embedsforretninger at besørge, der ikke kunde tillade dem at være ude paa disse Reiser. I deres Sted blev der udsendt to andre Mænd, udenfor Departementets Personale, saaledes at den nødvendige Foranstaltning ikke hindrede dette fra at udføre sit øvrige Arbeide.

Fogderne var en daarlig lønnet Klasse af Embedsmænd, som led haardt under Tidernes Tryk, og ikke altid havde let ved at modstaa Fristelsen. Der kunde være Kassemangel baade hos den ene og den anden, uden at det derfor vilde være retfærdigt at dømme dem haardt[1]. Tidligere slet Kontrol havde ogsaa bidraget sit til at slappe dem overfor Departementets Krav. Men i de fleste Tilfælde var Skylden for deres Forsømmelighed mindre at søge hos dem selv end i Forholdenes Magt, og det var Bevidstheden herom, der gjorde det saa vanskeligt for Finansdepartementet at gribe ind med Lovens strengeste Midler.

Imidlertid manglede det ikke paa Advarsler, som kunde være skarpe nok, og der sad rundt om i Landet mangen en bævende Sjæl af Fogder og andre Oppebørselsbetjenter, som ikke med Glæde imødesaa den kommende Regnskabets Dag. Der var i disse Aar endog et Par Amtmænd, som tidligere havde været Fogder, og nu stod til Rest med uaflagte Regnskaber. Til dem afgik der mange truende Skrivelser. Der var lige fra 1817 Fogder, som blev suspenderede, og der var dem, som mulkteredes eller kom under Tiltale. Men i det store taget vistes der Mildhed og Lempe, i Følelsen af, at der her ikke kunde udrettes synderlig mere ved paagaaende Strenghed, og at Forholdene med Tiden maatte ordne sig af sig selv.

Men foreløbig var Grev Wedel den, som blev den lidende ved denne Mildhed; han risikerede at ansees som den, der maatte tage

[1] Smlgn. P. CHR. HOLSTS *Optegnelser,* S. 35.

Ansvaret for den herskende Slaphed. Skatternes Udeblivelse voldte ogsaa tilsvarende Vanskeligheder ved Udbetalingen af alle de blandede Udgifter, som maatte bestrides. Han kom tillige gjennem denne Mildhed i Strid med Grev Sandels, der ønskede en helt anden Fremgangsmaade, hvorved der kunde sættes større Fart i Inddrivelsen af de resterende Skatter. I 1819 og 1820 øgedes disse Restanser, og de havde ved Udgangen af sidstnævnte Aar naaet et Beløb af 1 327 762 Spd., — ikke saa meget under et helt Aars samlede Statsindtægter.

Statholderen foretog under disse Forhold et mærkeligt Skridt. Da han 18de Februar 1820 mødte i Statsraadet, dikterede han en længere Forklaring til Protokollen, og denne Forklaring lod sig kun opfatte som et Angreb paa Finansdepartementets Chef. Saaledes var Krigen mellem dem erklæret. Statholderens Diktamen havde følgende Ordlyd[1]:

„Hans Excellence Rigets Statholder befalede tilført Protokollen: at han af flere indkomne Andragender samt ved flere mundtlige Anmeldelser var underrettet om den særdeles Stansning, som i de sidste Maaneder havde fundet Sted med Hensyn til Gagers og fast reglementerede Udgifters Bestridelse og Udbetaling af Zahlkassen i Christiania, uanseet at Vedkommende havde fremlagt lovmedholdigen udfærdigede Anvisninger, hvilken Stansning havde især for de mere underordnede og med ringere Løn aflagte Embedsmænd foraarsaget flere Ubehageligheder og økonomiske Tab, ligesom denne Mangel af prompte Udtælling efter fremlagt lovformelig Anvisning, i det hele taget, maatte virke særdeles til at svække det offentliges Kredit.

Hans Excellence Statholderen maatte desaarsag udbede sig den Kongelige Norske Regjerings særdeles Opmærksomhed henvendt paa denne, efter hans Formening, saare vigtige Gjenstand; ligesom han og maatte anmode om, at Regjeringen nærmere behagenlig vilde meddele ham Oplysning om, hvorvidt den omtalte Stansning i Udbetalingerne maatte have sin Grund enten deri, at Skatterne paa Budgettet var opførte med et altfor stort Beløb eller var mindre rigtigen fordelte, saa at det ei blev muligt for Yderne at udrede samme; eller deri, at Anslaget paa Budgettet muligens var angivet altfor ringe, saa at det ingensinde vilde være tilstrækkeligt for Udgifterne, uanseet at Tolden skal have udgjort et større Beløb end det efter Budgettet beregnede.

Saafremt intet af det foranførte maatte være den virkende Aarsag, udbad Hans Excellence sig nøiere underrettet om, hvorvidt forommeldte

[1] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 18de Februar 1820, i Statssekretariatets Arkiv, og Grev Sandels's Rapport til Kongen af 26de Februar 1820.

Stansning i Udbetalingerne muligens maatte foranlediges af Oppebørselsbetjenterne, enten ved disses mindre Iver og Driftighed for at indkræve de paabudne Afgifter, eller ved mulig Efterladenhed i ufortøvet at indsende det indkrævede og oppebaarne Skattebeløb; samt tillige om, hvorvidt vedkommende Oppebørselsbetjenter maatte staa under fornøden Kontrol, ligesom og, hvorvidt Hovedkassernes Bestyrere saaledés blev kontrollerede med Hensyn til Remissernes Modtagelse og den derpaa følgende Udbetaling, saa at det ei blev afhængigt af Kassererne, om en forevist Anvisning skulde blive udbetalt eller ikke.

Men forudsat, at man ikke i nogetsomhelst af det foranførte kan søge Grund til nærværende Pengemangel i de offentlige Kasser, saa udbad hans Excellence sig nærmere oplyst om, hvad der da maatte af Regjeringen ansees for de mest virkende Aarsager til den iværende Krisis, ligesom og om, hvilke Midler der muligens kunde angives og anvendes til at afhjælpe og for Fremtiden at forekomme samme, da Hans Excellence troede det Pligt at foreslaa for Regjeringen at tage denne Sag paa det nøieste i Overveielse, og derefter at indgaa til Hans Kongelige Majestæt med underdanigst Forslag til, hvad der ved det forestaaende Storting kunde og burde gjøres, for at bringe Budgettet med Hensyn til Skattevæsenet i den Orden, at Stansning af reglementerede Udgifter for Fremtiden ikke maatte kunne indtræffe.“

Videre heder det i Protokollen, i umiddelbar Tilslutning til Statholderens Diktamen:

„Statsraadet besluttede i den Anledning, at det paalægges Finansdepartementet nærmere at afgive de af Hans Excellence Statholderen forlangte Oplysninger, samt for øvrigt at indkomme med nærmere Betænkning over denne Sag.“

Statholderens Diktamen aandede dyb Mistillid til den norske Regjering og specielt til Grev Wedels Finansstyrelse, og det maatte føles saarende. Det viste, at Statholderen havde sine mere private Rapportører udenfor Regjeringen, hvilke han skjænkede sin Tiltro, og paa Grundlag af, hvad han ad saadanne Veie kunde erfare, vilde han nu forsøge at hovmesterere Regjeringen. Paa denne Maade havde sikkerlig ikke Grev Wedel tænkt sig, at en Statholder, selv om han noksaa meget var Kongens Repræsentant, skulde kunne udøve de ham ved Grundloven overdragne Funktioner. Grev Sandels havde, ved en Henvendelse i mere kollegiale Former, kunnet naa det samme Maal, og han vilde da have undgaaet at støde.

Nu blev, efter Statsraadets Bestemmelse, Sagen tagen op til nærmere Behandling i Finansdepartementet, og den fra dette afgivne udførlige Redegjørelse blev den 10de Marts fremlagt i Statsraadet[1]. Dens Øiemed var at forklare „Aarsagerne til den Stansning, som har fundet Sted med Hensyn til reglementerede og anviste Summers Udbetaling af Zahlkassen i Christiania m. v.“ Herom oplystes først i Almindelighed:

„Det er notorisk, at der for nærværende Tid, ligesom flere Gange forhen i Vintertiden har indtruffet et saa ufordelagtigt Forhold mellem Beløbet af Zahlkassens Indtægter og de paa samme assignerede Udgifter, at det ikke er muligt at kunne udrede disse til rette Tid. Derimod har en saadan Stansning aldrig fundet Sted ved Stiftamtstuerne i Bergen og Trondhjem, der i Almindelighed giver Overskud, som beordres remitteret hertil. Det bør derhos bemærkes, at af Udgifterne, som anvises paa Zahlkassen for det hele søndenfjeldske Norge, besørges en ikke ubetydelig Del udbetalt paa Zahlkassens Vegne ved forskjellige Oppebørselsbetjente, der da remitterer de indfriede Anvisninger i Likvidation for oppebaarne Indtægter. Disse Udgifter paa de mere fraliggende Steder kan man derfor antage at blive klarerede i nogenlunde Orden; men ved deres Udbetaling formindskes derimod igjen Beløbet af de kontante Remisser, som Oppebørselsbetjenterne har at gjøre til Zahlkassen, og derved formeres altsaa netop denne Hovedkasses Underballanse, saa at den nuværende Stansning af Betaling egentlig kun finder Sted, forsaavidt angaar de Summer, der afhentes af Vedkommende umiddelbar paa Zahlkammeret, eller fra dette remitteres direkte til adskillige, f. Ex. Værkerne og de militære Korpser og Etablissementer søndenfjelds.“

Derefter blev de enkelte Spørgsmaal, som Statholderen havde fremsat, postvis gjennemgaaede. Det første lød: „Om Skatterne er opførte paa Budgettet med et for stort Beløb,“ hvortil der svaredes: „Dette er ikke Tilfældet.“ Om Toldintraderne, „som udgjør den betydeligste Indtægtsgren og tillige vanskeligst kan nøiagtigen forud kalkuleres“,

---

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1820, I, No. 112, i Rigsarkivet, og Grev Sandels's Rapport til Kongen af 18de Marts 1820: „*À la suite de ma demande au departement des finances de faire un rapport sur les causes de l'insolvabilité de la trésorerie et sur les moyens d'y remédier, ce departement a fait au conseil un exposé de l'état actuel des finances qui va être mis sous les yeux de V. M. et comme le resultat en est plus satisfaisant que je n'avois espéré, je m'empresse de le porter d'avance à Sa haute connaissance.*“ Derefter redegjøres for Indholdet af det i Texten omhandlede Foredrag.

kunde saaledes nu oplyses, at de havde overskredet de budgetterede Beløb. I 1819, da de var forud beregnede til 680 000 Spd., havde de omtrent indbragt en Million, ligesom Indtægten af Stempletpapir, der var opført i Budgettet med 10 000 Spd., havde indbragt over 90 000 Spd. „Ved de ordinære Land- og Kjøbstædskatter kan ingen urigtig Kalkul finde Sted, da det hele Beløb reparteres af Stortinget ved Ligning paa Distrikterne, og hvad de øvrige forskjellige Indtægter angaar, da har Overslaget for dem ikke oversteget det virkelig indbragte Beløb, i det hele taget.“

Det andet Spørgsmaal lød: „Om Skatterne er mindre rigtigen fordelte, saa at det ei bliver muligt for Yderne at udrede samme.“ Hertil svaredes: „Erfaring synes at have lært, at den af Stortinget foretagne Repartition er mindre heldigen udført, forsaavidt enkelte Distrikter eller Stæder angaar. Almuens Næringskilder har i det nordenfjeldske været sikrere end søndenfjelds, hvoraf maa følge, at Skatterne lettere maa have kunnet udredes nordenfjelds. Adskillige søndenfjeldske Distrikter, hvis Indvaanere fornemmeligen ernærer sig ved deres Skovprodukters Afsætning, er ved Stansningen i denne Del af Rørelsen, mere end andre Distrikter berøvede Evnen til at udrede det paalignede, og specielle Omstændigheder f. Ex. den totale Misvækst i Ringerike og Hallingdals Fogderi i Aaret 1818 har paa forskjellige Steder endnu kunnet forøge denne Mangel af Evne. Forandrede Konjunkturer ved Handelen kan ogsaa have gjort Fordelingen af Kjøbstadskatten mere trykkende for nogle Byer end for andre, og man kan formentlig især nævne Drammens By, som for haardt medtaget i Forhold til andre Kjøbstæder i Riget.“ Da der imidlertid af Landdistrikternes og Kjøbstædernes Indtægter var indkommet 663 000 Spd., i Stedet for de budgetterede 648 000 Spd., viste det sig, at der ialfald var afbetalt en Del Restanser.

Til den tredie Spørgsmaalspost: „Om Udgifternes Anslag i Budgettet er angivet for ringe?“ lød Svaret, at de i det store taget havde svaret til det, som var beregnet, skjønt det havde vist sig, at der i enkelte Punkter, som ved de tilfældige Udgifter, var anslaaet vel knapt. Videre hed det: „Derimod vedkommer Besvarelsen af dette Spørgsmaal den Omstændighed, at der i Budgettet intet er beregnet til Udgift for Betalingen af de fra Danmark kjøbte Orlogsbrigger, men kun i Henseende til denne betydelige Udgift henvist til en extraordinær Indtægt ved Opsigelse af 10 % aarlig af endel udestaaende Fordringer. Udgiften, der ikke kunde opsættes, var 95 000 Sølvspecies; den dertil

anviste Indtægt vilde derimod i 3 Skatteaar i det høieste kunne indbringe henimod 100 000 Spd. i Sedler, hvis Inddrivningen af de opsagte Kapitaler havde været mulig, hvilket ikke har været Tilfældet. Herved er altsaa en betydelig Udgiftspost opstaaet" — hvorom der skulde gives yderligere Forklaring.

Derefter fulgte den fjerde Post: „Om Oppebørselsbetjenterne havde vist mindre Iver og Driftighed for at indkræve Afgifterne eller Efterladenhed ved at indsende de oppebaarne Beløb?" Hertil svaredes: „Foruden den forhen berørte Omstændighed, at de paalignede Skatter, — hvis Udredelse i Almindelighed maa ansees trykkende for hele Riget under nærværende Konjunkturer og ved temmelig lidet cirkulerende Numeræer, — er ved uheldig Fordeling gjort vanskelig at faa inddreven paa forskjellige Steder, kan det desværre ikke negtes, at en medvirkende Aarsag til den øieblikkelige Forlegenhed maa søges i Feil hos en Del af Oppebørselsbetjenterne." For øvrigt erkjendtes, at der i denne Henseende herskede adskillig Ujævnhed, og at meget var afhængigt af vedkommende offentlige Funktionærs Duelighed og Konduite. Som Mænd, der i alle Henseender opfyldte de Fordringer, der stilledes til dem, nævntes Fogderne Echorn (Mandal) og Budtz (Søndhordland), Byfoged Løvold (Stavanger) og Borgermester Kancelliraad Heiberg (Frederikshald). I Modsætning til dem nævntes en Række andre, der var suspenderede, tiltalte eller dømte.

Til den femte Post, om der øvedes den fornødne Kontrol med Hovedkassernes Bestyrere, gaves det Svar, at der øvedes saamegen Kontrol, som muligt var. Indtil Begyndelsen af Februar var der paa Zahlkassen anvist 260 000 Spd. mere, end der kunde betales.

Saa var der den sjette Post, „om hvad der ellers maatte ansees som Aarsag til den iværende Krisis, og hvilke Midler der kunde anvendes til at afhjælpe den?"

Hertil svaredes, at Skatteloven af 1ste Juli 1816 var kommen altfor sent, og at de samtidig paalagte Afgifter til Banken yderligere havde svækket Evnen. Derhos var det Statskassen paalagt at udrede, udenfor Budgettet, en hel Del Forskud, som enten sent refunderedes eller overhovedet aldrig kom ind. Som deslige Poster nævntes Delinkvent- og Sygehus-Udgifter, Skyds-Omkostninger, Udlæg til Tugthusene, Forskud til Statens Brandforsikring, Statens Værker og Manufakturer, Indkvarterings-Omkostninger, Ligningsudgifter ved Bankens Organisation, m. v. Disse Udgifter havde derhos vist en stigende Tendens.

Tiltrods for alle Hindringer havde imidlertid Departementet i 1819 kunnet anvise til Afbetaling betydelige Afdrag paa den ældre Gjæld, — saaledes af den til Carl XIII's Bo skyldige Apanage 34000 Spd., til Ministerkassen og til Konvoikassen af Restanser fra 1817 tilsammen 60000 Spd., til Militæretaten 50000 Spd. og „endelig af Vekselomsætningernes Debet circa 150000 Spd." Fremdeles var der betalt store Afdrag paa „det ved Kredit reiste Kapitalbeløb".

Svaret var fyldestgjørende. Det gjorde Rede for de Hindringer, der havde været at overvinde. Det viste tillige, at der var Fremgang mod bedre Tider, samtidig med, at den fremkomne udførlige, aktmæssige Redegjørelse lagde for Dagen, hvilke Anstrengelser der var gjort for at holde Finanserne nogenlunde oven Vande. Det kunde ikke nu længere være tvivlsomt, at der lod sig skimte en lykkelig Udgang.

Ved Anvendelse af strenge Midler lykkedes det saa efterhaanden at tilveiebringe den nødvendige Orden. I den Beretning om Rigets Tilstand, der fremlagdes ved Stortingets Aabning i 1821, kunde det meddeles, at der blot var faa Undtagelsestilfælde, i hvilke der var noget at udsætte paa Regnskabsvæsenet. Efterhaanden formindskedes ogsaa Skatterestanserne. Til at lette disses Indbetaling bidrog det vistnok meget, at der — ovenpaa den mislige Høst i 1818 — i 1819 og 1820 fulgte to gode Aar. Det blev da tilladt at afgjøre ældre Restanser med Korn, hvorved meget kom ind. Ved Udgangen af 1823 var det samlede Beløb af Skatterestanser sunket til 600000 Spd.

I denne Tid blev der ogsaa taget virksomme Skridt til Ordningen af Norges Banks Mellemværende med Rigsbanken. Efter Loven af 13de August 1818 havde Rigsbankens Direktion fastsat 31te Marts 1819 som den Termin, da dens Sedler endelig skulde indløses. Dette voldte sine Vanskeligheder for Finmarkens Vedkommende, og Terminen blev her udsat til 30te Juni 1819. Men dermed slap man da endelig over Indløsningen og havde fra 1819 af kun den nye, Norges Banks Sedler i Omløb. Imidlertid fortsatte den likviderende Rigsbank endnu i nogen Tid sin Tilværelse. Den skulde have sluttet sine Forretninger tre Maaneder efter Sedlernes Indløsning. Men det lod sig ikke ordne, og tilsidst blev 31te Juli 1820 sat som den sidste Termin. Efter denne Dag blev Rigsbankens Direktører som Realisations-Kommissærer overdragne det Hverv at ordne Bankens fremdeles uopgjorte Anliggender. Stortinget i 1821 kunde i det væsentlige bringe

Rigsbankens Anliggender til deres endelige Afslutning[1]. Rigsbankens Filial i Bergen var for øvrigt allerede i 1816 afsluttet, og dens Forretninger opgjordes 1819[2]. Ogsaa de siden 1817 opbevarede Assignationsbeviser, som Rigsbanken i sin Tid havde indløst, blev nu opbrændte[3]. 1820 var i det hele taget et Aar, hvori der blev truffet kraftige Foranstaltninger til at ordne Finansvæsenet. Saaledes blev nu den sidste Rest af de i 1816 af Rigsbanken forstrakte 200 000 Spd. (2 Mill. Rbdlr. N. V.)[4] endelig afgjort.

Trods de uheldige Kursforhold, kunde det nu forudsees, at man snart vilde komme over i bedre Forhold. Men ude i Folket blev dette ikke forstaaet, — eller det foranledigede ialfald ikke noget Omslag i Stemningen til Grev Wedels Fordel. Han havde faaet Skylden for de uheldige Finansforhold. Men idet det saa smaat begyndte at lysne, kom der ikke op nogen Opinion, der gav ham Opreisning. Snarere øgedes Miskjendelsen, saaledes, at Angrebene paa ham blev voldsommere og hadefuldere. Uskjønsomheden var i denne Henseende meget stor. Medens forstandige og kyndige Mænd, som Statsraad Motzfeldt, der fra nært Hold havde Anledning til at se ham i sin Gjerning, uforbeholdent ytrede sin Anerkjendelse og i hans Vedbliven paa sin udsatte Post saa den bedste Sikkerhed for Opretholdelsen af Norges finansielle og dermed ogsaa politiske Selvstændighed, — var man samtidig Vidne til en stærk Bevægelse i modsat Retning. Energiske Kræfter var i Arbeide for at mistænkeliggjøre og fjerne ham, som en for Fædrelandet lidet gavnlig Mand.

I den Grad kunde der tages Feil. Netop i disse Aar, da han allermest skulde have kunnet kræve sine Landsmænds ubegrænsede Tillid og i den kunde have fundet en nødvendig Støtte, maatte han staa ensom og uforstaaet. Det er lærerigt at følge ham under disse uafladelige Angreb, der var beregnede paa at nedsætte ham i den almindelige Opinion og berøve ham Landsmænds Paaskjønnelse.

Uskjønsomheden var stor. Kun faa vilde eller kunde forstaa og efter Fortjeneste sætte Pris paa det anstrengende Arbeide, hvormed Grev Wedel i sin Finansstyrelses Dage havde virket for det store Maal at skabe Landsmænds materielle Velfærd og at lægge et sikkert

[1] *Storthings-Efterretninger for 1814—1835,* II, S. 242 flg.
[2] Finansdepartementets Referatprotokol, 1820, II, No. 295.
[3] Finansdepartementets Referatprotokol, 1820, IV, No. 580; smlgn. ovenfor, Bind III, S. 101.
[4] Smlgn. ovenfor, Bind III, S. 72.

Grundlag for Norges økonomiske Fremgang. Af Kritik var der nok, af Paaskjønnelse lidet. Han, som vilde anvende de milde, de lempelige Midler, blev af mange regnet som den virkelige Ophavsmand til de haarde Forholdsregler, som han mod sin Vilje var tvungen til at gjennemføre. En kortsynet Mængde væltede Ansvaret for Fædrelandets store Nød over paa ham, og mente, at alt vilde være blevet saa meget bedre, hvis der havde staaet en anden Chef i Spidsen for Finansdepartementet.

Enhver Projektmager, der havde opgjort en Plan for et norsk Finansvæsen, gik uden videre ud fra, at han forstod de Ting ulige bedre end dette Departements Styrer, og mente at kunne love Guld og grønne Skove, hvis blot hans Plan blev fulgt. Det var saa let at lave et Papirsystem, der saa gjennemførbart ud. En anden Sag var det at staa midt i den praktiske Finansstyrelse med allehaande upaaregnede Udgifter og med stigende Restanser og tomme Kasser. Hvad det var, det vidste Grev Wedel og J. H. Vogt. Men de gik ikke ud paa Gader og Stræder for at forkynde, hvor ilde det stod til. De sad paa sit Kontor og tog i Taushed Arbeidet op, med alle dets daglige Sorger og Bekymringer. De gjorde næsten intet for at møde Kritiken; de svarede kun sjelden sine Angribere.

I hele sit Liv har Grev Wedel holdt sig for hævet over de Angreb, der mødte ham. Han vilde ikke forsvare sig mod dem, som søgte at nedsætte ham i Landsmænds Øine. Naar der en enkelt Gang er fremkommet et offentligt Forsvar for en af ham tilraadet Foranstaltning, da maa det enten være skeet mod hans Ønske, eller fordi han dermed troede at gavne en for Fædrelandet betydningsfuld og gavnlig Sag, som han har frygtet for kunde lide gjennem Taushed.

I denne Henseende var Grev Wedel frygtløs. Sin Foragt for Bagvaskere, Øretudere og Skumlere viste han i Tide som i Utide, uden Frygt for Følgerne. En af dem, som kjendte ham bedst, den bekjendte engelske Finansmand George Warde Norman[1], har derom udtalt sig i følgende Ord: „Han var den mest trofaste af Venner, forsonlig mod Modstandere og meget gavmild mod alle trængende, selv naar hans egne pekuniære Omstændigheder var langtfra glimrende. Han var overordentlig samvittighedsfuld og kjæk, fast i hvad han ansaa for Ret, uden Frygt eller personligt Hensyn. Jeg maa her nævne noget, som jeg ansaa for en Feil i hans Karakter. Da jeg først gjorde hans Be-

[1] *Historisk Tidsskrift,* Række 3, Bind V, S. 202.

kjendtskab, var han meget upopulær som Politiker, da han ansaaes for altfor svensksindet. Desuden var han som Chef for Finansdepartementet nødt til at gjøre meget, som ikke var egnet til at skaffe ham Popularitet. Det forekom mig imidlertid, at han aldrig gjorde noget for at forsvare sig eller give Forklaringer. Tværtimod behandlede han i Bevidstheden om sin gode Samvittighed, alle Angreb med Foragt. Heri tror jeg, at han feilede. Havde han taget Sagen anderledes, kunde han have været endnu nyttigere for Landet, skjønt han alligevel visselig var det til Nytte i høieste Grad. Ingen anden kunde have bestyret Finansvæsenet, som han gjorde det."

Saadan var Grev Wedel. Forsonlig af Karakter, villig til at erkjende det gode hos sine Modstandere, som han ellers var, ansaa han sig hævet over lumske Angreb og Bagvaskelser, som han kun gjengjældte med Foragt. Han blev efterhaanden ogsaa vant til saadant.

I 1814 havde han været Skiven for de officiøse og private Avisforfattere, som da tumlede sig, og han havde i de første Maaneder af det følgende Aar havt at gjennemgaa en journalistisk Skjærsild, medens „Grevens Feide" stod paa i *Intelligentssedlernes* Spalter. Endnu mere intens blev dog den offentlige Kritik, da der fra 17de Juli 1815 begyndte at udkomme et specielt for oppositionel Journalistik beregnet Hefteskrift, med Titelen *Det Norske Nationalblad af blandet Indhold*[1], og med Dedikationen: *Til det Norske Folk.* Det tog Sigte paa „Menneskekjønnets Fiender, selv paa den borgerlige Rangs øverste Trin", og anslog dermed Tonen, som om det væsentlig gjaldt at udtale Folkets lydelige Dadel mod disse. Senere blev det temmelig utilsløret antydet, at det særlig gjaldt om at holde Øie med Statsraaderne, som Magthavere efter den nye Tingenes Orden, hvem det var af Vigtighed at kunne kontrollere ved ethvert af deres Skridt.

Nationalbladet blev efterhaanden en rig Samling af literært og politisk Smuds, og det endte som specielt Organ for enkelte Personers Hævnlyst. Ensidigt og ubilligt i sin Kritik, som det i Regelen var, maatte det forfeile sin Opgave, og det var intet Under, at det snart ikke blev regnet som et reputerligt Blad. Alligevel maa det ikke alene bedømmes derefter. I visse Henseender blev det et ganske paalideligt Speilbillede af det norske Samfund i hine Aar. Mellem de lidenskabelige Forfattere, som fyldte dets Hefter, var der ogsaa Mænd, hvis Navne havde Vægt i Samtiden, og som nu bag Anonymitetens Skjold øvede

[1] Smlgn. ovenfor Bind III, 75.

sig i den offentlige Kritik. Selv gjennem de mest paatagelige Forvrængninger bydes der her en Adgang til at se dette Samfund, som det var, — et Samfund fuldt af Tillid til sig selv, men mistænksomt og optaget af Kritik mod enhver, som ragede op over Mængden. Man sloges indbyrdes, rakkede hinanden til efter Evne og var begeistret over Norges Fortid og forhaabningsfuld overfor dets Fremtid, medens der prækedes Mistillid, tildels Had mod Sverige og Danmark. Pseudonyme Forfattere som Haakon Haraldssøn Thorsklubbe og Thorstein Agdeside agerede Tolk for de forskjellige national-chauvinistiske Synsmaader. Imellem Hadet og Smudset er der ogsaa i de første Aargange megen Sandhed at lære.

Det lille Hefteskrift er i vore Dage en brugbar historisk Kilde, der endnu ikke er synderlig udnyttet. Vi kan, i hvad vore Forfædre skrev, kjende os selv igjen. Men samtidig læses der ud af disse hensynsløse Artikler, hvor ivrig man var for at finde Anklager mod de styrende. Finansstyrelsen blev her et udsat Punkt. Mod den rettedes der mange Pile. Alle fordrede af den i største Hast store, gode Resultater. Kun faa gjorde sig den Umage at overveie, hvor vanskeligt det var paa dette Felt at skabe noget ud af en ubekvem Materie. De hidsige Patrioter kunde ikke vente, til der forelaa sikre Meddelelser, men greb ethvert Rygte.

Allerede den 1ste September 1815 blev det saaledes i *Nationalbladet* forkyndt Folket, at der efter et halvt Aars Forløb var en Subus af en Million i Statsregnskabet, og dertil føiedes en Insinuation: „hvilket vel ikke vilde have været Tilfældet, naar man havde sørget for Skatternes Inddrivelse“. Det var en aabenlys Sigtelse om, at Finansdepartementet havde været slapt i Udførelsen af sine Pligter.

I den følgende Tid var der dog ikke saa særdeles mange Angreb mod Finansdepartementet og dets Chef. Adskillige af *Nationalbladets* Forfattere ofrede sin Tid paa at skildre de pinagtige Forhold i deres Almindelighed, og de havde derom mangehaande Oplysninger at meddele, der endnu kan have sit Værd gjennem den Kundskab, som deraf lader sig øse om den økonomiske Stilling, som dennes Tryk føltes af det hele Folk. Som Regel nøiedes de dermed, og de personlige Angreb, der stedse mere blev en Specialitet for Bladet, vendtes foreløbig til andre Hold. Indimellem i den store Mængde af de indsendte Artikler, med hvilke Bladet virkede, kan der muligens fremkomme enkelte Hentydninger, som er rettede imod Finansstyrelsen, dels mere almindelig, dels rent personlig. Men foreløbig blev dog ikke Grev Wedels Navn synderlig indblandet i denne daglige Avisfeide.

Deraf kan det dog ikke sluttes, at der herskede Tilfredshed med de af ham trufne Foranstaltninger. Det var ogsaa her, som det i faa Ord er skildret af J. H. Vogt: „Mange var misfornøiede med denne Del af Styrelsen, fordi de følte Trykket, uden at vurdere Vanskelighederne for den Styrende.“

For de oppositionelle Skribenter var det en kjær Beskjæftigelse at angive mere bekjendte Mænd som „svensksindede“, og under denne Rubrik kunde det være fristende at opføre Grev Wedel og behandle ham derefter. Men det blev andre, som her fik at tage de første og de værste Stød. Af hans Meningsfæller fra Eidsvold var fornemmelig Wergeland udsat for Angreb af den mest lavtliggende Art og fremstilledes som en farlig Person: *„Religionstolken, Spyfluen, Kalumniatøren Wergeland“*, som han ved en Leilighed blev kaldt[1]. En skjøn Blomst af lavtliggende Had!

I Modsætning til Wergelands Fremfusenhed har her Grev Wedels kjølige Tilbageholdenhed foreløbig havt en afværgende Virkning. Han tog sit Arbeide, var sysselsat med det og traadte ikke som Wergeland i Tide og Utide frem paa Arenaen, beredt baade til Angreb og Forsvar. Kritiken over hans Styrelse havde foreløbig heller ikke saa megen Anledning til at komme frem. Først efter Stortinget i 1818 kunde der siges at foreligge Materialier for en saadan.

Det var da, Uviljen mod ham rigtig kom tilorde, — der voksede op en Trang til at finde et Sonoffer for al den økonomiske og finansielle Elendighed, og ingen var i det hele Land mere kaldet til at blive dette Offer end den Statsraad, som havde at gjennemføre de haarde Foranstaltninger, og som i stolt Bevidsthed om at have handlet, som han kunde forsvare, havde forsmaaet at veilede sine Landsmænd til at forstaa, hvad han egentlig havde gjort for at redde Landet ud af dets økonomiske Kalamiteter.

Der kom af og til hadske Hentydninger til hans Styrelse, foreløbig dog mere overdækkede og ikke altid forstaaelige, antagelig af den Grund, at de refererede sig til Forhold eller Begivenheder, som ikke nu længere kjendes. En af de trufne Foranstaltninger, der maaske har været Gjenstand for den skarpeste Kritik, var Resolutionen af 3die Februar 1817. Ligesom denne vakte Anstød paa Stortinget i 1818, saa havde den ogsaa en stærk Opinion imod sig blandt Folket.

[1] *Nationalbladet,* Hefte 9, for 29de December 1817, S. 214.

For denne Resolutions Skyld tillod ogsaa Grev Wedel, at den sædvanlige Taushed blev brudt. Thi naar J. H. Vogt under eget Navn lod indrykke i *Nationalbladet* en Forklaring af, hvad der var tilsigtet og opnaaet ved denne Foranstaltning, da kan det ikke være skeet uden Samtykke af Statsraaden[1]. Vogts Redegjørelse havde sin Virkning, — neppe til at afdæmpe den almindelige Opinion, men vel til at overbevise Stortingets Medlemmer om den Sandhed, at der ved Resolutionen var opnaaet paaviselige, store Fordele, og at den havde lettet mange Adgangen til at afgjøre de tvungne Bankindskud uden at blive altfor tyngede af disse. I dette Tilfælde blev altsaa selve *Nationalbladet* benyttet til at fremstille en Foranstaltning af Regjeringen i et for denne gunstigt Lys.

Om Høsten 1819 begyndte imidlertid *Nationalbladet* i større Udstrækning med direkte Angreb paa Grev Wedel — ikke alene personlig, men paa hans hele Finansstyrelse. I Hefte 16, No. 57—60 for 18de November, forekom der et meget skarpt Indlæg, i Form af ti Spørgsmaal, som det henstilledes til *„kyndige Patrioter“* at besvare. Her spurgtes, hvorledes et norsk Statsregnskab saa ud, — hvilken Forskjel der var mellem en finansiel Gaade og en foreløbig Forklaring over en Stats Indtægter og Udgifter, o. s. v., altsammen direkte sigtende paa almindelig kjendte Forhold.

Saa kom der tre Spørgsmaal, skarpere end de andre:

„8. Er det muligt for den ypperligste Regent, han være konstitutionel eller suveræn, at kunne regjere et Land til Folkets Tilfredshed og overensstemmende med dets Tarv, naar han har uduelige Ministre, uduelige Raadgivere?

9. Var den af Statsraad Grev Wedel Jarlsberg (som Medlem af den paa Eidsvold udnævnte Komité) udarbeidede Finansplan, der anbefaledes det i 1815 forsamlede ordentlige Storting, bygget paa rigtige Grundsætninger i Statsøkonomien? Vilde det ikke være betryggende for Nationen, om nogen kyndig, upartisk Mand offentligen drøftede denne Plan? Man vilde deraf se, hvilke Grundsætninger der hyldes af Chefen for Finans-, Handels- og Toldfaget; man vilde deraf erfare, hvad Raad han er i Stand til at give Kongen under Norges nuværende kummerlige finansielle Stilling?

10. Hvorfor kan hverken i England eller Frankrige nogen ukyndig Minister holde sig paa sin Post?“

[1] *Nationalbladet,* Hefte 11, for 23de Juni 1818, S. 205—214.

Alt dette var kun som en Indledning. Snart kom der mere. En rimende Indsender[1] spurgte:

„Er Kursen vel bedre? — Har vor Minister
„Faa't fyldt Finansernes tomme Kister?
„— De fik desværre! — ja, det ved Vorherre —
„En Læk!"

I samme Numer[2] heder det i et fingeret Brev: „Du klager over Finanserne; har vi ikke en sjelden kraftfuld, udholdende Mand, der er Chef for Finans-, Handels- og Toldfaget, hvis Virksomhed er mageløs? Har han ikke allerede iaar været i England, Bergen og tvende Gange i Stockholm? Kan man fordre mere af en Mand, der forestaar saa mange vigtige Fag? Men han skaffede dog intet Laan, siger Du — Skaffede han da ikke Statsobligationer, der lyder paa rede Sølv, og derved gaar ingen Penge ud af Landet. Er vore Toldindtægter ei uhyre?" — o. s. v. o. s. v., alt Sigtelser og Insinuationer mod den Statsraad, der skulde staa Tørnen og redde de forvirrede Finanser.

Han skulde have Ansvaret for det hele, for den forværrede Kurs, for den voksende Pengemangel, for de tiltagende Falliter, — og saa spurgtes, hvad han nu havde i Baghaanden.

Snart læstes der en Fabel, *Kunsten at stoppe det ene Hul med det andet.* Titelen var velvalgt. Saadan var det finansielle System, der nu maatte anvendes. Men Indholdet var en agitatorisk Tumling med Kjendsgjerninger, anlagt paa at ramme Grev Wedel og at angribe for de Foranstaltninger, han aldrig havde tilraadet.

„Der var engang et Folk," — saa begyndte Fabelen, — „som lod sig pine og plage, stevne og udpante, for at sammenskrabe en Sølvskat, medens næsten Alting var forsømt i Landet og trængte til Opmuntringer og Understøttelser. — — — — Det kjøbte sig nogle gamle raadne Krigsfartøier, betalte kontant med den ene Haand, satte sig i kontant Gjæld med den anden. Dets Finansminister foretog store Handelsspekulationer og foreslog Finansplaner, der skulde udrydde det Onde — ei det Gode — med Roden. Medens(!) al den Herlighed, al den Sammenskraben blev den ene efter den anden ødelagt i Landet, og Alt gik istaa. Penge fandtes ikke, og Kredit — ja Kredit turde man ei benytte sig af indbyrdes; thi Finansministeren syntes ikke om

[1] *Nationalbladet,* Hefte 17, for 23de December 1819, S. 82.
[2] *Nationalbladet,* Hefte 17, for 23de December 1819, S. 85.

Kredit-Sedlerne, da han havde faaet for mange af disse i Kassen og ei forstod at blive dem kvit, undtagen ved at forbyde Sedlerne og lade sælge Rub og Stub for at inddrive disse Kredit-Sedler. — Finansministeren var en stor Elsker af radikale Kure, og han vilde lære Folket at betale Gjæld uden Penge; en Sully og Colbert var Sinker imod ham.“

Videre fortæller saa Fabelen, at Folket, uden at benytte sine sammenskrabede Sække med Guld og Sølv, optog et dyrt Laan hos Venetianerne, disse rige Republikanere, — men at der saa ikke var anden Udvei, da Laanet skulde tilbagebetales, end at tage den Skat, man havde samlet i sit Ansigts Sved, for at betale Venetianerne, og at udstede Kreditsedler:

„Saaledes vandrede hele Skatten ud af Landet, og Folket var ødelagt, medens Venetianerne lo i Skjægget. Det sagtmodige, enfoldige Folk (deriblandt var naturligvis ikke den kloge Finansminister) begyndte at vaagne op af Slummeren og spurgte hinanden indbyrdes, om det ei havde været bedre, selv at benytte Skatten, og i Tide gjort Brug af Kredit-Sedlerne, hellere end at se Venetianerne drage bort med Skatten og med Renter og Rentesrenter. Men nu var det for sildigt. Hvad Finansministeren sagde til alt dette, omtaler ei Krøniken; men man formoder, at da Kuren havde slaaet bedre an, end man ventede, og saaledes Landet var blottet for Finanser og Penge, — tog han sin Afsked; thi der var intet mer for hans Talenter at udrette.“

Efter dette blev det første af de tre Alternativer optrykt, som Finanskomitéen i 1815 havde fremlagt. Optrykket ledsagedes af en kort Indledning, hvis Forfatter meddelte, at Planen efter Rygtet var forfattet af Grev Wedel, og udtalte, at det nu var hensigtsmæssigt at faa den mere bekjendt.

Siden, da Statsregnskabet for 1815 var færdigt, gav dette Anledning til nyt Ræsonnement over Finansdepartementets Langsomhed, og uden Omsvøb udtaltes Haabet om, „at Nationens Repræsentanter tiltaler Vedkommende, overensstemmende med den Ret, Grundloven giver dem, for ei at have opfyldt dens Bud.“

Der fulgte flere nye Angreb, med stærk Haan over Finansplanen af 1815, og med utilslørede Krav paa et Statsraadskifte[1]: „Med al Agtelse for vor nærværende duelige og skarpsindige Finans-

[1] *Nationalbladet,* Hefte 18, for 2den Marts 1820, S. 22.

minister, bør man dog have noget godt Finansemne i Reserve, og under en repræsentativ Regjeringsform skal Statens Skjæbne jo ikke bero paa en eneste Mand; skulde vi være saa uheldige at miste vores duelige Finansminister, bør det derfor ikke være ude med Norges Finanser og Nationalvelstand. England faldt ei med Pitts Død!!"

I disse grove Artikler, som nu rask fulgte paa hinanden, er det let at mærke, at de alle stammer fra samme Hold, at de maaske alle endog er udgaaede fra samme Pen, og denne Pen var ført i Had. Altid danner Jeremiader over Finansvæsenet det væsentlige Punkt i dem, og altid vender Hentydningerne til Grev Wedel tilbage, ledsagede af Slængeord som finansielle Spanskfluer, statsøkonomiske Laxativer og Brækmidler m. m.

Imidlertid var der fremdeles ved disse Angreb den væsentlige Svaghed, at det, som lagdes Finansdepartementets Chef tillast, som oftest var Foranstaltninger, han havde fraraadet, ialfald ikke tilraadet. Endog Overenskomsten med Danmark om det finansielle Opgjør blev sat paa hans Debetside, bl. a. i en kort Artikel[1], med Overskriften: Den velbekjendte, leiede, vellønnede og hæderbetegnede Hr. Vogelfänger, i Ødelæggelsens femte Aflukke, ønskes en god Forbedring og en lykkelig Reise! Denne Forfatter antydede, at hvis Stortinget i 1821 erklærede Gjælden til Danmark for at være Norge uvedkommende, „saa bliver det vistnok for Finanschefens egen Regning, alt hvad han da har givet sig den Frihed, uden Stortingets Samtykke, at udbetale til Afdrag paa denne Sum."

Saaledes blandedes der sammen ligt og uligt for at vække en Opinion mod Grev Wedel og svække Tilliden til hans Finansstyrelse. Denne Agitation havde let ved at finde Øre. For Mængden stod det som en given Sag, at Ansvaret for den Vending, som det havde taget med de norske Finanser, udelukkende var at søge hos Finansdepartementets Chef. Han var den ene skyldige, og dermed fandtes det saa naturligt, at Rigsrettens Maskineri nu maatte sættes i Bevægelse. Anvisningerne paa denne Udvei havde været tydelige, og der kom en voksende Stemning for at følge dem.

Af Mariboes egne Ord vides, at han paa denne Tid var en af de flittigste Medarbeidere i *Nationalbladet*. Men den, som vil søge at udfinde hans Forfatterskab i dette, bliver uvilkaarlig staaende ved de mod

[1] *Nationalbladet,* Hefte 18, for 8de Juni 1820, S. 395.

Grev Wedel rettede Angreb. I disse er der en stærk Lidenskab, parret med et Had, som der ikke er gjort Forsøg paa at dølge. Raabet: Korsfæst, korsfæst! er som et Løsen ved dem alle. Det er en Forfatter, som søger Hævn, Tilfredsstillelsen af en personlig Uvilje, — der vil have Grev Wedel ødelagt, og da maa Tanken naturligen ledes hen paa Mariboe, som Forfatteren af ialfald de fleste af disse voldsomt agitatoriske Indlæg.

Denne Agitation og disse Indlæg gjorde sin Virkning. De hidsede Stemningen og bredte i rigt Maal Uvilje mod den Mand, der havde Mod til, uden Forsøg paa at forsvare og rense sig, at forblive paa sin Post og beholde Styrelsen af Fædrelandets Finanser. Imidlertid nærmede sig Tiden for det næste Stortings Sammentræden, og som Stillingen nu engang var bleven, kunde det ikke undgaaes, at der paa dette maatte vækkes Spørgsmaal om at prøve Grev Wedels Finansstyrelse for Rigsretten. Samtidig trak der mørke Skyer op, der kunde varsle om, at en alvorlig politisk Krise nærmede sig.

Det blev denne Krise, som gav det tredie ordentlige Storting dets Karakter. Rigets Bank- og Pengevæsen kom der rigtignok ogsaa under Behandling. Men disse Spørgsmaal havde, som de kom til at foreligge, ikke længere den stærke, alle andre Hensyn overveiende Interesse, som de tidligere havde budt. Dels var det, som af saadanne Sager denne Gang blev Stortinget forelagt, hovedsagelig kun supplerende Forslag til Afslutning, Udfyldning og Rettelse af, hvad der tidligere var vedtaget, — dels blev den almene Opmærksomhed beslaglagt af de andre spændende og opsigtvækkende Begivenheder, som ligefrem maatte synes at true med farlige Omvæltninger.

I den Beretning om Rigets Tilstand, der fremlagdes for Stortinget ved dets Aabning, blev der meddelt Oplysninger om, hvad der var foretaget for at formindske Restanserne og paaskynde Aflæggelsen af Statsregnskaberne og for øvrigt bringe Finanserne paa bedre Fod.

Som tidligere nævnt, kunde omsider dette Storting bringe Opgjøret af Rigsbankens Mellemværende med Norges Bank til Afslutning. Vanskeligere var det at komme til en Afgjørelse af Spørgsmaalet, om der ikke skulde sættes en bestemt Termin, fra hvilken Norges Bank skulde være forpligtet til at indløse sine Sedler med Sølv.

Landet havde lidt under Følgerne af den i 1818 fattede Beslutning. Bankens Repræsentantskab foreslog i December 1820, at Sedlerne skulde indløses fra 1ste April 1823, idet de under Henvisning til de mislige Virkninger, der fulgte med „det ustadige Pengevæsen“, erindrede

om, at Grundprincipet for den nye Bank var „Sedlernes prompte Realisation mod deres paalydende Værd i Sølv". Grev Wedel delte denne Opfatning, at der maatte sættes en bestemt Termin for Bankens Sølvveksling[1].

I den kgl. Proposition af 6te Januar 1820[2] mindedes Stortingets Medlemmer om de store Byrder, som Nationen gjennem sine Repræsentanter havde paalagt sig selv i 1816, under Forudsætning af, at Banken fra Nytaar 1819 skulde være pligtig til „at indfrie enhver den til Ombytning forelagt Seddel med dens paalydende Sum i grov Kurant". Paa denne Forudsætning var der gjort Brud ved Loven af 13de August 1818, der udsatte Indløsningens Begyndelse til et senere Tidspunkt, efter nærmere Bestemmelse af Bankens Bestyrere og Repræsentanter. Dette Tidspunkt var imidlertid ikke endnu fastsat, og saa havde Erfaringen vist, „at de Nationen paalagte Byrder, sigtende til at indføre den tilbørlige Orden i Pengevæsenet, vil være frugtesløse, indtil denne Tidspunkt indtræffer; thi Pengerepræsentativernes Værdi har i den forløbne Tid været underkastet de hyppigste og voldsomste Forandringer. Hs. Kongl. Majestæt skulde derfor naadigst henlede Stortingets Opmærksomhed paa Nødvendigheden af, at den Uvished ophører, som nu finder Sted, med Hensyn til Bankens Forpligtelse. Hs. Kongl. Majestæt foreslaar derfor, at det ved Lov vorder afgjort, at den 1ste Januar 1822 skal være den Dag, fra hvilken i det seneste Banken bliver pligtig til paa Anfordring ved dens Hovedkasse at indfrie dens Sedler."

Meningen var dog ikke at indveksle Sedler mod myntet Sølv og slippe Sølvmynterne ud i Cirkulationen. Sedlerne havde, saa hed det med en Vending, der efter sin Form henpeger paa J. H. Vogt som Foredragets Forfatter, „naar for deres stadige Værdi tilbørligen er sørget," som indenlandsk Cirkulationsmiddel „mange Fortrin for de ædle Metaller, der da egentligen kun udfordres til at saldere Mellemregning med Udlændingen, fordi de er det almindeligste erkjendte Betalingsmiddel." Af Hensyn hertil foresloges det nu, at Banken ikke skulde indfrie sine Sedler med Mynt, men med Sølv i Barrer.

Dette antoges ikke at ville medføre farlige Følger for Banken. Men „for at forebygge Fordommes mulige Virkninger", blev det yderligere foreslaaet at bestemme, „at fra 1ste Januar 1822 skal alle Indbetalinger af Skatter til Statskassen eller af Kommuneafgifter, forsaavidt

[1] *Storthings-Forhandlinger, 1821,* III, S. 512 flg.
[2] *Storthings-Forhandlinger, 1821,* III, S. 489 flg.

de overstiger 1 Spd., ikke kunne ske uden i Bankens Sedler." Herom anførtes: „Ved disse Bestemmelser vilde vindes, at Myntomkostningerne besparedes, og det Tab af Sølv blev undgaaet, som ved Slid og ulykkelige Hændelser forvoldes, naar det som Mynt bruges til Cirkulationsmiddel, da Bankens Sedler vilde gives Fortrin i alle Tilfælde, hvor ikke Sølv, paa Grund af, at det er det almindeligste Betalingsmiddel, nødvendigen behøves og retteligst anvendes, og i samme Forhold, som Sedlernes Værdi ifølge af disse Bestemmelser forhøiedes, vilde ogsaa Cirkulationsmidlet forøges uden nogen Tilvækst i Sedlernes Nominalbeløb."

Endelig gjentoges det ældre Forslag af 1818, som da ikke havde fundet Stortingets Bifald, om at give Bankens Direktion Bemyndigelse til at udstede Sedler, lydende paa 60 og 24 Skilling.

Stortinget imødekom ikke det i Propositionen udtalte Ønske om Fastsættelse af en bestemt Termin for Sedlernes Indveksling mod Sølv. I denne Henseende blev alt, som det havde været efter Loven af 13de August 1818. Derimod blev den krævede Bemyndigelse til at udstede Sedler paa 60 og 24 Skilling denne Gang given.

Efter privat Initiativ blev der paa Stortinget i 1821 vedtaget en Bestemmelse om, at Indførselstold, Transittold og Oplæggelsesafgift for Eftertiden skulde erlægges i rede Sølv. Derhos bestemtes, at den Fordel, som kunde vindes ved Salg af det saaledes indkomne rede Sølv, skulde anvendes til Afdrag paa Laanet til Rigsbanksedlernes Indløsning, og afdrages i den Skat, der for hvert Aar blev paabudt til dette Laans Indfrielse.

Om denne Beslutning siger Jacob Aall[1], at den ikke alene satte Staten i Besiddelse af det fornødne Sølv, „men gav den endog Midler ihænde til at styre Kursens Gang, ved sin Overflod af rede Valuta. Denne Del af Statens Indtægter voksede dagligen; thi hvor betænkelig en Forhøielse i Tolden dens Udredelse i Sølv endog maatte give Anledning til, saa formindskedes dog ikke Brugen især af transatlantiske Produkter og fremmede Landes Manufakturvarer, fordi den store Konkurrense af Sælgere nedstemte Prisen, saa meget, at Konsumenten saa godt som ikke mærkede den forhøiede Told. Det var saaledes at vente, at Kursens Gang for Fremtiden ikke vilde vorde underkastet saa mange Fluktuationer, og at de Foranstaltninger, som gjordes for at bringe den tilbage til det rette Standpunkt, vilde vorde mere radikale."

---

[1] *Nutid og Fortid,* I, S. 121.

Til hvad her er meddelt, maa endnu føies en kort Oversigt over de Forholdsregler, som blev trufne til en Regulering af Toldvæsenet i Almindelighed, medens Grev Wedel var Finansdepartementets Chef. Ogsaa her fulgte han de samme Grundsætninger som for øvrigt i sin Finansstyrelse. Han søgte at slutte sig til det forud bestaaende, at bygge paa dette og at lempe paa dets Mangler, uden voldsomme Brud.

Ved Adskillelsen fra Danmark var det norske Toldvæsen fremdeles i sine Hovedtræk bygget paa den bekjendte Forordning af 1ste Februar 1797, der hovedsagelig var Grev Schimmelmanns Værk, og hvorved Monarkiet, i skarpeste Modsætning til den ældre Lovgivning, med et eneste Slag gik over til et helt nyt System, der opstillede Handelsfrihed som Regel, Handelsafspærring som Undtagelse. Ved denne Forordning blev der af den Reventlow-Schimmelmannske Regjering taget et stort Skridt fremad, til Bedste for de liberale Grundsætninger, som den hyldede paa Næringsveienes Omraade. Som Vidnesbyrd om den Aand, der omkring Aarhundredernes Skifte besjælede Monarkiets ledende Mænd, er denne Forordning særdeles mærkelig[1].

Handelen havde tidligere i begge Riger været trykket ved talrige Indførsels- og Udførselsforbud, af den mest uregelmæssige Art og ved Lovbestemmelser, der var „saa indbyrdes krydsende, at selv de øverste Myndigheder knapt nok kunde fortolke dem". Ved den nye Forordning blev der slaaet en Streg over de fleste af disse gamle Bestemmelser. Ved den lettedes den inden- og mellemrigske Handel, Afgifterne sammendroges og simplificeredes, og de ansattes efter Varernes Art og Værdi. Medens tidligere hyppig de rene Tilfældigheder havde bestemt de forskjellige Afgifters Beløb, hvilede den nye Forordning paa et gjennemarbeidet System, der var en Frugt af forudgaaende omhyggelige Undersøgelser.

Forordningen var et afgjørende Brud med den tidligere raadende Merkantilisme. I de før gjældende Toldanordninger af 1762 og 1768, der hvilede paa afgjorte Beskyttelsesprinciper, havde denne feiret sine høieste Triumfer i Danmark og Norge, som imidlertid ogsaa blev dens sidste. Aaret 1797 blev derved paa Handelslivets og Toldlovgivningens Omraade et Mærkeaar, der varslede om en ny Tids Frembrud sammen med det snart oprindende nye Aarhundrede.

Idet Forordningen af 1ste Februar 1797 fremdeles var gjældende Lov i 1814, begyndte den norske Stat sin selvstændige finansielle Til-

---

[1] Marcus Rubin, *Frederik VI's Tid,* S. 43.

værelse med en Toldlovgivning, der var en Frugt af Grev Schimmelmanns liberale Næringspolitik, og som skulde byde gode Betingelser for at udvikle og fremme den norske Handel. Den hørte ikke til den slette Del af Arven fra det gamle Fællesmonarki, og det viste sig da ogsaa, at de norske Statsmyndigheder ikke havde nogen Hast med at gjøre Forandringer i dette System, som vel stemmede med de Grundsætninger, som efter 1814 skulde raade i Statens Styrelse.

Den paa Eidsvold nedsatte Finanskomité havde ogsaa (S. 40) havt den Opgave at afgive Forslag om Toldindtægterne. Ved denne Del af sit Arbeide henholdt den sig til de Udtalelser, som den indhentede fra Finansdepartementet. Dette indskrænkede sig til at foreslaa en videregaaende Simplifikation af alle Afgifter, ved at samle disse i enkelte større Hovedgrupper og saaledes opnaa en endnu større Overskuelighed end den, som var budt efter Forordningen af 1797. Om noget Systemskifte var derimod ikke Tale. Ikke en Antydning dertil findes mellem Finanskomitéens Papirer, og i Henhold til, hvad der saaledes var fremkommet, nøiedes man fremdeles med at beholde den ældre Forordning.

Paa Stortinget i 1815—16 betragtedes denne som gjældende Norm, og de bevilgede Told- og Konsumtionsintrader skulde opkræves efter den. Det var rigtignok flere Gange paa Tale, at der kunde ventes en ny, almindelig Toldanordning, og det sees endog at være forudsat, at der fra Regjeringen skulde fremkomme Forslag om en saadan. Men der blev intet deraf. Finansdepartementet naaede i den første Tid ikke til at optage de forberedende Arbeider, og desuden kunde det slaa sig til Ro med Bevidstheden om, at det, man indtil videre havde, var foreløbig meget vel brugbart. Paa denne Maade gled man over det første ordentlige Storting.

Saafremt Forordningen af 1797 havde været det eneste Grundlag for Toldvæsenet, havde der overhovedet neppe saa snart ytret sig Behov af nogen større Forandring. Nu var den imidlertid senere suppleret og modificeret ved nyere Bestemmelser. Dels havde Erfaring godtgjort enkelte Mangler, dels havde Monarkiets finansielle Nød foranlediget flere Forhøielser i de ældre Afgifter eller Paalæg om helt nye saadanne. Videre havde de store Omvæltninger i Pengevæsenet ogsaa øvet sin Indflydelse paa Toldlovgivningen, og derhos havde Begivenhederne i 1814 vist sine Virkninger for den saakaldte *Konsumtion*, en Afgift, som hvilede paa den indenrigske Omsætning, — samt paa Omsætningen med Danmark. Denne var gjennem Freden i Kiel bleven ganske væsentlig formindsket. Til Gjengjæld var Tolden samtidig

stegen, idet de fra Danmark kommende Varer, som tidligere havde været belagt med den ringere Konsumtionsafgift, for Eftertiden maatte svare den høiere Told. Konsumtionsafgifternes Beregning var ogsaa bleven paavirket ved Skatteloven af 1ste Juli 1816, idet den havde Sammenhæng med Afgifterne af Brændevinsbrænding. Forsaavidt var Systemet ikke længere fuldt saa enkelt og overskueligt, som det fra først af var tænkt at skulle blive. Men det lod sig dog anvende indtil videre, og hvad der saa trængtes, var ikke et Systemskifte, men meget mere kun en Tilbagevenden til de samme Grundtanker, som havde baaret Forordningen af 1797.

Hvad der foreløbig mest kunde behøves, var nye Regler for Konsumtionsvæsenet, der var væsentlig forrykket ved Adskillelsen fra Danmark. Konsumtionen, der faldt i to Hoveddele, Formalingsafgiften og Indførselsafgiften, var en lidet tidsmæssig Afgift, som det allerede kunde være besynderligt at se opretholdt af det tidligere Monarkis Finansminister. Grev Wedel var den ikke huld. Han ønskede helst at kunne se den helt afskaffet, da den var et Paalæg, hvorved der klæbede mangehaande Ulemper. Men under den finansielle Nødstilstand vovede han ikke at foreslaa dens Ophør, ikke engang ved at byde en tilsvarende Forhøielse af Tolden.

Under Forhold som de, hvori Norges Finanser befandt sig, vilde det ogsaa været yderst risikabelt at kaste bort nogen Indtægt, om den end var aldrig saa ringe. En Ophævelse af Konsumtionen vilde derhos paabyrde Staten en Udgift ved Pensioneringen af de ved den ansatte Betjente. Folket var nu engang vant til Konsumtionen, og da kunde den helst foreløbig vedblive.

Imidlertid tiltrængte den Regulering, og i den Anledning udkom der under 28de September 1816 en provisorisk Anordning om Konsumtionsvæsenet, med nye Tarifer for Konsumtionsafgifterne. Men ved Siden deraf havde Grev Wedel sit Blik fæstet paa en almindelig Revision af det hele Told- og Konsumtionsvæsen. En saadan blev forberedt, og som Resultat deraf kunde der ved en kgl. Proposition af 19de Juni 1818 forelægges et Udkast til en ny Lov om dette Emne for det da forsamlede Storting. Allerede i Forveien var den provisoriske Konsumtions-Anordning tilstillet dette.

Stortinget kom dog, af Mangel paa Tid, ikke til at behandle Loven, og da det opløstes, var man i Grunden lige nær. Da anbefalede Grev Wedel at lade Loven udgaa som provisorisk Anordning, hvilket da ogsaa skede. Saaledes fremkom den provisoriske Anordning

om Told- og Konsumtionsvæsenet af 7de December 1818, der var bygget paa de samme Grundsætninger som den kongelige Proposition. Derimod vedtoges en særskilt Lovbeslutning om Konsumtionen, der fik Sanktion.

Saavel Propositionen som Anordningen var affattede efter de almindelige Principer, som havde været raadende siden 1797, og som nu erkjendtes at være de for Norge mest hensigtsmæssige. Her kunde ikke tænkes paa nogen Tilbagevenden til det gamle Prohibitivsystem, med dets mange Forbud mod Indførsel og mod Udførsel. Af saadanne var der i den nu vedtagne Lovgivning kun et ganske ringe Faatal. For øvrigt var der lagt til Grund de samme Principer, som Grev Wedel havde forelagt for Finanskomitéen i 1815, om en mere gjennemført Simplifikation. Det var intet helt nyt, kun en Udvikling med større Konsekvense ved de Principer, som tidligere havde faaet raade. Dette var, hvad Tiden krævede. Ingen fuldstændig Omstøbning af det, som engang var det bestaaende, intet Brud med det gamle, kun Udjævning og Tillempning, for saaledes at naa frem til en Ordning, der kunde blive bestaaende for længere Tid.

Grundlaget var givet. Det var det gamle, allerede i en Aarrække prøvede. Paa dette skulde der saa langsomt, men sikkert bygges videre, fremad mod en Tid, da der kunde gjennemføres andre Forandringer og Forbedringer.

Men det gik her som ofte ellers med Grev Wedels finansielle Foranstaltninger. Hans forsigtige, alle Hensyn afveiende Planer blev misforstaaede, maaske endog tildels forsætlig miskjendte, og det ser ud, som om de samme fiendtlige og hadefulde Kræfter, der jævnlig forfulgte ham, ogsaa her søgte en Anledning til at komme ham tillivs og ramme ham, medens han stod midt oppe i sit Arbeide, optagen af dette.

Toldanordningen fandt ikke udelt Bifald. Snart fremkom der i *Nationalbladet* (Hefte 14, S. 97 flg.) en skarp Kritik af den, om hvilken det ikke er urimeligt at antage, at den var forfattet af Mariboe. Denne Kritik anerkjendte de ædle Grundsætninger, der havde ligget til Grund for den ældre Forordning af 1797, og havde meget velvillige Ord at ofre paa disse. Men samtidig mente dens Forfatter, at netop denne Forordning havde maattet udarbeides under stadig Hensyntagen til en hel Mængde Forhold, som det faldt vanskeligt at forene. I 1797 havde man skullet bringe det hele Monarki ind under et og samme System, hvorved i flere Tilfælde dets ene Del havde maattet bringe Ofre for

de øvriges Vel. Men nu var der alene at tage Hensyn til Norge, og da skulde, efter Forfatterens Mening, meget kunnet være anderledes affattet.

Fornemmelig fandt han Komsumtionen trykkende, som en Afgift, der i sine Virkninger blev en Særskat paa Byerne. Han saa i dens Bibeholdelse et stort Feilgreb, og anbefalede, at den maatte ophæves, som et Middel til at hjælpe Byerne op af den Vanmagt, hvori de var nedsunkne.

Nationalbladets Forfatter gik i sin Ensidighed saa vidt som til at paastaa, at hvis Konsumtionen fik vedblive og Stortinget bifaldt den provisoriske Anordning med de Straffe, den fastsatte for Overtrædelses-tilfælde, da vilde, saafremt Loven blev opretholdt i sin Strenghed, „Tugthuset med Frygten derfor gjøre Byerne øde og Borgerne brød-løse“.

Med en saadan Kritik maatte der skydes over Maalet. Allermindst var den istand til at ramme Grev Wedel, og hans Angriber kunde ved at læse de kongelige Meddelelser til Stortinget i 1818 have forvisset sig om, at Finansdepartementets Chef ikke var nogen Velynder af Konsumtionen. Det var alene de vanskelige finansielle Forhold, som bragte ham til at foreslaa dennes Opretholdelse. Han havde desuden allerede nu indskrænket og simplificeret Konsumtionen og derigjennem taget det første Skridt til dens Ophævelse.

Grev Wedels Toldsystem fandt desuden senere hen Tilslutning af de følgende Storting. I 1821 var det ikke nogen principiel Modstand, der gjorde, at der ikke kunde udfærdiges nogen sanktioneret Lov. Det var kun en enkelt Bestemmelse i Stortingets Beslutning, der blev funden uantagelig, og som voldte, at denne ikke blev sanktioneret[1]. Man blev ogsaa i 1821 Vidne til en Gjentagelse af Fremgangsmaaden fra 1818, at der udfærdigedes en provisorisk Anordning, der i det væsentlige var en ny Udgave af den forrige, alene i enkelte Dele

[1] Da Stortingets Beslutning om Told- og Konsumtionsvæsenet var negtet Sanktion, blev der fra Finansdepartementet fremlagt Udkast til en dermed overensstemmende provisorisk Anordning, dog med Udeladelse af de Bestemmelser, som havde bevirket Sanktionsnegtelsen. Dette Udkast fandt ikke Kongens Bifald. Derimod satte han paa ny i Kraft, kun med nogle faa Undtagelser, de Bestemmelser, som indeholdtes i de ældre provisoriske Anordninger af 7de December 1818 og 5te August 1819, samt i de kgl. Resolutioner af 30te Juli, 3die August og 16de November 1819, 31te Januar, 23de Juni og 26de Juli 1820 (Protokol over afgjorte Sager for 25de August 1821 i Statssekretariatets Arkiv).

ændret efter Stortingets Vink. I 1824 kom der endelig istand en Lov, som atter var en Gjentagelse af den provisoriske Anordning fra 1821, med mindre Ændringer.

Tiltrods for den nedsættende Kritik havde altsaa Grev Wedel seiret. Hans Synsmaader, der igjen sluttede sig nær til de Schimmelmannske, havde fundet den mest paatagelige Tilslutning fra Stortingets Side, og de blev indtil 1842 Grundlaget for hele den norske Toldlovgivning. Konsumtionen var beholdt — som et Nødmiddel, det endnu var risikabelt at skyde tilside, uden at det mærkedes, at Tugthusene af den Grund havde faaet flere Beboere, eller at Byerne blev øde og deres Borgere brødløse. Spaadommen var gjort tilskamme.

Det kunde heller ikke være tvivlsomt, at man her befandt sig paa den rette Vei, og at de samme Principer, der i 1797 havde seiret for Danmark og Norge, fra 1815 ogsaa maatte erkjendes at være de, hvilke heldigst lod sig anvende som Basis for den særlig norske Toldlovgivning. Netop den fremkomne Kritik maa siges at have bevist Rigtigheden heraf, idet den begyndte med at yde Principerne sin Tilslutning og med at skjænke „syvende Christian“ sin Anerkjendelse, endog paa hans Ministres Bekostning, de, som dog faktisk havde udarbeidet Forordningen af 1797, — medens den for Angrebet paa Grev Wedel havde været nødsaget til at tage Hensyn til de rent underordnede Spørgsmaal, til Straffebestemmelser o. lign., som blot havde lidet at bestille med Principerne.

Idet Toldens Beløb fra 1819 begyndte at stige, fik den en forøget Betydning. Den blev den største Statsindtægt, og det blev ved dens Vækst muligt at balancere Statsregnskaberne, trods de store Skatterestanser. Ogsaa i denne Henseende lod der sig indvarsle en ny Tid, hvori Afskaffelsen af de direkte Skatter kunde sættes som endeligt Maal for den finansielle Politik.

XIII.

GREV WEDEL UNDER DEN POLITISKE KRISE I 1821.

Opgjøret med Danmark havde i 1819 fundet en Ordning, der var til Norges Fordel[1]. Men der krævedes endnu for helt at kunne opfylde den afsluttede Overenskomst et Samtykke fra Stortingets Side til Udredelsen af de ved den bestemte Udtællinger. I Løbet af 1820 var der i Norge oparbeidet en stærk Uvilje mod dette Opgjør, og det udtaltes uden Omsvøb, at det fik være Sveriges, ikke Norges Sag at betale de Summer, som nu skyldtes Danmark. Hvorledes det skulde lykkes at vælte denne Gjældsbyrde over paa det andet Rige i Unionen, stod dog ikke klart for nogen. Man havde visse uklare Forestillinger om, at en kraftig Protest, en Tilkjendegivelse af et bestemt *non possumus* maatte være tilstrækkelig.

I denne Henseende var imidlertid den raadende Opfatning aldeles feilagtig. Saalænge Norge opfyldte sine Forpligtelser, var Opgjøret helt igjennem en Sag, der alene vedkom de to Stater, det nærmest gjaldt. Men som det var ordnet i 1819, var det blevet til under et Pres fra de fem enige Stormagters Side. Hvis Opgjøret ikke var kommet istand, vilde disse have grebet ind. De havde nu vedvarende sin Opmærksomhed henvendt paa denne Affære, og saafremt der fra Norges Side reistes nye Vanskeligheder, vilde Sagen være bragt tilbage paa det tidligere Standpunkt, hvor der kunde ventes Indgriben af de fem Staters mægtige Forbund. Norges finansielle og politiske Selvstændighed kunde da let blive sat paa Spil. Kongen havde i 1819, forinden Opgjøret kom

[1] Smlgn. Bind III, S. 241 flg.

istand, talt advarende Ord om Følgerne af da at unddrage sig en billig Ordning. Han havde forklaret, at Norge nu bestemte over sin egen Selvstændighed. Men i den utaalmodige og haarde Form, hvori disse Ord blev fremsatte, fandt de neppe den rette Forstaaelse[1].

Imidlertid tegnede Stillingen i Norge sig stedse mere ugunstig for en mindelig Afgjørelse. Opinionen for at vælte Byrderne over paa Sverige blev stærkere og groede sig dybere ind. I store Kredse blev det som et Dogme, at Norge med fuld Ret kunde sige Nei, naar der spurgtes om at paatage sig de i 1819 fastsatte Udtællinger til Danmark, og at deraf ikke vilde komme nogen ubehagelige og farlige Følger. Regjeringen kunde her ikke rette Opinionen.

Mellem Kongen, Statholderen og Grev Wedel var Stemningen stadig bleven mere tilspidset. Det norske Statsraad blev ovenikjøbet senere hen, under Bodøsagen, gjennem en unødig vakt Strid om Formaliteter, irriteret over Udenrigsministeren og saa med Mistillid paa dennes Forholdsregler[2]. Dette skulde ikke forbedre Udsigterne. Regjeringens egen Handleevne blev paa denne Maade ikke lidet forringet. Den stod med Mistillid mod Kongen og mod Stortinget.

Statsraad Motzfeldt har i sine Vennebreve til Stiftamtmand Christie skildret de alt andet end lyse og tillidsfulde Følelser, hvormed han saa Fremtiden imøde. Det var for Stortinget et stort Tab, at Christie ved Valget i 1820 definitivt havde trukket sig ud af det offentlige Liv. Han, som om Høsten 1814 havde baaret den væsentligste Del af Arbeidet og med sin *bon sens* forstaaet at finde den Traad, der kunde lede ud af alle Vanskeligheder, og som derefter i 1815—16 og 1818 havde grundlagt den parlamentariske Forretningsorden, var træt af at blive haanet og udskjældt som den Ræv, der alene skulde tænke paa egen Fordel. Bagvaskelsen havde mod ham kanske været endnu mere intens end mod Grev Wedel og kanske iklædt sig endnu raaere Former. Nu sagde han sit endelige Nei, og naar han som Paaskud dertil anvendte sin nedbrudte Helbred, var det ikke ugrundet. Christie var mere af en Levemand; han havde til samme Tid baaret et anstrengt Arbeide og nydt Livets Glæder, hvilket nu saa smaat viste sine Følger. Den engang kjæmpestærke Mand maatte holde sig mere tilbage.

Men idet han nu blev hjemme, var dette et stort Tab for Stortinget i 1821. Man savnede her Christies store Auktoritet, med hans

---

[1] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser*, S. 217.
[2] Smlgn. Bind III, S. 248 flg.

ledende og samlende Evne. Mellem de valgte var der rigtignok ikke faa Mænd med anseede Navne, adskillig parlamentarisk Øvelse og stor Dygtighed, som JACOB AALL, Høiesteretsassessor ANDREAS ARNTZEN, Brødrene FALSEN, CHRISTIAN MAGNUS og CARL, INGELBRECHT KNUDSSØN, Amtmand VALENTIN SIBBERN o. a. Men Ulykken var, at Stortinget ved Siden af dem havde mange letlivede Elementer. Statsraad Motzfeldt[1] har betegnet dem som „uduelige og tildels uværdige Personer", og han udtalte paa Forhaand sin Frygt for, at de kunde fremkalde overilede Beslutninger. Motzfeldt havde derved især for Øie, at disse Beslutninger muligens vilde give Sverige Paaskud til Indblanding. Men han tog deri forsaavidt Feil, som det i Tilfælde vilde blive de fem store Magters Forbund, der kunde komme til at tage Initiativet. Resultatet maatte dog blive det samme.

Opgjøret med Danmark var her det store Midtpunkt, hvoraf Situationens fortsatte Udvikling var afhængig. Hoveddokumentet var den kongelige Proposition af 27de December 1820, i hvilken det foresloges for Stortinget at give Kongen Bemyndigelse til at udfærdige Obligationer med tilhørende Coupons for de Danmark, fra 1ste Juli 1821 skyldige Afdrag og Renter[2].

For Stortinget var det en vanskelig Sag at træffe sin Afgjørelse. Der var jo mange Hensyn, fremfor alle andre Hensynet til Fædrelandets ringe økonomiske Evne. Saa trak det længe ud, medens der førtes underhaands Forhandlinger mellem Statholderen og enkelte af Stortingets Medlemmer. Kongen greb derhos oftere ind ved at tilstille Stortinget Reskripter, hvori han indtrængende anbefalede at antage de fremsatte Forslag og at vælge de Midler, han havde anvist til at betale Danmark dets Tilgodehavende. Et af disse var at laane 600 000 Spd. af Norges Banks Sølvfond.

Til en Begyndelse syntes det særdeles vanskeligt at opnaa en Anerkjendelse af Forpligtelserne til Danmark. Stortingets Flertal formelig vægrede sig ved at se, hvilke Farer det kunde bringe over Landet. Men under de langvarige Forhandlinger havde CHR. M. FALSEN alt mere nærmet sig Kongens og Statholderens Meninger og ydede nu sin Medvirkning til at overbevise Stortingsmændene om, hvilke Følger en Vægring kunde faa. Hovedfortjenesten for at have aabnet deres Øine maa dog tillægges Grev Sandels. Det var her en Situa-

[1] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 123.
[2] *Storthings-Forhandlinger, 1821,* I, April, S. 1—6.

tion, der var som lagt tilrette for ham, efter de Principer, Kongen og han havde hævdet for Statholderstyrelsen.

Det holdt haardt. Men det lykkedes at faa skudt tilside alle Planer om at forkaste Gjældsforpligtelsen eller henvise den til Sverige. I et natligt Møde mellem den 29de og 30te Mai vedtog Stortinget med stort Flertal, 54 mod 21 Stemmer, at Norge alene skulde tilsvare Gjælden til Danmark. Derimod var det ikke med det samme erkjendt, at denne Gjæld maatte betales i Løbet af ti Aar, som det var bestemt ved Konventionen af 1ste September 1819. Saalænge ikke dette var skeet, kunde ikke Konventionen siges at være helt anerkjendt, og dermed var fremdeles den Mulighed ligefuldt forhaanden, at Femmagtsforbundet kunde finde Anledning til at blande sig i Norges indre Forhold[1].

Til samme Tid havde derhos en anden Sag, der vakte stor Opsigt, været under Behandling. Det var Lovforslaget om at ophæve den arvelige Adel, — ogsaa dette en Sag, der lidet tog sig ud i Femmagtsforbundets Øine, men dog ikke af den Betydning som Opgjørssagen.

Adelsloven havde paa denne Tid allerede sin Historie. Forslaget om Adelens Afskaffelse var en Frugt af den almindelig raadende liberale Opfatning af Samfundsordenen. Men det kan heller ikke betvivles, at deri tillige har blandet sig ind andre Hensyn, deriblandt Ønsket om at kunne komme Grev Wedel personlig tillivs[2].

Hvad denne selv angik, da havde han i yngre Aar udtalt sig meget haanlig om sine Standsfæller og ment, at de fik finde sig i at være som andre Mennesker[3]. Under det overordentlige Storting i 1814 havde han anvendt sin Indflydelse hos de kgl. Kommissærer for at bevæge dem til at erkjende og opretholde Eidsvolds-Grundlovens Forbud mod Oprettelse af ny Adel[4]. Det var et Punkt, hvorpaa han ikke ønskede at holde nogen Indsats.

Senere var der i 1816 vedtaget en Lovbeslutning om Ophævelse af de adelige Rettigheder, dels øieblikkelig, dels ved de dalevende Adelsmænds Død. Denne blev dog ikke sanktioneret. Sagen fore-

---

[1] Her kan i Almindelighed henvises til *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 114—207.
[2] Smlgn. Christian Frederiks Vidnesbyrd, Bind II, S. 195.
[3] Smlgn. Bind I, S. 258.
[4] Forfatterens Samling af Aktstykker, *1814. Det første overordentlige Storthing,* S. 146.

droges i Statsraadet af Treschow. Grev Wedel deltog ikke i dens Behandling.

I 1818 fremsattes det gamle Forslag paa ny uden Forandring og blev derefter gjentaget. Denne Gang foredroges Sagen af Statsraad Sommerhielm, medens Treschow havde Forfald og Grev Wedel ikke selv deltog i dens Behandling. Kongen udsatte foreløbig Afgjørelsen af Lovens Sanktion. Det var et vanskeligt Spørgsmaal, og det kunde, hvis Sanktion negtedes, med Grund forudsees, at den to Gange vedtagne Beslutning vilde blive fremsat paa ny i 1821, og at da Grundlovens § 79 kunde komme til Anvendelse.

Forinden Beslutningen om Udsættelse var bleven bekjendt i Christiania, bestemte Grev Wedel sig for at rette en Henvendelse til Kongen, hvori han erklærede sig villig til paa visse Vilkaar at opgive de væsentligste af de Rettigheder, hvoraf han som Lensgreve var i Besiddelse. Han formulerede dette sit Tilbud i en Skrivelse til Kongen, dateret Christiania 11te Juni 1818, der lyder saaledes[1]:

„Ligesom enhver Borger i en velordnet Stat har Ret til at vente, at ikke nogen af hans lovligen erhvervede Rettigheder fratages ham uden som Følge af hans Forbrydelser, saaledes bør Staten ogsaa kunne haabe af sine Borgere, at de frivilligen opofre de Rettigheder, som de finde sig overbeviste om at staa i Strid med nogen af Statens væsentlige Øiemed eller vigtige Indretninger.

Denne min Overbeviisning har foranlediget dette mit underdanige Andragende. Jeg har nemlig fundet, at de af mine Forfædres velerhvervede Rettigheder, som ved Arv ere komne i min Besiddelse, ifølge hvilke jeg ved Fødselen er berettiget til at besørge eller lade besørge samtlige Under- og Over-Øvrigheds Forretninger i Jarlsberg Grevskab og til at have en vigtig Indflydelse paa Besættelsen af Overbirkedommer og Sorenskriver Embederne — kunne, uagtet Erfaringen ikke har givet nogen billig Anledning til Klage over nærværende Indretning, dog synes at stride imod den Garanti for Lovenes upartiske Udøvelse og Anvendelse, hvorpaa samtlige Deres Majestæts Undersaatter kunne gjøre Fordring ifølge begge de forenede Rigers Grundlove. Ledet af disse Betragtninger vover jeg herved underdanigst at nedlægge for Deres Majestæts Throne følgende Erklæring:

Jeg er villig til, naar Deres Majestæt naadigst befaler det, for bestandig at frasige mig:

[1] Original i Rigsarkivet, nyere Afskrift paa Jarlsberg.

a, min Ret til at bestyre eller lade bestyre Amtmands Forretningerne i Jarlsberg Grevskab med Alt, hvad deraf er en Følge;

b, min Ret til at beskikke Amtsforvalter eller Foged i Jarlsberg Grevskab;

c, min Ret til at udnævne Auctionsdirecteur i Jarlsberg Grevskab;

d, det mig tilkommende *jus proponendi* i Henseende til Overbirkedommer og Sorenskriver Embederne i Jarlsberg Grevskab;

e, den mig tilkommende Skattefrihed eller Godtgjørelse for 300 Tønder Hartkorn til Beløb 580 Specier aarlig, da jeg antager, at denne Skattefrihed eller Godtgjørelse svarer til den Forpligtelse at udføre Øvrigheds Forretningerne m. m.

Alt paa følgende Betingelser:

a, at Deres Majestæt ved passende Ansættelse i kongeligt Embede naadigst holder nuværende Overbirkedommer, Over-Inspecteur og Auctionsdirecteur i Jarlsberg Grevskab Nilsen og nuværende Amtsforvalter i Jarlsberg Grevskab Nielsen, som ere almindeligen bekjendte for udmærket retskafne, indsigtsfulde og duelige Mænd, fuldkommen skadesløse for alt Tab i Anledning af de Forandringer, som Deres Majestæt ifølge denne min Erklæring naadigst maatte behage at befale, hvorved anmærkes, at til den Sidstnævntes Ansættelse nu tilbyder sig en passende Leilighed, naar det maatte behage Deres Majestæt naadigst at forunde ham det nu ledige Sorenskriver Embede i Jarlsbergs søndre District;

b, at det District, som nu indbefattes under Benævnelsen Jarlsberg Grevskab, for bestandig beholder dette Navn;

c, at den eller de Embedsmænd, som herefter vorde beskikkede til at besørge Oppebørselen af Statens Indtægter i Jarlsberg Grevskab, for bestandig paalægges paa samme Maade som Amtsforvalteren hidtil har besørget det, at oppebære og i rette Tid til Greven at betale de grevelige Rettigheder og Indkomster, forsaavidt de ikke hidrøre fra Gaarde, som ere i Grevens Besiddelse, samt derfor til ham at aflægge aarligt Regnskab.“

Det var et klogt og uegennyttigt Tilbud, som her blev gjort. Alligevel kunde det vanskelig modtages efter Ordene. En saadan Forandring maatte, for at være helt gyldig, bekræftes paa en mere bindende Maade end ved et mindeligt Arrangement mellem Kongen og Lensgreven. Det omhandlede heller ikke de noget tilsvarende Rettigheder, som var tillagte Besidderen af Baroniet Rosendal, m. m., og endelig kunde de til den eventuelle Frasigelse knyttede Betingelser

neppe i sin Helhed antages. Kongen kunde dog ikke paa Forhaand give sit Tilsagn om de ønskede Embedsbesættelser.

Sommerhielms Indstilling gik ud paa at negte Sanktion, og dertil havde Statholderen sluttet sig. De øvrige Statsraader anbefalede Sanktion, tiltrods for de Mangler, hvorunder den gjentagne Lovbeslutning led.

Den 9de Juli 1818 tilkjendegav Kongen i Statsraad sin endelige Beslutning. Resolutionen[1] lød saaledes:

„Hs. Majestæt finder ikke tjenligt for Tiden at sanktionere Beslutningen, saaledes som den underdanigst er høistsamme forelagt; derimod vil Hs. Majestæt ikke være utilbøielig til nærmere at tage under naadigst Overveielse, naar et nyt Forslag indkommer, der ene angaar Indskrænkningen eller Afskaffelsen af alle de blandede Forrettigheder, som Grever, Baroner og andre Adelsmænd maatte være i Besiddelse af, og som de udøver i Anledning af og paa deres Eiendomme, saasom:

1, Rettigheden at udnævne eller foreslaa geistlige eller civile Embedsmænd paa deres Godser.

2, Sigt og Sagefalds Retten, imod at den Forpligtelse ophæves, at lade Forbrydere paa deres Godser tiltale og afstraffe. —

3, Ophævelsen af den Grever og Baroner tilkommende Skatte- eller Tiendefrihed, for deres Hoved Gaardes Taxter, samt for et vist Antal underliggende Bønder Gods saavelsom den Skatte- eller Tiendefrihed, der tilkommer adelige Sædegaards Eiere for deres paaboende Hovedgaarde; —

og overlader Hs. Majestæt til Stortinget at bestemme den Erstatning for Tabet af disse Rettigheder, som billigen kan tilkomme Eierne og tillige være Skadesløsholdelse for deres Efterkommere."

I denne Resolution var angivet et nyt, reelt Grundlag for videre Forhandlinger om de adelige Privilegier. Grev Wedels Tilbud maa have øvet Indflydelse paa dens Indhold. Men udover dette tog Kongen ikke Hensyn til hans Forslag.

I en anden Protokollation fra samme Statsraad[2] heder det:

„Den Kongl. norske Regjering indstiller under 16de Juni d. A.,

a, at det maatte behage Deres Majestæt naadigst at antage Statsraad Grev Wedel Jarlsbergs om Frasigelse af adskillige af hans Rettig-

---

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 9de Juli 1818 (Resol. No. 2970), i Statssekretariatets Arkiv. *Rigstidenden* for 1818, No. 61.

[2] Statsraadets Resolutionsprotokol for 9de Juli 1818 (Resol. No. 2990) i Statssekretariatets Arkiv.

heder underdanigst gjorte Tilbud, forsaavidt disse ikke i visse Dele maatte ansees at bortfalde, saafremt Stortingets Beslutning af 16de Mai d. A. angaaende Adelens Rettigheder af Deres Majestæt naadigst sanktioneres; —

b, at det ligeledes maatte behage Deres Majestæt at tilkjendegive Statsraad Grev Wedel Jarlsberg Deres Majestæts særdeles og naadigste Velbehag i Anledning af den Uegennyttighed og det Fædrelandssind, som han ved bemeldte Tilbud saa umiskjendelig har lagt for Dagen; —

c, at det maatte behage Deres Majestæt at meddele Statraad Grev Wedel Jarlsberg naadigst Forsikring om, at de af ham, med Hensyn til det gjorte Tilbud underdanigst anførte Betingelser skal vorde opfyldte;

d, at i Overensstemmelse hermed Amtsforvalteren i Jarlsberg Grevskab Nielsen naadigst maa udnævnes til Sorenskriver i det nu ledige Sorenskriveri i Jarlsbergs søndre Distrikt; —

samt endeligen, ifald dette finder naadigst Bifald,

at det naadigst maa tillades den norske Regjering, snarest muligt at forelægge Deres Majestæt de nærmere underdanigste Forslag til Foranstaltninger, som maatte ansees fornødne med Hensyn til de Forandringer, som ovennævnte Tilbuds naadigste Antagelse maatte foranledige betræffende Embedsforretningernes Betyrelse og Embeders Besættelse m. v.

Herpaa behagede Hs. Majestæt naadigst at resolvere:

Denne Sag udsættes."

At Kongen netop paa denne Tid har været lidet villig til at udtale, i ostentativ Form, sin særdeles Tilfredshed med Grev Wedel, er rimeligt nok. Men hans Vægring ved at antage det fremkomne Tilbud var berettiget, navnlig med Hensyn til Post *c* i Regjeringens Indstilling. Saa maatte det foreløbig staa hen. Da det nærmede sig mod Tiden for det næste Stortings Sammentræden, blev Sagen atter tagen op. Denne Gang blev den forberedt af Statsraad Treschow, som efter adskillige Omarbeidelser endelig fandt en Form, der tilfredsstillede Kongen.

Saaledes kom der i 1821 at foreligge for Stortinget ogsaa en kgl. Proposition om Adelen[1]. I denne gjordes der udtrykkelig opmærksom paa, at Kongen ikke principielt var stemt imod Adelens Afskaffelse, og at det ikke var af denne Grund, der i 1816 og 1818 var negtet Sanktion

[1] *Storthings-Forhandlinger for 1821,* I, April, S. 221 flg.

paa de da vedtagne Lovbeslutninger. Det var, under Henvisning til den første Resolution af 9de Juli 1818, Kongens Ønske at slutte et Kompromis, hvorved alene Adelens blandede Rettigheder skulde afskaffes, og da mod Erstatning for disses Tab.

Dernæst henvistes der til Samtidens politiske Forhold: „— — — saaledes bør i alle Tilfælde Tidspunkten for en Forandring i en, ei alene fra de ældste Tider i Norge indført, men fast i alle Lande endnu gjældende Indretning vælges med Varsomhed og med Hensyn ei alene paa dette Rige, men ogsaa paa andre Stater. Den nuværende Tid synes dertil ingenlunde at være den beleilige. Den Gjæring i Gemytterne, den Strid og Mistro imellem de forskjellige Borgerklasser, Adel og Ikkeadel, der just nu viser sig i flere af Europas hidindtil mest blomstrende Stater, lader formode, at et saa afgjørende Skridt, som de foreslagne Bestemmelser angaaende Adelens Rettigheder her i Riget, vilde tildrage sig megen Opmærksomhed i andre Lande, og at det kunde gjøre et for Norge mindre fordelagtigt Indtryk, endog paa Stater, med hvilke dette Rige staar i politisk Forbindelse, er saa meget mere at befrygte, da saadanne Bestemmelser som de i Stortingets omhandlede Beslutning, altid vil synes ubillige mod de Familier, som derved taber Forrettigheder, de hidindtil er i lovmedholdig Besiddelse af. Norge er ved Rigets Grundlov et selvstændigt og uafhængigt Rige; men dette, ligesom de allerstørste Riger, bestaar kun i Forening med alle øvrige. Andre Nationers Domme om vore Love, om vor Retfærdighed og om vor Visdom, kan overalt ingenlunde være det norske Folk ligegyldigt. Det Lys, som Erfaringen og stedse fortsatte, endnu ikke tilendebragte, Undersøgelser alt mere udbreder over alle vigtige, især Statskunstens Gjenstande vil i rolige Tider sætte istand til, ogsaa om denne Sag at fatte en sikrere og modnere Beslutning, end det nu er muligt."

Paa disse Præmisser henstillede nu Carl Johan til Stortinget at udsætte Adelslovens Afgjørelse til et senere Tidspunkt, men erklærede dog, at der efter hans Opfatning ikke var noget til Hinder for, „at Folkets Repræsentanter tager under Overveielse, hvorvidt det skulde være passende at afskaffe de Lensrettigheder, der staar i Strid med de Hovedgrundsætninger, paa hvilke vor Samfundsforening hviler." For dette Tilfælde foreslog han, at der tilstodes Eierne af Lensgodser Erstatning for deres Tab.

Tilsidst indeholdt Propositionen den særdeles vigtige Meddelelse, at hvis Stortinget fandt det rigtigt nu at skride til en Afgjørelse og det i Form af uforandret Gjentagelse af Beslutningerne fra 1816 og 1818, da

vilde Kongen ikke negte sin Sanktion; men han forudsatte derved tillige, at Stortinget vilde „være betænkt paa at bestemme den Erstatning, som ifølge Billighed, Retfærdighed og Konstitutionens 105te Paragraf bør tilflyde dem, som ved denne Beslutning vorder lidende“.

Her foreligger Kongens principale Standpunkt i en grei Form, hvis sande Mening overhovedet aldrig skulde kunne miskjendes, mistydes eller misforstaaes. Han er villig til at bøie sig for enhver Beslutning af Stortinget og vil ikke modsætte sig dettes Ønsker i den foreliggende Sag; han er endog villig til at sanktionere den tre Gange gjentagne Lovbeslutning, saafremt blot Stortinget til samme Tid erklærer sig villigt til at opfylde samme Grundlovs § 105: „Fordrer Statens Tarv, at nogen maa afstaa sin rørlige eller urørlige Eiendom til offentligt Brug, saa bør han have fuld Erstatning af Statskassen.“

Der paafulgte ogsaa her langvarige Forhandlinger, hvorunder Grev Sandels udviklede sin hele diplomatiske Evne, og tilsidst var meget nær ved at opnaa et knebent Flertal for en Udsættelse. Dette mislykkedes dog, og Beslutningen fra 1816 og 1818 blev uden Forandring gjentagen af Odelstinget den 26de April og af Lagtinget den 9de Mai. Umiddelbart efter blev Sanktionsspørgsmaalet, 16de Mai, behandlet af Regjeringen, hvor Grev Wedel og Sommerhielm som Adelsmænd fratraadte. Justitsdepartementets Chef, Statsraad Diriks, foredrog Sagen og indstillede Beslutningen til at sanktioneres. Til ham sluttede sig Statsraad Motzfeldt. Statholderen og Statsraad Treschow fandt derimod, at Beslutningen stred mod Grundlovens Aand og ikke burde sanktioneres. Statholderens Stemme gjorde Udslaget, og saaledes konkluderede Regjeringens Indstilling (dateret 17de Mai 1821) med at fraraade Kongen at forsyne denne Beslutning med sin Underskrift[1].

Situationen var derved bleven spændende. Overalt spurgtes der, hvad Kongen vilde gjøre. Der forelaa fra ham flere senere Udtalelser, hvorved han havde villet forklare Stortingets Medlemmer, hvad det her gjaldt. Udtrykkene var i disse stærkere, Tonen mere indtrængende.

[1] Statsraadets „hemmelige Protokol“ 1821 — 18de Juli 1837 i Statssekretariatets Arkiv. Det var allerede i Juni 1817 besluttet at indrette en særegen Protokol, hvori man kunde indføre alle de Sager, som det var af Vigtighed at holde ganske hemmelige, og som skulde forvares under Statssekretærens personlige Varetægt. Den ældste Protokol af denne Art, som nu er bevaret, er dog først 16de Mai 1821 autoriseret af Statholderen, og den første deri refererede Sag er den, som angaar Stortingets Beslutning om Adelens Ophævelse. Saavel Forhandlingerne som den endelige Indstilling er der indtagne *in extenso.* — Smlgn. *Grev Sandels's Statholderskab*, S. 154.

Men der var dog overalt den samme Traad, — Villighed til at sanktionere Beslutningen ogsaa efter tredie uforandrede Gjentagelse, — kun at Kongen ønskede fastsat en Erstatning for dem, som led Tab ved en saadan Lovs Ikrafttræden. Tildels var disse Forklaringer fremkomne paa Foranledning af enkelte Stortingsmænd[1]. Hvad selve Adelen angik, havde Kongen ingen personlig Indsats. Men han hævdede sin Fortolkning, at en Lovbeslutning, hvormed der ikke nøie var sammenknyttet en Beslutning om at yde de skadelidende fuld Erstatning for deres Tab, maatte ansees som stridende mod Grundloven, — at han af den Grund ikke kunde give sin Sanktion, ja, at den fattede Beslutning overhovedet ikke kunde efter Grundlovens § 79 blive Lov.

Om den Fortolkning var rigtig, — om Kongen havde Midler, anviste ved Grundloven, til at opretholde den, det maa her blive helt underordnede Spørgsmaal. Saadan var nu engang Kongens Opfatning, som han baade i Februar og i Mai var bestemt paa at hævde, og det var i denne Opfatning, Faren laa for en Kollision mellem Statsmagterne. Men det var tillige for Stortinget en let Sag at undvige denne Kollision. Saa skede da ogsaa.

I de Maaneder, hvori Stortinget havde været samlet, havde det fra Kongen modtaget Anvisninger og Forslag om at sætte Riget i Forsvarstilstand, idet en Underkjendelse af Konventionen med Danmark og en mod Femmagtsforbundets Principer stridende Beslutning om Adelen kunde antages at ville foranledige en Indskriden fra Stormagternes Side. Det var de store Fyrstekongressers og den væbnede Interventions Tid. Europas nye selvbestaltede Areopag holdt godt Udkig.

Mod denne politiske Overdomstols mulige Overgreb troede Carl Johan at maatte værge sig, medens der endnu var Tid. I den af Grev v. Engeström udfærdigede Cirkulærnote af 1ste Juni, der tilstilledes Kongens Sendebud ved de fremmede Hoffer, lod han forklare, at hvad der end kunde hænde, saa var han istand til at ordne alt, og at det sidste Middel kunde blive en Omdannelse af den norske Forfatning i en mere monarkisk Aand[2]. Den 3die Juni modtog Kongen Meddelelse om, hvad Stortinget i Natmødet 29de—30te Mai havde besluttet om Opgjørssagen, og dette lettede Stillingen ikke saa lidet. Saafremt der til samme Tid havde været Anledning til at tilbageholde Cirkulærnoten, vilde denne sikkerlig have faaet en anden Form. Men det var nu umuligt.

[1] *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 142.
[2] *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 180 flg.

Juni og Juli Maaneder optoges af Forhandlinger, der endte med at give Stortingets tidligere Beslutninger en saadan Skikkelse, at de blev antagelige for Kongen. Dels i Reskripter, stilede til Stortinget, dels gjennem sine Breve til Statholderen, gjorde i denne Tid Carl Johan en Række af Forestillinger til Repræsentanterne, hvis endelige Resultat blev Vedtagelsen af Beslutninger, der stemte med Kongens Ønsker. Tildels gik Enigheden saavidt, at Kongens Ræsonnement i hans Breve til Grev Sandels næsten ordret er indflydt i vedkommende Stortingskomités Indstilling. Hvad Adelsloven angik, da bemyndigede nu Stortinget Kongen ikke alene til at foreslaa den førnævnte Erstatning. Det gik videre og bemyndigede ham til at foreslaa Oprettelsen af en ny personlig Adel. For Opgjørssagens Vedkommende blev Konventionens Bestemmelser om Betalingsterminerne helt godkjendte. Danmarks Ret til at modtage sit Tilgodehavende i Løbet af ti Aar mødte ikke længere Modsigelse, medens Stortinget sluttede sig til Kongens Mening om, at Norge gjennem Optagelse af Laan kunde forlænge Tiden for Gjældens endelige Betaling. Dette sidste var det store og væsentlige Punkt.

I Virkeligheden var dermed i Slutningen af Juli 1821 Muligheden for enhver fremmed Indblanding bortryddet, — ligesom den indre Krise, der havde truet, nu var gleden helt over. Men der var i den forudgaaende Uvishedens Tid faldt mange Ord, givet mange Antydninger om, hvad der kunde ske, og disse glemtes ikke, saa meget mindre, som der lige udenfor Christiania, paa og omkring Etterstadsletten laa samlet en Leir paa 6000 Mand, saavel norske og svenske Tropper, om hvis sande Hensigt der næredes mangehaande Gisninger. Ovenikjøbet løb en svensk Eskadre ind paa Christianias Havn, hvor dens Ankomst blev betragtet som en ildevarslende Demonstration.

Stortingets Medlemmer havde forstaaet, hvad det gjaldt. De vidste nu, at Konventionens bogstavelige Opfyldelse var en *conditio sine qua non* for at holde Fædrelandet klar af Femmagtsforbundets Formynderpolitik. De havde derved fulgt Kongens Anvisninger, og dette havde de gjort med rigtig Følelse af sit Ansvar, med Hævdelse til alle Sider af Fædrelandets Ære, af de Hensyn, de skyldte dettes Selvstændighed. Carl Johan havde, idet han opnaaede at overbevise dem om Nødvendigheden af at følge hans Raad, afværget Ydmygelser, maaske Ulykker for Norge, og han havde derved havt den bedste Hjælp af Grev Sandels. Den norske Regjering for øvrigt havde staaet tvivlende og usikker.

Fornemmelig af Statsraad Motzfeldts Dagbog fra 1821 sees det, at de norske Statsraader nærede en dyb Mistro til Kongens Hensigter, at

de ikke stolede paa hans Forsikringer, og at de var langt fra at føle sig som Et med ham. Om Grev Wedels personlige Opfatning vides intet af samtidige Breve og Optegnelser. Men hans Handlinger tyder paa, at han under denne Krise stod sine norske Kolleger nær, — ja, det kan efter dem siges, at han af det hele Statsraad stod Kongen og Statholderen fjernest. Netop i de samme Dage tilspidsedes Forholdet mellem Kongen og ham, hvilket fra Grev Wedels Side fandt det mest paatagelige Udtryk, som han overhovedet kunde give sine Stemninger. Parallelt med den store Krise gik der en anden mindre, der gjaldt Grev Wedels fortsatte Vedbliven i Statsraadet. Medens de store Spørgsmaal endnu henstod uafgjorte, forlangte han sin Afsked.

Hermed gik det til paa følgende Maade.

I Statsraad i Stockholm den 15de Juni afgav Kongen Resolution om Udfærdigelsen af de fremdeles gjenstaaende otte Hovedobligationer, der skulde overleveres den danske Regjering, lydende paa tilsammen 2 400 000 Spd., med dertil hørende Rentecoupons. Protokollationen herom var holdt i en ganske skarp Form. Den blev en Polemik mod Stortinget, og denne Polemik var unødig. Der læses i Statsraadets Protokol[1]:

„Da Erkjendelsen af Norges Andel i den dansk-norske Statsgjæld var bestemt ved Konventionen af 1ste September 1819, saa har Stortinget hverken kunnet eller burdet længere opsætte Vedtagelsen af Norges Andel i hin Gjæld uden at udsætte Nationens Ære og Rigets Uafhængighed for Farer. Kongen har fæstet sin Opmærksomhed saavel ved de i Konventionens 5te Artikel indeholdte Forpligtelser i Henseende til Overleverelsen af Forskrivelserne og de rentebærende Coupons til 1ste Juli d. A., som ved den Betragtning, at Opfyldelsen af denne Forpligtelse ikke taaler nogen Opsættelse uden at sætte Norge blot for nye Mistanker, lige saa stridende mod en af Fyrsten oprettet konstitutionel Stats Værdighed, som farlige for dens Uafhængighed. Da desuden alt, hvad Kongen kunde udvirke (enten ved venskabelige Overenskomster eller ved efter Stortingets Anmodning at optage et Laan i Udlandet, for saaledes at fordele Norges Byrder paa flere Aar end Konventionen indeholder) er aldeles uden for dennes lovlige Opfyldelse i Henseende til Forskrivelsernes og Rentecouponernes Overleverelse til den fastsatte Tid, især da denne konstitutionsmæssigen afsluttede og behørigen

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 15de Juni 1821 (Resol. No. 5630) i Statssekretariatets Arkiv.

ratificerede Traktat ikke kan, ifølge de for enhver Stats Opretholdelse betryggende Former modtage, med Hensyn paa de deri indeholdte Vilkaar, nogen foreløbig Forandring uden saavel den kontraherende som den mæglende Magts Samtykke; — saa er det, at Hs. Majestæt i Betragtning af alle disse Grunde, herved befaler,

At Finansdepartementet, i Overensstemmelse med den 5te § i Konventionen af 1ste September 1819, skal, uopholdeligen og paa den i bemeldte Konvention og den samme vedheftede Tabel foreskrevne Maade, udstede de 8te endnu tilbagestaaende Hoved-Obligationer for et samlet Beløb af 2 Millioner 400000 Rdlr. Hamburger Bco. med dertil hørende Rentcoupons, alt saaledes som det er bestemt ved bemeldte Traktat; hvilke Obligationer bør være udstedte saa betimeligen, at de, ifølge Konventionen, kan d. 1ste Juli næstkommende overleveres til den ved Hs. Majestæts Hof akkrediterede storbritanniske Minister."

Statsraadsprotokollen for dette Møde oversendtes fra Stockholm med Kurer til Christiania, hvor den ankom den 20de Juni.

Statsraaderne havde nu den 21de for sig til at overlægge om, hvad der videre var at gjøre i denne Anledning. Statsraad Motzfeldt fandt, at denne Sag var „den allervanskeligste, som nok er kommen for i Regjeringen". Han følte sig i et alvorligt Dilemma, hvori der maatte træffes en Afgjørelse mellem at udfærdige Obligationerne uden Stortingets Samtykke eller at sidde den Beslutning overhørig, som Kongen havde fattet i sit Statsraad i Stockholm. Med stærke Tvivl mødtes man til den foreløbige Konferense den 21de[1].

Grev Wedel erklærede her, at han havde taget sit Standpunkt, og at han stod fast ved dette. Som Sagerne nu engang forelaa, var han bestemt paa ikke at underskrive Obligationerne. Derimod vilde han nedlægge sit Embede. Diriks, Treschow og Sommerhielm mente, at Kongens Ordre maatte opfyldes, men at Statsraadet, naar det fremsendte Obligationerne til Kongen, burde gjøre Bemærkninger derved. Motzfeldt følte sig ikke sikker, men troede dog, at Kongens Befaling maatte lydes. Samtidig holdt han derhos paa, at der burde gjøres, „hvad Grundloven kalder kraftige Forestillinger".

Diriks, Treschow og Sommerhielm anstrængte sig meget for at bevæge Grev Wedel til at underskrive Obligationerne, men uden at opnaa noget. Motzfeldt deltog ikke i disse Overtalelser. Derimod kunde han ikke være enig med Grev Wedel i dennes Opfatning af, at

[1] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 333 flg.

han havde Adgang til at nedlægge sit Embede, og her lykkedes det ham at vinde Øre. Den anden gav efter og bestemte sig i Stedet for at ville søge Afsked og anholde om, at Regjeringen vilde fritage ham for hans Embedsforretninger, indtil den kongelige Resolution kunde indløbe. Dermed afsluttedes denne Konferense. Saavidt det kan sees, havde Statholderen ikke derved været tilstede.

Derefter holdtes Statsraad den 22de Juni under Grev Sandels's Forsæde[1]. Her blev det saa besluttet, „da Meningerne om denne vigtige Sag var ulige, at hver enkelt Statsraad skulde afgive sit særskilte Votum“. Der har denne Dag neppe været ført nogen synderlige Diskussioner, undtagen i det ene Punkt om Formen for Grev Wedels Afskedsansøgning, som nu yderligere blev afændret efter Samraad med Statholderen og Statsraadet. Beslutningen om Obligationernes Udfærdigelse blev derimod i det væsentlige formet paa den Maade, som var bleven opgjort i den foreløbige Konferense.

Grev Wedel var den førstvoterende. Efter at have refereret Indholdet af den kongelige Resolution udtalte han sin Mening om denne i følgende „underdanigste Erklæring“, der faktisk tillige blev hans Ansøgning om Afsked:

„I Overensstemmelse med Grundlovens 75de §, ifølge hvilken det tilkommer Stortinget at regulere Rigets Indtægter og Udgifter, har Hans Kongl. Majestæt i den 5te [§] af Konventionen af 1ste September 1819 forpligtet sig til at foreslaa for Stortinget Udfærdigelsen af de Obligationer med Rentecoupons, som efter Konventionen skulde overleveres den 1ste Juli 1821, og paa Grund heraf har Hans Kongl. Majestæt ved Proposition af 27de December f. A. for Stortinget naadigst foreslaaet, at samme bemyndiger Hans Majestæt til naadigst at lade udfærdige Forskrivelser med tilhørende Rentecoupons, lydende paa, at Kapitalerne med Renter skulde til de i Konventionen fastsatte Terminer til Kongeriget Danmark vorde erlagte. Stortinget har derpaa ved Beslutninger af 29de og 30te Mai samt 1ste Juni d. A. vedtaget og erkjendt Norges Andel efter Konventionen i den forrige fælles Statsgjæld, dog saaledes som Stortinget forbeholdt sig nærmere at forklare i en underdanigst Adresse til Hans Kongelige Majestæt. I denne Adresse, som Stortinget paa Grund heraf, under 18de d. M. har ind-

[1] Statsraadets hemmelige Protokol 1821—1837, Møde 22de Juni 1821, i Statssekretariatets Arkiv. Mødets Forhandlinger er for den væsentligste Del efter denne Protokol trykte som Bilag ved P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 516 flg.

givet, har det ikke vedtaget Betalingen af de 2 400 000 Rdr. med Renter til de i Konventionen bestemte Terminer, men forudsat, at Kapitalafdragene kunde fordeles paa 29 Aar. — Jeg kan ikke andet end høiligen beklage, at Stortinget i Stedet for at sætte Hans Kongl. Majestæt istand til at lade Obligationerne med Rentecoupons udfærdige efter Bestemmelsen i Konventionen, og at gjøre de Modifikationer, som paa en eller anden Maade kunde bevirkes, i Henseende til Kapitalafdragenes Fordeling paa et større Antal af Aar, til Gjenstand for nærmere Forhandlinger, har, saa kort førend den 1ste Juli d. A. meddelt Hans Kongelige Majestæt dets fra Konventionens Indhold i Henseende til Betalingsterminerne afvigende Beslutninger. Men hvor ivrigen jeg end ønsker, at Forholdet var anderledes, saa maa jeg dog finde mig overbevist om, at under Sagens nærværende Stilling vilde Udfærdigelsen af Obligationerne med Rentecoupons paa den af Hans Kongl. Majestæt befalede Maade ikke alene finde Sted, uden at fornøden Autorisation af Stortinget dertil havdes, men endog være stridende mod ovennævnte af Stortinget tagne Beslutninger. De i Forskrivelserne indeholdte Forpligtelser vilde ikke af den norske Statskasse kunne opfyldes, uden at Stortinget anviser de fornødne Midler. — Paa Grund af de her underdanigst forklarede Omstændigheder anser jeg det, efter modent Overlæg, for min Pligt, overensstemmende med Grundlovens 13de, 15de, 30te og 75de §§, sammenholdte med hinanden, som Finansdepartementets Chef, ikke at underskrive de Obligationer med Rentecoupons, hvis Udfærdigelse Hans Kgl. Majestæt under 15de d. M. naadigst har befalet, men maa herved underdanigst ansøge Hans Kgl. Majestæt om naadigst at vorde entlediget fra det mig som Statsraad og Departementschef betroede Embede, enten nu, eller dersom Hans Kongl. Majestæt naadigst maatte anse det mere passende, ved nærværende Stortings Slutning.“ Denne Erklæring var dateret 22de Juni 1821. Nogen anden Afskedsansøgning har ikke været at finde i Arkiverne.

Som den anden voterede Statsraad MOTZFELDT, der endte sit Votum med følgende Ord: „Paa disse Grunde bør jeg paa det indstændigste anholde hos Deres Majestæt om, at Obligationerne med tilhørende Coupons endnu ikke maa vorde overleverede til Vedkommende, men at Deres Majestæt naadigst vilde bevirke det arrangeret saaledes, at dermed kunde henstaa, indtil der er erholdt de angaaende Betalingen nødvendige Bestemmelser, enten derved, at Deres Majestæts landsfaderlige Omsorg bevirker, at Norge, paa en eller anden Maade, faar den af Stortinget som nødvendig anseede, længere Betalingstid, eller

om saadant ei tilfulde skulde blive muligt, da derved, at der af Stortinget tages en forandret Beslutning i Sagen. Skulde Deres Majestæt desuagtet ikke finde for godt at beslutte saadan Henstand med Obligationernes Overleverelse, da tør jeg ved at have gjort denne underdanigste Forestilling imod bemeldte Overleverelse anse mig befriet for det konstitutionelle Ansvar i Anledning af Udførelsen af denne Deres Majestæts naadigste Resolution."

Statsraad Diriks voterede mundtlig som den tredie, væsentlig i Overensstemmelse med Motzfeldt. Han mente, at Stortingets sidste Bestemmelser ikke kunde forsvares og „vist ikke retfærdiggjøre den ensidige Afvigelse fra Traktatens Bestemmelser, hvorimod sammes Misligholdelse muligens vil kunne paaføre de forenede Riger høist ulykkelige Følger". Han foreslog at udfærdige Obligationer og Coupons, men henstille til Kongen, „saafremt Rigets Tarv og Kronens Værdighed tilsteder det", at udsætte deres Overleverelse.

Statsraad Treschow afgav et længere, skriftligt Votum. Han havde sine Tvivl, om de Obligationer, som blev udfærdigede uden Stortingets Bemyndigelse, „kunde erholde den til en fremmed Magts Betryggelse fornødne Gyldighed", og han var, som han udtrykte sig, ikke istand til „at bedømme, hvorvidt denne uden Tvivl forudseede Vanskelighed maaske allerede er overvunden, eller hvilke uberegnelige, for Rigets Konstitution, Uafhængighed og begge forenede Rigers Vel fordærvelige Følger det maatte have, hvis bemeldte Obligationer ei paa den naadigst befalede Maade og til den ved Konventionen bestemte Tid bliver afleverede." Derfor vilde han, at Finansdepartementet skulde adlyde den kgl. Resolution, men tilraadede samtidig at anholde om, at Kongen vilde udsætte Overleveringen af de Obligationer, som maatte udfærdiges.

Statsraad Sommerhielm ytrede mundtlig, at da Stortinget ikke i betimelig Tid havde fattet sin Beslutning, og da Kongen, „som overskuer de forenede Rigers Forhold til andre Stater", havde befalet at udstede Obligationerne, saa gav dette al Grund til „at antage en bydende Nødvendighed, som fordrer, at enten maa Konventionens § 5 uopholdeligen efterkommes eller Rigets Selvstændighed og Velfærd udsættes for uberegnelige Følger".

Dermed var Flertallets Holdning given. Grev Sandels sluttede sig til dette. Videre meddeler Protokollen:

„Paa Grund heraf blev Chefen for Finansdepartementet, Statsraad Grev Wedel Jarlsberg opfordret til at lade udfærdige og at underskrive

fornævnte Obligationer med Coupons; men da Grev Wedel Jarlsberg fremdeles henholdt sig til den af ham givne Erklæring, ifølge hvilken han anser det uoverensstemmende med de ham paaliggende konstitutionelle Pligter, saa besluttede Statsraadets Pluralitet i denne Anledning at konstituere Statsraad Sommerhielm til i fornævnte Obligationssag at forestaa Finansdepartementet; hvorhos det blev Statsraad Sommerhielm paalagt ufortøvet at lade udfærdige og dernæst at underskrive ommeldte 8te Hovedobligationer med tilhørende Rentecoupons, som derefter snarest muligt bliver at indsende til Hans Kongelige Majestæt.“

Derefter vedtoges Formen for den endelige Indstilling, dateret 23de Juni, der gjengav Flertallets Opfatning, som deri begrundedes paa følgende Maade:

„Ligesom det, saavidt vi skjønner, i Almindelighed paaligger Deres Majestæts norske Regjering og de herværende Statsraader og Departementschefer underdanigst at efterleve og udføre de af Deres Majestæt paa konstitutionsmæssig Maade fattede høieste Beslutninger, saaledes have vi ogsaa underdanigst anseet det for vor Pligt at foranstalte ovennævnte Obligationer uopholdeligen udfærdigede og indsendte, paa det Deres Majestæts naadigste Beslutning i denne Sag kan vorde efterkommet med vedbørlig Hurtighed.

Da Obligationernes Overleverelse imidlertid ikke skal ske direkte til Vedkommende fra den norske Regjering, men de først skal underdanigst forelægges Deres Majestæt, og der saaledes er aabnet os Leilighed til at afgive underdanigst Betænkning i denne Sag, kan vi ikke undlade at henlede Deres Majestæts naadigste Opmærksomhed paa de Vanskeligheder, den efter vor Formening medfører:

Ligesom det i Aaret 1814 afholdte overordentlige Storting og de senere 2de ordentlige Storting dels har afgivet Bemyndigelse, dels fremsat Ønsket til Deres Majestæt om naadigst at besørge Sagen angaaende Norges Andel i den forhenværende dansk-norske Statsgjæld afgjort, saaledes har endvidere det nu forsamlede Storting i dets Beslutninger af 29de og 30te Mai samt af 1ste d. M. udtrykkelig erkjendt Norges Forpligtelse til at betale denne Gjæld til det i Konventionen fastsatte Beløb, samt bifaldt de allerede skete Afbetalinger paa samme. Vel har Stortinget i dets medfulgte underdanigste Adresse af 18de Juni d. A. tilføiet som Betingelse for denne Gjælds Erkjendelse, at den successivt afbetales i 29 Aar; men herimod kan fremføres den Erindring, at man med tydelig Erkjendelse af Gjælden neppe kunde

forene Rettighed til ensidig Forandring af Betalingsterminerne, der maa ansees som en væsentlig Del af Opgjørelsen, og at Betingelsen ikke er understøttet af Retsgrunde, men derimod motiveret af Nationens Uformuenhed til at præstere Betalingen i det kortere Tidsrum som Konventionen fastsætter. Denne sidstnævnte Grund giver vistnok fuldkommen Anledning for Nationens Repræsentanter til at henty til Deres Majestæts Visdom og landsfaderlige Godhed, for ved Hjælp af samme, paa en eller anden Maade, at bevirke Lettelse i de høist trykkende Byrder, Konventionens Overholdelse vilde medføre; men den synes ikke at kunne opveie de juridiske Pligter, Konventionen har Hensyn til. Konventionen er en Traktat om Pengepræstationer, indgaaet af Deres Majestæt, paa det norske Folks Vegne, med en fremmed Magt, der har fuldkommen Ret til at fordre dens Opfyldelse, saavel med Hensyn til Summen som til Tiden. Stortingets Beslutning synes ikke at kunne retfærdiggjøre ensidig Afvigelse fra dens Bestemmelse for den kontraherende Magt eller for de Magter, der interesserer sig for dens nøiagtige Opfyldelse, og vi indser tilfulde, at Misligholdelse af en Traktat vil kunne paaføre de forenede Riger høist ulykkelige Følger.

Efterat vi saaledes har tilladt os underdanigst at fremføre de væsentlige Grunde, som formentligen taler for Konventionens prompte Opfyldelse med Hensyn til Obligationernes Overlevering m. m., bør vi ei heller undlade underdanigst at fremsætte de Betænkeligheder, som paa den anden Side viser sig, og de Forestillinger, disse foranlediger.

Det tilkommer Stortinget ifølge Grundlovens § 75 at bevilge de til Statsudgifterne fornødne Summer, og i Medhold af denne § og af Konventionens § 5 har Deres Majestæt ogsaa, ved naadigst Proposition af 27de December f. A., indbudt det nu forsamlede Storting til at bestemme det fornødne angaaende Gjældens Erkjendelse og Betaling. Stortinget har imidlertid ikke hidtil aabnet Deres Majestæt de fornødne Ressurcer til Konventionens Opfyldelse inden den deri fastsatte Tid, men gjort en langvarigere Afbetaling til Betingelse for Gjældens Erkjendelse, og derhos underdanigst ansøgt Deres Majestæt om, ved Høistsammes formaaende Indflydelse at bevirke den attraaede Henstand paa Vilkaar, der ei medførte større Byrder. Ligesom vi, med Hensyn paa disse høist vigtige Omstændigheder, ikke kan anse den af Finansdepartementets Chef, Grev Wedel Jarlsberg ytrede Frygt for aldeles ugrundet, saaledes har vi ei heller troet at burde underdanigst undlade at henlede Deres Majestæts naadigste Opmærksomhed paa samme, idet vi er for-

vissede om, at Deres Majestæt i disse vore frimodige Forestillinger vil finde et Bevis paa vort inderligste Ønske om at kunne forene Overholdelsen af de konstitutionelle Former med den dybe Ærefrygt, vi har for Deres Majestæts høieste Befalinger, og vore ivrige Bestræbelser for at afværge ethvert Uheld, der maatte true Riget og den almindelige Velfærd. Dersom Stortinget, ved betimeligere at fatte Beslutning i Sagen, havde levnet os Tid til at kunne indhente Deres Majestæts yderligere naadigste Befalinger om hvert enkelt Punkt, som vedrører dette vigtige Emne, forinden den Termin Konventionen fastsætter til Obligationernes Udlevering, skulde vi have bestræbt os for, paa denne Maade at hæve de Betænkeligheder, som nu viser sig; men Omstændighederne tillader ei dette, fordi Tiden nærmer sig, inden hvilken Udleveringen skal foregaa, og Deres Majestæt, som overskuer de forenede Rigers Forhold til andre Stater, har tilstillet os en bestemt Befaling om Obligationernes hurtigste Udfærdigelse, hvilket saaledes giver den fuldkomneste Grund til at antage en bydende Nødvendighed, som fordrer, at enten Konventionens § 5 uopholdeligen maa efterkommes, eller at Rigets Selvstændighed og dets Indvaaneres Velfærd udsættes for uberegnelige Farer. Idet vi saaledes, med Hensyn til det foranførte, har foranstaltet Obligationernes ufortøvede Udfærdigelse, kan vi ikke tilbageholde Ytringen af vort underdanige Ønske, om det naadigst maatte behage Deres Majestæt at udsætte Overleveringen af disse Obligationer, forsaavidt Deres Majestæt maatte finde, at det uden skadelige Følger for Rigets Sikkerhed og Hæder kunde ske, indtil en yderligere og mere tilfredsstillende Beslutning fra Stortinget muligens kunde erhverves. Skulde Deres Majestæts Visdom desuagtet finde, at Rigets Tarv og Kronens Værdighed uforbigjængeligen fordrer, at disse Obligationer overleveres den 1ste Juli førstkommende, tør vi nære underdanigst Haab om, at Deres Majestæt ved at bringe den overordentlige, ved Statens Forhold nødvendigblevne Forholdsregel til Stortingets Kundskab, tillige naadigst vilde behage ved en naadigst Proposition, at forestille Stortinget den paatrængende Nødvendighed af en for Øiemedet, nemlig Rigets Velfærd og Sikkerhed, mere tilfredsstillende Beslutning end den hidtil afgivne, om Likvidationen af Gjælden."

I de her refererede Udtalelser fra Statsraadernes foreløbige Overlægning den 21de og fra Statsraadets Møde den 22de Juni foreligger der et tilstrækkeligt Materiale til at kunne forstaa de forskjellige Synspunkter, hvorunder Regjeringens Medlemmer ved denne Anledning betragtede Sagen.

Grev Wedels første Beslutning om at ville nedlægge sit Embede i det samme, han negtede sin Underskrift, var i den nøieste Overensstemmelse med hans Forslag paa Eidsvold. Han havde der villet have en Bestemmelse ind i Grundloven om, at den Statsraad, der negtede Kontrasignation, skulde nedlægge sit Embede, og han havde begrundet dette dermed, at vedkommende Statsraad saaledes vilde give sin Protest en større Kraft og Høitidelighed, og at et saadant Skridt vilde vække en Sensation i Publikum, som Kongen helst maatte søge at undgaa[1]. Forslaget var ikke den Gang vedtaget, og Grev Wedel gik ogsaa nu ind paa at følge sine Kollegers Raad om at vælge en anden Form, idet han henstillede til Kongen at udsætte Tilstaaelsen af hans Afsked til Tiden efter Stortingets Opløsning.

Hvad Hovedspørgsmaalet angik, da var hans Holdning fast og sikker. Han havde den Overbevisning, at der ikke var Adgang til at anvise Udgifter, hvortil Stortinget ikke havde givet nogen Bemyndigelse. Han erkjendte, at det havde været heldigere, om dets Beslutning havde faaet en anden Form. Men han var nu engang den konstitutionelle Raadgiver og fandt det umuligt at sætte sig ud over Hensynet til, hvad der faktisk forelaa. Han har derhos antagelig fæstet sig ved den Form, hvori Kongen ved Resolutionen af 15de Juni havde klædt sine Tanker, der fremtraadte som en Kritik over den anden Statsmagts Holdning og bestred dens Ret til at fatte en anden Beslutning end den, han selv havde ønsket.

Hele Opgjøret var desuden Grev Wedel usympatisk, og skjønt han kunde erkjende Berettigelsen af den Maade, hvorpaa Kongen havde omtalt Beslutningen af 30te Mai som indeholdende alvorlige Farer, følte han det saa meget mindre som sin Pligt at træde ind og dække Kongen med sin Underskrift. Naar Statsraad Motzfeldt antog, at Resolutionen af 15de Juni kunde være som en Snare, nærmest for Finansdepartementets Chef, da er det ikke umuligt, at lignende Tanker kan have foresvævet denne selv.

De øvrige Statsraader valgte en Mellemvei. Selv Motzfeldt, der stod Grev Wedel nærmest, havde Vanskelighed ved at fatte en grei Beslutning og blev staaende paa Halvveien. De følte sit konstitutionelle Ansvar, men tog intet helt Standpunkt. Imidlertid var den Ordning, som de tilraadede, af en saadan Natur, at den lod sig bruge i Øieblikket.

[1] Smlgn. ovenfor, Bind II, S. 198.

Kongen havde ventet, at Statsraadet, umiddelbart efter Stortingets Beslutning af 30te Mai, skulde have udfærdiget de otte Obligationer. Den britiske Minister fordrede sig dem tilstillet i Henhold til Konventionen. Men foreløbig hørtes der intet om dem, og Kongen ansaa det da nødvendigt at paaminde Statholderen. Han gjorde dog i sit Brev opmærksom paa, at man fra norsk Side maatte forbeholde sig Adgang til enten at ordne Afdrag og Renter ved Optagelse af et Statslaan, eller at aabne en ny Underhandling, saafremt det til Forfaldstid skulde vise sig umuligt at opfylde de paatagne Forpligtelser[1]. Meddelelsen herom var allerede den 20de Juni i Statholderens Hænder, saaledes at det kan antages, den har været bekjendt for de fire Statsraader og til nogen Grad kan have paavirket deres Holdning den 22de Juni. Det var da i Henhold dertil, at den endelige Indstilling blev formuleret.

Kongens Beslutning havde i konstitutionel Henseende sine Svagheder, men var fremkaldt ved den britiske Gesandts Holdning. Tiden var, medens han ventede, saa langt fremskreden, at han ikke syntes at have anden Udvei.

Regjeringens Indstilling blev afsendt til Stockholm og der forelagt Kongen i Statsraad den 28de. I dette deltog kun de to Statsraader, Collett og Fasting. Der blev afgivet to Resolutioner. Den første Protokollation[2] var formet saaledes: „For Hs. Mt. foredroges: Den Norske Regjerings underdanige Indstilling af 23de Juni d. A. i Anledning af Oversendelsen af de 8 Statsobligationer med dertilhørende Rentecoupons, indeholdende Betalingen til Danmark, saavelsom og de forskjellige i denne Sag afgivne Vota af Statsraaderne Grev Wedel Jarlsberg, Treschow og Motzfeldt. Herpaa behagede Hs. Mt. at resolvere: Obligationerne med tilhørende Rentecoupons skal tilstilles Kabinettet. Hs. Mt. bevidner den Norske Regjering sin høieste Tilfredshed med dens Nøiagtighed i betimeligen at fremsende bemeldte Obligationer og Coupons, da denne Fremsendelse ikke paa nogen Maade kunde opsættes, uden at kompromittere Nationens dyrebareste Interesse," — en indirekte, men utvetydig Misbilligelse af den dissenterende Statsraads Forhold.

Den anden Protokollation[3] angik Grev Wedel personlig: „Hs. Mt. behagede naadigst at befale som følger: I Anledning af det af Stats-

[1] Carl Johans Skrivelse til Grev Sandels af 16de Juni 1821, mellem dennes Papirer i Rigsbiblioteket i Stockholm.
[2] Statsraadets Resolutionsprotokol for 28de Juni 1821 (Resol. No. 5 677 b).
[3] Statsraadets Resolutionsprotokol for 28de Juni 1821 (Resol. No. 5 678).

raad Grev Wedel Jarlsberg fremsatte underdanigste Andragende om Afsked, haver den Norske Regjering at afgive dens Betænkning om, hvilke Individer den tror at kunne anvise Os til Ansættelse i Grev Wedel Jarlsbergs Sted, der haver konstitutionsmæssigen, saasnart ske kan, at aflægge Regnskab til Os om sin Embedsførelse.“

Obligationerne blev underskrevne af Sommerhielm som Finansminister *ad hoc* og overleveredes derefter gjennem Udenrigsministeren til den britiske Gesandt, fra hvem de atter tilstilledes den danske Regjering. Konventionen var saaledes ogsaa i dette Punkt opfyldt, og ingen velvillig Mægler havde til dette Øieblik havt nogen Anledning til Klage. Men det var dog først i den ellevte Time, alt var gaaet i Orden.

Imellem Kongen og Grev Wedel var Forholdet blevet endnu mere spændt. En stærk Misstemning var kommen tilorde, og det syntes umuligt at kunne dæmpe den gjensidige Bitterhed. Den, som lettest skulde have kunnet mægle, var Statholderen. Men Grev Sandels foretog intet. Hans eget Forhold til Grev Wedel var ogsaa præget af en uvenlig Stemning, og de to stod hinanden fjernere end nogensinde.

Foreløbig maatte Spørgsmaalet om Afskedsansøgningen henstaa, medens andre, vigtige Sager fandt sin endelige Afgjørelse. Det var — som før nævnt — i de følgende Uger, at Stortinget alt mere imødekom Kongens Ønsker om den endelige Ordning af Adelsloven og af Opgjørssagen, og dermed den politiske Situation undergik en fuldstændig Forandring. Saa skulde, mod Slutningen af Juli Maaned, omsider Kongens længe udsatte Besøg i Christiania finde Sted, og han kunde da ogsaa paa ny mødes med den Statsraad, der havde negtet at lyde.

Kongen nærmede sig langsomt, ligesom forsigtig, uvis om, hvordan det skulde ende. Paa Tom, Statsraad Sommerhielms Eiendom, hvilede han nogle Dage. Her modtog han af Amtmand Sibbern, Stortingets Præsident, Meddelelsen om de endelige Beslutninger, der lod ham føle sig lettet. Grev Sandels havde allerede mødt frem ved Svinesund og var den 27de Juli tilbage i Hovedstaden.

Om Aftenen den 29de Juli holdt Carl Johan sit Indtog i Christiania, hvor alt var i den dybeste Ro. Store Menneskemasser var paa Benene. Men ingen Uroligheder fandt Sted. Om hans Ankomst til Palæet har Statsraad Motzfeldt nedskrevet følgende korte, men talende

Skildring[1]: „Efter gammel Skik stod vi Raader paa Trappen i Porten i Palæet for at modtage Kongen og for at faa vore Kys. Men Kongen sprængte igjennem Porten ind paa Gaarden, og i et Øieblik var han ad en anden Indgang inde i Salen før os. Han hilsede os da ganske venligen; men Kys fik vi ikke. Nogle faldt paa at tro, at denne Manøvre var for at undgaa at embrassere Wedel. Da Kongen havde klædt sig om, kom han ud og talte noget med os. Han var ei overordentlig mild, men heller ikke vranten. Han talte mest med Wedel og det ret meget forbindtligen. Begge holdt en herlig Kontenance."

I de følgende Dage mødtes Kongen jevnlig med Grev Wedel. Det tør formodes, at de begge vedblivende „holdt en herlig Kontenance". Stillingen var nu klarere, end den før havde været, og naar de store Spørgsmaal endelig var behandlede i Statsraadet, kunde Grev Wedel haabe at faa sin egen Sag afgjort.

Den 1ste August afgjordes i Statsraad hos Kongen Spørgsmaalet om Adelens Ophævelse, der nu foredroges af Statsraad Treschow[2]. Den tidligere Beslutning var uforandret gjentagen af Odelsting og Lagting. Men i Henhold til en kongelig Meddelelse af 2den Juni, havde Stortinget i en Adresse af 25de Juli udtalt, at det som „Grundprincip" erkjendte enhver ved de adelige Privilegiers Afskaffelse bevislig skadelidende Adelsmands Ret til fuld Erstatning, samt opfordret Kongen til at fremsætte Forslag om Maaden, hvorpaa dette bedst kunde ske. Derhos havde det henstillet til Kongen at fremsætte Forslag om Indførelse af en ny Adel i Norge, til Behandling ved Stortinget i 1824.

Regjeringen indstillede med Kirkedepartementet paa at sanktionere Lovbeslutningen samt at udarbeide for Stortinget i 1824 et Erstatningsforslag; dette bifaldtes af Kongen. Derimod ytrede han, at han senere agtede at udtale sig om den nye Adels Oprettelse. I et andet Statsraad, der afholdtes den 6te August, bifaldt Kongen det af Statsraad Treschow fremlagte Udkast til en kgl. Proposition om Forandring af Grundlovens § 23, saaledes at Kongen for Eftertiden skulde kunne uddele adelig, friherrelig eller grevelig Værdighed med tilhørende Navn og Skjold, og arvelig til ældste Søn[3].

---

[1] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 364 flg.
[2] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 1ste August 1821, i Statssekretariatets Arkiv. Smlgn. ovenfor, Bind III, S. 291.
[3] *Rigstidenden* for 1821, No. 66.

Adelens Ophævelse i Norge var dermed afgjort. Men den var foregaaet netop i de Former, som Carl Johan havde ønsket og fra Stortingets Begyndelse anvist. Loven var sanktioneret, og den havde derved — og ved de tilføiede Beslutninger om Erstatningsprincipet og Forslaget om en ny Adel — tabt sin Braad for de fem Magters Forbund. Dette blev en meget væsentlig Side.

Hvad Loven for øvrigt angik, da havde den sine svage Punkter.

Bygget paa et i sig selv retfærdigt Princip om Ophævelse af Privilegier, der ikke stemte med det nittende Aarhundredes Tænkemaade og med den norske Forfatning, havde den dog faaet en længere Rækkevidde, end det var nødvendigt. Men den var og er ligefuldt en helt gyldig Lov. I grundlovsmæssige Former vedtagen af Odelsting og Lagting og derefter sanktioneret af Kongen, er Adelsloven ubetinget bindende og forpligtende. Grev Herman Wedel var den første til at respektere denne Kjendsgjerning og erkjende Gyldigheden af en Lov, til hvis Vedtagelse ogsaa personlige, mod ham rettede Hensyn maa have medvirket. Han tabte ved den det meste af sine store Lensprivilegier, medens det Tab i Rettigheder, som ved Loven tilføiedes de øvrige Medlemmer af den norske Adel, blev et minimalt, og Loven af 1ste August 1821 har forsaavidt ingen større Betydning for det norske Samfunds videre Udvikling paa demokratisk Vei.

Erstatningsspørgsmaalet har aldrig faaet endelig Afgjørelse, og Forslaget om den nye Adel blev i 1824 forkastet. Grev Wedel havde ikke yndet denne. En saadan margløs Titulæradel, der i Høiden kunde tilfredsstille en tarvelig Forfængelighed, og som savnede det historiske Grundlag, uden Sammenhæng med Folkets Forhold og uden Støtte i Traditionerne, bød ham imod. For sine Sønner har han ofte i skarpe Ord udtalt sig mod dette nye, uhistoriske Adelsvæsen, medens han nok kunde føle det bittert, at de norske Statsmagter ad Lovens Vei berøvede hans ufødte Efterkommere de Titler, der for en rent historisk Betragtning maatte regnes at være sammenhørende med deres Navn. I dette Punkt kunde Loven forekomme ubillig. Men en ubillig Lov eller Lovparagraf bliver ikke dermed ugyldig[1].

---

[1] *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 201 flg.; *Norges Historie efter 1814,* I, S. 405, 460 flg. Interessante Oplysninger om den nye Adel i P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 367 flg. — I sit nyeste Arbeide, *Norges politiske Historie 1815—1885,* S. 52 flg., giver J. E. SARS en Fremstilling af Adelslovens Behandling paa dette Storting, der er meget afvigende fra den Opfatning, som jeg her har fremholdt. Hvad der mangler hos Sars, synes at være

I Statsraad hos Kongen den 1ste August foredrog Finansdepartementets Chef sin Indstilling om Stortingets Adresse af 28de Juli angaaende Opgjøret med Danmark. Ved denne Adresse var i Realiteten Kongens Fordring om Vedtagelse af de ved Konventionen fastsatte Terminer erkjendt. De af Stortinget i denne Henseende tagne Bestemmelser blev derfor nu approberede af Kongen, og dermed var det store Stridsspørgsmaal mellem Statsmagterne endelig bilagt. Det var fra nu af et indre norsk Spørgsmaal, hvorledes man skulde ordne sig med at fordele Betalingsbyrden over et længere Tidsrum, gjennem Optagelse af Statslaan eller paa anden Maade. Stortinget havde ogsaa i dette Punkt godkjendt de af Kongen anviste Udveie for en Ordning[1].

---

væsentlige Ting. I sit Referat af den første kgl. Proposition (smlgn. ovfr., S. 290 flg.) medtager han saaledes ikke det Alternativ, at Kongen allerede den Gang erklærede sig villig til at sanktionere Loven, hvis Stortinget vedtog Principet om en Erstatning for de eventuelt skadelidende Adelsmænd. Ligesaa lidt omtaler Sars, at de endelig af Stortinget vedtagne Beslutninger var i Overensstemmelse med de Forslag, der ved Tingets Begyndelse var fremkomne fra Kongen, og der tales intet om, at Stortinget endog indbød til at fremsætte Forslag om Oprettelsen af en ny Adel. To Fremstillinger, af hvilke den ene medtager og den anden forbigaar disse Momenter, maa med Nødvendighed blive afvigende i sine Resultater. Men jeg tror at kunne have Ret til at sige, at det, som tilsidst maatte gjøre Adelslovens Vedtagelse til en overfor Femmagtsforbundet uvæsentlig Sag, netop er at søge deri, at den blev forsynet med Kongens Sanktion, og at Stortinget vedtog Erstatningsprincipet og indbød til at foreslaa en ny Adel. Smlgn. *Aftenposten* for 6te Februar 1898. Allerede der har jeg gjort opmærksom paa, at naar Carl Johan i 1821 omtalte Adelsloven som *grundlovsstridig*, da mente han derved kun at betegne den paa saadan Maade for det Tilfælde, at den skulde blive vedtagen uden Sammenknytning med en Bestemmelse om Erstatning. Saafremt denne blev erkjendt, har han den hele Tid, fra Februar til August 1821, erklæret sig beredt til at sanktionere Loven, og da kunde han dog ikke mene, at den stred mod Grundloven. Den Maade, hvorpaa Sars nu omtaler samme Sag, lader derhos i Henseende til Tydelighed ikke lidet tilbage at ønske. Smlgn. C. Pavels, *Dagbøger 1817—1822,* II, S. 159.

[1] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 1ste August 1821, i Statssekretariatets Arkiv. Smlgn. *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 187 flg. og *Norges Historie efter 1814,* I, S. 463 flg. Ogsaa Opgjørssagens endelige Skjæbne er behandlet af J. E. Sars i hans førnævnte Skrift, *Norges Historie 1815—1885,* S. 56 flg. Jeg kan bl. a. henvise til *Aftenposten* for 9de Januar 1898, No. 20. Sars's Fremstilling lider efter min Opfatning under lignende Svagheder, som hans Behandling af Adelsloven. Jeg har tidligere fremholdt, hvorledes det er let forklarligt, at Cirkulærnoten netop blev udfærdiget den 1ste Juni, af den Grund, at det var paa denne Dag, Carl Johan modtog Meddelelsen om de paa Kongressen i Laibach fattede, noksaa betænkelige Beslutninger. Sars har anseet det umuligt, at Udenrigsministeriet allerede samme Dag kunde havt Cirkulærnoten færdig. Denne er dog ikke saa særlig omfangsrig, kun syv

Men der var endnu en Sag, som kunde volde Vanskeligheder, — det var Spørgsmaalet om de Forandringer i Grundloven, som omhandledes i Cirkulærnoten af 1ste Juni 1821. Dette Spørgsmaal lod sig ikke skyde tilside. Endnu forinden Stortinget havde fattet sine sidste, imødekommende Beslutninger, havde Kongen ladet udarbeide et første Udkast til en kongelig Proposition i denne Anledning. Den 13de Juli gav han derhos Befaling til at lade dette forelægge den norske Regjering til Afgivelse af Betænkning[1].

Statsraadet modtog allerede den 18de det første Udkast, og Motzfeldt skrev denne Dag i sin Dagbog[2]: „Jeg har endnu ikke havt Tid til at tænke over disse Forslag; endel af dem synes jeg dog allerede at finde billige. Overalt vil jeg være glad, om der ei kommer Forslag til værre Forandringer end disse.“ Derefter afholdtes der en Statsraadskonferense den 24de Juli, i hvilken Regjeringens Medlemmer drøftede Kongens Forslag. De fandt dem i det væsentlige antagelige, men foretog dog enkelte Forandringer, hvorhos for en enkelt Paragrafs Vedkommende Grev Wedel og Motzfeldt havde sine egne Vota. Ogsaa her er det af Interesse at læse, hvad Motzfeldt samme Dag derom har nedskrevet[3]: „Det er for vidløftigt her at anføre de Grunde, der bestemte os til denne Betænkning. Tvende Konsiderationer har virket endel hos mig, nemlig først, at det jo staar til næste Storting at modificere Antagelsen af disse Forslag eller endog at forkaste dem aldeles, og for det andet er det nok klogt nu at føie sig i disse Forslag, for ei at faa nogle farligere. Iøvrigt er der endel af de fornævnte Forslag til Forandringer, som jeg virkelig anser for meget nyttige, ja tildels nødvendige, efter hvad Erfaring nu synes at have vist.“

---

trykte Oktavsider, og det kunde ikke da være rent utænkeligt at faa den expederet med Kurer i Løbet af den paafølgende Nat. Selv om den først er afsendt om Morgenen 2den Juni, kunde det have sin Betydning, at den var dateret den 1ste. — Sars har tidligere ment, at Kongen den 1ste Juni „kunde“ have været vidende om, at Modstanden mod Opgjøret var brudt, og at der var Vished for, at Konventionen vilde blive erkjendt. Jeg har imidlertid af Grev Sandels's Rapporter paavist, at dette var umuligt, og at Carl Johan fremdeles indtil 3die Juni var uden Efterretninger fra Christiania. Sars gjentager nu sin gamle Paastand, uden at levere Bevis (S. 66). Smlgn. *Vidar*, 1888, S. 670—722; 1889, S. 173—180 og 488—537, hvor de samme Spørgsmaal er behandlede mere udførlig.

[1] Det originale Udkast er vedheftet Statsraadets Resolutionsprotokol for 13de Juli 1821 i Statssekretariatets Arkiv.

[2] P. Motzfeldts *Breve og Optegnelser*, S. 355 flg.

[3] P. Motzfeldts *Breve og Optegnelser*, S. 359 flg.

I den ved den norske Regjering omarbeidede Skikkelse, hvori Propositionen forelaa ved Kongens Ankomst til Christiania, indeholdt den Forslag til Forandringer af Paragraferne 15, 22, 68, 71, 74, 75, a, 79, 81, 82, 92. De væsentligste Punkter i dette nye System gjaldt de fleste Embedsmænds Afsættelighed (§ 22), Kongens Ret til at opløse Stortinget og udskrive nye Valg (§ 68), Kongens Ret til at udnævne Præsidenter i Stortinget og dets Afdelinger (§ 74), det suspensive Vetos Ombytning med et absolut (§ 79), og Stortingets Forpligtelse til fortrinsvis at befatte sig med visse, forud bestemte Klasser af Sager.

Regjeringens endelige Indstilling formuleredes i et Statsraad den 27de Juli[1], og forelagdes Kongen den 2den August. Den forandrede Proposition blev da forsynet med hans Underskrift, hvorefter den blev overbragt Stortinget. Saaledes fik de bekjendte kongelige Grundlovsforslag af 2den August 1821 sin Tilblivelse. Til dem kom endnu en Proposition om en forandret Ordning af Rigsrtten.

Dommen over disse Forslag lød snart anderledes, end Statsraad Motzfeldt til en Begyndelse havde ment om dem, og de opfattedes længe som et Udtryk for en reaktionær, frihedsfiendsk Tendens[2]. Dette er dog ikke ganske billigt. Naar Grev Wedel, Motzfeldt og Diriks fandt dem antagelige, tildels endog nødvendige, viser dette, at Forslagene ikke i sig selv kunde kaldes illiberale, og de vilde, om de var blevne vedtagne paa et følgende Storting, nok i væsentlige Dele have forandret den norske Grundlov, men ikke derfor have givet den en i Ordets absolute Betydning reaktionær Karakter. Lignende Bestemmelser forefandtes i forskjellige andre Konstitutioner, der ansaaes for at være ganske liberale. Hvad der gjorde disse Forslag uantagelige, — hvad der voldte deres gjentagne Forkastelse, var den Maade, hvorpaa de første Gang fremkom. Folket blev opskræmt og formelig tvunget til at se i disse Forslag — fornemmelig i det, der angik Ophævelsen af § 79 — et Angreb paa sin Frihed. Historisk seet blev derfor deres væsentlige Betydning den, at de paavirkede Folket, gjennem alle Lag, til at samle sig om Grundloven i dens engang opnaaede Form som den norske Friheds

[1] Statsraadets Protokol over indstillede Sager for 27de Juli 1821 i Statssekretariatets Arkiv.

[2] Det er utroligt, hvilken Forvirring der er indkommen i de almindelige Begreber om disse Forslag. I en populær Brochure af en Pseudonym NILS BRATT, betitlet *Norge og Freden,* som udkom i 1899, læses saaledes (S. 17): „— — — *da en svensk Flotille paa Bjørviken dundred løs, saa Stortingets Vinduer klirrede, medens Repræsentanterne forkastede alle de kongelige Forslag*“. Kanonaden paa Bjørviken var i 1821; de kongelige Forslag forkastedes i 1824.

eneste Palladium, — at de skabte en Grundlovskonservatisme, der for længe blev staaende som en Hindring mod berettigede Reformer[1].

I alle Fald var det nu synligt for enhver, at forsaavidt Kongen kunde ønske en Forandring i den norske Grundlov, da var dette ikke enstydigt med Planlæggelsen af et Statskup, heller ikke med Optagelsen af Amalgamationsplaner. Den russiske Gesandt, SUCHTELENS, Ankomst til Christiania om Aftenen den 3die August[2] vakte en vis Opsigt. Men i Virkeligheden bidrog Suchtelen gjennem de Udtalelser, der faldt fra ham, netop til at berolige Stemningen[3]. Alt havde jo ogsaa ordnet sig. Ingen af de Forudsætninger havde indtruffet, hvorunder en ydre eller en indre Krise havde kunnet opstaa, og det eneste paatagelige Resultat, der fremdeles forelaa, var de kongelige Grundlovsforslag. I dem troede Folket at have et Bevis for, at her dog havde været oppe hemmelige Planer om at berøve det den frie Forfatning eller at indskrænke dets derved vundne Rettigheder. Denne Mistanke fik et langt Liv. Men den virkelige Sammenhæng var en anden. Dersom ikke den norske Opinion havde forlangt Kuldkastelsen af den med Danmark afsluttede Konvention og til en Begyndelse vægret sig ved at betale de skyldige Summer, vilde Stortinget i 1821 ikke have forløbet anderledes end sine

---

[1] Grev Wedels særskilte Votum ved § 22 (S. 308 flg.) lyder saaledes, *„at han finder, at det i Principet er fuldkommen rigtig, at Kongen bør have Ret til at afskedige alle Embedsmænd, undtagen Dommere, men troer dog, at det for Tiden vilde være rigtigst ikke at proponere nogen Forandring i denne §, fordi det endnu i rum Tid vil, af Mangel paa andre duelige Subjecter, være nødvendigt at vælge mange Embedsmænd til Storthings Repræsentanter, fra hvilket Valg de Vælgende muligens vilde, mere end hidindtil, afholdes ved Tanken om deres større Afhængighed af Regjeringen; og fordi ved saadan Bortfjernelse af Embedsmændene fra Storthinget, muligens Pluraliteten af Nationalforsamlingen vilde komme til at bestaa af aldeles uvidende og uduelige Personer, hvoraf de for Riget ulykkeligste Resultater vilde følge. Skulle Hans Kongelige Majestæt imidlertid naadigst befale, at Proposition om Forandring i denne § skal fremsættes, saa tror han, at der ikke er nogen Grund til at gjøre nogen Undtagelse for geistlige Embedsmænd, eller for Embedsmænd, der har tjent i 10 Aar.“*

[2] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 371; smlgn. S. 366.

[3] Mellem ANDREAS FAYES Samlinger i Rigsarkivet findes følgende Notits: *„Sorenskriver Gram fortalte en Ven, at Leiren paa Etterstad skede for at imponere Thinget, men at den bekjendte russiske Minister Suchtelen, der var fulgt Kongen, blandt Andre kaldte ham og Bonden Skieflo til sig og forsikkrede dem, at man kunde være ganske rolig. Han indestod for, at Kongen ikke vilde gjøre et eneste voldsomt Skridt. Derfor vilde han være dem Borgen.“* Smlgn. C. PAVELS, *Dagbøger 1817—1822,* udg. ved Dr. LUDVIG DAAE, II, S. 262 og *Rigstidenden* for 1821, No. 88.

Forgjængere. Der havde da ikke foreligget noget Stof til en saa alvorlig Krise, som den, hvori man nu virkelig kom op[1].

Medens denne døde bort, fortsattes den ministerielle Krise. Kongens Misnøie med Grev Wedel holdt sig, og der refereredes Ytringer af Kongen, hvorefter Grev Wedel og Statsraad Motzfeldt skulde være som en Opposition inden Regjeringen[2]. Hvad Grev Wedel angik, da var det endnu langt fra, at Kongen fandt sig tilfredsstillet ved de i 1820 om Finansstyrelsen fremlagte Oplysninger[3]. Men i det ydre bevaredes alle skyldige Hensyn. Finansdepartementets Chef deltog med Stortingets Præsidenter og Finanskomité i Forhandlinger, der førtes i Kongens Kabinet[4], og Kongen var, ligesom ved sine tidligere Besøg, til Gjæst paa Bogstad hos Grev Wedel og Statsminister Anker ved deres store Fester.

Men det personlige Forhold var blottet for al Intimitet. Kongen var uenig med Grev Wedel i hans politiske og finansielle Grundsætninger, og denne var paa sin Side langt fra at billige alt, hvad der skede. Han var imod Afholdelsen af Leiren paa Etterstad som en for Statskassen trykkende Foranstaltning. Da det rygtedes, at de svenske Tropper til denne havde medbragt skarp Ammunition, var han den første, som derom gjorde Forestillinger[5].

Et Udslag af Kongens Mistillid til Finansdepartementets Chef maa antagelig ogsaa være at søge i en enkelt finansiel Foranstaltning, som han under dette Ophold i Christiania vilde have sat igang. Kongen gav Finansdepartementet Paalæg om at udarbeide en Proposition angaaende Udfærdigelse af rentebærende Zahlkasseanvisninger. Grev Wedel fulgte Ordren og fremlagde en saadan Proposition i Statsraadet den 4de August. Anvisningerne skulde efter dette Udkast lyde paa

---

[1] I Motzfeldts Dagbøger fra 1821 ytres der gjentagne Gange stærk Mistillid til Kongens Hensigter, ligesom denne Statsraad havde sine egne Meninger om Paalideligheden af, hvad der var meddelt angaaende de udenlandske Magters Hensigter. Dette sidste viser kun Dagbogsforfatterens personlige Tro, og er intet Bevis. Smlgn. de ovenfor, S. 308, Note anførte Citater af Tidsskriftet *Vidar*.

[2] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser*, S. 395. I P. CHR. HOLSTS *Efterladte Optegnelser*, S. 139 anføres et andet Udbrud af Kongens Stemning mod Grev Wedel.

[3] Smlgn. ovfr., Bind III, S. 259 flg. og P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser*, S. 419 (Optegnelse af 18de Oktober 1822).

[4] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser*, S. 366.

[5] Det var Statsraad Motzfeldt (smlgn. dennes *Breve og Optegnelser*, S. 362), som først henledede Grev Wedels Opmærksomhed paa denne Affære og bevægede ham til at tage sig deraf.

25 og 50 Spd., betalbare ved Zahlkassen 3 Maaneder fra Dato, og bærende — førstnævnte en daglig Rente af $^1/_2$ og de sidstnævnte af 1 Skilling. De skulde dog ikke være tvunget Betalingsmiddel Mand og Mand imellem, og der maatte ikke paa samme Tid være en større Sum end 300 000 Spd. i Omløb.

Men han forestillede paa samme Tid, „at da enhver ny Udgivelse af Pengerepræsentativer eller Statspapirer, som med disse har Lighed, i Almindelighed maa ansees skadelig for Krediten og Pengevæsenet i et Land, hvor Mistilliden imod samme i høi Grad er herskende, og da det af denne Aarsag, uden Tvivl, vilde blive yderst vanskeligt at benytte den Ressource, som de nye Papirer skulde frembyde, ligesom de ogsaa formodentlig straks vilde falde i Værdi imod Bankens Sedler," — saa maatte det hele blive en betænkelig Sag. Af Hensyn hertil fraraadede han den af Kongen ønskede Foranstaltning.

Kongen vilde ikke høre paa dette Raad, men resolverede[1], „at en Proposition skal forelægges Stortinget, overensstemmende med det af Finansdepartementet fremlagte Udkast, dog saaledes, at de udstedende Zahlkasseanvisninger skal lyde paa 10, 20, 30, 40 og 50 Spd., at de bærer 5 Procent Rente *pro anno*, og at de ikke skal være betalbare førend 6 Maaneder efter deres Udstedelse."

I sin nye Form blev Propositionen forelagt Kongen i Statsraad den 6te August og der af ham underskreven[2]. Den blev i Stortinget henvist til en Komité med Tank som Formand og af denne anbefalet til Vedtagelse, men derefter forkastet af Odelstinget med 41 mod 8 Stemmer[3].

Efter dette fik Finansdepartementet Paalæg[4] om at udarbeide en *message* til Stortinget, hvorved dette skulde „indbydes til inden dets Opløsning at træffe saadanne Foranstaltninger, hvorved Statskassen kunde sættes istand til at bestride de den paaliggende Udtællinger, uden at det skulde gjøres nødvendigt, med den yderste Strenghed at inddrive de udestaaende Skatterestanser." Den forlangte Meddelelse blev derefter udfærdiget den 17de August.

---

[1] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 4de August 1821, i Statssekretariatets Arkiv.

[2] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 6te August 1821.

[3] *Storthings-Efterretninger, 1814—1833,* II, S. 240. Kongen skal have følt sig meget ubehagelig berørt, da han modtog Efterretningen om Sagens Udfald; P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 381.

[4] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 17de August 1821.

Herpaa gik Stortinget ind. Ved en Adresse af 18de August bemyndigede det Kongen til, om det blev nødvendigt for at kunne bestride Statens Udgifter, at udfærdige 5 Procents rentebærende Statsobligationer for indtil 240 000 Spd., der i det hele maatte være indfriede inden Udgangen af 1822. Adressen blev vedtagen samme Dag, som Stortinget afsluttede sin Behandling af Statsbudgettet for Aarene 1821—1824. Dette var opgjort med en Indtægt af 1 774 805 Spd. og en Udgift af 1 624 063 Spd. 28½ Skilling, altsaa med et Overskud af 150 741 Spd. 91½ Skill. I det fra Finansdepartementet afgivne Budgetforslag var Overskuddet beregnet til en lidt mindre Sum (138 570 Spd.), som forudsattes anvendt til Afbetaling paa Gjælden til Danmark. Yderligere bemyndigedes Kongen til for overordentlige Tilfælde, og naar Statens Forsvar maatte gjøre det nødvendigt, at optage et Laan paa 200 000 Spd. Derefter opløstes Stortinget af Kongen i egen Person den 21de August.

Ved Afskeden den 26de August sagde Kongen — efter Motzfeldts Referat[1] — til Statsraadets Medlemmer, „at han fremtidigen mere vil regjere selv, da han nu erfarer, at Folket er misfornøiet, fordi vi i Raadet har havt formegen Myndighed, og fordi han ser, at han har havt formegen Tillid til os.“ Han reiste, først til Tom, hvorhen Grev Wedel fulgte efter ham for at træffe Aftale angaaende den nye provisoriske Anordning om Told- og Konsumtionsvæsenet[2].

Fra Venersborg skrev Kongen til Grev Sandels[3] og forlangte sig meddelt „en generel Oversigt over Rigets Indtægter og Udgifter“, beregnede efter et Gjennemsnit for de sidste syv Aar. Statholderen fremlagde den kongelige Skrivelse i Statsraadet den 4de September[4]. Det besluttedes der, „at de af Hans Majestæt befalede Forklaringer skulde snarest muligt af vedkommende Departementschef paa den foreskrevne Maade afgives“.

Ogsaa ved dette Skridt fra Kongens Side byder det sig frem som en nærliggende Tanke, at Mistilliden mod Grev Wedels Finansstyrelse har medvirket til at bestemme ham.

Adeles utvetydig kom Kongens Sindelag for Dagen noget længere frem, da der blev truffet Bestemmelse om den fremtidige administrative Ordning af de to Grevskaber, som nu skulde slaaes sammen til et

---

[1] P. Motzfeldts *Breve og Optegnelser*, S. 398.
[2] P. Motzfeldts *Breve og Optegnelser*, S. 128 og 398.
[3] Kongens Brev til Grev Sandels af 29de August 1821 i Rigsbiblioteket i Stockholm.
[4] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 4de September 1821.

eneste Amt. Grev Wedel havde allerede i 1818 (S. 287) fremsat sit Ønske om at se Overbirkedommer og Overinspektør NILS CHRISTIAN NILSEN, der tillige fra 1819 var kst. Amtmand i Larviks Grevskab, nu blive udnævnt til Amtmand i det nye Jarlsberg og Larviks Amt. I Betragtning af denne Mands hele Stilling og hans ubestridelige Dygtighed, var det fremkomne Ønske et saare billigt. Finansdepartementet indstillede ogsaa Nilsen, og denne Indstilling blev den 25de September, „efterat Grev Wedel Jarlsberg var udtraadt af Statsraadet", foredragen i Regjeringen af Statsraad Motzfeldt[1]. Ogsaa af Regjeringen anbefaledes Nilsen som Amtmand.

Men Kongen havde her en anden Mening. Imod Regjeringens Forslag udnævnte han under 19de Oktober 1821 Byfoged i Bergen, GEORG JACOB BULL, til Amtmand i det nyoprettede Amt, med Tilsidesættelse af Nilsen[2]. Grev Wedel følte bittert, at hans Kandidat her var skudt tilside, og han saa deri en mod ham selv personlig rettet Handling.

Saa følte han, at han ikke vel kunde blive længere i Statsraadet, og Ønsket om snart at maatte træde over i Privatlivet modnedes alt mere og mere. Med de forbedrede økonomiske og finansielle Forhold havde han ikke længere paa sig det Baand, som tidligere lod ham føle det som en Pligt at blive paa den Post, han havde overtaget i den yderste Nøds Øieblik. Men forinden den Time slog, da han kunde regne sig fri, havde han endnu at gjennemgaa mange pinlige Maaneder. I denne tunge Tid, den tungeste, han havde gjennemlevet, var han dog den samme stærke Mand, der ikke bøiede sit Hoved under Modgangen. Han var fremdeles den ungdomsfriske Aandens Herakles.

[1] Statsraadets Protokol over indstillede Sager for 25de September 1821.

[2] J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 70; P. CHR. HOLSTS *Efterladte Optegnelser,* S. 136 flg. Statsraadets Resolutionsprotokol for 19de Oktober 1821 (Resol. No. 5 789), i Statssekretariatets Arkiv.

XIV.

RIGSRETSSAGEN MOD GREV WEDEL.

Fra 1818 henstod Spørgsmaalet om en Anklage for Rigsret mod Grev Wedel uafgjort (S. 163). I tre lange Aar gjorde han sin Gjerning for Fædrelandet, lige opofret, lige energisk, med dette Damoklessværd svævende over sit Hoved. Han kunde have ventet, at den Tid engang maatte være inde, da Landsmænd vilde vise ham mere Paaskjønnelse for dette møisommelige Arbeide. Men det blev en forgjæves, frugtesløs Venten. Snarere øgedes Hadet, snarere voksede Raabet paa at drage ham til Ansvar for alle de Ulykker, der væltede sig ind over Landet. Fordomme og Bagvaskelser skjød ny Vækst, frodigere end nogensinde tilforn. Hadet var der, Hadet fra gamle Venner og fra nye Fiender, der følte sig ydmygede og irriterede over den Foragt, der vistes dem af den tause og stolte Mand, der i Følelsen af sin egen overlegne Dygtighed og af sin gode Samvittighed ikke engang gjorde sine hadefulde Forfølgere den Indrømmelse, at værdiges dem et Forsvar mod de mange Angreb.

Norges politiske Historie kjender flere Tilfælde, hvori en enkelt eller enkelte Mænd har været Gjenstand for en til Yderlighed dreven politisk Forfølgelse. Ethvert Middel har været anseet tilladeligt for at stemple dem som værdige Nationens Had eller Foragt. Men ingen har stillet en høiere og ædlere Ro og Værdighed op mod en saadan Behandling, og ingen har derunder lagt for Dagen en tilsvarende Sjælsstyrke som Grev Herman Wedel. Det kan være, at hans Dom om Personer og Forhold i det Fædreland, der skjænkede ham denne Utaknemmeligheds Løn, derunder er bleven bitrere; det var isaafald kun menneskeligt. Men han røbede aldrig, hvad han tænkte, og han bar den tunge Byrde alene.

I politisk Blindhed krævedes der et Sonoffer, og Grev Wedel stod nærmest. Hans Fiender vilde se ham ydmyget, anklaget og dømt som Forbryder mod det Fædreland, for hvis Bedste han fra 1807 af havde bragt den lange Række af personlige Ofre, og som han havde viet sin bedste Kraft, — i Sandhed et advarende Billede paa, hvad en folkelig Forvildelse kan drive det til. Denne stolte Skikkelse, som ragede et Hoved op over sine Omgivelser, skulde slaaes til Jorden, og saa drev man det derhen, at han rammedes af en Anklage, som den, der havde vanskjøttet Norges Finansvæsen og havde en væsentlig Del af Ansvaret for de Ulykker, der hjemsøgte Norge.

Saa bar det mod Rigsretten; Grev Wedels Modstandere opnaaede tilsidst at sætte sin Vilje igjennem, og dermed maatte han gaa imøde en lang og pinlig Undersøgelse. I næsten ti Maaneder stod han for Landsmænd og Fremmede som den for Forbrydelser mod sit Land anklagede Mand.

Under 15de August besluttede Odelstinget med 28 mod 22 Stemmer at sætte Grev Wedel under Tiltale for Rigsretten. Stemningen var inden Tinget noksaa tvivlsom, og Meningerne meget delte. Der fremkom stærke Udtalelser imod det fremsatte Forslag. JACOB AALL leverede et varmt Indlæg, hvori han bl. a. spurgte, „om det er saaledes, man belønner uegennyttige Bestræbelser, Talenter og patriotiske Handlinger?“ Aall, der bedre end de fleste kjendte Grev Wedel og med Sagkundskab kunde dømme om hans Færd som Finansdepartementets Chef, ytrede videre: „Det kan ikke derhos negtes, at Grev Wedels Finansstyrelse udmærker sig ved Kraft og Orden. Statens Forpligtelser er, under mange Farer for hans egen Kredit, blevne som oftest tilfredsstillede i vedbørlig Tid og Orden. Uden Frygt for den offentlige Stemme har han stadigen fulgt den alvorlige Fremfærd, som er nødvendig i Statsstyrelsen og foreskreven i Statsklogskab, og med samme Frimodighed har han staaet for Regjeringen og Tronen selv.“ I disse Ytringer var der givet en korrekt Skildring af Grev Wedels Forhold, — med dem var i Korthed sagt, hvad siges kunde.

Jac. Aalls varme og anerkjendende Udtalelser var som et Varsel om, at Opinionen kunde skifte; i dem laa en Udfordring til Anklagerne om at overveie, hvad de stod i Begreb med at foretage. Saadanne Ord havde ikke tidligere kunnet falde i Stortinget; der havde ikke været Anledning dertil. Men nu kunde der tales. Nu var Ordet frit, og det blev benyttet. Byfoged BULL, Repræsentant for Bergens By, erklærede, at det efter hans Overbevisning hverken var „klogt, billigt,

retfærdigt eller overensstemmende med Nationens Værdighed at lønne nidkjær og uegennyttig Embedsførelse med at trække vedkommende Embedsmand for Domstolen for at tilsvare tilfældige og uforudseelige Uheld", og at han derfor havde voteret imod Tiltale.

I 1818 var der kun taget Sigte paa Grev Wedels Forbindelser med Weddick & Wendel og det ved disses Fallit foranledigede Tab. Det var dette, som dannede Basis for den da paatænkte, men foreløbig udsatte Beslutning om Tiltale. I 1821 kom dertil Oprettelsen af Vekselkontoret og de ved dettes Omsætninger foranledigede Tab. Tiltalebeslutningen havde følgende Form:

„Statsraad Grev Wedel Jarlsberg sættes under Tiltale for Rigsretten:

a. Fordi han i Aarene 1815 og 1816 for Statskassens Regning har afskibet til Handelshuset Weddick & Wendel i Amsterdam et Parti Kobber, Blaafarve og Arsenik, samt til at erstatte Statskassen det derved lidte Tab;

b. Fordi han i 1818 har foranlediget oprettet et Vekselkontor under hans Departement, ved samme, for Statskassens Regning, ladet drive Vekselhandel og foretaget forskjellige kostbare Vekselomsætninger, samt til at erstatte de dermed forbundne Tab for Statskassen, hvoriblandt ogsaa det ved Handelshuset Tottie & Comptons Fallit opstaaede."

Rigsretten[1] traadte sammen den 1ste Oktober og havde indtil 14de November flere Møder, men udsatte da, paa Aktors Forlangende, sine Forhandlinger til 26de Februar 1822. Fra denne Dag bevilgedes ny Anstand indtil 23de April og derpaa atter til 3die Juni. Saaledes blev det egentlig først fra denne Dag, den egentlige Procedure kom til at foregaa.

For den anklagede Statsraad var det neppe ukjært at kunne faa en saadan Anledning til at lade sit Forhold undersøge, som den, der nu blev ham budt. Mindre behageligt kunde det derimod være for ham, at Proceduren paa denne Maade blev trukken i Langdrag. Men dette var neppe til Skade for hans Sag. Thi medens den stadig blev udsat, fik den offentlige Mening en ellers savnet Leilighed til at modnes; alle forhastede Afgjørelser og Domme kunde nu undgaaes, og den

[1] Hovedkilden for denne Rigsretssags Historie er *Efterretninger om den for Rigsretten mod Statsraad Grev Wedel Jarlsberg anlagte Sag* (Christiania, 1822. Fol.), med de talrige deri optrykte Dokumenter. Smlgn. Fr. Brandt, *Repertorium for praktisk Lovkyndighed,* I, S. 120 flg. og Fr. Bætzmann, *Det norske Statsraad 1814—1885,* S. 35. J. H. Vogts *Optegnelser* (S. 51) er her ikke ganske nøiagtige.

almindelige Bedømmelse af Grev Wedels Færd blive saa meget mere lidenskabsløs og upaavirket af allehaande uvedkommende Hensyn.

Imidlertid var der et enkelt saadant Hensyn, som laa udenfor selve Sagen, der fik Indflydelse paa Opinionen, — men rigtignok til Grev Wedels Fordel. Det var Hensynet til Kongen. Det var blevet stedse mere almindelig bekjendt, hvorledes Carl Johan i Aarenes Løb var kommen i et spændt Forhold til Grev Wedel. Forskjellige Skridt, som nu Kongen foretog, bibragte Publikum den Tanke, at han ønskede at styrte Grev Wedel i Fordærvelse, og dermed vaktes der stærke Sympatier for denne.

Kongens Holdning blev dog her feilagtig bedømt. Han ønskede intet saadant. „Kongen blev i dette Stykke misforstaaet og miskjendt," som J. H. Vogt med Rette siger. Hvad Carl Johan vilde, var noget helt andet. Han misbilligede Rigsretsanklagen, fordi efter hans Mening de Feil, som der kunde være at lægge Finansdepartementets Chef tillast, ikke var af den Art, at de kunde paadrage ham konstitutionelt Ansvar. Grev Wedels Forhold maatte — som Kongen opfattede disse Spørgsmaal — i Tilfælde blive at undersøge ved de sædvanlige Domstole, idet hans mulige Forseelser var begaaede som Embedsmand, ikke som Kongens konstitutionelt ansvarlige Raadgiver.

Da Kongen modtog Meldingen om, at Rigsretstiltalen var besluttet, befandt han sig i et Selskab paa Bogstad. Han blev meget opbragt og talte om, at han ikke vilde tillade, at denne Aktion blev fremmet[1]. Han var den hele Tid imod Rigsret og kunde ikke forsone sig med den Tanke, at det var for dette Forum, Grev Wedels Finansstyrelse skulde prøves, og denne hans Opfatning fandt i den første Opbrusning et saa stærkt Udtryk.

Hvad Kongen først af alt ønskede, var ikke det, som i Almindelighed antoges at være hans Hensigt — at faa Rigsretten til at afsige nogen fældende Dom. Han vilde derimod med alle de Midler, som stod til hans Raadighed, overbevise dens Medlemmer om, at den ikke var kompetent til at dømme i denne Sag, for derefter at bevæge dem til at afgive en Erklæring om sin egen Inkompetense og afvise Sagen som rettelig henhørende under de ordinære Domstole.

---

[1] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser*, S. 382. Hvad der fortælles om, at enkelte nok kunde have stemt for Tiltale for at gjøre sig Kongen behagelige, er ganske interessant. Det spændte Forhold mellem Kongen og Grev Wedel var jo bekjendt nok.

Paa Grundlag af denne Betragtning lod han derfor gjennem Statholderen Rigsretten tilstille et Udkast til en saadan Erklæring. Dette i sin Art mærkelige Dokument var affattet, som her følger[1]:

„Eftersom Odelstinget under den . . . . har bestemt, at Statsraad Grev Wedel Jarlsberg skulde stilles for Rigsretten for at have truffet Forholdsregler, som var skadelige for Landets Interesser, ved at lade udføre til Udlandet Staten tilhørende Gjenstande, — Forholdsregler, hvorved han har foranlediget for Statskassen et Pengetab, saa har vi taget dette Anklagepunkt under moden Overveielse;

Vi har først af alt erkjendt, at der i Kongeriget Norges Fundamentalpagt ikke gives nogen Lov eller nogen Paragraf, som fastsætter Statsraadernes Ansvarlighed, og at vi følgelig, hverken i Grundloven eller i den almindelige Lovgivning har nogen Regel, der kan veilede vor Dom i Anledning af den Klage, som er fremført mod Grev Wedel;

Vi har betænkt, at saasom denne Statsraadernes Ansvarlighed ikke er nærmere bestemt og Odelstinget følgeligen ikke selv har nogen grundlovmæssig Støtte for sin Anklage mod Grev Wedel, var nævnte Afdeling af Nationalforsamlingen ikke kompetent til at stille ham for Rigsretten for en Forbrydelse, hvorom der ikke er talt i Konstitutionen;

Vi har endvidere betænkt, at Konstitutionens § 13 indeholder, at Kongen lader Riget regjere, i de Tilfælde, som han selv vil have foreskrevet, ved Statholderen og Statsraadets Medlemmer, som skal regjere i Kongens Navn og paa hans Vegne, efter Grundloven og de Forskrifter, som Kongen vil have givet dem i Instruktioner, — at følgelig Statsraadets Medlemmer kun har at modtage sine Instruktioner af Regjeringen alene, og at det følgelig er Regjeringens Sag at undersøge, om nogen af disse Funktionærer har overskredet sine Instruktioner;

Vi har sluttelig betænkt, at den Lovgivning, hvorpaa Domstolene maa støtte sig for at grunde sine Afgjørelser, ikke siger noget angaaende det Tilfælde, hvorom der handles, og at den Suveræn, fra hvem denne Lovgivning er udgaaet, ikke har fastsat nogen Straf eller endog forudseet Tilfælde af denne Natur, og at saaledes Regjeringen alene kan

[1] *Grev Sandels's Statholderskab*, S. 212, 214 og 335 flg. Videre kan henvises til Tidsskriftet *Vidar*, 1888, S. 704 flg. angaaende den feilagtige Opfatning, som Statsraad Motzfeldt i Begyndelsen nærede om, at Kongen skulde have ønsket Grev Wedel anklaget for Rigsretten.

være Anklager, naar der ikke handles om Statsforbrydelse; da har vi troet, at denne Affære hørte under de sædvanlige Domstole.

Paa disse Grunde erklærer vi, at vi ikke kan optage nogen Undersøgelse af den mod Grev Wedel fremførte Klage, — at Sagen ikke er af den Natur, at den kan behandles ved Rigsretten, og at, hvis Regjeringen finder, at der er Grund til Anklage fra dens Side, nævnte Statsraad maa blive stillet for de sædvanlige Domstole, af Regjeringen, der er eneste kompetente Anklager.“

Gjennem Grev Sandels er dette Udkast blevet bekjendt for Rigsretsmedlemmerne, uden at der af nogen anden nu tilgjængelig Kilde kan erfares noget om det Indtryk, som det gjorde paa disse. Opfordringen til at erklære Domstolen inhabil blev ikke fulgt. En anden Sag er det, hvorvidt ikke alligevel de af Kongen fremholdte Grunde har paavirket de enkelte Medlemmer af Domstolen og ialfald for nogen Del bestemt deres Opfatning af Skyldspørgsmaalet. Det er neppe rimeligt, at dette Udkast, der jo efter sin hele Natur var mere konfidentielt, er blevet bekjendt i nogen større Udstrækning udenfor Rigsrettens egne Medlemmer.

Imidlertid foretog Kongen et andet Skridt, der havde fuld Offentlighed og i Samtiden blev meget paaagtet. Ved Kgl. Resolution af 25de Januar 1822 blev det nemlig bifaldt, at der til Veiledning og Iagttagelse under Sagen skulde tilstilles Rigsretten bekræftede Afskrifter af de Instruktioner, som var udfærdigede for den norske Regjering og for Finansdepartementet, tilligemed alle de til den omhandlede Sag henhørende Rapporter og Protokoller[1]. Meningen dermed

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 25de Januar 1822: *„No. 6 038. Efterat Hs. Kongl. Majest. har taget i naadigst Overvejelse: 1, At endnu ingen Lov har bestemt den ved Constitutionens 75 §, Litr. f., 86 §, anviste Grændse imellem det Ansvar der paaligger Statsraaderne som Medlemmer af Kongens Raad, og det, der paaligger dem, som Departementschefer. — 2, At Odelsthinget kun i det første Tilfælde kan drage dem til Ansvar, hvorimod Kongen i det andet Tilfælde eene har Ret til at kræve dem til Regnskab i Overeensstemmelse med Constitutionens ovenanførte §§ og de meddeelte Instruxer. — 3, At endelig den Sag, der nu er anhængiggjort ved Rigsretten, saavel efter dens Natur, som ifølge Bogstaven og Aanden i Constitutionens 12 og 30te §§, jevnførte med d. 13, 15 og ovenanførte §§, henhører til Ansvarligheden som Departementschef og staaer saaledes, fra den Synspunct betragtet, under Rigets almindelige Loves Paakjendelse, uagtet disse Love, givne under en uindskrænket Regjeringsform, ikke kunne være passende paa en constitutionel Stats frie Forfatning; — Saa har det behaget Hs. Majestæt naadigst herved at resolvere:*

at bekræftede Afskrifter af de saavel den Norske Regiering, som Finants Departementet givne Instruxer, tilligemed alle til den her omhandlede Sag

angaves at være den, at den endelige Dom kunde blive overensstemmende med de i Rigets Grundlov vedtagne Grundsætninger.

Om denne Resolution, dens Forudsætninger og dens Hensigt har J. H. Vogt givet følgende aldeles korrekte Forklaring[1]: „Dette Skridt af Kongen blev forstaaet, som om han vilde lægge Sten paa Byrden, — som om han vilde opmuntre Rigsretten til at fælde den tiltalte —, og dog er det, naar man læser de af Kongen for Resolutionen anførte Grunde, klart, at han havde en ganske anden Hensigt. Kongen blev i dette Stykke misforstaaet og miskjendt. Grev Wedel var ikke anklaget for Beslutninger, han havde formaaet Kongen til at fatte eller for Raad, han havde givet Kongen, men for Foranstaltninger, som af Finansdepartementet under hans Bestyrelse var føiede, saa at om han havde forgaaet sig, var det ikke som Statsraad, men som Departementschef. Kongen antog, at Rigsretten ikke var Værneting for Grev Wedel som Departementschef, og hans Agt og Mening var derfor, at Sagen af Rigsretten burde afvises. — — — Jeg maa her udtrykkeligen anføre, at jeg langtfra ikke finder, at Kongen fra et rigtigt Synspunkt opfattede Sagen og Forholdene. Jeg paastaar blot, at han handlede i Vildfarelse, og at han ikke søgte at bringe Grev Wedel i Fordærvelse. En saadan Hensigt var ham fremmed. Han mente det da som altid vel, skjønt Skinnet var ham imod.“

At Vogts Opfatning af Kongens virkelige Hensigt var den rette, maa blive ganske utvivlsomt, naar den sidst omhandlede Kgl. Resolution sidestilles med det før nævnte Udkast til en Erklæring fra den høie Domstol.

Grev Wedel kan ikke have været uvidende om, hvad der var den virkelige Sammenhæng, og han har ikke miskjendt Kongens Hensigt. Han delte derhos — i Modsætning til Departementets Expeditionssekretær — Kongens Opfatning af Spørgsmaalets formelt juridiske Side og ansaa ikke Rigsretten for det rette Forum til at paakjende de Anker, som af Odelstinget førtes over hans Finansstyrelse.

---

henhørende Rapporter og Protocoller skulle af den Kongl: Norske Regiering uopholdeligen tilstilles Rigsretten til Vejledning og Iagttagelse under Sagen, paa det at den endelige Dom kan vorde overeensstemmende med de i Rigets Grundlov vedtagne Grundsætninger.“

Statsraad MOTZFELDT har i sine *Breve og Optegnelser,* S. 383 flg. redegjort for sin Opfatning af den Fremgangsmaade, som det havde været rigtigt at følge fra det anklagende Odelstings Side.

[1] J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 67 flg.

Helt forskjellig opfattedes Kongens Tanker af de fleste andre. Man saa i Almindelighed deri kun et Forsøg paa at skade den anklagede Statsraad og at komme ham tillivs. Dette skabte Sympatier, og nu begyndte et Omslag i den offentlige Stemning, som stadig stærkere vendte sig til Grev Wedels Fordel. Det var noget andet, dette at Kongen skulde være ham fiendsk. Folket havde nys krævet hans Domfældelse; hvad der kunde hæve sig af Røster derimod, kvaltes og blev trykket ned. Men saa forandredes Situationen, og Grev Wedel begyndte at blive Folkets Mand.

Imidlertid gik Rigsretten sin Gang, under en langsom Procedure, som dog efterhaanden bragte alt mere Klarhed og end mere paavirkede Stemningen til den anklagedes Fordel.

Listen over de Medlemmer af Rigsretten, som Grev Wedel i Henhold til sin Ret havde udskudt af denne, er ganske karakteristisk. Det var den stærkt oppositionelle Del af Lagretten, som kom ind i denne Fortegnelse. Gaardbrugerne AASET, LUNDESGAARDEN og AASVED, Lieutenant J. HOEL, Krigsraad P. FLOR, Sergeant SPJELDNÆS og Kjøbmand J. YOUNG, — samt Høiesteretsassessor P. COLLETT, det eneste Exempel, der foreligger fra samtlige Rigsretters Historie paa Udskydelsen af et Medlem af Høiesteret.

Efter Udskydelsen af disse otte Navne kom Rigsretten til at bestaa af ti Lagtingsmænd og syv Medlemmer af Høiesteret. Det var en Domstol, der bød de bedste Garantier for en retfærdig Dom. Medlemmernes Navne var: Amtmand SIBBERN, Præsident, — Assessor ARNTZEN, Overbirkedommer BENDTZ, Stadshauptmand TØNDER, Konsistorialraad ASCHEHOUG, Statsraad TANK, Assessor ELIESON, Forligelseskommissær QUAM, Amtmand BERG, Byskriver CARL FALSEN, Høiesterets Justitiarius BULL og Assessorerne MANDIX, DEBES, KIØNIG, F. MOTZFELDT, OMSEN og LANGBERG.

Som Aktor for Rigsretten var af Odelstinget opnævnt Høiesteretsadvokat NIELS AARS. Efter Grev Wedels Andragende blev Overauditør, Høiesteretsadvokat SEM beordret til at indtræde som hans Defensor. Begge hørte til de i Samtiden bedst anseede og mest benyttede Jurister.

Proceduren maatte i denne Sag blive en meget detailleret, og var ikke saa lidet vidløftig. En Mængde Vidner maatte afhøres, og specielt blev der lagt stor Vægt paa at kunne dokumentere, hvorvidt der i Forveien havde været nogen Grund til at anse de to Handelshuse, Weddick & Wendel og Tottie & Compton, for mindre sikre. I denne

Henseende blev der erhvervet en Masse Udtalelser, langt flere end de, der kom frem til Benyttelse under Dokumentationen. Forsaavidt var der et meget stort Arbeide for de to Advokater, som havde at gjennemgaa alt det saaledes ophobede Stof, og uagtet det paa flere Punkter kunde have ligget nær, yderligere at indhente nye Oplysninger, maatte de give Afkald derpaa, for ikke endmere at udhale Sagen.

I det væsentlige blev dog de foreliggende Spørgsmaal grundig oplyste. Sagen gav derigjennem en god Udredning af hele den Finansstyrelse, som havde været praktiseret efter 1814, og dens Akter bliver en vigtig historisk Kilde.

Procedurens ene Hovedpunkt blev af Aktor i hans Deduktionsindlæg formet saaledes:

„Om en Statsraad, uden speciel Autorisation og uden at have foredraget Sagen i Statsraadet, er berettiget til, paa hvilkensomhelst Maade, han maatte finde for godt, at realisere Staten tilhørende Produkter eller Varer, lige meget enten Staten erholder noget eller intet for samme.“

Hvis en saadan Ret ikke kunde tilkomme en Statsraad, saa — mente Aktor — „følger deraf ligefrem, at Statsraad Grev Wedel Jarlsberg har feilet ved hans ovenanførte Fremgangsmaade, og at han følgelig ikke alene maa erstatte Statskassen det Tab, den derved har lidt, men ogsaa ansees med Straf for hans lovstridige Fremgangsmaade.“ Aktor antog nu, at det var „aldeles evident, at en saadan egenmægtig Fremfærd ikke er lovlig“, og han byggede dette paa følgende Ræsonnement: En Statsraad er, med Hensyn til det Gods, han realiserer for Staten, dennes Fuldmægtig eller Tjener, og han er, hvis der ikke er ham givet nogen speciel Fuldmagt for det enkelte Tilfælde, henvist til at følge de for saadan Realisation gjældende almindelige Bestemmelser eller den Maade, som tidligere har været brugt; „men vælger han paa egen Haand en anden eller mindre sikker Maade, saa handler han uden Fuldmagt og udsætter sig for Straf og Ansvar.“

Med Hensyn paa den omhandlede Realisation af Kobber, Blaafarve og Arsenik, da burde, efter Aktors Formening, Grev Wedel, selv om han af Staten havde været bemyndiget til at foretage denne, uden at der var givet ham nogen Instruktion om Realisationsmaaden, enten have henvendt sig til det første Storting med Begjæring om at erholde saadan Bestemmelse, — eller ogsaa have fulgt de ved Lovgivningen for lignende Tilfælde fastsatte Bestemmelser, derimellem „Udkast-Anordningen“ af 7de Februar 1794, § 3. I Henhold til disse skulde

Blaafarven og det øvrige rettelig været solgt ved offentlig Auktion, hvad nu ikke engang var forsøgt. Der var med disse Varer drevet Handel, og dette fandt Aktor i den Grad ulovligt, at han ikke engang vilde indrømme Kongen Ret til at afgive Bestemmelse om at tillade saadan Handel. Den Statsraad, som ikke protesterede derimod, vilde allerede derigjennem være hjemfalden til Straf.

Videre fandt Aktor, at der ikke var truffet de fornødne Bestemmelser for at opnaa Sikkerhed mod de Uheld, som kunde ramme de Produkter, det var Tanken at omsætte gjennem den stedfundne Handel. Paa denne Maade skulde en Statsraad kunne tiltage sig Ret til at skalte og valte med Statens Eiendomme, som om de var hans egne, og Staten risikerede da at tabe al Indtægt af disse. Derved vilde den enkelte Statsraad indirekte have det i sin Magt at forøge Nationens Skattebyrder, idet disse nødvendig maatte øges, naar der ikke kom nogen Indtægt af Statens Eiendomme.

Yderligere mente Aktor, at en Afsætningsmaade som den, der nu var bragt til Anvendelse, gjorde det vanskeligt at tilveiebringe de sikre juridiske Beviser for Indtægter og Udgifter, som maatte ledsage et offentligt Regnskab.

Det samlede Beløb, som ved denne Affære med Blaafarven o. s. v. var gaaet tabt, beregnedes til 98 324 Spd. 63 ß, hvilke Aktor foreslog, at Grev Wedel skulde tilpligtes at tilsvare.

Derefter gik Aktor over til at behandle Spørgsmaalet om Vekselkontorets Oprettelse under Finansdepartementet, og hvad dermed stod i Forbindelse.

Det var godtgjort, at Grev Wedel havde foranlediget Oprettelsen af nævnte Kontor, og Aktor ansaa det for tilstrækkelig bevist, „at der ved dette Kontor med temmelig betydeligt Tab for Statskassen har været foretaget Vekselomsætninger, ja endog ikke sjelden Kreditvekselomsætninger, der, som alle Omsætninger af denne Art, naturligvis meget har forøget Omkostningerne“.

I Overensstemmelse med sin tidligere Udvikling, var Aktor ogsaa paa det rene med, at det ikke var „mindre ulovligt at drive Handel med Statens Penge“, og at en saadan Vekselomsætning stred „aldeles mod den gjældende Lovbestemmelse om Forvaltningen af offentligt Gods“.

Derhos var det — efter Aktors Forklaring — „en lovstridig Fremgangsmaade, hvori Statsraad Grev Wedel Jarlsberg har gjort sig skyldig, at betro en saadan Hovedkasse, som Vekselkontorets maa antages at

være, i en enkelt Mands Hænder uden Kaution. „Der skulde ikke i denne Henseende være nogen Undtagelse, idet Kammerrets-Ordningen af 18de Marts 1720 (Kap. 3, § 1) krævede, at enhver Oppebørselsbetjent skulde stille Kaution. Særlig ankede Aktor over, at Vekselkontoret havde indladt sig paa at tilveiebringe udenlandske Fonds ved Kreditomsætninger: „Denne Fremgangsmaade, som, naar den bruges af Handlende i Almindelighed, gives et andet Navn, bestaar deri, at Vekselkontoret har trukket Veksler paa Huse eller Kjøbmænd, hos hvem det intet havde tilgode, og mod tilstrækkelig Godtgjørelse og Løfte om at besørge Vekslerne dækkede inden Forfaldstid bevæget dem til at akceptere disse. Dette er saaledes egentlig intet andet end et kostbart Laan, som paa Rigets Kredit paa denne Maade er tilveiebragt; men da det nu efter Grundlovens 75de §, Litr. b kun er Stortinget, der er berettiget til at aabne Laan paa Statens Kredit, saa har Statsraaden ved at iværkstille saadanne Operationer, overtraadt Grundloven i denne Punkt og anmasset sig en Rettighed, der under ingen Betingelse kan tilkomme ham, men udelukkende tilhører Stortinget, og som har medført Tab for Staten, ikke alene med Hensyn paa de Omkostninger, som dermed har været forbundne, men ogsaa med Hensyn paa, at Vekseloperationer af den Beskaffenhed naturligvis maa svække Rigets Kredit, ligervis som de, efter hvad der er almindelig bekjendt, svækker den enkelte Mands, der afbenytter dem."

Aktor beregnede den Skade, som ved Vekselkontorets Omsætninger var forvoldt for Statskassen, til 61 358 Spd. 16 β, og nedlagde Paastand paa, at Grev Wedel skulde tilpligtes at erstatte ogsaa dette Tab.

Tilsidst gik Aktor ind paa den gjenstaaende Post, om det Tab, der var paadraget Statskassen ved Tottie & Comptons Fallit; han fandt her Grev Wedels Forhold ligesaa lovstridigt som i de foregaaende Punkter, idet her enten var foretaget en ligefrem ulovlig Vekseloperation eller ogsaa udvist en stor Uforsigtighed ved at betro Statens Midler til usikre Folk. Han nedlagde derfor ogsaa ved denne Post Paastand paa, at den anklagede Statsraad skulde betale en Erstatning af £ 4297—6—11.

Selve Straffen foresloges af Aktor sat til „en tilstrækkelig Mulkt". Det blev store Summer, som efter dette Indlæg kunde blive at betale, hvis Retten tog det tilfølge.

Defensors Tilsvar var opgjort i den samme Orden som Aktors Deduktion. Der blev først givet nogle mere almindelige Bemærkninger. Defensor mente, at Grev Wedel, „overensstemmende med Ret og

Billighed" blot kunde drages til Ansvar under fire Forudsætninger, hvilke han præciserede saaledes:

„1. Dersom han har foretaget sig Handlinger, der er stridende mod Rigets Konstitution eller Lovene;

2. Dersom han har handlet imod de for hans Embede gjældende Instruktioner;

3. Dersom han har handlet egennyttigen eller imod bedre Vidende;

4. Dersom han ved sine Embedshandlinger har vist Skjødesløshed, Letsindighed eller saadan Mangel paa Kundskaber og Duelighed, som ikke bør forudsættes hos en Embedsmand."

Idet der ikke var udfærdiget nogen Instruktion for Finansdepartementets Chef, og da hverken Odelstinget eller Aktor havde draget dennes Redelighed og gode Vilje i Tvivl, var det overflødigt at opholde sig nærmere ved andet og tredie Alternativ. Alene det første og det fjerde Punkt blev saaledes staaende som Gjenstand for Behandling fra Defensors Side. „Naar jeg" — saa ytrede denne — „saaledes, som jeg tillidsfuld haaber, skal klarligen bevise, at han ikke har forseet sig i Henseende til nogen af disse, saa er det en Selvfølge, at han paa den hæderligste Maade maa frifindes for al Tiltale."

„Var" — spurgte Defensor — „Statsraad Grev Wedel Jarlsberg ikke, ifølge sin Embedsstilling som Chef for Finansdepartementet, under hvilket Statens Domæner var henlagte, berettiget og forpligtet til at realisere Domænernes Produkter paa den Maade, som efter enhver Tids Omstændigheder syntes den hensigtsmæssigste og fordelagtigste, og i alt at handle saaledes for Statens Regning, som en forstandig og indsigtsfuld Privatmand vilde have handlet for sin egen private Regning, dog forudsat, at han ved sin Handlemaade ikke overtraadte Konstitutionens og Lovenes Forskrifter?"

Om Statsraadens Ret og Forpligtelse syntes der ikke at være opstaaet nogen Tvivl; det maatte altsaa være Afsætningsmaaden, som under denne Sag var paaanket. Dog var det klart, „at Odelstingets Pluralitet, ved at dekretere Aktionen, ikke har havt Hensyn til Principet, hvorpaa Afsætningsmaaden var bygget, men ene til Udfaldet". Men dermed havde Odelstinget søgt at indføre en ganske ny Logik. Naar det nemlig antog, at Grev Wedel havde handlet ganske lovlig ved sine øvrige Realisationer af Kobber, Blaafarve og Arsenik, saa kunde det ikke efter almindelige logiske Regler antage det ulovligt at anvende samme Fremgangsmaade mod det enkelte Hus i Amster-

dam, „paa Grund af, at hine Expeditioner blev kronede med et heldigt Udfald, da denne sidstnævnte derimod, ved en af de Begivenheder, som det ikke staar i menneskelig Magt at beregne, har havt et ufordelagtigt Resultat".

Ved Komitébehandlingen i Odelstinget var der ikke paavist noget Lovsted eller nogen Artikel i Grundloven, der kunde anføres som Hjemmel for at stemple det paaklagede Forhold som grundlovsstridigt; der var alene talt i Almindelighed om „et mindre konstitutionsmæssigt Sindelag", og dette havde ingen Grund. Hvad Aktors Indlæg angik, da havde de af ham citerede Bestemmelser, til at bevise Ulovligheden af Varernes Afskibning og Realisation, intet Værd. Den paaberaabte Anordning var kun et Udkast, og den havde derfor ikke Lovs Kraft; derhos kunde den, selv om den havde havt saadan, i det høieste have gjældt som en speciel Instrux for Forvaltningen af umyndiges Midler. Hvad der for øvrigt var paaberaabt af Artikler i Lovbogen, beviste endog, „at selv umyndiges Midler kan sælges paa anden Maade end ved offentlig Auktion". Det maatte saaledes være „indlysende for enhver, at intet Lovsted, ingen Anordning bestemt gjorde det til Pligt for Grev Wedel Jarlsberg, at realisere de omtalte Varer ved offentlig Auktion, og at endog ingen Analogi i denne Henseende med Grund kan drages fra Lovgivningen".

Defensor var ikke enig i den Fordring, som Odelstingets Flertal havde stillet, at, som ufravigelig Regel, alle Varer, der tilhørte Staten, skulde realiseres ved offentlig Auktion, og at alle Statens Fornødenheder skulde anskaffes ved Licitation: „Enhver Mand, der har nogen Erfaring om, hvorledes det ofte gaar til ved Auktioner og Licitationer, og der kjender, hvor liden Konkurrense der i dette Land i Almindelighed finder Sted ved saadanne Leiligheder, vil sikkerligen være enig i, at det vilde i høi Grad være skadeligt for det offentlige, om Auktioner og Licitationer blev ufravigeligen foreskrevne under alle Omstændigheder. Grev Wedel Jarlsberg har i sin Embedstid mange Gange besparet for Statskassen betydelige Summer ved Anskaffelser underhaanden. Det vilde være altfor vidløftigt her at opregne alle de Tilfælde, da Grev Wedel Jarlsberg paa denne Maade har gavnet sit Fædreland."

Kun et enkelt Tilfælde vilde Defensor bringe i Erindring for at vise, til hvilke Konsekvenser den af Odelstingets Pluralitet anbefalede Fremgangsmaade vilde føre. Det gjaldt om at kjøbe Fyrkul til Færder og Lindesnæs, og der blev afholdt Licitation. Laveste Bud til Lindes-

næs lød paa 3 Spd. 60 β pr. Tønde og til Færder paa 2 Spd. 24 β eller en Middelpris af 2 Spd. 102 β. Imidlertid skaffede Grev Wedel de fornødne Kul for 1 Sp. 32½ β pr. Tønde. Efter den hævdede Doktrin om Licitation som ufravigelig Regel, skulde nu Grev Wedel været strafskyldig, fordi han underhaanden havde indkjøbt de fornødne Kul, i Stedet for at anskaffe dem ved Licitation og da betale dem med mere end den dobbelte Pris: „Det er imidlertid vanskeligt at tage sin Fornuft i den Grad fangen under Troens Lydighed, at man kunde tro, at den Fremgangsmaade kunde anprises for det offentlige, som vilde bevirke, at en Privatmand, der brugte den i sine egne Anliggender, blev paa lovlig Maade gjort umyndig som i høi Grad ødsel og vanvittig."

Alle Statens Fabriker havde baade inden og uden Landet realiseret sine Produkter underhaanden, og netop det Staten tilhørende Kobber, Blaafarve og Arsenik var bestandig tidligere realiseret ved Rentekammeret paa den Maade, som nu var bragt i Anvendelse af Finansdepartementet.

Forsaavidt Aktor havde givet Grev Wedel Anvisning paa at henvende sig til det første Storting, med Begjæring om at erholde en Bestemmelse angaaende Realisationsmaaden af Kobber, Blaafarve og Arsenik, — da spurgte Defensor, „hvorfor Grev Wedel Jarlsberg mere i dette ganske administrative Anliggende end i andre Anliggender skulde udbede sig specielle Forskrifter".

„Det vilde" — saa fortsatte han — „unegteligen have været meget mageligere for Grev Wedel Jarlsberg, om han havde havt specielle Forskrifter, hvorefter han kunde handle i de mange vigtige Anliggender, som under de vanskeligste Omstændigheder har været betroede til hans Omsorg, end det har været for ham at tænke selv over enhver Sag og at fatte Beslutninger efter Omstændighederne; men enhver vil letteligen indse, hvor upassende det vilde være for en Mand i hans Embedsstilling, af Frygt for muligt Ansvar, at foruleilige Kongen og Stortinget med Anmodninger om specielle Forskrifter, og hvor umuligt det vilde være, især for Stortinget, som, uagtet langvarige Anstrengelser, dog ikke kan blive færdigt med adskillige af de vigtigste Lovgivnings-Anliggender, at give specielle Instruxer om administrative Gjenstande."

Naar Aktor havde paastaaet, at Grev Wedel skulde være strafskyldig, fordi han ved Afskibningen af de omhandlede Varer havde gjort Indgreb i den Stortinget hjemlede Ret til at paalægge Skatter, da svarede Defensor dertil: „Det er meget vanskeligt at besvare denne

Klage alvorligen, og jeg er meget tilbøielig til at antage, at den aldeles ingen Besvarelse fortjener. Det er imidlertid ganske uimodsigeligt, at Embedsmændenes større eller mindre Sparsommelighed ved alle Statsbestyrelsens Grene, deres større eller mindre Indsigter, deres større eller mindre Held ved Anskaffelsen af Statens Fornødenheder eller ved Afsætningen af Statens Produkter og ved Inddrivelsen af Tolden samt andre Indtægter har en vigtig Indflydelse paa Størrelsen af den Summa, som Stortinget i Forening med Kongen maa tilveiebringe ved Paalæg af Skatter. Fra denne Synspunkt betragtet, kan man ikke negte, at næsten enhver Embedsmand paa en vis Maade gjør sig skyldig i den Brøde, som Aktor tillægger Grev Wedel Jarlsberg, og med samme Grund som Aktor beskylder Grev Wedel Jarlsberg for at have ved Afskibningen af de omtalte Varer gjort Indgreb i Kongens og Stortingets forenede Ret til at bestemme Skattens Størrelse, kan man ogsaa anføre, at han gjorde sig skyldig i denne Brøde, da han saaledes, som forhen anført, anskaffede Fyrkul underhaanden for mindre end det halve af, hvad de vilde have kostet, dersom de havde været anskaffede ved Licitation.“

Derefter paaviste Defensor det ugrundede i Aktors Anførsler om, at den Maade, hvorpaa Varerne var solgte og afskibede, kunde gjøre Statsregnskabets Dokumentation umulig, og vække Tvivl om dets Nøiagtighed:

„Det er unegteligt, at den Omstændighed, at Staten eier Værker og Fabriker, giver Anledning til megen Vidløftighed i Statens Regnskabsvæsen og letteligen medfører betydelige Misbrug, som ofte berøver Staten al Fordel af disse Eiendomme, og jeg indrømmer gjerne, at det var ønskeligt, at Staten ikke eiede saadanne Domæner. Men saalænge Staten har dem, er det vedkommende Embedsmænds ubetingede Pligt, at gjøre dem saa frugtbringende som muligt, og jeg antager som afgjort, at jo mere deres Bestyrelse ligner den, som forstandige Privatmænd bruger ved deres Eiendomme af samme Natur, jo mere Sandsynlighed er der for, at de vil være lønnende for Staten. Men neppe vilde nogen Privatmand, der eiede Værker og Fabriker, bestemme sig til i Almindelighed at sælge deres Produkter ved offentlig Auktion; thi Omkostningerne medtager sædvanligen i det mindste 10 Procent, og desuden maa dertil regnes den Fordel, som den, der udskiber Varerne, beregner sig tilgode for sin Umage.

En saa stor Afgang kunde sandeligen meget faa Eiendomme taale. Det er derfor indlysende af Sagens Natur, at de oftomtalte Varers

Realisation paa de Steder, hvor der er Afsætning for dem, maa i Almindelighed være langt mere fordelagtig og hensigtsmæssig end deres Salg ved offentlig Auktion her i Landet. Det ønskeligste af alt er unegteligen, at man paa selve Stedet underhaanden kan sælge sine Varer til antagelige Priser." Men der var i Norge kun lidet Behov for Blaafarve, og derhos var der i det foreliggende Tilfælde ogsaa andre Grunde forhaanden, som yderligere maatte gjøre det risikabelt at gaa til Auktionssalg.

Meget udførlig paaviste videre Defensor, hvorledes der før Afhændelsen var truffet alle Forsigtighedsregler, og at der stadig var indhentet Raad af kyndige Handelsmænd. Det hele var drevet med al Hensyntagen til Sparsommelighedens Krav, og naar Grev Wedel ikke havde assureret de afsendte Varer, da var det netop af dette Hensyn. Han havde i det Sted fordelt Risikoen ved kun at afsende smaa Partier ad Gangen, og derved spare Udgifterne til Assuranse.

Hvad Weddick & Wendel angik, da var dette Hus, som det fremgik af Dokumentationen, i Aarene 1815 og 1816 almindelig i Norge anseet for at være et særdeles solid og paalideligt Hus. Hertil kom der imidlertid endnu noget mere: „Det er" — sagde Defensor — „ikke saa meget ved Weddick & Wendels Mangel paa Soliditet som ved deres svigagtige Fremgangsmaade, at Statskassen er bleven udsat for at lide Tab; thi havde de ikke paa en svigagtig Maade pantsat den største Del af de til deres Forhandling betroede Varer, saa var disse efter Falliten blevne udleverede til Finansdepartementets Disposition, saaledes som det er skeet med det mindre Parti, som fandtes i Behold i Weddick & Wendels Bo, og Statskassen var da ikke bleven Kreditor i dette Bo. Da vi desværre ikke mangler Exempler paa, at Staten har lidt Tab her i selve Landet ved de Mænds svigagtige Fremgangsmaade, som Statens Midler har været betroede, saa skjønner jeg ikke rettere, end at Staten ogsaa var udsat for svigagtigen at bedrages, dersom de oftomtalte Varer havde været realiserede her i Landet."

Defensor gik derefter over til at behandle Vekselkontorets Oprettelse. Det var, sagde han, givet, at det ikke var selve Vekselomsætningerne, men den Form, disses Bestyrelse havde faaet ved Kontorets Oprettelse, der var Gjenstand for Paatalen. Men han paaviste, hvorledes netop denne Form var i bedste Overensstemmelse med den ældre Praxis fra Tiden før 1814, og med hele den Maade, hvorpaa der for øvrigt senere var gaaet frem med Organisationen af

de norske Departementer og Bestyrelsen af de under dem henhørende Forretninger.

Odelstinget havde her ladet sig narre af et Navn: „De indkomne Komité-Indstillinger samt visse velbekjendte Ytringer giver al mulig Anledning til at antage, at man af Uvidenhed om, hvorledes Vekselforretningerne bestyredes under Danmarks og Norges Forening, har anseet den her indførte Indretning af et eget Vekselkontor under Finansdepartementet for et ganske nyt Paafund af Grev Wedel Jarlsberg, da disse Forretninger i Kjøbenhavn sorterede under et Bankkontor. Det synes nemlig, at Benævnelsen Bankkontor har ført til den Slutning, at Banken her ene kunde have med saadanne Forretninger at bestille, og at Finansdepartementet uretteligen havde befattet sig dermed."

Her forelaa imidlertid fyldestgjørende Beviser for, at disse Formodninger var grebne ud af Luften, og at Vekselkontoret var „i alle Henseender en saa nøiagtig Efterlignelse af det forrige dansk-norske Bankkontor i Kjøbenhavn, som Omstændighederne tillod". Med fuld Føie kunde Defensor derfor udraabe: „Hvorfor Banken skulde overdrages disse Forretninger, og hvorledes Regjeringen, som intet har at befale over Banken, undtagen forsaavidt Tilsyn med Lovenes Overholdelse angaar, skulde kunne paalægge Bankens Bestyrelse Forretninger og Ansvar, som er den ganske uvedkommende, er sandeligen vanskeligt at indse!"

Forsaavidt der, i Henhold til Kammerrets-Anordningen af 18de Marts 1720, af Aktor var anket over, at der ikke var taget Kaution af den Embedsmand, som den specielle Bestyrelse af Vekselkontoret var paalagt, da kunde Defensor netop paaberaabe sig Bestemmelser af denne Anordning som Bevis for, at det ikke var nogen absolut Nødvendighed at stille Kaution; saadan var desuden heller ikke forlangt af Bestyrere og Betjente ved det forrige dansk-norske Bankkontor i Kjøbenhavn: „Kaution kunde desuden hverken fordres eller ventes stillet af den Embedsmand under Finansdepartementet, som Vekselkontorets Bestyrelse blev betroet, da han for dette Accessorium til hans øvrige Forretninger i Departementet ikke havde nogen særskilt Løn."

Saa var der det Tab, som gjennem disse Vekselomsætninger skulde være foranlediget, specielt ved Tottie & Comptons Fallit. Defensor gik her ind paa nærmere Beregninger og viste, at Grev Wedel ved den af ham benyttede Fremgangsmaade faktisk havde sparet Statskassen for store Beløb, og at de Tab ved Pengeomsætninger, der kunde synes

at fremgaa af Regnskaberne, i Virkeligheden for en stor Del var byggede paa imaginære Data. Som et Hovedexempel valgte Defensor her, hvad der var foregaaet ved Afgjørelsen af de Udtællinger, der skulde foregaa til Danmark for Orlogsbriggerne. Ved to Anledninger var der direkte tjent, den ene Gang 48 881 Spd. 92 β, den anden 19 931 Spd. 54 β.

Med Styrke vendte han sig ogsaa mod den fremførte Paastand om, at der var skeet Indgreb i Stortingets konstitutionelle Rettigheder: „Det er indlysende, hvor stor Forskjel der er imellem de formelige Laan, som Kongen lader aabne paa Grund af Stortingets Samtykke, til hvis Betaling der siden maa gjøres Anstalter, og de temporære Ressourcer, som en Embedsmand tildels paa egen Kredit tilveiebringer, for at kunne opfylde de ham paaliggende Pligter, hvilke Ressourcer dækkes ved de allerede af Stortinget i Forening med Kongen bestemte Indtægter, saasnart de er inddrevne. — Vilde man forstaa Grundlovens 75de §, Litr. *b* paa den af Aktor angivne Maade, saa gjorde enhver Embedsmand sig skyldig i en Overtrædelse af Grundloven ved at træffe en offentlig Foranstaltning, der var forbunden med Udgifter, naar han ikke betalte Pengene forud; thi det er indlysende, at det offentlige altid i et vist Tidsrum bliver Debitor ved en saadan Foranstaltning fra Embedsmandens Side. — Men herom er det overflødigt at anføre mere, da Konstitutionens Bestemmelse ikke er at være en Fælde til nidkjære Embedsmænds Ødelæggelse."

Særlig for Tottie & Comptons Vedkommende paaviste Defensor, at det ikke med Skin af Grund kunde siges, at der var betroet dette Handelshus et større Beløb, end Nødvendigheden fordrede.

„Saaledes tror jeg," sagde Defensor, „at have tilstrækkeligen omtalt Aktors særskilte Poster, og gaar over til i Almindelighed at anmærke, at man ikke uden en høi Grad af Uretfærdighed og uden en revolterende Inkonsekvense skulde kunne antage, at Grev Wedel Jarlsberg burde erstatte Statskassen det Tab, som den formedelst Uheld muligen kan lide ved en eller anden af hans i den bedste Hensigt og med Klogskab trufne Embedsforanstaltninger, uden tillige at lade ham nyde godt af de heldige Resultater, som lignende Foranstaltninger har frembragt for Statskassen. Antages det som Maxime, at Uheld skal debiteres ham, saa maa Held ogsaa krediteres ham, thi ellers blev hans Forbindelse med Staten i sandeste Forstand *societas leonina.*"

Saa opstillede Defensor et Regnestykke over de Summer, som Grev Wedel i sin Finansstyrelses Tid dels havde vundet for Staten, dels sparet for denne, — tilsammen 176 254 Spd. 30½ β og 64,604.10 neder-

landske Gulden, „hvilke Summer overstiger det af Aktor paastaaede Ansvarsbeløb".

Derefter afsluttedes Defensoratet:

„Af det, som jeg har givet mig den Ære at anføre, er det efter min Formening aldeles soleklart, at Grev Wedel Jarlsberg hverken har foretaget sig Handlinger, der strider imod Rigets Konstitution eller Lovene, eller har vist Skjødesløshed, Letsindighed eller saadan Mangel paa Kundskaber og Duelighed, som ikke bør forudsættes hos en Embedsmand; men at han tværtimod, sin Embedspligt tro, med sjelden Virksomhed og Iver, samt med udmærket Overlæg og Klogskab, har udført sine mange vigtige og vanskelige Forretninger. Der kan altsaa aldrig blive Spørgsmaal om, at han skulde lide Straf, give Erstatning eller udrede Omkostninger; men det er afgjort, at en i de mest bestemte Udtryk affattet Dom maa forkynde Verden, at Retfærdighed ikke er uddød i Norge, og at Klagen imod Grev Wedel Jarlsberg har i høieste Maade været ugrundet og ubeføiet.

Thi bliver min underdanige Paastand:

At Statsraad, Ordens-Skatmester, Kommandør af Nordstjernen og Danebrogen, Grev Herman Wedel Jarlsberg vorder for Odelstingets ubeføiede og ugrundede Tiltale i denne Sag frifunden, samt at mig tillægges af Statskassen et passende Salarium.

In subsidium paastaaes, at ifald Grev Wedel Jarlsberg skulde tilpligtes at erstatte det af Aktor paastaaede Ansvarsbeløb eller nogen Del deraf, ham da tilkjendes Likvidation af det idømte efter de af mig gjorte Kontraberegninger, og at hans Ret forbeholdes saavel til det overskydende, som til al bevislig Fordel ved Pengeomsætninger efter Statsregnskabet for 1821, samt til Godtgjørelse for al bevislig Gevinst, der er tilflydt Statskassen ved de af ham i hans Administrationstid trufne Foranstaltninger."

Defensors hele Indlæg havde fra Begyndelsen indtil Enden været en kraftig Tale. I mandige Ord havde han blottet al den Hulhed, som laa bag Anklagen og bag Aktoratet. Hans Indlæg var i Virkeligheden rettet imod hele den forudgaaende Agitation, for hvilken Aktor var bleven Tolk.

Advokat Sems Forsvarstale var Basis for den Opreisning, som Rigsretten pligtede at give Grev Wedel, og vanskelig kunde denne vente at finde en bedre Udredning af de foregaaende Aars Finansstyrelse. Gjennem Sems Tale fik de mange selvkaldede Kritikere den grundigste Tilrettevisning, — ganske anderledes, end det kunde have skeet i nogen

Avisartikel. Fra Rigsretssalen i den gamle Gaard paa Hjørnet af Dronningens Gade og Prinsens Gade trængte den klare, overbevisende Tale ud til det hele Folk og viste det, hvilken Kamp gjennem Trængsler og Nød, under store personlige Opofrelser, den Mand havde ført, hvem Odelstingets Flertal havde hædret og lønnet med en Anklage for Rigsretten.

Fremfor alt havde Advokat Sem lagt klart for Dagen, at de af Aktor fremførte Grunde, paa hvilke denne byggede sine Paastande om Domfældelse og Ansvar, var mere end svage, og at hvad der var anført som Grundlag for en Anklage, i mange Dele netop havde den modsatte Virkning, — at de tjente til at retfærdiggjøre Grev Wedels dristige Administration. Han havde vendt Aktors Anklageposter mod denne selv og dissekeret hans Bevisførsel paa den grundigste Maade.

Stemningen var allerede, forinden Defensor tog Ordet, i Begreb med at slaa om. Forsaavidt var den gunstig for hans Indlæg, og dette undlod ikke at gjøre sin Virkning. Defensionens Grunde var altfor slaaende, altfor overbevisende til, at de ikke paa Stedet skulde have vist sin iboende Kraft og forberedt paa, at her var ingen anden Dom mulig end den ubetingede Frifindelse.

Opinionen er altid ustadig. I dette Tilfælde havde den været hidset gjennem en lang og energisk Agitation, hvori der var indblandet megen personlig Lidenskab. Ved Sagens lange Udsættelse var der kommet mere Ro i Sindene, og efterat Kongen havde forsøgt at blande sig op i Sagen og derunder alene havde opnaaet at se sine Hensigter miskjendte, var Grev Wedels Stilling i Opinionen begyndt at blive en anden. Aktors svage Deduktion havde neppe voldt noget Tilbageslag i denne Henseende. Men saa kom den kraftige, energisk paagaaende Defension, der ikke var anlagt paa noget undskyldende Forsvar, men krævede Paaskjønnelse og Tak for, hvad der var udrettet.

Det stod endnu tilbage at høre, hvad Grev Wedel tilsidst personlig vilde have at fremføre til sit Forsvar.

Den 13de Juni holdt den anklagede Statsraad, efterat Defensor havde endt sin Procedure, selv en længere Tale.

„Naturen udrustede mig ikke med særdeles Talegaver; jeg er kun lidet vant til offentligen at tolke mine Tanker og Følelser — og det er meget længe, siden det faldt i min Lod at fremtræde i nogen talrig Forsamling! Jeg vilde derfor under alle Omstændigheder føle Ængstelse ved at lade min Stemme høre paa dette Sted og ved at henvende Talen til den høie Ret; thi jeg ser for mig Mænd, som ofte hørte øvede

Talere, Mænd, som selv hæderligen udmærkede sig paa Talerstolen, Mænd, som er berettigede til at være strenge Kunstdommere! — Men hvor meget mere ængstelig maa jeg ikke være under de særdeles Omstændigheder, under hvilke jeg idag fremtræder?

Jeg er opfordret til at svare paa en offentlig Tiltale, — en offentlig Tiltale, dekreteret ved et betydeligt Antal af mit Fædrelands lovligen valgte Repræsentanter — en offentlig Tiltale, som angaar min og en elsket Families hele timelige Velfærd — en offentlig Tiltale, som i den største Del af et Aar har ladet mig staa som en Forbryder for Fædrelandets og Europas Øine! — Sandelig, disse Omstændigheder er af den Natur, at de letteligen kunde berøve mig al Fatning og tvinge mig til Taushed! — Men Overbevisningen om den høie Rets Overbærelse med mine ringe Evner, — Bevidstheden om at have i min mere end tyveaarige Embedstid i forskjellige Stillinger stedse med Troskab og Iver tjent mit Fædreland — Forvisningen om, at Retfærdighed og Billighed har taget deres Sæde i dette Fædrelandets høieste Tribunal — og de mange Beviser, jeg har modtaget paa oplyste og retsindige Medborgeres Agtelse og Deltagelse — giver mig Mod til at bryde den Taushed, som hine Omstændigheder kunde synes at maatte paalægge mig. Desuden har Historiens Studium og egen Erfaring vist mig, at Mængdens Yndest ei mindre end Fyrsters Gunst er lig Havets Skum, som Floden og Vinden driver frem og tilbage; — og at den, der tager Tjeneste paa Statens Skib, maa gjøre Regning paa — nu at vippes paa Bølgernes Toppe, — nu i stormende Fart at nærmes Afgrunden! —

Jeg vover derfor nu at udbede mig nogle Øieblikkes Opmærksomhed, — ikke fordi jeg tror det nødvendigt med Hensyn til min Sags Tarv, — thi jeg finder, at min Defensor med en Duelighed, som man kunde vente af hans udmærkede Talenter, og med en Varme, som jeg maa tilskrive hans mangeaarige Venskab for mig, — har fremført alt det væsentlige, som jeg ønskede fremsat, — men fordi det kunde mistydes som Ligegyldighed fra min Side, om jeg aldeles ikke gjorde Brug af den Ret, som Rigsretsreglementet hjemler mig.

Defensor har til Sagens første Post gjort alle de Erindringer, hvortil det af Odelstingets Pluralitet og af Aktor fremførte giver Anledning. Jeg har derfor i Henseende til denne Post intet at tilføie, som kunde have nogen Indflydelse paa Sagen; men jeg kan dog ikke tilbageholde den Anmærkning, at, fra hvad Synspunkt man end betragter mit Forhold, hvorom der er Kvæstion under samtlige Sagens Poster, saa maa

man dog indrømme, at Dekretet om denne Rigsretssag røber, at Odelstinget aldeles ikke har fattet Konstitutionens Aand i Henseende til Rigsretter. Jeg forbigaar her aldeles alle Anmærkninger angaaende Konstitutionens Udtryk, uagtet Konstitutionens Ord — Forbrydelser — synes paa en utvetydig Maade at udelukke alle Sager af Natur som den nærværende! — Konstitutionens Aand medfører unegteligen, at Rigsretten skal være et Middel, hvorved Nationen ved sine Repræsentanter kan, uden at ryste Riget i sin Grundvold ved at angribe Kongens Majestæt, holde den Kongelige Myndighed inden de konstitutionelle Skranker, ved at drage Kongens Raadgivere til Ansvar for Indgreb, som maatte være gjorte i Nationens Ret til ved sine Repræsentanter at deltage i Lovgivningen og i Skatternes Bestemmelse, eller for Undertrykkelser og Udsugelser, som maatte have fundet Sted. — Konstitutionens Aand vil ogsaa, at Rigsretten skal være et Middel, hvorved Nationen kan, efter at have forgjæves anvendt Forestillinger til Kongen, skille Riget ved en af dets høieste Embedsmænd, som er bleven bekjendt for Uredelighed eller Uduelighed. — Men Konstitutionens Aand tillader sikkerligen ikke, at ethvert Feiltrin, som en Statsraad efter Odelstingets Formening maatte have begaaet, skulde blive Gjenstand for Rigsret, uden Hensyn til, om saadant Feiltrin bekvemmeligen kunde paatales ved de ordinære Domstole ifølge Kongens Foranstaltning. — Konstitutionens Aand tillader sandeligen ikke heller, at Rigsretten, dette Borgerfrihedens og Borgersikkerhedens hellige Palladium, skal misbruges som et Tugtens Ris, hvormed Odelstinget, eller en mindre oplyst Pluralitet af samme, truer, hvergang det er af en anden Mening end en Statsraad, eller hvergang det finder, at en Statsraad ikke har smigret Pluraliteten. Nei, det vilde være at forgribe sig paa Helligdommen — det vilde være at nedværdige Konstitutionen til et Middel, hvorved Statens høieste Embedsmænd dannedes til blotte Skrive- og Regnemaskiner eller til Øientjenere! — Vor Konstitutions Rigsret er, som bekjendt, laant af den svenske Konstitution, som igjen har taget Hovedidéen af den britiske Forfatning, der medfører, at Kongens Ministre kan af Underhuset anklages for Overhuset. Vor Rigsret nedstammer altsaa fra Storbritannien, dette den konstitutionelle Friheds gamle Fædreland; men jeg er overbevist om, at Stamfaderen ikke vilde kjendes ved sin Afkom, dersom han erfarede, at den lod sig misbruge saaledes, som det er skeet under nærværende Sag. Man vilde sikkert ikke uden et medynksfuldt Smil erfare i England, at en Sag som den nærværende, der bekvemmeligen kunde gjøres

til en simpel Revisionssag, hvorom al Tvist kunde decideres ved de ordinære Domstole, var bleven Gjenstand for en Rigsret eller, som man der vilde kalde det — *an empeachment before the House of Lords!*"

Videre gav Grev Wedel en mere udførlig Dokumentation af de foreliggende Spørgsmaals reelle Sider og afsluttede derefter sit Foredrag med følgende Appel til Dommerne:

„Jeg vil nu ei længere trætte den høie Rets Opmærksomhed, men aldeles henholde mig til det af Defensor fremførte og til den af ham nedlagte Paastand. Jeg nærer det sikre og glade Haab, ei blot for min egen Skyld, men ogsaa for Fædrelandets og dets Konstitutions Skyld, at den høie Ret vil afsige en Dom, hvorved min Uskyldighed paa det tydeligste lægges for Dagen, og hvorved vedkommende Odelsting læres, ikke at misbruge en af Konstitutionens vigtigste Indretninger. Men hvorledes Dommen end maatte blive, saa beder jeg den høie Ret være overbevist om min udmærkede Høiagtelse, og at jeg aldrig et Øieblik kan tvivle om, at Dommen jo vorder forfattet ene efter den høie Rets Overbevisning om Retfærdigheds og Billigheds Fordringer."

Haabet slog ikke Feil. Den 18de Juni sattes atter Retten, og den afsagde da en fuldstændig Frifindelsesdom:

„Statsraad Johan Caspar Herman, Greve af Wedel Jarlsberg, Skatmester ved Hans Majestæts Ordener i Norge, Kommandør af Nordstjerne-Ordenen og Danebrog-Ordenen, bør for Aktors Tiltale i denne Sag fri at være."

Samtlige Omkostninger ved Sagen skulde udredes af Statskassen.

Hvad Defensor havde begyndt, det fuldendte Grev Wedel selv. Hans Tale gjorde et dybt Indtryk, der sent kunde glemmes, og den rev Stemningen med sig. Dommen var et Slag i Ansigtet paa den aarelange, lumske Bagvaskelse, — et Nederlag for de mange skjulte og aabenlyse Angribere. Opreisningen var kommen sent. Men den var der i den mest utvetydige Form. Frifindelsen havde faaet den videst mulige Udstrækning. Den var og den blev den største Triumf, Grev Wedel kunde opnaa.

Fra Galeriet lød der begeistret Jubel, da Dommen var oplæst, — det første, demonstrative Udbrud af den Stemning, der nu var den fremherskende, og Glæden var almindelig[1]. Talrige Besøgende reiste

[1] I *Morgenbladet* for 21de Juni 1822 heder det, at efterat Dommen var forkyndt og Retten var hævet, *„gjenlød Salen af den forsamlede Mængdes 9 Gange gjentagne Fryderaab, hvilket gjentoges i Gaarden udenfor, ledsaget af Trompeters Lyd"*.

samme Dag ud til Bogstad for at bevidne Greven og hans Familie sin Deltagelse og Hyldest[1].

Som en anden Mand havde Grev Wedel forladt Rigsretssalen, med Bevidstheden om, at Landsmænd nu forstod, hvad hans Arbeide havde gjældt, og at de kunde indse, at den dristige Kurs, han havde styret, dog havde været til Fædrelandets Bedste. Sandheden og Retfærdigheden havde seiret, og hvad hidtil alene var kjendt og forstaaet af et mindre Tal af kyndige, uhildede Mænd, trængte nu frem til alle Dele af Folket, saalangt Interesserne for de offentlige Anliggender strakte sig. Omslaget var kommet. Men af den anklagede og nu med Glans frifundne Statsraads bedste og troeste Venner føltes det, som om det var kommet altfor braat, — de saa paa det ikke uden Bitterhed, som om det var et Udslag af et lunefuldt Folks Stemninger, paa hvilke der ikke kunde stoles[2]. Ovenpaa et saa hurtigt Skifte fra Had til Begeistring og Deltagelse var det ikke muligt at føle sig sikre for Fremtiden.

Fra et enkelt Hold forsøgtes det dog fremdeles at holde Bagvaskelsen gaaende. Efter Rigsretsdommen blev der mod Grev Wedel[3] udskudt en af de giftigste Pile, som havde været rettede mod ham. Giften var sikkerlig lavet i Norge. Men Pilen var skudt ud fra et andet Land. P. A. Heiberg var den, som her ydede sin Medvirkning til at forplante den løgnagtige Bagvaskelse, der i Hjemmet var slaaet til Jorden ved Rigsrettens Dom, videre til Udlandets Publikum.

I et lidet Skrift han, fra sin Landflygtighed i Paris, udsendte i Aaret 1822, og hvori han gav et saare misvisende Referat af de norske Forhold, kom han ogsaa ind paa Omtalen af Grev Wedel og skrev da:

„Han har været anklaget for at have forødt offentlige Midler og for at have drevet Handel for sin egen Regning og til samme Tid for Statens Regning. Man sagde, at der ofte havde været Sammenblanding

---

[1] Optegnelse af Andr. Faye i hans haandskrevne Samlinger i Rigsarkivet.

[2] Jacob Aall skrev 30te Juli 1822 fra sit Hjem, Nes Jernværk, til Blom: *„Hjerteglad blev jeg over Wedels Frikjendelse og over, at han saa hæderligen slap ud af hans glubske Forfølgeres Klør; men jeg kan ikke godt finde mig i Lyden af de blæsende Instrumenter, hvormed en Deel af den vankelmodige Pøbel, der i Fjor truede med at stene ham, modtoge Budskabet om hans Frifindelse.“* Se de ved Dr. L. Daae udgivne Breve fra Aall til Blom i *Personalhistorisk Tidsskrift,* 3die Række, III, S. 89 flg. Udtalelser om det ugrundede ved den hele Tiltale findes i P. Chr. Holsts *Efterladte Optegnelser,* S. 138, Note 1.

[3] [P. A. Heiberg] *Lettres d'un Norvégien de la vieille roche,* S. 131 flg.

mellem hans egne Veksler og dem, han havde trukket i Statens Navn og for dens Regning. Man paastod, at hans private Spekulationer og Foretagender altid havde lykkets, medens de, som han havde gjort for Statens Regning, uafbrudt havde været uheldige. Hr. Wedel har gaaet ud af denne Anklage hvid som Sneen; det er meget vel; men for at øge Ulykken, har Staten, som allerede var gjældbetynget nok, maattet belaste sig med de uhyre Omkostninger ved en yderst tidsspildende Retsforfølgelse, som har varet i flere Maaneder; saaledes er det sandt, som det gamle Ordsprog siger, at *de slagne betaler altid Bøderne.* Jeg respekterer, som jeg er skyldig, den faldne Dom, og jeg lykønsker Hr. Wedel, hvis private økonomiske Stilling i 1814 ikke var overvættes glimrende, med at være bleven i saa kort Tid en af de rigeste Jordegodseiere i hele Norge. Jeg lykønsker ham med saa meget større Oprigtighed, som Alverden aflægger Vidnesbyrd om hans Iver for Videnskabernes Fremme og for Oplysningens Udbredelse. Han har i denne Henseende gjort alle de Opofrelser, som Statens Midler har villet tillade ham. Men idet jeg henvender disse Lykønskninger til ham, ønsker jeg, at hans Efterfølger ordner Statens Affærer en Smule bedre og sine egne en Smule mindre vel."

XV.

GREV WEDELS ANDEN UDTRÆDEN AF STATENS TJENESTE.

Efter sin Frifindelse for Rigsretten ønskede Grev Wedel kun at maatte endelig komme helt bort fra det opslidende Arbeide i Statens Tjeneste. Sit Ønske om at kunne træde tilbage fra sin Post og gaa over i Privatlivet havde han allerede i Begyndelsen af 1821 underhaanden tilkjendegivet for Statholderen. Det var forskjellige Grunde, som medvirkede til at fremkalde og modne hans Beslutning om at tage sin Afsked. Han følte selv, at med den Misstemning, der var opstaaet mellem Kongen og ham, var hans fortsatte Forbliven i Raadet bleven en Umulighed. Landsmænds høilydte Miskjendelse undergravede ham paa andre Punkter. Saa havde han at tage Hensyn til sin private Velfærd, der let kunde blive skadelidende, hvis han fremdeles skulde afse det meste af sine Kræfter og af sin Tid paa Arbeidet i Statens Tjeneste.

Kongen mente dog, at Tiden for denne Fratræden ikke allerede nu skulde være inde. Den Skrivelse, hvormed han under 18de Februar besvarede Statholderens Meddelelse om Grev Wedels Ønske, var kold, om end i Formen noksaa anerkjendende[1]:

[1] Den originale Skrivelse findes mellem Grev Sandels's Papirer i Rigsbiblioteket i Stockholm. — Tidligere havde Statholderen, den 29de November 1820, foreslaaet Kongen at kalde Grev Wedel til Stockholm, naar han havde afsluttet sit Arbeide med Propositionen. Dette havde dog ikke ført til noget Resultat. Vedkommende Skrivelse findes i Hs. Maj. Kongens Familiearkiv; det heder i den: *„J'ose soumettre au jugement de Votre Majesté, si, pour gagner le temps, Elle ne trouveroit pas à propos, lorsque le comte de Wedel aura achevé son*

„Jeg har modtaget Deres private Brev af den 9de, hvori De meddeler mig Grev Wedels Hensigt at indgive sin Ansøgning om Afsked fra Stillingen som Statsraad. Jeg skulde uden Tvivl have ønsket, at Grev Wedel, hvis Aktivitet, Iver og Talenter jeg kjender, vedblev at vie sig til sit Fædrelands Tjeneste; men da, i et konstitutionelt Land, Kongen ikke kan holde tilbage nogen Embedsmand mod hans Vilje, kan jeg ikke modsætte mig hans Forslag om at træde tilbage, hvis Familieinteresser og økonomiske Bevæggrunde bestemmer ham til at fastholde dette. I de enevældige Lande er det Suverænen, som taber, naar en god Tjener ophører at være ham nyttig; i de konstitutionelle Lande er det Staten, som lider dette Tab, og da Kongen ikke har Retten til at paalægge nogen at fortsætte sine Embedsforretninger, kan han kun, i Venskabelighed, bede ham ikke at berøve Fædrelandet sin Tjeneste. Saaledes kan jeg, hvor meget jeg end, om Grev Wedel ikke forandrer Beslutning, maa beklage det, ikke fritage mig for at indvilge hans Ønske, naar han taler derom til mig. Men som en Officer ikke forlader sin Post lige foran et Slag, bør Grev Wedel selv forstaa, at han ikke kan opgive sin Stilling, medens der er samlet et Storting, som har Retten til af ham at forlange Regnskab for hans Embedsførelse og at kræve af ham de Oplysninger, han er istand til at give.

Da det er godt at forudse alt, beder jeg Dem sige mig Deres Mening om det Valg, som maa gjøres for at erstatte Grev Wedel i det Tilfælde, at vi skulde tabe ham. En Stat vilde være meget at beklage, hvis den kun havde én duelig Embedsmand. Jeg, De og alle de andre, som arbeider med Iver og Stadighed for Norges Lykke, vi vil en Dag ophøre at være det nyttige. Men det maa imidlertid bestaa, og andre maa indtage vor Plads. Jeg har kastet mine Øine paa tre Kandidater, mellem hvilke jeg skulde kunne vælge en for at staa i Spidsen for Finansdepartementet, Statsraad Carsten Anker, Statssekretær Holst og Expeditionssekretær Vogt. Jeg ønsker, at De meddeler mig Deres Mening om, hvilken af disse tre Herrer der synes Dem mest skikket til at beklæde den Plads, hvorom der handles. Hvis De kjender andre, som De tror burde foretrækkes, saa behag at sige mig det. Vi har

---

plan de finances et les autres propositions de son ressort, ce qui aura probablement lieu à la mi-Décembre, de l'appeler à Stockholm, pour être à même de s'expliquer en personne sur les dites propositions, et pour prendre les ordres ultérieurs de Votre Majesté là-dessus. Je ne lui ai pas communiqué cette idée, mais si Votre Majesté daigne l'agreér, je suis persuadé, qu'il l'embrassera avec satisfaction.“

forresten god Tid til at afhandle denne Sag; men jeg vil ikke opsætte til sidste Øieblik, og jeg vil være meget glad ved paa Forhaand at kjende Deres Mening angaaende de Embedsmænd, om hvem der i dette Tilfælde kunde være Spørgsmaal."

Paa denne Skrivelse svarede Grev Sandels i sit *lettre particulière* af 28de Februar 1821[1]: „Jeg har med dyb Erkjendtlighed modtaget det private Brev, som Deres Majestæt naadigst har tilstillet mig i Anledning af Grev Wedels Afskedsansøgning, og de nye Beviser, som det indeholder paa den Tillid, hvormed Deres Majestæt hædrer mig. Idet jeg skal svare derpaa, beder jeg Deres Majestæt undskylde, om jeg ikke endnu saa indgaaende, som jeg ønsker det, kan give de underdanigste Formeninger, som Deres Majestæt har krævet af mig, angaaende Valget af en ny Chef for Finansdepartementet. Af de tre Kandidater, som Deres Majestæt har nævnt, er utvivlsomt Hr. Carsten Anker udmærket ved sine Indsigter og sin Skarpsindighed; men disse Fordele vilde maaske være altfor lidet vurderede i den offentlige Mening, som en Følge af hans private Affærers daarlige Forfatning, af hans Alder og af den Ulykke, at han er døv i den Grad, at man ikke kan forhandle med ham uden megen Vanskelighed. Statssekretær Holst er et godt Hoved, som nyder en vis Anseelse, og som efter sin Stilling synes at være den nærmeste til at fylde en ledig Plads i Raadet. Jeg har endnu ikke havt Leilighed til at kjende ham mere indgaaende, og jeg kjender ikke hans Dygtighed i, hvad der angaar Finanserne, og ved ikke, om hans svage Helbred kan udholde det stadige Arbeide og de Bekymringer, som er forbundne med denne Stilling. Hr. Vogt, som utvivlsomt har mest af finansiel Indsigt og Rutine, er endnu ung, og han har arbeidet i en saa fuldstændig Harmoni med Grev Wedel, at hvis dennes Styrelse ikke har vundet Bifald hos Almenheden, saa vilde Hr. Vogts Indsættelse i sin nuværende Chefs Plads maaske ikke betragtes anderledes end som en Fortsættelse af den samme Forvaltning under et andet Navn, og da jeg ikke for Øieblikket kjender nogen anden Person at foreslaa, maa jeg helde til Hr. Holst, idet jeg imidlertid bønfalder Deres Majestæt om at tillade mig senere hen at udtale min Mening desangaaende, naar jeg vil have kunnet nærmere fæstne den, og at give den tilkjende med større *circonspection* end nu."

For denne Gang blev der ikke videre Tale om at realisere Tanken paa Afsked, og Grev Wedel blev foreløbig staaende i sit Embede. Men

[1] Original i Hs. Maj. Kongens Familiearkiv.

i Juni 1821, da han negtede at underskrive de otte Hovedobligationer til Danmark, fandt han det, paa den tidligere (III, S. 297) omtalte Maade, hensigtsmæssigt at fremsætte et udtrykkeligt Ønske om at kunne gaa af. Hans første Tanke havde været den, at han med det samme burde nedlægge sit Embede. Men efter Forestillinger fra Statholderen og Statsraaderne lod han sig bevæge til at opgive dette første Standpunkt. I Stedet fastholdt han alene sin Ansøgning om Afsked, og selv denne med det Alternativ, at han kunde blive staaende, indtil Stortinget havde tilendebragt sine Forhandlinger.

Hvis Grev Wedel her alene havde tænkt paa sig selv, havde han paa Stedet forlangt Afsked. Han vilde da have lagt det frem for alle, at han havde brudt med Kongen, og han vilde da have staaet som en Oppositionsmand, der led for sin Overbevisning og opgav sin Stilling for at kunne hævde denne. Om Tiltale for Rigsret var der da aldrig blevet Tale. Men han tænkte ikke paa sig selv, og derfor blev han foreløbig staaende, efterat Kongen havde afgivet sin føromtalte Resolution af 28de Juni. Hvis Hensynet til Rigsretsanklagen har havt nogen Vægt for Grev Wedels Holdning i denne Sag, da maa det netop have bestemt ham til at blive. Havde han nu traadt af, da kunde han have bebreidet sig, at hans Handlemaade vilde havt Udseende af at være bestemt ved Frygt, ved Ønsket om at undgaa Tiltalen. Saa blev han og tog den Anklage, han ellers let kunde have undgaaet[1].

Samme Dag som Kongen i Statsraad i den nævnte Resolution udtalte sig med Hensyn paa det af Grev Wedel ytrede Ønske om Afsked, skrev han ogsaa til Grev Sandels[2]: „Da De i afvigte Februar Maaned meldte mig, at Grev Wedel vilde indgive sin Afskedsansøgning fra sin Stilling som Statsraad, sagde jeg Dem i mit private Brev af 18de s. M., at jeg vilde modtage den, tiltrods for den Sorg, som Tabet af en saa virksom og ivrig Embedsmand maatte volde mig. Men jeg tilføiede, at det daværende Tidspunkt ikke var passende, og at en Finansminister ikke kunde indgive sin Afskedsansøgning ved Aabningen af et Storting, der havde samme Ret som jeg til at kræve Regnskab for hans Embedsførelse. Grev Wedel erkjendte det berettigede i denne Bemærkning og afstod fra sit Forsæt. Han kommer idag tilbage dertil, men Omstændig-

[1] Interessante Udtalelser i P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 336 flg.

[2] Original mellem Grev Sandels's Papirer i Rigsbiblioteket i Stockholm. Brevet er tidligere trykt i Oversættelse i *Vidar,* 1888, S. 702 flg., hvor der i det følgende, som ovenfor Side 319, Note 1 nævnt, er gjort Anmærkninger over Statsraad Motzfeldts feilagtige Opfatning af den Betydning, som rettelig maatte lægges i dette Brev, og hvad dermed videre staar i Forbindelse.

hederne er fremdeles de samme. Stortingets Møder er endnu ikke afsluttede, og selv om denne Nationalforsamling, hvor tilbøielig den end for øvrigt kan være til at udstrække sine Rettigheder, ikke skulde tro at maatte fordre et Regnskab, saa har Regjeringen Retten til at paalægge Grev Wedel denne Forpligtelse. Jeg paalægger Dem derfor at sige ham, at jeg modtager hans Afskedsansøgning, saasnart han har opfyldt det nævnte Vilkaar. Jeg vurderer hans Talenter og hans Virkelyst, og jeg skulde være meget glad, om han vedblev at vie sine Evner til Fædrelandets Tjeneste; men jeg har ikke Retten til at holde ham, mod hans Vilje, tilbage i hans Stilling. Det er derimod min Pligt som Konge, ikke at tilstaa ham hans Afsked, forinden han har aflagt Regnskab for den Maade, hvorpaa han har bestyret Statens Midler.

Det lader til, at Grev Wedels Uvilje mod at undertegne de Obligationer, som skulde udstedes i dette Aar, i Kraft af § 5 i Konventionen af 1ste September 1819, er Bevæggrunden, ialfald den tilsyneladende for Øieblikket, for hans Ansøgning om at trække sig tilbage. I dette Tilfælde er han i det mindste konsekvent i sine Skridt, da det er ham, som allerede i 1819, da Sagen om Opgjøret med Danmark blev behandlet i Statsraadet, var den første til at reise Vanskeligheder, — og hvem man har anklaget for at have fjernet sig fra Raadet efter Konventionen af 1ste September for ikke at undertegne den første Obligation. Denne Gang skulde han imidlertid have kunnet gjøre sit Fædreland en slet Tjeneste, thi hvis ikke de omhandlede Obligationer uopholdelig var blevne udfærdigede, vilde jeg være bleven tvungen at tage min Tilflugt til mere virksomme Midler for at opfylde den nævnte Konventions Bestemmelser.

Hvad angaar Valget af en Efterfølger for Grev Wedel, saa vil vi have al fornøden Tid til at overveie den Sag. Jeg haaber, at Norge ikke er fuldstændig blottet for Mænd med Evne til at være Staten nyttige, og ligesaavel som jeg kan udnævne en Lieutenant til at befale et Regiment, hvis han dertil har Talenter og Duelighed, saa kan jeg fuldkommen lige godt udnævne en Kopist til at være Chef for et Bureau. Folk med Fordringer vilde maaske blive overraskede ved en saadan Forholdsregel; men jeg bekymrer mig meget lidet om nogle Individers Skrig, og jeg bør udelukkende søge Talenterne, Iveren og den offentlige Ærlighed."

I en kort Efterskrift blev Statholderen bemyndiget at vise dette Brev til Regjeringens Medlemmer og til hvem der overhovedet ønskede at have Rede paa, hvilket Svar der var givet paa Afskedsansøgningen.

Da Kongen var kommen til Christiania, gjentog Grev Wedel sit Andragende om Afsked. Han var da anklaget for Rigsretten, og dette Hensyn lagde ikke længere Baand paa hans Handlefrihed. I Statsraadet den 18de August forebragte han paa ny sit Ønske, hvorefter Kongen resolverede[1]: „Uagtet Hans Majestæt anser det for et Tab for Bestyrelsen, at denne skulde savne Grev Wedel Jarlsbergs Kundskaber og Virksomhed, vil Hans Majestæt dog ikke negte ham den underdanigst ansøgte Afsked. Imidlertid finder Hans Majestæt det, under de nærværende Omstændigheder passende, at det med Afgjørelsen af denne Sag indtil videre henstaar."

Atter stod det saaledes hen med Grev Wedels Afsked, hvorimod der kort efter foregik en ganske mærkelig Konstitution af en Statsraad, idet Oberst N. J. L. KROG den 23de August fik Befaling til „at begive sig til Stockholm for indtil videre at tage Sæde i det derværende norske Statsraad, overensstemmende med Konstitutionens 12te §.[2]" Direkte var ikke dette rettet mod Grev Wedel, men vel mod Motzfeldt, som ogsaa, trods alle Forsikringer om, at her kun forelaa en interimistisk Forholdsregel, opfattede det, som om Krog, hvis Dygtighed han for øvrigt helt respekterede, var bestemt til hans Efterfølger, til Armédepartementets fremtidige Chef[3]. I Forveien havde der været Tale om at gjøre P. Chr. Holst til Grev Wedels Eftermand. Statholderen havde allerede i Februar talt derom med Holst, og gjorde ham nu paa ny fortrolige Meddelelser om, hvad der kunde forestaa. Desuden modtog Holst lignende Vink fra Grev Wetterstedt, der nu var Udenrigsministeriets virkelige Leder. For denne Gang blev det dog kun ved løsere Antydninger. Krog blev først konstitueret og senere udnævnt. For hans personlige Vedkommende kunde heller ingen grundet Indvending gjøres. Men Udnævnelsen var for Grev Sandels kommen ligesaa overraskende som for Holst[4].

Tre Maaneder senere fremkom der atter en Ansøgning fra Grev Wedel[5], hvorom Statsraadets Forhandlingsprotokol giver følgende Re-

---

[1] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 18de August 1821, i Statssekretariatets Arkiv. P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 385 flg.

[2] Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 23de August 1821, i Statssekretariatets Arkiv.

[3] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 394 flg.

[4] P. CHR. HOLSTS *Efterladte Optegnelser,* S. 119 flg. og 132 flg.

[5] Denne Ansøgning har ikke været at finde, hverken i Statssekretariatets eller i Statsraadsafdelingens Arkiv. Paa sidstnævnte Sted har Hr. Kammerherre AUGUST SIBBERN vist Forfatteren den Velvilje at eftersøge den, men uden Resultat.

ferat[1]: „Hs. Exc. Rigets Statholder fremlagde en Ansøgning fra Statsraad Grev Wedel Jarlsberg om at forundes Afsked i Naade fra det ham anbetroede Embede som Medlem af det norske Statsraad og Chef for Finans-, Handels- og Tolddepartementet, eller hvis Hans Majestæt skulde finde, at Omstændighederne gjorde det mindre passende nu at meddele ham formelig Afsked, at Hans Majestæt da naadigst vilde dispensere ham fra Embedsforretninger fra 31te December."

Ved Omstændighederne mentes den fremdeles paagaaende Aktion for Rigsretten. Det heder derom videre i Protokollen: „Statsraadet besluttede, ved underdanigst at forelægge Hans Majestæt denne Ansøgning, tillige underdanigst at ytre, at da det maa antages, at de samme Grunde, som foranledigede Hans Majestæts naadigste Resolution af 18de August d. A., endnu er forhaanden, drister man sig ikke til at anbefale Ansøgningen, forsaavidt den gaar ud paa nu at erholde formelig Afsked; derimod indstilles underdanigst, at Statsraad Grev Wedel Jarlsberg maa fra 31te December d. A. dispenseres fra de ham anbetroede Forretninger som Medlem af det norske Statsraad og Chef for Finans-, Handels- og Tolddepartementet. Saafremt Hans Majestæt naadigst finder for godt at indvilge en (!) af de i Grevens Ansøgning nævnte Alternativer, henstilles underdanigst, at det naadigst maatte behage Hs. Majestæt at bestemme, hvorledes med Finansdepartementets Bestyrelse skal forholdes. — Under denne Sags Behandling udtraadte Grev Wedel Jarlsberg af Statsraadet."

I Regjeringens Indstilling, som var dateret 20de November[2], hed det ogsaa: „Grev Wedel Jarlsberg anfører endvidere, at ligesom han forhen paa Grund af sine mange private Forretninger har underdanigst ansøgt om at forundes Afsked, saaledes har han nu end mere overtydet sig om, at han ikke tilbørligen kan opfylde sine Embedspligter uden i høi Grad at forsømme sine private Anliggender."

Kongen fandt fremdeles, at der ikke endnu kunde tilstaaes fuldstændig Afsked. Derimod indgik han paa det af den norske Regjering foreslaaede andet Alternativ og resolverede under 8de December 1821[3]: „Hs. Majestæt udsætter naadigst at meddele Statsraad Grev Wedel

---

[1] Statsraadets Protokol over indstillede Sager for 16de November 1821, i Statssekretariatets Arkiv.

[2] I Statsraadsafdelingens Arkiv, hvorfra en Afskrift velvillig er meddelt Forfatteren af Kammerherre AUGUST SIBBERN.

[3] Statsraadets Resolutionsprotokol for 8de December 1821, Resolution No. 5944, i Statssekretariatets Arkiv. *Rigstidenden* for 1821, No. 105.

Jarlsberg den af ham underdanigst ansøgte Afsked, indtil han som Chef for Finansdepartementet har aflagt det fornødne Regnskab; derimod bevilger Hs. Majestæt naadigst, overensstemmende med Grev Wedel Jarlsbergs i saa Henseende ytrede Ønske, at han fra 1ste Januar næstkommende maa fritages for de ham hidtil paaliggende Forretninger. Statsraad Collett udnævnes imidlertid herved naadigst til Chef for Finansdepartementet, og haver han, inden tre Maaneder, at indkomme med underdanigst Forslag om, paa hvad Maade Toldvæsenets Bestyrelse skulde blive at adskille fra Finansdepartementet, for derved at sætte Chefen for dette Departement bedre istand til at overkomme de dermed forbundne Forretninger."

Det sidste Tillæg, om Toldvæsenets Udskillelse fra Finansdepartementet, var noget nyt, som først indkom i Statsraadet hos Kongen, og det ligger nær, ogsaa deri at se en Tilkjendegivelse af dennes personlige Misstemning mod Finansdepartementets snart fratrædende Chef. Det er som et pludseligt Indfald, der fremkalder et ellers uforklarligt Udbrud af Misnøie med Finansstyrelsen.

Men med Resolutionen af 8de December var der ialfald opnaaet et foreløbigt Resultat. Fra og med den første Dag i det nye Aar 1822 var Grev Wedel fritagen for sine Embedsforretninger, og Statsraad Jonas Collett havde til samme Tid overtaget hans hidtil bestyrede Departement. Den endelige Afsked var dog ikke endnu bevilget.

Umiddelbart efterat Rigsretsdommen var falden, bragte Grev Wedel sin tidligere Afskedsansøgning i Erindring[1]: „Da jeg maa antage, at de Omstændigheder, som hidtil har hindret Deres Kongelige Majestæt i naadigst at afgive en endelig Resolution paa min underdanigste Ansøgning om i Naade at vorde entlediget fra det mig anbetroede Embede som Statsraad og Chef for Finans-, Handels- og Tolddepartementet, nu ei længere finder Sted, saa vover jeg herved i dybeste Underdanighed at gjentage forannævnte min Ansøgning."

Dette fornyede Andragende blev af Kongen afgjort i et i Frederikshald afholdt Statsraad den 8de Juli, samme Dag, der forelagdes Indberetning fra Regjeringen om Udfaldet af Rigsrettens Forhandlinger. I Anledning af denne sidste resolverede Kongen: „Hans Majestæt bør

[1] Original i Statssekretariatets Arkiv. Ansøgningen er dateret *Christiania den 19de Juni 1822,* og i det øverst tilvenstre skrevne korte Resumé heder det kun: *„Statsraad Greve H. Wedel Jarlsberg igjentager sin underdanigste Ansøgning om i Naade at vorde entlediget fra det af ham beklædte Embede."* Smlgn. J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 68.

ikke lade denne Leilighed ubenyttet for at ytre sig overensstemmende med Konstitutionens Ord og Aand. Hs. Majestæt erklærer saaledes, at Høisamme bestandig har været af den Formening, at denne Sag laa udenfor Rigsrettens Kompetense.“ For Grev Wedels Vedkommende afgaves følgende Resolution: „Kongen vil være underrettet, om Statsraad Grev Wedel Jarlsberg har aflagt konstitutionsmæssigt Regnskab for sin Finansbestyrelse. Hs. Majestæt befaler saaledes den norske Regjering herom at indkomme med dens underdanigste Indberetning. Imidlertid udsættes denne Sag[1].“

Udsættelsen blev dog ikke derefter af en særdeles lang Varighed. Det hang nu kun af Spørgsmaalet om den Termin, til hvilken det kunde lykkes at faa afsluttet Statsregnskabet for 1821, det sidste af Grev Wedels Funktionsaar. Naar dette var bragt i Orden og fremlagt, maatte Afskedsansøgningens Indvilgelse være given. Saa skede ogsaa. Det sidste Regnskab blev i Løbet af Sommeren 1822 bragt til Ende og var saa færdigt til at forelægges for Kongen.

Den 4de September kunde endelig Regjeringen paa ny afgive Indstilling om Grev Wedels Afsked, og denne forelagdes for Kongen i Statsraad i Christiania den 5te Oktober 1822, hvor der afgaves følgende Resolution[2]:

„Hans Kongelige Majestæt, som med Hensyn til den med Statsraad Grev Wedel Jarlsbergs Embedsstilling forbundne konstitutionelle Ansvarlighed, har fordret den nu givne Beretning, bevilger, efter at have modtaget samme, af det Indhold, som ovenmeldt, Statsraad Grev Wedel Jarlsberg herved i Naade den af ham underdanigst ansøgte Afsked fra de ham anbetroede Embeder som Statsraad og Chef for Finans-, Handels- og Tolddepartementet, og tilkjendegives herved naadigst Hans Kongelige Majestæts fuldkomne Tilfredshed med hans i bemeldte Embede udviste Iver og Nidkjærhed for den offentlige Tjeneste.“ Det var Ord, som syntes beregnede paa at udslette Indtrykket af al den Misstemning, som i de foregaaende Aar var kommen til Orde overfor den nu fratraadte Statsraads Finansstyrelse.

Grev Wedels Afsked var dermed den fuldbragte Kjendsgjerning. Han havde opfyldt sin Pligt mod Fædrelandet, og under de nu ind-

[1] Statsraadets Resolutionsprotokol for 8de Juli 1822 (Resol. No. 6472 og 6473), i Statssekretariatets Arkiv. — I det foregaaende er (S. 321) anført, hvorledes J. H. Vogt opfattede Kongens Mening med de forskjellige Skridt, han tog under Forløbet af Rigsretssagen mod Grev Wedel.

[2] Statsraadets Resolutionsprotokol for 5te Oktober 1822 (Resol. No. 12), i Statssekretariatets Arkiv.

traadte forbedrede finansielle Forhold behøvede ikke dette længer at lægge Beslag paa hans Tid, hans Evner, hans Kraft og hans Arbeide paa den Post, hvor han hidtil havde staaet. Men de syv Aar, hvori han havde holdt Finansstyrelsen i sine Hænder, havde ogsaa været de syv magre Aar.

Hvad Grev Wedel altid havde forudsagt, var nøiagtig gaaet i Opfyldelse. Han havde aldrig opgivet Haabet, aldrig tabt sin Koldblodighed, og dermed havde han undgaaet alle Skjær. Det var ganske, som G. W. Norman havde udtalt (S. 266), at ingen anden kunde have bestyret Finansvæsenet som han.

Indskuddene til den tvungne Bank var ved hans Fratræden væsentlig afgjorte, og af den Skat, der skulde dække Norges Banks Laan til Rigsbanken, *Inddragningsskatten*, var allerede en stor Del indkommen. Fra Begyndelsen af 1823 begyndte Banken, rigtignok ikke til *pari*, at indløse sine Sedler med Sølv. Betalingen af de regelmæssige Skatter kunde nu lettes, og mere normale Forhold ogsaa i denne Henseende indtræde. Grev Wedel havde lempet og støttet, hvor han kunde, og derigjennem lettet Overgangen til de bedre Tider, som han stedse havde forudseet. Med den strengeste Sparsommelighed havde han arbeidet for at undgaa enhver unødig Udgift og for at bringe de nødvendige ned til de mindst mulige Summer. Inden sin Fratræden havde han fremlagt Forslag om Maaden, hvorpaa de til Danmark skyldige Summer kunde bringes tilveie, og disse Forslag fik hans Efterfølger den Opgave at fremme[1]. Gjennem Anvendelsen af sin personlige Kredit havde han ført Staten over farlige Situationer. Han var da heller ikke bleven skuffet i sin Tro paa, at Norge eiede den indre Kraft, som trængtes for at komme over alle Vanskeligheder.

Men saa er det ogsaa en Pligt for de Slægter, som har nydt Frugten af hans Arbeide, at sætte sig ind i, hvad han har udrettet, hvad han har risikeret, og hvad der vel var blevet Følgen, hvis det ikke altid var gaaet, som han fik det til. Det er deres Pligt at sætte sig ind i, hvad det virkelig var, som han gjorde for sit Land i de syv Aar, fra 1814 til 1821. Der kan spørges, om det er muligt at pege

[1] Den resterende Gjæld til den svenske Stat blev, om end ikke uden Vanskelighed, efterhaanden betalt. Smlgn. ovfr., Bind III, S. 100. Ved en kgl. Resol. (No. 4572) af 16de Marts 1821 blev der indtrængende erindret om, at Finansdepartementet maatte sørge for at faa opgjort sit Mellemværende med den svenske Postkasse. Om Gjælden til Danmark se *Grev Sandels's Statholderskab*, S. 235 flg.

paa en enkelt Mand, der med større Lojalitet har udrettet mere for Norge end han i disse syv Aar, og om ikke det, som var opnaaet i 1814, lettelig kunde været forspildt, hvis Finansstyrelsen da var bleven betroet en Mand, der var mindre energisk, mindre forsigtig og klog, men tillige mindre beredt til at vove en større Indsats i det rette Øieblik, — en Mand, som ikke havde kunnet skabe Kredit gjennem sin egen Personlighed og sin egen Stilling. Der kan spørges, om det dog ikke tilsidst har været ham, der opretholdt den svage norske Stat i dens første Aar, — der værnede om den, indtil den havde en fastere Grund under sine Fødder. En Stat med daarlige Finanser er altid svag.

Hans Lojalitet var ubegrænset. Han havde ikke i alle Dele ønsket Forfatningen og Unionen, som de blev. Men han var ligefuldt den bedste Vogter for Grundlov og Rigsakt, netop i den Form, som de havde faaet. Heller ikke billigede han Beslutningerne om Banken og om Pengevæsenet fra 1816. Men da de først var Lov, saa satte han sin hele Energi ind paa at afværge nye Beslutninger, der vilde blive et Brud med dem.

For ham var der kun en eneste Linie at vandre, og han var der, i Ordets egentligste Forstand, den konstitutionelle Minister. I mange Enkeltheder kunde han følge sin egen Tanke, sin egen Vilje. Men Hovedlinien, efter hvilken der skulde arbeides, og det Maal, som skulde søges naaet, — det maatte Nationen, i sine Repræsentanter, selv udpege, og naar det hændte, at disse Repræsentanter med Ængstelse saa hen paa Følgerne af sit eget Værk, da var Grev Wedel den, som raadede til at holde ud, og forsikrede om, at det skulde bære. Det forringer ikke hans Fortjeneste, at han stod sikrest i sin Overbevisning, netop medens han svigtedes af sine Landsmænd, og hvis det skal være Sandhed, at den ensomste Mand er den største, da passer det paa Norges første Finansminister.

I Statsraad JONAS COLLETT fik Grev Wedel en udmærket Efterfølger, der fortsatte i de samme Spor og snart kunde fremlægge Regnskaber, der viste Overskud. Collett gik ind i sin Forgjængers System, og hans Udnævnelse betegner i den Henseende intet Brud. De af den fratrædende Statsraad forberedte Foranstaltninger fortsattes og bragtes til Udførelse af hans Efterfølger. For øvrigt undergik Regjeringens Sammensætning i denne Tid flere Forandringer, der for en Del havde Forbindelse med Grev Wedels Udtræden, og gav Regjeringen en anden Karakter. Motzfeldt var den af Kongen mindst velseede Statsraad, og han havde allerede i N. J. L. Krog seet sin forud be-

tegnede Efterfølger.[1] Selve den Tanke at forlade Armédepartementet var for øvrigt ikke saa ubehagelig for Motzfeldt, da han han havde maattet bære megen uforskyldt Miskjendelse paa Grund af Hærens Reduktion, som det var blevet hans Pligt at iværksætte efter Stortingets Beslutninger. Fra 1823 blev han saa Chef for det nyoprettede Revisionsdepartement, i hvilket han forblev, lige indtil han i 1837 tog Afsked[2].

Statsminister ANKER havde allerede fra 1ste Juli 1822 trukket sig tilbage til Privatlivet[3] og døde 10de December 1824. Hans Efterfølger blev SOMMERHIELM, hvis Plads i Justitsdepartementet under 10de Juli 1822 blev besat med Statssekretær P. CHR. HOLST. Derhos blev Stiftamtmand H. H. FALBE konstitueret og i 1823 udnævnt til Statsraad, medens J. H. VOGT blev Statssekretær. I 1825 blev han Statsraad, da Treschow traadte af, men fik i 1829 en længere Permission for at arbeide i Lovkommissionen.

Med Grev Wedel mistede den norske Regjering sit anseeligste Medlem. Forholdet var i denne Henseende, som Motzfeldt skrev til Christie[4]: „At Wedel gaar ud af Regjeringen, beklager jeg ogsaa meget, ei alene for os, hans Kolleger, men for Landet i det hele. Det turde snart vise sig, at hans Hoved og Kundskaber og endmere hans Djærvhed og hans paa Uafhængigheden grundede Anseelse har været en vigtig Støtte for Norges Sag, og uden hvilken det vil blive vanskeligt at holde den i Veiret.“ Det var Uafhængigheden og Djærvheden, som havde været saa betegnende for Grev Wedel — ham, for hvem Statsraadsstillingen lige saa meget kunde være en Opofrelse, som en Udmærkelse[5].

---

[1] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 387, 395 flg. Kongens stærke Uvilje mod denne Statsraad viser sig bl. a. i en Skrivelse til Grev Sandels af 23de April 1822 (i Rigsbiblioteket i Stockholm), hvor det bl. a. heder: „*Immédiatement après avoir écrit ma lettre du 4 de ce mois, par laquelle je Vous annonçais mon intention de nommer Mr. Langberg à la cure de Nykirken à Bergen, j'appris que le conseiller d'état Motzfeldt avait intrigué en sa faveur. Comme je n'aime pas à encourager les prétentions de gens, qui se croyent indispensables, cette information me fit changer d'avis et je nommai Mr. Grøgaard.*“ Statholderen havde for øvrigt ogsaa interesseret sig for Langberg. Antagelig var denne den Gunder Langberg, f. 1772, der blev Sognepræst til Stavanger og var gift med Christine Margrete Rein (f. 1776), en Søster af Jonas Rein.

[2] Smlgn. *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 220, hvor tillige omtales Resultatet af det Collett givne Paalæg om at undersøge Hensigtsmæssigheden af at oprette et særeget Tolddepartement (ovfr. S. 347).

[3] Statsraadets Resolutionsprotokoller for 4de Mai (No. 6311) og 15de Juni 1822 (No. 6399) og *Rigstidenden* for 1822, No. 39.

[4] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 132.

[5] Om Grev Wedels Optræden overfor Statholderen kan bl. a. henvises til P. CHR. HOLSTS *Optegnelser,* S. 134.

Efter den 1ste Januar 1822 havde derfor Regjeringen en anden Karakter. Det var rigtigt, hvad Kongen i 1821 havde sagt til Statsraaderne, at han herefter vilde regjere mere selv, og denne mere personlige Regjering førtes fra nu af gjennem Statholderen. Mænd som Sommerhielm og Falbe havde ringe Uafhængighed. De gamle Statsraader følte, at de selv var trængte mere tilbage, og de kunde ytre sig bittert over den Forandring, der var foregaaet[1]. Regjeringen var noget andet, end hvad Grev Wedel maa have havt for Øie, da han medvirkede ved dens Sammensætning i 1814.

Men overalt, hvor Kongen personlig greb ind, helst, naar han var nærværende i Landet, mærkedes det, at dette var en dygtig og energisk Styrelse. Gjennem sin personlige Deltagelse i Forhandlingerne om nye Statslaan indlagde f. Ex. Carl Johan sig væsentlige reelle Fortjenester af Norge; han kunde inspirere og give Idéer, og han var skabt til at være en Fører og en Leder. Ogsaa Grev Sandels var en habil Regjeringschef, og han tabte neppe i reel Indflydelse hos sine norske Kolleger, da disse efter 1824 bemærkede, at han blev mere dæmpet, mere moderat i sin personlige Optræden. Han kom bedre ind i Forholdene, fik et mere uhildet Syn paa disse, og han kunde dømme stedse sikrere om, hvad der forefaldt. Grev Sandels eiede gode administrative Forudsætninger.

Men Statsraadet som Helhed havde tabt. Hvad der var kommet ind af nye Mænd, bød ikke i alle Tilfælde Erstatning for, hvad der var trængt bort eller tilside, og det havde mistet meget af sin tidligere Indflydelse som Korporation. Det var paa sin Vis mere en Samling af Departementschefer, tildels særdeles dygtige, end et medbestemmende, paa visse Felter endog selvstændig regjerende Raad. Statholderstyrelsen havde antaget en anden Form end før 1819. Det var to Systemer, som havde staaet mod hinanden, og det kan være, at det, som foreløbig havde seiret, — det, som repræsenteredes af Kongen og Statholderen — havde lettere ved at blive forstaaet af det norske Folk end det andet, som hyldedes af den nu fratraadte Finansminister[2].

---

[1] P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 132 og fornemmelig S. 157.

[2] Allerede i Forfatterens ældre Skrifter, *Grev Sandels's Statholderskab* (1873) og derefter i *Norges Historie efter 1814* er denne Opfatning af det fra 1822 fuldbyrdede Systemskifte lagt frem. Ganske den samme Dom er ligeledes udtalt af FR. BÆTZMANN i *Det norske Statsraad 1814—1884* (1885), og den forekommer mig at maatte helt bestyrkes af de forskjellige Memoirer fra de ældre Statsraaders Haand, som er udkomne (Vogts, Holsts og Motzfeldts). Ikke af mindst Værd er de Bidrag til det nye Systems Karakteristik, som

Grev HERMAN WEDEL JARLSBERG.
(Efter Maleri i Finansdepartementet.)

Det var Magtens Deling, med to ved hinandens Side arbeidende Statsmagter, hver med sit afgrænsede Felt. Saa var Grundlovens Ord, at Kongen selv skulde vælge sit Statsraad, hvad Carl Johan nu helt praktiserede, med alle deraf følgende Konsekvenser. En af disse var da Grev Wedels Udtræden af Statsraadet.

I det Øieblik, da Grev Wedel traadte tilbage i Privatlivet, var der dog ikke mange, som delte de Meninger, for hvilke P. A. Heiberg havde gjort sig til Tolk [1]. Han var almindelig forstaaet og respekteret. Han kunde nyde Bevidstheden om virkelig at være populær mellem sine Landsmænd. Det var et enkelt Bevis paa disse Følelser, da Finansdepartementets Personale lod hans Portræt male og ophænge i Departementets Statsraadsværelse. Antagelig har følgende Brev [2] — eller Brudstykke af et Brev — Forbindelse dermed:

„Næst efter Bevidstheden, om at have efter Evne og med Nidkjærhed opfyldt min Pligt som Borger og Embedsmand, har jeg stedse sat største Priis paa oplyste og redelige Medborgeres Agtelse og Hengivenhed —. Derfor kunde Intet paa en behageligere Maade overraske mig, og røre mit Hjerte, end mine Høystærede Medarbeideres og Venners høystforbindtlige Brev af 20de d. M., og det for mig særdeles smigrende Mindesmærke om min Embedsførelse, hvorom det meddeler mig Underretning. — Modtag herved Forsikkringen om min varme og oprigtige Taknemmelighed for disse nye og for alle foregaaende Beviser paa Deres Venskab og Godhed for mig, og om den udmærkede Høyagtelse og den hjertelige Hengivenhed, hvormed jeg til mit sidste Aandedræt henlever

Deres høystforbundne og ærbødige

Bærum d: 30 Marts 1823. H. Wedel Jarlsberg."

---

gives i P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser* (1888). Alligevel mente Udgiveren af disse sidste Optegnelser, fhv. Statsraad K. MOTZFELDT, i den Indledning, som han medgav Faderens trykte Papirer, at kunne betegne de to Forfatteres Fremstilling som tendentiøs Historieskrivning. Ved en fornyet Læsning af denne Indledning faar jeg det Indtryk, at dens nu forlængst afdøde Forfatter ikke ganske har forstaaet, hvad der fra den anden Side var ment. For øvrigt vil det være tilstrækkeligt at henvise til min udførlige Imødegaaelse af K. Motzfeldts noksaa skarpt formulerede Beskyldninger, der er trykt i *Vidar* for 1888, S. 670—722; smlgn. den følgende Aargang, 1889, S. 173—180 og 488—537.

[1] Fra Mariboe fremkom dog fremdeles Insinuationer. *Patroullen* for 1824, Hefte 1, S. 175.

[2] Brevet, der savner enhver Paategning om, hvem det er henvendt til, er mig meddelt af Professor Dr. LUDVIG DAAE.

Saa meget mere Grund var der til at sætte Pris paa denne Udmærkelse, som den kom fra de Mænd, som bedst havde havt Anledning til at kjende og vurdere det Arbeide, han havde nedlagt paa at holde Fædrelandets Finanser oven Vande og bringe dem ud fra alle de truende Farer. Hos dem havde han altid været forstaaet; de havde selv kjæmpet med ham den fortvivlede Kamp, som dog omsider førte til en heldig Udgang.

Men idet disse Meninger, med den rette Forstaaelse af det opofrende Arbeide, han havde viet sit Folk, trængte igjennem, var der foregaaet en anden stor Forandring i den almene Opinion. Tidligere havde Christie og Grev Wedel været Maal for Pressens hadefulde Angreb. Nu anerkjendtes de begge. I deres Sted var der kommet en anden, der skulde lide for alt, hvad der antoges at være galt, og denne anden var CHR. M. FALSEN, som i de følgende Aar blev Offer for en politisk Forfølgelse af den giftigste Art. Han havde overtaget det nyoprettede Embede som Generalprokurør; han skulde kontrollere Embedsstanden i dens Gjerning. Men dette blev ikke hilset med blide Følelser. Embedet selv var antagelig et af de Midler, hvorved det nye administrative System tænktes gjennemført; det lod sig ialfald meget vel passe ind deri[1].

Saaledes kom Falsen ogsaa paa denne Maade i Opposition til Grev Wedel, under Forhold, der var vidt forskjellige fra deres Møde paa Eidsvold. Falsen var bleven et ivrigt Redskab for den nye centraliserende Tendens, der igjen var Grundvolden for den mere personlige Styrelse. Det viste sig nu paa flere Maader, at Administrationen mere lagdes ind under Kongen personlig og antog en dermed stemmende Karakter. Navnlig traadte dette frem ved Finansstyrelsen, hvor Carl Johan nu øvede en Kontrol, som han ikke havde ført forud for 1822. Budgetforslagene f. Ex. formedes nu mere efter de Anvisninger, der indløb gjennem Statholderen og af ham meddeltes i Statsraadet. Revisionsvæsenet fik en anden Form gjennem Oprettelsen af et eget Departement, og Vekselkontoret ophævedes, hvilket nu vel lod sig forsvare, da Pengekniben var over og de før anvendte overordentlige Midler ikke længere tiltrængtes. Der hørtes til samme Tid Klager over uregelmæssig Fremgangsmaade ved Besættelsen af vigtige Embeder, og over, at det var forsømt at indhente Regjeringens Betænkning.

---

[1] Grev Wedels Uvilje mod Falsen nævnes i et Brev fra Hagerup til Christie; LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske*, S. 342 flg.

Paa en Tid, da de kongelige Grundlovsforslag endnu var hvilende, forekom dette mange at være end mere betænkeligt end ellers, især da der syntes at foreligge visse Antydninger om, at Kongen samtidig havde begyndt at betragte den norske Grundlov som *une constitution octroyée*, — der kunde tages tilbage, naar Folket ikke længere skjønnede paa, hvad det havde modtaget[1]. I en kongelig Protokoltilførsel fra 1821 (S. 294) havde man jo kunnet læse Udtryk, som syntes at vise, at Kongen betragtede Norge som „en af Fyrsten oprettet konstitutionel Stat". Ligeledes møder der Ytringer af Kongen om, hvad han kaldte „den patriarkalske Form" [1].

Herpaa var der dog ikke at lægge saa megen Vægt for Kongens Vedkommende. Deslige Paastande, lige ugrundede som farlige, fremkom især fra indflydelsesrige Hold inden Sverige. De var dog mere alarmerende end reelle, og de maatte ikke tages for andet end Stemningsudbrud. Nogen Planer om en voldsom Omdannelse af Forfatningen laa der ikke deri, for Kongens Vedkommende. Hvad der for Carl Johan var det væsentlige, det var at have en kraftig Haand med i Administrationen og at kunne hindre, hvad han ansaa for Overgreb af den anden Statsmagt ind paa det Omraade, han helt betragtede for sit. Det var en Grundtanke i hans konstitutionelle System, og det var under Arbeidet for at realisere denne, han havde mødt Opposition fra Grev Wedel[2].

[1] *Morgenbladet* for 1824, No. 218.

[2] ANDR. FAYE har herom i et af sine Udkast en Notits. Ved denne har Statsraad P. CHR. HOLST gjort følgende Tilføielse: *„Saadanne Ytringer har jeg aldrig hørt enten (!) af Carl Johan og endnu mindre af Grev Platens Mund. De offentlige Blade, især de svenske og navnlig Aftonbladet, maae sandelig, hvis man for Resten troer at kunne lægge nogensomhelst Vægt derpaa, benyttes med megen Varsomhed."* Faye har særlig nævnt de saakaldte „Kamarillatidender" og svenske Korrespondenser til udenlandske Blade.

XVI.

PRIVATLIV PAA JARLSBERG, BOGSTAD OG BÆRUM I 1815—1830.

Omsider skulde da Hvilens Time være inde. Men det blev kun en Hvile, som Grev Wedel undte sig den. Nye Arbeidsaar laa foran ham, blot med den Forskjel, at Arbeidet efter denne Tid var af en anden Art, med væsentlig andre Opgaver. Et Afsnit af Livet var tilendebragt, og et nyt begyndt, i hvilket det kunde forundes ham, i større Udstrækning end nogensinde tidligere, at hengive sig til Omsorgen for sine egne private Interesser. Men han var fremdeles lige villig til at vie meget af sit Arbeide til Fædrelandet, hvor dette maatte kræves. Imidlertid laa nu hans haardeste Arbeidstid bag ham, en Arbeidstid, der havde været haard og streng nok. Ferier, i dette Ords almindelige Betydning, havde været ham ubekjendte siden 1813. Kun naar han havde været syg, havde han faaet hvile ud. Ellers havde han uden Afbrydelse været optagen af et meget anstrengt Arbeide.

Ovenpaa den farlige og besværlige Høst- og Vinterreise til Danmark 1813—1814, havde han havt de alvorsfulde politiske Kampagner og var derefter, uden nogen Afbrydelse traadt ind i Statsraadet som Chef for Finansstyret. Han havde da ikke krævet og heller ikke faaet et Øiebliks Pusterum til at ordne sine egne Anliggender. Kaldet maatte den Gang følges uden Betænkning, og siden havde han ofret sig for dette Kald. Han var jo fremdeles den kraftfulde Aandens Herakles, der kunde lægge sig med hele sin Styrke paa Arbeidet for at sikre Hævdelsen af de store Beslutningers Resultat. Kun en Mand, der i lige Grad eiede Aandens store Evner og Legemets stærke Kræfter, havde kunnet staa denne Tid igjennem. Alligevel havde han ikke

kommet over sin haardeste Arbeidstid, uden at den ogsaa paa ham havde sat sine Mærker. Saa kunde det vel tiltrænges, at han fik mere Frihed.

De fra Fædrene arvede Sygdomme, Gigt og Podagra, havde aldrig forladt ham, og gjentagne, om end neppe særdeles langvarige Anfald viste, at han, som nu var kommen op i 40-Aarene, skulde have al Opfordring til at se sig for og til at ofre sit Legeme mere Pleie. Saadant var dog ikke ganske efter hans Sind. Han vilde fremdeles føle sig som den unge Mand, hvem legemlige Anstrengelser aldrig kunde overvælde, og for hvem selv det strengeste Arbeide var som en Leg. I denne Henseende var han aldrig lærenem. At kunne vise Omsorg for sin egen legemlige Pleie og at holde Maade i sit eget aandelige Arbeide, — det var noget, han aldrig lærte; det blev ham altid fremmed, og derfor var han den samme i sin private som i sin offentlige Virksomhed. Ogsaa hans private Arbeide var storslagent og omfattende, istand til alene at fylde en virksom Mands Tid. Han var Landets første Godseier, dets første Brugseier, en Foregangsmand i Landbrug og Industri, som tillige paa disse Felter, naar han ryddede Grunden og brød Veien paa sine egne Godser, altid havde Fædrelandets Fremgang for Øie, — han var en Ven og Beskytter af Videnskab, Literatur og Kunst.

Foreløbig kunde Grev Wedel ofre sig mere for Livet i sin Families Kreds, paa Bogstad og de øvrige Eiendomme. Familien var i 1818 (23de Marts) bleven forøget med en Søn, den yngste, der fik Navnet HERMAN. Derimod led den et Tab, der føltes saart, da Datteren CATHRINE bortkaldtes 2den Marts 1821. I Barneflokken indlemmedes ogsaa den svenske Maler SÖDERMARKS Datter MARIE, hvem Grev og Grevinde Wedel opdrog som sit eget Barn. Kredsens Midtpunkt var nu den ærværdige Svigerfader, i det Par Aar, hvori han endnu levede. Peder Anker var, da han tog Afsked og for sidste Gang vendte tilbage fra Stockholm til Bogstad, en gammel Mand. I Familien interesserede han sig mest for sine to ældste Dattersønner, Per og Harald, hvem han elskede høit og jævnlig havde om sig. Begge havde de en Dragning mod Søen og ønskede at komme ind paa det nyoprettede Søkadetakademi i Frederiksværn. Men den gamle Statsminister syntes ikke om denne Plan, og Ventetiden blev dem derfor noksaa lang, da de først i 1825 kom ind paa Søkadetakademiet.

Da var Peder Anker død. Han havde gjort en stor Gjerning for Fædrelandet. Med god Bevidsthed kunde han i 1822 træde tilbage i Privatlivet, og ved hans Bortgang var der efter ham et godt Eftermæle.

I politisk Opfatning stemte han overens med sin Svigersøn, og han havde som Statsminister støttet ham og hjulpet til med personlige Opofrelser for Fædrelandet. Sammen med sin Broder Bernt, Grundlæggeren af det Ankerske Fideikommis, og med sin Fætter Carsten, vil han for alle Tider indtage en høi Plads mellem fortjente og indflydelsesrige Nordmænd. Han havde været en Karakter, en Personlighed, efter hvem der foreløbig blev et Hul, vanskeligt at udfylde. Mindst af alle var hans nærmeste Efterfølger som Statsminister, den meget bøielige Sommerhielm, skikket dertil.

Peder Anker var en norsk Stormand i dette Ords bedste Betydning. Han havde paa sine Eiendomme grundlagt en god Tradition, som efter ham er holdt i Ære. Ved hans Død mærkedes ingen Forskjel. Alt blev gaaende som hidtil, om end med noget mindre Pomp end før. For en stor Del blev ogsaa Omgangskredsen den samme, som den havde været, medens Peder Anker levede. Enkelte nye Elementer kom dog ind i den.

I 1814 og de nærmeste Aar derefter søgte ogsaa Grev Wedels tre Brødre tilbage til Norge. Baron FERDINAND CARL WEDEL JARLSBERG traadte allerede om Sommeren 1814 ind i den norske Hær og knyttedes tillige til det norske Hof. Han avancerede til de høieste Stillinger og blev tilsidst General og Hofchef. I begge Egenskaber var han knyttet til Hovedstaden. Om Sommeren beboede han gjerne sin ældste Broders Eiendom, Vækkerø. Baron WILHELM FREDERIK WEDEL JARLSBERG bosatte sig i 1819 paa den store Eiendom Fosser i Høland, hvor han boede i en Del Aar. Senere (1824) kjøbte han Ellingaard og boede der. Den yngste af Brødrene, Baron CHRISTIAN FREDERIK WEDEL JARLSBERG, levede i flere Aar paa en Herregaard i Jylland, hvorfra han flyttede til Norge og 1823 kjøbte Fornebo, som han siden beboede i mange Aar.

Søstrene forblev derimod i Danmark. Den ældste af dem, Comtesse JULIE WEDEL JARLSBERG bosatte sig i Aalborg, hvor hun oprettede et Opdragelses-Institut for unge Piger, det saakaldte *Dronning Maries Institut*, en Idé, som paadrog hende Uvilje af Standsfæller i Danmark, og som kostede hende selv mange Penge, men gjorde megen Nytte. Da hun ikke længere havde Midler at tilskyde til denne humane Gjerning, flyttede hun til en liden Gaard ved Aalborg, som hun gav Navn af *Jarlsminde*. Hvad der vides om hende, tyder paa, at hun har været en kraftig, virkelysten Natur, i mangt og meget beslægtet med sin ældste Broder. Dette gjælder ogsaa om Comtesse CAROLINE WEDEL

JARLSBERG, der laa Grund af Vanførhed var henvist til at føre en mere enslig Tilværelse. Hun omtales som livlig og sjælfuld. I sine senere Aar boede hun ved Roeskilde. Den yngte Søster, Comtesse HELENE MARGRETE WEDEL JARLSBERG, var ogsaa vanfør. Hun boede ligeledes længe i Danmark, men flyttede paa sine sidste Dage til Christiania[1].

Af Søskendkredsen var det altsaa egentlig kun Brødrene Ferdinand og Wilhelm, som regelmæssig kunde deltage i den nærmere Families Omgangsliv. Derimod saa Grev Wedel hyppig i sit Hjem den gamle Guvernør fra Trankebar, Generalmajor PETER ANKER, som nu var bosat paa Øraker og levede der mellem sine fra Indien hjembragte Samlinger[2]. Han — Carsten Ankers Broder — var en Mand for Grev Wedel; — med sin angliserede Levemaade, med sine udbredte Forbindelser i England og med sit personlige Kjendskab til flere af Samtidens mest fremragende Englændere, eiede han mange Betingelser for at kunne vække særlig Interesse hos den, hvis Ungdomsminder i saa høi en Grad var knyttede til England. Med Vennerne fra Eidsvold, AALL, BLOM og LØVENSKIOLD vedligeholdtes Forbindelsen, skjønt de boede fjernere. I Christiania var J. CHR. BERG en af dem, paa hvem Grev Wedel satte mest Pris. I lange Tider var ogsaa den svenske Maler, Kaptein OLOF JOHAN SÖDERMARK, Gjæst hos Grev Wedel. Han kom først som Adjutant hos Grev Mörner til Christiania, hvor han paa Bogstad vandt gode Venner.

[1] Om Comtesse Julie (at udtale paa Fransk) er der leveret interessante Oplysninger i en 1896 udkommen Mindebog af CHRISTINE DAUGAARD, *Biskop Daugaard,* I, S. 91 flg. Biskop Daugaards Hustru Cathrine Kruse var en Datter af den ovenfor, I, S. 21 og II, S. 32 omtalte Amtsprovst P. J. Kruse, der havde ægtet Grevinde Cathrine Wedels Kammerjomfru, Christine Margrete Bolt. I Mindebogen fortælles forskjellige Træk om Brødrene Herman og Ferdinand; men fornemmelig vies den ældste Søster en udførlig Omtale. Ogsaa Caroline omtales, og der er trykt Breve fra dem begge. Comtesse Caroline nævnes i J. H. VOGTS *Efterladte Optegnelser,* S. 16 og 377. Begge Søstre brugte, fornemmelig i godgjørende Øiemed, flere Penge, end deres Midler skulde have tilladt dem. De blev da hjulpne fra Jarlsberg. — Grev Frederik Anton Wedels anden Hustru (I, S. 46 flg.) bosatte sig efter Mandens Død i Pløn og blev meget gammel. Hun oppebar af Jarlsberg en Pension af 600 Spd. Hendes eneste Datter, Comtesse Sophie Frederikke (Fritze) Antonette Wedel Jarlsberg, senere gift med Grev Moltke Grünholz, overlevede hende i adskillige Aar. — Af de Daugaardske Breve sees, at de i Danmark bosatte Døtre har underholdt Forbindelser med Stedmoderen i Pløn og med Familien i Norge. Ligeledes havde de Omgang med Onkelen Wedelsparres Datter og hendes Mand, Gleerup paa Herregaarden Vang, samt deres Datter, Helene Gleerup.

[2] Smlgn. *Morgenbladet* for 1826, No. 19.

Megen Tid til at ofre sig for Samlivet med sine nærmeste var der dog ikke levnet Grev Wedel. Han havde paa sine store Eiendomme meget at varetage. Under hans Statsraadstid var der meget forsømt, som det nu kunde kræve baade Tid og Arbeide at faa rettet paa.

JARLSBERG var nu for det første en Besiddelse, der i mange Aar blev lidet indbringende. Indtil 1811 havde dette store Gods været drevet paa en Maade, der blev den nye Besidder kostbar. Alt var der forsømt, da Grev Herman Wedel overtog Grevskabet, og han anvendte i Aarenes Løb betydelige Summer paa at istandsætte Hovedbygningen, opføre tidsmæssige Udhusbygninger og drive Gaardbruget op. Den store Hovedbygning krævede betydelige Beløb. Til en Tid tænkte han paa at opgive den helt og bygge et nyt, mindre, men mere bekvemt Hus i Parken, Guldkronen. Heldigvis opgav han denne Idé, og den gamle Hovedbygning staar fremdeles.

Af dens gamle Udstyr var der ikke meget levnet, og han selv nøiedes med et noksaa tarveligt Møblement. Forsaavidt det fremdeles findes, bærer det et Præg, som vidner om, at det er tilblevet i en Tid, da Landets mislige økonomiske Vilkaar trykkede Smagen og reducerede Fordringerne til Livet. Først i hans Søns Tid modtog Jarlsberg ogsaa i denne Henseende efterhaanden et mere standsmæssigt Udstyr.

Men saa meget mere arbeidede Grev Wedel for at hæve Gaardsbruget og bringe Rigets største Gaard til at være den bedst drevne. Tiden havde den Teori, at Kornavlen skulde være det første, og for at fremme denne opfordredes der til at brænde Kornbrændevin. Dette var en patriotisk Handling. Jo mere Brændevin der blev produceret, des mere Afsætning var der for Gaardbrugerens Korn. I Overensstemmelse hermed blev der paa Jarlsberg anlagt et stort Brænderi, hvis Produkter regnedes for nogle af de bedste i Landet. Jarlsberg Brændevin var i sin Tid særdeles renommeret som en fortræffelig Vare. Nu er denne Bedrift forlængst nedlagt.

Samtidig arbeidedes der ved Jarlsberg paa at forbedre Husdyrracerne. En Fuldblodshingst blev anskaffet, og senere, efter 1836, indkjøbtes en Stamhjord af Elektoralfaar. Altid det første, altid det bedste! Men det kan dog være tvivlsomt, om denne kostbare Drift lønnede sig som paaregnet, om den helt gav de forventede Resultater.

Som Bestyrer af Jarlsberg Hovedgaard med dens Drift og Økonomi havde Grev Wedel kort efter sin Tiltrædelse af Grevskabet ansat den hidtilværende Overlærer ved Kongsberg Skole, JACOB SVERDRUP, hvem

han kjendte fra sine hyppige Besøg i Bergstaden. Sverdrup havde der dyrket nogle Løkker og saaledes fundet Anledning til at vise sig som en energisk Jordbruger. I November 1812 tiltraadte han sin nye Stilling som Bestyrer af Jarlsberg og virkede siden i denne til Oktober 1825. Sverdrup var paa sin Tid Norges kyndigste Jordbruger og var den, som gav det første Stød til at fremme et landbrugsvidenskabeligt Studium i vort Land. Ogsaa her havde Grev Wedel med sit skarpe Blik og sin Evne til at se, hvad der boede i Menneskerne, truffet det rette Valg og sat en betydelig Fagmand paa den Plads, hvor han kunde virke, og hvor hans Evner og Kundskaber kunde udvikles. Grev Wedel bistod Sverdrup ved Oprettelsen af et Prøveseminarium for Landbrugselever paa selve Jarlsberg, og da dette efter de indvundne Erfaringer viste sig at kunne gaa, anlagdes i 1825 det første norske Agerdyrknings-Seminarium (Landbrugsskole) paa Gaarden Sem, der var bleven Sverdrups Eiendom. Samtidig tilstod Grev Wedel den fratrædende Bestyrer af Jarlsberg for Livstid en aarlig Pension af 200 Spd., hvilke Sverdrup, med hans Samtykke, udelukkende anvendte til Bedste for Elever af Bondestanden. Ogsaa senere blev der af Grev Wedel ydet Landbrugsskolen paa Sem en virksom Støtte, idet han overlod Sverdrup en af sine Gaarde, Rise, til Forpagtning som en Udfyldning af Sems ringe Indmark[1].

Selve Jarlsberg Gaard har antagelig i den første Tid været dreven med noksaa stort Tab. Hvad der bar den hele Drift og blev det virkelige Overskud, var de grevelige Intrader af det samlede Grevskab, de gamle kongelige Afgifter, Tiende, Leding og Foring. Af Jordegods var der, udenfor Hovedgaarden, ikke meget, og hvad der fandtes af saadant, gav ikke store Indtægter.

Efter Adelsloven tabte Jarlsberg sin gamle Stillig som grevelig Residens. Denne Lov berøvede straks dets Besiddere Retten til at udnævne eller foreslaa Grevskabets civile og geistlige Embedsmænd og den gamle Skattefrihed, hvorimod den for øvrigt ikke fik eller kunde faa nogen Indflydelse paa de økonomiske Fordele, der fra gammel Tid var tilstaaede Jarlsberg. For Besidderens personlige Værdighed som Lensgreve havde heller ikke Loven nogen Betydning. I dette Punkt fik den først Virkning i 1893.

Af ulige større Værdi end Jarlsberg var BÆRUM og BOGSTAD. Paa disse Eiendomme holdt Grev Wedel for det meste til, og selv i de Aar,

[1] *Morgenbladet* for 1843, No. 161. JENS KRAFT, *Topografisk-statistisk Beskrivelse over Kongeriget Norge* (2. Udg.), II, S. 292.

hvori han var Statsraad og daglig maatte være i Christiania, boede han gjerne paa Bogstad, der nu engang var det Sted, hvor han trivedes bedst. I Almindelighed red han da hver Morgen ind til Byen og vendte paa samme Maade tilbage til Aftenen. Imidlertid kunde han ikke bestandig være sikker paa at blive saa hurtig færdig med Arbeidet, at han kunde komme hjem nogenlunde tidlig, og for dette Tilfælde havde han leiet Aftrædelsesværelser i Assessor H. Mathiesens Gaard, det nuværende Victoria Hotel. Han benyttede der Hjørneværelset i første Etage og den store Sal ved Siden af dette, der nu er Hotellets Spisesal. I Aarene 1817—1818 boede han mere i Christiania, hvor han da leiede anden Etage i Mariboes Gaard, det nuværende Revisionsdepartement, medens Mariboe selv benyttede tredie Etage. Senere havde han nogle Værelser i første Etage af samme Gaard, hvilke han dog opgav, inden han tog Afsked som Statsraad. Fra 1823 til 1836 boede han ikke regelmæssig i Christiania[1]. Dog havde han under Stortingene leiet nogle Værelser inde i Byen. I 1827 fortæller Lady Belgrave, at han havde disse sine Aftrædelsesværelser i Skippergaden.

Som Regel færdedes han, til alle Aarets Tider, frem og tilbage mellem Bogstad og Christiania. Hans Nærværelse paa Bogstad og Bærum udkrævedes jævnlig, da disse Eiendommes Bestyrelse allerede forinden Svigerfaderens Død faktisk var lagt i hans Hænder. Med Aarene var ogsaa her Forholdene forværrede. Peder Ankers Eiendomme kunde ikke undgaa Tidernes Tryk, og det kneb indimellem ganske haardt for at holde det gaaende. Det var fornemmelig Tidens Pengemangel og Vanskeligheden ved at faa Skovenes og Jernværkernes Produkter afsatte, som derved var hemmende. Men ogsaa her lykkedes det for Grev Wedel at komme igjennem og beseire enhver Hindring. I denne private Virksomhed havde han en udmærket Støtte i sin Forretningsfører, Niels Quist Lasson, der boede paa Grini, tæt ved Bogstad. Denne havde, saavidt vides, faaet sin merkantile Uddannelse i London, var derefter traadt i Peder Ankers Tjeneste og blev siden en god Hjælper for Grev Wedel. Der var Tider, naar Eieren var bunden ved sine offentlige Hverv, da Lasson omtrent alene ledede det hele, i Kraft af Grev Wedels uindskrænkede Tillid til hans Evner og Karakter. Lasson havde tillige en Stilling ved det Ankerske Fideikommis og kaldtes efter den gjerne *Administrator.*

[1] Mellem anmeldte Reisende for 4de Februar 1823 i *Morgenbladet* forekommer Sorenskriver Blom som boende hos Grev Wedel; 8de Mai 1823 bor han hos Carstens, altsaa i Hotel, men 27de April 1824 atter hos Grev Wedel.

Peder Anker havde fra sine tidligere Dage vænnet sig til at leve som *le grand seigneur.* Paa Bogstad og tildels ogsaa paa Bærum havde han holdt et stort Hus, og hans storstilede Levemaade havde tiltrukket sig almindelig Beundring hos alle, som havde Anledning til at se den. Men saadant kostede Penge. Bogstad var et dyrt Hus at holde istand paa den Maade, som han ønskede at se det ledet. Der førtes en Husholdning med fyrsteligt Snit, hvori det var vanskeligt at gjøre nogen Indskrænkning, selv om Eiermanden havde villet nogen saadan. Men for Peder Anker, der specielt var anlagt for en Repræsentation i en storslagen Maalestok, var det en Umulighed at tænke derpaa, og han levede paa den samme Fod, som engang var bleven ham tilvant.

Flytningen til Stockholm gjorde ikke hans Levemaade mindre kostbar. Som Norges Repræsentant hos Kongen og Kronprinsen fortsatte han sit storstilede Liv, og han har ikke kunnet nøies med de Indtægter, han havde som Statsminister. Om Besparelser blev der ikke nu mere Tale end før, og det er ikke usandsynligt, at de store Repræsentations- og Husholdningsudgifter kan have tynget ganske haardt paa hans private Finanser. Maaske kan de have bidraget sit til Optagelsen af de Laan, hvormed Eiendommene efterhaanden beheftedes. Det var tilsidst en noksaa stor Gjæld, som hvilede paa disse, og mod den var det overladt Grev Wedel at kjæmpe. Ogsaa der var givet ham Anledning til at lægge for Dagen sin administrative Overlegenhed. Ogsaa der viste sig hans Evne til at klare finansielle Vanskeligheder, undgaa alle Skjær, stoppe alle Huller og leve fra Dag til Dag, i Haabet om snart at opleve den Dag, da der kunde vise sig de første Bedringens Tegn. Som privat Godseier havde Finansdepartementets Chef havt ypperlig Anledning til at maale sine egne og de af Stortinget trufne Foranstaltninger og prøve, hvorledes de virkede. I denne Henseende kunde det have sin væsentlige Betydning, at nævnte Departements Ledelse var lagt i Hænderne paa Landets største Brugsherre, som daglig følte, hvor Trykket var haardest.

Det har oftere og fra kompetent Hold været sagt, at Grev Wedel, da Svigerfaderen i December 1824 døde, skal have fundet hans private Stilling saa betænkelig, at han tog under alvorlig Overveielse, om det ikke vilde være bedst at gaa fra Arv og Gjæld. Formodentlig har det været med Tanke paa en saadan Mulighed, at han i April 1825 lod optage en Status over de Eiendomme, der var tilfaldne hans Hustru. Men denne Status viste, at der ingen Fare kunde være, og at Eien-

dommene ikke var beheftede til mere end deres halve Værdi. Saaledes kunde han med rolig Bevidsthed overtage den store Arv, med alle de Pligter, den paalagde ham.

For en Del kunde han begynde med Indskrænkninger. Tidligere havde der været ført Husholdninger paa Jarlsberg, Bærum, Bogstad og Vækkerø. Efter 1825 indskrænkedes disse til to, paa Jarlsberg og Bogstad eller Bærum[1]. Men Grev Wedel nøiedes ikke alene med Indskrænkninger. En Hovedsag blev for ham Forbedringer og alt, som kunde lette Eiendommenes Drift. I Peder Ankers sidste Leveaar var disse blevne væsentlig udvidede, og de laa nu — foruden Grevskabet — spredte ud over store Dele af fire Amter, Smaalenene, Akershus, Christians og Buskerud. Hovedbestanddelen af dette mægtige Komplex var de til Bærum og Bogstad hørende Jord- og Skoveiendomme, Krokskoven, Leuchemarken og Nordmarken. Dertil kom videre Hadelands Almenning og Hakedals Jernværk, som Statsminister Anker og Grev Wedel havde kjøbt efter Stansningen af det Ankerske Fideikommis. Alt dette var en sammenhængende Besiddelse. Men samtidig med Hakedalsværket var ogsaa Mosse Jernværk indkjøbt fra samme Bo og dannede, med sine tilliggende Eiendomme, en Gruppe for sig. Hertil kom den tredie Gruppe af Skove, der tidligere var samlet, og som laa i Torpen, nordenfor Randsfjorden, — de samme Skove, som siden gjerne kaldtes GREVESKOVENE.

Bestyrelsen af saa udstrakte Eiendomme krævede megen Tid, og der var ved dem ansat mange Funktionærer. Peder Anker havde længe været interesseret for at lette Driften ved Anlæg af gode Veie, der kunde gjennemskjære hans Besiddelser og navnlig sætte de derværende industrielle Anlæg i Forbindelse. Han var jo den gamle Generalveiintendant, den fortjente Grundlægger af Norges Veivæsen, og han havde tillige i sin private Virksomhed Anledning til at optræde som Veibygger i temmelig stor Maalestok. Bærums Jernværk var og blev den værdifuldeste Del i disse Besiddelser. Dertil hørte Stangjernshammere paa Fossum, tæt ved Bogstad, og i Maridalen. Mellem disse tre Steder byggede Peder Anker den Veilinie, Ankerveien, som endnu i sit hele Løb er synlig, som overalt kan benyttes af Fodgjængere, og som paa et Stykke fremdeles anvendes som Kjørevei. Ankerveien, som dette Veistykke fremdeles kaldes, var efter den Tids Fordringer et godt

[1] Bærum var antagelig mere Vinterbolig.

Stykke Arbeide, og den byder fremdeles megen Interesse som Prøve paa vore gamle Veibyggeres Færdighed i sit Fag.

Til Ankerveien føiede nu Grev Wedel en Fortsættelse, der fremdeles anvendes. Greveveien, som dette Stykke kaldes, blev anlagt som Forbindelsesled mellem Maridalshammeren og Hakedalsværket, og aabnedes den 30te November 1825. Gjennem mange Aar har den senere uden Afbrydelse været en almindelig benyttet Færselsvei, en Hovedadkomst til Christiania for Beboerne af Hakedalen og Hadeland. Som saadan blev den ogsaa for Grev Wedel en kortere Veilinie til Skovene i Land og den øvre Del af det til deres Flødningsdistrikt henhørende Vasdrag. Efter de forskjellige Jernbaneanlægs Fuldendelse i de senere Aar har Greveveien som almindelig Kommunikationslinie maattet træde mere i Skyggen for disse, og nu senest er Nordbanen lagt nogenlunde i samme Retning, hvorved dens egen Betydning maa blive end yderligere reduceret. Men den har gjort sin Nytte.

Det Anker-Wedelske Godskomplex blev gjennem disse Veianlæg tilgjængeligt paa en Maade, som neppe noget andet i det hele Land. Gjennem sin hele Længde var det gjennemskaaret af en privat Vei, saa god, som den i de Dage kunde skaffes. Det havde derhos fra Peder Ankers Tid sit mærkelige Flødningssystem, hvorved det fra Randsfjorden kommende Tømmer kunde føres fra Tyrifjorden over i Stensfjorden og derfra paa den i Fjordens nordlige Ende anlagte Kehrrad transporteres op til Stubdal og saa gjennem Fjeldvande og Lyseelven ned til Bogstadvandet. Dette Anlæg var i sig selv overmaade storartet og havde krævet betydelige Omkostninger [1]. Det var atter et Vidnesbyrd om Eierens tekniske Sans og Interesse, om hans Lyst til at indføre Forbedringer paa sine Eiendomme og derved holde disse saa høit, som det var muligt. De var begge, Svigerfader og Svigersøn, Fremskridtets Mænd, som ikke skyede selv store Udlæg.

Ogsaa ved sine Jernværker arbeidede Peder Anker og Grev Wedel paa at holde Anlæggene paa Tidens Høide. Men de havde med dem vanskelige Tider at gjennemgaa, først under Krigen og siden endnu værre efter Kielerfreden, der spærrede det danske og holsteinske Marked, hvor de norske Jernværker indtil da havde været at regne som eneprivilegerede og havde fundet en Afsætning, som betryggede deres Existense. Navnlig gik Bærums Jernovne i store Mængder til Holstein. Fra 1814 var dette forbi. Paa de norske Jernværksprodukter hvilede

[1] Smlgn. ovenfor Bind I, S. 100 og 339, Note 1.

i Danmark og Holstein den samme Told som paa alt, der kom fra andre Lande. Om en begunstiget Stilling var der ikke Tale. Snarere kunde det siges, at der hos den danske Regjering raadede en Tilbøielighed til at stænge Nordmændene ude.

Fra Sverige kunde der ikke ventes nogen Erstatning. Tværtimod stod paa ethvert udenlandsk Marked Sverige med sin store Jernproduktion som den hovedsageligste Konkurrent. Da Grev Wedel arbeidede for den nye Union, maatte han forstaa dette og være paa det rene med det økonomiske Tab, der for ham og de øvrige Jernværksbesiddere vilde følge af den gamle Forenings Sprængning. Det var en uegennyttig Tankegang, der havde ledet ham med Peder Anker, Løvenskiold og Aall til at holde paa en Union med Sverige, Nordeuropas første jernproducerende Land.

Ved Bærum og de andre Værker tog Grev Wedel Konkurrensen op. Gjennem Forbedringer søgte han at holde deres Produktion paa Høide med andre Landes. Disse Forbedringer har kostet betydeligt; men de var nødvendige. Selv var han stærkt interesseret for Bergværksindustrien, i hvilken han tidligere gjennem sin Syslen paa Kongsberg og Fritsø havde vundet en praktisk Indsigt. Det var jo i Grunden en Ungdomsinteresse, han der pleiede, ligesom han forlængst havde været optagen med de bornholmske Kulværker, — en Virksomhed, som altid bevarede sin Tiltrækning for ham.

I Forholdet til de mange Bønder og Arbeidere, der levede paa hans Godser eller var ansatte ved hans Værker og Gruber, følte han sig altid som en Fader. Saa var den gamle Skik ved de fleste norske Værker og Brug, med en udpræget Solidaritetsfølelse mellem den Slægt, der eiede disse, og de, som arbeidede ved dem. Grev Wedel havde bragt mange Ofre for dem, som hørte hjemme paa hans Eiendomme, og han eiede derhos en sjelden Evne til at vinde sine Folk og blive forstaaet af dem. I den fattigste Skovhuggerhytte levede Folkene i Bevidstheden om, at Greven og Grevinden kjendte dem, tænkte paa dem og havde Interesse for deres Bedste. De vidste, hvor de kunde vende sig, om Nøden truede.

Manglede de Poteter, saa kunde Greven kjøhe en hel Ladning og skjænke den til de nødlidende Opsiddere paa sine Skovgaarde. Naar det led mod Jul, da reiste Grevinden om i alle de smaa Stuer og saa efter, om de havde Mad til Helgen. De, som intet havde, fik da, hvad de behøvede. „Gud glæde dem i Himmerige," sagde gamle Mor Pjaaka, „for de glædede mange paa Jorden."

Saadan var det paa Bogstad og Bærum. Dette Liv havde sine Sidestykker i de Dage. Men det kan være tvivlsomt, om Godgjørenheden paa noget Sted blev øvet i større Maalestok.

At holde den store Drift igang var ikke altid let. Ogsaa efter 1822 var der betænkelige Kriser, der rammede baade Trælasthandelen og Jernværkerne. Der var Aar, som bragte store Tab, og ofte arbeidede Grev Wedel med betydeligt Underskud, der satte ham i alvorlig Forlegenhed. Han maatte da se at skaffe Penge, hvor de kunde faaes, — uanseet hvad de kostede, ganske som han i sine Statsraadsdage havde maattet opdrive de nødvendige Midler til Statsmaskineriets Drift, og han tænkte da fuldt saa meget paa sine Arbeideres som paa sit eget personlige Behov. Andre Brugseiere, som trykkedes af den samme Forlegenhed, og som havde de samme Vanskeligheder ved at skaffe Penge, greb til lignende Udveie, som før havde fundet Anvendelse. De betalte med Anvisninger, der skulde indløses, naar der kom bedre Tider, og som nu blev Cirkulationsmidler med snever lokal Begrænsning. Men Grev Wedel fandt sig ikke tiltalt ved dette. Han foretrak selv at laane endog større Beløb for at undgaa en Stansning af den kontante Udtælling til Arbeiderne. Et saadant Tilfælde indtraf i 1828. Et Brev, han da skrev til Jacob Aall[1], giver et klart Udtryk for hans Betragtning af disse Forhold:

Bærums ♂ V. d. 24de Febr. 1828.

„Høistærede Ven!

Jeg takker Dem ret meget for Deres venskabelige Brev af 8de d. M. og uagtet den mig meddeelte Oplysning om Deres Marsovns Stelle og Pibe indløb efterat Stellet samt Piben her vare ganske færdige, saa er jeg Dem dog lige forbunden for den mig viiste Beredvillighed. — Da det mueligen kunde være Dem nyttigt at være underrettet om Stellets samt Pibens Beskaffenhed her, hvor Marsovnen har en meget rask Gang, saa tager jeg mig den Frihed at indslutte en Tegning af samme, hvoraf vil erfares at Piben her har et betydeligt større Kubik Indhold. — Marsovnen her har, siden jeg indrettede det nye *Vidholmske* Blæseværk, drevet sædvanligen 30 à 32 halve Opsæt, med 8 Tdr. Kul hver i Døgnet — (undertiden mere, men dette duer ei, thi man faaer haardt Jern).

De usle Trælastconjunkturer give Jern-Rørelsen forøget Liv. — Jeg faaer overalt en saadan Mængde Kul i Vinter at jeg næsten bliver

---

[1] Original mellem ANDREAS FAYES Samlinger i Rigsarkivet.

forlegen dermed. — Jeg kan regne paa 32 à 35/m Læster til mine Værker i Vinter. — Det værste er at hertil udfordres (foruden hvad andre Drivter &c. kræver) en Mængde Penge. — Hidtil har jeg klaret mig godt, uagtet de sidste 2de Aars slette Trælastafsætning har betydeligen svækket mine contante Pengeressourcer, — og uagtet den mageløse Pengemangel, som hersker her, gjør det umueligt at faae ind de betydelige Summer, som jeg har tilgode, og medfører at enhver, som har noget at fordre, strax behøver Sit. — Jeg har betalt Arbeidere og Drivere contant da jeg ikke uden den yderste Nød vil tage min Tilflugt til de Udveie, som adskillige af vore Colleger bruge ved at paanøde Vedkommende Varer i Betaling. — Men jeg forudseer, at det vil knibe forskrækkeligt i dette Foraar for Contanter indtil Skibsfarten har skaffet Afsætning paa Produkter. — Her ere ingen Ressourcer at finde, men man har sagt mig, at der i Arendahl ere nogle Capitalister som have disponible Fonds. — Skulde det være umueligt der at faae laant 5 à 10,000 Spdr. eller sammes Beløb i fremmed Valuta — paa 4 à 5 Maaneder — mod 1 pr.C^to^ maanedlig Disconto? — (Man siger, at her gives 1½ à 2 pr.C^to^ maanedlig af solide Folk). —

Kunde De negociere mig et saadant Laan paa en eller anden Maade, saa gjorde De mig en sand Venskabstjeneste, thi det ængster mig forskrækkeligt ikke at være vis paa at kunne betale Arbeidere og Drivere &c. prompte.

Jeg gjør ingen Undskyldning for den Uleilighed jeg forvolder Dem, thi jeg føler hos mig selv, hvor inderligen gjerne jeg vilde vise Dem, høistærede Ven! en Tjeneste, naar det stod i min Magt. —

Vi ere alle raske — Min Kone hilser venskabeligen og jeg beder Dem og Deres have i kjærlig Erindring

Deres evig hengivne
H. Wedel-Jarlsberg."

Dette var den ene Side af Grev Wedels Liv paa sine Godser, som den omhyggelige Driftsherre. Det havde ogsaa en anden.

Husholdningen og det daglige Liv paa Bogstad førtes i engelsk Stil og efter en stor Maalestok, dog uden Luxus. Der var altid aabent Taffel for Venner, som kom ud fra Christiania, uden speciel Indbydelse, fremfor alt paa Søndagene. Bordet blev da dækket, eftersom Veiret var til, og der efter dette kunde ventes Gjæster. Ved disse Søndagsselskaber, der kunde være talrige nok, serveredes aldrig mere end en enkelt Sort Rødvin. Greven, der var meget sober, drak selv i Regelen kun Vin,

blandet med Vand. Men uagtet han af Princip og af Tilbøielighed, var den ædruelige, nøgterne Mand, kunde han, naar saa skulde være, taale omtrent alt, hvad der blev ham budt.

Store Selskaber holdtes ikke ofte paa Bogstad, undtagen naar Kongen eller Kronprinsen besøgte Stedet. Ved saadanne Leiligheder var naturligvis alt anordnet i en stor Stil; det gik elegant og cerimoniøst til, medens det vakre Hus straalede i al sin Glans. Men dette var kun de sjeldnere Anledninger. Dertil stred Udfoldelsen af Luxus altfor meget mod Eierens Tankegang. Fra Ungdommens Dage hærdet og vant til at udholde enhver legemlig Anstrengelse og taale ethvert Savn, kunde han i Længden ikke trives ved et Liv, der forekom ham blødagtigt. Han følte det som sin Pligt at repræsentere, og han fulgte denne Pligt. Gjæstfrihed var ham en Trang; men han satte dog for denne visse Skranker, der stemte med hans Smag.

Enhver Fremmed af nogen Betydning, der kom til Christiania, var velseet paa Bogstad[1]. Der modtoges saaledes bl. a. Hertugen af DEVONSHIRE i 1817[2], Sir Benjamin BLOOMFIELD og Viscount CASTLEREAGH i 1824 og 1826[3] og i 1827 Viscount BELGRAVE, den senere Marquis af WESTMINSTER, som i dette Aar med sin Hustru foretog en stor Reise gjennem Danmark, Norge, Sverige, Rusland og Tyskland. Den førnævnte engelske Finansmand G. W. NORMAN var flere Gange Gjæst paa Bogstad og stod i et intimt Forhold til Familien. Fra hans, fra Bloomfields og fra Lady Belgraves Haand foreligger der interessante Skildringer af Livet paa det norske Herresæde, med dets vakre Park og store Malerisamling. Alle disse Skildringer stemmer nøie overens. Alle tre Forfattere levede i Familien, alle var de Vidner til den store Gjæstfrihed og følte sig vel ved at være der. Det er et ægte engelsk Træk, naar de netop har fæstet sig ved Grevinde Wedels smukke Heste og den Omhu, hun viste disse. Hestene blev slupne løs paa Gaardspladsen, fik Salt af sin Eierindes Haand og tumlede sig af Hjertens Lyst. Lady Belgrave ønskede, at hun selv kunde faa Mage til disse fine Dyr.

---

[1] Meddelelser af Grev P. A. WEDEL JARLSBERG er her og i det følgende en Hovedkilde. Med disse stemmer de Skildringer, der foreligger fra G. W. NORMAN, i *Historisk Tidsskrift,* Række 3, Bind V, S. 181—217, fra Lord BLOOMFIELD (*Memoir of Benjamin Lord Bloomfield,* edited by *Georgiana Lady* BLOOMFIELD, London 1884, I—II) og fra Lady BELGRAVE (MARCHIONESS OF WESTMINSTER) i *Diary of a tour in Sweden, Norway and Russia in 1827* (London 1879).

[2] CLAUS PAVELS'S *Dagbøger 1817—1822,* udg. af Dr. LUDVIG DAAE, I, S. 110 flg.

[3] *Rigstidenden* for 1824, No. 61; *Morgenbladet* for 1824, No. 210 og for 1826, No. 213.

Svenske Gjæster var ogsaa hyppig paa Bogstad og nød der den samme Gjæstfrihed[1]. Videnom stod der Ry af Bogstads Eiere. Det var et Hus, der stod aabent for enhver, uden Hensyn til Rang og ydre Stilling. De fornemme engelske Aristokrater mødtes der med unge Malere, der paa sin Fod vilde gjennemvandre Landet og dermed begynde sin Kunstnerbane. Alle behandledes lige, og der gjordes ingen Forskjel. Hjertets og Aandens Dannelse var det eneste, hvortil der toges Hensyn.

Den nu afdøde Provst C. L. P. WOLF[2], der i Slutningen af Tyveaarene var Huslærer for de yngre Børn, følte denne fornemme Jævnhed i Gjæsternes Behandling. Han havde engang været paa Jarlsberg sammen med nogle af Grevens svenske Venner: „Grev Wedel var“ — sagde han — „en saa fornem Mand, at han havde Raad at vise den samme Imødekommen og den samme Høflighed mod den fattige Student, der var i hans Brød, som mod de høifornemme Herrer fra Sverige, som var paa Besøg hos ham.“

Stivhed var Grev Wedel fremmed. Han fulgte sine Stemninger og kunde i sin snevrere Kreds vise den mest ungdommelige Glæde med en Umiddelbarhed, der ligetil maatte virke forbløffende paa dem, som ikke var vant til hans Optræden[3]. Det generede ham ikke at gaa fra et Bal i Palæet, da der gjordes Brandalarm, for at udmærke sig som en af de første, der ydede sin Medvirkning under Slukningsarbeidet ved en Ildebrand. Christiania Publikum saa da en Statsraad i fuld Uniform paa Brandstigen og ved Vandslangerne[4]. Med samme Iver deltog han i et Selskab efter en Doktordisputats og var ikke alene af de muntreste, men ogsaa mellem de sidste, der forlod Festen[5]. Det var dog ikke alle, som forstod denne hans Optræden, og der træffes undertiden i Samtidens Breve Ytringer, der viser, at enkelte kunde opfatte den som kunstlet[6]. Dette var imidlertid en Feiltagelse. Men denne

---

[1] Oplysninger herom bl. a. i Grev Mörners Brevveksling med Grev Posse, paa Sjöholm hos Grev Lewenhaupt.

[2] Meddelelse af Rigsarkivar M. BIRKELAND.

[3] Overlærer U. CHR. MØLLER har i en Dagbog for 1817 (Afskrift i Professor Dr. LUDVIG DAAES Samlinger) med levende Farver skildret et Møde med Grev Wedel paa Vækkerø, hvor denne i lutter Glæde væltede sig paa Gulvet.

[4] CLAUS PAVELS'S *Dagbøger 1817—1822,* udg. af Dr. LUDVIG DAAE, S. 90. Historien om en saadan Ildebrand omtales ogsaa i et af ANDREAS FAYES Udkast.

[5] PAVELS, anf. St., S. 128. L. DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 285. Især i sidstnævnte Bog findes der en levende Skildring af dette akademiske Symposion.

[6] L. DAAE, anf. St., S. 331, 337, 342, 346.

blev maaske bestyrket ved en Eiendommelighed i hans ydre Fremtræden, der er bemærket og omtalt af mange.

„Han havde“ — siger Andreas FAYE i et af sine Udkast til Grev Wedels Biografi[1] — „et Par blaae Øine, hvorigjennem en mægtig Aand straalede; men som om han frygtede for, at man gjennem dem skulde skue dybere ind i hans Sjæl, end den kloge Mand vilde, saa han sjelden Folk lige i Øinene, men skulede gjerne, naar han talte med nogen, hvilket i Forening med et satirisk Smil, der ofte svævede om hans Læber, og hans skarpe og ligefremme Tale indgjød Folk en vis Respekt og holdt selv de mest fordringsfulde og paatrængende Mennesker i tilbørlig Afstand.“ Paa samme Maade siger J. S. WELHAVEN[2]: „Paafaldende var det, at hans veldannede, tankefulde Øine havde et usikkert Blik, der sjelden fæstedes paa den, han havde for sig, men oftest blev slaaet ned under Samtalen eller saa hen i en anden Retning.“

Han saa sjelden Folk lige i Øinene. Det kom maaske af den haarde Tugt, hvormed han var behandlet i sine Barndoms- og Ungdomsaar, medens han levede i Faderens Hus. Hvad der nu end var Grunden, saa har denne Egenhed bidraget sit til at indgive andre urigtige Forestillinger om, hvad der boede i ham. Som Regel maa det siges, at hans ydre Personlighed virkede imponerende, ofte blendende. Navnlig kommer dette frem i de Skildringer, der gives af Udlændinger, som gjorde hans personlige Bekjendtskab.

G. W. Norman, der med Beundring omtaler hans Ledelse af Statens Finanser og af sin egen Økonomi, saavelsom hans mærkværdige Herredømme over det engelske Sprog siger: „Han havde udmærkede Evner. I sine yngre Aar havde han læst meget; men da jeg kjendte ham, havde han altfor meget at gjøre til at kunne ofre megen Tid paa private Studier. Da han fra Ungdommen af havde deltaget i vigtige Forretninger, baade offentlige og private, havde han stor Menneskekundskab og dannede sig i Regelen en rigtig Opfatning af de Mennesker, med hvem han kom i Berøring. Han var en trofast Ægtefælle, en kjærlig Fader, en udmærket Broder og en paalidelig Ven. Han havde en umaadelig Arbeidskraft og sparede aldrig sig selv. Saa stærk han end var, overanstrengte han sig paa denne Maade, og jeg ser deri en Aarsag til hans forholdsvis tidlige Død, i Forening med hans Sorgløshed med

[1] ANDR. FAYES Udkast mellem hans Samlinger i Rigsarkivet.
[2] J. S. WELHAVEN, *Samlede Skrifter,* VI, S. 221.

Hensyn til forsigtig Levemaade, som utvivlsomt forværrede den Ansats til Gigt, der laa i hans Konstitution."

Lady Belgrave taler paa samme Maade i varme Ord om den store Anseelse, Greven og Grevinden paa Bogstad nød: „Jeg har aldrig seet saa vindende Mennesker, som de to er; han er den mest aabenhjertede, godlynte, muntre og dog følsomme Mand, nogen kan forestille sig, og hun er henrivende, meget fin og venskabelig, overordentlig venlig." Ved en anden Leilighed omtaler hun, hvorledes Grevinden til samme Tid var den omsorgsfulde Husmoder og den elegante, fornemme Dame; kun heder det, at hun savnede literære Interesser. Alt dette er stærke Ord, fremfor alt i en høifornem Englænderindes Mund. Men det er ikke tvivlsomt, at de har rammet Virkeligheden og viser det grevelige Par paa Bogstad, som det var.

Fredens Mand, som Grev Wedel var, havde han dog som et af Idealerne for sit eget private Liv taget en Kriger, der yndede Krigen for dens egen Skyld. Carl XII. var hans store Helt, hvem han beundrede paa Grund af hans forsagende, udholdende Liv, med hans Evne til at taale alle Strabaser. Det var Grev Wedel selv en Trang at have saa faa Fornødenheder som vel muligt. Han levede med de Folk, han var imellem, ganske som de, uden at ville have noget forud. Paa den Maade havde han havt det, medens han var Amtmand; han havde taget Hallingerne, som han traf dem, og ved at leve mellem dem og med dem, som de havde det paa sine Gaarde, havde han vundet deres Hjerte. Men saaledes vedblev han at leve. Saa meget han kunde, færdedes han omkring paa sine Eiendomme, hvor der udover Nordmarkens og Krokskovens Vidder, helt op i Land og Torpen var ham aabnet et stort Felt at tumle sig paa. Reiserne gjennem de store Skovdistrikter, hvor han maatte færdes tilfods, tilhest eller i Baad efter de store Vand, var netop noget for ham. Paa slige Færder fandt han sin bedste Adspredelse; paa dem hvilede han ud efter sit anstrengte Arbeidsliv. Han trivedes mellem sine Flødere og Tømmerhuggere, der atter mindedes, hvad han i Krigens Aar under Opofrelser og Forsagelser havde gjort for dem. Men de samme Folk vidste ogsaa, at han, naar det gjaldt, ikke var bange for at slaa fra sig, og fulde Bønder, som færdedes efter Landeveien, og der kunde fornærme Greven og andre Reisende, maatte være belavede paa at tage, hvad der kunde falde. Blev han paa en Kjøretur i sin Egenskab af Bæring overfaldt af andre, passede han kort efter sit Snit til at lade dem føle de haarde Næver. Mødte han en Færingsmand med væltet Læs,

satte han Ryggen til og hjalp Manden med at faa det i Ligevægt. Han holdt sig ikke for god til saadant Arbeide. En Historie om ham lyder saaledes[1]:

„Engang som Grev Wedel skulde ind til Byen, mødte han ved Bøllings Løkke paa Drammensveien lidt udenfor Skarpsno en Flok Liunger i det Humør, at selv en enkelt Bæring burde undgjælde for al den Bærumske Arvesynd, og derfor forsømte de sig ikke, men væltede baade Greven, som ellers ikke var nogen Kastekjep, og hans Hest og Slæde til Rendestenen. Greven sagde ingenting, men lod, som om han tog det hele som en almindelig Landeveistilskikkelse. Han bragte Slæden paa Meierne, børstede af sig Sneen og klappede Hesten.

Men ikke før var Liungerne vel af Syne, før han gjorde helt om og kjørte efter i fuld Fart til Vækkerø. Der svinger han ned, befaler Stans paa Arbeidet og frem med Heste og Langslæder. Til Besætning paa disse kommanderer han ud en Snes raske Karer, sætter saa efter Liungerne, og ved Ballerud — saavidt erindres — er disse indhentede og omringede. Derpaa førtes de Mand for Mand frem til Greven, som saa med høistegen kraftige Haand gik deres syndige Ryg- og Endestykker ordentlig over med Svøbeskaftet. Og saa var det: træd af! tilligemed Paalæg om at bære sig maadelig, naar de en anden Gang reiste gjennem Bygden.

Og Tugten var god. For ikke før var Greven og hans Følge vel afsted, før det viste sig, at deres bedre Erkjendelse var vakt i den Grad, at de begyndte at trætte om, hvem der havde fundet paa slig Galskab, som at vælte sig ind paa Greven! Og da de ikke kom til Enighed herom, medførte det en indbyrdes Krig, hvorunder de grundig kjølede sin Harme over den grevelige Tugtelse paa hverandre — til overordentlig Glæde og Opbyggelse for alle Bæringer baade da og senere! For Liungerne var efter en gammel Bærings Udsagn de værste Kropper, som i Byveien fandtes!"

Grev Wedel var en stor Jæger. Fra Bogstad og Bærum drog han hyppig paa Jagt. Stubdal ude paa Krokskovens Bryn mod Ringerike var et gammelt Jagtsted for Bogstads tidligere Eiere, og det havde navnlig i Peder Ankers Dage været Skuepladsen for et muntert Jagtliv. Det søgtes fremdeles af Grev Wedel; men Livet var nu mere nøgternt i Henseende til materielle Nydelser, medens Jagten dreves med mere

[1] *Morgenbladet,* 1900, Extranumer 9; Historien berettes af Amtsskolebestyrer E. M. Færden.

Alvor. Det raske Jagtliv i Skoven og paa Fjeldet var ham kjært. Fornemmelig i sine yngre Aar drev han stærkt paa med voldsomme Jagter, og naar han saa paa disse kunde faa med sig blødagtige Personer, frydede han sig dobbelt ved rigtig at kunne mase dem ud. Blødagtighed og Magelighed var i hans Øine en stor Lyde, og han nød af Hjertet saadanne Folks Fortvivlelse over at være faldne i hans Hænder paa en Jagttur. Men ogsaa han blev ældre, og Jagternes Voldsomhed maatte dæmpes, eftersom Aarene gik. Tilsidst hørte de op af sig selv, da Podagraen fik for megen Magt. Medens Grev Wedel stod i sin Manddoms fulde Kraft, gjorde intet Savn Indtryk paa ham. Han holdt ud saa meget, som noget Menneske kunde taale. Fornemmelig var Sult paa ham omtrent virkningsløs.

Han var fremdeles, ligesom i Ungdommens Dage, den forvovne og dristige Seiler. Lidenskaben for det friske Liv paa Søen var ikke dæmpet siden de Dage, da han tumlede sig paa Øresunds Bølger[1]; den var ikke bortdød, i Erindringen om, hvad han havde maattet døie paa sine vovelige Ture over Søen, fra 1807 til 1814. Kjærligheden til Havet var derfor lige usvækket, og naar det var muligt, fulgte han sin Lyst til at færdes paa de rullende Bølger. Saavel paa Vækkerø som paa Jarlsberg holdt han Seilbaad. At deltage i hans Seileture, var ikke Hvermands Sag. Thi den Seilads var ikke den magelige indenskjærs Fart i Godveir; den bar tilhavs udenfor Skjærenes ytterste Rand, og der likte han sig desto bedre, jo høiere Skumsprøiten stod. Tilhavs som paa Fjeldet og i Skoven, brød hans Vovehalsnatur igjennem, maaske et Udslag af den samme Lyst til Eventyr, der havde drevet Oldefaderen til Marokko som den vandrende Ridder. Havets og Fjeldets Vidder eiede hans Hjerte og drog ham begge til sig med samme Magt. Fra dem vendte han tilbage med forøget Kraft for sin Livsgjerning, og der hentede han tillige udvidet Kjendskab til Fædrelandet. Af dette havde han som Amtmand grundig lært at kjende Hallingdal og Numedal og i Krigsaarene havde han gjentagne Gange færdets i Kystdistrikterne indtil Christianssand. Derhos kjendte han sine egne Eiendomme nordenfor Randsfjorden. Men efter 1814 udvidedes hans Reiser betydelig.

Paa disse var han den samme raske, uforfærdede Mand, for hvem legemlige Anstrengelser ingen Betydning havde. Han vilde tage det mest mulige med og sparede alene paa Tiden. Som Finansdeparte-

---

[1] Smlgn. ovenfor, Bind I, S. 66.

mentets Chef havde han forøget Interesse af at lære Landet at kjende. Til Kongsberg foretog han flere Reiser. Han var der paa gammel, kjendt Grund, og han omfattede fremdeles Sølvværket og dets Anliggender med den samme Interesse som før.

I Oktober 1815 ledsagede han Kronprinsen og Arveprins Oscar paa den føromtalte Reise til Skien og Kongsberg[1]. Kort efter Stortingets Opløsning i 1816 foretog han sig en Reise til Trondhjem, hvorfra han var tilbage i Midten af August. Denne Reise maa have gaaet hurtig, trods Datidens slette Veie og vanskelige Kommunikationsforhold, og den omtales af Overbirkedommer Nilsen som den „forcerede Trondhjemsreise“. Kort efter reiste han med sin Hustru paa en ny Tur, til Stockholm, — en By, som han nu saa for første Gang. Ogsaa denne Reise omtales bagefter fra samme Hold som en forceret. Men de Reisende kom tilbage friske og raske, og navnlig havde Turen havt den bedste Virkning paa Grevinden, hvis Helbred i Forveien ikke havde været den bedste. I Stockholm gjaldt Besøget Statsminister Anker[2].

Aaret 1817 var mere roligt, idet der i dette kun kjendes en kort Embedsreise til Kongsberg i Juli[3], hvorhos han i Juni 1818 foretog en anden Embedsreise paa kortere Tid. Naar han i denne Tid var fraværende fra et eller flere Statsraadsmøder, da var det paa Grund af Sygdomsanfald. Men saa kom en Tid, der bragte lange Reiser. Om Høsten 1818 foretog han sin Reise til Stockholm og London og derefter midt om Vinteren 1819 til Stockholm; det var anstrengende Ture, der tilsammen varede fire Maaneder. Vaaren og Sommeren 1819 synes at være tilbragt hjemme i større Ro.

Men saa fulgte en af de voldsomste Reiser, Grev Wedel i disse Aar overhovedet foretog, nemlig hans dristige Seiletur til Bergen i September 1819. I Modvind krydsede han sig paa otte Dage frem, ledsaget af sine to ældste Sønner, Søofficeren Kapteinlieutenant J. E. Meyer og Huslæreren Jacob Rieck. Navnlig havde Selskabet en voldsom Stormnat udenfor Lister, hvor det kneb haardt. Men der var ikke Tale om at søge Havn; det stod til gjennem de fraadende Bølger. Først paa den sidste Reisedag, den 14de September, gik det fint i ypperligt Veir op til Bergen. Grev Wedel tog her ind hos Toldinspektør Lassen,

---

[1] Smlgn. ovfr., Bind III, S. 171, Note 1.
[2] Brev fra Nilsen, dateret Berg den 26de Oktober 1816, paa Jarlsberg.
[3] C. Pavels's *Dagbøger 1817—1822*, udg. af Dr. Ludvig Daae, S. 144 flg.

medens Sønnerne boede hos Apoteker Monrad. Bergenserne titulerede Grev Wedel for Excellence, trods alle hans Protester, og de var meget optagne af Skuet af den hos dem kanske ikke tidligere seede Statsraadsuniform, saaledes at der var helt Opløb paa Gaderne, naar han viste sig der uniformeret. Besøget gav Anledning til megen Selskabelighed. I et Selskab paa Toldboden hos Lassen, hvor Grev Wedel mod sin Sædvane ikke alene deltog i Pokuleringen, men endog udfordrede til at prøve hinandens Styrke i at drikke, skal han have ligget under for Byens Folk. Den 21de September forlod han Bergen [1].

Tilbagereisen, paa hvilken Meyer ikke var med, tog længere Tid, fjorten Dage, idet nu de mellemliggende Toldstationer besøgtes, for at Statsraaden kunde inspicere dem og gjøre sig nærmere bekjendt med Forholdene. Den 4de Oktober var han tilbage i Christiania. Efter denne voldsomme Færd fulgte en Høstreise til Stockholm.

Reisen til Bergen blev i Samtiden meget omtalt og tildels gjort til Gjenstand for grov Kritik i *Nationalbladet*[2]. I 1820 kjendes der atter kun en kort Embedsreise, og i 1821 foretoges den før (S. 313) omtalte lille Reise til Tom.

Efterat Rigsretten var færdig, men forinden Afskeden endelig var tilstaaet, gav Grev Wedel sig paany ud paa en af sine dristige Seileture med den lille Dæksbaad. Denne Gang var det Sverige, som var Reisens Maal, og han stak lige over, fra Jarlsberg til Göteborg, ganske som i 1810[3]. Videre gik det over Trollhättakanalen og Venern til Vestgötalinien af Göta-kanal, der nu skulde aabnes. Det var Grev PLATEN, hans gamle Ven fra 1809, som havde fuldendt et teknisk Storværk, hvorved Venern og

---

[1] De her anførte Detailler er tildels meddelte af Grev P. A. WEDEL. Selve Reisen omtales i MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 120 flg. og CLAUS PAVELS's *Dagbøger 1817—1822,* S. 554 flg., ligeledes i et Brev fra IRGENS BERGH til A. C. Holsten, trykt hos LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 166; i Brevets Datering maa der være en Trykfeil. *Smstds.*, S. 33 om Reisen til Stockholm.

[2] *Nationalbladet,* Hefte 16, for 28de Oktober 1819, S. 157: *„Vil det ikke være meget bedre, om vores Finants-Statsraad hejsede sit Admiralsflag paa S t a t s-S k i b e t, end paa en D æ k s b a a d; — han forstaaer mig vel, jeg mener for Exempel om det ikke var for Exempel langt bedre, at vi i al Ære og Respect kunde skrige Hurra, fordi Litr. k i Grundlovens 75 § var opfyldt, end at Indboerne og Tolderne i Lushavn, Bergen o. s. v. i al Ære og Respect synge v æ r e v e l k o m m e n, naar de see Finantsernes Statsraad i al Tarvelighed krybe ud af Ruffet paa sin lille Dæksbaad.“*

[3] Smlgn. ovenfor, Bind I, S. 390.

Vettern sattes i Forbindelse, og som blev et vigtigt Led i Sveriges indre Kommunikationer. Dette var noget for Grev Wedel, som her med hele sin Sjæl kunde yde Vennen de oprigtigste Sympatier og glæde sig over hans Triumf. Kongen var derved tilstede og deltog i de store Festligheder, som ledsagede Kanalens Aabning den 23de September 1822.

Sammen med Kommerceraad Wijks Fartøi fra Göteborg, var Grev Wedels Dæksbaad den første Seiler, der fra Vesterhavet passerede op i Vettern. Ved selve Aabningshøitideligheden var han ombord paa Kongens eget Fartøi, — det var, som om den første Tilnærmelse allerede var begyndt.

Götakanalen var et Storværk, hvis Fuldendelse tjente til at binde Sveriges skilte Landsdele fastere sammen. Mellem de Mænd, som havde lagt sit Arbeide til for Vestgötaliniens Fuldendelse, var Samuel Bagge[1]. Hans Navn blev mindet ved denne Anledning, og en af de nye Sluser, den niende i Rækken, blev kaldt efter ham — vel neppe uden Tanke paa, at han ogsaa havde været indviet i Foreningsplanerne fra 1809.

Ved Aabningsfesterne udfoldedes en glimrende Veltalenhed. Grev Platen selv havde Navn som Sveriges første Taler, og den Maade, hvorpaa Carl Johan besvarede hans Hilsning, regnedes som heldig, sand og passende. Men ved deres Side stod Grev Wedel som den tredie, der lagde Beslag paa den almindelige Opmærksomhed. „Greverne von Platen og Wedel Jarlsberg“ — heder det i en Beretning fra en samtidig[2] — „bemærkedes af alle, ogsaa da Carl Johan var tilstede, og da han havde forladt Stedet, saa man knapt nogen anden end disse. Hvad ingen, som ved Anledningen har hørt og seet dem sammen, nogensinde kan glemme, var, da Wedel, med det løftede Glas i sin Haand, bad om Ordet og foreslog F o r e n i n g e r n e s S k a a l. Med ligefrem, flydende og kjernefuld Veltalenhed begyndte han med den store Forening mellem begge de skandinaviske Riger; talte siden om Foreningen mellem Konge og Folk; berørte den, som er mellem Formænd og Underordnede; talte derefter om den mellem Medborgere indbyrdes; gik saa over til Dagens Emne, H a v e n e s F o r e n i n g, og fra denne tilsidst til Venskabet, som forenede Grev

---

[1] Smlgn. ovenfor, Bind I, S. 339, Note 1.

[2] M. J. CRUSENSTOLPE, *Carl Johan och Svenskarne* (ny upplaga, 1881), I, S. 251 flg. Götakanalens Aabning omtales i *Rigstidenden* for 1822, No. 81.

Wedel og Platen, i hvem den første saa Typen for den svenske Viljes Utrættelighed og Kraft. Platen svarede, — nu ikke bunden af Ceremoniellets foreskrevne Talevis, men med Inspirationens Liv, Henrykkelsens Varme og Styrken af Bevidsthed, Overbevisning og Forudseen. Man skulde, da Wedel sluttede, uden Nølen have tilkjendt ham Prisen som Taler, men skulde, hvis han havde faaet Ordet efter Platen, havt mere Øre end Opmærksomhed for den norske Greves vakre Fremstilling."

Et Uheld afbrød for en Tid Festens Glæde. Ved en Salut havde Smeldet været saa stærkt, at en Masse Ruder knustes, og dette voldte megen Uleilighed, da der straks efter fulgte et voldsomt Regnskyl. „Grev Wedel Jarlsberg, som boede paa sin Jagt, fandt denne ved Tilbagekomsten fra det store Maaltid, uden Vinduer og Regnen strømmende ind fra alle Aabninger. Saadant hindrede ikke den hærdede Nordmand fra at kaste sig, indsvøbt i sin Kappe, paa Kahyttens fugtige Leie og slumre ind ligesaa sorgløst, som om han havde hvilet paa spænstige Madratser i et Palads."

Saa gik det hjem over Havet i de stormfulde Jævndøgnsdage. Men det fugtige Leie havde ikke været til Bedring af den dristige Seilers Gigt og Podagra.

Sommeren 1823 kom han atter til Sverige. Kronprins Oscar skulde modtage sin henrivende unge Brud, Prinsesse Josephine af Leuchtenberg. Hun, Datter af Prins Eugène Beauharnais og Sønnedatter af Keiserinde Josephine, kom til Norden som Budbringer om en Forsoning mellem Dynastierne Bernadotte og Bonaparte, der bevirkede, at det nu er Carl Johans Ætlinger, som kan siges at staa de napoleoniske Traditioner nærmest. Brylluppet skulde feires med stor Pragt. Fra Norge kom en Deputation fra Stortinget, med Chr. M. Falsen som Ordfører. Mellem de indbudne var Grev Wedel og hans Hustru, den sidste i sin Egenskab af Overhofmesterinde ved det norske Hof.

Ogsaa ved denne Leilighed var Grev Wedel den mest fremtrædende mellem sine Landsmænd og en af de mest bemærkede inden den Skare af illustre Personligheder, som her gav Møde. Det var som en Skjæbnens Ironi, at de to gamle Modstandere skulde træffe sammen netop ved en saadan Anledning. De kunde nok mindes mange Sammenstød fra Eidsvold.

Fra norsk Side er der klaget høilydt over den Tilsidesættelse, som Norges Repræsentanter jævnlig følte under Opholdet i Stockholm. De

mærkede, at der gik en stærk Stemning imod dem, og at den jublende Modtagelse, som de havde faaet ved tidligere Anledninger, nu var ophørt. Dette var dog — om Klagerne var helt grundede — mere fra Hoffet og Adelen. Paa andre Hold vistes andre Følelser[1]. Andreas Faye skriver bl. a. om dette Ophold i Stockholm:

„Stod paa den Tid end Grevens Stjerne lavt ved Hove, saa stod den desto høiere udenfor. Ved et stort Selskab paa 330 Personer, som Stockholms Borgerskab gjorde for den Deputation, som det norske Storting havde kaaret til at overvære Høitiden, holdt den bekjendte Chr. Magnus Falsen som Deputationens Formand en Tale, hvori han skulde tolke Deputationens Tak for den viste Opmærksomhed; men mod Sædvane skilte han sig saa ved dette Hverv, at han hverken tilfredsstillede sine Landsmænd eller de Svenske. Man istemte derpaa en liden Sang, som Biskop Munch, der havde fulgt Wedel til Stockholm, havde digtet i Anledning af Dagen; men knapt var denne endt, saa ankom først Wedel til Selskabet og skildrede da paa staaende Fod sine Landsmænds Erkjendtlighed og Følelser for Broderfolket i et glimrende Foredrag, der henrev den talrige Forsamling i den Grad, at et almindeligt Vivat lød, og inden Greven vidste et Ord deraf, blev han hævet i Veiret af stærke Arme og i Triumf baaren omkring i Salen paa Guldstol.“

I 1825 finder vi Grev Wedel paany, som Medlem af den første Mellemrigskomité, i Stockholm, hvor han blev udmærket modtagen af Kongen, hvis Velvilje yderligere fandt et Udtryk, da Grev Wedel lige efter sin Hjemkomst modtog Serafimerordenens Dekorationer gjennem Statholderen. Ved Kroningen i Trondhjem var han bleven Ordensskatmester; men den nye Udmærkelse havde en helt anden Betydning. Den svenske Justitiæstatsminister Grev Fredrik Gyllenborg befandt sig

---

[1] Notitser i ANDR. FAYES Samlinger i Rigsarkivet. Smlgn. P. CHR. HOLSTS *Efterladte Optegnelser,* S. 154, P. MOTZFELDTS *Breve og Optegnelser,* S. 144 og *Personalhistorisk Tidsskrift,* Række 3, Bind III, S. 90. En af Holst fortalt Historie om, at Falsen ved den efter Vielsen paafølgende Kur ikke kyssede Kronprinsen paa Haanden, men nøiedes med et Haandtag, henføres af Faye til Grev Wedel, med det Tillæg, at denne derhos havde sagt: „Med et ærligt norsk Haandtag ønsker jeg Deres Kongelige Høihed tillykke.“ I en tilskreven Bemærkning ved Fayes Udkast fastholder imidlertid Holst, at det var Falsen, men tillægger, at saavidt han hørte, havde denne intet sagt. I sig selv synes Fortællingen om Haandslaget mere at ligne Grev Wedel end Falsen. — Grev Wedel, der reiste sammen med Biskop Joh. Storm Munch, var forsinket underveis og naaede saa sent frem til Stockholm, at han ikke kunde overvære Vielsesakten i Kirken.

paa samme Tid, ledsaget af Justitsraad Grev Hamilton, i Christiania for at sætte sig ind i det norske Retsvæsen og overvære Høiesterets Forhandlinger. Ved en Middag, som 22de Mai blev given for dem paa Bogstad, blev Serafimerordenen overleveret Grev Wedel, som bagefter i en Skrivelse til Kongen frembar sin Tak for den ham viste Udmærkelse. Denne kunde heller ikke være andet end en Tilkjendegivelse om, at Kongen nu saa meget i et andet Lys end tilforn, — et Udtryk for en væsentlig forandret Stemning[1].

Den næste Reise havde England som Maal.

I 1826 indtraf der igjen en stor Pengekrise, som begyndte i England og videre forplantede sig til Norge. For Grev Wedel maa denne være kommen meget ubeleilig, og han foretog af Hensyn til de Vanskeligheder, den voldte ham, senhøstes en Reise til London[2]. Han gik med Seilskib direkte over Nordsøen. I London befandt sig den Gang hans gamle Reisefælle fra Bergensturen i 1819, Kapteinlieutenant J. E. Meyer, som i December 1826 førte den norske Stats første Dampskib *Constitutionen* over Nordsøen og lige før Jul ankom til Frederiksværn. Ogsaa Kapteinlieutenant Erichsen var i London som tilkommende Chef for det andet Dampskib, *Prins Carl*, med hvilket han agtede at gaa over Nordsøen i Januar. Grev Wedel maa have været sammen med disse to Søofficerer og med levende Interesse have beseet de to fortræffelige Dampskibe, som Norge nu havde erhvervet[3].

Under dette Ophold i London havde han ogsaa Anledning til at overvære det berømte Møde i Underhuset den 12te December 1826, hvor Cannings Veltalenhed endelig sikrede hans Politik Seiren i de da brændende udenrigske Spørgsmaal, om Spanien og Portugal. Herom har G. W. Norman[4] fortalt:

[1] Grev Sandels's Rapporter til Kongen af 18de og 25de Mai 1825. Som Ordensskatmester fik Grev Wedel Amtmand Sibbern til Efterfølger. *Rigstidenden* for 1825, No. 82.

[2] Grev Sandels's Rapport til Kongen af 13de November 1826. Det siges her, at Reisen foretoges *à cause des affaires économiques*, og at Grev Wedel antagelig kunde være tilbage i Januar.

[3] Disse to Dampskibe regnedes for at staa paa Tidens Høide. WILIBALD ALEXIS (G. W. H. Häring) siger i sin i 1828 udgivne *Herbstreise durch Scandinavien*, I, S. 21: *„Das Dampfschiff Prinz Carl — — — ist eines der schönsten, bequemsten und grössten in Europa.“* Smlgn. *Morgenbladet* for 1828, No. 344.

[4] *Historisk Tidsskrift*, Række 3, Bind V, S. 200. J. S. WELHAVEN, *Samlede Skrifter*, VI, S. 222. — Om Cannings Tale smlgn. *Patrouillen* for 1827, I, S. 143 flg., Noten.

„Han boede engang i en kort Tid i Berkeley Square hos min Ven Cowell og mig, og jeg erindrer et mærkeligt Træk af hans Sprogtalent fra den Tid, han boede under vort Tag. Han havde været i Underhuset for at høre Cannings Tale om Anerkjendelsen af de spanske Kolonier som uafhængige Stater. Denne Tale var et Stykke Veltalenhed af første Rang, og da Greven kom tilbage om Aftenen, gjengav han den for os helt igjennem med en Troskab, som Avisreferaterne bagefter stadfæstede som fuldstændig. Alle Citater og alle de ledende Passager var korrekt gjengivne. Han var i Sandhed mærkværdig hjemme i det engelske Sprog.“ Grev Wedel kjendte fra sine yngre Aar Canning personlig og saa i ham et Statsmandsideal.

Hjemreisen foregik denne Gang i Januar. Men ved Tilbagekomsten lagdes Grev Wedel paa Sygeleiet; det var den sædvanlige Podagra, som holdt ham fængslet lige ind i Februar. Atter igjen havde han for meget tilsidesat Hensynet til sin egen Helbred. I de nærmeste Aar fulgte der atter Reiser til Stockholm og til England, begge Dele i offentligt Ærinde, hvorom der senere vil blive fortalt.

XVII.

GREV WEDEL PAA STORTINGET I 1824.

Ved Stortingsvalget i 1823 blev Grev Wedel kaaret til Repræsentant for Jarlsberg og Larviks Amt. Dette skede i Henhold til den Betragtning, at han holdt Dug og Disk paa Jarlsberg, uagtet han den største Del af Aaret boede paa Bogstad eller Bærum. Sammen med ham valgtes til Amtets Repræsentanter Foged JENS ERICHSTRUP og Sorenskriver BOTHEL NIELSEN.

Dermed traadte Grev Wedel ind i en Virksomhed, for hvilken han nærede levende Interesse og eiede de ypperste Forudsætninger. Han besad de bedste Anlæg for det parlamentariske Liv, som han i sine unge Aar havde seet fra nært Hold, under Opholdet i London. En anden Stortingsmand fra 1824, Bergensrepræsentanten, daværende Amtmand EDVARD HAGERUP, har i et Vennebrev til Christie[1] ytret sig om ham i følgende Ord: „Alting gaar for ham. Han er desuden Stortingsmand *con amore*. Det kan ikke undgaa nogens Opmærksomhed, med hvilken Lyst han er i Tinget, og hvorledes han med Liv og Sjæl sætter sig ind i Forhandlingerne. Naar en saadan Mand vil det gode, hvad kan han da ikke udrette?“ Det mærkedes ogsaa, at der var traadt en Kraft ind i Nationalforsamlingen.

Til en Begyndelse led han af sin sædvanlige Podagra, der holdt ham fængslet til Sygesengen. Hans Tilsynekomst i Forsamlingen kunde af mange imødesees med Forventning, og der spurgtes straks, hvilket Parti han vel vilde tage. Mange mente i ham at kunne se den til-

---

[1] LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 328.

kommende Høvding for Stortingets Opposition[1]. Saa blev dog ikke Tilfældet. Grev Wedel paavirkedes ikke af sit personlige Mellemværende med Kongen og med Statholderen. Overfor dem stod han i Stortinget som Regjeringens lojale Støtte. Men han var ligefuldt den uafhængige Mand, der for hver enkelt Sag bestemte sin Holdning efter dennes Væsen, efter Hensynet til det hele Samfunds Bedste. Han var ingen Partimand og blev aldrig nogen Partileder. Han øvede alligevel en stor Indflydelse, i Kraft af sin Begavelse, sin Karakter og sin sociale Stilling, med den paa disse byggede personlige Selvstændighed. Han var den liberal-konservative Landrepræsentant, der ønskede at opretholde den politiske Overvægt, som Grundloven havde tillagt den norske Gaardbrugerstand, — i alle økonomiske Spørgsmaal besjælet af Ønsket om at kunne hæve alle trykkende Baand og fjerne enhver Hindring. I denne Henseende viste han en urokkelig Konsekvense, ganske i Overensstemmelse med sine før hævdede Grundsætninger om altid at jævne og lette Folkets Byrder. Han var tro mod, hvad der var fastslaaet i 1814, baade for Norges særlige Forfatning og for Unionen, og forsaavidt han fremdeles kunde ønske, at noget derved var anderledes, da var dette i hans Øine Spørgsmaal, der helt maatte henvises til den kommende Tid og da fuldstændig afhænge af Folkets frie Vilje.

Der er netop fra 1824 bevaret en interessant Beretning, der viser, at han da for Unionens Vedkommende holdt paa de samme Meninger som i 1814. Det er Amtmand Hagerup, som i et Brev til Christie[2] fortæller om et Middagsselskab, Stortinget den 31te Marts holdt hos Traktør Carstens:

„Her gik det lystig til. Af Zetlitz's Viser til og om Norge — hvilke dog er og bliver de bedste, vi i det Slags har — blev mange sungne, og ved Enden af hver udbragte Wedel en Skaal, ledsaget jævnlig af Taler, aldeles paa sin Engelsk. Omtrent midt i Maaltidet kom Sverdrup med en Skaal, og den lød omtrent som saa: „Foreningens Skaal! den være til Held for begge Riger! men Haan og Foragt følge hver

[1] Brev fra Stiftsoverretsassessor CHRISTIAN HERSLEB HORNEMANN, Repræsentant for Trondhjem, til Broderen Henrik Hornemann paa Reinskloster, dateret Christiania 14de Februar 1824: *„Wedel har Podagra og har ikke været i Thinget i denne Uge; det lader til, at han har et stort Parti, som holder for, at han hører til Oppositionen.“* For dette og de i det følgende anførte Citater af Hornemanns Breve har jeg Hr. O. A. ØVERLANDS velvillige Meddelelse at takke. Om Grev Wedels Sygdom smlgn. *Morgenbladet* for 1824, No. 43.

[2] LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 330 flg.

Nordmand, som ønsker en nærmere Forening end den, vi nu har!" Paa Wedels Ansigt var det, saa klog han end er, dog ikke vanskeligt at se, at Skaalen mishagede ham, og Knudssøn, som ikke tror ham, men speider allevegne, mærkede aldrig saa snart dette, førend han øieblikkelig istemte: „men Skam for den, som ikke vil denne Skaal uddrikke," hvilket alle sang med, og hvorpaa Skaalen blev drukket. Da vi havde reist os fra Bordet, takkede jeg Wedel for de vakre Ord, han ved Skaalerne havde fremsagt. Ved Forsamlinger som denne, sagde han, forekommer det ham passende paa en kort og kraftfuld Maade at udtale den Esprit, hvoraf de besjæles, og det var dette, han havde søgt at gjøre; men han kunde ikke begribe, tilføiede han, hvorledes Sverdrup kunde give en saadan Skaal som den ovenmeldte; thi ingen vil dog negte, at der kunde gives Omstændigheder, hvorunder en nærmere Forening kunde blive os gavnlig. Hvorledes det? spurgte jeg: Svar: om vi t. Ex. kunde komme i et saadant Forhold til Sverige som det, hvori samtlige nordamerikanske Stater staar i (!) til hverandre. Her blev jeg virkelig slaaet paa Snuden og havde ingen videre Forklaring nødig. Saa er han dog altid det samme underlige Menneske, som ingen kan tro. Det gjør mig ret meget ondt. At der er bleven talt om en Aal i Konstitutions-Komitéen, som var saa glat, at man aldrig kunde faa Tag i den, har jeg nok hørt; men jeg studerede forgjæves paa, hvem det kunde være. Nu ved jeg, hvem det er. Det vil heller ikke vare længe, inden flere kommer til denne Vished, og da bliver Wedel nok ikke længe Tingets Præsident."

Under Forudsætning af, at Hagerups Referat er rigtigt, er det interessant, navnlig forsaavidt det viser, at Grev Wedel ikke ønskede en Forening i Lighed med den Union, som i 1707 var grundlagt mellem England og Skotland. Hans Forudsætning var, for det Tilfælde, at Folkene selv kunde ønske en nærmere Forening, kun den, at denne maatte bygges paa det amerikanske Princip, med en fælles Unionsforfatning og en særskilt Forfatning for hver Stat. Det var en aaben Udtalelse, han gav, og dèn berettigede ikke til at tale om en Aal i Konstitutions-Komitéen.

Det var den 27de Marts, Grev Wedel var valgt til Præsident i det samlede Storting, og han blev som saadan staaende indtil den 19de Juni, — en længere Funktionstid, end der tilfaldt nogen anden af de i 1824 efter hinanden valgte Præsidenter. Dette var en Anerkjendelse af hans sjeldne Egenskaber for denne Stilling. Han omtales ogsaa paa en Maade, der viser, at disse hans Egenskaber har fundet almindelig

Grev Herman Wedel Jarlsberg.
(Efter Maleri af Fredr. Westin.)

Paaskjønnelse og er blevne skattede efter Fortjeneste. Han var jo en repræsentativ Personlighed og havde kanske som saadan inden Kredsen af samtidige Tingmænd ingen, der kunde regnes for hans lige. Beviser herfor mangler ikke. I samtidige Breve fra hans Kolleger paa dette Storting nævnes han med Berømmelse: „Idag blev Wedel“ — saa skrev Hagerup 27de Marts til Christie[1], — „valgt til Stortingets Præsident. Var han kun saa stærk i Benene, som han er i Hoved og Tunge, vilde det ingen Nød have; men at staa og oplæse de mange Forslage, som nu, da der kun er faa Dage igjen af Marts Maaned, sikkert vil indkomme, maa falde ham besværligt, da han formedelst Podagraen endnu fremdeles er svag tilfods. Ellers er det just, som det bør være, at en Mand som Wedel staar i Spidsen for Tinget, naar Vicekongen kommer. Krogh er noget vidløftig. Han vil gjøre det altfor tydeligt og vælger saa mange Gange forandrede Ord og Udtryk, at han omsider bliver trættende. Anderledes er det med W.“ I et noget senere Brev fra samme heder det: „Wedel er en god Præsident, den bedste vi efter mine Tanker har havt.“ Paa samme Maade skrev Assessor H. Hornemann 8de April: „Wedel gererer sig galant som Præsident og bliver uden Tvivl altid valgt paa ny, indtil han selv maatte frasige sig denne Post.“

Valget skyldtes, som foran er nævnt, det almindelige Ønske om at have en repræsentativ Personlighed paa Stortingets Præsidentstol, naar Kronprins OSCAR som Vicekonge med Kronprinsessen ankom til Christiania. Det faldt saaledes i hans Lod at hilse det unge Fyrstepar velkomne til Norge. Den Tale, hvormed han i Spidsen for sine Kolleger tolkede Folkets Følelser ved at faa se den nygifte Tronarving i sin Midte, var forsigtig affattet i konventionelle, med Tidens Smag overensstemmende Ordelag. Men gjennem disse mærkedes et Underlag af en varm Stemning, og hvad der udtaltes, kunde med Rette betegnes som et Udtryk for alles Følelser, — i den Henseende ganske afvigende fra Talerne om Høsten 1814, hvori han mest gav Plads for sine egne Stemninger og Forhaabninger. I 1824 var det en korrekt Præsidenttale, han holdt.

[1] LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 328 flg. og 334.

[2] Brevet er skrevet til Afsenderens Broder, Cand. jur. EBBE CARSTEN HORNEMANN, der var Godseier i Trondhjems Stift og der bl. a. eiede et stort Jordegods i Namdalen, men havde bosat sig paa sin Hustrus Hjemsted, Holmestrand.

Der var paa Stortinget i 1824 en anden Mand, der ved Grev Wedels Side kunde regnes som dets første Medlem, nemlig Sorenskriver INGELBRECHT KNUDSSØN, en af Repræsentanterne fra Trondhjem. Knudssøn var den ubemidlede Bondesøn, der havde brudt sig selv Veien og gjennem eget Arbeide var naaet frem til at blive *examinatus juris* og derefter Embedsmand. Som Medlem af Stortingene fra og med 1818 havde han henledet den almindelige Opmærksomhed paa sig og regnedes med Rette som en af Landets første Mænd. „Han udmærkede sig“ — heder det om Knudssøn [1] — „som Stortingsmand ved sjeldne Talenter og ædelt Frihedssind.“ Jacob Aall [2] har omtalt ham som „en Mand, hvis Legeme forlængst er Muld og Støv, men hvis Aand vil leve, erindret af et taknemmeligt Fædreland, saalænge Sagaskriften har at berette Stortingets Gjerninger. Hans Stemme klang ikke i Tinget i Sølvertoner; men hvo har hørt hans Tale og ikke ladet sig henrive af dens Argumenters Fynd, og hvo har læst dem, uden at beklage, at hans Stemme saa tidligen forstummede?“ Gjennem Dygtighed og Indsigt havde han efterhaanden oparbeidet sig en indflydelsesrig Stilling paa Stortingene, og i 1824 øvede han en meget stor Magt.

Knudssøn led imidlertid under Virkningen af slette Finanser. Hans Liv var en tung, slitende Kamp, under hvilken han søgte og fik pekuniær Hjælp af Carl Johan [3]. Saalænge han levede, var dette ubekjendt, og det havde ingen Indflydelse paa hans politiske Uafhængighed. Det kom først til Kundskab efter hans tidlige Død, der indtraf i 1826. Stortinget i 1824 blev saaledes Afslutningen paa hans politiske Løbebane. Han gik bort, da han stod paa sin største Høide [4].

Denne Mand og Grev Wedel var i 1824 de bestemmende ved mange Afgjørelser, — de, efter hvis Mening der hyppigst spurgtes. Det er paafaldende at se, hvor ofte de, tiltrods for Knudssøns Mistro, mødtes i sine Meninger, og hvorledes netop disse to jævnlig staar sammen i Debatten. Fra afvigende Udgangspunkter kan de ofte være komne til de samme Meninger, medens de til andre Tider kan gaa fra hinanden.

---

[1] B. MOE, *Eidsvolds-Repræsentanter,* S. 90.

[2] *Nutid og Fortid,* Hefte 1, S. 121 flg.

[3] *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 119 og Note 1.

[4] En Skildring af de mindre tiltalende Sider ved Knudssøns Personlighed, hans Ryhed og Overmod, gives af Hagerup i et Brev til Christie hos LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 329. H. STEFFENS, *Der norweg. Storthing in 1824,* S. 4: *„Auch dieser Mann geniesst ein grosses Ansehen, und hat sich besonders in diesem Storthing ausgezeichnet.“*

En saadan Anledning, hvorved de to Mænd stod sammen, var karakteristisk for dem begge. Der var forelagt et af Stortingets Justitskomité anbefalet Forslag om, at Forligelseskommissærerne paa Landet ikke skulde vælges af de stemmeberettigede, men opnævnes af Amtmanden. I Odelstinget fremsatte Knudssøn Forslag om, at de skulde vælges af de stemmeberettigede. Under Debatten blev bl. a. den Anskuelse fremsat, „at Landalmuen ikke var synderlig skikket til selv at foretage et saadant Valg, da den ikke kunde bedømme Dueligheden af de Mænd, som skulde være Forligelseskommissærer". Da var det, Grev Wedel reiste sig og gav et kraftigt Indlæg til Støtte for Knudssøn[1].

„Længe nok, og maaske alt for længe" — saa heder det i Referatet af hans Tale — „er Bønderne blevne anseede for at befinde sig i en vis Umyndighedens Tilstand, en Tilstand, som man almindelig antog, Kjøbstadsindvaanerne havde arbeidet sig ud af. Om denne Synsmaade var rigtig eller ikke, vilde Taleren ikke bedømme. Men saa meget var sandt, at der laa et ganske andet Princip til Grund for vor nuværende lykkelige Forfatning. Med Hensyn til Repræsentationsretten herskede der ifølge samme ingen Forskjel mellem Byernes og Landets Indvaanere. Baade hine og disse kunde selv vælge deres Repræsentanter. Da Bondestanden var i Besiddelse af en saa vigtig konstitutionel Rettighed, vilde det være ligesaa uretfærdigt som upassende at berøve samme Retten til selv at vælge sine Forligelseskommissærer, Mænd, som kun da kunde virke til almindeligt Gavn og opfylde deres Pligter, naar de besad deres Medborgeres fulde Tillid, hvilket man rigtigst kunde overbevise sig om, naar de var blevne valgte af disse. Ja, det var Landets ligesaa godt som Kjøbstædernes Indvaaneres Ret, selv at vælge deres Forligelseskommissærer, og han troede ikke, de ene var mindre tilbøielige til at give Slip derpaa end de andre. Han kunde vel ikke negte de paaberaabte Kjendsgjerninger, som syntes at røbe nogen Mangel af Sans for det offentlige, skjønt den vel ikke kunde ansees for almindelig og som oftest ikkun var tilsyneladende og havde sin Grund i visse lokale Forhold. Men lad denne end virkelig være saa

[1] *Tilskueren* for 1824, No. 39; *Storthings-Efterretninger 1814—1833,* II, S. 371 flg. — Senere i samme Sag ytrede Grev Wedel, da der var Tale om Amtmændene som Kommissærer i det Distrikt, hvor de var bosatte, at han af egen Erfaring kunde bevidne, at disse Embedsmænd ikke kunde have nogen bedre Leilighed til at lære Almuen at kjende end netop under Udøvelsen af dette Hverv. *Morgenbladet* for 1824, No. 153.

svag, som enkelte maatte anse den for, saa paalaa det Stortinget som en hellig Pligt at opdrage Nationen, paa det den ei maatte staa tilbage for dens Konstitution, og i denne Hensigt at give den de fornødne Dannelsesmidler i Hænderne. Vel var han ikke den, der syntes om at sætte Folket i Besiddelse af Rettigheder, som var underkastede Misbrug og derved let kunde vorde skadelige for samme; men til disse tvivlsomme Rettigheder hørte langtfra ikke den, som der nu var Tale om."

At Nationen ikke maatte staa tilbage for sin Konstitution, — det var et Slagord, som viste, hvor Grev Wedel var. Han vilde, at de norske Gaardbrugere skulde uddannes til at bruge den Magt, han paa Eidsvold havde været med paa at lægge i deres Hænder. Saafremt de ikke allerede havde faaet den dertil krævede Modenhed, da var det en Pligt, fra hvilken Stortinget ikke kunde unddrage sig, at give dem alle Midler til at gjøre dem mere modne til Deltagelsen i Fædrelandets offentlige Liv. Til at forstaa Grev Wedels politiske Opfatning i Almindelighed giver hans Deltagelse i denne Debat den bedste Veiledning. Af de samme Forhandlinger fremgik Loven om Forligelsesvæsenet af den 20de Juli 1824.

I forskjellige andre Debatter deltog Grev Wedel med Liv og Sagkundskab. Da den kgl. Proposition til Lov om Grænserne mellem den civile og den militære Jurisdiktion behandledes i Odelstinget, stod han paa ny i et vigtigt principielt Spørgsmaal sammen med Knudssøn. Men de led her Nederlag[1]. Det var i Propositionen foreslaaet at lade de nationale Underklasser i Fredstid i almindelige Straffesager tiltale ved civil Ret. Stortingets Justitskomité indstillede derimod paa at lade dem tiltale for militær Ret. Ved Sagens Behandling i Odelstinget den 20de Juli opponerede Knudssøn og Grev Wedel imod denne, i deres Øine militaristiske Bestemmelse. Den militære Jurisdiktion skildredes af Grev Wedel som „en næsten odiøs Undtagelse fra de almindelige Bestemmelser", og han fandt det ønskeligt, at alle militære i Fredstid dømtes af civile Dommere. Han sagde yderligere, at hvis de nationale militære selv skulde nære et Ønske om kun at dømmes af sine Standsbrødre, da vilde det for Lovgiverne være et stærkt Argument til netop at søge en saadan Fordom modarbeidet, der ikke kunde tænkes, uden at Soldaten ansaa sig som et fra Statens civile Borgere aldeles isoleret Væsen. Imidlertid seirede som nævnt den modsatte

[1] *Storthings-Efterretninger 1814—1833,* II, S. 443 flg.

Mening, endog med et betydeligt Flertal. Atter igjen var det paa Forslag af Grev Wedel og Knudssøn, at den kgl. Proposition om Ophævelsen af de hvervede Tropper og disses Erstatning ved Indkommandering af nationale blev udsat — og dermed heller ikke taget under Behandling. Det var hans Standpunkt fra Ungdomsdagene og fra Eidsvold (II, S. 124 flg.), som her atter kom tilsyne.

Paa samme Maade ser vi atter de to Repræsentanter staaende ved hinandens Side i en forøvrigt ubetydelig Sag, — da det var foreslaaet at udtale for Norges Banks Direktion Stortingets Tak for dens dygtige Forretningsførelse. Grev Wedel og Knudssøn, der begge i anerkjendende Ord ytrede sig om Direktionen, var imod en saadan demonstrativ Tak, og efter deres Raad blev vedkommende Indstilling kun vedlagt Protokollen [1].

I andre Debatter har Grev Wedel ogsaa taget en virksom Del. Vi møder i Samtidens knappe Referater stadig hans Navn mellem Talerne. Han havde ved Besættelsen af de ti faste Stortingskomitéer faaet Plads i Toldkomitéen, hvori han var Formand, og i Komitéen for Berg- og Skovvæsen. I Behandlingen af de ved disse Komitéer forberedte Sager har han taget sin Del, — sikkerlig endog en fremragende Del. Mellem disse Sager kan nævnes Spørgsmaalet om Kongsberg Sølvværk, for hvilket han nærede en stærk Interesse. Ved Debatten derom stod han paa ny sammen med Knudssøn. Vi møder Grev Wedels Navn videre i Debatterne om Veiloven og om Lov angaaende Braatebrænding. For den sidstes Vedkommende talte han for Fastsættelse af mildere Straffebestemmelser i Overtrædelsestilfælde. Sammen med Amtmand H. M. Krohg foreslog han en Forbedring af Lensmændenes Kaar. I Spørgsmaalet om udvidede Rettigheder for Ladestedet Aalesund, hvor Bergenserne foreslog Sagens Henlæggelse, stod pan paa den modsatte Side og kjæmpede, i Henhold til sin sædvanlige liberale Næringspolitik, for den seirende Mening, der kom tilorde i Loven af 30te Juni 1824 [2].

Paa et andet Felt kunde han som Stortingsmand gjenoptage det Arbeide, han allerede som Statsraad havde begyndt for at lette de trykkende Baand, der hvilede paa Fædrelandets Næringsveie. Fra 1814 havde Handelsforbindelsen mellem Norge og Danmark gjensidig været underkastet al den Tvang, der kunde anvendes mod uprivilegerede Nationer. Grev Wedel havde selv til Gjengjæld for, hvad der var vedtaget i

[1] *Storthings-Efterretninger 1814—1833,* II, S. 494 flg.
[2] *Morgenbladet* for 1824, No. 138.

Danmark, foreslaaet at stille de danske Skibe i norske Havne i denne Stilling, og Loven af 25de Oktober 1815 havde derom givet de nærmere Bestemmelser[1]. Saaledes havde man rent Bord. Senere foresloges fra Finansdepartementets Side at optage Underhandlinger om Ligeberettigelse for begge Nationers Skibe, hvilke ogsaa indlededes. Den danske Regjering viste sig derved imødekommende. Men Carl Johan lod altid Afgjørelsen udsætte, og man stod fremdeles i 1824 ved det samme Punkt, som var naaet i 1815. Derfor foreslog nu Grev Wedel at indgaa til Kongen med en Adresse i denne Anledning, for at udvirke i Norge de samme Rettigheder for danske Skibe, som i Danmark allerede var tilsagte for de norske, hvilket begrundedes dermed, at det var „af megen Vigtighed, at tvende Naboriger, der begge gjensidigen trænger til hinandens Produkter, ogsaa i de dermed opstaaende Handelsforhold kan være saa lidet bebyrdede som muligt".

Som Sagen nu foreligger, ganske nøgen, uden nærmere Oplysninger, kan det se ud, som om den foreslaaede og vedtagne Adresse formodedes at ville være Kongen personlig ubehagelig. Det blev ogsaa inden Stortinget formodet, at Adressens faa Modstandere ved sin Optræden ikke helt kunde siges at være upaavirkede af Ønsket om at indynde sig paa høieste Sted. Assessor Hornemann, der selv var imod Adressen, skrev derom 22de Juli: „Da Wedels Forslag om en Adresse angaaende Handelen med Danmark var fore, hændte det, som aldrig har hændt paa dette Storting, nemlig at Wedel og Stoltenberg talte til Fordel for samme Mening. Meltzer talte ypperlig mod Adressen, og enhver erkjendte, at Wedel aldrig i nogen Sag havde talt saa slet som i denne. Imidlertid blev Adressen antagen mod 13 Stemmer. Aarsagen, hvorfor Meltzers indlysende Grunde ei gjorde mere Lykke, er formodentlig den grundede Mistanke, man har mod ham, at han i alt søger at smigre Kongens personlige Tilbøielighed."

I Pensionsspørgsmaal møder vi Grev Wedel og Knudssøn paa modsatte Sider. Grev Wedel opstillede det Krav, „at Stortinget ingen Forandring burde gjøre i de interimistiske Pensioner, i Betragtning af den store Sparsomhed, Kongen havde vist ved at meddele saadanne". Bl. a. søgte han at hjælpe Christian Frederiks fordums Statsraad Haxthausen, der mente at være berettiget til Pension som Medlem af

---

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1815, II, No. 185 og 190.

[2] *Storthings-Efterretninger 1814—1833,* II, S. 437 flg. *Storthings-Forhandlinger for 1824,* VI, S. 126 flg.

Bestyrelsen for den gamle Speciebank. Denne Bistand ledede dog ikke til noget[1]. Ogsaa i de noksaa delikate Spørgsmaal om Statholdergagens Regulering og om Norges Bidrag til Udgifterne ved Kronprinsens Udenlandsreise og Formæling, deltog Grev Wedel i Debatten[2].

Hovedinteressen ved Stortinget i 1824 knytter sig til dets Behandling af de i 1821 fremsatte Grundlovsforslag, de kongelige saavelsom de private. Grev Wedel var, sammen med fhv. Statsraad Chr. Krohg, Assessor Hornemann, Ingelbrecht Knudssøn og Professor Georg Sverdrup, Medlem af Stortingets Konstitutions-Komité og havde i denne Egenskab sin Andel i den af Komitéen under 17de Mai afgivne Indstilling. I 1821 havde han som Medlem af Statsraadet[3] havt Anledning til at udtale sig om de kongelige Forslag.

Om disse var der i Aviser og i Brochurer ført en meget livlig Diskussion, hvorunder Stemningen alt mere havde vendt sig mod deres Antagelse. Hvad der for de enkelte Forslags Vedkommende lod sig anføre til Anbefaling, kunde ikke opveie den Uvilje, som vaktes mod det hele Knippe af Forandringer. Det var saaledes for en ikke ringe Del Hensynet til de Forhold, hvorunder de var fremkomne, der alt

---

[1] Brev fra Hersleb Hornemann til E. C. Hornemann, af 29de April 1824. Det heder i dette: *„Wedel talte for H:, men jo længere han talte, i jo slettere Lys kom H:, og det morsomste var, at han selv paa Galeriet hørte hele Passiaren. Knudssøn drev hele Tingen alene; dog blev han understøttet med nogle kraftige Ord af Schultz; men saa havde K: og den Satisfaktion, at hans Motion gik igjennem med meget stor Pluralitet.“* — Af samme Brevveksling kan yderligere anføres nogle Brudstykker, der vedkommer Grev Wedel. 29de April: *„Kongen skal blandt andet være vred over, at hans Prop: om Konsulen i H.gøer ei blev ligefrem antagen, og skal have opløftet Wedel til Skyerne, fordi han talte for dens Antagelse.“* (Denne Debat fandt Sted 26de Marts). — 22de Juli, i Anledning af Forslaget om at udbetale de kongelige Apanager i Sølv: *„Wedels Tale gik især ud paa, at det var bedst at give Kongen og Prinsen dette, da Kongen satte saa megen Pris paa at erholde det.“* — Ifølge *Tilskueren* for 1824, No. 27 har Grev Wedel ved Debatten om Konsulatafgifterne i Helsingør ogsaa talt i meget stærke Ord: *„Vist ikke, sagde han, var han den, der ubetinget vilde antage ethvert af Regjeringen fremsat Forslag som det ene rette; men da H. K. Majestæt ikke kan ville Andet, end hvad der sigter til Landets Vel, og Regjeringen absolut maa have nøiere Kundskab om hvad der kan befordre samme end Enkeltmanden, skulde han, naar man ikke var enig i det, hvad der var afvigende fra den Kongelige Proposition, tilraade at følge denne,“* — og videre: *„Grev Wedel Jarlsberg tilføiede, at siden H. Maj. havde fundet det nødvendigt at ansætte en Consul i Helsingøer, kunde der ei være Tale om dens Unødvendighed.“* Disse Ytringer kritiseredes meget skarpt af Mariboe i *Patroullen* for 1824, Hefte 2, S. 25 flg.

[2] *Morgenbladet* for 1824, No. 186 og 199. Angreb paa Grev Wedel i samme Anledning i *Patroullen* for 1824, Hefte 3, S. 11 flg.

[3] Smlgn. ovfr., Bind III, S. 308 flg.

mere gjorde det umuligt at haabe paa deres Vedtagelse, og det kunde allerede ved Stortingets Sammentræden ansees som sikkert, at de maatte falde.

Saa skede da ogsaa. Komitéens Indstilling var uden Dissens, og Stortingets Forkastelse var ligeledes enstemmig. For de kongelige Forslag anvendtes Formelen: bifaldes ikke; med de private toges det anderledes. De henlagdes. Det var den 22de Mai og følgende Dage, at denne almindelige Nedvotering foregik. Grev Wedel var derved Præsident.

Taust havde Stortinget udført denne Afvisning. Manges Øine havde derved vaaget paa Præsidenten. Han stemte som de øvrige, overbevist om, at en Vedtagelse af de talrige Forslag vilde være utilraadelig. Særlig blev det bemærket, at han stemte mod den nye Adels Indførelse. Det blev troet, at han havde ønsket en saadan, og at han kun handlede, som han gjorde, for at vinde Popularitet. Heri tog Publikum Feil. Han var ingen Ven af dette Forslag[1].

Bagefter, da Kongen havde modtaget Underretning om den almindelige Nedvotering af hans Forslag, fulgte der Forhandlinger om den heldige Form for deres fornyede Fremsættelse, hvilke fornemmelig ledes af Statsraad P. Chr. Holst, og hvori atter Hensynet til Femmagtsforbundet greb ind. I den Dom, der var afsagt, laa der i Virkeligheden kun en Tilkjendegivelse af, at der ikke, som Forholdene var, kunde gjøres nogen Forandring i Grundloven. Intet videre! Det kan være vel stærkt, naar H. Steffens[2] fortæller, at i 1824 enhver fornuftig og sindig norsk Statsmand mente, at den i Grundlovens § 79 liggende Indskrænkning af Kongens Magt var et Onde. Men af en saadan Udtalelse fra en Mand, der stod paa den fortroligste Fod med Stortingets første Medlemmer, kan det dog sluttes, at der mellem dem var flere, som fremdeles havde den samme Mening, som Statsraad

---

[1] I Almindelighed kan her henvises til *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 288 flg.; *Norges Historie efter 1814,* II, S. 44 flg.; J. H. Vogts *Optegnelser,* S. 87; P. Chr. Holsts *Efterladte Optegnelser,* S. 156 flg. og 431 flg.; P. Motzfeldts *Breve og Optegnelser,* S. 456 flg.; L. Daae, *Breve fra Danske og Norske,* S. 344 flg.; *Der norwegische Storthing im Jahre 1824. Geschichtliche Darstellung und Aktenstücke* von Heinrich Steffens (Berlin 1825). Talrige hidhørende Brochurer og Skrifter opregnes i en Note til *Storthings-Efterretninger 1814—1833,* II, S. 401. Derhos kan henvises til Aviserne fra 1824.

[2] *Was ich erlebte,* IX, S. 229.

Motzfeldt i 1821. Men dette kunde ikke afværge den almindelige Afvisning [1].

De kongelige Grundlovsforslag blev inden Stortingets Opløsning fremsatte paa ny. Der var mod dette Skridt anført vægtige Grunde, og det er endog ikke umuligt, at Grev Sandels har været i Rækken af de Mænd, som raadede Kongen til at afstaa derfra [2]. Alligevel blev de gjentagne.

Forslaget om den nye Adel var forkastet med de øvrige Grundlovsforslag, uden at have mødt nogen Sympati. Derimod reklamerede i Henhold til en Beslutning af det foregaaende Storting, forskjellige Slægter sit Adelsskab efter de gamle Love. Mellem dem, der indgav saadan Reklamation, var Grev Wedel og alle hans Søskende [3].

---

[1] Det forekommer lidet sandsynligt, at de umiddelbart ovenfor anførte Ord af Steffens helt kan tages i den Udstrækning, han har givet dem. Imidlertid kunde det være interessant, hvis der var nogen Mulighed derfor, at skaffe en Udredning af de Meninger, som før 1824 næredes med Hensyn til Grundlovens § 79. Nogle Udtalelser derom forekommer i *Tilskueren* for 1824, No. 5. P. A. HEIBERG, der i 1822 i sine *Lettres d'un Norvégien de la vieille roche* (S. 50 flg.) udtrykker sig: *„Si le véto absolu n'est pas l'équivalent de l'arbitraire, je ne comprends pas la signification de ce mot.“* I *Tilskueren* for 1824, No. 43 paastodes, at disse Ytringer skulde være i Strid med nogle, som forekom i det af samme Forfatter 1817 i Christianssand udgivne Skrift, *Nogle Betragtninger over National-Repræsentationen.* Dertil svaredes i *Patroullen* for 1824, Hefte 2, S. 160, at Citatet var urigtigt, og at Heibergs nævnte Bog intet saadant indeholdt. Smlgn. *Morgenbladet* for 1825, No. 319, 345.

[2] Notits i ANDREAS FAYES Samlinger i Rigsarkivet: *„Sandels, der var bedre Mand, end Rygtet sagde, og mente det vel med Norge, fraraadede efter egen Overbevisning og Opfordring af Nils Aall Kongen at fremkomme med sine Constitutionsforslag, da Aall forudsagde deres Skjebne. Det skal efter Sandels's Ord have lykkes ham at faae Kongen til at opgive sin Plan, da han omstemtes af den Rakkaren Schulzenheim.“* Fortællingen kan i sig selv være sandsynlig nok. Men den passer neppe til 1821. Er den rigtig, maa den antagelig henføres til 1824, da Kongen øiensynlig var mere usikker, og da Grev Sandels var i Sverige paa den Tid, Kongen optog de Forhandlinger, som dreves gjennem Statsraad Holst.

[3] Noget Forslag om Erstatning fremkom aldrig. J. E. SARS lægger i sin *Norges Historie 1815—1885,* S. 63 flg., megen Vægt paa dette, at Kongen ikke senere hen lod et saadant Forslag fremlægge for Stortinget, og finder deri et Bevis paa, at han ikke kan have havt alvorlige Hensigter med sin Tale i 1821 om Nødvendigheden af at tilstaa Erstatning. Heri ligger dog — som det vil fremgaa af en meget nærliggende Sammenligning — intet Bevis. Carl Johan havde i 1821 ogsaa talt om Nødvendigheden af at faa en Lov om den konstitutionelle Ansvarlighed. Men han lod hele Aaret 1824 gaa over uden at fremsætte noget dertil sigtende Forslag. Et saadant lod, uagtet Statsraadets Paamindelser, vente paa sig lige til 1828. — I 1821 havde han i Adelsloven opnaaet, hvad han behøvede for at kunne afvise mulige Opfordringer fra de fem Magter (S. 306 flg., Note 1). Han havde dermed naaet, hvad han vilde. Ved nærmere Overveielse bagefter maatte det desuden vise sig, at Erstatningen kun vilde angaa ganske ringe Beløb.

Stortinget opløstes den 9de August af Vicekongen. To Maaneder senere forlod denne Norge, i Besiddelse af den almindelige Tillid fra det norske Folks Side, som han bevarede til sin Død. Han havde intet kunnet udrette for Vedtagelsen af de kgl. Grundlovsforslag. Men han havde vundet en Indsigt i norske Forhold og den norske Nationalkarakter, som han siden bevarede. Det vicekongelige Hof havde i denne Sommer kastet Glans over Christiania, hvor Vicekongen bl. a. modtog Storbritanniens og Østerriges Gesandter i Stockholm, Sir (senere Lord) Benjamin BLOOMFIELD, Grev COLLOREDO samt Danmarks norskfødte Chargé d'affaires i Dresden, IRGENS BERGH, og Marschal Neys Sønner, Hertugen af MOSKWA og Prinsen af ELCHINGEN[1], og hvor han udmærkede berømte Videnskabsmænd, Heinrich STEFFENS og den franske Geolog BRONGNIART, sammen med Landets egne og med den store svenske Chemiker, BERZELIUS. At Grev Wedel har seet alle disse bemærkede og fremragende Personligheder i sit gjæstfrie Hjem paa Bogstad, maa ansees sikkert. Om enkelte vides det med Bestemthed.

Hvad der i 1824 kan være talt mellem Kronprins-Vicekongen og Grev Wedel, er aldeles ukjendt. Men de maa — og det visselig mere end en enkelt Gang — have udvekslet sine Meninger om Norges politiske Forhold og om dets Fremtid. Den unge Fyrste har da lyttet til den erfarne Statsmands Tale, og denne har ikke holdt sine Anskuelser tilbage. Som Kong Oscar den førstes Politik i de indre norske Spørgsmaal senere tegner sig, med dens Undgaaen af alle Brud, med dens forsigtige Hensyntagen, — byder den et Slægtskab med de Synsmaader, Grev Wedel gjerne søgte at gjøre til Normen for sin politiske Virksomhed. Det kan forudsættes, at Kronprinsen efter denne Tid

---

[1] *Tilskueren* for 1824, No. 62. Mere udførlige Oplysninger om den engelske Gesandts Besøg i Christiania findes i det i flere Henseender vigtige og interessante Skrift, *Memoir of Benjamin Lord* BLOOMFIELD, I, S. 212 flg., der tillige er et Kildeskrift for hin Tids diplomatiske Historie. Ifølge *Morgenbladet* for 1824 indpasserede Neys to Sønner 1ste September over Svinesund (No. 250) og nævntes 6te September mellem anmeldte Reisende, boende hos Kjøbmand F. Møller. H. STEFFENS (*Was ich erlebte,* IX, S. 255) fortæller, at Sir Humphrey Davy havde sat Stevne med Berzelius og Brongniart i Christiania, men blev liggende paa Norges Vestkyst for at fiske Laks; paa dette Sted gives der enkelte Antydninger om de begyndende Besøg i Norge af engelske Reisende. Hvad D. angaar, da kom han alligevel i Juli 1824 med Dampskibet „Comet" til Sannesund, hvorfra han besøgte Borregaard og Sarpfossen. *Rigstidenden* for 1824, No. 56 og 65. Dette var antagelig den første Gang, et Dampskib blev seet i Norge.

har forstaaet ham, og at han heller ikke har været uden Andel i den efterhaanden begyndende Tilnærmelse mellem Kongen og Grev Wedel.

Denne Tilnærmelse blev vanskeliggjort gjennem den Maade, hvorpaa den offentlige Opinion i Sverige efter 1821 og 1824 vendte sig imod Norge. Grev Wedel stod her med sine Landsmænd, og han bøiede ikke af for den Uvilje, der reiste sig, navnlig inden de høieste Kredse i Sverige, og som tildels lagde Baand paa Kongehuset i dets Optræden mod ham og mod andre Nordmænd. Som Stortingets Præsident den 22de Mai maatte han tage sin Del af denne Misstemning.

Men han bedømte hverken det svenske Folk eller Unionens Fremtid efter de i Øieblikket herskende bitre Stemninger. For ham kunde disse blot være forbigaaende, og han saa ikke mere i dem, end der rettelig kunde ligge. I levende Live kun sjelden helt ud forstaaet, — var han nu, som altid før, Fædrelandets trofaste Søn, den lojale Mand mod dets Forfatning og den paalidelige Ven af den engang indgaaede Union.

XVIII.

GREV WEDEL I MELLEMRIGSKOMITÉEN AF 1825 OG PAA STORTINGENE I 1827 OG 1828.

Mellem de første Anliggender, som det i 1815 havde været Grev Wedels Hverv at besørge eller forberede, efterat han var bleven Chef for Finansdepartementet, hørte Istandbringelsen af hensigtsmæssige Regler for Handelsforbindelserne mellem Norge og Sverige. Med Danmark var det gamle kommersielle Fællesskab sprængt. Efter den nye Unions Natur, efter de Grundsætninger, hvorpaa denne var bygget, og efter Beskaffenheden af den skandinaviske Halvøs Produkter kunde Sverige her aldrig byde Norge fuld Erstatning for, hvad der engang var tabt. Alligevel reiste der sig et Krav paa at lette Samfærselen og Handelen mellem Rigerne og paa at borttage de mest trykkende af de Baand, som kunde være lagte derpaa. Dette stemte med Grev Wedels egne Ønsker, og det laa ham saaledes meget nær at gribe Initiativet.

Efter Indstilling fra hans Departement[1] blev der under 14de Juni 1815 udfærdiget en provisorisk Anordning, der senere forelagdes for Stortinget, godkjendtes af dette og derpaa sanktioneredes som Loven af 25de Oktober 1815 om den indbyrdes Skibsfart og Handel mellem Norge og Sverige. Senere blev denne første Mellemrigslov, trods sine Mangler, gjældende i ti Aar.

Paa Stortinget i 1824 vaktes ny Motion i denne Sag, idet det foresloges, gjennem en Adresse til Kongen at anholde om Ophævelsen af den svenske Produktplakat af 10de November 1724, der fornemmelig lagde Baand paa Norges Skibsfart. Men der var allerede da

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1815, I, No. 171, i Rigsarkivet.

fra svensk Side taget de første Forholdsregler til at rette paa disse Forhold. Ved den sidste Rigsdag havde de tre Stænder, Adel, Geistlighed og Bønder, hos Kongen anholdt om en Ophævelse af nævnte Plakat for norske Fartøiers Vedkommende. Dette havde fundet Opposition inden Borgerstanden, som i Produktplakaten saa et af sine vigtigste og uimodsigeligste Privilegier. Kongen delte de tre Stænders Ønske og bestemte, at en Komité, sammensat af lige mange Medlemmer fra hvert Rige, skulde mødes for at afhandle alt, som angik begge Landes gjensidige Handelsforhold[1].

Denne Komité blev til Virkelighed. Den traadte sammen i Stockholm den 26de Marts 1825. De fem norske Medlemmer var Grev WEDEL, Statsraaderne MOTZFELDT og FASTING, Toldinspektør H. M. LASSEN og Konsul F. MELTZER. Fra svensk Side mødte Statsraaderne Grev M. ROSENBLAD og Friherre G. F. WIRSÉN, Præsident i Kommercekollegiet C. AF KLINTBERG, Statssekretær for Finanserne C. D. SKOGMAN og Direktør i det ostindiske Kompagni, H. N. SCHWAN. Som Sekretær fungerede den senere svenske Statsraad, O. I. FÅHRÆUS, der har efterladt en oplysende Skildring af de i Komitéen førte Forhandlinger[2].

Programmet for Komitéens Arbeider opgjordes ved en selskabelig Sammenkomst Aftenen forinden det første Forhandlingsmøde. Wirsén udviklede her sine Synsmaader, som det syntes, efter forudgaaende Overlægning med det første norske Medlem. Dagen efter enedes man

---

[1] *Storthings-Efterretninger 1814—1833,* II, S. 440 flg.

[2] OL. IM. FÅHRÆUS, *Skildringar ur det offentliga lifvet* (Stockholm 1880), S. 1 flg.; *Rigstidenden* for 1824, No. 94; *Patroullen* for 1824, Hefte 3, S. 176 flg.: *„I tidtbenævnte Committee har Østlandet ingen særskilt Repræsentant, hverken for Jernværkerne, Trælasthandelen, Skibsfarten eller Jordbruget, slet ingen for de øvrige Industrie-Grene. Hos Herr Grev Wedel Jarlsberg, der er udnævnt til et af Medlemmerne, forenes rigtignok Jernværkernes betydeligste Interesse, en ikke ubetydelig Deel af Trælasthandelens og Jordbrugets Interesse i Aggershuus Stift; men disse tre forskjellige Interesser, havde vi tænkt os, burde hver for sig have et særskilt Organ, en særskilt Repræsentant i Committeen."* — Det er interessant at læse Kongens Ytringer i April 1824 til General Bloomfield: *„Ma plus grande ambition pour le moment, et je le regarde comme ma tâche la plus impérieuse, c'est d'amener une union parfaite, de sentiment et de système, dans toutes les branches de l'administration intérieure de la Suède et de la Norvège."* Disse Ord refereres i *Memoir af Lord* BLOOMFIELD, I, S. 134. — I *Patrouillen* for 1825, I, S. 175 flg. og II, S. 1 flg. findes en streng Kritik af den provisoriske Anordning, med haanlige Udfald (S. 28) mod *„den sjeldne uegennyttige Tænkemaade, som vi maa antage at have ledet Norges betydeligste Jernværks-Eier."* Smlgn. *Patrouillen* for 1825 II, S. 187 flg. og for 1827, Hefte 3, No. 23 flg.

om Principerne, hvorpaa det overdroges Grev Wedel og Sekretæren at besørge Redaktionen af de enkelte Paragrafer, eftersom Forhandlingerne skred frem, — en Arbeidsordning, der viste sine praktiske Fordele ved at fremme disses hurtige Gang. Fåhræus har givet følgende Skildring af Komitéen med dens Medlemmer og dens Arbeide:

„Inden Komitéen fandtes, paa den svenske Side, egentlig blot een Talsmand for protektionistiske Synsmaader i Toldspørgsmaal — Præsident Klintberg; men imod Wirsén og Skogman magtede han ikke at gjøre sine Meninger gjældende. Grev Rosenblad heldede vel ogsaa noget til Næringsbeskyttelse. Men Interessen for unionel Imødekommen havde for ham mere at sige. Blandt de norske Medlemmer var, som det kunde forudsees, Grev Wedel den ledende. For ham var en gjensidig, ærlig Imødekommen ikke blot en statsretslig Grundsætning. Det var et Træk af hans aabne Karakter. Statsraad Motzfeldt lagde ogsaa for Dagen baade Vilje- og Tænkekraft. Mistænkes kunde vel ikke, at han tilhørte de Norskhedsivrere, som endnu da nærede en Skyggerædsel for amalgamistiske Bestræbelser fra den svenske Side. Men øiensynligt var, at han ikke ugjerne saa en nationaløkonomisk Skillemur mellem de forenede skandinaviske Lande, om just ikke lige saa høi som den politiske. De tre øvrige norske Komitémedlemmer syntes have gjort sig til Regel, ikke uden Krav af Omstændighederne at forlænge Diskussionerne.

Komitéens Arbeider forløb fra Begyndelse til Ende i største Ro og Endrægtighed, med blot en eneste Undtagelse. Det var Spørgsmaalet, hvorvidt Grundsætningen om et afgiftsfrit Handelsfællesskab for indenlandske Varer landveis over Rigsgrænsen skulde finde Anvendelse ogsaa for Jernværksprodukter, som vakte et, heldigvis snart forbigaaende Stormveir. Flere af Komitéens Medlemmer stod usikre. Striden førtes hovedsageligst mellem Statsraad Motzfeldt, paa den ene Side, samt Statsraad Wirsén og Grev Wedel paa den anden. Den førstnævnte modsatte sig med Kraft og Ihærdighed en saadan Anvendelse, som han antog maatte blive ruinerende for de norske Jernværker, især da disses Konkurrense vanskeliggjordes gjennem de svenske Jernværkers Overlegenhed i Følge af deres særskilte Privilegier. Da man ikke paa nogen af Siderne var tilbøielig til at give efter, maatte Mødet afsluttes, uden at Striden rak at blive udkjæmpet, og med Hensyn paa den uvisse Udgang var Sindsstemningen saa trykket, at derved voldtes et Par Dages Afbrydelse i Forhandlingerne. Da disse senere gjenoptoges, blev Grev Wedels Anskuelse, som næsten i alle Dele af Forslaget,

den seirende, saa at ikke fra den almindelige Grundsætning om frit Handelsfællesskab over Rigsgrænsen for indenlandske Varer nogen Undtagelse for Jernværksfabrikata skulde finde Sted.

I Sammenhæng med dette Tvistespørgsmaal tildrog der sig en Hændelse, hvis Omtale maa gjælde som en ny Mindeblomst paa Grev Wedels Grav. En Formiddag, da Grev Wedel hjemme i sin Bolig, efter Sædvane sammen med Sekretæren, var sysselsat med Redaktionsarbeidet, fik han Besøg af Statsraad Motzfeldt, som vilde privat udtale sine Bekymringer i Henseende til den haardløste Tvist. Efter nogen Tids Samtale vendte Motzfeldt sig til Sekretæren og spurgte: „Hvad synes Dem vel om en saadan Halsstarrighed? Det er aabenbart, at Grev Wedel selv skal blive den mest lidende gjennem svenske Jernværksfabrikatas frie Indførsel, da han for den største Del er Eier af de nærmest Rigsgrænsen beliggende norske Jernværker. Med temmelig stor Vished kan hans Tab beregnes til mindst 5 000 Spd. aarlig.“ „Det er nok muligt,“ — faldt Grev Wedel ind — „men om Grundsætningen, som jeg tror, er rigtig og for sine Virkninger kan antages i Almindelighed at blive gavnlig for begge de forenede Riger, saa faar jeg finde mig deri.“

I den Betænkning, hvormed Komitéen overleverede sit Forslag til Kongen, udtaltes der en Anskuelse, som vel fortjener at tages som Regel for internationale Overenskomster i Almindelighed. Efter denne „burde der, ved Overveielse af gjensidige statsøkonomiske Forhold, tages Sigte paa høiere Formaal fremfor Beregningernes Udslag i Tal til Overskud eller Underskud, og det fik forøvrigt ikke antages, at hvad ved en Indrømmelse den ene Kontrahent vandt, skulde tabes af den anden, thi Fordel kunde deraf tilfalde begge, om just ikke lige umiddelbart“. Denne Imødekommenhedens Aand gik igjennem Forslaget i dets Helhed. De antagne Grundsætninger tilsigtede hovedsagelig, hvad Fællesskabet ad Søveien angik, at fremme Afsætningen af indenlandske Produkter og Fabrikater, gjensidig gjennem Nedslag til Halvdelen af de i Almindelighed gjældende Indførselsafgifter, og at sætte større Liv i Søfarten gjennem Behandlingen af det ene Riges Fartøier i det andets Havne, lige med indenlandske, ved Fart saavel fra det ene til det andet Rige, som imellem dem og udenlandske Havne, samt, med Hensyn til Landeveistrafiken over Rigsgrænsen, at med Undtagelse af nogle faa, af særskilte økonomiske Bestemmelser i det ene af Rigerne afhængige Vareartikler, saavel for indenlandske Produkter og Fabrikater, som, inden visse mindre Maximalkvantiteter, ligefuldt for

væsentligere Fornødenhedsvarer af udenlandsk Oprindelse, gjøre denne Trafik fuldkommen fri."

Allerede den 24de Mai 1825 udfærdigedes i begge Riger den kongelige Forordning om de mellemrigske Forbindelser. For Norges Vedkommende fremkom den som provisorisk Anordning, for i 1827 at forelægges for Stortinget. Det hele Arbeide var gaaet meget rask. Fra den Dag, da Komitéen begyndte sin Gjerning, og til Lovens Udfærdigelse var der kun hengaaet to Maaneder. Men hvad der var udarbeidet, blev staaende i omtrent et halvt Aarhundrede.

Neppe færdig med Mellemrigskomitéens Arbeide, kaldtes Grev Wedel til Deltagelse i den forberedende Gjerning for et vigtigt indenlandsk Foretagende, Grundlæggelsen af en Kjøbstad paa Oplandene. Denne Tanke var kommen op, og den havde vundet megen Tilslutning.

For Stortinget i 1824 var der fremsat en kongelig Proposition om Anlæg af en ny Kjøbstad ved Mjøsen, paa Gaarden Storhammers Grund. Men denne ledede da ikke til nogen anden Beslutning, end at Stortinget skulde indgaa til Regjeringen med Anmodning om en fornyet Undersøgelse, navnlig med Hensyn til det Sted, som kunde være mest passende for det nye Kjøbstadanlæg. I Henhold hertil blev der ved Kommissorium af 17de Juni 1825 nedsat en Kgl. Kommission, hvori Grev Wedel fik Sæde sammen med Amtmændene WEIDEMANN (Christians Amt) og HEIDMANN (Hedemarkens Amt), Professor LUNDH og Grosserer Jørgen YOUNG[1]. For Grev Wedel var det naturligt, nu at kaldes til Deltagelse i dette Arbeide. Det havde allerede i 1811 været en af de Opgaver, hvormed Selskabet for Norges Vel sysselsatte sig, at forberede et Kjøbstadsanlæg paa Oplandene. I Mellemtiden havde Professor Lundh arbeidet for at realisere samme Tanke.

Kommissionen foretog meget grundige Befaringer af Mjøslandskaberne og samlede sig tilsidst om et Forslag, hvorved den tilraadede

---

[1] *Rigstidenden* for 1825, No. 52. Smstds., No. 58 fortælles om, at der denne Sommer var seet en Aarhane, som havde sat sig paa Ruinerne af Hamar Domkirke, og da Aarhanen fandtes i det gamle Hamars Vaaben, kunde man deraf udlede Haab om at se en ny Kjøbstad reist paa den gamles Sted. — *Patrouillen* for 1826, Hefte 2, No. 4—5 flg. udtalte sig imod Kjøbstadsanlæg. Om Sagen i Almindelighed kan henvises til CHR. RAMSETH, *Hamar Bys Historie,* S. 44 flg. I *Tilskueren* for 1824, No. 7, foresloges at ophjælpe Hamar ved der at anlægge en Koloni af mähriske Brødre. For øvrigt se *Storthings-Efterretninger 1814—1833,* II, S. 696 flg. og *Storthings-Forhandlinger, 1827,* V, S. 714 flg. Smlgn. *Patrouillen* for 1827, Hefte 4, No. 12.

Anlæg af to nye Kjøbstæder, den ene ved Lillehammer, den anden ved Storhammer; et enkelt Medlem foreslog Minne som passende Sted fremfor Storhammer. Komitéens Betænkning blev oversendt Stortinget i 1827, hvor Grev Wedel fremsatte Forslag til en Lov om Anlæg af tvende Kjøbstæder ved Mjøsen. Stortinget gik dog kun ind paa at tilstede eet saadant Anlæg, og saaledes fremkom Loven af 7de August 1827 om Kjøbstaden Lillehammer. Med den anden oplandske Kjøbstad maatte det henstaa i mere end tyve Aar, indtil Loven af 26de April 1848 ogsaa fastslog Hamars Anlæg. I begge disse Byers Historie vil imidlertid Grev Wedels Minde altid bevare en Plads mellem de Mænd, som arbeidede for deres Anlæg, og som tidligst havde fattet Tro paa en rigere Udvikling af Mjøslandskaberne.

Under dette nærmede sig Tiden for det femte ordentlige Stortings Sammentræden under vanskelige ydre Forhold.

Situationen var denne Gang spændt. Indre og ydre Hensyn blandedes sammen, og Carl Johan var ikke tillidsfuld overfor de Muligheder, som en nær Fremtid kunde bringe. Der havde i 1825 været en alvorlig Krise, i Anledning af den bekjendte, i sin Tid meget omtalte Affære med *kolumbiska skeppshandeln*[1], hvis alvorligste Del var udspillet i Christiania. Der handledes om Salg af nogle gamle svenske Krigsskibe gjennem Michaelson & Bendix til et engelsk Handelshus, som igjen var Kommissionær for de mod Spanien kjæmpende sydamerikanske Republiker. Rusland og de store Fastlandsmagter greb her ind, og uagtet den britiske Regjering stillede sig mere velvillig, blev dog Sverige nødsaget til at lade Kjøbet gaa om igjen. For Kongen personlig var denne Sag yderst ubehagelig.

I det ydre gjenoprettedes dog det gode Forhold til Rusland meget hurtig. Keiser Alexanders Død gjorde deri intet Skaar, og der vistes hans Efterfølger, Keiser Nicolaus, den samme hensynsfulde Høflighed. Heller ikke kan det være tvivlsomt, at Suchtelen ved enhver Anledning arbeidede for at vedligeholde et godt Forhold. Men Carl Johan følte sig ikke sikker, og han lagde samtidig stor Vægt paa at kunne staa paa den bedst mulige Fod med den britiske Regjering. Kongen

[1] SCHINKEL, *Minnen ur Sveriges nyare historia,* XI, utg. af J. A. C. HELLSTENIUS, S. 144—200. En kortere Oversigt over denne Affære læses i Forfatterens *Norges Historie efter 1814,* II, S. 131 flg. Der var ogsaa norske Officerer (og Matroser?) ombord paa de til Sydamerika afsendte Skibe. Smlgn. *Rigstidenden* for 1825, No. 60.

viste Lord Bloomfield stor Opmærksomhed og Tillid. Naar han saa Storbritanniens Repræsentant, førtes der Samtaler, hvori Carl Johan i livlige Farver kunde skildre sine Planer fra 1790-Aarene, — overmaade interessante Samtaler, der i mange Dele minder om de aabne Meddelelser, hvormed i 1813 den daværende Kronprins havde beæret Danmarks Chargé d'affaires. Carl Johan var sig selv, vindende og imponerende, endnu ungdomsfrisk i sine Ideer, men derfor ogsaa uforsigtig i sine Ytringer.

Carl Johan havde i sig en Trang til at være med, — være med som en drivende Kraft i den store almindelige Politik, og kunde ikke helt finde sig i den tilbagetrukne Stilling, der var ham anvist efter 1814. Medens han søgte at holde sine Riger udenfor, higede han selv efter at tage Del i Samtidens store Afgjørelser og fulgte livlig med i den almindelige europæiske Politik. Han var her vel betjent og velunderrettet, og han har til samme Tid øvet Indflydelse.

Lord Bloomfield mente saaledes at have gode Grunde for sig til at drage den Slutning, at Kongen under den russisk-tyrkiske Krig 1828—29 var indviet i den russiske Hærledelses Planer, og at han i sine Samtaler med Suchtelen havde givet denne Raad, som blev tagne tilfølge ved Krigsførelsen. Carl Johan fulgte, saa beretter den britiske Gesandt, Begivenhederne paa Balkanhalvøen med en Iver, der ikke stemte med hans Stilling som en Monark, der skulde befinde sig i Fred med begge de krigførende Magter. I et Selskab, som den russiske Gesandt i December 1829 gav paa sin Keisers Navnedag, holdt han en Tale, i hvilken han betegnede Kongen som dennes *illustre ami et allié*, og han føiede endmere dertil: „Hans Majestæt har givet alle vore Planer sin Tilslutning — og hvem kunde der være en bedre Dommer? — og vore Generaler har havt Æren af hans Bifald."

Kongen fandt i Almindelighed Tidsforholdene truende og blev let alarmeret. Prinsen af Vasas Forlovelse med en Prinsesse af Nederlandene gav ham meget at tænke paa. Han var vaagen til alle Sider og yndede ikke de revolutionære Tendenser, der mærkedes rundt om i Europa. Efter dem dømte han atter om Forholdene i Norge og mente her at maatte være paa sin Post. Fra indflydelsesrige svenske Hold søgtes denne Stemning udnyttet. Man vilde have Kongen med paa at omgjøre, hvad der var aftalt i 1814, uagtet dette ikke var hans Plan. Fjernt fra selv at ville tage direkte Skridt mod den norske Forfatning, troede han at maatte værge sig selv og det monarkiske Princip mod

den norske Opposition, hvilken han nok kunde tillægge Planer, som var den selv helt ukjendte.

Det er i dette Lys, vi maa se Kongens Holdning i de nærmeste Aar, og uden at medtage alle de her paapegede Momenter, med deres forskjellige, større eller mindre Vægt, vil det være umuligt at forstaa den og at yde ham Retfærdighed. Tillige maa det haves for Øie, at den Repræsentant og Talsmand for Norges Interesser, han — ganske vist i Kraft af sit eget Initiativ — fra 1822 havde faaet i sin Nærhed, langtfra var sin Post voksen. Statsminister Sommerhielm var slappet; han kunde ikke tale med nødvendig Kraft og Autoritet og var ikke istand til at lægge Vægt i sine Ord. Det føltes, at Statsministeren ikke længere staalsattes af Grev Wedel.

Kongen stod uvillig overfor den begyndende Festligholdelse af 17de Mai, hvis Bevæggrunde han ikke forstod. I denne som i andre Henseender var Nordmændene ham et utaknemmeligt Folk. For et Øieblik kunde dette ændres, som naar han i 1825 ved sit Besøg i selve Landet saa sig hilset med Begeistring og Lojalitet. Men de gamle Misforstaaelser vandt atter Overhaand. Grev Sandels, der nu havde lært Landet og Folket bedre at kjende, og som forstod den virkelige Stemning, formaaede ikke at paavirke Kongen, der i dette Punkt var vanskelig at bringe til en anden Mening.

Saa skulde det femte ordentlige Storting samles, den 1ste Februar 1827. Det blev en noksaa ny, parlamentarisk Forsamling, som her mødte frem. Af dens 79 Medlemmer var de 35 valgte for første Gang. Stortinget var væsentlig en Forsamling af Embedsmænd; af saadanne var der valgt 40, foruden 2 Advokater og Sagførere. Grev Wedel var atter valgt som Repræsentant for Grevskabernes Amt, denne Gang sammen med Bergraad PETERSEN og Overbirkedommer NILSEN[1]. Han foretog i Slutningen af 1826 sin ovenfor (S. 380 flg.) omtalte Reise, og kunde efter det derved paadragne Sygdomsanfald først møde i Stortinget den 7de Februar 1827.

Hans gamle Uven, MARIBOE, der nu redigerede det i 1824 grundlagte Blad *Patroullen* (senere *Patrouillen*), havde kastet sig op i den forudgaaende Valgbevægelse, antagelig med den Tanke, selv at blive valgt i Christiania. For denne Gang slog dog Haabet ikke til. Imidlertid havde Valget bragt ham op i en Feide med J. CHR. BERG, hvorved formodentlig den gamle Stemning mod Grev Wedel har faaet mere

[1] *Storthings-Efterretninger 1814—1833,* II, S. 553 flg.

Næring. Ialfald blev Mariboe i sit nye Blad en ligesaa voldsom Angriber og Forfølger af denne, som han havde været i det nu stansede *Nationalblads* Hefter[1].

Stortinget i 1827 gav Billedet af den norske Embedsmands-Opposition i dens største Magt. Denne Opposition var tillige et Udtryk for det Folk, der stod bag den. Carl Johan forstod dette, og for at komme til Forligelse, indfandt han sig selv i Christiania, hvor han i egen Person aabnede Stortinget og forblev i mange Uger. Han lod de kongelige Grundlovsforslag tage tilbage for denne Gang, et Skridt, der maatte have havt de heldigste Virkninger, hvis det ikke var blevet svækket ved en fornyet Fremsættelse, til Behandling af de samme Forslag i 1830.

Stortingets Holdning blev ikke paavirket ved disse imødekommende Skridt. Den var og blev præget af stærkt oppositionelle Tendenser. Men denne Opposition vendte sig tildels mere mod Regjeringens Medlemmer end mod Kongen, og den fik derved sin Karakter. Ikke desto mindre følte Kongen sig derved personlig irriteret og tog Angrebene paa Statsraaderne, som om de var rettede mod ham, der var Regjeringens Overordnede. Paa denne Maade opfattede han den Anklage, der reistes for Rigsretten mod Statsraad Collett, saavelsom Beslutningen om at stanse Arbeiderne med det nye Slot i Christiania. Ogsaa Behandlingen af Bodøsagen, der nu var kommen frem for Odelstingets og Stortingets Forum, var egnet til at vække lignende Følelser af personlig Irritabilitet. Det lykkedes ikke at dæmpe disse ved de Skridt, Forsamlingen tog for demonstrativt at vise, at dens Holdning ikke var bestemt af personlige Hensyn.

Fra begge Sider havde der været rakt Haand til en Forsoning. Men ingen var bleven modtaget, og det Punkt, hvorpaa Statsmagterne kunde mødes i gjensidig Forstaaelse, var ikke blevet fundet. Saaledes forberedtes der paa ny en alvorlig Krise.

Som Kilderne her er beskafne, bliver det vanskeligt at bestemme, hvad Grev Wedel under denne Krise har udrettet, og hvorledes han derved stillede sig. Han stod atter nu paa en fremtrædende Plads. I Stortinget var han Præsident fra den 17de Februar til den 6te April og fra den 24de Juli til Forhandlingernes Afslutning, ogsaa denne Gang i adskillig længere Tid end nogen af de øvrige, ved samme Storting fungerende Præsidenter. Under den hele Session var han Medlem af

[1] *Norges Historie efter 1814,* II, S. 163 flg.

Valgkomitéen. Derhos havde han Sæde i Reglementskomitéen, i Konstitutions-Komitéen, i Toldkomitéen, hvor han var Formand, og sammen med Chr. Krohg og N. St. Schultz i den efter Reglementets § 67 nedsatte Tremandskomité, „med hvilken Deputationernes Formænd eller Ordførere i de Tilfælde, at deres Hverv gaar ud paa i nogen egentlig Tale eller andet saadant Foredrag ved overordentlige Leiligheder at udtrykke Nationens eller Stortingets Ønsker, Meninger eller Følelser, kan raadføre sig". Dertil kom endnu Arbeide i Specialkomitéer. Ved et Suppleringsvalg den 3die Juli blev han indvalgt i Lagtinget.

I Almindelighed giver en Gjennemlæsning af Stortingets Forhandlinger det Indtryk, at Grev Wedel i 1827 konsekvent bevarede den samme Holdning som i 1824, — at han nu som da var den liberalkonservative Landrepræsentant, med varm Interesse for alle Fremskridt og for Udviklingen af Fædrelandets Næringsveie. Men dette hindrede ikke, at Mariboe i sit nye Blad ved enhver Leilighed, der bød sig frem, søgte at komme *den ærede Greve* tillivs. Saa lød nu det stadig tilbagevendende Stikord.

Under Behandlingen af det foreliggende Forslag om ny Haandværkslov, der blev vedtaget, men ikke sanktioneret, talte Grev Wedel, sammen med Jacob Aall, for en Bestemmelse, der forbød fremtidig Oprettelse af Haandværkslaug[1]. Tidligere er nævnt, at han fremsatte Forslag til Lov om Anlæg af Kjøbstæder paa Lillehammer og Storhammer. I Vedtagelsen af den af Mariboe i *Patrouillen* heftig bekjæmpede Mellemrigslov[2] har han havt sin Andel. Da en Nordlandsrepræsentant havde vakt Motion om Forberedelsen af et Kanalanlæg over Kunnavalen i Helgeland, til Undgaaelse af det farlige Farvand udenfor Støt-Rota, var Grev Wedel mellem dem, som stillede sig velvillig til denne Tanke[3]. Videre nævnes han som Taler ved Behandlingen af den saakaldte Smaalenssag og af Mæglerloven. Han talte imod en Nedsættelse af Gagen for den daværende Statholder og for en Forhøielse af Gagerne for Justitiarius og Assessorerne i Høiesteret, saavelsom for Universitetets Professorer. Under Debatterne i Anledning af den foreslaaede Stansning af Arbeiderne med det nye Slot havde han et Sammenstød med Kammerraad Borchsenius og stemte for at lade Arbeidet fortsætte.

---

[1] *Patrouillen* for 1827, Hefte 2, No. 24, S. 191.
[2] Indlæg for Mellemrigsloven i *Morgenbladet* for 1827, No. 202, Tillæg, med Udfald mod *„Smaalighedens Princip, der ligger Usselheden meget nær"*.
[3] *Patrouillen* for 1827, Hefte 2, No. 78, S. 50 flg.

Med Styrke talte Grev Wedel under Behandlingen af den nye Lov om Almueskolevæsenet, der blev sanktioneret den 21de Juli. Han skildrede de slette Kaar, hvorunder Datidens Omgangsskoleholdere levede, — hvorledes Skolekommissionernes Utilbøielighed til at byde passende Lønninger førte til, at man saa ofte til disse Stillinger kun fik yderst maadelige Subjekter. Han udviklede videre, hvor nødvendigt et forbedret Almueskolevæsen var for Norge, og at den bedre Skoleuddannelse vilde med Tiden vise Frugter i Jorddyrkningens Fremgang og i Folkets moralske Forhold i Almindelighed [1].

I en anden, meget opsigtvækkende Sag maa det have været ham meget pinligt at optræde. Det gjaldt de Arbeider for Lovkomitéen, som var overdragne fhv. Statsraad CHR. KROHG, og som det ikke havde vist sig muligt, trods gjentagne Paamindelser, at erholde udleveret. Nu skulde der sættes ham en bestemt Termin. Herom forhandledes der i Stortingets Møde den 7de April. Ved dette var Krohg ikke selv tilstede.

Grev Wedel aabnede Debatterne. Ifølge *Patrouillens* Referat [2] ytrede han: „Jeg er overbevist om, at der vist ikke findes nogen i den hele Forsamling, som oprigtigere end jeg høiagter Statsraad Krohgs ægte Fædrelandssind, redelige Vilje og utrættelige Flid — ingen, som mere end jeg beundrer hans udmærkede Talenter, hans lyse Aand, store Skarpsindighed, grundige og vidtomfattende Lærdom, — ingen, som er ham hjerteligere hengiven. I flere Aar, i vanskelige Øieblikke har vi været Embedsbrødre. Høiligen bekymrede over Tidernes Tegn, raadslog vi ofte om Fædrelandets Anliggender. Hvor dybt jeg end føler mig under ham i Kundskaber, er jeg stolt af at turde smigre mig med at være værdig hans Venskab.“ Af den Grund haabede han ikke at blive misforstaaet, naar han nu, af Pligt mod Fædrelandet, tog Ordet og talte, som han troede at maatte tale. Personlige Hensyn havde her for længe bundet hans og andres Tunger. Men nu maatte Tausheden brydes. Krohg havde paataget sig betydelige Arbeider. Men han havde fra 1820 til 1825 udsat Afleveringen af disse, og dette kunde ikke længere gaa, hvorfor han foreslog at sætte 5te Juni som den Termin, da hans Arbeider, i hvilken Stand de end maatte findes, skulde afleveres.

[1] *Patrouillen* for 1827, Hefte 2, No. 17—18, S. 146. Referatet af denne Tale ender med den for Tiden karakteristiske Vending, at Almuen paa denne Maade vilde sættes bedre istand til „*at erhverve Midler til at betale de fornødne Bidrag til Staten*“.

[2] *Patrouillen* for 1827, Hefte 2, No. 9—10, S. 68.

Dette mødte Modstand. Krohgs store Anseelse, den patriotiske Glans, der omgav hans Navn, lagde Baand paa mange, medens andre fandt et saadant Forslag retfærdigt. Grev Wedel gav i senere Repliker en nærmere Motivering deraf, idet han aabent forklarede, at ovenpaa de idelige Udsættelser, som Krohg havde erholdt, maatte det nu være forbi med Stortingets Taalmodighed, — og at Grunden til disse Udsættelser alene var at søge i den ganske enestaaende Mangel paa Evne til at faa noget fra Haanden, der neutraliserede Chr. Krohgs for øvrigt alment anerkjendte Begavelse. Saadan som hans Evner og Karakter laa, naaede han ikke at blive færdig, og hans store Kundskabsfylde blev ikke helt frugtbringende for hans Fædreland. Hvor han udrettede noget, der var der andre, som stod bag den ubeslutsomme, bekymringsfulde Mand, hvis Karakter var tegnet i Grev Wedels Indlæg i Debatten, og det var disse andre, der ved saadanne Anledninger drev ham frem og bragte et Resultat[1].

Ogsaa denne Gang faldt det Stortinget vanskeligt at skride til strenge Beslutninger mod den afholdte og høit agtede Mand, der som Formand i Konstitutions-Komitéen af 1824 havde sat sit Navn under den bekjendte Indstilling om Grundlovsforslagene. Resultatet blev det samme, som allerede var kjendt, Udsættelse paa Udsættelse, og saa tilsidst i 1828, efter Krohgs pludselige Død, Aabenbarelsen af den store Fiasko, at der egentlig intet var kommet ud af det lange, kostbare Arbeide.

Forsaavidt var det gaaet, som Grev Wedel havde antydet. Men alligevel var hans uforbeholdne Tale den 7de April taget ham meget unaadig op, og den havde endog fra hans faste Fiende, Mariboe, indbragt ham et voldsomt Angreb i det af denne redigerede Blad. Det var de gamle Ankeposter, som var vel kjendte fra *Nationalbladet*, der nu paa ny hentedes frem. Her mødte atter Grev Wedels Finansplan fra 1815 — den, som var udarbeidet i den eidsvoldske Finanskomité, om hvilken Mariboe nu forklarede, at den, „om den var bleven antaget, havde endmere rystet National-Velstanden, end den tvungne Bank gjorde det". Videre taltes om Laane- og Diskonto-Indretningerne, om Reisen til London i 1818, om *det ødelæggende Berlinerlaan* o. s. v.: „Et rask og kostbart Vekselrytteri var ogsaa som Hjælpetrop opmarscheret. Endelig tog Herr Greven sin Afsked, efterlod sin Eftermand og hele Nationen alle disse tilhugne og tilskaarne Materialier. Om Statens Ret til samme kunde desværre ikke tvivles." Fra Fortiden

[1] J. H. Vogts *Optegnelser*, S. 117 flg.

vendte Mariboe sig til Nutiden og skrev: „I Begyndelsen af Aar 1825 overdroges til Herr Greven det vigtige Hverv at være Medlem af den kombinerede Komité, som Kongen havde befalet nedsat for at undersøge alt, som angik de forenede Rigers indbyrdes Handel og Skibsfart, og dernæst fremkomme med Forslag. Efter en saare kort Tids Forløb kom Herr Greven tilbage fra Stockholm med Frugterne af hint vigtige Arbeide. Dette hurtige Arbeide ligger nu til Stortingets Bedømmelse, og det vil vise sig, om Nationens Tarv ikke havde været bedre faren, vil til alle Tider være bedre faren med den Statsraad Krohg „egne Ængstelighed"? om ikke syv Gange syv Aars Betænkningstid havde været at foretrække for den, den ærede Greve egne Hurtighed og Mangel paa Ængstelighed at behandle vigtige Arbeider, der griber dybt ind i hele Statens Væsen? Os forekommer det at være en sand Trøst, et heldbringende Varselstegn, at bange Ængstelighed, samvittighedsfuld Betænkelighed — „disse Skrækkebilleder" — er den forventende nye Lovbogs troe Ledsagere; thi paa høi Tid syntes det at være, at man stanser i den raske Fart, forat ikke Statsskibet skal komme paa Grund uden at den mest uforfærdede Styrmand formaar at gjøre det flot igjen."

For endnu sikrere at godtgjøre sin Paalidelighed som politisk Seer, tilføiede Mariboe en liden Note: „Om nogen tror at burde ytre imod disse vore Bemærkninger: at det er let nu at dadle det skete o. s. v., da kan vi bevise, at have offentligen paa Trykt skraa (!) angrebet ethvert af de Misgreb, som vi under den ærede Greves Bestyrelse troede at øine."

Alligevel havde han ikke spaaet rigtig. Den norske Stat havde netop ved at følge den af Grev Wedel anviste Vei, faaet sine Finanser i Orden, og Stortinget godkjendte i 1827 Grev Wedels hurtige Arbeide med den nye Mellemrigslov, uden at agte paa Mariboes systematiske, hadske Opposition mod alle Foranstaltninger, som kom fra ham eller fremmedes gjennem ham. Hvad der senere indtraf, gav desuden Grev Wedel fuld Ret i det, han havde ytret om det specielt foreliggende Tilfælde, om Statsraad Krohgs Mangel paa Beslutsomhed og Ængstelighed. Han følte det som en tvingende Pligt her at sige ifra, og han fulgte denne Pligt, selv om han noksaa meget kunde føle det pinlige i at tale saadanne Sandheder mod en kjær gammel Kollega, med hvem han i tidligere Dage havde raadslaaet om Fædrelandets Behov i de vanskeligste Situationer.

Ogsaa nu forelaa der vanskelige Spørgsmaal til Stortingets Afgjørelse, ved hvilke der krævedes megen politisk Takt, om der overhovedet skulde kunne hidføres nogen tilfredsstillende, med Rigets Værdighed overensstemmende Løsning. I 1814 var der gledet let hen over Ordningen af de fælles diplomatiske Forhold, i hvilke Norge da var traadt ind. Senere havde Følelsen af, at Stortinget her savnede Adgang til at øve nogen Kontrol, vakt Misnøie over Bodøsagens Udgang. Saavel den norske Regjering som det norske Storting mente her at se den sande Aarsag til hele den dermed følgende Forsmædelse i Udenrigsministerens paastaaede Forsømmelighed ved Varetagelsen af Norges Ære og Ret, i Stedet for at søge den helt og udelukkende i det enestaaende Overmod, hvormed den britiske Regjering tillod sig at optræde overfor et mindre Land. Vi ved nu, at Udenrigsministeren ikke alene ikke havde vist sig forsømmelig, men at han endog i den yderste Time havde opnaaet Lettelser for Norge. I 1827 dømte man anderledes, og det blev paastaaet, at hvis Norge havde havt Adgang til mere selvstændig, gjennem sine egne Statsmyndigheder, at gribe ind, vilde Sagen have faaet et andet Forløb.

Som Ordningen af de diplomatiske Anliggender var bleven i 1814, maatte den vække almindelig Beklagelse og erkjendes at være uheldig. I det enkelte, paaklagede Tilfælde var rigtignok ikke den mislige Udgang forvoldt ved den Maade, hvorpaa de udenrigske Forhold i Almindelighed ledtedes. Den var fremkaldt tiltrods for, ikke paa Grund af Udenrigsministerens der trufne Foranstaltninger. Imidlertid var nu Opmærksomheden henledet paa denne vigtige Administrationsgren.

Sagen fik derved en stor Rækkevidde. I Odelstinget forhandledes der om Tiltale af de i Bodøsagens endelige Afgjørelse deltagende Statsraader, hvad dog blev frafaldt. Derimod oversendtes Sagen til Stortinget, med Henstillen, „hvorvidt det, med Hensyn til den Erfaring, som denne Sags Behandling i diplomatisk Henseende frembyder, og i Medhold af Norges Grundlov, maatte findes hensigtsmæssigt at træffe Foranstaltninger til at forskaffe den norske Statsminister umiddelbar Deltagelse i Behandlingen af Rigets udenlandske Anliggender, saavelsom Norges Konge en særskilt diplomatisk Repræsentation i Udlandet“ [1].

---

[1] I *Morgenbladet* for 1827, No. 78 (27de Februar) læses en indsendt Artikel, hvori bl. a. foreslaaes, at der paa Stortinget ogsaa skal nedsættes en Unionskomité. Denne kunde i flere Henseender fortjene at paaagtes. I den berøres Spørgsmaalet om egne norske Gesandter, Konsuler og Handelsagenter i Udlandet.

I denne Anledning besluttede Stortinget enstemmig at henvende sig til Kongen for at skaffe den norske Statsminister „umiddelbar Deltagelse i Rigets udenlandske Anliggender". Ved Pluralitet afgjordes derefter, at Spørgsmaalet om at foranledige en særlig Repræsentation i Udlandet ikke nu skulde optages. Kravet paa den norske Statsministêrs Adgang til at deltage i Behandlingen af de diplomatiske Anliggender kom derefter ind i den Adresse, som i Anledning af de forskjellige Traktater med udenlandske Magter skulde tilstilles Kongen. Adressen udarbeidedes af en Komité, hvori Grev Wedel havde Sæde. Den hævdede Norges Ret og begge „de tvende forenede Rigers lige Krav paa, i de udvortes Forhold at se deres ved hellige Love hjemlede Selvstændighed og Uafhængighed gjorte gjældende paa en for Nationalfølelsen og Folkenes Værdighed tilfredsstillende Maade".

Foreløbig kom der paa denne Adresse et stødende Svar. Men det varede ikke længe, forinden Carl Johan aabnede den diplomatiske Løbebane for unge Nordmænd, og Adressen af 1827 gav senere Stødet til vigtige Forandringer. Vi har i den et Udtryk for Grev Wedels Opfatning af de unionelle Forhold og af den Ligeberettigelse, som i hans Øine var bygget paa Grundlovens og Rigsaktens Krav. Han kunde ikke billige den Maade, hvorpaa den svenske Opinion stillede sig, og maatte føle det saarende i de Udtryk, hvormed nu et fuldt berettiget Krav foreløbig blev skudt tilside.

Saa afsluttedes Stortinget den 13de August 1827, under alle Tegn paa et spændt Forhold mellem Statsmagterne. Umiddelbart efter — 16de August — afreiste Grev Wedel til Stockholm som Formand i den Deputation, Stortinget sendte derhen for at lykønske Kongen i Anledning af hans anden Sønnesøn, Prins Gustavs Fødsel. I denne Egenskab holdt han 25de August en Tale til Kongen, der udtrykte det norske Folks og Stortingets Følelser.

I sit Svar ytrede Kongen bl. a.: „Eders Haab om en lykkelig og rolig Fremtid kan aldrig støtte sig paa andet end paa Viljen til ikke at afvige fra den Grundlov, jeg har stadfæstet. Omendskjønt den Masse af Begivenheder, som gik forud for dens Antagelse, fremstiller sig for min Erindring, angrer jeg dog ikke at have samtykket deri. Lykkelig ved at have fundet en Anledning for det svenske Folk og til Norges Held at kunne lægge for Dagen min Agtelse for lovbunden Frihed, var jeg overbevist om, at Taknemmelighed vilde blive en Følge deraf. Det er saaledes ikke uden Forundring, at jeg har fundet ad-

skillige Beslutninger af Stortinget bære Stempelen af en Aand, der ikke synes at være overensstemmende med den Grundvold, som alene blev given til Folkets Vel. Jeg vil snart faa Anledning til at overbevise mig om Stortingets Tænkemaade. Folket kjender jeg allerede, ligesom de Pligter, som derved paalægges mig. — — — — De Grundsætninger, enhver iblandt Eder, under Forhandlingernes Løb har ytret, er mig bekjendte. Da disse Grundsætninger alene har havt Agtelse for Lovene og Iver for det almindelige Vel for Øine, kan de ikke andet end være mig behagelige, og det er med Fornøielse, at jeg nu forsikrer Eder om min vedvarende kongelige Naade og Velvilje[1]."

Talen var til en Begyndelse affattet i en Form, der var endnu mere unaadig. Paa gjentagne Forestillinger af Statsraad Holst og Statssekretær Due blev den imidlertid efterhaanden noget formildet. Da den i sin endelige Form blev meddelt Grev Wedel, var han derfor ingenlunde tilfreds dermed, og han bad Due sige Kongen, „at dersom han havde vidst, at han skulde blive saaledes modtagen, da skulde han ikke have sat sin Fod i Stockholm". Disse Ord skal, „skjønt maaske i noget formildet Form", være forebragte Kongen. Men Talen blev ikke derefter yderligere afændret. Imidlertid var efter Audiensen den ostentative Utilfredshed overfor Deputationen hævet. Den blev, som det berettes, „siden behandlet med al tilbørlig Opmærksomhed, og Enden var saaledes bedre end Begyndelsen". Indtrykket af den første Modtagelse blev derved afsvækket[2].

Efterat Deputationen var vendt tilbage, indtraf der i den paafølgende Høst Begivenheder, som vakte fornyet Irritation, og som i al sin Ubetydelighed fremkaldte vidløftige Følger. I det nye, Strømbergske Teater, som Christiania nylig havde faaet, blev der den 4de November 1827 opført et dramatisk Makværk, som efter Fortjeneste blev udpebet. Grev Sandels, der ikke tillagde denne Affære nogen

[1] De ved denne Anledning udvekslede Taler findes bl. a. trykte i Oversættelse i *Morgenbladet* for 1827, No. 248 (5te September). Den franske Text er trykt i *Recueil de lettres, proclamations et discours de* CHARLES XIV JEAN (2e éd.), II, S. 46 flg.

[2] P. CHR. HOLSTS *Efterladte Optegnelser,* S. 182 flg. I et Brev fra Hagerup til Christie (LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 355), dateret 28de September 1827, heder det: *„Kongen er fremdeles meget vred, og Aarsagen til denne Vrede er Actionen mod Collett. — — — Da Deputationen var derinde, holdt han engang et saadant Hus med Wedel angaaende Rigsretten, at W. fandt sig beføiet til at yttre en ganske uskyldig Forundring over, at der denne Gang kan være saa meget imod en Rigsret."*

politisk Betydning, ansaa den ikke værdig til at nævnes i en Rapport til Kongen. Men der var andre, som indberettede den, og da med de mest overdrevne Tillæg, som om Norge skulde staa foran revolutionære Optrin. Nogle Dage senere afreiste han selv til Stockholm og mødtes ved sin Ankomst derhen med Bebreidelser. Ved sit Forhold til 17de Mais Festligholdelse havde han i Forveien vakt stærk Misstemning mod sig. Under Kongens Besøg i Christiania i Februar—Marts søgte han at bevæge denne til at opgive sin Uvilje mod Eidsvoldsdagens Feiring og troede at have naaet sin Hensigt. Da derpaa Stortinget af Grev Sandels modtog hans Forsikring, at Kongen ikke længere saa skjævt dertil, holdt det selv Fest paa denne Dag. Kongens Ord var imidlertid blevne misforstaaede af Statholderen, og denne maatte modtage Bebreidelser, fordi han havde refereret sin Opfatning til Stortinget. Den 26de November 1827 fik Grev Sandels sin Afsked som Statholder.

For Norge og for Unionen var det et Tab, saafremt man overhovedet skulde have en svensk Statholder, at Grev Sandels netop nu traadte af. Han havde i den lange Tid, hvori han havde staaet som Statholder, lært Norge at kjende, og havde vundet stedse klarere Forstaaelse af, hvad der var de ledende Traade i Landets indre Politik[1]. Idet han nu traadte af, mente de mod Norge mest uvenlige Elementer i Sverige, at kunne have friere Hænder. Til hans Eftermand udnævntes Grev BALTZAR BOGISLAV VON PLATEN, almindelig betegnet som „Foreningens ældste Ven". Denne nye Statholder modtog sin Udnævnelse under Forhold, der med Nødvendighed maatte berede ham en uvenlig Modtagelse, idet han satte sin Fod paa norsk Grund.

Til samme Tid foregik der ogsaa et Skifte i Statsministerembedet. SOMMERHIELM afgik ved Døden 15de November 1827 i Stockholm, efter en lidet berømmelig Funktionstid af gode fem Aar. At finde en dygtig Efterfølger var ikke let. Statsraad Vogt, der paa denne Tid var Medlem af Statsraadsafdelingen, arbeidede paa at faa Grev Wedel udnævnt og skrev i denne Anledning til ham. Men Svaret var et bestemt Afslag. Allerede Hensynet til de private Forhold var nok til at motivere et saadant, da disse Aar bragte Driften af hans Eiendomme store

---

[1] *Grev Sandels's Statholderskab,* S. 327 flg. Ifølge *Morgenbladet* for 1827, No. 318 afreiste Grev Sandels den 13de November fra Christiania; i samme Blad, No. 326 meldes Sommerhielms Død, og i No. 331 refereres et Rygte om, at Statholderen skulde gaa af, og at Statsraad Collett skulde udnævnes til Statsminister.

Tab. Desuden er det ikke muligt at se, hvorvidt Vogts Forslag virkelig har grundet sig paa et Tilbud fra Kongen, hvad i sig selv kunde være tvivlsomt nok. I Februar 1828 skede der en konfidentiel Henvendelse, gjennem Statssekretær Due, til Christie; men heller ikke han ønskede at overtage det vanskelige, i flere Henseender meget udsatte Embede. Ogsaa Statsraad Collett gav et afslaaende Svar. Yderligere skal Stillingen være tilbuden Statsraad Rosenkrantz, Statsraad Krog og maaske flere. Stiftamtmand Sibbern syntes senere at være tilbøielig til at modtage Posten. Men efter lange Forhandlinger blev Udgangen den, at Statsraad SEVERIN LØVENSKIOLD blev udnævnt 10de Juli 1828. Ogsaa han havde havt sine store Betænkeligheder, men opgav disse tilsidst, efter indtrængende Raad fra sine Meningsfæller, Grev Wedel og Jacob Aall[1].

Denne Gang havde Carl Johan, forinden Udnævnelsen af den nye Statsminister, ladet konferere med Statsraadet. Inden dette kom derved visse Meningsforskjelligheder tilsyne, som lader ane en paa gjensidige, personlige Sympatier grundet Gruppedeling. Paa den ene Side møder os Løvenskiold og J. H. Vogt, der begge staar Grev Wedel nær, — paa den anden Statsraad Holst, Statssekretær Due og Stiftamtmand Sibbern, der inden kort Tid traadte ind i Statsraadet. Det er en Gruppedeling, der efter 1828 gjør sig mærkbar i det norske Statsraads Historie gjennem 30 Aar.

Foreløbig var der imidlertid ingen Statsminister. I over et halvt Aar stod dette Embede ledigt. I Christiania var Grev Platen Statsraadets første Medlem. Som saadan mente han at have faaet et bestemt Program, at kue et gjenstridigt Folk, at sikre en truet Union og at skaffe Respekt for den i 1814 sluttede Overenskomst. Han støttedes af den ophidsede svenske Presse og kunde synes at komme til Norge som en Garant for Indførelsen af en ny og bedre Tingenes Orden. Men idet han aabent forkyndte, hvad han agtede at gjennemføre, vakte han en stærk Uvilje mod sig og gjorde faktisk allerede derigjennem den Mission, han mente at have taget paa sig, til en Umulighed.

Der var i det hele Land kun en eneste Mand, der søgte at veilede ham til at finde det rette. Grev Wedel forstod, hvorledes det vilde ende, hvor haabløs den nye Statholders hele Stilling var. Derfor havde han ogsaa, i det samme han fik Budskab om hans Udnævnelse, ytret

---

[1] J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 114; P. CHR. HOLSTS *Optegnelser,* S. 204; LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 373 flg., samt Forfatterens ældre Skrift, *Grev Platens Statholderskab* (1875), S. 156 flg.

sig om det beklagelige derved. Han arbeidede bagefter paa at aabne hans Øine, paa at lade ham se Forholdene, som de var. Efter de mange Skuffelser, som kom, lykkedes det ogsaa tilsidst at overbevise Statholderen. Det var i dennes sidste Levedage hans Hensigt at bevæge Carl Johan til aldrig oftere at sende en svensk Statholder til Norge. Samtalerne med Grev Wedel havde aabnet hans Øine. Men han selv havde forblødt sig under den haabløse Kamp mod en Folkeopinion, der med Rette var bleven oprørt over hans plumpe Forsøg paa at kue den og lede den[1].

Grev von Platen skulde været en altfor god Mand, med en altfor ærefuld Fortid til at lide al den Tort, der blev ham tildel i Norge. Men han voldte det selv. Imidlertid rammede noget af den mod ham rettede Uvilje ogsaa Grev Wedel, der aabent lagde for Dagen sit Venskab for Statholderen og ikke lod sig skræmme af den Stemning, der reiste sig mod denne. Han havde stærke personlige Følelser for den gamle Ven; han høiagtede ham for alle hans gode Sider, men billigede ikke hans ukloge Politik. „Grev Platen var“ — saa har dennes bedste, maaske eneste norske Ven sagt om ham[2] — „ei skikket til at være Statholder paa den Tid, han blev det. Han opførte sig uklogt, men blev med Urette beskyldt for at nære Amalgamationsplaner, da han ei engang ønskede nogen Amalgamation, men kun en venskabelig Tilnærmelse og en Kontrolkommission, som skulde afgjøre Rigernes fælles Anliggender. Han var en Mand af urokkelig Standhaftighed.“ Det var altsaa ikke den voldsomme Sammensmeltning, der var Statholderens Maal. Men ogsaa det, han ønskede, stod for det norske Folk som jævngodt med Amalgamationen, — og den voldsomme, udfordrende Maade, hvorpaa han optraadte, maatte bibringe andre den Mening, at han sigtede endnu meget længere. „Det var“ — som det er sagt[3] — „høiligen at beklage, at en Mand af saa stort Værd havde ved Mangel af Overlæg forspildt den Indflydelse, ved hvilken han ellers, understøttet af de øvrige Medlemmer af Statsraadet, der alle var velsindede imod ham, og udenfor dette Lag veiledet af sin Ven Grev Wedel, vilde have været vort Land i mange Maader nyttig.“

[1] Hjemmelsmand er her Overintendant CHR. HOLST, der selv havde været Sekretær, først hos Grev Platen, senere hos Grev Wedel. Jeg har den 7de December 1880, efter en Samtale med ham den foregaaende Dag, noteret dette mellem mine Samlinger til nærværende Værk.

[2] Grev Wedels Udtalelse er faldt til ANDREAS FAYE, der har refereret den i et af sine Udkast. Smlgn. *Grev Platens Statholderskab,* S. 55 flg.

[3] J. H. VOGTS *Optegnelser,* S. 112.

I Sverige herskede der stærk Ophidselse, en Ophidselse, hvis sande Aarsag nu kan synes meget tvivlsom. Den kan være øget gjennem vanskelige ydre Forhold, som endnu ikke lader sig overse. Sikkert er, at Carl Johan i 1828 henvendte sig til Keiseren af Rusland med Forklaringer angaaende de norske Forhold, — et Skridt, om hvis Forudsætninger og Begrundelse det endnu er for tidligt at dømme, og at man derfor ogsaa ved denne politiske Krise maa regne med de ydre europæiske Forviklinger, som dengang truede med at indtræde.

Paa Udnævnelsen af Grev von Platen til Statholder fulgte der som Supplement et andet opsigtvækkende Skridt, Indkaldelsen af et overordentligt Storting, — der besluttedes af Kongen mod de norske Raadgiveres Mening. Der gaves i Øieblikket egentlig intet norsk Spørgsmaal, der skulde kunne foranledige en saadan Beslutning. Kongen lod sig her lede af en indre Trang; han ønskede en Forhandling med Nationen, med det Maal at udjævne de konstitutionelle Spørgsmaal, om hvilke der var opstaaet Uenighed, og at stanse Festligholdelsen af 17de Mai. For at opnaa dette vilde han, som han selv skrev til Statholderen, paa den nøiagtigste og bogstaveligste Maade følge Grundloven.

I Overensstemmelse hermed lod han Stortingets Præsident underrette om, at der ved Aabningen ikke vilde blive Anledning til at besvare Trontalen i en særegen Tale, i Henhold til Grundlovens § 74, der kun forudsatte en Tale fra Kongens Side, uden at nævne, at der var Adgang til at svare. Saa skede ogsaa. Stortinget traadte sammen den 16de April og aabnedes den 21de April af Statholderen. Grev Wedel fungerede den hele Tid under Stortingets Samvær som dets Præsident. Hans Stilling var dermed een Gang for alle markeret. Da Kongen den 29de April var ankommen og den 1ste Mai hilsedes af Stortingets Medlemmer *in corpore*, førte Grev Wedel Ordet paa sine Kollegers Vegne[1].

Saa stod Kongen og Folkets valgte Repræsentanter Ansigt til Ansigt. Fremtiden forekom usikker. Ingen kunde sige, hvad der havde voldt alt dette, hvad der laa bag, og hvad der videre kunde komme at ske. Gaadefuld og ugrei var Situationen, som den forelaa. Men inden det norske Folk var Grev Wedel nu den, paa hvis Skuldre der hvilede den største Byrde, og den, af hvis Evne til at overskue Stillingen og lede ængstelige eller ophidsede Sind allermest var afhængigt. Stortinget,

[1] *Grev Platens Statholderskab*, S. 80 flg.; LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske*, S. 363 flg.

der forstod, at Øieblikket var alvorsfuldt, havde med Tillid lagt Ledelsen i hans Haand, og han stod nu, i Kraft af denne Tillid, som Norges første Borger. Paa den centrale Plads, hvor han saaledes var stillet, var han den samme som tilforn. Han holdt sig til de optrukne Linier, var den forsigtige, udjævnende Kraft, der ikke forspildte noget, ikke blotstillede sig selv og Fædrelandet, og han kom derfor ogsaa udenom alle Skjær. Det var atter et af de store Øieblik, da Grev Wedel stod paa Vagt for sit Fædreland.

Ikke saa, at der var planlagt noget Statskup. Det var ikke, hvad Carl Johan vilde have. Men Stillingen var bleven en saadan, at en liden Gnist let kunde have tændt en stor Ild. Det, som laa bag, kom ikke frem for Dagen. Stortingets officielle Forhandlinger bød intet overordentligt. De gik rolig og værdig. Men alle vidste, at en alvorlig Krise kunde være endog meget nær.

I selve Stortingets Debatter tog Grev Wedel kun ringe Del. Det var som Præsident, som Forsamlingens første Tillidsmand, han havde sit største Arbeide. Som saadan har han atter i 1828 godtgjort som faa at være i Besiddelse af de for denne høie Stilling nødvendige Egenskaber, en sand Præsidentnatur i Ordets bedste Betydning. Ogsaa overfor Kongen var han her den dæmpende, den beroligende. Han bød Sikkerhed for, at enhver Tale, som kunde høres om revolutionære, unionssprængende Tendenser inden Stortinget, var grundløs. Dermed var han Situationens Mand.

Grev Wedel havde i 1827 deltaget i Stortingets store Fest paa den 17de Mai. Han kunde, trods de bitre Minder fra Eidsvold, være med paa at høitideligholde denne Dag i festligt Lag, sammen med Landsmænd. Men han ønskede ikke, at der af denne begyndende Nationalfest skulde opstaa Spirer til ny Tvedragt. Norges Lykke skulde ikke af den Grund sættes paa Spil.

For os i Nutiden er det ikke let at forstaa, hvorledes Spørgsmaalet om Festligholdelsen af 17de Mai kunde give Anledning til saa megen Uro, som Tilfældet blev. Men det var nu engang saa, og der maatte regnes dermed.

Til den 5te Mai indbød Carl Johan samtlige Præsidenter og Vicepræsidenter i Stortinget og dets Afdelinger til at indfinde sig hos ham og høre, hvad han havde at sige. De kom alle. Amtmand Hagerup, der var en af de seks, har derom skrevet i et Brev til Christie[1]:

[1] LUDVIG DAAE, *Breve fra Danske og Norske,* S. 363.

„Førend hin Kundgjørelse udkom, lod Kongen Tingets Præsidenter og Vicepræsidenter kalde til sig for at meddele disse sine Tanker om den 17de Mai, og dette skede paa den humaneste Maade, Du kan tænke Dig. Han befalede ikke som Konge; men han anmodede og raadede som Ven, og naar han tager Tingen paa den Vis, saa ved Du, at han kan udrette meget".

Grev Wedel var Præsidenternes Fører og Talsmand. Kongen henvendte sig til ham „som Norges første Borger og som den, der af den Grund var mest interesseret i dets Vel", og bad ham med Opmærksomhed følge hans Ord for derefter at oversætte dem for sine Kolleger. Efter hver Periode i Kongens franske Tale blev den oversat af Grev Wedel.

Kongen sagde, at det med Hensyn til Vedligeholdelsen og Befæstelsen af den høist vigtige, gjensidige Tillid og gode Forstaaelse imellem Kongen og Folket samt dets Repræsentanter, var nødvendigt, at han fuldstændigen, oprigtigen og hjerteligen meddelte dem sine Tanker i Anledning af den 17de Mais Høitideligholdelse. Derfor paaviste han først, hvilke Grunde der gjorde det umuligt for ham at arbeide paa at sammensmelte de to Riger eller paa at skaffe sig en uindskrænket Magt i Norge, naar han vedblev at være Sveriges konstitutionelle Konge. Han gav Oplysninger om Freden i Kiel, om Begivenhederne i 1814 og om sine egne Stemninger, hvorfor han „som Landsfader og Ven" fraraadede den fortsatte Høitideligholdelse af Dagen.

Grev Wedel svarede, at naar samtlige Medlemmer af Stortinget i 1827 havde feiret 17de Mai, da var Grunden at søge i de Forsikringer, som Grev Sandels havde givet ham og andre, hvorefter Kongen intet skulde have derimod. Kongen sagde, at hans Ord var feilagtig opfattede, og forklarede, hvad han selv mente at have sagt til den daværende Statholder, da denne ledsagede ham ved Afreisen i 1827.

Stortinget modtog derefter Meddelelse om, hvad der var forefaldt. Grev Wedel gav et Referat, der roses som godt, og da N. St. Schultz forlangte, at dette skulde gives skriftlig, blev der opsat en af de seks fremmødende underskreven Beretning[1]. To Dage senere udfærdigedes en kongelig Kundgjørelse, der advarede mod at feire den 17de Mai.

[1] *Grev Platens Statholderskab*, S. 82 flg., 239 flg.; *Norges Historie efter 1814, II*, S. 294 flg.; *Recueil de lettres, proclamations et discours de* CHARLES XIV, (2e édit.), II, S. 57 flg.

Fra Stortingets Side blev der bagefter overleveret Kongen en Adresse. Det indstillede enhver Høitideligholdelse af Dagen, der i det hele hengik i Stilhed. Men der forefaldt Rivninger mellem det norske og det svenske Statsraad, og Nordmændene bragte det derunder til Klarhed, at Kongens svenske Raadgivere havde blandet sig i disse, rent norske Anliggender. Ogsaa Grev Wedel tog Del i de Forhandlinger, som førtes derom, og han var neppe den, som lod være at sige fra, eller som holdt sin Mening om Sagen tilbage.

Det truende Sammenstød mellem de norske Statsmagter udeblev. Stortingets beherskede Maadehold bragte et Resultat, der tilfredsstillede Kongen, som nu tilbragte den 17de Mai i Christiania uden at mærke nogen offentlig Høitideligholdelse. Han troede at have sat sin Mening igjennem, men skuffede sig dog selv. En ren Tilfældighed bragte et Aar senere den 17de Mai paa ny i Skuddet.

Imidlertid havde Stortinget begyndt sit Arbeide. Der var det forelagt Propositioner til en Ansvarlighedslov, en Værnepligtslov og en Valglov. Af Forhandlingerne fremgik en Ansvarlighedslov og en Valglov, hvorimod Værnepligtsloven for denne Gang ikke kom istand. Sorenskriver, Kammerraad BORCHSENIUS var nu den mest fremtrædende Oppositionsmand. Mellem Grev Wedel og ham forefaldt der enkelte Sammenstød, der af Mariboe refereredes i Bladet *Patrouillen*. Grev Wedel var den udæskede; han vilde nødig op i saadan personlig Debat. Men da den ikke kunde afværges, slog han haardt fra sig.

Stortinget fik sig desuden forelagt nogle finansielle Spørgsmaal. Den cirkulerende Seddelmasse havde vist sig at være for ringe. Fra Regjeringens Side fremlagdes forskjellige Alternativer til at afhjælpe denne Mangel. Grev Wedel var Formand i den Komité, som nedsattes paa Stortinget for at afgive Indstilling i Sagens Anledning. Denne tilraadede, skjønt den ikke i Principet var stemt for at lade Staten være Hjælperen for den private Nød, dog at følge Regjeringens Anvisning om at optage et Statslaan, til Lettelse for de af Pengemangelen trykkede Næringsveie. Dels i Komitéen, dels i Tingsalen var Grev Wedel her den mest indflydelsesrige. Der mærkedes adskillig Opposition, idet der hos mange herskede Betænkeligheder mod at stifte ny udenlandsk Gjæld. Men en overveiende Majoritet besluttede at optage et nyt Laan, kun at Størrelsen sattes til 300 000 Spd., ikke som foreslaaet, til 500 000 Spd.

Saalænge Stortinget var samlet, forblev Kongen i Christiania. Efterat han i egen Person havde afsluttet dets Forhandlinger den 8de Juli, forlod han denne By den 10de og vendte tilbage til Stockholm, — ialfald

tilsyneladende vel fornøiet med det, han mente at have udrettet[1]. Situationen var imidlertid meget forskjellig fra 1821. Han havde den Gang opnaaet et reelt Overtag. I 1828 var der i Realiteten intet vundet — udenfor Istandbringelsen af nogle i sig selv nyttige Beslutninger. Men overfor Udlandet kunde der rigtignok peges paa Stortingets Holdning i 17de Mai-Spørgsmaalet.

Grev Wedel kunde med mere reel Tilfredsstillelse se tilbage paa, hvad der var foregaaet i de sidstforløbne tre Maaneder. Stortinget i 1828 betegnede Høidepunktet af hans parlamentariske Løbebane. I en alvorlig Stund var Ledelsen af Forhandlingerne lagt i hans Haand, og paa ny havde han vist sin store Lojalitet. Konsekvent og korrekt, havde han til begge Sider indgivet Tillid.

„Noget nyttigt var udrettet, og Stemning og Adfærd paa det overordentlige Storting i 1828 var langt at foretrække for, hvad der raadede paa det ordentlige Storting i 1827, skjønt begge Forsamlinger var sammensatte af de samme Personer. Det febrilske var forsvundet, og de flere Maaneders Borteværen havde virket som et kjølende Pulver.“ Saa lyder J. H. Vogts Dom, og den har for en stor Del sin Berettigelse. Men han taler ikke om det væsentligste, — om den negative Side, om hvad der var undgaaet. I den Henseende kan det tænkes, at Stortingets Præsident har havt sin største Fortjeneste.

Snart kaldtes atter Grev Wedel til nyt Arbeide for Fædrelandet. Medens han i 1827 havde afvist Tanken om at træde ind i Regjeringen paa ny, modtog han i 1828 en anden høi Ærespost. Den gamle Statsraad Treschow havde først traadt ud af Regjeringen og derefter taget Afsked som Prokansler ved Universitetet. Til hans Eftermand udnævntes under 24de Marts 1828 Grev Wedel. Stillingen var ulønnet. Den nye Prokansler var jo fra sin tidligere Virksomhed i Aarene før 1813 knyttet nær til Universitetet, og det laa nær for Kongen at udse netop ham til at træde i Spidsen for dets Styrelse. Udnævnelsen af den nye Prokansler vakte ogsaa megen Glæde inden Studenternes Verden. Andreas Faye, som den Gang selv var Student og Medlem af Deputationen, fortæller herom[3]:

„De Studerende besluttede ved denne Leilighed ved en Deputation ei blot at sige Oldingen Treschow Farvel, men ogsaa at lægge deres

---

[1] J. H. Vogts *Optegnelser,* S. 112 flg.
[2] J. H. Vogts *Optegnelser,* S. 113.
[3] Udkast til Grev Wedels Biografi mellem Andr. Fayes haandskrevne Samlinger i Rigsarkivet. Faye blev teologisk Kandidat i Juni 1828.

Glæde og Hyldest for Valget af hans Efterfølger [for Dagen] ved at komplimentere Greven. Under Jubel og Glæde drog Minervas Sønner ud til Bogstad, hvor Greven modtog dem med forekommende Velvilje og svarede paa deres Adresse i en Tale, som gjorde et dybt Indtryk paa den lille Forsamling, — hvori han talte om, at hans Livs Vilkaar ei havde tilladt ham at blive nogen Videnskabsmand; Livet havde været hans Skole; men at han skattede Videnskaberne høiest, — skulde virke, hvad han formaaede til at fremme dem. Han talte derpaa om det offentlige Liv, om at en Opposition var saa nødvendig, at fandtes den ei, maatte man ønske at fremkalde den for Kontrollens Skyld, som var det konstitutionelle Livs lyse Side, da man ellers maatte tilstaa, at naar man kunde stedse sikre sig gode og duelige Fyrster, vilde alt gaa simplere og raskere under ens Styrelse. Han forestillede derpaa sin ædle Frue for Deputationen og indbød den til at tilbringe Dagen i hans Familie, hvilken Indbydelse med Tak blev modtagen. „Drak end Greven ei Dus med Studenterne", som Sverdrup spottende havde ytret, da han hørte tale om Deputationen, som han gjennem sin Søn William forgjæves havde søgt at hindre, saa erobrede Greven og hans ædle Frue de unges Hjerter, saa at de med Begeistring om Aftenen forlod det yndige Bogstad, og Forfatteren af disse Linier er visselig ei den eneste, som regner denne Dag blandt sit Livs mærkeligste, — som staar klart for hans Minde, skjønt snart tre Decennier siden er henrundne. Dagen og dens Minder staar saa klare, at jeg endnu mindes et Par Historier, som Wedel ved Spisebordet fortalte om Treschow, som kom for sent til Kongens Taffel, da han skulde ledsage den bekjendte Julie Bjelke og hun, for at sikre sig sin Kavaler, stængte Filosofen ind i sin Garderobe, indtil hun var færdig med sit Toilette."

Studenternes Ordfører ved denne Anledning var Carl Fougstad, senere Borgermester i Christiania. Da han nogle Dage senere i Studentersamfundet refererede, hvad der var foregaaet paa Bogstad, forklarede han, at Deputationen var bleven modtaget *paa en Maade, lige hædrende for Samfundet, som for den*[1].

[1] *Grev Platens Statholderskab,* S. 71. Det var den 20de April, Besøget paa Bogstad fandt Sted.

XIX.

GREV WEDEL I ENGLAND 1826 OG 1828.

Paa Stortinget i 1824 havde Grev Wedel vakt Motion angaaende en Adresse til Kongen om at lade træffe de Foranstaltninger, som var nødvendige, forat Norge kunde nyde godt af de mere liberale Bestemmelser, der i 1823 var givne for de britiske Havne med Hensyn til fremmede og britiske Skibes gjensidige Handel og Fart i Almindelighed. Han havde dermed rørt ved et Livsspørgsmaal for Norges Næringsveie. Vor Skibsfart paa de britiske Havne havde fra 1807 tildels været stanset; tildels havde den lidt under et haardt Tryk, som maatte fjernes, hvis den atter skulde vækkes til nyt Liv. Her var det igjen Grev Wedel, der med lige Uegennyttighed som Ufortrødenhed lagde sit Arbeide til. Fornyelsen af de gamle Forbindelser med de britiske Øer var efterhaanden bleven en Hovedopgave for hans offentlige Virksomhed. Han slap ikke Tanken derpaa og greb enhver Anledning, der bød sig frem for at komme sit Maal nærmere, — i denne Henseende altid uforandret, uden Hensyn til sin vekslende personlige Stilling, som Statsraad, Privatmand eller Stortingsmand. Thi med Rette saa han deri den store økonomiske Livsnerve for Fædrelandet. Her mente han at kunne udrette noget, og saa var han atter villig til selv at tage Byrde og Ansvar.

Jacob Aall, selv stor Trælasthandler og dermed helt sagkyndig paa dette Felt, har skildret Stillingen, som den var i disse Aar[1]:

„Da England, som stedse har været den vigtigste Kunde for Norges Trælast, lukkede sine Havne for sine Fiender i Norden, som det selv

---

[1] *Nutid og Fortid*, Bind III (1836), S. 183 flg.

ved sin voldsomme Adfærd havde skabt, og da den danske Regjering i en afmægtig, skjønt naturlig, Forbitrelse afbrød alt Samkvem mellem England og de danske Stater, fremstod nye Trælasthandlere paa Markedet, som siden ikke har forladt det. England oversvømmedes af Trælast fra en anden Verdensdel, som øser af uudtømmelige Kilder og begunstiges ved store Forrettigheder. Under Krigen var virkelig den nordiske Trælast stegen til en saa stor Høide i England, at den engelske Regjering var vel beføiet til at indlede i Landet nye Indløb af denne Nødvendighedsvare. Imidlertid tiltog den amerikanske Trælasthandels Liv i England i den Grad, saa mange Skibe og Søfolk beskjæftigedes ved den, saa megen Virksomhed udbredtes i den engelske Koloni selv i Amerika, at Trælasthandelen ved Krigens Slutning ikke mer kunde bringes tilbage paa den naturlige Vei. Nordens Trælast havde ikke alene faaet en, formedelst sine store Skove farlig Rival; men England fandt det passende at beskytte sin Koloni med Forrettigheder, som alt mer og mer forvanskede den nordiske Trælasthandels Stilling. Der gives faa Virksomheder i den handlende Verden, der i den Grad som Trælasthandelen har maattet taale Følgerne af et i sig selv uhensigtsmæssigt, endskjønt ligesom af Nødvendighed fremkaldt Prohibitivsystem, — et System, som fremlokker og fremtvinger en unaturlig Virksomhed paa egne Enemærker og udelukker den, som Naturen selv i andre Egne har skabt. Det kan sammenlignes med den Gartners ukloge Møie, som opklækker i Drivhusvarme den indenlandske Plante, som stærk og frodig skyder sin Krone i Naturens Have.

Den Told, som er lagt paa nordisk Trælast, udgjør langt mere end Varens egen Værdi paa Udsalgsstedet. Denne Foranstaltning har havt en flersidig Indflydelse paa vort Fædrelands Trælasthandel. Naar Varernes Pris forhøies, formindskes deres Brug, og de nordiske Trævarers høie Pris har i flere Aar gjort dem til et Slags Luxusvare, som tildels kun har ligget indenfor Rigmandens Nydelseskreds. I England selv er Trælastforbruget bøiet saa aldeles efter denne Handels nye Skikkelse, at det canadensiske Tømmer paa de fleste Steder udgjør Hovedsagen af det almindelige Forbrug. Derhos har Forandringen skabt i Norden selv, uden for Norge, nye Rivaler, som har tilegnet sig den større Del af den nordiske Trælasthandel paa England. Da de større og grovere Dimensioner bærer Byrden lettere end de mindre, saa har de Land, hvor hine, under Skovens hurtige Vækst, lettest tilveiebringes, havt store Fortrin for Norge. I Norden selv er

saaledes nye Rivaler fremtraadte, som aabnede nye Kilder i afsides Egne, hvor Øksens Slag sjeldent hørtes, fordi Skovens Produkter ei under almindelige Betingelser kunde bringes tiltorvs. Østersøens løsere Tømmer af store Dimensioner, fremskudte i en hurtigere Vækst paa Lavlandets Sandmoer og i et dybere og frugtbarere Jordsmon, har fortrængt den mindre, men ædlere norske Trælast, hvis langsommere Vækst paa Klippebunden frister Skoveieren til at omhugge Træet i en umoden Tilstand. Man har stedse anklaget den norske Skoveier for at være en uforstandig Gartner i sin store Træhave, idet han af Begjærlighed efter at nyde Naturens Gaver har ofte tilintetgjort Fremtidens Haab, og Trælasthandelens Stilling har neppe forsinket Skovspilden. Selv i Nabolandet er i den senere Tid aabnet saa godt som ubekjendte eller dog mindre søgte Trælastkilder. Sveriges afsides Skove, rige paa modent Tømmer, tildels af nordisk Natur, har i den senere Tid ligesaa meget beskjæftiget vore Trælastdragere, som Norges egne Skove, og Tømmerets malmstærke Omfang og Plankernes større Dimensioner har beredt denne Trælast en lettere Afsætning paa udenlandske Markeder.“

I disse Ord er den norske Trælasthandels Stilling i Aarene mellem 1815 og 1830 klart tegnet. Den var ikke stanset. Men den led under en Konkurrense, som før 1807 havde været ukjendt, og under de høie britiske Toldsatser. Hertil kom endnu den høie Udførselstold, der i Norge selv var lagt paa Trælasten, og som her var af ældre Datum.

„Trælasttolden trykkede vore Fædre som os“ — siger Jacob Aall — „den overgaves vor nye Stat som en Arv fra den forrige Statsforfatning, og i lange Aarrækker før Forandringen var denne Byrde paa Trælasthandelen endog større, end den nu er. Men Byrder af denne Art kan ikke forsvares ved deres Alder. — — Det kan ikke omtvivles, at denne høie Told har været en (!) af de ødelæggende Elementer, som i mange Aar forstyrrede Trælasthandelens fordelagtige Gang, ligesom der ingen Tvivl kan være om, at denne Virksomheds Oplivelse paa mange Maader vilde virke velgjørende paa Statssamfundet.“

At komme ud af disse pinlige Forhold var et almindelig næret Ønske. Allerede 16de September 1819 havde Christiania Trælasthandlere ansøgt om, at der maatte aabnes Underhandlinger om en Nedsættelse af Trælasttolden i de britiske Havne. Regjeringen havde under 29de Oktober s. A. anbefalet dette Andragende, og Kongen havde

under 15de November s. A. bestemt, at der skulde indledes en Forhandling enten i London eller i Stockholm. Noget nærmere kom dog ikke ud deraf[1].

Sagen stod derpaa hen i nogle Aar. Men Ulemperne ved den bestaaende Ordning føltes stedse stærkere. Grev Wedel var derfor Talsmand for mange interesserede, da han paa Stortinget i 1824 henledede Opmærksomheden paa det hensigtsmæssige ved at skaffe norske Skibe Adgang til at nyde godt af den større Liberalitet, hvormed den fremmede Skibsfart nu behandledes i britiske Havne. Norges Skibsfart stod i nær Forbindelse med Norges Trælasthandel, og de Baand, som hemmede den ene, var ogsaa hindrende for den anden. Naar der ved denne Leilighed ikke fra Stortingets Side blev foretaget noget videre, da var Grunden dertil at søge deri, at der allerede ad diplomatisk Vei var udrettet det fornødne, og at der var udkommet i England en Forordning, hvorved under visse, nærmere angivne Betingelser norske Skibe i britiske Havne sidestilledes med Landets egne. Herom skede der offentlig Kundgjørelse[2].

Imidlertid var ikke dermed alle de Baand fjernede, der stod i Veien for Norges frie Skibsfart og Handel paa de britiske Øer. Der aabnedes Underhandlinger med den britiske Regjering gjennem Baron STJERNELD, Gesandten i London, og disse bragte et Resultat i den Handels- og Søfartstraktat, som 18de Marts 1826 afsluttedes mellem de forenede Riger og Storbritannien og Irland. Men fremdeles stod den høie britiske Trælasttold i Veien. Kanske den føltes saa meget mere trykkende, som der i andre Henseender bødes Lettelser. Saa maatte der nye Underhandlinger til.

Grev Gustaf af WETTERSTEDT, siden 1824 Udenrigsminister, tog sig ivrig af denne Sag. Ved sine Besøg i Stockholm 1823 og fornemmelig 1825 maa antagelig Grev Wedel have forhandlet derom med ham. I ethvert Fald var de begge enige om, hvad her var at foretage, og da Grev Wedel om Høsten 1826 gjorde sin Reise til London i private Anliggender, laa det for Udenrigsministeren nær at benytte ogsaa hans Medvirkning til at støtte Baron Stjerneld i dennes Arbeide.

Sagen var den Gang paa ny bragt paa Bane ved en Ansøgning fra en stor Del Skoveiere, Sagbrugseiere og Trælasthandlere, dateret 11te

---

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1828, III, No. 293, i Rigsarkivet.
[2] *Rigstidenden* for 1824, No. 55; *Patrouillen* for 1830, No. 25—26.

Februar 1826. I Henhold til denne havde Regjeringen under 7de Marts s. A. anholdt om, at der maatte aabnes Underhandlinger med den britiske Regjering om en mindre trykkende Regulering af Trælasttolden, og hertil gav Kongen sit Samtykke ved en Resolution af 1ste April 1826. Ved en Indstilling af 22de December s. A. bragte Regjeringen Sagen paa ny i Erindring, og Kongen gav atter under 12te Januar 1827 sit Samtykke til at aabne de ønskede Underhandlinger[1].

Sagen stod saaledes paa Dagsordenen. I London konfererede Gesandten med Grev Wedel, der under Arbeidet med sine egne Affærer ikke glemte Fædrelandets Interesser. Der havde aabnet sig visse Udsigter til, at der i den daværende Parlamentssession skulde blive en bedre Stemning, og under 8de December blev derfor Baron Stjerneld instrueret om at høre Grev Wedels Mening og at sætte ham ind i, hvad der hidtil var foretaget. Udenrigsministeren mente, at den britiske Regjering her maatte tænke paa sine egne Interesser og ved at faa Tolden nedsat skaffe nyt Liv i den næsten stansede Indførsel af Trælast fra Norge og Sverige[2]. I Henhold hertil satte Gesandten sig ogsaa i Virksomhed.

Men der viste sig ikke mange lyse Punkter.

Hos de enkelte Medlemmer af det britiske Ministerium var der ingen Opmærksomhed at faa for disse Spørgsmaal. Som de britiske Finanser for Øieblikket var stillede, syntes det, som om de ikke taalte noget Afslag i Indtægterne. Øieblikket var ikke heldigt, og de i denne Handelsgren interesserede britiske Kjøbmænd fandt selv at maatte fraraade under saadanne ydre Forhold at foretage noget Skridt, idet de mente, at det Afslag, som deraf maatte følge, senere vilde have en uheldig Indflydelse paa deres Sag[3]. Antagelig har, skjønt det ikke udtrykkelig siges, det samme været Grev Wedels Mening, og mellem de britiske Forretningsmænd, der paa denne Maade gav sine Raad, er det neppe uberettiget, allerede paa dette Trin ogsaa at regne hans personlige Ven, G. W. Norman, hos hvem han boede som Gjæst under dette Besøg.

---

[1] *Norges Historie efter 1814,* II, S. 4. Finansdepartementets Referatprotokol for 1828, III, No. 293, i Rigsarkivet.

[2] Apostille af 8de December 1826 fra Udenrigsministeren til Baron Stjerneld, i Udenrigsministeriets Arkiv.

[3] Depesche af 22de December 1826 fra Baron Stjerneld.

Ved Grev Wedels Afreise fra London befandt alt sig paa samme Fod som tidligere. Men Baron Stjerneld optog Sagen og forhandlede energisk med Medlemmer af den britiske Regjering. Foreløbig bragte hans Henvendelser til disse ham kun Skuffelser, og han fik mærke, at der var mægtige Kræfter i Bevægelse imod ham. Idet han søgte Støtte hos Bæreren af de nye Frihandels-Grundsætninger, Ministeren WILLIAM HUSKISSON, Cannings indflydelsesrige Ven, modtog han derom nærmere Besked[1]. Det var de britiske Skibsredere, som nu lagde sin Indflydelse i Vægtskaalen, da de mente, at de nye Grundsætninger om Gjensidighed, der var vedtagne i 1823, maatte blive til Skade for den britiske Skibsfart. Skibsrederne følte sig truede i sine Interesser. Udlændingerne havde, som de paastod, lavere Hyrer, billigere Levnetsmidler og Skibsbygnings-Materialier, og Huskisson selv fandt, at deres derpaa byggede Frygt for at ligge under i Konkurrensen ingenlunde var ugrundet; de officielle Papirer, der forelaa for Parlamentet, viste, efter hvad han sagde, netop, at Fragterne siden 1823 havde forværret sig til Skade for det britiske Skibsrederi.

Gesandten kunde endnu hertil som en stærkt virkende Aarsag føie den almindelige britiske Uvilje mod *foreigners*, der yderligere vakte Misstemning mod Huskissons liberale System, som antoges at være til disses Bedste.

Foreløbig var her saa intet videre at gjøre. Men Baron Stjerneld var vedblivende paa sin Post, for det Tilfælde, at der skulde aabne sig lysere Udsigter. Huskisson vedblev at tilhøre Ministeriet, ogsaa efterat Canning var bortreven, 8de August 1827. Hans Forbliven der kunde være som en Garanti for kommende liberale Handelsreformer. Derimod var det neppe heldigt, at der til samme Tid i den britiske Presse blev skrevet om Stortinget i 1827 med dets oppositionelle Holdning, antagelig paa Grundlag af Kilder, der ikke bød den største Sikkerhed for objektiv Fremstilling[2].

Under Carl Johans Besøg i Christiania i 1828 bragtes paany den britiske Trælasttold i Erindring, og derved vistes den største Imødekommen fra Kongens og Udenrigsministerens Side. Det blev nu be-

---

[1] Depesche af 16de Februar 1827 fra Baron Stjerneld. I denne indholdsrige Depesche gjøres der nærmere Rede for den Samtale, Gesandten samme Dag havde havt med Huskisson.

[2] Stortingets Holdning er saaledes omtalt i to Londoneraviser for 10de September 1827, *Courier* og *Evening Star*.

stemt, at Grev Wedel skulde reise til London for at bistaa den derværende Gesandt med Ordningen af denne Sag, og han stillede sig atter redebon til sit Lands Tjeneste[1]. I London var der netop udnævnt en ny Gesandt, Grev M. F. Björnstjerna, den samme som i 1814 havde deltaget i Mossekonventionens Afslutning. Sammen med ham skulde nu Grev Wedel forsøge at opnaa saadanne Toldlettelser, at den norske som den svenske Trælasthandel derved kunde faa nyt Liv.

Naar saaledes den norske Regjering paa ny havde taget Sagen op, da skyldtes det en Ansøgning, som var indkommen fra Næringsdrivende i Frederikshald, Moss, Drammen, Skien og Porsgrund om Kongens Medvirkning „for hos den britiske Regjering at bevirke en billig Forandring udi Indførselstolden af Trælast“. Fra Drammen og Moss var der tillige ansøgt om en Nedsættelse eller Ophævelse af den norske Udførselstold paa Trælast.

Grev Wetterstedt befandt sig ved denne Tid selv i Christiania. Han havde der Anledning til at indhente Oplysninger om den Maade, hvorpaa disse Spørgsmaal betragtedes af den norske Regjering, af Stortingets Præsident og af andre indflydelsesrige Medlemmer af Nationalforsamlingen, og meddelte den udseede norske Afsending følgende Instruktion[2]:

Christiania 4de Juli 1828.

„Idet Hans Majestæt betror Dem, Hr. Greve, det specielle Hverv, at begive Dem til England for at slutte Dem til Kongens Minister i de Skridt, som i særlig Grad er ham foreskrevne i hans Instruktion, i den Hensigt, at opnaa nogen billig Modifikation af det System, der nu følges af den britiske Regjering i Henseende til Indførselstolden paa vore Planker, — har Høistsamme ikke alene havt for Øie at nyttiggjøre, for sin Tjenestes Bedste og sine Folks Gavn, de Talenter og de Kundskaber, som udmærker Dem, — men endmere at give Norge et nyt Bevis paa sin stadige Omhu for Varetagelsen af dets Interesser, ved at vælge, til at hævde disse, en af dets første Borgere.

Denne Sag har i flere Aar udgjort Formaalet for Bestræbelser fra vor Mission i London, hvorom De, Hr. Greve, vil have Anledning til at overbevise Dem, naar De sammen med Grev Björnstjerna, for at

[1] *Grev Platens Statholderskab,* S. 176.
[2] Koncept i Udenrigsministeriets Arkiv, — paa Fransk.

blive bekjendt med hvad der tidligere er foretaget, vender Dem til Legationens Arkiver. Hindringer, som hidtil har vist sig uoverstigelige, har stadig neutraliseret Virkningen af vore Skridt, og jo mere Tabene er øgede for de private, gjennem Fortsættelsen af det nuværende System, mod hvilket man forgjæves og flere gjentagne Gange har gjort Forestillinger, desto lettere har man givet sig over i den unøiagtige Tanke, at Forestillingerne ikke har været tilstrækkelig kraftige og heller ikke tilstrækkelig upartiske.

Jeg skal ikke udhæve, hvor megen Uret der er i en Forsikring af denne Natur, og jeg har kun omtalt den for deraf at hente en ny Grund til Haab for et heldigt Udfald af den Underhandling, som nu er betroet Dem, sammen med Kongens Minister.

De specielle Interesser, som knyttede sig til Plankehandelen, har troet at kunne opstille særskilt Sveriges og Norges, ved at fremsætte som almindelig Sats, at det, som var nyttigt for den ene, ikke i lige Grad var det for den anden. Selve denne urigtige Fordom, der meget mere er grundet paa Oplysninger om Detailler og om lokale Forhold end paa almindelige Oversigter, vil blive gjort til intet ved Solidariteten i Deres med Grev Björnstjernas Skridt, — en Solidaritet, som vor politiske Stilling kræver, og som ligesaa bestemt dikteres ved de to Folks kommercielle Fordel. I det Spørgsmaal, der skal beskjæftige Dem, Hr. Greve, som i alle de andre, som de to Kongerigers fælles Forbindelser vil bringe frem, vil De varetage Sveriges Interesser, ligesom Grev Björnstjerna vil varetage Norges, og Broderfolkene vil i de Personer, som deres Konge anvender i Udlandet til Varetagelse af deres Rettigheder, kun se Indbyggere af denne nordiske Halvø, som straks vilde miskjende den ædle Betydning *(la noble signification)*, hvis de i Udøvelsen af sit Hverv kunde erindre sig, til hvilken Del de hørte.

Vor Plankehandels nuværende Stilling kræver høilydt en Forandring i det engelske System, og det er meget naturligt, at vi maa ønske, at denne bliver saa fordelagtig som muligt. Men da den Maade, hvorpaa man skal naa dertil, fremfor alt med saa mægtige Interesser som de, med hvilke De vil have at kjæmpe, nødvendigen maa være afhængig af de Chanser til Held, som Deres Skridt paa selve Stedet vil kunne hidføre, vil Kongen ikke foreskrive Dem, Grev Björnstjerna, og Dem, Hr. Greve, nogen Vei, hvorfra De ikke mere skulde kunne afvige, — noget bestemt Punkt at naa, forudsat, at De vil kunne opnaa et Resultat, saa godt som muligt, — overbevist, som Hans Majestæt er

om, at De vil gjøre, hvad der staar i Deres Magt for at opnaa dette, og at hvis De kan lykkes at overtale det britiske Ministerium til at iværksætte en Forandring i sit nuværende System, denne Forandring bestandig vil være fordelagtig for de forenede Folk.

De vil, Hr. Greve, ved dette Brev finde vedlagt Materialier, som er mig oversendte fra Statssekretær Skogman og DHrr. Norman, Dickson og Pelly. Hvad angaar de Forestillinger, som De og andre norske Skoveiere i de sidste tre Aar, i denne Anledning har henvendt til Kongen, saa er de i Grev Björnstjernas Besiddelse som vedføiede hans Instruktioner. Jeg formoder forøvrigt, at De selv vil medbringe Afskrifter af dem.

De vil ialfald bemærke, at disse forskjellige Planer ikke i sin Grund er saa afvigende, som det ved første Blik skulde synes; men at de hviler paa to hovedsagelige Forudsætninger, med Hensyn til Øiemedet af de Skridt, som maa gjøres, om hvilke man ikke er enig; — nemlig hvis en Formindskelse af Tolden, gjennem en progressiv Klassifikation af Plankernes Længde, byder mere Udsigt til Held end Forslaget om en Forhøielse af Tolden paa Planker med en Bredde af over ni Tommer. Man skulde ikke vel negte, at det første Middel ikke synes at byde en mere direkte Fordel, uagtet Hr. Dickson erklærer det modsatte; men hvis De forvisser Dem om, som han paastaar, at De ved alene at fremsætte dette Forslag vil skade Deres Sag, er det meget naturligt, at man straks maa opgive dette, og at det vil være bedre at holde sig til de indirekte Midler for at naa samme Maal. Det er ligedan med den Plan, at holde sig alene til et Tillæg i Afgift paa de større Planker, eller dertil endnu at føie Forsøget paa at erholde, yderligere, en mere billig Klassifikation for de Planker, som er under fjorten Fods Længde. Disse forskjellige Trin af et Spørgsmaal, som ikke bør betragtes uden i Nærværelse af dem, som er kaldte til at træffe Afgjørelse over de Ændringer, som det kræver, og ved at beregne den Masse af Modstand, som man er kaldet til at beseire, eller de Fordomme, som man maa undgaa, kræver med Nødvendighed, at De, Hr. Greve, saavelsom Grev Björnstjerna, har frie Hænder i de Skridt, som De skal gjøre hos den britiske Regjering, og det er denne Frihed, som Kongen ved nærværende tilstaar Dem.

De vil underrette mig om alt, hvad De foretager, og jeg skal ikke undlade at tilstille Dem Hans Majestæts Befalinger, der maatte foranlediges ved de Meddelelser, som De kommer til at gjøre mig, i Forening med Grev Björnstjerna.

Jeg maa alene underrette Dem om, at det Forslag, der eventuelt er fremsat af Hr. Norman, i det Brev, han har tilstillet mig, om at tilstede, for at neutralisere Modstanden fra Skibseierne i England, en Afvigelse fra den sidste Handelstraktat med Storbritannien, ved at tilbyde den engelske Regjering at lade vore Skibe, som indfører Planker til England, bære høiere Toldafgifter end de, som de engelske skulde betale for de samme Ladninger, ikke under nogen Betingelse kan tilstedes af Hans Majestæts Regjering.

De vil, Hr. Greve, finde vedlagt Anbefalingsskrivelser for Dem, stilede fra mig, saavel til Jarlen af Aberdeen, Hans britiske Majestæts første Statssekretær for de udenlandske Anliggender, som til Hr. Vesey-Fitzgerald, Præsident i Handelsbureauet, og jeg instruerer nu Grev Björnstjerna, som allerede er underrettet baade om Deres Ankomst til London og om Øiemedet for Deres Sendelse, at han gjør de nødvendige Skridt for at sætte Dem istand til at opfylde denne og til at aflevere de Breve, som De overbringer.

Det staar for mig kun tilbage at gjentage for Dem, Hr. Greve, de Ønsker, som Kongen nærer for et heldigt Udfald af Deres Forehavende."

I dette, mærkværdig tungt formede Aktstykke er der utvivlsomt ment at antyde en Del udover, hvad der ligefrem er sagt, og det kan neppe opfattes anderledes, end at Kongen og Udenrigsministeren her, idet de beredvillig vilde yde sin Medvirkning til at lette en af Norges vigtigste Næringsveie, tillige har ønsket at betone Nødvendigheden af at hævde det diplomatiske Fællesskab i en meget stor Udstrækning. Det kan ikke være en Tilfældighed, at den her meddelte Instruktion kom at indeholde Udtalelser af denne Art. Grev Wedel havde jo været Præsident i Stortinget paa den Dag, da dette i 1827 enstemmig vedtog sin Adresse om Norges lige Ret med Sverige i Ledelsen af de diplomatiske Anliggender. Paa en Maade kan derfor Instruktionen være et Svar paa denne Adresse.

I selve London var Stillingen nu væsentlig en anden, end hvad den havde været ved Grev Wedels foregaaende Besøg. Canning var, som før nævnt, allerede død i 1827. I Mai 1828 havde Huskisson, Lord Dudley og Palmerston traadt ud af Ministeriet, og Jarlen af Aberdeen var nu første Statssekretær for de udenlandske Anliggender[1]. Hertugen af Wellington var, som Regjeringens Leder, en helt anden

[1] *The Earl of Aberdeen, by* Sir ARTHUR GORDON (London 1893), S. 75.

Mand end Canning. Grev Wedel mødte da ogsaa hos det nye Ministerium en uvenlig Stemning, der endog var rettet mod ham personlig. Han var mere en Whig, og kunde derfor ikke vente saa stærke Sympatier hos en overveiende Toryregjering som den, der i Øieblikket var ved Roret.

Foreløbig trak det dog ud med Afreisen fra Norge. Udfærdigelsen af Udenrigsministerens Instruktion var foregaaet, forinden den norske Regjering havde udtalt sig. Først saa sent som den 29de Juli 1828 indstillede denne paa, at der maatte aabnes Underhandlinger med den britiske Regjering. Grev Wedel kunde ikke oppebie den kongelige Resolution og maa allerede være afreist, forinden den sidste Indstilling var afsendt fra Christiania[1].

Imidlertid havde hans Ankomst med Utaalmodighed været imødeseet ved Gesandtskabet i London. Grev Björnstjerna havde der indledet de første Underhandlinger med Lord Aberdeen og underrettet denne om den norske Underhandlers forestaaende Besøg[2]. Reisen foregik med Seilskib og varede paa Grund af det stormfulde Veir, der netop indtraf, i 24 Dage. Imidlertid havde dette ingen Indflydelse paa Grev Wedels Sundhed. I fuld Vigør ankom han til London, hvorfra saa Gesandten den 15de August indberettede hans Ankomst[3]. Fuld af Tillid saa Grev Björnstjerna Fremtiden imøde. Hvad denne bragte, var atter kun Skuffelser.

Som officielle Underhandlere optraadte kun Grev Björnstjerna og Grev Wedel. Den sidste skal dog have været ledsaget af Artillerikaptein H. Foss. Men han omtales ikke i de Aktstykker, der angaar Forhandlingerne. Det gik ikke rask med disse Forhandlinger. Først den 22de November modtoges Lord Aberdeens Svar, der var afslaaende.

De to Underhandlere havde til ham under 28de August indgivet en Forestilling, der nøiagtig redegjorde for Sagernes Stilling. Svaret indgik ikke i nogen Motivering. Det blev kun et: *non possumus, non volumus*, — en kort og fyndig Afvisning[4]. Med fuld Ret kunde saaledes de to Underhandlere derom skrive til Udenrigsministeren:

„Grunden er, at de Motiver, som hindrer det engelske Ministerium fra at indgaa paa vore Forlangender, ikke er af den Natur, at de offi-

[1] Finansdepartementets Referatprotokol for 1828, III, No. 293.
[2] Depesche fra Grev Björnstjerna af 4de Juli 1828.
[3] Depesche fra Grev Björnstjerna af 15de August 1828.
[4] Lord Aberdeens Svar, dateret Foreign Office 22de November 1828, i Udenrigsministeriets Arkiv.

cielt kan vedgaaes. Deres Excellence kjender dem. Hr. Fitz Gerald har til Hensigt, yderligere at udvikle dem for Deres Excellence i et Privatbrev, som han antager at kunne sende Dem i Ugens Løb. Vi formoder, at det er for at gjøre Svaret mindre lakonisk og i det mindste give nogen Grund, at man har fundet for godt at dreie Meningen af et Udtryk i den Lord Aberdeen tilstillede Verbalnote paa en Maade, som om vi, i Forbindelse med Sagen om Bygningstømmeret, skulde have forlangt en Nedsættelse af Indførselstolden paa svenske og norske Jernvarer, hvilket ingenlunde er Tilfældet, da vi kun har talt om Vanskeligheden ved deres Salg i England, uden at sige et eneste Ord, som kan hentyde til et Toldafslag for denne Artikel."

Efter Modtagelsen af Lord Aberdeens Svar havde de et Møde med Hertugen af Wellington, som ligefrem udtalte, at den afgjørende Grund var at søge i den Styrke, hvormed de britiske Skibsredere havde lagt sin Indflydelse i Vægtskaalen, og at de yderligere havde fundet Understøttelse hos Canadas Handelsmænd og Skoveiere[1].

Grev Wedel vendte dermed tilbage over Hamburg. Hans personlige Indflydelse havde denne Gang intet kunnet udrette, og det er i denne Henseende ikke uden Interesse at læse, hvad Grev Björnstjerna efter hans Afreise skrev til Udenrigsministeren[2]: „Jeg har i Begyndelsen ikke villet nævne en Omstændighed, der er noksaa paafaldende, omend ganske ubetydelig, med Hensyn til Grev Wedels Ophold her; det er den slette Modtagelse, han har faaet overalt og fornemmelig hos Hans Majestæts Ministre, — altfor markeret til ikke at have en Grund. Jeg har al Aarsag til at tro, at denne Grund er den ringe Modstand, han gjorde, da man ophævede Adelen i Norge, saavelsom det fuldstændige Fravær af en monarkisk Forfatnings Livsprincip, Aristokratiet, som findes i dette Kongerige, og hvorfor man med Urette anklager Grev Wedel. Jeg ser imidlertid ikke, at dette har indvirket det allermindste paa Udfaldet af den Forhandling, med hvilken han, sammen med mig, var betroet. Dettes Motiver laa fuldstændig i den indre Politik."

Alligevel kan det, uanseet den første Skuffelse, der fulgte med den britiske Regjerings Afvisning, ikke siges, at denne Forhandling var saa ganske resultatløs. For den norske Handelsverden var det nok

---

[1] Depesche fra Grev Björnstjerna og Grev Wedel, dateret London 28de November 1828.

[2] Depesche fra Grev Björnstjerna af 26de December 1828.

Grev Herman Wedel Jarlsberg.
(Efter Maleri af O. J. Södermark.)

nedslaaende at se ogsaa de Forhaabninger tilintetgjorte, som man i det længste havde næret[1]. Men det blev dog senere bekjendt, at Afslaget ikke var bygget paa nogen principiel Utilbøielighed, og der kunde, trods alt, dog vokse frem en Tro paa, at det ikke vilde vare længe, forinden Parlamentet helt ud gjennemførte de liberale Handelsgrundsætninger, som William Huskisson havde arbeidet paa at gjøre til de bestemmende. Saaledes er det rigtigt, hvad Jacob Aall[2] i denne Anledning skrev nogle Aar senere:

„Norges gjæve Statsmand, som i Landets vanskeligste Handelsperiode styrede dets Finansvæsen med en prøvet, skjønt ikke altid paaskjønnet og erkjendt Indsigt, og som ved flere Leiligheder har lagt et stort Talent, en luende Fædrelandskjærlighed og en uafbrudt virksom Aand for Dagen, blev ogsaa for nogle Aar siden sendt til England for at indlede Underhandlinger om denne vigtige Gjenstand. Den Indstilling, som han i Forening med den svenske Gesandt, indgav til det engelske Ministerium i den Anledning, viser, at han var Arbeidet voksen. Den var forfattet med Sagkundskab og Frimodighed og var understøttet af klare Beregninger og uimodsigelige Kjendsgjerninger, medens den med Forsigtighed berører Englands indre Forhold og de Følger, som Toldnedsættelsen kunde have paa de i den amerikanske Trælasthandel interesserede engelske Undersaatters Velfærd. Men Tiden var endnu ikke kommen. Parlamentet havde nyligen indledet hine renere Grundsætninger i sine Forhandlinger, og de havde endnu ikke faaet nogen rodfæstet Form, medens der i Spidsen for Statsstyrelsen kom Mænd, som tildels havde tilegnet sig andre Anskuelser. Hædersmanden vendte den Gang tilbage med uforrettet Sag; men han udstrøede en Sæd, som lover Frugter i sin Tid. Den engelske Statsklogskab synes efterhaanden at gaa over til et Lempelses-System, som i en passende og mindre mærkelig Overgang efterhaanden indfører en fornuftig Statshusholdnings Bud. Uheldigvis indskydes denne Sag, som vel er af stor Vigtighed for Trælastforbrugerne i England, men ingen Almen-Interesse har for Landet i det hele, iblandt de Sager af høi Statsinteresse og den mest indbringende Indflydelse paa den engelske Stats Tarv, som i vore Dage saa ofte lægges paa Parlamentets Bord og

[1] *Morgenbladet* for 1828, No. 298 og 357 flg.; *Den norske Handelstidende* for 1828, No. 320.

[2] *Nutid og Fortid*, III (1836), S. 205 flg.

hendrager de oprørte Gemytters og de paa deres Sæder vaklende Ministres Opmærksomhed fra en Gjenstand som denne."

Afgjørelsen var denne Gang truffen efter helt udenfor liggende Hensyn. Ganske som med Bodøsagen! De mægtige britiske Skibsredere havde forenet sig med de ligesaa mægtige canadiske Skoveiere, og for denne Allianse bøiede sig Hertugen af Wellington og Jarlen af Aberdeen, i Bevidstheden om, at det her vilde være haabløst at optage en Kamp om liberale Handelsgrundsætninger. Indre Forhold bestemte det britiske Riges Forhold til de to forenede skandinaviske Kongerigers Handel [1].

[1] I en af disse Sommere foretog Grev Wedel med sin Seilebaad en Kanaltur til Sverige og seilede rundt paa Venern og Vettern. Han omtalte dette i en Debat paa Stortinget i 1830, i Anledning af en Sammenligning mellem Fyrvæsenet i de to Riger, — at han og nogle unge Mennesker havde foretaget en Lystseilads paa de to nævnte Indsøer og der udmærket kunnet tage sig frem efter Beskrivelsen over Fyrene. *Patrouillen* for 1830, No. 82—84.

XX.

GREV WEDEL PAA STORTINGET I 1830.

Atter var Grev Wedel hjemme. Om Høsten 1828 og i den paafølgende Vinter har han været optagen af sine private Anliggender. Hans eneste offentlige Forretninger i denne Tid var det Arbeide, han kunde have som Prokansler ved Universitetet, medens han for øvrigt med sædvanlig Interesse maa have fulgt Begivenhedernes Gang.

Aaret 1829 var jo Torvslagets Aar. Gjennem konduiteløs Anvendelse af Embedsmyndighed fra forskjellige Autoriteters Side, var der den 17de Mai begaaet en Dumhed, omtrent saa stor, som den kunde tænkes. Denne Taktløshed drog mange Følger efter sig og satte sine Mærker i det norske Folks Liv paa en Maade, som dens Ophavsmænd ikke havde anet. Striden om Eidsvoldsdagens Festligholdelse slog ogsaa derved ud i ny Lue. Begeistringen for den 17de Mai antog Dimensioner og vandt en Styrke, som gjorde det umuligt at stanse dens almene Feiring.

Grev Platen tog Ansvaret for, hvad der var skeet, og mod ham voksede der op en almindelig Uvilje. Samtidig mødtes han med bitre Følelser af den svenske Opposition. Han søgte at holde sig oppe, men segnede snart. Den 6te December 1829 drog han sit sidste Suk i Stiftsgaarden i Christiania.

Had og Forfølgelse var blevet hans Lod. De fleste vendte sig helt fra ham. Grev Wedel, der ikke billigede hans Forholdsregler, og som fra første Dag af havde forudseet, at det hele vilde tage en uheldig Vending, svigtede ham dog ikke, men vedblev til det sidste at vise ham det gamle trofaste Venskab, uden at ænse, at dette let kunde misforstaaes og tydes derhen, at han i Hjertet delte de Synsmaader, som almindelig tillagdes den hensygnende og døende Statholder. Han

var ogsaa mellem dem, som stod ved hans Dødsleie, og han har derom selv berettet[1]:

„Sin Død gik han [ɔ: Grev Platen] imøde med den største Ro. Efterat han havde taget Farvel med sin Familie og øvrige Omgivelser, og hans Øine alt begyndte at briste, sagde han: Er Herman Wedel her? Jeg rakte ham Haanden, som han trykkede med de Ord: Farvel, min Broder! Hils Din Hustru! Efter en Pause tilføiede han: Gaa! og se ei paa denne Skrøbelighed."

Saa var den sidste svenske Statholder i Norge borte. Han fik ingen Efterfølger, fordi han selv og Omstændighederne havde gjort dette til en Umulighed. Statsraad Collett var som Regjeringens ældste Medlem herefter tillige dens første.

Om Høsten 1829 foregik saa Valgene til det Storting, der skulde samles i Februar 1830. Det var i Rækken af de ordentlige Storting det sjette. Grev Wedel valgtes paa ny som Repræsentant for Grevskabernes Amt, denne Gang sammen med Foged Christian FEYER og Overbirkedommer N. Chr. NILSEN. Ogsaa dette var et Embedsmands-Storting, af hvis 81 Medlemmer de 43 tilhørte den nævnte Stand. Men det var tillige et Storting med mange nye, hidtil i det offentlige Liv uprøvede Mænd, som nu mødte op. Ikke mindre end 47 Repræsentanter mødte for første Gang til Tinge[2].

Grev Wedel indvalgtes straks i Fuldmagtskomitéen, og blev senere to Gange Stortingets Præsident. Han fungerede som saadan fra 3die Marts til 12te Mai og fra 23de Juni til 14de Juli. Han fik Sæde i Lagtinget og i Konstitutions-Komitéen, hvor han valgtes til Formand. Forsaavidt indtog han fremdeles den samme bemærkede og betroede Stilling mellem sine Kolleger som paa de foregaaende Storting. Men der var dog foregaaet en Forandring, idet der var indvalgt enkelte

[1] Optegnelse af ANDREAS FAYE i et af dennes Udkast i Rigsarkivet. Jeg har selv en Optegnelse efter en Samtale med Overintendant CHR. HOLST i December 1880 (smlgn. S. 414, Note 1), der lyder saaledes: *„Den Dag, da Grev Platen døde, havde Grev Wedel og andre været der til Middag. De kaldtes saa ind, en efter en, til formelig Kur hos den døende, først Grev Wedel og sidst Holst, da en tyveaarig Student, hvem Greven velsignede. Dødsaarsagen var ikke Ærgrelse, men en voldsom Forstoppelse."* For øvrigt kan henvises til *Grev Platens Statholderskab*, S. 225 flg. og den der anførte Kilde, samt LOUIS DE GEER, *Baltzar Bogislav von Platen* (Stockholm 1887), S. 257 flg. I fuld Overensstemmelse med disse Beretninger, har jeg ogsaa i 1875 hørt Dødsscenen berette af daværende Generalmajor LOVÉN, der var tilstede som Adjutant hos Statholderen, og som i Almindelighed stod denne meget nær.

[2] Smlgn. *Norges Historie efter 1814*, II, S. 407 flg.

Mænd, der stillede sig som hans bestemte Modstandere, og som higede efter at finde Anledning til at angribe ham.

Allerede ved det forrige Storting havde Kammerraad og Sorenskriver BORCHSENIUS optraadt som en saadan personlig Modstander, og nu var MARIBOE kommen til. Omsider saa denne sit Ønske opfyldt og kunde som en af Christianias Repræsentanter tage Sæde i Stortinget. Her betragtede han det vel meget som sin Opgave at drive den samme systematiske Opposition mod Grev Wedel som tidligere i *Nationalbladet* og derefter i *Patrouillen*. Hans Optræden havde i hans egne Øine en stor Betydning, og han tillagde sine Ord og Meninger en aldeles overdreven Vægt, — hvilket bl. a. kommer tilsyne i de Referater af Forhandlinger, som han leverede i sit Blad. Et andet nyt Medlem, der ligeledes var en Modstander af Grev Wedel, var Høiesteretsadvokat JONAS ANTON HIELM, hvis dialektiske Færdighed var en Støtte for en ikke sædvanlig Begavelse og omfattende politiske Kundskaber. Hielm var en af de mærkeligere Skikkelser paa de ældre Storting.

Allerede Fuldmagternes Prøvelse gav Anledning til Rivninger. Den nedsatte Komité vilde, i Henhold til tidligere Praxis, lade Forhandlingerne derom foregaa for lukkede Døre. Hielm og Mariboe vilde have Galeriet aabnet. Deres derom fremsatte Forslag faldt, — som det synes, tildels under Henvisning til formelle Grunde.

Stortinget havde denne Gang til Behandling et rigt Stof af rent politiske Sager. Behandlingen af disse blev væsentlig pointeret ved den Maade, hvorpaa bl. a. de nye Medlemmer Hielm og Mariboe tog dem. De skjødes frem i første Linie.

Her forelaa saaledes de i 1827 fremsatte kongelige Grundlovsforslag. Som Formand i Konstitutions-Komitéen havde Grev Wedel ved disses Behandling en lige fremskudt som udsat Plads. Det gik denne Gang som i 1824. Forslagenes Skjæbne var paa Forhaand afgjort. Det var umuligt at tage dem op — med Undtagelse af et enkelt, for hvilket der endog maa have været adskillig Stemning saavel i Tinget som udenfor dette. De væsentlige Forslag, der angik Udfærdigelsen af provisoriske Anordninger, det suspensive Veto og det i hine Dage meget paaagtede Spørgsmaal om Retten til at naturalisere Fremmede indstilledes til *ikke at bifaldes*, og dette blev Stortingets enstemmige eller næsten enstemmige Beslutning. Grev Wedel alene stemte for Kongens Veto ved Naturalisation.

Anderledes var det med Kongens Forslag til Forandring af de i Grundlovens § 14 indeholdte Bestemmelser om Vicekongen. Det havde

altid været anført, at denne Paragrafs Bud om, at Vicekongen ikke maatte opholde sig udenfor Norge mere end tre Maaneder, skulde være en Hindring mod en hyppigere Udnævnelse af Tronfølgeren til denne Stilling. Af den Grund var der foreslaaet en ny Redaktion, der hævede den anførte Indskrænkning. Komitéen holdt paa, at der her forelaa et almindeligt Folkeønske, og at den foreslaaede nye Ordlyd maatte erkjendes at være gavnlig og at ville faa en vigtig Indflydelse paa Fædrelandets Vel. I Stortinget talte med mange andre ogsaa Grev Wedel for Antagelsen af denne Forandring. Det kongelige Forslag opnaaede 49 Stemmer. Der afgaves derimod 28, og 4 var fraværende. Men som Grundlovsforslag var det alligevel forkastet[1].

Forskjellige Hensyn havde her forenet sig om at samle Stemmer til Bedste for en Forandring. Dels var det et virkelig udbredt Ønske om hyppigere at se Kronprinsen i Landet, — dels var det Uviljen mod Fornyelsen af det svenske Statholderskab, som her kom tilorde, idet mange haabede, at en Udvidelse af Vicekongedømmets Anvendbarhed maatte i tilsvarende Grad sætte Stængsel for den Dør, gjennem hvilken en ny svensk Statholder skulde træde ind.

Saaledes laa det ikke saa fjernt at drage Statholderne med ind i Diskussionen. Mariboe søgte og fandt der en Anledning til at faa Luft for sit blinde Had mod Grev Wedel, i hvem han nu saa ikke alene sin egen, men Fædrelandets Fiende. I voldsomme Udtryk kastede han sig nu imod ham: „Jeg frygter ingen svensk Statholder. — — — Om man endog sendte os selve Djævelen til Statholder; saalænge Grundlovens § 100 staar urokket, saalænge vi har Trykkefrihed, falder og staar han med den offentlige Mening. Langt farligere vilde jeg anse det, om en Nordmand, der kun var det af Navn og ei i Hjertet, blev Statholder; langt farligere anser jeg det, om en saadan Mand, formedelst Indflydelse af svenske eller norske Raadgivere, der hylder Amalgamationens Grundsætninger, havde naaet denne høie Post; thi en saadan Mand blev Fædrelandets og Foreningens Fiende; han kunde ei holde sig paa denne Post uden ved stedse at beile til et herskelystent Aristokratis Gunst og handle i Overensstemmelse med deres for Norge fordærvelige Planer. En saadan svensk-norsk Statholder kunde paa mangfoldige Maader bidrage til at undergrave Nationens Rettigheder."

[1] *Patrouillen* for 1830, No. 102—111; *Morgenbladet* for 1830, No. 226.

Hvem der hermed mentes, kunde alle forstaa. I hele Norge var der for Øieblikket kun en enkelt Mand, paa hvem det var muligt at tænke, naar der taltes om en Nordmand som Kandidat til Statholderværdigheden, og det var Grev Wedel. Han lod sig dog ikke ved disse Skumlerier, oprørende som de maatte være for enhver, allermest for ham, der havde baaret de tungeste Byrder for Norge, forlede til direkte at optage en Diskussion med den Kollega, der havde ført dem frem i Stortingets Sal.

Hans Deltagelse i denne Debat var vendt mod Hielm. Denne havde ytret Frygt for, at Antagelsen af den kongelige Proposition om Forandring af § 14 kunde lede til, at den norske Regjering vilde flyttes til Stockholm, naar det var ligegyldigt, hvor længe Vicekongen tog Ophold i denne By.

Grev Wedel sagde hertil, at det ikke var bevist af Hielm: „At saadant kan og vil ske, naar man nærmer sig Tronarvingen og søger at gaa Kongens Ønsker imøde, det tilstaar jeg oprigtigen at være ubegribeligt for mig. At det ligger i Sagens Natur, at især talentfulde Mænd, der nærmer sig Kongen, kan faa Indflydelse, det indrømmer jeg; men at det ogsaa kan finde Sted, saaledes som Sagen nu er, muligens af Mænd, der ikke altid har de bedste Hensigter, kan man heller ikke negte; men den kongelige Proposition gaar nu netop ud paa at gjøre det muligt at faa Kronprinsen til Vicekonge og derved knytte ham nærmere til Norges Interesse. Erfaring har vist i en saa lang Række af Aar, at Bestemmelsen, som § 14 indeholder, har gjort det og gjør det umuligt for H. M. Kongen at benytte sig af den Høisamme givne Ret; thi det vilde være den største Grad af Uretfærdighed imod Broderfolket, at lade Tronarvingen være længe fra Sverige. Hans Majestæt har ved den foreslaaede Forandring villet gaa Nationens Ønske imøde, og dette burde være nok for at overtyde enhver om, at man ei vil fjerne Kronprinsen fra Norges Interesse. Man har sagt, at H. K. H. Kronprinsen kan, ifølge Grundloven, uden at være Vicekonge, tage Sæde i Statsraadet; men er det anstændigt, at han som en Auskultant tager Sæde og har en Statholder over sig? Da Kongen tillige vil spare Landet for de Udgifter, der vilde medgaa, naar Vicekongen opholder sig her i ni Maaneder, saa burde det være en Grund mere til at antage Forslaget. For Kronprinsen blev det en uafhængig Virkekreds, og han vil uden Tvivl, saasnart Propositionen antages, anvende alt for at komme til Norge, især da det er mig bekjendt, at Hans Kgl. Høihed befandt sig vel den Tid, han opholdt sig her."

Det er muligt, maaske endog sandsynligt, at de Ord, der sigter til den Indflydelse, der paa høieste Sted kunde øves af Personer, hvis Hensigter ikke var de bedste, har havt Hentydning til Mariboes egen Stilling i de Aar, i hvilke han boede i Stockholm og ialfald ønskede at staa Kongen nær. Det var da for den angribende kun Løn som forskyldt.

Et Arbeide, der paa dette Storting besørgedes af Konstitutions-Komitéen, og som maa have taget adskillig Tid, var foranlediget ved det nu opdukkede Spørgsmaal om en korrekt, revideret Udgave af Grundloven og om dennes Normalexemplar. I dette Arbeide tog Grev Wedel sin Del. Som Medlem af begge de grundlovgivende Forsamlinger i 1814, sad han inde med væsentlige Oplysninger[1]. Med Komitéen udarbeidede han et Grundlovsforslag, der fremsattes til Afgjørelse i 1833 om Regler for Valgene.

Herunder kom der ingen nye Sammenstød. Saa meget rigere Anledning for saadanne bød sig imidlertid frem under den Debat, der foranledigedes ved de civile og militære Myndigheders yderst uheldige Optræden ved Torvslaget den 17de Mai 1829. Efterat der i Anledning af denne Begivenhed havde været afholdt vidløftige Forhør, var der under 17de Februar 1830 faldt en kongelig Resolution, at der ikke kunde lægges nogen af de i Sagen indviklede Embedsmænd noget tillast for deres Forhold. Som Protest imod denne Resolution blev der i Marts 1830 fra 150 Borgere og Indvaanere af Christiania indgivet en Adresse til Stortinget. Denne Adresse blev tilstillet Konstitutions-Komitéen, som derover afgav sin Indstilling.

Der forelaa her en ligesaa delikat som vanskelig Affære. Ingen paa Stortinget var dog uenig med Adressens Forfattere om, at lignende Optrin som de, der havde fundet Sted den 17de Mai 1829, for al Eftertid maatte undgaaes. Men Komitéen fandt desuagtet ikke, at selve Adressen egnede sig til at fremkalde nogen Foranstaltning fra Stortingets Side. Dermed vilde den dog ikke have udtalt, at Stortinget skulde lade alt, som siden 1828 var foregaaet med Høitideligholdelsen af 17de Mai, hengaa upaatalt; kun maatte den for det Tilfælde, at Stortinget vilde foretage mere, have nyt Paalæg fra dette.

Hielm havde en derfra afvigende Mening. Han foreslog, at der straks skulde fattes Beslutning om at indgive en Adresse til Kongen. Resultatet af Stortingets Behandling blev en Vedtagelse af Komitéens

[1] J. A. Hielm, *Almindeligt norsk Maanedsskrivt*, I, S. 123 flg. Smlgn. O. Alin, *Den svensk-norska unionen*, II, Stockholm 1891. Sidstnævnte Arbeide er atter 1901 udgivet med fotolitografisk Aftryk ved Sam. Clason.

Indstilling om at henlægge Adressen fra de 150 Borgere. Men umiddelbart efter vedtoges tillige at indgaa til Kongen med en Adresse. Et Udkast til en saadan blev udarbeidet af Konstitutions-Komitéen og 3die September 1830 vedtagen af Stortinget.

I dette korte Referat ligger den ydre Ramme for de vidløftige, tildels lidenskabelige Debatter, som førtes om den Sag, der var bragt frem, og som i sjelden Grad eiede Aktualitetens Interesse. Under disse Debatter kom det til et heftigt Sammenstød mellem Grev Wedel og Mariboe, der for den førstnævnte fik langtrækkende Eftervirkninger, og som meget bidrog til at bringe ham i en skjæv Stilling i den almene Opinion.

Mariboe betragtede det som en af sine væsentligste Opgaver, at fremstille ham som Grev v. Platens Ven, som den, der med denne ønskede Landets Opgaaen og Indforlivelse i Sverige, og derfor jævngod med en Fædrelandets Fiende. Venskabet med den afdøde Statholder var for ham et sikkert Tegn paa, at han i alle Dele nærede de samme Meninger som denne. Mariboe saa ikke og vilde maaske ikke se, hvilken Forskjel der var mellem de to Venners Synsmaader, og han savnede i alle Fald baade Anledningen og Forudsætningen til at erkjende, hvorledes Grev Wedel arbeidede for at retlede Statholderen, og hvorledes denne efterhaanden aabnede sine Øine. I sin Intoleranse oversaa han de væsentligste Momenter, — og saa gav han det personlige Had Tøilerne paa en Maade, som kunde vidne om, at han led under en betænkelig Monomani, der senere slog ud i erklæret Sindssygdom. Men hans hadefulde Forfølgelse og Angiveri bar sin Frugt. Hos mistænkelige Landsmænd fandt han et villigt Øre.

Grev Wedel talte i denne Debat aabent og tillidsfuldt, i Bevidstheden om, hvad han i 1814 og tidligere havde arbeidet og udrettet for denne samme Selvstændighed, som han nu sigtedes for planmæssigen at ville undergrave. Men samtidig kom der op i ham bitre Minder fra de Aar, da han havde seet sig selv og sine politiske Venner udsat for de samme Bagvaskelser, og Følelsen heraf blev ham for stærk.

Paa et tidligt Standpunkt kom han ind i Debatten, hvor han synes, med en vis Udførlighed, at have dvælet ved Sagens Realitet[1]. Efterat derpaa Borchsenius og Hielm havde talt, havde han paa ny Ordet og

[1] Det er her *Patrouillen* for 1830, No. 96—99, hvis Referat overalt er fulgt og gjengivet med de Ord, som deri tillægges Talerne.

ytrede da: „Jeg har hele Tiden været af den Formening, at ingen Adresse burde udfærdiges; thi jeg finder det stridende mod Rigets Interesse og Stortingets Værdighed.“ Saa kom Mariboe og talte indtrængende mod denne Opfatning af Sagens Betydning og Væsen. Han endte saaledes: „Og dog vil den ærede Greve paastaa, at det er mod Stortingets Værdighed, mod Rigets Interesse, at Folkets Repræsentanter i den Anledning henvender sig til deres konstitutionelle Konge? Sørgeligt vilde det være for Landet, om de havde flere Repræsentanter, der tænkte saaledes.“

Dette var en ligefrem Opfordring til at give nærmere Forklaring over, hvad der var ment med de anførte Ytringer, og den saaledes tilkastede Handske blev optagen. Han talte først nogle indledende Ord og vendte sig derefter mod sin Angriber: „Efter den Vending, Debatterne nu har taget, vil jeg bevise, hvad jeg har sagt, at det var stridende imod Rigets Interesse, imod Stortingets Værdighed, at udfærdige en Adresse. Naar man absolut skal i en saadan Adresse tage Hensyn til Begivenhederne den 17de Mai 1829, hvorfor da ikke ogsaa til dem af 17de Mai dette Aar, der ikke var synderlig opbyggelige, men kun vidnede om for megen Ligegyldighed fra Autoriteternes Side? Jeg siger ei derfor, at man ikke jo gik for vidt 1829. Hvad Kaptein Mariboe anfører om Lykkejægeri, passer sig mindst for ham; jeg vil ikke tale videre derom; det kunde let blive for personligt. At Kaptein Mariboe vil gjøre os vis, at man glæder sig i Sverige over 17de Mais Høitideligholdelse, det er meget naturligt, da han hører til et vist Parti, og han henter sine Efterretninger fra de Blade, der slaar paa samme Streng som han. En Adresse vilde stride mod Rigets Interesse: thi den vilde udstrø Uenighedssæd imellem de forenede Nationer. Jo mere man rører ved Materier af den Beskaffenhed, desto mere ophidses Lidenskaberne. Det er mod Rigets Interesse at saare sin Konges Følelser; men at det vil ske ved en Adresse angaaende 17de Mais Høitideligholdelse, det er man af Kongens egen Erklæring overbevist om, og det er ogsaa ganske naturligt; thi alt, hvad der i saa Henseende passerede paa Eidsvold, kunde ikke andet end være ubehageligt for det nuværende Kongehus, og hvilket jeg finder at være for delikat til videre at berøre. Det vilde stride mod Rigets Interesse og Værdighed: Man vilde derved oprippe Erindringen om Begivenhederne i 1814. Disse var saadanne, at Nationen sandelig ingen Ære havde af dem. De var uden Visdom, uden Kraft, uden Tapperhed. Det lykkelige Udfald kan ikke tilskrives Nationen, men alene Forsynets Godhed. Det

hele var kun et Skryteri. Skryteri passer sig for ingen, men allermindst for en sindig Nation. Man bør saa meget muligt drage et Slør over alt dette. Man bør ære Konstitutionen og nyde de Goder, den skjænker, uden at udsætte sig for den Fare at miste dette Gode ved spidsfindige Undersøgelser om, naar Spiren blev lagt til det Træ, under hvis Skygge vi finder os lykkelige. Det vilde stride mod Stortingets Værdighed atter at henvende sig i denne Anledning til Hans Majestæt Kongen. Forrige Storting har sagt, hvad der kunde siges. Hans Majestæt lod sig ikke overbevise deraf. At gjentage det samme, vil ikke bevirke andet end et krænkende Svar; hvorfor uden Nødvendighed udsætte sig derfor, især da der er al Sandsynlighed for, at Kongen ikke forandrer sin Mening om denne Sag? Det er bekjendt, at Hans Majestæt i en Konferense med Tingets Præsidenter i Aaret 1828 har ytret, at han altid har fundet sig saaret ved Høitideligholdelsen af 17de Mai. Hændelsen gjorde, at jeg dengang var Stortingspræsident, og i den Anledning blev det mig paalagt at nedskrive, hvad der forefaldt; men det er af en saa delikat Natur, at det ikke bør offentliggjøres ved Trykken. (Taleren oplæste nu hele Konferensens Indhold, der er noksom bekjendt, da mange Afskrifter i sin Tid cirkulerede.) Enhver, der var Medlem af Stortinget 1828 kjender det; jeg har troet at burde oplæse det for dem, der ikke dengang var nærværende, og man vil heraf se, hvad Mening Hs. Maj. Kongen har om den 17de Mai, og at det ikke nytter til noget at henvende sig til Høisamme i den Anledning. Man vil dog vel ikke, at Adressen skal være en gjentagen Lekse fra Stortinget? I Aaret 1827 høitideligholdt samtlige Stortingsmedlemmer den 17de Mai, uden at nogen egentlig Beslutning kan siges at være fattet. Enhver tog Del i Høitideligholdelsen, uanseet hvad hans politiske Anskuelse var om Sagen; jeg tog ogsaa Del deri, endskjønt min Formening derom var den samme, som den nu er. Jeg tror nu at have noksom bevist min Paastand, at det er stridende mod Rigets Interesse, mod Stortingets Værdighed at indgaa med en Adresse til Hans Majestæt[1]."

---

[1] I *Nyeste Skilderie af Christiania og Stockholm for 1830,* No. 64 refereres ogsaa Dele af denne Tale, med Kommentar, der direkte siges at være beregnet paa at afværge Grev Wedels Gjenvalg: „*Saaledes havde vi aldrig troet, at der kunde tales i Norges Storthing.*" Der tales ogsaa om „*den — som det syntes — spottende Tone, hvori Greven talede, den haanende Mimik, der ledsagede hans Tale,*" og der anvendes om ham Udtrykket *en formeentlig norsk Borger.* Videre heder det: „*Dog, vi ville undskylde ham, thi naar vi kjende noget til Begivenhederne i 1814, og Hr. Grevens da bekjendte Planer, saa seer man let,*

Mariboe vilde, da han derefter fik Ordet, ikke erkjende, at dette var bevist, og sagde: „Ikke kan jeg finde mig fornærmet ved den ærede Greves personlige Udfald, da han endog ikke skaaner hele Nationen. Fra hvem kom Skryteriet i 1814? Kom det fra Folket eller fra den, der stod i dets Spidse? Den norske Armés Hæder har ei lidt mindste Skaar; der manglede den kun en Anfører, og selv de svenske Officerer, kort efterat Fiendtlighederne ophørte, erkjendte det, og de roste Armeen, men beklagede, at den ei var bedre anført. Dog man bør ikke tale ilde om den fraværende — han tilhører Historien — den upartiske Efterverden vil uden Lidenskab bedømme ham og alt, hvad som angaar hin Tids Begivenheder. At de, der vilde spille en Rolle i hin Periode, ønsker at trække et Slør over Begivenhederne — fordi det ikke lykkedes dem — det er helt naturligt. Den ærede Greve har sagt: at jeg hører til et vist Parti. Sandheden er det Parti, hvortil jeg hører. Og til hvad Parti hører han? Uden Tvivl til den Mands Parti, der nu hviler i Graven, — Norges forhenværende Statholder Grev Platen. — Han hvile i Fred! han handlede efter sin Overbevisning; men han kjendte ikke Nordmændene; hans Politik var kortsynet og ilde beregnet. Jeg har havt flere Timers Samtale med ham angaaende den 17de Mai; men det vilde være upassende og utidigt her at gjentage dens Indhold. Den ærede Greve hører da til det Parti, der vil have Nordmænd og Svenske sammensmeltede som en Klump Bly. — Han hører til Amalgamationens Tilhængere. Som allerede forhen sagt, den sunde Del af det svenske Folk kan ikke nære saadanne Ideer, det ønsker kun at se Norge i glad Nydelse af dets Rettigheder og Friheder, da paa den Maade Foreningen vorder til Gavn for begge Nationer — og til dette Parti hører ogsaa jeg.

---

at det ikke er den norske Borger, men den krænkede Egenkjærlighed, som taler. Han er ogsaa ved Fødselen indpodet i hine Stammer, hvis Særkjende er at afsondre deres Interesse fra Borgernes, fra Fædrelandets. Hans Vugge stod ei paa norsk Grund. Ingen Norges Datter indgav ham med Modermælken disse hellige Følelser, denne varme, sønlige Kjærlighed, der hos hver Norges Søn og Datter altid ledsage Tanken om vor gamle, ærværdige Moder. Hvad Under derfor, om man, hos ham savner Normænds gamle Særkjende, denne oprigtige Hengivenhed for den Mand, de hylde som Norges Konge, denne varme Kjærlighed, denne dybe Agtelse, der altid bød Normænd ei at tænke andet end Godt om den, der har Sæde paa Hakons Kongestol?" Denne Karakteristik er i flere Henseender aldeles det modsatte af den historiske Sandhed, navnlig forsaavidt den angaar Grev Wedels Moder. — I *Morgenbladet* for 1830, No. 217 findes kun et ganske kort Referat.

Den ærede Greve siger, at det ikke nytter at henvende sig til Hs. Maj. Kongen, da Høisamme ikke forandrer sine Begreber om den 17de Mais Høitideligholdelse. Jeg ved, hvad Hr. Greven selv har anført, at Hændelsen gjorde, at han var Stortingspræsident, da den omtalte Konferense fandt Sted; om han som saadan har opfyldt sin Pligt, da han talte, til Kongen, det faar han selv forsvare. Vist er det, at efter de Ytringer, vi nu har hørt af den ærede Greve, maa man antage, at om han havde været Kongens Raadgiver, vilde han have laant ham det Slør, som han vilde have kastet over Begivenhederne. Havde den ærede Greve studeret Historien og ei bladet i den, vilde han uden Tvivl ikke føre Taler som dem, vi nu har maattet høre paa; havde han kun med Opmærksomhed og Eftertanke fulgt Nutidens Begivenheder, da vilde han have lært, at det ikke nytter, endog de mægtigste Regenter, at trodse den offentlige Mening. — — — — — Hans Majestæts Person bør, det ved jeg, ikke være Gjenstand for vore Debatter; men uden at tilsidesætte den Ærbødighed, jeg skylder Høisamme, kan jeg omtale ham som en navnkundig Feltherre, opdragen under Revolutionen, stedse i Kamp med Frihed (! !) og Undertrykkelse, men stedse fægtende for Frihedens Sag. Denne hans forrige Stilling og de mange Omvæltninger, han har været Vidne til, har gjort og maatte gjøre ham mistænkelig. Aristokraterne, der ikke er Norges Venner, de, som ikke finder Foreningen efter deres Sind, men ønsker en nærmere Forening — Amalgamationen — de stræber sikkert ikke at bortfjerne Mistanke, men tror ved at nære hos Kongen urigtige Begreber om Øiemedet af 17de Mais Høitideligholdelse, at have fundet et Middel, der svarer til deres Planer. De antager det for afgjort, at Hans Majestæt ikke vil forandre sin Anskuelse, da den er deres."

Mariboe havde ved denne Anledning udslynget en Række af stærke Invektiver mod sin forhadte Modstander. Han havde i de mest afskrækkende Farver malet op sit Amalgamationsspøgelse og troet at kunne gaa ud fra en bevist Sats om, at alle Aristokrater skulde være Fiender af Norges Selvstændighed og i lige Grad Venner af Amalgamationen. Overfor disse grove Tilsnigelser var det grundet og berettiget at føle Harme. Det var naturligt, at den angrebne Mand lagde Styrke i sine Ord, da han vendte sig mod Mariboe. Men han lod sine Følelser for meget faa Overtaget, idet Fortidens bitre Minder om al den uforskyldte Haan over ham og hans politiske Venner brød frem. Saa gik han for vidt, og de Ord, han ved denne Anledning i sin op-

blussende Harme lod falde, blev siden en Anklage mod ham, som atter og atter kom frem[1].

Det var Skrytet fra 1814, som han drog frem. Ogsaa Mariboe erkjendte, at der havde været Skryt; men han drog Ansvaret bort fra det norske Folk og lagde det over paa Kong Christian Frederik, medens Grev Wedel maa have ment, at begge Parter her fik have lige Ansvar. Hvad han sigtede til med sine Ord, var dog ikke alt det, som det i Samtiden søgtes at lægge ind i dem. Der er bedre Kilder til at fortolke dem. I hans Breve fra 1814 (II, S. 253 flg. og S. 346 flg.) til Jacob Aall og Nicolai Wergeland træder de samme Stemninger frem og kan forstaaes, og til Overflod har han givet dem Luft i et Brev til Jacob Aall, skrevet faa Maaneder, efterat han havde talt i Stortinget. Dette Brev[2] lyder saaledes:

Bærums ♂ V. pr. Christiania
d. 20de Febr. 1831.

„Høistærede Ven!

Deres venskabelige Brev af 8de d. M: var mig saameget mere velkomment som jeg havde hørt ubehagelige Rygter om Deres Helbredstilstand og om Ildebranden paa Næss. — Det var mig en sand Glæde at erfare at disse Rygter vare overdrevne og at Deres Helbred nu er taalelig god. — Det Besøg som De har modtaget af min intime Ven Podagra turde, i Betragtning af de Onder, hvoraf jeg veed De forhen har lidt, være en sand Vinding, uagtet den omtalte Ven i sig selv er heel ubehagelig. — Jeg har i dette Efteraar været slemt plaget af Podagra og Gikt der ofte har nødt mig til at ligge, men nu er jeg Gud skee Lov igjen fuldkommen frisk, — dog tvungen til en fortrædelig Forsigtighed! — Saasnart Foraaret indfinder sig, kommer jeg til Dem for at see Dem i Deres hyggelige Hjem og paa det interessante Næss. — At jeg er velkommen veed jeg — spørger altsaa ikke derom! —

Med Fornøielse sender jeg Dem herved nogle interessante trykte Underretninger angaaende Trælasthandelen i England — og vedlægger jeg tillige en Copie af et Memorandum, som jeg under mit sidste Ophold i London indgav til vedkommende Authoriteter, da samme muelige kunde indeholde Et eller Andet, der kunde tjene til Deres Øiemed. —

[1] Misbilligende Udtalelser om Mariboes Angreb paa Grev Wedel findes i *Statsborgeren* for 8de Juli 1832.
[2] Original i ANDR. FAYES Samlinger i Rigsarkivet.

Mere kan jeg ikke finde som er værd at sendes. — De kan beholde det Sendte, saalænge det behøves, men jeg ønsker i sin Tid at faae det tilbage til Opbevaring. — Ønsker De flere Oplysninger, som det staaer i min Magt at skaffe — saa har De blot at lade mig det vide for at bringe mig i Bevægelse! —

Ogsaa jeg er virkeligen i Bekymring for Udsigterne til Produkters Afsætning i anstundende Foraar og Sommer! — Frankrige tager for Øieblikket intet — Mistilliden synes der at være steget meget høit. — Gud veed hvad Resultatet bliver af den evige Gjæring, — især af Hert: af Nemours Valg til den belgiske Trone. — Man ruster sig overalt uden at man endnu seer hvor Krigen først skal bryde løs. — Jeg haaber, at vore lærde selvkloge, ivrige **Patrioter** ikke ville formaae at skaffe sig tilstrækkelig Indflydelse hos Nationen for at berøve os den Fred, Sikkerhed og Frihed, som vi nyde og som vi saa høiligen behøve at bibeholde! — Vi have meget at tabe — men intet at vinde ved Gjæring. —

Begivenhederne i Polen have ofte bragt mig til at tænke paa Eidsvold i 1814 — dog maae jeg tilstaae at der er langt mere Heroisme hos Polakkerne end hos os — og at man i Polen ikke lægger Skjul paa Faren, der paa Eidsvold aldeles ikke antoges muelig! — Mit Blod koger hver Gang jeg tænker paa det, som De, jeg og Andre maatte udstaae i hine Dage, — som man absolut vil høitideligholde paa saadan Maade, at man mueligen kunde bringe i Fare det Gode, som ved Forsynets uventede Styrelse fremkom af Begivenhederne i nævnte Aar. Nu maae jeg slutte med Forsikringen om min uforanderlige Hengivenhed og Høiagtelse —

H. Wedel-Jarlsberg.

Min Kone hilser venskabeligst — Hun og jeg fremsende vore Lykønskninger i Anledning af Deres Søns Forbindelse med Jfr. Ebbell."

Af dette Brev viser det sig, hvad der mentes med de bitre og hensynsløse Ord, der faldt, — at der ikke dermed, som det heder i et faa Aar senere udgivet svensk Skrift[1], var tænkt paa at give en *karakteristik öfver Eidsvoldska riksförsamlingen och hela företaget 1814*. At opfatte ham saa, var en grov Misforstaaelse.

Ikke Folkets Reisning til Værn om sin Selvstændighed og sin Selvbestemmelsesret, — ikke dets Tro at være kommet i Besiddelse af sin

[1] JOH. JOHANSSON, *Om et nytt föreningsfördrag emellan Sverige och Norrige*, S. 249.

uindskrænkede Suverænetet, var det, som mentes ved Ytringerne om Skryt, om de Begivenheder, der var uden Visdom, uden Kraft og uden Tapperhed. For Talerens Øine stod den anden Side af Billedet. Det var det Spil, der var drevet med at binde det norske Folk for Øinene, med at styre det frem uden at vise det klart og tydelig, hvad det gjaldt, medens enhver, der havde en anden Mening, skulde nedtordnes og stemples som en Mand med skumle Planer. Hvad Grev Wedel tænkte paa, det var de haarde Beskyldninger og Skjældsord mod de svage og skjælvende, — og saa Modsætningen, da Hærens Ære forekom ham at være skjændet.

Han dømte derom ud fra det, han vidste, — som Begivenhederne syntes at ligge foran ham, og som de kunde berettige til at se Christian Frederiks Planer og hans Gjerning for Norge, som om det kun var en eneste stor Fiasko, — et eneste Korthus, der var ramlet ved første Vindpust. Saadan kunde det se ud, med den Kundskab, som Grev Wedel havde om hine Begivenheder, — ovenpaa de stolte Forsikringer, at før skulde Norge i en Blodstrøm bort fra Jordens Riger skylles, og at der ikke var Tanke paa at give sig, forinden 20 000 Nordmænd var faldne. Forsaavidt kunde der for ham være megen Grund til at tale, som han gjorde, og holde Virkeligheden frem for dem, som ikke havde indfriet de høie Løfter.

Men vi ved tillige nu, at dette dog ikke var saa ganske Sandhed, at det ikke var de samme Grunde, som voldte den endelige Udgang i 1814, — at det dog ikke var bare det tomme Skryt. Vi ved, hvad hverken Grev Wedel eller hans Modstander fra 1830 havde fuld Oversigt over, — at der var skeet mere end det, som laa helt fremme i Dagen, og at der i de endelig afgjørende Begivenheder baade var udfoldet Visdom og Kraft. Derfor kan vi nu rolig læse, hvad der ytredes i 1830, — uden at forarges til nogen Side. Naar Tilsagnene om den store Heltedaad ikke opfyldtes i 1814, da var det ikke Vidnesbyrd om tomt Praleri, og ligesaalidt havde Mariboe Ret, da han for at redde Nordmændene saa sig nødsaget til at blamere deres Konge.

I 1830 opfattedes imidlertid ikke de sagte Ord paa den Maade. I sin urigtige Tydning fik de et langt Liv. Grev Wedel, der omtrent aldrig var den, som følte sig kaldet til at berigtige misvisende Opfatninger, kunde forøvrigt ikke i dette Tilfælde indlade sig paa nogen Forklaring. Han mente jo selv at have rammet det virkelige Forhold og at have sagt Sandheden.

Hans Stilling inden det forsamlede Storting blev neppe synderlig paavirket ved hans Optræden i denne Debat. Det har mere været udenfor Tingsalen, den blev kommenteret og haardt bedømt. I Stortinget selv var paa den Tid — det var den 4de August — Grupperingen bleven saa fæstnet, at den ikke i større Udstrækning kunde ventes forandret. De enkelte Personligheder stod der saa skarpt imod hinanden, at Meningerne om dem havde allerede gjort sig op.

Mariboe var den faste Modstander af Grev Wedel. Saaledes hævdede han helt andre Meninger end denne, da Stortinget behandlede Toldtarifen[1]. I den kongelige Proposition var der foreslaaet en Forhøielse af Indførselstolden for Korn. Dette var et vanskeligt Emne. Det greb ind i mange Menneskers og store Samfundsklassers Forhold, og ikke udelukkende kunde betragtes ud fra visse almindelige Principer. Det gjaldt her om at lempe sine Principer efter det foreliggende Behov og efter Statskassens Stilling i Øieblikket.

Stortingets Toldkomité var imod Forhøielse i Almindelighed og holdt sig væsentlig til de i 1827 fastsatte Summer. Dog foreslog den for det enkelte Stift, Akershus, et mindre Paalæg (10 Skilling pr. Tønde). Grev Wedel udtalte under Debatterne den 5te Juni, — i Lighed med Kaptein Foss — at han selv var imod de høie Toldsatser, som i Almindelighed ikke vilde bringe Statskassen nogen Fordel. Men Øieblikket egnede sig ikke videre for Diskussion af Teorier. Han var imod den lokale Forhøielse, der vilde blive til Begunstigelse af et enkelt Distrikt, skjønt han ikke fandt, at Paalægget i sig selv var betydeligt. Derimod foreslog han, af Hensyn til Statskassens øieblikkelige Behov, et almindeligt Paalæg af 6 Skill. pr. Tønde Byg, — efter Regjeringens Forslag.

Mariboe talte i høie Toner om Unødvendigheden af at forøge Statsindtægterne. Han var imod de høie Udgifter til Rigets Forsvar, til nye Fæstningsanlæg o. s. v. Derfor var han ogsaa imod alle Toldpaalæg. Det hele Foredrag var baaret af en vidtgaaende Sparepolitik.

Grev Wedel replicerede: „Jeg er ikke af den Formening, at Norges Folk er saa lavtsindet, som Hr. Kaptein Mariboe søger at skildre det. Statens Vedligeholdelse bør dog vel være Hovedformaalet ved Udgifternes Bestemmelse; Staten bør føres frem til høiere Kultur, dens Indretninger vedligeholdes. Den Overbevisning har jeg stedse

[1] Referat i *Patrouillen* for 1830, No. 72.

fulgt, saavel som Embedsmand som ogsaa som Repræsentant, og jeg tvivler ikke et eneste Øieblik paa, at jo dette Storting saavel som alle de foregaaende, vil bevilge, hvad Staten fordrer. Kaptein Mariboe har rigtignok slaaet om sig med en hel Del høitravende Ord, laant af en Grev Anckarsvärd, der var paa den sidste Rigsdag; da det formodentlig er for at amusere Tinget, agter jeg ikke videre at indlade mig paa hans Ytringer, om jeg og deri kunde finde nogen Mening."

Saa tog Mariboe fat: „Aldrig har jeg delt Anskuelser med den ærede Greve, hverken i statsøkonomisk eller politisk Henseende, og haaber heller aldrig at opleve den Dag. Den ærede Greve lader saa ofte høre om de 7 Aar, han forestod Finansdepartementet — det var de 7 magre Aar; og skulde, hvad jeg ikke kan antage, Stortingets Pluralitet følge hans Grundsætninger, da fik man sikkert ikke de 7 fede, men 7 endnu magrere Aar. Tror den ærede Greve at kunne kaste Skygge paa mig ved at stille mig ved Siden af en Anckarsvärd, da vender han det Vaaben, der var bestemt at ramme mig, mod sit eget Bryst. Ingen større Hæder kan vederfares mig, end at sammenlignes med en Mand, bekjendt for sit Fædrelandssind, sine udmærkede Talenter og Kundskaber. Skulde jeg nogensinde gaa i en Greves Fodspor, da blev det sikkert i en Grev Anckarsvärds. Ikke har jeg lært Grev Anckarsvärds Ord udenad; men deres mandige og konstitutionelle Aand har gjennemtrængt mig, og naar jeg taler i denne Aand her paa Norges Ting, kommer jeg sikkerligen ikke til at staa alene. Jeg henstiller forøvrigt til den upartiske Forsamling, om det er passende, om det er anstændigt at sige om en Repræsentant, der med Varme taler i en vigtig national Sag: at han vil amusere Stortinget. — — — Jeg har aldrig beskyldt Norges Folk for noget lavt Sindelag; jeg kjender ligesaavel som den ærede Greve dets medfødte Frihedssind. Men jeg har sagt og paastaar fremdeles, at Fædrenelandskjærlighed, Frihedssind og Hengivenhed til vor lykkelige Statsforfatning vil aftage og omsider rent forsvinde, naar man ikke med kraftfuld Vilje stræber at lette Folkets Byrder, stræber ved de Midler, vi er i Besiddelse af, at give Næringerne den naturligste Hjælp — den, at befri dem for de Tyngder, hvorunder de sukker. Jeg har ikke mindre Sans for Kulturens og Oplysningens Fremme end den ærede Greve; men har han ei andre Midler at foreslaa end dem, han som Prokansler ved Universitetet er fremkommen med — rigtignok i en noget mindre Skala end det oprindelige Forslag — nemlig nye og kostbare

Universitetsbygninger, da sørger han for Skallen, men glemmer Kjernen."

Ved Voteringen blev enhver Toldforhøielse paa Korn, almindelig eller for et enkelt Distrikt, afslaaet.

For Udførselstolden paa Trælast[1] blev der i Stortinget af en Repræsentant foreslaaet en Nedsættelse af 25 Procent. Ogsaa der talte Grev Wedel, uagtet han principielt maatte være imod al Told af denne Art, dog af Hensyn til Statskassens Behov for Bevarelsen af de i 1827 vedtagne Toldsatser. Ved Voteringen blev ogsaa disse fastslaaede for de næste tre Aar.

Grev Wedel talte her uden Hensyn til sig selv. Han oplyste i Debattens Løb, at han aarlig kunde hugge i egne Skove 6000 Tylvter, og det maatte derefter for ham være af stor Betydning netop at faa Afslag i Udførselstolden. Der faldt for øvrigt adskillige personlige Hentydninger. Hans Reiser til England i 1826 og 1828 omtaltes, og Mariboe sagde: „Aldrig har jeg draget den ærede Greves Uegennyttighed som Jernværkseier i Tvivl; thi derom vidner bedst den provisoriske Anordning angaaende Handelen med Norge og Sverige."

Bagefter foreslog derimod Grev Wedel en Nedsættelse af Lastepengene med 20 Procent[2]. Denne blev vedtagen. Han fandt, at denne Afgift var meget trykkende, og at Skibsfarten af alle Landets Næringsveie maatte regnes som den mest betyngede. Derfor var her en snarlig Hjælp mest paakrævet. Selv var han aldeles uinteresseret, da han ikke eiede et eneste Skib. Skjønt Jernværkseier og Skoveier i stor Maalestok, lod han det dog staa hen med Lettelsen af disse Næringsveie, medens han arbeidede — og det med Held for at hjælpe Skibsfarten, som i Øieblikket maatte gaa foran.

Toldtarifen blev paa dette Storting behandlet i Plenum, medens den tidligere havde passeret Odelsting og Lagting. Om denne Forandring blev Kongen underrettet i en Adresse, hvori der gjordes Rede for de Bevæggrunde, der havde fremkaldt den. Alligevel blev der ved en kgl. Meddelelse af 25de Juni givet det Svar, at Kongen i Betragtning af Omstændighederne og i Overensstemmelse med Grundlovens § 81, havde sanktioneret Stortingets Beslutning som Lov. I Stortingets Møde den 7de Juli besluttedes at lade Meddelelsen vedlægge Protokollen, „med Forbeholdenhed for næste Storting at tage samme under Overveielse". Grev Wedel havde foreslaaet blot at vedlægge den Protokollen, uden

[1] *Patrouillen* for 1830, No. 78—81.
[2] *Patrouillen* for 1830, No. 82—84.

at tilføie noget Forbehold. Den Beslutning, der vedtoges, skyldtes et Forslag af Mariboe[1].

Under Behandlingen af Budgettet blev der foretaget et Nedslag i Landskatten fra 340 000 Spd., som af Regjeringen foreslaaet, til 300 000 og i Kjøbstadskatten fra 80 000 til 70 000. Grev Wedel havde Betænkeligheder ved denne Nedsættelse, men stemte dog for den. Ligeledes udtalte han sig om den Maade, hvorpaa Toldintradernes Overskud i Sølv var beregnet til Sedler[2]. I Spørgsmaalet om Norges Bidrag til Konvoikommissariatet talte han mod Mariboe og Hielm, og ved Bevilgningen til Ministerkassen foreslog han Summen (40 000 Spd.) sat til samme Beløb i Sølv — altsaa en Forhøielse. Dette Forslag blev dog ikke vedtaget.

I den sidstnævnte Sag kom ogsaa de principielle Modsætninger for Dagen. Ogsaa her tørnede Mariboe sammen med Grev Wedel. Der faldt hvasse Ord. Grev Wedel henholdt sig til sin Erfaring fra Ungdommen, da han netop levede i diplomatiske Kredse og saa, hvorledes der arbeidedes, og hvad der mentes, og han kom tillige, da Mariboe efter gammel Vane kastede sig over hans Finansstyrelse, ind paa denne. Blandt andet sagde han: „Vistnok har Sverige længe ladet sig nøie med 25 000 Spd.; men jeg kunde bevise, fra den Tid, jeg forestod Departèmentet, at der har været idelig Klage, og at man gav dem Snak for Penge. Vi maa takke Gud til, at man kunde faa dem til at tie saa længe.“ Senere kom han atter ind paa samme Emne: „Dernæst, med sin sædvanlige Tilbøielighed at ville se ind i min Bestyrelse, ytrer Kaptein Mariboe, at man har maattet vente paa Bidraget til Ministerkassen; han har Ret i saa Henseende. Enhver, der har mindre Kundskab end de store Kundskaber, Kaptein Mariboe tror at besidde, ved vel, hvor vanskeligt det var i hin Tid, da 2 Millioner Sølvspecier skulde udredes til Banken, Rigsbanksedlerne indløses, den hèle Stàt organiseres, da at skaffe Penge i rette Tid. Hr. Kapteinen har ogsaa talt om Vekselrytteri; det har været Gjenstand for en Rigsret. Det er altsaa noget sandt og noget usandt i det anførte. — — — For at more mig ser Hr. Kapteinen ogsaa ind til min Svigerfader; han gjorde bedst i at lade ham hvile. Det var en Mand af udmærkede Fortjenester; om han ei behagede Kaptein Mariboe, har det sine Grunde.“

---

[1] *Patrouillen* for 1830, No. 82—84.

[2] *Patrouillen* for 1830, No. 118—119.

Grev Wedel var endvidere paa dette Storting Formand i en speciel Stortingskomité, der behandlede den kgl. Proposition om det nye Matrikuleringsarbeides Anvendelse ved Skatternes Fordeling, — samt i to saadanne, der behandlede de forskjellige Forslag til Bygningslove for Christiania og Bergen. Af disses Arbeide fremgik de to Love om disse Emner af 13de September 1830.

Paa Grund af Kildernes Beskaffenhed har det ved dette som ved de foregaaende Storting sine Vanskeligheder at kunne tegne de enkelte Repræsentanters Virksomhed med helt klare og bestemte Omrids. Det bliver gjerne kun enkelte Partier, som træder frem, medens andre maa træde mere tilbage. Mariboe er forholdsvis let at forstaa; Hielm er allerede vanskeligere i denne Henseende. Grev Wedels Deltagelse i Arbeidet skjuler sig derimod mere i Komitéerne og i hans Virksomhed paa Præsidentstolen.

Et enkelt Træk kommer mere tydelig tilsyne i hans Arbeide under Stortinget i 1830. Han er i mange Tilfælde en Talsmand for Regjeringens Synsmaader, for de kongelige Forslag. Det er, som om han har foresat sig at udfylde det Hul i Grundloven, som holdt Statsraadets Medlemmer udenfor Stortinget, og som om han har fundet det at være sin Pligt, at lade Regjeringens Anskuelser komme tilorde i Stortingets Debatter [1].

I denne Henseende kunde der være meget at udrette. Til samme Tid var det hans Ønske at kunne medvirke til at dæmpe al Strid mellem Statsmagterne. Som han vilde holde Stortinget tilbage fra alle udfordrende Skridt, var det ogsaa hans Bestræbelse at bringe Kongen til at lægge mindre Vægt paa de Ting, der før havde vakt hans Mistanke. Carl Johans Tillid til den fordums Finansminister var nu i stærk Vækst. De gamle Følelser af Mistillid ryddedes helt tilside, og han anerkjendte alt mere de oprigtige Hensigter, der ledede Grev Wedel i hans politiske Gjerning. Forholdene var dog endnu i mange Henseender vanskelige, og Carl Johan tog fremdeles meget Hensyn til den udenlandske Politik. Julirevolutionen i 1830 havde atter sat Sindene i Bevægelse, og det norske Storting kunde da ikke undgaa paa ny at komme under skarp Observation. Norges indre Politik var udsat for megen Mistydning.

---

[1] Den 26de April foreslog Grev Wedel at anholde om, at Dronningen vilde lade sig krone i Christiania. Han var senere Formand i den for Anledningen nedsatte Komité. Kroningen kom dog ikke til at foregaa.

Der var imidlertid i denne Tid idetmindste een af Stormagternes Repræsentanter hos Carl Johan, der dømte aldeles korrekt om denne norske Politik. Lord Bloomfield var synlig interesseret for Norge. Han kjendte Landet og maa have sat sig ind i dets Forhold. Saa kom han til det Resultat, at der ikke truede nogen Fare fra den Kant, — og at intet var mere misvisende end at vente i Norge et Udbrud af et polsk Oprør. Denne Diplomat var en ganske egen Personlighed. Han var en religiøs Natur, med dybe og varme Følelser; han stod Metodismen nær. I Politik liberal, har han dømt uhildet om Norge. Han var imod alle splittende Tendenser, men holdt paa Norges Ret inden Unionen. Det er, som om han havde lært meget af Grev Wedel i Samtalerne med denne.

Lord Bloomfield havde adskillig Indflydelse hos Carl Johan, af hvem han blev meget udmærket. Han kom atter til Christiania i 1832 under Kongens Ophold dersteds og saa da, hvor hjertelig denne blev modtagen, — hvor ugrundet den tidligere Misstemning mod Nordmændene havde været. Carl Johan selv var greben af Modtagelsen, hvad bl. a. fandt Udtryk i den Afsked, han tog med Frederikshalds Borgere. Han omfavnede der Statsraad Rosenkrantz med de Ord: „Da jeg ikke, som jeg ønskede, kan omfavne alle mine kjære Nordmænd, omfavner jeg denne Norges og Frederikshalds hæderlige Veteran for dem alle."

Ved dette Besøg i 1832 viste ogsaa Kongen, at han satte Grev Wedel høit. Ved de offentlige Modtagelser stod han ved Kongens Side, med de høieste Embedsmænd og de fremmede Magters Sendebud. Fra Norge fulgte Grev Wedel efter til Sverige og overvar der sammen med Lord Bloomfield Aabningen af Östgötalinien af Göta Kanal, ligesom ti Aar forud af Vestgötalinien[1]. Men de personlige Forhold var nu meget forandrede.

---

[1] Denne Reise omtales i et af ANDR. FAYES Udkast til Grev Wedels Biografi. Fayes Optegnelser om dennes Samtaler med Kongen vil blive trykte i et Bilag til nærværende Bind.

XXI.

GREV WEDELS LIV I AARENE 1831—1836.

Om Sommeren 1831 var Grev Wedels Helbred mindre tilfredsstillende. Han foretog da en Reise til Aachen, hvor han gjennemgik en Badekur. Grevinden og deres Datter Caroline ledsagede ham. I Aachen modtog han den unge ANDREAS FAYE, som vendte tilbage fra Italien, og denne har i sine Samlinger nedskrevet følgende:

„Badelivet kjedede Greven, skjønt han af samtlige Badegjæster blev behandlet med særdeles Opmærksomhed, men skaffede Forfatteren af disse Linier nogle af hans Livs minderigeste Dage, da han i Aachen af den elskelige Familie blev modtagen ei [blot] som Landsmand, men som en kjær Frænde, da han der uventet traf den grevelige Familie. Det elskte Fødeland var stadig Gjenstand for vor Samtale, og med den Aabenhed, der var et fremragende Træk i hans Karakter, omtalte han Begivenheder og Personer. Meget af hvad her er meddelt, grunder sig paa Grevens mundtlige Beretning i disse uforglemmelige Dage.“ I en anden Sammenhæng har Faye skrevet: „Wedel ytrede i 1831 i Aachen til Forfatteren af disse Blade: Jeg foreslog Treschow til Chef for Undervisningsvæsenet, skjønt jeg siden angrede det, da jeg for Øieblikket ingen bedre havde, og da det er bedre at have en, som intet gjør, end en, som af Ensidighed oftest vilde gjort galt.“ Denne anden var Professor Sverdrup[1].

Efter Hjemkomsten til Fædrelandet fulgte der en mere rolig Tid. Det stemte neppe med Grev Wedels personlige Ønsker, at han nu i flere Aar skulde staa helt udenfor Fædrelandets politiske Liv. Alligevel blev han gjennem Vælgernes Ustadighed nødsadet dertil. Med Stortinget i 1830 var nemlig ogsaa hans parlamentariske Virksomhed

---

[1] Fayes Optegnelser om sine Samtaler med Grev Wedel vil blive trykte som Bilag til nærværende Bind.

afsluttet. Da der næste Gang holdtes Valg, blev han svigtet af sine Vælgere. Han faldt for en ihærdig Agitation, der fremstillede ham som den farlige Amalgamist.

Valgbevægelsen i 1832 var noget nyt.

Den bares frem af meget forskjellige Retninger i Folket. Der laa under den en instinktmæssig Frygt for at miste blot den ringeste Del af den konstitutionelle Frihed, — der var en Trang til at lade Bondestanden tage en større personlig Del i Udøvelsen af de politiske Rettigheder, — et Ønske om at gjennemføre den strengeste Sparsommelighed i Statens Husholdning. Nye Principer kjæmpede for at komme frem, baarne af nye Mænd, som siden vandt et bekjendt Navn. Der var oppe en stærkere politisk Bevægelse end nogensinde før, — et Liv, som varslede meget godt, men som ogsaa havde sine Skyggesider. Meget Grums rørtes op, og de, som deltog i Valgbevægelsen, var ikke altid de heldigste Talsmænd for de nye Tiders, i sig selv berettigede Tendenser og Krav.

Der var kommet op nye Kræfter og nye Blade, som virkede med, og Bevægelsen fik en kraftig Hjælp i de rundt om i Landet virkende Foreninger, der samlede Bønderne til politiske Overlægninger. Gaardbruger JON NERGAARD drog omkring som Emissær, og den unge Digter HENRIK WERGELAND vandrede paa sin Fod igjennem store Dele af Landet, stadig i Virksomhed for de Ideer, der var blevne Dagens oppositionelle Løsen. Valgenes Bølger gik høit.

Som de modsatte politiske Poler stod for den almindelige Bevidsthed Grev WEDEL og J. A. HIELM. Medens Hielm var den nye Tids Mand, pegtes der paa hans Modsætning i Grev Wedels Person, med Anvisninger om at sætte ham udenfor. I en Karakteristik, som det nygrundede Oppositionsblad, *Statsborgeren*, i Juli 1832 gav af Stortingets Medlemmer fra 1830, hed det:

„Grev WEDEL JARLSBERG

er allerede saa bekjendt af den Andel, han har havt i de offentlige Anliggender, lige siden Norges Adskillelse fra Danmark, at hans Principer næsten kan ansees at være offentliggjorte. De, som saa ofte har valgt ham til Stortinget, maa ogsaa antages for at kjende og at have adopteret dem. Grev Wedel er afgjort Tilhænger af Regjeringen og ivrig Forsvarer af de kongelige Prærogativer, hvilket endog kan bevises deraf, at han var den eneste, som talte og stemte for, at Kongen skulde have absolut Veto af Naturalisations-Andragender.

At han er Adelsmand, den eneste Opmærksomhed fortjenende, som er tilbage her i Riget, gjør naturligvis, at han har andre Anskuelser end Borgerne, og at han viser en Fasthed, der kan afgive nogen Ære for Norges døende Adel.

Med Rette undres man derfor over, at han gjentagne Gange er gjort til Repræsentant. Som et Exempel paa hans Anskuelsers og Interesses Forskjellighed fra Borgerens i Almindelighed, tillader Indsenderen sig at anføre, at Hr. Greven paa dette, eller et af de foregaaende Storting, i sin Debat mod Skattens Nedsættelse, brugte som Argument omtrent følgende Ræsonnement: jo mindre Skat Bønderne har, jo mere dovne er de; saaledes ligger de og strækker sig paa Bænkene de lange Vinteraftener, uden at bestille noget.

Iaar [ɔ: 1830] var han i en bestandig Kamp med den arbeidende Klasses ivrigste Protektor, Kaptein Mariboe; Debatterne antog desaarsag ikke sjelden en fiendtlig Karakter, da Mariboe, ved sine hyppige og ofte smagløse Angreb, gav hin grundet Anledning til at tage Repressalier. Man skulde saa meget mere tro, at Indbyggerne i Jarlsberg og Larvik med Flid har valgt den kongeligsindede Wedel, som det hele Triumvirat af dette Amt var omtrent af samme Skuffe.“

Hvad der kom op i 1832 ved den nye Opposition, var forberedt gjennem længere Tid. Men det kom overraskende over dem, som hidtil havde troet at sidde inde med de konstitutionelle Rettigheder og at være disses Vogtere for alle Tider. Oppositionen brød sig Vei med Vælde, og den vandt en Seier, der maaske var større, end dens Ledere og arbeidende Kræfter forud havde vovet at haabe paa. Men derved blev Grev Wedel kastet ud af den Virksomhed, for hvilken han eiede saa sjeldne Betingelser, og for hvilken han selv nærede en saa varm Interesse.

Embedsmands-Oppositionen laa under for Bøndernes Opposition. Men samtidig rammedes den Mand, der havde udtalt det vingede Ord, at Nationen ikke maatte staa tilbage for sin Konstitution, — han, som havde villet opdrage Bønderne til efterhaanden at vinde den Ret, der nu med een Gang blev dem given. Landets største Godseier og Brugseier blev sat udenfor.

For sit eget Vedkommende tog han dette med Ro. Han var selv klar over, hvad Grunden var, og sagde, at det var til Løn for hans aabne Tale i 1830. Herom har vi hans egne Udtalelser i en Optegnelse fra Andreas Fayes Haand[1]:

[1] Mellem FAYES Samlinger i Rigsarkivet.

„Grev Wedel var hændelsesvis hos sin Ven, Jacob Aall paa Nes, medens Valget stod paa for Nedenes til Tinget 1833. En af Valgmændene, Sognepræst Schøtt, kom just til Nes lige fra Valget, og Spørgsmaalet lød straks: Hvo er valgt? Da Greven hørte 3 *nomina incognita*, udbrød han til den forbausede Valgmand: I vælger da saa, at I skulde skamme Eder. At man ei vælger en Mand som mig finder jeg naturligt. Jeg har den Vane at sige Folk Sandheder, som man ei liker at høre. Men at I ei vælger en Mand som Jacob Aall, der er saa dygtig og derhos saa mild, at han nødig siger nogen et uvenligt Ord, — nei, det er Valgmændene til Spot og Skam; det er alt for galt!"

Saa holdtes det vigtige Storting i 1833, uden at Grev Wedel kunde deltage i dets Forhandlinger. Ved Valgene i 1835 raadede de samme Stemninger, og han blev heller ikke da valgt. For mange var det ufatteligt, at Grevskabernes Amt kunde have i sin Midte en saa overlegen Kraft og lade den ubrugt. De saa en væsentlig Bevæggrund i den lave Misundelse, der ikke taalte at se en saadan Mand rage op over sine Omgivelser, og der var nu sikkerlig ogsaa en saadan Følelse med. Et naivt Udtryk for disse Stemninger findes i nogle af Andr. Faye nedskrevne Linier:

„Imidlertid havde Demokratiets onde Genius udspredt Misundelsens og Mistænkelighedens fordærvelige Sæd rundt om i Landet, og det fandt i den berygtede Soelvold et brugbart Redskab, der gjorde, hvad han formaaede for at gjøre Embedsstanden, ja, enhver fremragende Personlighed udenfor Bondestanden forhadt og mistænkt. Især havde den sin Opmærksomhed henvendt paa at danne et demokratisk Bondestorting, og paa dette havde man ei Plads for fremragende Mænd, selv om de ei hørte til den af Pressen forfulgte og for Had lagte Embedsstand. Grev Wedel maatte vige Pladsen for en Bonde, som hedte Hafsnød eller Hafsrød, og Jacob Aall for en Forvalter Holm[1]".

Sommeren 1833 bragte ogsaa paa andre Omraader end det rent politiske, meget Liv i Christiania. Kronprins Oscar kom dertil og foretog i August en Reise til Bergen, først rundt Kysten med Dampskibet *Prins Carl* og siden tilbage over Valdres. Paa denne Reise ledsagedes Kronprinsen, efter Kongens Indbydelse, af Grev Wedel og Stats-

[1] I Forbindelse hermed fortæller ogsaa Faye om en Ytring, han havde af Grev Wedels egen Mund: „Oppositionen skal ei gaa ud fra det Princip, at alt, hvad der kommer fra Regjeringen, er forkasteligt. Den skal kun danne en skarp Kontrol med Regjeringen." Den systematiske, professionelle Opposition, der lænkebandt den enkelte Stortingsmands personlige Overbevisning, kunde aldrig tiltale ham. — Smlgn. ovenfor, Bind III, S. 420.

minister Løvenskiold[1]. Først besøgtes Jarlsberg, hvor der gaves en Fest, og videre gik det til Kystens Byer. Andr. Faye, som da var Sognepræst til Holt og var tilstede ved Modtagelsen i det nærliggende Arendal, fortæller om Grev Wedel, at han „var Vidne til den særdeles Opmærksomhed, som Prinsen viste ham, og hørte ham kalde ham sin *Ven*“.

Udenfor Jæderen reiste der sig en voldsom Storm, der gav Grev Wedel megen Anledning til at more sig over de Scener, som der blev at se, mellem de til sligt Veir uvante Hofmænd. Han søgte efter Kammerjunker Chr. Holst, der var med som Sekretær, og fandt ham tilsidst sammenkrøben forud, i en lidet heroisk Skikkelse.

I den samme Sommer, 1833, var der — ligesom i 1824 — mange notable Besøg i Christiania. Bl. a. kom Grev Wedels Ungdomsven fra Danmark, Adam OEHLENSCHLÄGER, da for første Gang paa Besøg til Norge, hvor han i Christiania modtoges med stor Udmærkelse. Da „Skaldenes Adam“ kom til Christiania, var det umiddelbart før Kronprinsens og Grev Wedels Afreise, og det ser endog ud, som om denne ikke personlig mødtes med sin gamle Bekjendt. Endnu mindre kunde under disse Forhold Oehlenschläger være hans Gjæst paa Landet.

„Digterkongen“ taler hverken i sine Erindringer eller i sin Digtcyklus *Norgesreisen* om noget Besøg paa Bogstad eller Jarlsberg, hvad han ikke vilde have undladt, om han der var bleven hædret med en Fest. Derimod passerede han paa en Udflugt til Ringerike, Bærums Jernværk og har deraf taget Idéen til et Digt:

Hvor smiler det deiligt bag Fjeldet!
Af Træer og Udsigter er nok;
Og Elven nedskyller med Vældet
Fra Stenens romantiske Blok;
Og Boligen simpel men ædel,
Er yndig, og rummelig stor.
Her Herman, den kraftige Wedel,
Omfavnet af Biergene boer.

Men han er paa Reisen, ei hiemme.
Jeg kiendte ham i Kiøbenhavn;
Han lytted til Digterens Stemme
Alt tidlig, og var ham til Gavn.
Hvi kan jeg ham Haanden ei trykke,
Bekiendtskabet atter fornye,
Og glæde mig over hans Lykke?
Men han er med Fyrsten i By.
— — — — — — — — —

[1] Rapport fra Kronprins Oscar til Kongen, Christiania 31te Juli 1833: „*Dimanche je fis une visite chez le comte de Wedel à Bogstad, où je dinai.*“ 3die September 1833: „*Le 31 je visitai, accompagné du comte de Wedel, l'université avec ses appartements, la bibliothèque, le musée, le jardin des plantes et le nouveau observatoire, où un dejeuner dinatoire était arrangé.*“ (Hs. Maj. Kongens Familiearkiv).

Som Ordene staar, kan de neppe opfattes anderledes end som en Udtalelse om, at Digteren ved dette sit første Besøg i Norge ikke traf sammen med „Herman, den kraftige Wedel“. Under Opholdet i Norge modtog Oehlenschläger saa megen Hyldest, at han neppe synderlig savnede det Tillæg i denne, der kunde have ventet ham ved et Besøg paa Bogstad eller Jarlsberg. Han oversaa ogsaa den Smule Malurt, der blandedes i det Velkomstbæger, som var ham rakt fra hans norske Ungdomsvenner.

Den literære Strid var netop udbrudt i Norge. Der var Kampstemning, og det store Schisma forestod, det, som havde sine to Førere i HENRIK WERGELAND og J. S. WELHAVEN. Grev Wedel stod ikke umiddelbart oppe i denne Strid. Men den berørte ham dog, med hans levende Interesse for alt, hvad der bevægede sig i Aandens Verden. Det blev her ikke den Wergelandske Side, som trak ham til, uagtet Føreren var en Søn af hans Ven og Meningsfælle fra Eidsvold, Nicolai Wergeland. Den unge Wergeland tiltalte ham ikke. Paa den ene Side var der Henrik Wergelands uregelmæssige Liv, og paa den anden den stadige Tilsynebæren af en Fædrelandskjærlighed, som syntes ham at lægge stærkest Vægt paa de ydre Sider. Grev Wedel kunde bringe sit Land de største Ofre, sætte alt ind for dettes Bedste; men en umoden, støiende Patriotisme som den, der nu vilde gribe Ordet og blive en toneangivende Magt i Norges politiske og literære Aandsliv, bød ham til alle Tider imod.

I sine Breve har han talt om denne Art Patriotisme og nævnt, hvor usmagelig den var ham. En Ytring af ham er ogsaa i denne Henseende meget betegnende: „Kalder nogen mig en Patriot, da giver jeg ham en under Øret.“ For dem, som lagde an paa at smykke sig med Patriotnavnet og hævde sin Adkomst til dette ved høirøstet Chauvinisme, var han uden Sympati, og af dem blev der efterhaanden mange. Det kan være, at Grev Wedel nu som tidligere for sit eget Vedkommende kan have lidt under det Tryk, der fra den ultrapatriotiske Leir lagdes paa dem, hvis Kjærlighed til Fædrelandet havde andre Nuanser, og som derfor let lystes i Ban. Ialfald har han ved flere Leiligheder stærkt markeret, hvorledes ogsaa han satte sit Land høiest. Det blev bemærket i Samtiden og er omtalt i Pressen med en vis Ironi. Han stod dog ikke her alene, og det var Herman Foss, som nærmest foranledigede denne Omtale. „Kaptein Foss“ — skrev *Statsborgeren* 8de Juli 1832 — „talte særdeles vidløftig og patetisk om den Kjærlighed, man til sit Fædreneland bør nære; selv kan han i denne

skjønne Egenskab næsten sammenlignes med Grev Wedel, Byfoged Olsen og Amtmand Blom.“

National Norskhed holdt nu paa at blive det almene Løsen. Saadanne Krav var i sig selv ingenlunde nye. I de nærmeste Aar efter 1814 havde der ogsaa været igang en Bevægelse, der havde sine Berøringspunkter med de Ideer, som nu hørtes, — kun, at det den Gang var Grev Wedels nærmeste Venner, som tog op et Fornorskningens Arbeide. Joh. Storm Munch, paa den Tid Sognepræst i Sande, senere Biskop i Christianssand, havde anvendt særlig norske Ord og var af ivrige Venner af Danmark mødt med Beskyldninger for at ville forsvenske Sproget. Som det gik ham, gik det andre.

Nicolai Wergeland skrev i 1816 sit af Had til det gamle Broderland gjennemsyrede Skrift om „Danmarks politiske Forbrydelser mod Norge“. Han mente at have Grev Wedels Bifald dertil, hvad dog kan være tvivlsomt nok[1]. Men det var i alle Tilfælde fra en Ven af Grev Wedel, at dette voldsomme Invektiv kom frem. Til hans Omgangskreds hørte ogsaa J. Chr. Berg, der anvendte meget af sin grundmurede historiske Lærdom for et ensidigt Opgjør af Norges Mellemværende med Danmark fra Foreningstiden. At den Mand, som var Midtpunktet mellem disse og andre Venner, ikke i nogen Grad skulde have delt de samme Meninger, vil ikke kunne regnes som sandsynligt. Dertil havde han nu engang for bestemt taget sit Standpunkt.

Alligevel maa hans Blik paa det særlig norske og det alment nordiske i ikke uvæsentlige Dele have været forskjelligt fra disse Venners Opfatning, og han har maaske nærmest delt Anskuelser med Jacob Aall. Trods alt, som var kommet imellem, havde han dog altid opretholdt Forbindelsen med gamle Venner i Danmark. I anden Halvdel af Tyveaarene (antagelig 1826) havde hans to ældste Sønner, der nu var Søkadetter, med Korvetten *Alsen* været paa Togt i Østersøen, lige til St. Petersburg, og de havde derunder besøgt Grev Schimmelmann — nu dansk Udenrigsminister — paa Sølyst. I de samme Bøgeskove, hvor deres Fader havde levet lykkelige Ungdomsdage, modtoges de efter henimod tredive Aars Forløb med uformindsket Hjertelighed af hans faderlige Ven og henlevede nogle herlige Dage, der til deres høie Alderdom stod blandt deres skjønneste Minder.

Grev Wedel havde modtaget de for Livet bestemmende æstetiske og literære Indtryk i den Kreds, der færdedes omkring Grev og Grev-

[1] Smlgn. *Norges Historie efter 1814,* I, Fortalen VI, og S. 128 flg.

inde Schimmelmann, paa Sølyst og i det store Palæ ved Bredgade i Kjøbenhavn. Saa kunde han ikke føle sig tiltalt af den vildt fremstormende Wergelandske Retning, med alt det Slagg, fra hvilket dennes ungdommelige Fører endnu ikke havde renset sig. Det Sprog, som den norske Natur paa Skovheierne og i Skjærgaarden talte til ham, formede sig for ham, som hos Welhaven.

Denne Digter modtog i sine økonomiske Trængsler Støtte fra Grev Wedel, der for en Del betroede ham sin yngste Søn, Hermans Undervisning[1]. Desværre kan der ikke nu tilveiebringes mere fuldstændige Oplysninger om det Forhold, hvori den unge Digter stod til den ældre Statsmand. Kun enkelte Optegnelser vidner om, at Welhaven hyppig i Familiekredsen paa Bogstad havde hørt Grev Wedel tale om sine Oplevelser, navnlig under Vinterreisen til Danmark i 1811, og at han atter senere har refereret disse Samtaler til andre. Welhaven gjengjældte den Venlighed, hvormed han var mødt, med taknemmelig Hengivenhed. Vi skylder ham en Tegning af Grev Wedel, som denne var i Trediveaarene[2]:

„Grev Wedels hele Personlighed var usædvanlig præget og syntes at forene de mærkeligste Modsætninger: aaben Djervhed og stille Forbehold, tiltalende Mildhed og kold Undvigen. I hans Optræden har mange endog fundet en vis Forlegenhed, som var dem paafaldende hos den høibaarne Stormand, der saa betydningsfuldt virkede gjennem alle Samfundets Kredse. Men dette sælsomme Træk, der hurtig bortveg, hvor hans Interesse vaktes i Ord eller Gjerning, kan vistnok forklares ikke blot af tidlige Livsomstændigheder, men ogsaa af hans Karakterudviklings Forhold til en oprindelig Gemyttets Varme, der saa let kunde bevæge ham til stærke, uforbeholdne Hengivenheds-Følelser, som han igjen forsøgte at bevogte og dæmpe, da han i alt vilde være mandig afhærdet. I Grevens sidste Aar viste ogsaa hans ydre Skikkelse et Misforhold, som maaske hos fremmede kunde virke paa Opfatningen af hans indre Væsen. Det tiltagende Onde i Fødderne, hvoraf han saa længe havde lidt, gjorde hans Gang og Holdning usikker, medens hans stærkt udformede Overkrop endnu betegnede den gjæve Idrætsmand, der lige uforfærdet paa Land og Sø havde anspændt sine yderste Kræfter i Fædrelandets Tjeneste.“

[1] Dr. Arne Løchen, *J. S. Welhaven, Liv og Skrifter,* S. 149. Smstds. S. 317 om det usandfærdige Rygte, at Welhaven skulde oppebære „en grevelig Pension“, — et Rygte, der maa have været udspredt med Flid, og som synes at have vundet adskillig Udbredelse.

[2] Welhaven, *Samlede Skrifter,* VI, S. 220 flg.

Disse faa Linier gav Digterens personlige Indtryk af den Mands Ydre, hvem han ærede høit, og fra hvem han neppe nogensinde gik bort, uden at have lært noget godt og nyt. Welhaven var ikke alene om at suge aandig Næring fra denne rige Kilde. Der var i disse Dage saa meget nyt, der kom frem, og der var fremfor alt en Flok af unge Mænd ved Universitetet, der varslede om en følgende aandig Blomstringstid. Den unge Fysiker L. CHR. LANGBERG var en Tid Grev Wedels Privatsekretær. Langberg var atter en Ven af P. A. MUNCH, der selv var en Brodersøn af Biskop J. St. Munch. Videre var der, for kun at nævne de to mest fremtrædende Spidser, A. M. SCHWEIGAARD, hvem Grev Wedel efter eget Udsagn[1] kjendte af „personlig Omgang", og FR. STANG. Disse og andre dannede en intelligent og interesseret Vennekreds. Fremfor de øvrige havde Grev Wedel inden denne fæstet sig ved Stang, af hvem han ventede sig meget. Stangs ydre Personlighed, med det fint formede Ansigt, gjorde vel ogsaa sit til, at han blev den, som tiltalte Grev Wedel mest af disse løfterige unge Venner, hvad denne aabent lagde for Dagen. Grevinden kunde saaledes sige til sin Mand: „Du er, som om Du var forlovet med Stang. Naar han er tilstede, da glemmer Du alle os andre."

Saa kan det vel siges, at Grev Wedel havde tiltænkt ham en større fremtidig Virksomhed, — at han gjerne vilde opdrage ham til en af sin egen Gjernings Arvtagere for kommende Dage. Idet han omgav sig med en udvalgt Kreds af Tidens mest lovende Ungdom, forberedte han Fremtiden. Som Universitetets Prokansler havde han let og naturlig Adgang til at blive kjendt med Blomsten af de unge Academici, og han benyttede denne. Ingen anden norsk Statsmand har fulgt ham paa denne Vei. Men det var netop gjennem saadan aandig befrugtende Omgang og saadan inspirerende Paavirkning, han vandt en Indflydelse, der naaede langt ud over Grænsen for hans eget Liv. Han gjorde, hvad han formaaede, for at opdrage de første af den Ungdom, der skulde bære Norge videre frem, og de havde den store Fordel at kunne have for sine Øine en ædel Statsmandsskikkelse, der i de vanskeligste Forhold havde værnet om det Land, i hvis Tjeneste de gjorde sin første Gjerning under hans personlige Veiledning. Der manglede dem ikke et stort Forbillede for deres senere Virke.

Men denne Kreds tog sit bestemte Standpunkt i Trediveaarenes politiske og literære Strid, og dette Standpunkt var ogsaa Grev Wedels.

---

[1] EBBE HERTZBERG, *Anton Martin Schweigaards Barndom og Ungdom*, Pag. LXXV flg.

Da der fra 1ste Februar 1836 udgaves et nyt politisk Dagblad i liberal-konservativ Aand, som Organ for deres Synsmaader, traadte Grev Wedel til som den, der foreløbig økonomisk blev den væsentlige Støtte for *Den Constitutionelle.* Han forstod Betydningen af at paavirke Samtiden og dermed ogsaa Fremtiden gjennem Pressen[1].

Som Stang og Schweigaaard var Fremtidens første Arbeidere paa det politiske og statsretslige Felt, som Welhaven var dens Digter, — saa var P. A. Munch den, der var udseet til at kaste Videnskabens Lys over Fædrelandets Fortid. Ogsaa Munch mødte hos Grev Wedel de varmeste Sympatier. I Ungdommens Dage i Kjøbenhavn havde den Kreds, hvori denne da levede, sværmet for Oldtiden. Oehlenschläger mente jo at have tegnet hans Karakter i Ridderen Harald, en af Personerne i *Hugo von Rheinberg.* Dette er nu vanskeligt at forstaa. Men i eet Punkt kan Karakteristiken helt slaa til. Harald er en Sværmer for en endnu fjernere Old og henrykkes over at finde et Haandskrift af Heimskringla. Han kommer i Aaret 1229 (!) over denne Skat i et Kloster ved Rhinen og forbyber sig i dens Læsning[2].

Det klinger naturligt, at Grev Wedel satte megen Pris paa Sagaerne. Jacob Aalls og J. St. Munchs Ven maatte dele deres Interesser. Om han ikke selv har dyrket disse, saa har han dog forstaaet dem og næret Sympati for alle, som arbeidede med Sagaliteraturens Skatte. Hans Omgangskreds — og med den han selv — var ogsaa paa dette Punkt med om at løfte Arven fra de gamle Dage og vise Norges Folk, hvad det der eiede. Af de gamle prøvede Venner tog netop i disse Aar J. CHR. BERG paa sig Udgivelsen af det store Kildeværk, *Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie.* Mellem de Mænd, der dannede det „Samfund", som overtog dette Foretagende, møder os atter Grev Wedels Navn.

Saa var der Kunsten. Ogsaa denne fandt Støtte hos Grev Wedel. Som Finansdepartementets Chef havde han taget sig af Norges første Billedhugger, Bondegutten HANS MICHELSEN, og hjulpet ham til et

[1] L. DAAE, i *Skilling-Magazin* for 1868, No. 40. Smlgn. *Morgenbladet* for 1836, No. 334. Understøttelsen ophørte fra Høsten 1836.

[2] Grev Wedels anden Søn, født 1811, fik Navnet Harald. Samme Navn fik en Søn af den i Christianssand bosatte irske Flygtning, Robert Major, født 29de December 1809, den endnu levende fhv. Sorenskriver Harald Major; R. Majors 1814 fødte Søn kaldtes Herman Wedel. Ogsaa andre Børn fik i de samme Aar Navnet Harald. Maaske har der været nogen Forbindelse mellem alt dette.

GREVINDE KAREN WEDEL JARLSBERG.
(Efter Maleri af Johan Gørbitz.)

Statsstipendium. Senere gav han ham Bestillinger. Den svenske Maler SÖDERMARK fandt en gjæstfri Modtagelse og økonomisk Støtte paa Bogstad. Grev Wedel skjænkede Sæm Kirke ved Jarlsberg en smuk Altertavle af den danske Maler ECKERSBERG og skal i 1821 have betalt dette Kunstværk med 400 Dukater[1]. Den norske Maler JOH. CHR. DAHL viste han altid stor Interesse. Han lod ham bl. a. male et Kjæmpebillede af Udsigten paa Staleimsberget over Næreimsdalen, der længe hang paa Bogstad, og som nu er paa Atlungstad. Dahl henledede hans Opmærksomhed paa Vangs Stavkirke i Valdres, og Grev Wedel var straks villig til at redde denne for Fædrelandet ved at kjøbe Kirken og flytte den til Bogstad eller Jarlsberg[2]. Hans Død hindrede ham imidlertid fra at udføre denne Hensigt, og Kirken vandrede til Schlesien. Ogsaa Maleren JOHAN GØRBITZ støttedes af Grev og Grevinde Wedel ved Bestillinger.

I denne Periode kunde Grev Wedel ogsaa i en anden Udstrækning end tidligere ofre sig for Livet inden og sammen med sin Familie. Hans to ældste Sønner var nu (fra 31te December 1831) Søofficerer[3], og de fik sin første selvstændige Stilling i Marinen som Chefer for to smaa Fartøier, der laa paa Kystvagt mod Koleraen, da den nærmede sig mod Norges Grænser. De havde det ondt ombord i disse daarlige Smaaskuder, hvor der for dem kun var altfor rigelig Anledning til at samle Gigt og dermed beslægtede Sygdomme. Senere foretog de længere Reiser, bl. a. til London, hvor de af tidligere Venner og Bekjendte fra Bogstad traf adskillige. Navnlig var de meget sammen med Viscount Castlereagh og G. W. Norman.

Om Høsten 1832 modtog Grev Wedel Kongen og Dronningen paa Bærum, da de gjorde en Udflugt til Ringerike, — den samme, fra hvilken antagelig Navnene paa de to Udsigter ved Krokkleven stammer.

---

[1] Saa berettes i en Reisedagbog, som den 16aarige Westye Egeberg holdt i 1821, og som nu tilhører Grosserer Einar EGEBERG i Christiania.

[2] ANDREAS AUBERT, *Professor Dahl*, S. 325; smlgn. S. 357.

[3] De gik ud af Kadetakademiet som de to første blandt de udexaminerede. *Departementstidende* for 1832, S. 40. — Efter Stortinget 1830 kom Grevinde Fritze Moltke (smlgn. ovenfor, Bind III, S. 359) fra Preussen med sin Mand og sine Børn paa Besøg til sin Halvbroder paa Bogstad. Hun havde da neppe været i Norge siden 1809 og var antagelig helt tysk. Hun har sandsynligvis ikke kunnet tale sin Faders og sine Brødres Sprog. Besøget blev heller ikke langt, kun nogle Uger i September, og det blev antagelig det sidste, hun aflagde i Norge. — I Juli 1838 kom en af de i Danmark bosatte Søstre i Besøg til Christiania og blev der henimod 2½ Maaned. *Morgenbladet* for 1838, No. 197 og 269.

For øvrigt var Livet paa Bogstad og Bærum nogenlunde det samme, som det før havde været. Det gik i de samme Former som før. Enkelte nye Ansigter kunde komme til, medens andre forsvandt. Guvernør Anker døde saaledes i 1832. Familiens yngre Medlemmer voksede op, og der kom flere Brodersønner og unge Mænd af Familiens andre Grene til. Grev Wedels egen Tid var optagen med Bestyrelsen af de store Eiendomme og med Reiser. Han gav sig sjelden Ro, og han vilde altid paa Stedet selv undersøge Forholdene for saa at gribe ind, hvor dette behøvedes.

Dertil kom forskjellige kgl. Kommissioner, for hvilke der lagdes Beslag paa hans Arbeidskraft. Han fulgte nu som tidligere ethvert Kald, der lød til ham om at stille denne til Tjeneste for Fædrelandet. Disse Kommissioner kunde tildels foranledige Reiser og længere Fravær fra Hjemmet. Men han fandt sig vel ved dette stadige Arbeide. Det var, som om han ikke kunde undvære det.

En saadan Kommission, i hvilken han var den selvskrevne Formand, var den, som blev nedsat for at afgive Forslag om Kongsberg Sølvværks fremtidige Drift. Her var han i en overordentlig Grad interesseret, og her var han som den store Værkseier og efter sin tidligere Befatning med de kongsbergske Anliggender helt hjemme. Han havde, saasnart han var bleven Chef for Finansdepartementet, under hvis Bestyrelse Kongsberg henlaa, taget sig af det da omtrent stansede Sølvværk, og det blev, som det med Rette er sagt, ham, hvis Stav, efter kyndige Bergmænds Raad, aabnede Sølvværkets tilstoppede Kilde[1]. Han fik snart gjenoptaget en indskrænket Drift, der gav noget Udbytte. Men til samme Tid mærkedes ogsaa, at Driften var risikabel, — at Kongsberg ikke lod sig beregne. Saa opkom Tanken om at sælge Sølvværket. Stortinget i 1827 gav dertil sin Bemyndigelse. Men intet antageligt Bud blev opnaaet. Stortinget i 1830 gav fornyet Bemyndigelse, uagtet der fra dette Aars Begyndelse havde vist sig meget lovende Udsigter. Som mindste Sum, hvorfor det hele Værk skulde sælges, fastsattes 75 000 Spd. Beløbet var sat meget lavt, — saa lavt, at det synes besynderligt, naar det ikke paa Stedet lokkede talrige kjøbelystne til.

Ved denne Anledning var Grev Wedel og Mariboe begge for Salget. Grev Wedel paaberaabte sig Erfaringen fra den Tid, da han var Stats-

---

[1] JAC. AALL, *Erindringer* (2. Udg.), S. 365, Note 2.

raad, hvorledes han da havde havt Anledning til at se, hvor lunefuld denne Drift var. Han sammenlignede den med et Lotteri og mente, det var bedst, om dette kunde overlades til en kapitalstærk Udlænding. I lignende Aand talte ogsaa Mariboe [1].

Efter Stortingets gjentagne Beslutning syntes det, som om Kongsbergs Dage i Egenskab af Statseiendom skulde været talte. Denne Gang var der dem, som vilde kjøbe. Statsraad Collett blev her den, som reddede Sølvværket for den norske Stat og dermed indbragte denne store Værdier. Ogsaa han har derved gaaet efter kyndige Bergmænds Raad, — Direktør P. Steenstrup var hans Svoger. Saa bevarede han Kongsberg, lige i Begyndelsen af en glimrende Periode. Statskassen vandt derpaa en ganske klækkelig Indtægt.

Paa Stortinget i 1833 kom atter Spørgsmaalet om Kongsberg paa Bane. Regjeringen foreslog at beholde Sølvværket og vedblivende at drive dette for Statens Regning. Den kunde oplyse, at Sølvværket havde betalt Statskassen tilbage de Tilskud, som det havde faaet siden 1816, at det ved Udgangen af 1832 havde en Beholdning fint Sølv til Værdi af næsten 150 000 Spd., samt at Overskuddet af tre Aars Drift 1830, 1831 og 1832 tilsammen havde udgjort omtrent 165 000 Spd. Stortinget besluttede da at lade Driften vedblive. Tillige anmodede det Regjeringen om at nedsætte en kgl. Kommission til at afgive Betænkning om, hvorledes Værkets Forhold i kommende Tid mest hensigtsmæssig kunde ordnes. I Henhold til denne Anmodning blev der ved kgl. Resolution af 16de Oktober 1833 nedsat en Kommission, bestaaende af Grev Wedel som Formand og for øvrigt af følgende Medlemmer: G. P. Blom, nu Amtmand i Buskerud, Jacob Aall, Professor B. M. Keilhau og Bergkandidat, senere Sølvværksdirektør A. Lammers.

Kommissionen tog sit Arbeide meget grundig. Det var en Samling af interesserede Mænd, med alsidig Indsigt i de videnskabelige, tekniske og finansielle Spørgsmaal, som her bød sig frem til Behandling, — de mest sagkyndige, som overhovedet kunde bringes sammen. De arbeidede under sin Formands Ledelse med Energi og Raskhed, samlede et stort Materiale til Udredning af hidhørende Emner og foretog Reiser til Bergstaden. Om et af disse Besøg paa Kongsberg fortælles der i et Brev fra Grev Wedel til Jacob Aall [2]:

---

[1] *Patrouillen* for 1830, No. 92—95.
[2] Original i Andr. Fayes Samlinger i Rigsarkivet.

Bogstad den 29de Jan^{r} 1835.

„Høistærede Ven!

Jeg er ret undseelig over, at jeg først nu takker Dem for Deres venskabelige og interessante Brev af 21de Novr i det jeg tillige erkjender Modtagelsen af Deres Linier under 24de d. M. Aarsagen til det lange Ophold er:

1mo. At Wankel, som skal reise til Egelands V^{k}, og tillige vil have den Ære at fremstille sig for Dem, har, formedelst indtrufne Forretninger, fra Uge til anden udsat sin Reise; og at jeg vilde skrive med ham, der skal bringe ham Underretning om den nye Smednings Methodes Anvendelse paa Moss. — (Jeg gratulerer til en god Begyndelse dermed. — Det synes at gaae bedre dermed hos Dem end paa Moss! — Dog herom skulle vi tale, naar vi sees, som jeg haaber bliver snart.)

2do. At jeg fra Dag til anden har ventet paa stadigt Vinterføre (men desværre hidtil forgjæves!) for at proponere et Kongsbergs Møde. —

Nu giver jeg mig den Ære at foreslaae et Møde paa Kongsberg til Mandagen den 16de Feb^{r} Kl. 9 Morgen. Jeg haaber, at De over Heiene vil finde taaleligt Føre. Fra Laurvig til Drammen kan man nu ikkuns paa faa Steder bruge Slæde. At Deres Søn vil være os hjerteligen velkommen, behøver jeg ikke at sige Dem.

Min Kone var for 3 Uger siden alvorligen syg, men er nu, Gud skee Lov, igjen ude og taalelig rask. —

Ellers alt vel her. —

Jeg har i Dag Hastværk. — Derfor slutter jeg med de venskabeligste Hilsninger fra os alle men især fra

Deres oprigtigen hengivne

H. Wedel Jarlsberg.

P. S. Jeg skriver i Dag til alle vore øvrige Kolleger.

H. W. J.

NB. Med Hensyn til Lammers — som er paa Røraas kunde jeg ikke bestemme Mødet tidligere end 16de Feb^{r}."

I September 1835 havde Kommissionen — ialfald nogle af dens Medlemmer — et Møde paa Kongsberg, hvorom bl. a. berettes i følgende Brev fra Grev Wedel til Jacob Aall[1]:

---

[1] Original blandt ANDR. FAYES Samlinger i Rigsarkivet.

Bogstad den 16de Septr 1835.

„Høistærede Ven!

Med sand Bekymring savnede Blom, Lammers og jeg Dem paa Kongsberg, hvor vi opholdt os fra Mandag Aften (7de) til Søndag Morgen (13) thi vi frygtede for, at en alvorlig Attaque af Deres frygtelige Sygdom havde hindret Deres Reise. — Først ved Deres venskabelige Linier, daterede Østerrisøer den 5te d. M., som indløb Løverdag Efterm: fra Bogstad, bleve vi noget beroeligede i Henseende til vor høit agtede og elskede Collegas Tilstand — og efter min Hjemkomst modtog jeg jeg Deres kjære Brev af 7de d. M., hvoraf jeg desværre erfarer, at Touren til Østerrisøer har bekommet Dem ilde og at vi maa glæde os over, at De vendte om! Men Gud skee Lov, at De dog ikke er bleven alvorligen syg; — og at vi kan nære det glade Haab at see Dem i næste Commissionsmøde, som er bestemt til den 5te October (Mandag) paa Bogstad, til hvilken Tid Lammers og jeg skulle have et Udkast til Indstillingen nogenledes færdigt. — Efter Løvte skal Keilhau være hjemme til den Tid. Min Kone og jeg glæder os oprigtigen i det Haab igjen at have Dem hos os. — Imidlertid bevidne vi (saavelsom Caroline) Dem og Deres vor oprigtige Taknemmelighed for Deres Godhed mod os paa Næss. — Reisen gik godt. — Paa Kongsberg var intet Nyt eller særdeles interessant. — St: opvartede med meget Skryderie. — Han og Strøm ere dagligen i Strid! — De af Com^{n} foranledigede Forsøg og Undersøgelser have desværre, formedelst et forargeligt Sølerie, næsten ingen Resultater frembragt. — Gud veed, hvorledes det i Længden kan gaae med en velmenende, men ubestemt og kraftløs, samt indbyrdes uenig Bestyrelse. — Var Kongsberg min private Eiendom, vilde jeg ikke betænke mig paa endog med betydelige Opoffrelser til Pensioner, at forandre det hele Personale, Geschwornerne inclusive.

I Gaar Efterm: Kl. 5 ankom Dronningen til X^{a}— Min Kone reiste hende imøde 4 à 5 Mile — I Aften ventes Kongen. Jeg skal nu ind til Opvartning &c — &c. Derfor maa jeg i Hast slutte — med at bede Dem altid bevare Deres Venskab for den, som til sidste Aandedræt vedbliver med sand Høiagtelse — Deres oprigtige Ven

H. Wedel Jarlsberg."

Fremdeles var han den samme utrættelige Mand, der færdedes frem og tilbage. Han havde, som ogsaa omtalt i det her gjengivne Brev, kort i Forveien med Hustru og Datter været paa Næs, hvorhen Veien lagdes

over Jarlsberg. Fra denne Tur, der mere har sigtet paa et Vennebesøg, er der bevaret følgende korte Brev til Jacob Aall[1]:

Jarlsberg den 14de Aug: 1835.

„Høistærede Ven!

Hensigten af disse Linier er, blot i al Korthed at mælde Dem, at jeg agter mundtligen at besvare Deres venskabelige Linier af 16 f. M. Tirsdagen den 18de d. M., og at min Kone og Datter, ifølge Deres Indbydelse ville have den Fornøielse at besøge Deres gjestfrie Næss. Det er vort Forsæt at ligge paa Utgaarden Natten imellem 17de og 18de. —

Af ganske Hjerte ønsker jeg at finde Dem fuldkommen restitueret efter sidste haarde Sygdoms-Angreb. — Altid Deres uforanderligen og oprigtigen hengivne

H. Wedel Jarlsberg."

Efter Besøget paa Kongsberg vendte altsaa Grev Wedel tilbage til Bogstad. Kort efter kom Kongen til Christiania, efter at have aflagt sit sidste Besøg i Trondhjem. Ved den Tid arbeidede Greven med at redigere det sidste Udkast til en Indstilling, som kunde fremlægges ved det Møde, hvortil han havde indbudt sine Kolleger paa Bogstad. Dette blev ogsaa den afsluttende Sammenkomst.

Kommissionen kunde nu undertegne sin Indstilling, der er dateret Bogstad 8de Oktober 1835. Den anbefalede, at Staten fortsatte Sølvværkets Drift og gav en Fremstilling af dennes fremtidige Grundtræk, bygget paa „den Overbevisning, at ved Kongsberg ikkun et Foretagende i meget stor Maalestok kan give Forvisning om et heldigt Udfald". Det skal have været Keilhau, som især paavirkede sine Kolleger til at anbefale Statsdrift. Paa denne Kommissions senere af Statsmyndighederne godkjendte Forslag hvilede siden i mange Aar Driften af Kongsberg Sølvværk. Den tilraadede at fortsætte Driften af Armen Grube med tilhørende Partier af Kongens Grube og gjenoptage Gruben Gottes Hülfe in der Noth[2].

Samme Dag, som Kongsberg-Kommissionen, var der ogsaa nedsat en anden kgl. Kommission, hvis Hverv det var at afgive en Plan for

[1] Original i ANDR. FAYES Samlinger i Rigsarkivet.
[2] *Indstilling fra den — — — naadigst nedsatte Commission til Undersøgelse af Kongsberg Sølvverk m. v.*, Christiania 1835.

Rigets Søforsvar og for de Værfter og Etablissementer, der behøvedes til dette, tilligemed et Overslag over de Udgifter, der maatte kræves, naar Planen var gjennemført. Ogsaa i denne Kommission var Grev Wedel Formand. Dens øvrige Medlemmer var Generalmajor SPØRCK, Generaladjutant J. N. MÜLLER, Generaladjutant H. J. WETLESEN, Kommandørkaptein C. C. LOUS, Artillerikaptein H. FOSS, Høiesteretsadvokat S. A. W. SØRENSSEN og Kapteinlieutenant O. W. ERICHSEN. Til en Begyndelse var endnu en Søofficer, Kaptein M. FREDRICHSEN, Medlem af denne Kommission. Men han entledigedes derfra i December 1834.

Den samlede Kommission besøgte Horten og Frederiksværn, medens enkelte Medlemmer leverede Oplysninger om Værfterne i Christianssand, Bergen og Trondhjem. Den 21de Mai 1835 havde Kommissionen sit afsluttende Møde paa Bogstad, hvor den undertegnede sin Indstilling[1].

I denne opstilledes visse almene Principer, hvoraf det første lød: „1. Det er det norske Folks Pligt og Vilje at træffe alle hensigtsmæssige Foranstaltninger, for i Fred at tilberede Midlerne til i paakommende Krig, i Forening med Sverige, kraftigen at kunne værne om sin egen og om de forenede Rigers Ære og Frihed."

En kraftfuld Marine var, efter Kommissionens Mening, ligesaa nødvendig til de forenede Rigers Forsvar som en Landvæbning. Men at skabe og vedligeholde en Marine, der kunde møde ethvert Angreb paa ethvert Punkt, hvor en Stormagt kunde true, var ikke muligt. Selv den største Anstrengelse kunde derfor blot „tilveiebringe en Nærmelse til Maalet". Endelig opstilledes fjerde og femte Princip:

„4. Ligesom Kommissionen har antaget som afgjort, at det norske Folk bør og vil anstrenge sig alvorligen, for at forberede et kraftigt Land- og Søforsvar, saaledes forudsætter den ogsaa, at Anstrengelserne i Fred, for en mulig Krigs Skyld, ikke bør være saa store, at Nationens enten moralske eller finansielle Kraft derved svækkes, eller at det derved vanskeliggjøres, ved Siden af Forsvarsvæsenets Forberedelser, successive at forskaffe Norge de Indretninger, sigtende til at befordre Folkets Fremskridt i intellektuel Henseende, som det endnu i høi Grad savner. En saa overdreven Anstrengelse for Forsvarsvæsenet vil virke imod sin Hensigt."

---

[1] *Beretning og Indstilling fra den — — — naadigst anordnede Commission angaaende den Kongelige Norske Marines nærværende Styrke og Tilstand, samt dens fremtidige Styrke og Organisation, m. m.,* Christiania 1835.

„5. Norges nuværende Marine er for liden, saavel med Hensyn til Muligheden af et kraftigt Forsvar, som i Forhold til Rigets nuværende Ressourcer."

Paa Grundlag af disse almene Principer foreslog Kommissionen en stærk Skjærgaardsflaade og en søgaaende Flaade, der kunde staa i Forhold til Landets økonomiske Kræfter. Anordningen af en effektiv Skjærgaardsflaade var en af de Ideer, som havde beskjæftiget Grev v. Platen i mange Aar, og hans Meninger kan i denne Henseende have paavirket Grev Wedels Syn paa de samme Forhold: „En mægtig Skjærgaardsflaade er et nødvendigt Forsvarsmiddel for Norge" — heder det i Komitéens Indstilling, og som Begrundelse derfor siges videre: „Erfaringen i sidste Krig, og især Historien om Krigen i Finland imellem Sverige og Rusland synes at sætte dette udenfor al Tvivl."

Kommissionen foreslog at normere Skjærgaardsflaaden til 50 Kanonjoller (nærmest et Lokalværn), hver med en Kanon, og 120 Kanonchaluper, hver med to svære Kanoner, foruden 8 Dampfartøier, hver med et Par Stykker svært Skyts, hovedsagelig beregnede paa at slæbe Kanonbaadene. Den store Flaade foresloges normeret til 3 Fregatter paa 48 Kanoner, 1 paa 36 (*Freia*), 2 Korvetter paa 24 og 2 paa 20 Kanoner (*Ørnen* og en ny), to 18 Kanonsbrigger (*Lolland* og *Frederiksværn*) og 20 Kanonskonnerter, hver med 2 Stykker svært Skyts. Som Flaadens Hovedstation foresloges Horten.

Denne Plan blev længe Grundlaget for den norske Marines Udvikling. Men Tidsforholdene, navnlig alle de med større Anvendelse af Dampmaskiner følgende Forandringer, bevirkede, at den aldrig opnaaede at blive helt gjennemført. Da omsider den tredie og fjerde Fregat efter næsten 30 Aars Forløb var færdigbygget, var det Skibe af en helt anden og langt stærkere Type end den, som havde været forudsat i 1835.

Endnu i en tredie kgl. Kommission arbeidede Grev Wedel i denne Mellemtid som Formand. Foranlediget ved en Beslutning paa Stortinget i 1830 om indenbys Veksler, havde Justitsdepartementet, da denne blev sanktioneret, vakt Motion om en almindelig Revision af Lovgivningen om Veksler. Ved høieste Resolution af 22de November 1831 blev der saa nedsat en Kommission til at forberede denne. Kommissionen bestod, foruden af Grev Wedel, af Expeditionssekretær Kierulf, Høiesteretsadvokat Petersen, Statsrevisor og Konsul Chr. Semb og Bankadministrator Nicolai Andresen.

Arbeide og atter Arbeide — det var saaledes fremdeles Grev Wedels Opgave i denne Tid, som dog skulde været hans Hviletid. Tiltrods for megen Miskjendelse og Mistydning, der næredes af enkelte hadske Modstandere, som aldrig kunde glemme svundne Dages forment-lige Uret, kunde han, under dette Arbeide, glæde sig ved Bevidstheden om at nyde almindelig Tillid og vide, at hans omfattende Gjerning i stor Udstrækning blev vurderet, som den fortjente. Det var manges Mening, som kom tilorde i den Dedikation, hvormed Jacob Aall i de første Dage af 1836 indledede det tredie og sidste Bind af Hefteskriftet *Nutid og Fortid.* I denne Dedikation siges, hvad hine Tiders bedste Fædrelandsvenner mente om Grev Wedel. Det var Ord, hvis Sandhed ikke lod sig bestride. Saa skrev Jacob Aall:

„Høistærede Hr. Greve! Ligesom der gives visse Sammenføininger i Livet, og visse fædrelandske Forhold, som binde den samme Stats virksomme Borgere, paa hvilke Borgerlivets forskjellige Trin de end monne staae, nøiere til hverandre, saa gives der og visse Omstændigheder, under hvilke Venner føle Trang til at lægge deres Venskabs og Høiagtelses Følelser for Verdens Øine. I dette Forhold befinder Undertegnede sig til Dem, høistærede Hr. Greve, og det er med Hensyn hertil, at jeg tillader mig at sætte Deres Navn i Spidsen for den Afhandling, hvormed jeg ender denne Del af min Forfatter-Bane. — Fra det Øieblik, da De igjen betraadte Fædrenejord, for at gjennemløbe en Virksomheds-Bane, som med Hensyn til dens mangesidige Udstrækning, den kraftfulde Embedsførelse, det fædrelandske Sind, og den skarpsindige Opfatning af hvad der tjener til Fædrelandets Gavn, vel ikke har havt sin Lige i Fædrelandet i vore Dage, har jeg stedse fulgt Deres Færd med Deeltagelse, med Høiagtelse, og, i Følge Deres eget Venneforhold, med inderligt Venskab. — Med Sandhed kan jeg sige, at jeg aldrig har kjendt nogen Mand, i Deres jordisk ophøiede Stilling, som, uden at ringeagte Livets uvæsentlige Fortrin, mindre har taget Hensyn til disse, end til Menneskets sande, over alle saadanne Forhold ophøiede, Værd; og det blev derfor Deres hæderlige, i Borgerlivet usædvanlige, Lod at tælle Venner iblandt alle Classer af Deres Medborgere. — Sagas Griffel vil indføre Deres Navn paa sin Tavle, og overgive det, som Fædrelandets første historiske Navn i vor Tid, til den sildige Efterslægt, og denne vil erkjende Værdien af Deres Virksomhed i Fædrelandet, som stundom har været underkastet Miskjendelse af den

nu Levende. Men de Venner, som aldrig have misforstaaet Dem, og som have fulgt Dem, under alle Omvexlinger i Fædrelandets Stilling, med usvækket Høiagtelse, uforandret Tillid, og trofast Hengivenhed, ere berettigede til at vise, at Deres Værd ogsaa i vor Tid uafbrudt er blevet paaskjønnet. — I vore borgerlige Forhold, og i vor Stilling til Fædrelandet har der været megen Lighed — ligesom smaae Cirkler concentrisk kunne følge de store — og, om vore Anskuelser om, hvad der tjener til Fædrelandets Tarv stundom — og jeg regner mig det til Ære at dette var sjeldent — vare forskjellige, saa forenedes de altid i den rene Villies og den uegennyttige Fædrelandskjærligheds Brændpunkt. — Begge ere vi af Forsynet mindede om, at Livets Virksomhed har sin Grændse; men i det jeg nærer det Haab, at Deres endnu vil kunne fortsættes i mange Aar til Fædrelandets Gavn, vil jeg til min sidste Stund bevare i taknemlig Erindring de mange og store Venskabs Beviser, som De i mangehaande Stillinger har givet mig, og som have styrket og opmuntret mig under saa mange Tvivl og saa mange Omvexlinger paa Livets Bane.

Med disse Følelser nedlægger jeg et Arbeide paa Fædrelandets Alter, som jeg er vis paa at ville fortjene Landsmænds Bifald, dersom det har gjort sig værdigt til Deres.

Næs Jernværk, 20. Januar 1836.

Deres uforandret hengivne
Jacob Aall."

Det var en Ven, som skrev disse varme Ord. Men det var tillige en Ven, der var den kritisk prøvende, forsigtige, — en Ven, som vel vidste, at om han sagde mere, end han kunde forsvare i alle Punkter, da vilde han møde Indsigelser og komme ud for en Kritik, som han — af Hensyn til den Ven, han vilde hædre, langt mere end af Hensyn til sig selv — ikke ønskede at fremkalde.

For den, hvem den ærefulde Dedikation gjaldt, er den kommen overraskende. Han havde nok Bevidstheden om, hvem han var, og hvad han var, og vi erfarer af Jacob Aalls Ord, at han hverken oversaa de ham ved Fødselen skjænkede ydre, sociale Fortrin, eller gav sig Mine af at foragte dem. Han havde ogsaa den Bevidsthed, at han havde gjort sit Fædreland vigtige Tjenester, og han kunde føle, at han ikke altid derfor var lønnet med Landsmænds Tillid, som han fortjente. Men han var dog aldrig vant til at finde saadan Paaskjønnelse, som den,

der her blev ham buden. Han bragte Jacob Aall sin Tak i følgende Skrivelse[1]:

Bogstad den 20de Marts 1836.

„Høistærede Ven!

Jeg skammer mig over at jeg først nu takker Dem for Deres venskabelige Brev af 27de f. M. og beder Dem om Tilgivelse. — Min Undskyldning er at jeg har været borte paa Reiser til Hakedalen og Moss samt at jeg har havt adskillige ubehagelige Forretninger i Anledning af, at min Forvalter ved Jern Oplaget i Ch^a har gjort Ende paa adskillige Tusinde Spd. af min Kasse, rømte, blev indhentet, arresteret &c. &c. —

Mig mangler Udtryk for at bevidne Dem min hjertelige Erkjendtlighed for det offentlige Beviis paa Venskab for mig, som De har givet mig. — Vær overbeviist om, at jeg sætter den høieste Priis paa Deres Venskab, og at jeg, uagtet den liden Vægt jeg tillægger Pluraliteten af mine Landsmænds Dom, dog glæder mig ved at see mit Navn offentligen forenet med en Medborgers som i høi Grad har gjort sig fortjent af Fædrelandet som Privatmand, som Forfatter og som Storthingsmand.

Mange Tak for Underretningerne om Virkningerne af den varme Luft. — Jeg kan endnu ikke gjøre Gjengjeld da mit Varmeapparat formedelst adskillige Omstændigheder endnu ikke er sat i Gang.

Paa Moss gaar det godt med den nye Smidningsmethode. — I Gjennemsnit for alle Uger i 1835 — har Kulforbruget været omtrent 17 1/2 Td. pr. Sk℔ St. Jern — og henved 27 L℔ Rujern —, hvorved dog maa anmærkes, at der er forfærdiget adskillige Plade Emner (? ?) og store Piecer, der medtage Extra Materialier, og Tid — Nu række (?) vi i *hollowfires* med *coaks* af Mangel paa Trækul — og der medgaaer *circa* 8 Tdr. Trækul og 1 1/2 Td. *coaks* pr. Sk℔ St. J^rn samt omtrent 27 L℔ Ru Jern —

---

[1] Original mellem ANDR. FAYES Samlinger i Rigsarkivet.

Jeg har tilskrevet Capt. Beck ifølge Deres Linier af 11te d. M. — om at han kan faae Ladning til Havre. — Den unge Thomsen er antaget til Contorist ved mit Oplag i Ch[a]. —

Min Kone og Datter hilse venligst — og jeg forbliver i fuld Gallop, da jeg er bleven vel 10 Gange afbrudt, Deres oprigtigste og meest hengivne Ven

H. Wedel Jarlsberg."

Vel en Maaned senere fulgte et nyt Brev, hvis Slutningslinier sikkert maa have glædet Jacob Aall, der var stærkt interesseret i en Forandring af den engelske Trælasttold. Dette Brev lyder saaledes[1]:

Bogstad d. 24de April 1836.

„Jeg iler med at besvare min høistærede Vens Linier af 18de d. M. Med sand Fornøielse skal jeg søge at benytte Deres gode Tilbud angaaende Anskaffelse af Cinders, Kul — &ca., men jeg maa først aftale med Wankel det Fornødne da han efter min Fuldmagt har indgaaet Akkorder angaaende nogen Leverance. Jeg maa derfor forbeholde mig nærmere Meddelelse desangaaende.

Capt: Bech bliver nok færdig i Morgen. Han er nu i Drammen —

Om 8 à 10 Dage reiser jeg formodentlig til London i Anledning af Trælasttolden og haaber at faae temmelig uindskrænket Fuldmagt til at indgaae hvad der maatte være passende. —

I Gallop — Nu og evig —

Deres oprigtige Ven

H. Wedel Jarlsberg."

Kort efter befandt ogsaa Brevskriveren sig paa Veien til London for der at optage nye Forhandlinger om det samme Emne, der havde været Formaalet med hans foregaaende Reise i 1828.

Endelig maa i denne Sammenhæng nævnes et Arbeide, i hvis lykkelige og hurtige Tilendebringelse Grev Wedel havde en væsentlig Andel. Dette var Gjenoptagelsen af Tønsberg Kanal. Da i Aarenes Løb den ældre Kanal fra 1733 efterhaanden var tilstoppet, blev der i 1833 atter fremsat den Tanke at aabne den. Foretagendet oversteg imidlertid paa den Tid det lille Tønsbergs Evne. Men i 1834 vendte Borgerne sig til Grev Wedel og fik i ham en udmærket, varmt interesseret Med-

[1] Original mellem ANDREAS FAYES Samlinger i Rigsarkivet.

hjælper. Der stiftedes i 1834 et Aktieselskab, i hvis Direktion Grev Wedel blev indvalgt. Han mødte selv paa en Borgerforsamling i Byen, hvor han skildrede Kanalens store Betydning, og hvor han fik Interessen op. Med sin rastløse Iver tog han saa fat og drev personlig paa Arbeidets hurtige Fremme. Inden to Aar var Kanalen færdig. Uden hans kraftige og opofrende Medvirkning vilde den vanskelig paa den Tid være kommen istand. For hans egne Eiendomme var den uden Betydning[1].

[1] Notitser i et af ANDREAS FAYES Udkast til Grev Wedels Biografi, hvor dog Aarstallene ikke er ganske rigtige. — Til de andre forskjellige Kommissioner, hvoraf Grev Wedel i sit Liv var Medlem, kommer ogsaa den Kommission for Regulering m. m. af Byggegrunde paa Akershus Fæstning, som nedsattes i 1816, og hvori han havde Sæde sammen med Stiftamtmanden i Akershus, Generalauditør Bergh, Generaladjutant Stabell, Agent Nielsen og Bergraad Collett samt Regimentskvartermester Flock som Sekretær (Statsraadets Protokol over afgjorte Sager for 14de Mai 1816, i Statssekretariatets Arkiv). Smlgn. *Morgenbladet* for 1838, No. 204.

XXII.

REISER TIL LONDON OG TÖPLITZ 1836.

Syg og lidende var Grev Wedel om Vaaren 1836. Han vægrede sig dog ikke ved at modtage det nye vigtige Hverv, som da blev ham overdraget, i Fædrelandets Tjeneste, og han paatog sig en Sendelse til London for at søge opnaaet den Lettelse i Trælasttolden, hvorom der forgjæves var anholdt i 1826 og 1828. Der raadede i den Henseende ved Aarsskiftet 1835—1836 i Norge en mere tillidsfuld Stemning. Hvad Wellington og Aberdeen havde vægret, det troede man at kunne opnaa hos det nye britiske Ministerium, hos Lord MELBOURNE og Lord PALMERSTON.

Jabob Aall skrev ved samme Tid[1]: „Saavidt Forfatteren ved, er denne Sag nu igjen bleven bragt paa Bane mellem begge Landes Ministerier, og Nationen er berettiget til deraf at vente et heldigt Resultat. Det norske Finansdepartement, som stedse har behandlet Sager af den Art med Forkjærlighed og er gjennemtrængt af den Friheds Aand i Handels og den borgerlige Virksomheds Væsen, som er Vindskibelighedens vigtigste Element, har, om ikke Forfatteren feiler, lagt alvorlig Haand paa denne Sag, og det finder i det nærværende engelske Ministerium en kraftig Understøttelse, fordi dets Medlemmer hører til den liberale Friheds Skole, som hader Indskrænkning og Tvang og ved at vurdere en gjensidigen fri Handelsforbindelses Fordele.“ Jacob Aall var her Tolk for en meget udbredt Stemning, og han har derhos havt paalidelige Underretninger om, hvad der var under Forberedelse. Den norske Regjering delte de tillidsfulde Forhaabninger, og den havde allerede, da Aall skrev, sat sig i Bevægelse for at komme i Kontakt med det britiske Ministerium.

---

[1] *Nutid og Fortid,* Bind III, S. 207.

Sagen var indledet ved Finansdepartementet, og ved Kgl. Resolution af 5te Mai blev det overdraget Grev Wedel at reise til London og der i Forening med Grev Björnstjerna indlede nye Underhandlinger. Disse skulde føres for begge Riger, ogsaa for Sverige. Til samme Tid havde tillige Udenrigsministeren, Grev Wetterstedt, af Helbredshensyn planlagt en Reise til England, paa hvilken han ogsaa mente at kunne varetage diplomatiske Anliggender.

Den kongelige Resolution traf ikke Grev Wedel uforberedt. Han modtog Meddelelsen om denne Afgjørelse den 9de Mai, og allerede den 10de forlod han ombord paa Dampskibet *Constitutionen* sit Fædreland for over Kjøbenhavn og Hamburg at begive sig til London. Han ledsagedes paa denne Reise af Datteren CAROLINE. Hans Udseende røbede den syge Mand. Gigten havde taget haardt paa ham[1]. Det vakte derfor Opsigt at se ham i denne lidende Tilstand drage bort, og derved fik Rygtet travlt med at tillægge hans Reise andre Formaal end de officielt angivne. Det fortaltes[2], at han endog skulde have et hemmeligt diplomatisk Hverv, „der ikke skulde dreie sig om mere eller mindre, end om England vilde tilstede, at Kongen foretog de Forandringer i Norges Constitution, som han fandt fornødne". Alt saadant var dog kun det rene Digt.

Tiltrods for de ugunstige Varsler, hvormed Reisen var begyndt, gik den dog heldig, og den 21de Mai naaedes London. Herfra sendte Grev Wedel den 24de følgende Brev til Udenrigsministeren[3].

---

[1] I *Morgenbladet* for 1836, No. 131 opføres mellem *Passagerer med Dampskibet Constitutionen, afgaaede fra Christiania den 10de Mai* ogsaa: *Til Kjøbenhavn: Guldsmedsvend S. Pettersen, Kjøbmand C. Waitz og Grev Wedel Jarlsberg med Datter og Tjener.* — I et Brev fra Auditør (senere Statssekretær) J. Aall til sin Fader paa Næs Værk af 12te Mai 1836 heder det: *„Greven og Comtessen reiste iforgaars med Dampbaaden til England; men det var for den første efter mine Tanker en farlig Spas, da han var saa medtaget af Podagra og Gigt, at han kun med megen Vanskelighed kunde bevæge sig. Skulde han paa Reisen paadrage sig en Forkjølelse, kunde det vistnok have de farligste Følger for ham."* (Notits i ANDR. FAYES Samlinger i Rigsarkivet).

[2] ANDR. FAYES Samlinger i Rigsarkivet; han refererer dette Rygte i et Udkast til Grev Wedels Biografi.

[3] Original i Udenrigsministeriets Arkiv, af hvilken — tilligemed flere Afskrifter og Uddrag sammestedsfra — en Afskrift velvilligst er Forfatteren tilstillet af Sekretær i Udenrigsministeriet, CARL WEDEL JARLSBERG. — I en Depesche til Udenrigsministeren af 24de Mai 1836 ytrer Grev Björnstjerna, at der ingen Meningsforskjel bestod mellem de to Underhandlere. — Ifølge en Depesche fra Minister Troil i Kjøbenhavn, kom Grev Wedel 12te Mai til Kjøbenhavn og reiste den 16de derfra med Dampskib til Lübeck.

London den 24 May 1836.

„Deres Excellence,

vilde gunstigen tillade, at jeg herved opfylder den behagelige Pligt at meddele Dem at jeg, efterat have den 9de d: M: modtaget Communicationen af Hs. Kongelige Majestæts naadige Beslutning af 5te d. M. angaaende min Sendelse til London afreiste fra Christiania den 10de og indtraf hertil over Kjøbenhavn, Lybeck og Hamburg den 21de om Aftenen for her at oppebie H. Kongl. Majestæts nærmere Befalinger, som Statsraad Collett har lovet uopholdeligen at befordre dersom de ikke sendes directe hertil ved Deres Excellences gunstige Foranstaltning —

Det er mig en sand Tilfredsstillelse atter at komme i Embedsberørelse med Deres Excellence, som jeg oprigtigen høiagter, og som altid har viist mig Godhed og Venskab.

Uagtet jeg og mange med mig høiligen beklager Anledningen til Deres Exc. Reise til London, saa glæder jeg mig dog ved Haabet at see Deres Exc. igjen efter saa mange Aars Forløb.

Greve Björnstjerna har modtaget mig paa det venskabeligste og jeg nærer ikke nogen Tvivl om at vi jo med forenede Kræfter ville kunne arbeide for de forenede Rigers Vel, da deres Interesser efter min fuldkomneste Overbeviisning ere aldeles de samme i Henseende til den Brittiske Trælast Tolds Regulering — Greve Björnstjerna har i denne Sag en noget forskjellig Mening, hvorom Hr. Liliewalk, som afreiste i Dag til Stockholm formodentlig vil underrette Deres Excellence, men jeg haaber at vi, ligesom i 1828, skulle blive fuldkommen enige. — Jeg nærer megen Agtelse for Greve Björnstjernas oprigtige og varme Fædrelandskjærlighed, virkelige Talenter og udbredte Kundskaber, men derfor er jeg ikke uvidende om, at han, ligesom de fleste dødelige, har svage Sider imod hvilke man ikke maa støde! Det er mit inderlige Ønske, at Norges Interesse i de Negociationer, som mueligen ville finde Sted angaaende Told-Reguleringen paa begge Sider af Havet, maatte saalidet som muligt fremstilles som afvigende fra Sveriges, thi det har altid været, er og vil altid blive min Mening, at de forenede Riger veie saa lidet i den store mercantilske og politiske Vægtskaal, at enhver Adskillelse i Forholdet til fremmede Magter næsten til intet gjør deres Vægt!

Det er mig endnu ikke muligt at yttre nogen Mening om de sig frembydende Udsigter i Henseende til Trælast Toldens passende Regulering, men jeg nærer det Haab, at det vil lykkes Greve Björn-

stjerna og mig, om ej ved officielle Demarcher, saa dog underhaanden at faae nogen Indflydelse paa Reguleringen af en passende Scala for Trælasttolden. Denne Regulering interesserer de Forenede Riger mere end en Nedsætning i Almindelighed som vil med Tiden komme af sig selv.

I Forventning af Deres Excellences gunstige Instruktioner henlever jeg med sand Høiagtelse og Hengivenhed

Deres Excellences
Ærbødigste
H. Wedel Jarlsberg."

Underhandlingerne kunde dog ikke med det samme tage sin Begyndelse. Først den 30te Mai indløb de fornødne Fuldmagter, og begge Underhandlere begav sig endnu samme Dag til Lord Palmerston, som imidlertid ikke da havde Tid til at modtage dem[1]. Snart efter kunde der dog begyndes. Men Udsigterne viste sig ikke gunstige. Stillingen var en anden, end man havde forudsat i Norge. Lord Palmerston indrømmede, at den britiske Told paa Planker var unaturlig høi; men hvor gjerne end Regjeringen deri kunde ønske en Forandring, saa var dog Omstændighederne saadanne, at det for den indeværende Parlamentssession var nødvendigt at opgive enhver Tanke paa at formindske Tolden paa nordisk Trælast.

Af Lord Palmerston henvist til et andet Medlem af Ministeriet, Mr. Poulett Thompson, som efter sin tidligere Holdning skulde være en af Frihandelens ivrigste Venner[2], fik de af ham kun høre en Udredning af de Grunde, som nu bestemte Regjeringen til at stille sig kjølig overfor dem. Denne i sin Tid bekjendte og anseede Statsmand sagde dem aabent: „1, at Storbritannien i dette Tilfælde ikke vilde afslutte en Handelstraktat, som skulde kunne, i det mindste tilsyneladende, binde Parlamentets Hænder og blotstille Regjeringen; 2, at Massen af vigtige og presserende Affærer var saa stor, at man i denne Session vanskelig vilde finde den nødvendige Tid til at drøfte de

[1] Depesche fra begge Underhandlere af 31te Mai 1836.
[2] Smlgn. Jacob Aall, *Nutid og Fortid,* Bind III, S. 204.

ønskelige Ændringer med Hensyn til Trælasttolden; 3, at Partiernes Stilling her i dette Øieblik var en saadan, at Oppositionen formodentlig med Henrykkelse vilde gribe ethvert Spørgsmaal, der angik Trælasttolden (hvis nuværende Bestand interesserer saa mange), for at bringe Regjeringen i Mindretal i Parlamentet; 4, at disse kjedelige Omstændigheder rimeligvis vilde forhindre Regjeringen fra at skaffe os i Parlamentet en heldig Forandring." Derimod vilde han gjerne drøfte Sagen for senere hen at kunne optage den, med Haab om et heldigere Udfald[1].

Hvor nedslaaende end dette kunde være, — Grev Wedel opgav endnu ikke alt Haab, formodentlig paa Grund af opmuntrende Meddelelser, han modtog fra sine Forretningsvenner som Norman o. a. Den 14de Juni troede han fremdeles at kunne opnaa noget, medens Gesandten til samme Tid mente, at alle Udsigter maatte være stængte[2]. Maaske har G. W. Norman bidraget til at fastholde Haabet hos Grev Wedel.

Men den 31te Juli var Stillingen klar. Paa denne Dag indberettede begge Underhandlere, at intet lod sig opnaa, og at de ansaa sin Mission som afsluttet[3]. Grev Wedel meddelte tillige, at han samme Dag agtede at forlade London for over Antwerpen, Brüssel, Köln, Frankfurt og Bamberg at begive sig til Töplitz og der gjennemgaa en Badekur[4]. Denne var ogsaa høist fornøden.

Hvad der havde fremkaldt det nedslaaende Udfald af de fornyede Underhandlinger, var for en væsentlig Del de samme Forhold, som i 1828. Det var Canadas Skoveiere, — antagelig ogsaa den britiske Skibsrederstand, som havde sat sig i Bevægelse, og hvis Indflydelse blev den i sig selv velvillig stemte Regjering for stærk. Stillingen var endog i Virkeligheden adskillig forværret mod tidligere. For Ministeriet var der intet at gjøre uden at give Anvisninger paa Fremtiden. Det kunde dog haabes, at denne Fremtid alligevel ikke vilde være en

---

[1] Depesche fra begge Underhandlere af 7de Juni 1836.

[2] Depesche fra Grev Björnstjerna af 14de Juni 1836: „*Le comte de Wedel Jarlsberg se flatte encore qu'il-y-a quelque chose à faire pour la modification du tarif des bois de construction. C'est un espoir, que j'ai abandonné depuis longtemps, et dont j'ai trop développé les motifs pour avoir besoin d'y revenir ici.*"

[3] Depesche fra begge Underhandlere af 31te Juli 1836. Den er stilet til Baron Schulzenheim som fungerende Udenrigsminister.

[4] Depesche fra Grev Wedel til Baron Schulzenheim af 31te Juli 1836: „— — *la saison favorable aux bains de cet endroit étant déjà fort avancée.*"

meget fjern, naar det blot lykkedes at hæve de Aarsager, som gav de fra Canada kommende Indvendinger en saa stor Vægt[1]. I Øieblikket var den britiske Regjering nødsaget til at have et lydhørt Øre overfor alle økonomiske Krav fra den Kant. Canada syntes at staa umiddelbart foran et Oprør. En liden Draabe kunde bringe Bægeret til at flyde over.

Dette var meget vanskelige Forhold at arbeide med. Sagernes virkelige Stilling kom allerede i Juni til det norske Publikums Kundskab, idet der i *Den Constitutionelle*, den 10de og 13de Juni blev offentliggjort et Brev fra Grev Björnstjerna til Grev Wedel, dateret 6te Mai 1836. Dette var foranlediget ved de i samme Blad af Stadshauptmand Thorne offentliggjorte Klager over det unionelle Diplomatis Varetagelse af Norges Anliggender i det brændende Spørgsmaal om Trælasttolden.

Det lange Brev var et grundigt Indlæg. Det hele Spørgsmaal fik der en Udredning, som godtgjorde de fremkomne Klagers Mangel paa Berettigelse og gav en klar Oversigt over Sagens Stilling. Efter al Sandsynlighed har derfor ogsaa Brevet havt en beroligende Virkning paa Stemningen inden Norges Forretningsverden.

Grev Björnstjerna skrev bl. a.: „Disse Koloniers for Tiden høist urolige Tilstand, aldenstund Konseilets d. e. det øvre Kammers samtlige Medlemmer har resigneret i Øvre Canada og den lovgivende Forsamling i Nedre Canada har vægret sig ved at bevilge Budgettet og ifølge deraf er blevet opløst af Statholderen, gjør det overmaade uvist, om Ministeriet under disse Omstændigheder vil finde det raadeligt, i det mindste for Øieblikket, at foreslaa nogen Forandring i den Toldtarif, der danner det stærkeste Baand imellem de tidtnævnte Kolonier og Moderlandet.

Men foruden de allerede omhandlede, os ugunstige, store og mægtige Interesser i England, er der i de sidste Aar endnu kommen en anden til, der virker til vor Skade, nemlig Irlands. Dette Lands daglig voksende Overbefolkning gjør det nødvendigt at lette Udvandringer derfra, hvilke i de sidste Aar især sker til Canada,

---

[1] Depesche fra Grev Björnstjerna af 2den August 1836, hvori ogsaa meldes, at Grev Wedel er afreist: „*Je joins au pli de la présente copie d'une des nombreuses adresses remises au ministère par les habitans du Canada, relativement au tarif des bois de construction, et qui explique la raison pourquoi la mission du comte de Wedel Jarlsberg n'a pu que malréussir.*“ Nærmere herom i *Den Constitutionelle* for 1836, No. 134.

og det indtil et Antal af 20 000 Mennesker aarlig. Dertil benyttes de Skibe, der fører Trælast til England (gamle Ostindiefarere, der ikke længere kan bruges efter sin første Bestemmelse), og som paa Returen medtager Emigranter til Canada og de øvrige nordamerikanske Besiddelser. — — — Formindskes nu Canadas Trælasthandel paa England, saa vil man i samme Grad komme til at savne dels Transportmidler for Emigranterne, dels Midler til at forsørge dem ved deres Ankomst til Kolonien."

Efter dernæst at have nævnt, hvad der maatte tjene til Fremme af de norske og svenske Krav, Trælastforbrugernes Ønske og de britiske Finansers Behov af den Toldforøgelse pa 1—2 Millioner Pund, som beregnedes at blive Følgen af den ved en Formindskelse i Tolden fremkaldte større Handelsomsætning, fortsatte Brevskriveren:

„Denne Sags Omfang og Vigtighed er uendelig meget større, end man i Sverige og Norge i Almindelighed tror. Den omfatter saa at sige tvende Verdensdele; den kan koste England Kolonier, hvis Folkemængde er større end Norges; den kan styrte Ministerier og derved indvirke paa Europas Politik; den kan give en Forøgelse af Millioner i Statsindtægterne; den kan befordre Irlands Rolighed eller rokke den; kort sagt, denne Sags Sfære er høit hævet over den Grænse, inden hvilken det er en fremmed Gesandt, endog den mest indflydelsesrige, muligt i nogen Grad at virke."

Udtalelser som disse var mærkelige, — saa meget mærkeligere, som de kom fra en Diplomat, der selv ønskede dem offentliggjorte. De viste, hvordan Stillingen var, og det gik, som det var forudsagt. Kort efter stod virkelig Canada i Oprør. Men det kunde da heller ikke siges, at dette skyldtes en Begunstigelse af de skandinaviske Kongerigers handelspolitiske Interesser paa Koloniernes Bekostning. Efterat Oprøret var dæmpet, kunde derimod Udsigterne for vore Trælasthandlere stille sig bedre. Det maatte ogsaa da forstaaes, hvorfor Grev Wedel saavel i 1826 og 1828 som i 1836 havde mødt en saa stærk Modstand, og hvorfor det havde været ham umuligt at overvinde denne og dermed opnaa de Lettelser, hvoraf den norske Trælasthandel havde stærkt Behov. Da kunde man ogsaa forstaa, hvorfor det lod sig haabe, at Fremtiden vilde bringe bedre Tider, da omsider det britiske Moderlands egen Interesse vilde skyde Koloniernes Krav tilside.

Først efter Grev Wedels Afreise fra London ankom den syge Udenrigsminister til dette Sted. Han fik saaledes ikke opfyldt sit Haab, at de skulde træffes der[1]. Derimod havde Grev Wedel i London modtaget vigtige Underretninger hjemmefra og sandsynligvis allerede i London erholdt den første Meddelelse om, at den høieste Embedsstilling i Norge vilde blive ham tilbudt[2]. Foreløbig havde dog ikke dette nogen Indflydelse paa hans Reise. Efter den engang lagte Plan begav han sig til Töplitz, hvor han slog sig ned som Badegjæst.

Imidlertid var der i Christiania foregaaet alvorsfulde Begivenheder[3]. Forskjellige Forhold havde medvirket til at skabe en Situation, som for lange Tider truede med at forstyrre Norges, ja den skandinaviske Halvøs Ro. Allerede forinden Grev Wedels Afreise kunde det mærkes, at der trak op en alvorlig politisk Krise. Senere tilspidsedes Forholdene stedse mere, indtil der i Begyndelsen af Juli Maaned fra Kongens Side blev taget et Skridt, der for det norske Folk kom overraskende og opfattedes som rettet mod dets Frihed.

Stortinget var med det kortest mulige Varsel blevet opløst den 8de Juli. Kongens Beslutning havde mødt Protest af Statsraaderne Fasting og Holst, derimod ikke af Statsminister Løvenskiold. Inden Opløsningen havde imidlertid Collett udleveret vedkommende Statsraadsprotokol og dermed givet Odelstinget Tid til at sætte Løvenskiold under Tiltale for Rigsretten. Denne traadte snart sammen og afsagde sin Dom den 8de September, hvorved den anklagede Statsminister ilagdes en Bod af 1 000 Spd. til Statskassen[4].

Men over Landet gik der en Storm af Harme over, hvad der var skeet. Pressen udtalte sin dybe Beklagelse derover, og den gav tildels disse Følelsesudbrud en skarp Form. Alle søgte, men ingen kunde give en Forklaring af, hvad der forekom dem at være et Lyn fra klar Himmel[5].

---

[1] Hans Forssell, *Gustaf af Wetterstedt,* S. 437.

[2] G. W. Norman i *Historisk Tidsskrift,* Række 3, V, S. 199. Naar det der fortælles, at Grevinde Wedel var med paa denne Reise, da maa det skyldes en Misforstaaelse, eller maaske en Forveksling med Reisen i 1831, hvis Grev Wedel og hans Familie da muligens paa Hjemveien har været i London.

[3] Her kan i Almindelighed henvises til *Norges Historie efter 1814,* III, S. 462 flg., hvor disse Spørgsmaal er nærmere behandlede.

[4] Notits af Andreas Faye i hans Samlinger: *„Schytz afgjorde Rigsretten, da der var lige mange Stemmer for og imod, og han var Præses; men først efter megen Vaklen og Spørgen hos Per og Poul.“* Smlgn. C. F. Bricka, *Dansk biogr. Lexikon,* XV, S. 411.

[5] *Morgenbladet* bragte den 8de Juli (No. 190) følgende indsendte Artikel: *„Bestyrtelsen over Stortingets Opløsning, førend det har gjort endog det Aller-*

I hvilken Udstrækning Grev Wedel, da han modtog den første Meddelelse om, hvad der ønskedes af ham, har været indviet i de Forhold, som i denne Sag havde paavirket og bestemt Kongen, er ikke bekjendt. Antagelig førtes disse første Forhandlinger om hans Gjenindtræden i Regjeringen gjennem Statsministeren. I dette Tilfælde er den derom handlende Korrespondense brændt.

For det norske Folk stod det, som om der her forelaa en ligesaa eneraadig som upaakrævet Handlemaade fra Kongens Side, og at en Opløsning af Stortinget, forinden der var bevilget Budget, var til den største Skade. Man søgte efter de Indflydelser, som havde paavirket Kongen, og man mente at kunne finde dem i Sverige, inden de Kredse, som efter den almindelige norske Opfatning var fiendtlig stemte mod det norske Folk og mod den norske Grundlov.

Men de virkelige Grunde var af en hel anden Art. De maa søges i den almindelige politiske Situation, som denne tegnede sig om Sommeren 1836. Der herskede da en stærk Spænding mellem London og St. Petersburg, og under Trykket af denne blev saa Kongens Bestemmelse truffen. Hvad Kongen mente at kunne opnaa ved en Opløsning af Stortinget, var nærmest en Fjernelse af mulige Anstødsstene overfor Keiseren af Rusland.

Herom foreligger der flere Udtalelser, der tydelig viser, at det ikke udelukkende var indre norske Forhold, som skabte denne Krise, og at det heller ikke var nogen stærk Opinion i Sverige, som drev Carl Johan til at foretage det opsigtvækkende Skridt, der alarmerede hele Norge.

Defensor for Rigsretten, Høiesteretsadvokat PETERSEN, antydede den virkelige Sammenhæng — anderledes synes ikke hans dunkle Ord at kunne opfattes — idet han sagde[1]: „Allerede var vi paa Randen af Afgrunden; et ubetænksomt Skridt endnu, og vi var maaske styrtede ned uden nogensinde at naa Dagens klare Lys mere. Kun faa har havt Rolighed og Indsigt nok til at blive denne truende

nødvendigste for Landets Vel, udtaler sig i det almindelige Haab, at de norske Statsraader, hvis Rygte for Redelighed har været uplettet, vil have det Mod at nedlægge en Post, i hvilken de ere paalagte at udføre en Beslutning, der truer med at tilintetgjøre Frugten af mange lykkelige Aars Virksomhed. Vi vide med Sikkerhed, at Nationen aldrig vil mangle Ædelmodighed til at belønne Mænd, som vi herefter vilde tælle blandt de første i Borgerdyd, ligesom de før have været det i Rang.“

[1] *Realitets-Procedure og Dom i Rigsretssagen imod Hs. Exc. Statsminister Løvenskiold* (Christiania 1836), Defensionsskriftet S. 29.

Ulykke var. Hs. Majestæt har fra sit ophøiede Standpunkt seet den; hans kongelige Hjerte tilsagde ham at afvende den" o. s. v. Løvenskiold selv har mere bestemt hentydet til Sagens sande Sammenhæng, idet han i den Ansøgning om Afsked, som han efter Rigsretsdommen indgav til Kongen, betegnede sig som den, der var *indviet i alle de Rigets indre og ydre Forhold*, som havde foranlediget Kongens Beslutning om at opløse Stortinget. Derhos har Løvenskiold uden Omsvøb givet J. H. Vogt den Oplysning, *at Rusland trængte saaledes ind paa Kongen, at han maatte bestemme sig for denne Stortingets Opløsning*[1]. Endelig har Carl Johan i et Brev til Grev Wedel af 19de Januar 1837, der giver en kort Oversigt over det nys henrundne Aar, ladet indflyde følgende Ord: „En uventet Forvikling — thi den havde ikke sin Foranledning i nogen legitim Bevæggrund — truede de to Folks Ro, som i mere end tyve Aar har vandret mod et moralsk og materielt Fremskridt. Disse to Folk var deri uskyldige. Forsynet har i Naade adspredt disse Skyer. Hvis vi følger den Vei, som det optrækker for os, er gode Dage os forbeholdte. Et Aar er henrundet, vanskeligt i mere end een Henseende. Den Almægtige har vedblevet at vaage over disse to Riger," o. s. v.

Alle disse Udsagn synes med Bestemthed at pege i samme Retning. Men nærmere er det for Tiden ikke muligt at komme det virkelige Forhold og at se, hvordan Begivenhederne har udviklet sig. Hvad der skede i 1836, har atter havt sin Rod i ældre Forhold, og det staar igjen i Sammenhæng med de Forbindelser, som i 1827 og 1828 var knyttede med Rusland[2]. Carl Johan var henvist til at iagttage den yderste Forsigtighed overfor de Magter, som i Tilfælde af et Fredsbrud vilde søge at drage ham til sig. Hans Beslutning om at opløse Stortinget, hvis udprægede oppositionelle Holdning vakte Anstød i St. Petersburg, var derfor intet andet end et afværgende Skridt overfor mulige ydre Forviklinger.

Et ydre Tryk har her været det væsentlig afgjørende, og dette kom fra Øst. Det var et Uheld, at Ruslands gamle, prøvede Repræsentant hos Carl Johan, General SUCHTELEN var død i Begyndelsen af 1836. I hans Sted kom midlertidig Legationen at bestyres af Oberst BODISCO, en lidet behagelig, paagaaende Herre, og det er han, som

---

[1] J. H. VOGTS *Optegnelser*, S. 158. Smlgn. *Norges Historie efter 1814*, III, S. 463.

[2] Smlgn. ovenfor, Bind III, S. 401 flg.

maa antages at være Manden for, hvad der skede. Hvor Suchtelen[1] havde dæmpet og jævnet, var han den overmodige, og hvad der kom frem gjennem ham, fik visselig den skarpeste Form. Carl Johan anstrengte sig til det yderste for at afværge Bodiscos Udnævnelse til Gesandt, hvad der var dennes eget høieste Ønske. Han fik heller ikke Posten, til hvilken Keiser Nicolaus udnævnte Grev LÉON POTOCKI. Da denne i August afreiste fra St. Petersburg for at overtage sin nye Stilling, medbragte han et Brev fra Keiseren, hvori denne bl. a. yttrede: „Det er i et meget betydningsfuldt Øieblik, at Grev Potocki vil have den Ære at nærme sig Deres Majestæt. Vidne til det Indtryk, som Begivenhederne i Norge har frembragt paa mig, vil han, Min Herr Broder, kunne bevidne den levende Interesse og den Bekymring, med hvilke jeg vil følge denne Krises Udvikling.“

Et diplomatisk Tryk af saadan Art foregaar sjelden gjennem de ligefremme Udtalelser og Trusler. Det sker paa anden Maade, med Antydninger og med tilslørede Talemaader, hvis Mening dog ikke er vanskelig at forstaa. Det har været det daglige Dryp, der kom frem gjennem Bodisco, som tilsidst bestemte Carl Johan til at handle, som han gjorde. I Stedet for en mulig ydre Krise, fremmanedes der saa en indre norsk Krise.

I de Maaneder, som fulgte efter Stortingets Opløsning, herskede der i Norge megen Ophidselse. Dagene omkring Rigsretsdommens Afsigelse bragte i Christiania en stærk Agitation. I særegne Flyveblade og i *Statsborgeren* krævede Henrik Wergeland den strengeste Straf over Løvenskiold og skildrede ham i *Ola Graaguts nye Vise om Ola Høiland med mere*, som en, der var værre end den berygtede Stortyv og rettelig burde straffes paa Livet. Statsministeren, der i et kritisk Øieblik havde dækket Kongen og ikke havde bævet tilbage for

---

[1] Grev Johan Peter van SUCHTELEN var Hollænder, født 1751 i Grave ved Maas paa Grænsen af Brabant. Efter at have studeret i Groeningen, stod han 1765—1779 i nederlandsk Krigstjeneste, men blev saa russisk Oberstlieutenant og 1799 General *en chef* ved Ingeniørkorpset. 1789—1790 kjæmpede han i Finland og blev der saaret af en svensk Kugle. 1812 blev han russisk Greve. Han var den, som ved Kapitulation 1808 indtog Sveaborg. 1809—1811 var han russisk Gesandt i Sverige og atter fra 1812. I 1813 fulgte han Carl Johan til Tyskland og i 1814 til Norge. Senere var han Gesandt i Sverige til sin Dødsdag. Smlgn. *Morgenbladet* for 1836, No. 30. Her nævnes, at han var med i Norge i 1814, hvilket ellers længe har været overseet. — Nu afd. Generallieutenant NÆSER har fortalt Forf., at Suchtelen altid skulde have interesseret sig for de i Stockholm værende norske ridende Jægere. — Smlgn. endvidere *Morgenbladet* for 1836, No. 217 og ovenfor, Bind III, S. 310, Note 3.

at tage Ansvaret, blev Maalet for en hensynsløs, i mange Dele lavtliggende Agitation. Saalænge ikke Rigsretten havde afsagt sin Dom, var ikke Krisen afsluttet. En altfor streng Kjendelse vilde af Kongen være bleven betragtet som et Indgreb i hans Rettigheder og som et Forsøg paa at rokke de monarkiske Grundsætninger. Muligheden var der for, at han derved kunde have anseet sig opfordret, ja forpligtet til at træffe modsvarende Forholdsregler for at sikre disse. Som Dommen faldt ud, blev denne Mulighed afskaaren. Men megen Bitterhed sad fremdeles igjen.

Grev Wedel blev i denne farlige Situation den mæglende, den forsonende. Det var efter Samraad med Løvenskiold, Kongen henvendte sig til ham. Af Statsraadets øvrige Medlemmer var alene Holst indviet i Planen[1]. Det endelige Tilbud blev af Grev Wedel modtaget i Töplitz. I Norge fik man de første Meddelelser herom gjennem Reisende, der havde været paa de samme Kanter. Grev Wedel selv blev af Kongen anmodet om at komme først til Stockholm, og han tog derfor denne Vei, da han tiltraadte Hjemreisen.

I Kjøbenhavn havde han Audiens hos Frederik VI. I denne Anledning var han nødsaget til at anskaffe og anlægge Dekorationerne som Kommandør af Danebrog, hvilke han ikke havde baaret efter 1814[2]. Det maa have været et mærkeligt Møde. De to havde ikke seet hinanden paa mere end 22 Aar, siden Februar 1814. Sandsynligvis har Krisen i Norge været berørt i deres Samtale. Da Frederik VI. omtrent til samme Tid modtog Grev Wetterstedt, idet denne paa Hjemreisen til Stockholm passerede over Kjøbenhavn, udtrykte han sin Tilfredshed over Carl Johans Holdning, da han lod Stortinget opløse[3]. Sin Mening i denne Henseende har han da neppe heller skjult for Norges tilkommende Statholder. Grev Wedel gjensaa ikke mere sin fordums Konge. Der havde mellem dem ikke været noget personligt Mellemværende, og de kunde nu skilles uden Nag.

Fra Kjøbenhavn gik det videre til Stockholm. Paa Veien mellem disse to Byer indløb den officielle Meddelelse om, at Grev Wedel den 19de September var endelig udnævnt til Statholder. Han kom altsaa til den svenske Hovedstad som første og ledende Medlem af sit Fædrelands Regjering. I denne Egenskab mod-

[1] P. CHR. HOLSTS *Efterladte Optegnelser,* S. 263.
[2] Smlgn. ovenfor, Bind II, S. 323.
[3] HANS FORSSELL, *Gustaf af Wetterstedt,* S. 437 flg.

toges han af Kongen med Tillid og Udmærkelse. Efter at have havt de nødvendige Konferenser angaaende den Politik, som herefter skulde følges i Norges indre Anliggender, fortsatte Grev Wedel Reisen til Norge. Den 7de Oktober passerede han gjennem Christiania til Bogstad og kom den næste Dag atter ind til Hovedstaden, hilset med Salut fra Akershus. Den 10de Oktober komplimenteredes han af samtlige i Hovedstaden værende civile og militære Embedsmænd. Kort efter flyttede han ind i sin Embedsbolig i Stiftsgaarden, der ikke havde huset nogen Formand i Regjeringen siden Grev v. Platens Død[1].

[1] Herom nærmere Oplysninger i Tidens Aviser: *Morgenbladet* for 1836, No. 283, 285 og 290; *Den Constitutionelle,* No. 252 og 260.

XXIII.

GREV WEDELS STATHOLDERSKAB 1836—1840.

Hvad den nye Statholder under sit Besøg i Stockholm har forhandlet med Kongen, er kun kjendt i nogle enkelte Punkter. Men efter den Maade, hvorpaa han i sin Funktionstid ledede den norske Regjering, med sikre, klare Principer, efter bestemte, med fast Haand betegnede Linier, er det øiensynligt, at han allerede under disse sine første Konferenser har givet og faaet klar Besked, — at der er truffet nøiagtige og bindende Aftaler mellem Carl Johan og Grev Wedel, og at de begge, som ægte Statsmænd, med Blik for de enkelte Rigers som for Unionens Behov, har veiet, hvad der kunde tjene til Norges Vel, for siden at handle derefter. Grev Wedel satte Carl Johan høit. Han regnede ham at være en af Aarhundredets betydeligste Mænd. Men han kjendte tillige, hvad han fra sit Standpunkt ansaa for Feil hos de forenede Rigers konstitutionelle Konge. Han havde selv lidt under disse og forstod dem, men kunde netop derved lettere skabe et Samarbeide med Kongen. Et nyt System blev opgjort og nøie gjennemført. I den nye Statholders konsekvente Handlinger ligger Beviset for, at han raadede Kongen og veiledede sine Kolleger paa Grundlag af et omhyggelig overveiet, omend aldrig offentlig fremlagt Regjeringsprogram.

Kongen havde formuleret sine Anskuelser om Norges og Unionens Forhold i Almindelighed i et langt Brev af 1ste Oktober 1836[1], hvilket

[1] Brevet er i Oversættelse fuldstændig meddelt i et ældre Skrift af Forfatteren, *Det norske og svenske Kongehus fra 1818* (1883), S. 9—20. Et lidet Brudstykke, dateret 2den Oktober og med nogle smaa Afvigelser i Texten, er trykt hos TOUCHARD-LAFOSSE, *Histoire de Charles XIV* (1838), III, S. 265.

han antagelig egenhændig har overleveret Grev Wedel ved deres Sammenkomster paa Stockholms Slot. Det var nærmest en Gjennemgaaelse af de svundne Dage. Men om Fremtidens Politik indeholder dette Brev væsentlig kun almindelige, noksaa ubestemte Antydninger. Dernæst lod Kongen den 2den Oktober nedskrive nogle Notater til Statholderens Veiledning. Men disse angik kun det nye Storting, der var indkaldt, og Statsraad Collett[1].

Videre meddeles der enkelte Træk af, hvad der underhaanden var forhandlet, i de samtidige Statsraaders nedskrevne Erindringer. Udover dette haves ingen skrevne Kilder. Det nye Statholderskabs Historie viser dog med Tydelighed, at Norges indre Politik i disse Aar er ledet mod faste Maal, og at de Linier, efter hvilke disse skulde naaes, har været optrukne fra Begyndelsen af. Det første, som skulde ske, var at istandbringe en tidsmæssig Kommunalordning ved de nye Formandskabslove. Herom var der fuldstændig Overensstemmelse mellem Kongen og Statholderen, og det kan siges, at denne kom med deres Sanktion i Lommen. Ogsaa Spørgsmaalet om en mere liberal og tidsmæssig Haandværkslovgivning har været drøftet, og Grev Wedel maa ogsaa der have erholdt af Kongen visse Tilsagn om Vilkaarene for en fremtidig Sanktion.

Et andet Punkt i disse første Konferenser, hvorom der ligeledes haves sikker Viden, gjaldt Regjeringens fremtidige Sammensætning[2].

---

[1] *Note dictée par le Roi pour Monsieur le Rigs Statholder Comte de Wedel. — La loi des communes doit être reproduite au Stor Thing extraordinaire. Le Roi a toujours pensé que les communes en Norvège devaient jouir du droit de s'occuper de leur administration, ne fut ce que pour s'accoutumer à mieux soigner l'intérieur de leursmenages. — Le gouvernement ne doit intervenir que pour règler les différends et réunir les intérêts locaux.*

La loi sur les métiers a besoin d'une simplification et d'une répartition plus juste des droits de chacun. Elle doit être l'objet de la sollicitude du gouvernement. Examiner sous quelle forme elle a été présentée au dernier Stor Thing ordinaire et si les principes de droit y sont consignés.

Le Roi désire qu'on Lui en fasse un exposé succinct, afin qu'Il puisse en prendre connaissance.

Si l'on néglige de règler le budget en s'écartant des devoirs qu'on a à remplir et des obligations qui en sont la suite, en prévenir par Courrier extraordinaire, afin que l'ordre de dissolution puisse être immédiament envoyé.

Se rappeler d'instruire Monsieur Collett de ce que le Roi a chargé le Comte de lui faire connaître.

Le 2. Octobre 1836.

[2] J. H. VOGTS *Optegnelser*, S. 162 flg.; P. CHR. HOLSTS *Efterladte Optegnelser*, S. 263. Holst var i 1836 Medlem af Statsraadsafdelingen og befandt sig saaledes i Stockholm, medens Grev Wedel opholdt sig der i September og Oktober s. A.

Grev Wedel har der krævet Statsraaderne Colletts og Diriks' Fratræden og Vogts Indtræden i Regjeringen som Departementschef, efterat han i flere Aar havde havt Permission som Medlem af Lovkommissionen. Løvenskiold havde i Forveien indleveret sin Ansøgning om Afsked, der under 26de September var afslaaet af Kongen. Skjønt han af Statsraad Holst var anmodet om at bevæge Statsministeren til ikke at foretage et saadant Skridt, og skjønt han deri var enig med Holst, holdt Grev Wedel, der fra den 24de var i Stockholm, sig udenfor denne Sag og forsøgte ikke at øve nogen Indflydelse paa dens Ordning.

Hvad Collett angaar, da skulde hans Fratræden efter Udnævnelsen af en Statholder synes at maatte ligge nær. Det kunde ikke vel gaa an at beholde i Statsraadet et Medlem, der saa længe — om end kun interimistisk — havde været det første og nu maatte faa Udseende af at være degraderet fra sin tidligere repræsentative Stilling. Mellem ham og Statsministeren i Stockholm havde der ingensinde bestaaet et mere intimt Forhold. Men efterat Collett havde udleveret Dokumenterne om Stortingets Opløsning og derved givet Anledning til Rigsretstiltalen, var det væsentlig forværret. Kongen regnede denne Udlevering som en stor Forgaaelse, og de Udtryk, som Holst anvender, hvor han i sine Optegnelser taler om Colletts *Vankelmodighed og Indiskretion*, er antagelig kun et svagt Udtryk for Kongens og Statsministerens Meninger om hans Forhold[1].

Grev Wedel havde personlig længe kjendt Collett, i hans forskjellige Stillinger som Foged, Amtmand og Statsraad, og han havde i ham havt en dygtig Eftermand som Chef for Finansdepartementet. Men noget nærmere Venskab var der ikke, og det vides efter Vogts Meddelelse, at den nye Statholder, „ikke mindre end Kongen, misbilligede Colletts Konduite i Opløsningssagen". Det faldt ham tillige ubehageligt at beholde Regjeringens tidligere Formand i Statsraadet. Kongen godkjendte Valget af Vogt til Finansdepartementets nye Chef, og bifaldt derhos Grev Wedels Forslag om at opfordre Statsraad Diriks til at søge Afsked. Da Vogt i Forveien allerede var Statsraad, blev der saaledes to ledige Statsraadsposter at besætte.

For den enes Vedkommende ansaa Kongen sig efter tidligere Tilsagn bunden til at udnævne Stiftamtmand SCHOUBOE, uagtet denne ingenlunde var Stillingen voksen. Den anden Post blev tilbudt Stift-

[1] Carl Johans Mening om Colletts Handlemaade kommer frem hos TOUCHARD-LAFOSSE, *Histoire de Charles XIV*, S. 262 flg.

amtmand E. HAGERUP og efter ham Høiesteretsadvokat PETERSEN, af hvilke dog ingen modtog den. Derefter udnævntes Høiesteretsassessor ANDREAS ARNTZEN [1].

Om den Maade, hvorpaa Grev Wedel meddelte de to Statsraader, hvad der var aftalt for deres personlige Vedkommende, har han selv givet Beretning i den private Skrivelse, som han derom tilstillede Kongen:

Christiania den 10de Oktober 1836.

„Deres Majestæt!

Tilstaa mig naadigst, forinden jeg omhandler Forretninger, at følge mit Hjertes Indskydelse og bevidne Deres Majestæt min mest levende og mest oprigtige Taknemmelighed for alle de Naades- og Tillidsbeviser, hvormed Deres Majestæt har overøst mig, og at forsikre Deres Majestæt, at alle de Anstrengelser, hvortil jeg er istand, skal have til Øiemed at fortjene den vedblivende Tillid og faderlige Godhed hos den store Konge, hvem jeg har den Lykke at tjene.

Efter at være ankommen til Bogstad om Aftenen den 7de i denne Maaned — begav jeg mig til Christiania den 8de henimod Kl. 11, efter at have ladet Statsraad Collett anmode om at sammenkalde Statsraadet til Kl. 12. —

Efter min Ankomst til Christiania gjorde jeg min Visit hos Hr. Collett, Statsraadets første Medlem indtil det Øieblik, da jeg var indtraadt i Funktion. —

Hr. Collett og Statsraadets andre Medlemmer bragte mig sine Lykønskninger forinden Statsraadets Samling, og

til den fastsatte Time fandt Mødet Sted.

Efter der at have indtaget den Plads, som Deres Majestæts naadige Tillid har betroet mig oplæste jeg den Instruktion, som Deres Majestæt har givet mig, og som bør være den almindelige Rettesnor for min Handlemaade, og en Protokol blev opsat. —

Ifølge Deres Majestæts Befaling har jeg i en privat Sammenkomst overleveret Hr. Collett Deres Majestæts Brev og jeg har med al mulig

[1] De Side 492 Note 2 nævnte Optegnelser af Statsraaderne Holst og Vogt er her fremdeles Kilden. Da Collett i 1827 var tiltalt for Rigsret, var Grev Wedel Lagtingsmedlem, men han blev erklæret inhabil, da de i Tiltalen inddragne Sager for en Del angik den Tid, da han selv bestyrede Finansdepartementet.

Skaansomhed forklaret ham Deres Majestæts Følelser og naadige Hensigter. Han blev yderst forfærdet og nedslaaet over det nævnte Brev og over de Meddelelser, som jeg maatte gjøre ham, og han forklarede mig, at han ikke paa nogen Maade kunde forestille sig, hvilket Skridt fra hans Side der havde kunnet berøve ham Deres Majestæts Tillid, og han opfordrede mig til aabent og venskabeligen at nævne ham et eneste. Da jeg levende ønskede at undgaa at forøge hans Smerte ved en ubehagelig Diskussion over hans Holdning, modstod jeg længe hans Anmodning; men efterat han indtrængende havde gjentaget den, nævnte jeg ham som Exempel — „den Meddelelse, der om Natten blev gjort Stortingets Præsident". — Men han forsikrede mig høitidelig, at han kun havde gjort, hvad hans Pligt foreskrev ham. Alle mine Anstrengelser for at overbevise ham eller for at overtale ham til underdanigst at anholde om sin Afsked var frugtesløse, og han endte med at erklære mig, at han ikke et Øieblik vilde nøle med at gjøre dette Skridt, hvis hans Formuestilstand tillod ham at give Afkald paa enhver Pension men at han vilde udsætte sig for retfærdige Bebreidelser ved at anholde om sin Afsked med Pension, medens han endnu havde den nødvendige Kraft til vedblivende at tjene sit Fædreland. — Jeg forudsætter, at han vil henvende sig direkte til Deres Majestæt. — Jeg har ligeledes meddelt Statsraad Diriks Deres Majestæts Hensigter. Han blev saa forfærdet og nedslaaet, at han anmodede mig om underdanigst at bede Deres Majestæt tilstaa ham nogle Dage for at fatte en Beslutning. Den næste Kurer vil da overbringe min endelige Rapport om denne ubehagelige Affære.

Statsraad Vogt vil med den mest levende Erkjendtlighed modtage Finansdepartementet, og han har paalagt mig at forsikre Deres Majestæt om sin underdanigste og fuldstændigste Hengivenhed.

Advokat Petersen er bleven yderst smigret ved det Tilbud, som Deres Majestæt har bemyndiget mig til at gjøre ham, og dette nye Bevis paa Deres Majestæts Naade og Tillid har gjort ham meget lykkelig; men desværre er der økonomiske Forhold og indviklede Affærer, for hvilke han i Enkelthederne har gjort mig Rede, som hindrer ham fra i Løbet af et Par Aar at forlade sin nuværende Stilling. Han bad mig forsikre Deres Majestæt om hans mest levende Erkjendtlighed og underdanigst anmode Dem om altid at ville bevare Deres Naade mod ham og at betragte ham som en af Deres ivrigste og mest hengivne Undersaatter.

Idet jeg har havt meget liden Tid til at skaffe Oplysninger om Sagernes Gang, er jeg tvungen til at udsætte til næste Kurer min første underdanige Rapport i sædvanlig Form.

Intet mærkeligt har fundet Sted siden min Ankomst til Norge, og det vilde være altfor snart at udtale en Mening om Sagernes Stilling og Stemningen i Almindelighed.

Det er med den fuldstændigste Ærefrygt og Hengivenhed, jeg har den Ære at være

Deres Majestæts
underdanigste og lydigste
Undersaat og Tjener
H. Wedel Jarlsberg."

I et privat Brev af 14de s. M. har Statholderen derhos givet følgende yderligere Oplysninger:

„Da Hr. Collett har henvendt sig umiddelbart til Deres Majestæt for at udvikle Grundene for sin Beslutning, anser jeg mig fritaget for at tale derom idag.

Hr. Diriks har lovet mig, at han øieblikkelig vil anholde om sin Afsked, idet han paakalder Deres Majestæts Naade for at erholde en passende Pension. Hans Ansøgning vil saaledes fremkomme til Deres Majestæt gjennem Justitsdepartementet og Statsraadet efter de foreskrevne Former."

Statsraad Colletts Afskedsansøgning var meget kortfattet. Han henholdt sig i den til det af Kongen udtalte Ønske[1]. Det samme gjorde Statsraad Diriks. Den sidstnævnte havde, som i Grev Wedels Brev anført, indsendt sin Ansøgning ad den sædvanlige Vei, gjennem Departementet, medens Colletts var fremkommen direkte til Kongen. Afskeden blev derefter under 10de November indvilget de to fratrædende Statsraader og de nye samtidig udnævnte.

---

[1] *Morgenbladet* for 1836, No. 294, 322 og 329; *Den Constitutionelle* for 1836, No. 293 og 296. — Statsraad Colletts Ansøgning lød saaledes: *„Da jeg er bleven underrettet om, at Deres Majestæt anderledes befaler at disponere over det mig hidtil anbetroede Embede som Statsraad og Chef for Finants-Departementet, saa er det min underdanige Skyldighed at efterkomme min Konges naadige Villie, idet jeg herved underdanig ansøger om Afsked i Naade og forøvrigt saaledes som Deres Majestæt naadigst befaler at bestemme; nedbedende derhos Himmelens bedste Velsignelse over den ophøiede Fyrste, til hvis Æres Fremme og tillige til mit Fædrelands Vel, jeg redelig og ikke uden Held, ved den Almægtiges Bistand har opofret en lang Række af mit — i en høi Alder — snart hensvundne Liv."*

Indtil da havde der kun kommet meget knappe Meddelelser ud iblandt Publikum om, hvad der var passeret. De Efterretninger om den paagaaende Ministerkrise, der bragtes af de politiske Blade, var faa og kom sent. Først den 20de Oktober stod en Meddelelse om Colletts forestaaende Fratræden at læse i *Morgenbladet*, og da forelaa der allerede andre Begivenheder, som mere tiltrak sig Opmærksomheden. Stortinget var paa ny traadt sammen; det var aabnet af Grev Wedel og havde begyndt sine Forhandlinger.

Statsraad Collett fulgtes ved Afskeden af megen Sympati, og han var fra denne Stund til sin Død en populær Mand. Mellem ham og Grev Wedel synes der at være indtraadt et fuldstændigt Brud, som det neppe nogensinde lykkedes at hele. Men den Sympati, der samlede sig om den afgaaende Ministerpræsident, ledsagedes ikke af Uvilje mod den tiltrædende. Tværtimod blev den nye Statholders Udnævnelse hilset med megen Tilfredshed. Forskjellige Omstændigheder bidrog i lige Grad hertil.

Colletts Stilling som Regjeringens første Medlem havde aldrig været betragtet som definitiv. Han stod der kun som den midlertidig fungerende, og der var ikke taget nogen Bestemmelse om, at Statholderposten ikke paa ny skulde besættes. Trods al Misnøie, var og blev dog en Regjering gjennem Statholder foreløbig regnet for det normale, og Rygtet havde endog oftere nævnt svenske Adelsmænd som designerede Kandidater til Embedet. Da Baron Åkerhielm i 1831 ægtede Frøken Anker fra Frederikshald, gjættedes der i Sverige paa, at han dermed havde forbundet en Tanke paa at kvalificere sig til at blive norsk Statholder. Senere fortaltes det, at en af Greverne Löwenhielm skulde være designeret, og i 1835 blev det i en norsk Avis paapegt, at man dog ogsaa i Norge selv havde en for Statholderstillingen egnet Mand, og denne var Grev Wedel[1]. Statsraad Collett havde saaledes bestandig maattet være forberedt paa, naarsomhelst at se en Statholder udnævnt og da selv at gaa over i den mere underordnede Stilling,

[1] Paa Stortinget i 1833 havde Jacob Hoel sagt, at hvis man endelig i Norge skulde have en Statholder, da var det bedre at have en svenskfødt fremfor en Nordmand. *Morgenbladet* for 1833, No. 242. Artikler i denne Anledning findes i samme Blad, No. 252, 289 (af Hoel selv) og 301. I *Morgenbladet* for 1835, No. 196, 198, 199 (hvor Baron Åkerhielms Kandidatur nævnes) og 226 (Inserat fra J. Hoel) drøftes atter samme Spørgsmaal. I No. 196 og 198 nævnes Grev Wedel som en for Statholderposten særlig skikket Mand, i hvis Hænder det lod sig tænke, at den kunde blive betroet.

alene som Statsraad og Departementschef. Paa den Maade forklares det let, at han, da der kom en ny Statholder, ikke opfattede dette anderledes, end at han troede selv at kunne forblive i den Stilling, hvortil han var udnævnt. Men da bliver det ogsaa mere forstaaeligt, hvorledes det norske Publikum i Almindelighed, tiltrods for de stærke Grunde, som talte for Colletts Afgang, ikke betragtede det som en nødvendig Følge af den enes Udnævnelse, at den anden maatte træde tilbage. Heri maatte man blive bestyrket, da man for det første saa Collett forblive staaende og deltage i Regjeringens Arbeide. Formelt var det kun, som om en Konstitution var ophævet, da en Statholder udnævntes, — som om den normale Tilstand igjen var oprettet.

I sig selv var Statholderposten, fornemmelig siden 1829 upopulær. Besat med en svensk Mand, kunde den endog kaldes forhadt. Men det blev noget anderledes, naar en norsk Mand udnævntes til dens Indehaver. Deri laa for en Tid lidt af en Opreisning, lidt af en Forsoning. I Opinionen stod Grev Wedel som en tillidindgydende Personlighed. *Morgenbladet* nævnte ham som „en almenagtet Hædersmand", og selve *Statsborgeren* kunde slutte sig dertil, om den end i andre Henseender havde sine Betænkeligheder ved det, som var skeet. *Den Constitutionelle*, der overfor Embedets fornyede Besættelse stod noget forbeholden, og som i Juli havde talt Alvorsord mod Muligheden af en svensk Statholders Udnævnelse, skrev om Embedet og om den udnævntes Person[1]: „Det maa glæde os at se det beklædt af en Nordmand, og det en Nordmand, som i sine private Forhold har de dybeste Rødder i den fædrelandske Jord og med stor Dygtighed og særdeles Talenter forener almen Agtelse i fuldeste Maal."

Folket følte i disse Dage, at om der var nogen, som ikke alene kunde bringe Sindene til Ro efter det, som var passeret, men endog skabe ny gjensidig Tillid mellem Statsmagterne og med Styrke tale Norges Sag, da var det ham, som nu var bleven Norges Statholder. Hos ham og i ham laa der Garantier for Fremtiden. Af ham ventedes der overmaade meget. Til at realisere alle disse Forhaabninger havde han at søge Bistand fra sine Kolleger i Statsraadet.

---

[1] *Den Constitutionelle* for 1836, No. 167, 228, 229, 238, 239 og 252. I *Morgenbladet* for 1840, No. 251 i en for øvrigt anerkjendende Artikel læstes derimod: *„Den 19de Sept. 1836 blev han udnævnt til Statholder, da Reaktionen skulde fremmes og den demokratiske Aand kvæles."* — I *Den Constitutionelle* for 1836, No. 304 meddeles Oplysninger om, at Bladet ikke længere stod i noget økonomisk Forhold til Grev Wedel efter dennes Udnævnelse. Smlgn. ovfr., Bind III, S. 464, Note 1.

Den norske Regjering var ikke, da Grev Wedel den 8de Oktober 1836 overtog Forsædet i denne, noget ganske ensartet Ministerium. Statsminister Løvenskiold var for ham en gammel, i 1814 prøvet Ven. Men deraf fulgte ikke, at Statholderen i alle Dele har billiget hans politiske Holdning i de sidste Aar. Fra 1836 derimod stod de hinanden nær, og Statholderens Samarbeide med Kongen foregik for en stor Del gjennem hans Brevveksling med Chefen for den norske Statsraadsafdeling i Stockholm. „Wedel og Løvenskiold var forenede ved langvarigt, broderligt Venskab, ved overensstemmende Grundsætninger og Anskuelser i Statsstyrelsen, ved fælles glødende Kjærlighed til Fædrelandet, hvis Anliggender var Gjenstand for den postdaglige Brevveksling“ [1]. Det er denne Brevveksling, som desværre er tilintetgjort. Med den er en Hovedkilde for Norges Historie for 1836—1840 uigjenkaldelig tabt. Disse Breve vilde have givet den bedste Forklaring og Begrundelse af, hvad Regjeringen har udrettet.

J. H. Vogt var fra 1815—1821 knyttet nær til Grev Wedel og havde altid siden været hans personlige Ven. Ligesaa kjendte Grev Wedel Holst. Men for øvrigt havde Statholderen tidligere staaet sine nye Kolleger mere fjernt. Han var herefter væsentlig bunden til at arbeide med det Personale af Statsraader, som han forefandt ved sin Udnævnelse. Men det blev da en Gjenstand for hans Bestræbelser at sammenarbeide dem til en Helhed, og at skjænke Regjeringen det helstøbte Præg, som det til en Begyndelse savnede. Hans Kolleger forstod og paaskjønnede, hvad han i den Henseende arbeidede og udrettede.

„Grev Wedel — — gav,“ efter J. H. Vogts Skildring, „Styrelsen Anseelse, Livlighed og Sammenhæng. Ingen var mere skikket end han til at staa i Spidsen. Som Statholder blev han ikke bunden til noget enkelt Regjeringsdepartement, og han kunde have Oversigt over det hele uden at overlæsses.“ Paa lignende Maade yttrer sig P. Chr. Holst: „I den Tid, Grev Wedel var Statsraad og jeg Statssekretær, havde jeg lært at kjende og vurdere hans fortræffelige Hoved, hurtige Opfatningsevne og mere end almindelige Kundskaber i forskjellige Retninger. Efterat han nu var bleven Regjeringens Formand, maatte jeg beundre den Selvbeherskelse og sjeldne Konduite, som han stedse udviste, og som han i denne Stilling fik mere end een Leilighed til at lægge for Dagen. Med Klogskab ledede han Forhandlingerne, søgte at

[1] Andreas Faye, *Statholder Severin Løvenskiold,* S. 12.

udjevne de stridende Meninger og at bringe Enighed tilveie. For at opnaa dette, opofrede han endog undertiden sin individuelle Anskuelse, da han, og vist med fuld Føie, antog, at en oftere udtalt Dissonans vilde svække Indstillingernes moralske Indflydelse. At han aldrig gjennem sine Rapporter til Kongen søgte at modarbeide, hvad der af Regjeringen var indstillet, derom er jeg fuldkommen overbevist."

Af de to Kolleger i Statsraadet er der med de anførte Ord givet en korrekt Karakteristik af Grev Wedels Virksomhed i hans Statholderskabs Dage. Gjennem sin overlegne Ledelse lykkedes det ham alt mere at sammenarbeide Regjeringen. Den samme Kraft, som fra 1814 til 1821 havde raadet for Finansstyrelsen, var nu paa ny indtraadt i Regjeringen og ledede denne med Hævdelse af de samme Principer. Han udjævnede Modsætninger, hvor disse fandtes, — søgte at undgaa alle pludselige Brud, anvendte helst de lempelige Midler, hvor han saa, at intet var tabt ved at vente. Han var den bestemte Statsmand, der gik efter de engang optrukne Linier, med Bevidstheden om sit konstitutionelle Ansvar. Men han viste sig tillige som den forsonlige og overbærende, der ikke vilde forstyrre Samarbeidet, hverken inden Regjeringen eller mellem denne og Stortinget.

Det var en Statholderstyrelse, der betydelig afveg fra det under Grev Sandels indførte System, derimod i visse Dele en Tilbagevenden til det, som havde været fulgt til 1818. Statholderen optraadte i Forholdet til sine Kolleger nærmest som *primus inter pares*, satte ikke sin Vilje øverst, men praktiserede de første Regler for en virkelig kollegial Styrelse, idet han nøiedes med den ubestridelige Overlegenhed, som han eiede ifølge sin Personlighed, sin sociale Stilling, sin skarpe Begavelse og sin rige Erfaring. Tiltrods for, at han ikke, som i 1814, havde dannet den Regjering, i hvilken han nu tog Sæde, var han en virkelig konstitutionel Premierminister, i Ordets sande Betydning, — som saadan den første, der havde indtaget Forsædet i en norsk Regjering.

Men han var tillige, hvad Statholderen altid skulde være, Kongens Repræsentant i Norge. I denne Egenskab maatte han optræde med et større Ceremoniel og udfolde større Luxus, end det ellers stemte med hans Ønsker[1]. Han bragte der Kongen et Offer. Ved Taffelet i Stiftsgaarden, paa Bogstad eller Jarlsberg gik det stivere til, end man

[1] Saadant antydes allerede i *Morgenbladet* for 1836, No. 283.

før var vant til i det ligefremme Hjem. Først, naar Gjæsterne var samlede, traadte Værten ind, iført sin Uniform og sine Dekorationer. Podagraen gjorde ham ogsaa alt mere ubekvem, og de fordums Dages livlige Bevægelighed stansede stedse mere.

Statholderens aarlige Indtægt var Kr. 56 000 i Nutidens Penge. Grev Sandels havde havt Kr. 64 000 og lagt sig Penge tilbedste. Grev Wedel anvendte som Statholder næsten Kr. 90 000 aarlig alene paa sin Husholdning, foruden hvad der ellers medgik[1]. Dette var betydelige Tilskud af private Midler. Han vilde, at Kongen værdig skulde repræsenteres af Statholderen, og han ønskede derhos at faa det tydelig lagt for Dagen, at økonomiske Hensyn ikke havde bestemt ham til at overtage Statholderposten. Den nye Statholder holdt aabent Taffel og var, ogsaa i Gjæstfrihed, Norges første Mand. Han havde sine regelmæssige Audiensdage, paa hvilke han, naar han var frisk, var tilgjængelig for alle[2]. Paa bestemte Dage om Ugen saa han sine Kolleger hos sig. Enhver Reisende af nogen Betydning blev buden til hans Bord, og paa sine repræsentative Baller, Middage og Souper's samlede han de Kredse, som dertil var selvskrevne. Den syge Mand gjorde alt dette af Pligtfølelse. Thi for ham, hvem enhver materiel Nydelse snart var forbuden, havde dette Selskabsliv kun lidet tillokkende. Som altid tidligere var han ogsaa nu den glimrende Festtaler. Men ellers var han ikke meget talende, og Personer, der stod ham nær i disse Aar, fandt endog, at han i selskabelig Omgang undertiden kunde have vanskeligt ved at træffe de rette Udtryk. I dagligt Lag blev han taus. I Hjemmet gjorde han et strengere Indtryk mod Hustru som mod Børn. Den tiltagende Sygelighed voldte saadanne Forandringer.

I Statholderens Hus havde Hovedstaden fundet et selskabeligt Midtpunkt, som tidligere længe havde været savnet. Livet blev derved paavirket og antog tildels nye Former. Saaledes kunde den livlige Selskabelighed indimellem drage efter sig Følger, der ikke tiltalte Statholderen, og opmuntre til en Luxus, der ikke var ham personlig behagelig. Ingen norsk Regjeringschef har udfoldet en tilsvarende officiel Repræsentation. Ogsaa derved erhvervede Statholderen Indflydelse. Mangt og meget kan i hans Tid være ordnet ved venskabelige Samtaler efter en Middag i Stiftsgaarden. Grev Wedel drog sig ikke

---

[1] Optegnelser af ANDR. FAYE i hans Udkast til Grev Wedels Biografi.
[2] *Den Constitutionelle* for 1836, No. 260.

tilbage i fornem Ensomhed, mere end det var strengt nødvendigt for at fylde Stillingen. I sin personlige Omgjængelighed eiede han et parlamentarisk Magtmiddel, som han ikke undlod at benytte[1].

Den toneangivende Ungdom, der samledes til Bal og Fest hos Statholderen, tog ikke hans personlige Optræden til Mønster. *Troppen*, som denne *jeunesse dorée* kaldtes, og dens Medlemmer *Troppisterne* vakte ved sit Overmod hyppigt Anstød hos andre, der ikke kunde tillægge dem nogen Ret til at vise den overseende Optræden i selskabelig Omgang, der ialfald for nogle af dem blev det mest iøinefaldende Særkjende. Troppisternes Forhold diskuteredes i Pressen, øiensynlig med Sigte paa Statholderens selskabelige Repræsentation. Men det blev meget fornuftig indvendt, at han neppe kjendte synderlig til de unge Mennesker, der dansede paa hans officielle Baller, og at han endnu mindre kunde være ansvarlig for deres personlige Optræden.

Overfor Kongen blev det Grev Wedels første Bestræbelse at bevare det personlige Tillidsforhold, som senest var styrket under Besøget i Stockholm. Dette lykkedes. Kun sjelden indtraf der Tilfælde, hvori Kongens og Statholderens Meninger skiltes, og naar saa var, da blev det opgjort i Ro. Grev Wedel dæmpede ofte Kongens opbrusende Natur. Men han søgte tillige selv, med Bibehold af sin selvstændige, personlige Mening, at være hans repræsentative Organ i Norge og til Norge. Derfor blev disse Aar Statholderstyrelsens bedste Afsnit.

Men at saa blev Tilfældet, skyldtes hovedsagelig den enestaaende Personlighed, hvem Embedet nu var betroet. I sin Overlegenhed var han helt ud lojal mod sine Kolleger; han kunde ofre meget af personlige Meninger, uden dog at trykke sig selv ned. Skjønt han gjerne slog af, skjønt han ofte lempede sine egne Anskuelser, var han dog den mægtigste og indflydelsesrigeste konstitutionelle Minister, som Norge har seet.

Han vandt mange, stødte faa. Mænd, der i sit politiske Syn kunde være meget skilte fra ham, blev hans varmeste Venner, fordi

[1] En interessant, men ikke velvillig Udtalelse om Grev Wedels selskabelige Liv som Statholder findes i *Morgenbladet* for 1843, No. 31. Det heder her: *„Hr. Løvenskjold driver ikke Gastereringen nær saa vidt som hans Formand; men det er endnu uopgjort, hvormeget det wedelske Statholderskab med dets Feste og Patronatskab har bidraget til den hurtige Udvikling af Troppistvæsenet og Jeandefranceriet, af Pyntelysten og Gjeldsforskrivelserne. Det vilde være ufornuftigt at give det wedelske System Skylden for alle Noblessens og dens Efteraberes Daarskaber; men det gaar vel ikke an at negte al Kausalforbindelse derimellem.“*

de høiagtede hans hele aabne Færd. Syg, som han hyppig var, kunde han dog fremdeles vise, at han eiede sin Ungdoms Kraft og Ild usvækket. Ved dem kunde han endnu haabe, at sætte nye store Beslutninger i Værk, — store Beslutninger, hvis Gjennemførelse vilde hilses med Glæde af hans Landsmænd.

Til denne Kraft og Ild, til sin geniale Raskhed i at gribe Idéerne og give dem Liv, føiede han en lang politisk Erfaring, indvunden som ledende Mand i Regjering og Storting. Denne Erfaring blev hos ham Grundlaget for den sande Statsmandsvisdom. Med denne Visdom søgte han at samle alle sit Folks Kræfter til Arbeidet for Landets Fremgang. Han vendte sig lige meget til gamle Venner som til fordums Modstandere. Klog og maadeholden — kraftig og bestemt, satte han sig, i Kraft af de store Beslutninger, ogsaa store Maal, fra hvilke han ikke lod sig lokke ved Sidehensyn, — allermindst ved personlige Meningsforskjelligheder. Uden at henfalde til flad Opportunisme, kunde han nok, hvor han fandt det rigtigt, bøie af. Men han var heller ikke bange for at hævde sine Meninger og staa fast paa dem, naar han ansaa det nødvendigt for at ramme det, som var det rette.

En saadan Personlighed gav Tiden dens Præg. I lige Grad Kongens og Folkets Tillidsmand, var Grev Wedel ogsaa hos det svenske Folk i Besiddelse af en helt tilsvarende Agtelse og Tillid. I Norges som i Unionens Historie har den Stilling, han saaledes indtog, intet Sidestykke. Det var, som om Oppositionen var nær ved at forstumme. Bølgerne havde nys gaaet høit. De dæmpedes med en paafaldende Hast. Den norske Politik blev maadeholden. *Statsborgerens* ildfyldte Artikler syntes glemte, og Bladet stansede snart. *Morgenbladet* dæmpede sin gamle Ild, blev selv moderat og viste tydelig sin Respekt for Statholderens sjeldne Egenskaber. Hvad der fra den Kant øvedes af Kritik, var kun et Minimum. Den vendte sig maaske ogsaa mere mod Stortinget end mod Regjeringen[1].

Der foregik et paafaldende, delvis tilsyneladende uforklarligt Omslag i den almene Opinion, i den offentlige Diskussion. Henrik Wergeland, nys Talsmanden for en uforsonlig Opposition, nedladende sig til at anvende lavtliggende Midler, dæmpedes hurtig. Grev Wedel var meget vred paa ham, og han har i sine første Rapporter til Kongen betegnet ham med haarde Udtryk. Wergeland havde stiftet et politisk

[1] Smlgn. f. Ex. *Morgenbladet* for 1839, No. 200, 203, 206, Tillæg.

Samfund i Piperviken, mellem hvis Deltagere ogsaa Frankriges *consul missus* de la Roquette fandtes, og om hvis Virksomhed der gik allehaande Rygter[1]. Med Et bøiede han af, maaske i Følelsen af, at han befandt sig paa Veie, der kunde være farlige for Udfoldelsen af hans Digtertalent. Nogle Aar senere rygtedes det, at han var Kongens Pensionist, og han var dermed gjort uskadelig som politisk Agitator, medens han samtidig udfoldede sig som den store Digter, der skulde blive sit Folks Stolthed. Sylvester Sivertson forsøgte sig efter ham, under Pseudonymet *Urdsongis*, som politisk Digter, men udrettede intet.

Omslaget var der og kom tilsyne allerede, da det overordentlige Storting begyndte sine Forhandlinger. Men uagtet dette i det ydre indtog en Holdning, der var meget forskjellig fra de samme Mænds Tale og Handlinger nogle Maaneder i Forveien, vilde det været en Misforstaaelse at tro, at de havde opgivet sine tidligere Synsmaader. Maalet var ikke forandret. Der var kun slaaet ind paa en Vei, som sikrere vilde føre til dette. Grev Wedel blev nu den fremtidige Fører. Han nød almindelig Tillid som den maadeholdne Statsmand. Men hans Maadehold var den overlegne og kraftige Personligheds seierssikre Moderation. Med denne mødte han Stortingets Medlemmer, da de atter kom til Christiania; med den optog han de personlige Forhandlinger og betraadte en Vei, som ikke tidligere kunde siges at være meget benyttet. Det overordentlige Stortings vigtigste Afgjørelser bestemtes ved saadanne underhaands Forhandlinger.

Carl Johan havde allerede, da han 2den Juli fattede Bestemmelse om at opløse Stortinget, tillige forudsat, at dettes Medlemmer snarest skulde gjenindkaldes til en overordentlig Samling. Kundgjørelsen derom udgik den 30te Juli, og Stortinget samledes den 15de Oktober, hvorefter dets Aabning foregik den 20de Oktober.

I sin ordentlige Samling havde Stortinget egget Kongen gjennem forskjellige Beslutninger. Det havde — omend væsentlig gjennem andres Misforstaaelser og Forvrængninger — i Udlandet vakt Forestillinger om, at det skulde være en Samling af revolutionære. Nu kom de samme Repræsentanter tilbage og iagttog en Holdning, der ikke eggede nogen, ikke gav Plads for nogen Mistydning, forsætlig

[1] Grev Wedels Rapport til Kongen af 14de Oktober 1836. Henrik Wergeland har om Statholderens Personlighed udtalt forskjellige Meninger, og hans Stilling til denne var meget uklar. Antagelig har hans Fader søgt at dæmpe ham og paavirke hans Stemninger.

eller uforsætlig, og hvorved der til samme Tid hævdedes et fast og korrekt Standpunkt i de foreliggende store Spørgsmaal.

I visse Henseender blev dette en Gjentagelse fra Stortinget i 1828. Den Mand, som da, i Egenskab af Stortingets Præsident, havde været den ledende, var nu Statholder. Som saadan satte han sig hurtig i Forbindelse med Stortingets første Medlemmer, fremfor alle med Høiesteretsadvokat S. A. W. Sørenssen[1], det opløste Stortings Præsident og derefter Aktor mod Statsministeren. Mellem Statholderen og denne anseede Mand, der nu atter blev Stortingets Præsident, var der fuld Forstaaelse og Enighed om de Linier, efter hvilke der skulde arbeides i den nye Session. I det personlige Samkvem mellem Statholderen og Repræsentanterne lagdes Grundvolden for det kommende rolige Arbeide, hvad Grev Wedel derhos gjennem de Raad, han samtidig gav Kongen, yderligere søgte at betrygge. Selv havde han bestemte Meninger om Tingmændenes Personligheder. Han støttede sig til Sørenssen, men regnede Hielm som en Modstander, — rigtignok en Modstander, der havde tabt meget i Indflydelse. Til Kongen udtalte han sig med en Aabenhed, der svarede til hans Karakter. Saaledes skrev han den 17de Oktober i en *note particulière:*

„Jeg har havt en lang Samtale med Hr. Sørenssen, der er Præsident i Stortinget, og han har høitidelig lovet mig, at han vil undgaa og lade undgaa, saa meget som det vil være i hans Magt, alt, som kunde være ubehageligt for Deres Majestæt. Hr. Sørenssen er i Grunden en hæderlig Mand med mange Talenter og Kundskaber. Men han er yderst livlig, og han lader sig ofte ved sin Lidenskab henrive til at sige og til at gjøre Ting, hvoraf han har Skam, og som han angrer, naar han overveier med Ro. Samme Løfte er mig givet af alle de andre Medlemmer af Stortinget, med hvem jeg har talt. Jeg betragter det som en Ytring af den gode Aand, at i det mindste det store Flertal af de Stortingsmænd, som har Uniformer, har fattet den Beslutning at bære dem ved Stortingets Aabning og ved andre høitidelige Anledninger. Man maa imidlertid ikke vente at undgaa alle ubehagelige, ja endog skandaløse Forslag og Diskussioner paa Stortinget. Men jeg vover at haabe, at et betydeligt Flertal vil udtale sig mod alt, hvad der kunde bære Præget af Lidenskab eller af Intriger. Advokat Hielm har alt for meget afsløret sig til, at han ikke i stor

[1] En Audiens, som Sørenssen i December 1838, kort før Stortinget skulde samles paa ny, havde hos Kongen, foranledigede en Del Skriverier i *Morgenbladet* for 1839 og fremkaldte bl. a. en Redegjørelse fra Sørenssen selv.

Maalestok har tabt den Indflydelse, som hans Talenter og Kundskaber nogle Gange har skaffet ham.

Deres Majestæt maa tillade mig underdanigst at gjøre en Bemærkning med den Aabenhed, som Deres Majestæt har paalagt mig bestandig at iagttage:

I Protokollen for den 7de har Deres Majestæt udsat sin Resolution med Hensyn til Oversendelsen til Stortinget af Statsraadsprotokollerne for de tre sidste Aar, for hvis Vedkommende det sidste Storting har forsømt at træffe en endelig Afgjørelse. Men jeg ønsker levende, at Deres Majestæt naadigst vil snart lade disse Protokoller tilstille det nærværende Storting. Thi jeg frygter for, at Undladelsen kunde gjøre et daarligt Indtryk paa de Medlemmer, som for nærværende er velsindede, og kunde give Anledning til den ubehagelige Mistanke, at Statsraadets Medlemmer havde anvendt sin Indflydelse for at undgaa gjennem nogle Aar den konstitutionelle Ansvarlighed."

Kongen føiede sig her efter Grev Wedels Raad. Det havde nemlig til en Begyndelse virkelig været hans Mening, at det ordentlige Storting havde at undersøge Regjeringens Protokoller inden Udløbet af den Tid, Grundloven havde bestemt for dets Sessioner, og at Stortinget, naar dette var forsømt, havde tabt sin Ret. Samtidig havde han dog bestemt sig for ad en eller anden Vei at lade Protokollerne offentliggjøre og dermed vise, at hans Vægring ved at sende dem til Stortinget ikke var begrundet i noget Ønske om at dække over en ulovlig Handlemaade fra Regjeringens Side [1]. Men her laa der en alvorlig Fare for en Konflikt, og i denne Konflikt vilde Kongemagten have været den underlegne. Nu blev det afværget, og det gik efter Statholderens Anvisning. Protokollerne udleveredes.

Atter igjen møder vi Grev Wedel som den til begge Sider dæmpende og regulerende Mellemmand, da Kongen gjerne vilde se Stortingets Forhandlinger hurtig tilendebragte. Han ønskede at undgaa en ny Opløsning. Saaledes læses i hans Rapport af 21de November 1836:

„Stortinget og dets Afdelinger sysselsætter sig med den største Udholdenhed med de Emner, som angaar Budgettet. Men der er saa mange kongelige Propositioner, som er aldeles uadskillelige fra Budgettet, at det er umuligt at forudsige, naar det kunde være færdigt. Præsidenterne og Komitéernes Formænd gjør alt, hvad der staar i

[1] Kongens Brev til Grev Wedel af 20de Oktober 1836.

deres Magt, forat Stortinget kan opløses før Jul. Men jeg tvivler meget stærkt paa, at dette kan lykkes, — og det forekommer mig, at saalænge Stortinget fortsætter med at undgaa alt, hvad der kan være ubehageligt for Deres Majestæt, maa man lade det faa den nødvendige Tid til den grundige Undersøgelse af de for Staten vigtige Anliggender.“

Grev Wedel og Sørenssen blev paa dette Storting de bestemmende. Hos enkelte Stortingsmænd vaktes der rigtignok Mistillid mod Sørenssen. I denne ligger antagelig Grunden til det Forsøg, som gjordes paa at sætte Hielm i hans Sted paa Præsidentpladsen, men som dog mislykkedes. Grev Wedels Konferenser med Præsidenterne og med andre indflydelsesrige Medlemmer vakte Opmærksomhed. Meddelelser derom kom til Sverige, hvor de gjengaves i Aviserne med det Tillæg, at man i disse Sammenkomster optrak Grundlinierne for de kommende Debatter[1].

Dagens Løsen var Forsoning og Glemsel. Løfterne blev holdte. Stortingets Forhandlinger gik raskt og bragte vigtige Resultater. Intet forstyrrende Moment kom her med.

Paa dette overordentlige Storting gjennemførtes endelig den store, betydningsfulde Ordning af en med Grundlovens Aand stemmende Kommunalforfatning. Formandskabslovene af 14de Januar 1837 var dets Værk. Disse skyldtes i den Form, i hvilken de endelig kom til at foreliggge, en Samvirken af mange dygtige Kræfter. De vedtoges nu væsentlig i Overensstemmelse med en kgl. Proposition af 1ste Marts 1836, forberedt og fremlagt ved Statsraad Collett. I Virkeligheden er disse Love det vakreste, betydeligste Mindesmærke over dennes Statsraadstid. Af det paa dem nedlagte Arbeide er den største Del udført i Colletts Departement. Fra Regjeringen er det stærkeste Initiativ udgaaet, og det er dens Arbeide, som blev bestemmende for Lovenes endelige Form. I vore Dage er dette ifærd med at glemmes[2].

---

[1] Smlgn. *Den Constitutionelle* for 1836, No. 300.

[2] *Norges Historie efter 1814*, III, S. 579. I en Artikel af Statsraad J. Løvland i Tidsskriftet *Samtiden* for 1902, S. 75 tales om Vanskeligheden ved at forstaa *den stilling, stortinget havde under det Wedel-Løvenskioldske styre fra treti- og firtiaarene.* Som Exempel herpaa nævnes Negtelsen af Sanktion paa Formandskabslovene i 1833. Jeg kan ikke være enig i denne Opfatning. Grev Wedels eneste Befatning med de nævnte Love var nemlig den, at han i 1836—37 krævede og opnaaede Sanktion. Stortingets Stilling i hans Statholdertid er ogsaa meget klar. Gjennem forudgaaende Forhandlinger med indflydelsesrige Stortingsmænd søgte han at afværge alle Beslutninger, om hvilke han forudsaa, at de vilde møde Kongens Modstand og ikke blive

Grev Wedels Fortjeneste af Formandskabslovenes Istandbringelse var mindre, men i sig selv ingenlunde uvæsentlig. Han fik den Opgave at fjerne de sidste Hindringer, der endnu kunde staa i Veien, og det blev ham, som bragte Overensstemmelse tilveie mellem Kongen og Stortinget, forsaavidt deres Standpunkter ikke helt faldt sammen. Det kan forudsættes, at netop dette Spørgsmaal har været et Hovedemne for hans Forhandlinger med Kongen og med Stortingets indflydelsesrige Medlemmer.

En af det overordentlige Stortings vigtigste Beslutninger gjaldt Land- og Kjøbstadskatten. Denne var, som vi ved, indført, efter Grev Wedels Initiativ, i 1816. Efterhaanden var den bleven væsentlig nedsat. Men Statsraad Collett havde fremdeles foreslaaet den bibeholdt for de tre Budgetaar 1836—1839. Grev Wedel delte hans Opfatning af denne Beskatningsmaade og fandt det betænkeligt, tiltrods for Statskassens gode Forfatning, helt at afskaffe den. Paa Stortinget kjæmpede især G. P. Blom for Skattens Bibeholdelse, men kunde ikke trænge igjennem. Stortinget ophævede den for de tre kommende Aar, og denne Beslutning blev siden den endelige. Fra 1836 hed det sig for lange Tider, at norske Borgere ikke betalte nogen direkte Skat til Statskassen.

Overhovedet var det væsentlige af det Stof, der forelagdes det overordentlige Storting fra Regjeringen, en Arv fra Statsraad Colletts Dage. Stortinget opløstes den 24de Januar 1837; men dets Historie var ikke dermed tilende. Det efterlod sig, i den berømte Adresse om Norges Stilling i Unionen, et historisk Aktstykke af Rang. Adressen af 24de Januar 1837 var Stortingets politiske Testamente, hvis Udførelse betroedes Grev Wedel. Han fulgte den Kaldelse, han der fik. Det tog ham fulde to Aar, forinden han kunde fremlægge et Resultat. Men dette godtgjorde tilstrækkelig, hvor samvittighedsfuldt han handlede som sine Landsmænds Tolk.

I og med denne Adresse stillede Stortinget sig paa det i 1827 fastslaaede norske Standpunkt. Med Hævdelse af, at det er den fuldkomne Lighed i Rettigheder, som udgjør Grundprincipet for Rigernes

sanktionerede. Hvad angaar Negtelsen af Sanktion paa Formandskabsloven i 1833, var det ikke Kongens Tanke at modsætte sig denne Lov i Principet. Han skrev fra Rosersberg 29de Juli 1833 til Kronprinsen, som da var i Christiania: „*En refusant de sanctionner la loi dont il est question, la nation a un terme de 6 ans encore pour réfléchir et pour examiner ce qui est le plus utile à ses intérêts.*“ Smlgn. ovenfor, Bind III, S. 492, Note 1.

Forening, henledede det Kongens Opmærksomhed paa de Punkter, i hvilke det norske Folk ansaa denne Lighed krænket. Det var Unionsflaget, — det var det norske Rigsvaabens Anbringelse paa svenske Mynter og i svenske Embedssegl, og det var Nævnelsen af Norge efter Sverige i Kongens Titel i norske Dokumenter. Endelig var der den mangelfulde Ordning af de diplomatiske Anliggender. Dette sidste blev Adressens Kjernepunkt:

„Saavel Norges materielle Interesser, som dets politiske Værdighed som uafhængig Stat og dets med Sverige aldeles sideordnede Stilling i Unionen gjør det uden Tvivl til en retmæssig Fordring, at Norge tilstedes den samme Garanti, som Sverige er i Besiddelse af, for at se samtlige, enten egne eller begge Unionsstaters fælles Anliggender forsvarligen pleiede. Stortinget i 1827 og Deres Majestæts norske Statsraad i underdanigst Foredrag af 14de Oktober 1834 tillod sig underdanigst at henlede Deres Majestæts Opmærksomhed paa dette vigtige Anliggende.

Deres Majestæt har erkjendt, at Kravet paa en Forandring i denne Henseende var retfærdigt, og derfor ved Resolution af 13de April 1835 naadigst foranstaltet, at den norske Statsminister, eller, i hans Fraværelse, et Medlem af det norske Statsraad, stedse skal være nærværende, naar diplomatiske Sager, der enten alene vedkommer Norge, eller Norge og Sverige fælles, foredrages for Kongen. Stortinget paaskjønner med Erkjendtlighed den naadige Redebonhed til at gaa det norske Folks billige Fordringer og Ønsker imøde, som Deres Majestæt ved denne som ved flere Leiligheder har lagt for Dagen; men det kan kun betragte denne Foranstaltning som en Forberedelse til fuldstændigere Foranstaltninger i denne Henseende.

Det norske Folk og dets Repræsentanter dølger ingenlunde for sig de Vanskeligheder, som staar i Veien for Deres Majestæts Bestræbelser, sigtende til at faa ordnet disse vigtige Anliggender paa en saadan Maade, at begge de forenede Riger ogsaa heri erholder lige Deltagelse, lige Rettigheder og lige Garantier. Stolende paa, at Deres Kgl. Majestæts Kraft og Visdom bedst vil vide at finde Midler til at overvinde hine Vanskeligheder, vover Stortinget ikke for Tiden at fremsætte noget Forslag om, hvorledes disse Forhold muligen kan ordnes paa en tilfredsstillende Maade. — — — Stortinget har troet at tilsidesætte sin Pligt, dersom det havde tilbageholdt sin Overbevisning om det norske Folks Ønsker og Fordringer i de angivne Henseender, og det holder sig forvisset om, at Deres Majestæt naadigst

vil erkjende, at Stortingets Hensigt hermed alene er at søge bortryddet enhver Anledning til Uenighed og Misnøie imellem Rigerne og derved at befæste Foreningen, saa at den maa staa varig og urokket gjennem Aarhundreder.“

Med sit ligesaa maadeholdne som bestemte Sprog maa denne Adresse være en Frugt af Forhandlinger mellem Statholderen og Stortingets Tillidsmænd. Rigtignok vides intet bestemt om, at saadanne har fundet Sted. Men efter alt, hvad der for øvrigt kjendes til dette Storting, vilde det være utænkeligt, om ikke Statholderen helt havde været indviet i, hvad der forehavdes, og om han ikke havde havt Anledning til at gjøre sin Mening gjældende og øve Indflydelse paa saavel Form som Indhold. Efter sit Kjendskab til Kongens Meninger havde han ønsket, at der foreløbig ikke var taget noget Skridt i disse vanskelige Spørgsmaal. Men da dette ikke lod sig undgaa, har han sikkerlig medvirket til at finde den heldigste Form. Dermed havde han imidlertid overtaget en saa meget mere bindende Forpligtelse til at istandbringe en heldig Ordning for alle de Sagers Vedkommende, der var berørte i Adressen, og denne Forpligtelse gjaldt endnu en anden Sag, nemlig Brugen af det norske Handelsflag paa Farvande hinsides Cap Finisterre. Stortinget havde udtalt Ønsket om at fjerne de legale Hindringer, som hidtil havde foranlediget Brugen af det unionelle Handelsflag f. Ex. i Middelhavet.

For Statholderen og Regjeringen var med disse af Stortinget fremsatte Ønsker stillet et stort Fremtidsprogram. For dettes Realisation blev der med Held arbeidet i de to følgende Aar, 1837 og 1838. Ved det næste Stortings Sammentræden i 1839 forelaa de første Resultater af dette Arbeide, som lovede endnu mere for kommende Tider. Grev Wedel havde dermed haabet at indlede en unionel Politik paa den fuldstændige reelle og formelle Ligeberettigelses Grund, — en Politik, der alene kan bedømmes og forstaaes ud af hans Handlinger, ikke efter andres Misforstaaelser.

Først ordnedes Spørgsmaalet om det norske Handelsflags Anvendelse hinsides Cap Finisterre. Inden Regjeringen var der Tvivl om mere underordnede Enkeltheder, — derimod om Hovedsagen fuld Overensstemmelse. Den afgav sin Indstilling 28de Juli 1837. Den kgl. Resolution, der helt imødekom Stortingets Ønske, faldt den 11te April 1838. Naar saa lang Tid forinden hengik, maa der have været Modstand at overvinde. Carl Johan tog imidlertid Skridtet helt ud, og dermed var det, man kaldte „Flagets Frigivelse“ en afgjort Sag. I

Stortinget havde Foss, Hielm og Sørenssen været de, som havde gjort mest. Bagefter var det Grev Wedel og Løvenskiold, som ordnede Sagens endelige Afgjørelse.

Med den store Adresse tog det længere Tid. Den norske Regjering fandt ikke her den øieblikkelige Imødekommen, som den havde ventet. Kongens første Svar lød endog afvisende. Adressen havde trods sin maadeholdne Form fremkaldt hans Uvilje. Ved den første Meddelelse om Stortingets Beslutning i Regjeringens foreløbige Indberetning af 24de Januar havde han forfattet sit Svar, der var færdigt inden 2den Februar. Han ventede da kun paa Regjeringens endelige Indberetning for at lade det afgaa. Ogsaa denne satte Kongen i daarligt Humør, og saa gav han den kongelige Resolution af 21de Februar 1837, der havde et eiendommelig formet, næsten spydigt Indhold.

Forsaavidt kunde Grev Wedel synes at faa Ret i de Betænkeligheder, han paa Forhaand havde næret ved at lade Adressen fremkomme. Men, tro mod sin Pligt til begge Sider, satte han nu saa meget mere Kraft ind paa en heldig Løsning af disse *matières, fort délicates, épineuses et difficiles*, som han straks havde kaldt dem i sin Rapport til Kongen af 24de Januar. I denne havde han ogsaa meddelt, at der havde været fremme et andet Forslag om at forandre Kongens Ziffer, — fra Carl XIV. til Carl III., men at dette var forkastet af Stortinget. Da Tallet XIV var erkjendt ved Kroningen i 1818, mente han selv, at det ikke nu lod sig forandre.

I Februar var Grev Wedel syg af Gigt og Influenza, og først den 20de afsendte han en Rapport, hvori han mere udførlig gjorde Rede for Sagerne og sine egne Meninger om disse. Uagtet i Christiania ingen endnu kjendte eller kunde kjende Kongens Beslutning om øieblikkelig at svare paa Stortingets Adresse, fremgaar det dog af Grev Wedels Rapport, at han har været forberedt paa at møde Vanskeligheder hos Kongen. Denne Rapport er skreven med diplomatisk Behændighed, ud af et nøiagtigt Kjendskab til Carl Johans Karakter og Meninger, men dog under Hævdelse af det ubetinget rigtige i den statsretslige Opfatning, der laa til Grund for Adressen (*une théorie absolument juste*). Rapportens Forfatter glider tilside for Kongens personlige Meninger, om hvilke han intet vil udtale. Han henviser til den store Nytte, som Foreningen havde bragt Landet, og mener, at i Sammenligning med denne vilde de Mangler, hvorover der endnu kunde klages, vise sig forsvindende. Rapportens Forfatter siger, at han stedse havde fundet, at selv om Sverige i unionelle Anliggender

skulde synes at være en Smule foran Norge, saa maatte dets ærefulde historiske Stilling og den fremtrædende Plads, som det havde vundet mellem Nationerne, vel kunne forsone Nordmændene med dette Fortrin, — og at han desuden var overbevist om, „at naar det gjælder om at vise, hvad man duer til, saa er det ikke altid den, som er stillet paa den høire Fløi, der opnaar mest Ære, men den, som viser mest Mod, Intelligens og Energi“. Men saa hed det videre, at det norske Folk ikke tog disse Ting med samme Ro, — at der endog herskede en Slags Gjæring, „hvilken det er af høieste Vigtighed at bringe til at ophøre, idet Historien ofte har vist, at saadan Gjæring, skjønt fremkaldt ved Smaating, kan have meget ubehagelige og alvorlige Følger paa kritiske Tidspunkter, hvor det vilde være ønskeligt at forene hele den nationale Energi og alle de nationale Hjælpemidler for Statens Bevarelse og Hæder“.

Derfor beder han tilsidst Kongen anvende sin Forudseenhed og sin Visdom for at finde de rette Midler til at berolige Stemningen.

Regjeringens — og dermed ogsaa Grev Wedels — endelige Indstilling bar Datum af den 14de Februar 1837. Den var bygget paa et Foredrag af Finansdepartementets Chef, Statsraad J. H. Vogt. I den foresloges at nedsætte to unionelle Komitéer, hver bestaaende af et lige Antal Medlemmer fra hvert Rige. Den ene af disse skulde afgive Betænkning om Unionsflaget, medens den anden skulde udtale sig om, hvilke Forandringer der maatte foretages i hvert af Rigernes Grundlove saavelsom i Rigsakten, forat der kunde blive fastsat hensigtsmæssige og til Rigernes fælles Tarv svarende Bestemmelser angaaende Behandlingen af deres diplomatiske Anliggender, og hvad dermed stod i Forbindelse. Fremdeles blev det i samme Indstilling foreslaaet at afgive en Bestemmelse, der kunde stanse Brugen af Norges Rigsvaaben paa svenske Mynter og Embedssegl. Med Hensyn til Kongens Titulatur i norske Dokumenter, indstilledes der kun paa, at Kongen skulde tilkjendegive, at han derom henholdt sig til den under 26de Oktober 1818 angaaende samme Sag afgivne Resolution.

Stortinget og Grev Wedel havde kun anholdt om, at Kongen vilde udfinde og anvise Midler til at rette paa de Mangler ved Unionsforholdet, hvorover der var klaget. Regjeringen som Helhed havde pegt paa en forberedende Behandling gjennem unionelle Komitéer.

Efter dette iagttoges der en lang Taushed. Officielt blev der foreløbig ikke taget noget Skridt til at imødekomme Stortingets Ønsker og gjøre Ret imod, hvad Grev Wedel havde betegnet som den absolut

rigtige Teori om Rigernes fuldstændige Ligeberettigelse. Men Sagen hvilede ikke. I Aarene 1837 og 1838 var det Grev Wedel og Løvenskiold, som arbeidede med den. De havde den Opgave at vinde Stemningen for de norske Krav ikke alene hos Kongen, men ogsaa hos det svenske Folk. De har derunder havt mange Vanskeligheder at møde, mange Hindringer at overvinde. Men ogsaa her satte de igjennem, hvad der af Stortinget, paa det norske Folks Vegne, var givet dem i Mandat.

Det var et stille Arbeide, som gik sin Gang, medens Regjeringsmaskineriet for øvrigt var i Virksomhed. Det lader sig ikke følge i Enkelthederne, idet den Brevveksling, som skulde vise disse, beklageligvis er overgiven til Flammerne. Med Tilintetgjørelsen af disse mere private Aktstykker er vi ogsaa berøvede Adgangen til at erhverve et nærmere Indblik i mangt og meget, som berører Administrationen i dens Almindelighed, navnlig, hvad de indre Forhold i Statsraadet angaar.

I dettes Sammensætning foregik der enkelte Forandringer. Statsraad ARNTZEN døde 14de December 1837, og allerede den 22de Januar 1838 udnævntes i hans Sted Høiesteretsassessor O. M. SCHMIDT til Statsraad. Den 27de Mai 1837 traadte MOTZFELDT ud af Regjeringen. Han følte sig krænket, da hans ældste Søn, Lector juris U. A. MOTZFELDT ikke efter sin Tur var bleven udnævnt til Professor. Med ham forsvandt fra Raadsbordet den sidste af de Statsraader, som med Grev Wedel i November 1814 havde traadt ind i Regjeringen. Motzfeldts Efterfølger blev først udnævnt den 25de Oktober 1837. Det blev Generallieutenant P. R. FLEISCHER. En Uge, forinden den nye Udnævnelse fandt Sted, 17de Oktober, havde den gamle Statsraad FASTING traadt af, og nu udnævntes samme Dag Defensor for Rigsretten i 1836, H. CHR. PETERSEN, der siden 1837 havde været Stiftamtmand i Akershus, til Statsraad. Af de ældre Statsraader indehavde J. H. VOGT den hele Tid Finansdepartementet. Saavel i Principerne for dettes Styrelse som i Almindelighed efter sine politiske Synsmaader var han, sammen med Statsministeren, den, som stod Regjeringens Chef nærmest. HOLST overtog fra 1837 Kirkedepartementet, efter eget Ønske.

Grev Wedel betragtede sin egen Opgave som Regjeringens Chef meget i det store. En Indblanding i Departementschefernes Myndighed og Arbeide stemte ikke med hans Opfatning. I 1837 konfererede han med Holst om Muligheden af at indskrænke den Vidløftighed, som raadede ved Udarbeidelsen af Departementernes Indstillinger. Stats-

raaden var enig i, at dette kunde være ønskeligt nok, men udviklede tillige de Grunde, som paakrævede den engang brugelige Forretningsorden. Disse havde stor Vægt, og der blev intet videre foretaget i den Anledning. I alle større Spørgsmaal var Statholderen den raadende. Ogsaa Kongen fulgte i Almindelighed hans Ønsker og Raad[1].

Enkelte Undtagelser gaves dog.

Saaledes blev i 1837 Grev Wedels Ven, Amtmand G. P. Blom forbigaaet af Kongen ved Besættelsen af Borgermesterembedet i Christiania, mod Regjeringens Indstilling. Kongen havde ingen Grunde angivet. Man søgte dem i „en eller anden politisk Grund", men uden nærmere at kunne paavise, hvilken denne var[2]. I et Brev af 15de Mai 1837 har Kongen meddelt Grev Wedel, at han var skuffet over Blom, ja, meget vred paa denne, og at han haabede, Blom med Tiden vilde vende tilbage til sundere politiske Synsmaader. Men hvilke disse var, siges ikke. Siden blev Misforstaaelsen hævet.

Af saadanne Tilfælde gaves der dog ikke mange. Som almen Regel gjælder det, at der mellem Kongen og Statholderen herskede fuld Samstemmighed. I Carl Johans Breve findes stærke Udtalelser af den Tillid, han nærede til Grev Wedels Karakter og Begavelse. Men derfor blev da ogsaa Statholderens Meninger ved de fleste Anledninger godkjendte af Kongen. Grev Wedels rolige, udjævnende Politik dæmpede Kongens opbrusende Livlighed og afværgede Virkningerne af denne. Saa meget mere kom derimod Kongens forsonlige Sindsstemninger frem og viste ham i det bedste Lys.

Med fuld Ret kan det siges om denne Styrelse, at den var bygget paa et virkeligt Venskab mellem Kongen og Statholderen, — at den i dette personlige Tillidsforhold havde en af sine væsentligste Forudsætninger. Men denne Tillid suppleredes igjen af den Anseelse, Grev Wedel som Regjeringens Leder nød mellem sine Landsmænd. Flagresolutionens Udfærdigelse havde øget denne, og man haabede paa mere for den kommende Tid. Valgene i 1838 foregik under Ro, og med Haab om, hvad der kunde udrettes. Betegnende for Karakteren af disse Valg var det knebne Stemmetal, hvormed J. A. Hielm kom ind som fjerde Repræsentant for Smaalenenes Amt. Efter Valget frasagde han sig Stillingen og redegjorde for sine Bevæggrunde i et

---

[1] P. Chr. Holsts *Efterladte Optegnelser,* S. 277.
[2] P. Chr. Holsts *Efterladte Optegnelser,* S. 275 flg.

Manifest, der faktisk var en Tilkjendegivelse af, at han ikke følte sig istand til at udrette noget paa det nye Storting, — at Grev Wedel denne Gang havde seiret, at det var ham, som havde Folkets Tillid[1].

Om Høsten 1838 forlød det, at Kongen snart kunde ventes til Christiania paa et længere Besøg. Saa skede ogsaa. Kongen kom, hilset af mange Forventninger. Grev Wedel mødte ham i Svinesund.

Fra 21de December 1838 til 28de Mai 1839 residerede derefter Carl Johan i Christiania, hvor Julen kunde feires, og hvor han den 26de Januar høitideligholdt sin Fødselsdag. Under dette Ophold udjævnedes meget. Nu kom det tilsyne, hvad Grev Wedel og Løvenskiold havde arbeidet for at vinde Øre for de norske Folkeønsker, som de sidst var formede i Stortingets Adresse af 24de Januar 1837.

Det nye Storting skulde træde sammen den 1ste Februar 1839. Den 30te Januar holdt Kongen sammensat norsk og svensk Statsraad hos den da syge Grev Wedel, og den 3die Februar meddelte Rigstidenden den der trufne Bestemmelse. Den kgl. Resolution var begrundet dermed, at Kongen „attraar saa meget som muligt at bringe de forenede Rigers gjensidige Rettigheder og Forpligtelser i indbyrdes Overensstemmelse“, og ligeledes, at han „ønsker, at de hertil henhørende Gjenstande maa blive undersøgte og behandlede af sindige og oplyste Mænd“. Til Opnaaelse heraf befaledes nedsat en Komité af fire norske og fire svenske Medlemmer, for at afgive Betænkning og Forslag om de i Adressen af 24de Januar 1837 omhandlede Gjenstande, med Undtagelse af den kongelige Titulatur, dernæst angaaende det Forhold, hvori ethvert af Rigerne skulde deltage i Udredelsen af deres fælles Udgifter, samt angaaende det Forhold og den Maade, hvorpaa hvert af Rigerne skulde medvirke til det fælles Forsvar.

Om Betydningen af dette Skridt ytrede *Den Constitutionelle* den 4de Februar: „Ved denne Resolution er gjort et længe forønsket Skridt saavel til Fremme af de Ønsker, forrige Storting udtrykte i Adressen af 24de Januar, som og til nærmere Bestemmelse af flere unionelle Forhold, som let kunde foranledige Forviklinger og Tvist. Forandring af det saakaldte Unionsflag, samt *Ordningen af de diplomatiske Anliggender paa en saadan Maade, at begge de forenede Riger ogsaa heri erholder lige Deltagelse, lige Rettigheder og lige Garantier,* tør saaledes nu haabes tilveiebragt. Den Kommission, som bliver at nedsætte, vil forhaabentlig ogsaa kunne ytre sig over, hvorvidt Kon-

[1] *Morgenbladet* for 1838, No. 286, 289, 294, Tillæg og 313.

sulatvæsenet overhovedet fremdeles bør vedblive at være fælles for Rigerne.“

J. H. Vogt[1] meddeler om Statsraadmødet den 30te Januar følgende høist karakteristiske og oplysende Bemærkning: „Samme Dags Aften behagede det Hans Majestæt at overrække Statsminister Løvenskiold en kostbar Gulddaase for den Møie, han havde havt med at faa ham til, i denne Sag at fatte Beslutning.“ Paa Kongens Fødselsdag havde desuden Grev Wedel modtaget Serafimerordenen i Brillanter[2].

Den første Unionskomité var saaledes besluttet nedsat. Hvad den senere bragte af Resultater, angik nærmest Selvstændighedens ydre Emblemer. Hvad der skulde været dens Hovedopgave, blev aldrig naaet. Unionskomitéens videre Historie angaar blot for en ringe Del Grev Wedel. Han bortrykkedes, forinden den rigtig kom i Virksomhed. Men ligesom han — og med ham Løvenskiold — den 30te Januar 1839 havde opnaaet Kongens Tilsagn om hans Beredvillighed til at fjerne Unionens Mangler, saa maa det ogsaa kunne siges, at der havde været al Udsigt til at opnaa et endnu større, endnu mere positivt Resultat af Komitéens Arbeider, hvis et længere Liv havde været Grev Wedel forundt. Han havde da sat al sin Kraft ind paa at grunde Rigernes Fremtid paa den Statsretslære, han havde betegnet som den *ubetinget rigtige.* Det Haab, som var udtalt om snart at se de diplomatiske Anliggender ordnede paa den i Adressen angivne Maade, blev skuffet. Nu forundtes det kun Grev Wedel at føre Sagen frem til dette Punkt. Han besad i begge Lande den nødvendige Autoritet, — han eiede Kongens og Folkenes Tillid. Han havde kun behøvet nogle Aars længere Liv for at iværksætte Forsøget paa at gjennemføre den sidste af sine store Beslutninger.

For Kongen blev Opholdet i Norge en Kilde til stor Glæde. Fra alle Kanter hyldedes han. Da en Deputation kom fra Bergen, sagde han, at han haabede at kunne besøge denne By, som han endnu ikke havde seet. Alene Tanken herpaa havde — saa var der sagt — været tilstrækkelig til at elektrisere Bergenserne. Andre Deputationer kom fra Byerne ved Christianiafjorden, fra de vestlige Kystbyer til Stavanger og fra flere Stæder. Han besøgte Drammen og hilsedes der med Jubel. Da han forlod Norge, var der et gjensidigt Ønske om atter at

[1] J. H. Vogts *Optegnelser,* S. 178.
[2] Tidligere havde han, fra 14de Oktober 1825, Medaillen for Borgerdaad, som før 1844 kun blev baaren i Sølv. *Rigstidenden* for 1825, No. 84.

mødes. Grev Wedel ledsagede ham til Rigsgrænsen ved Magnor. Han skiltes der fra Carl Johan. Det blev deres sidste Samvære.

I Christiania fortsatte Stortinget sine Forhandlinger. Det opløstes paa Kongens Vegne af Grev Wedel den 16de August. Det var et stærkt arbeidende Storting, uden de store Konflikter[1]. Meget nyttigt Arbeide blev udført. Men Stortingets Virksomhed bød ikke paa meget af det opsigtvækkende Stof, som flere af dets Forgjængere. Kun undtagelsesvis kom der frem Antydninger om nogen større Meningsforskjel fra Regjeringen. Som Regel var det Sandhed, hvad Kaptein H. Foss ytrede, at det var et Princip paa dette Aars Odelsting at undgaa Rigsret. Kun en enkelt Undtagelse var der, idet der under Behandlingen af Protokolkomitéens Indstilling toges et Forbehold om, at det følgende Odelsting skulde udtale sig om den kgl. Resolution af 12te August 1837, angaaende Lensmændenes Afskedigelse. I Odelstinget var denne Regjeringshandling betegnet som *grundlovsstridig, skadelig og uhensigtsmæssig*[2].

Statsraadet paa sin Side var i denne Sag ikke mindre stærkt i sine Udtryk om Odelstingets Debatter.

Kongen havde med Utaalmodighed ventet en Indberetning angaaende Odelstingets Beslutning, og da denne ikke kom, gjennem Statsministeren fordret en Udtalelse fra Regjeringen. Grev Wedel konfererede derom med sine Kolleger og gjorde derefter Rede for disses og sine egne Meninger i en Rapport af den 30te August. Regjeringen var, ifølge dette Referat, enstemmig for at betegne den omhandlede Beslutning som *upassende, stridende mod Billighed, stridende mod Moral og Sømmelighed* og endelig *stridende mod sund Fornuft.* Men til samme Tid var den ligesaa enstemmig om, at Odelstinget havde ubestridelig juridisk Ret til at fatte en saadan Beslutning, — og at der i denne Henseende ikke gaves noget, som kunde lægge Baand paa Odelstinget.

Carl Johan svarede herpaa den 5te September. Der var her en stærk Klimax. Som Odelstinget var overgaaet af Statsraadet i de anvendte Udtryks Styrke, saa var Kongen endnu stærkere: Naar Odelstinget lod en Statsraad gaa i tre Aar og vente paa en Rigsret, da var det en Tortur, værre end hvad Dionysios af Syrakus havde fundet paa. Kongen benegtede aldeles Odelstingets Ret til at udsætte Sagen; thi hvad skulde det

[1] *„Det er nu Reaktionens og Loyalitetens Tid“* heder det i *Morgenbladet* for 1839, No. 121.

[2] Smlgn. *Morgenbladet* for 1839, No. 218, 222 og 226; *Den Constitutionelle* s. A., No. 216, 220 og 224.

vel være til at oversende Protokollerne, naar Statsinkvisitorerne havde Lov til at lade være at læse dem, — eller, naar de erkjendte sin egen manglende Evne, til i Uendelighed at lade dem ligge til sine Efterfølgere? Med denne Kongens Opfatning blev det en vanskelig Affære at bringe i Orden. Det tør forudsættes, at der ogsaa længere frem er ført Forhandlinger om denne Sag; men det lykkedes ikke at omstemme Kongen, som her fastholdt sin første Opfatning, og hvis endelige Bestemmelse blev given i Statsraad den 17de Oktober. I sin Resolution udtalte han, at Odelstingets Handlemaade maatte siges at medføre „en moralsk Tortur, som skulde kunne fortsættes under en hel Levetid mod det Medlem af Statsraadet, som Lidenskaber eller personlig Uvilje vilde forfølge, men som ikke lovligen kunde fældes", hvorfor han fandt ikke at kunne andet end beklage Odelstingets Beslutning.

Det var naturligt, at denne Resolution ikke fandt Bifald. I den Kritik, hvormed den mødtes, blandedes der ogsaa en Misbilligelse af Regjeringens Holdning, da det ikke var blevet bekjendt, hvorledes denne havde søgt at afværge det skede[1]. Der forekommer fra den samme Tid ogsaa Antydninger i Pressen om, at der var Rivninger mellem Regjeringen i Christiania og Statsraadsafdelingen i Stockholm, og det paastodes endog, at Statsministerens paastaaede Indflydelse hos Kongen skulde være i Nedgang. Paa den anden Side klagedes der over, at han i Strid med Regjeringens Indstilling fremdrog og befordrede Personer, der boede i eller ved Skien, hvor han selv havde sine Godser og om Sommeren levede paa Fossum. Bortseet fra enkelte Tilfælde, hvori saadant virkelig skete, var der dog ingen Grund til at tale om en Spaltning inden Statsraadet eller en dybere Misstemning mellem Løvenskiold og hans Kolleger. Fremdragelsen af disse Rygter i Pressen har maaske nærmest været ment som et Forsøg paa at skade Statholderen; det paastodes samtidig, at denne ingenlunde var populær, og hans bekjendte Udtalelser fra 1830 optryktes paa ny[2]. Nogen Virkning af disse Forsøg kunde dog ikke mærkes.

Grev Wedels Popularitet tog ikke af. Han stod for sine Landsmænds Bevidsthed som den Mand, der vilde gjøre alle Ret. Da Sørenssen udnævntes til et af Landets betydeligste Embeder, Aker og Follo Sorenskriveri, gjorde dette et godt Indtryk, som et Udtryk for, at denne Regjering ikke ved sine Embedsbesættelser tog politiske Hensyn,

[1] *Morgenbladet* for 1839, No. 307.
[2] *Morgenbladet* for 1839, No. 114 og 133.

og at den ikke vilde tilsidesætte Oppositionens Mænd. Snarere led Sørenssen under de Udmærkelser, der vistes ham fra Regjeringens Side. Han tabte meget i Popularitet, og navnlig blev dette bemærket i Tiden før Valgene til Stortinget i 1842[1].

Anderledes var det med Grev Wedel. Det erkjendtes villig, hvor meget han havde udrettet for at skabe et godt Forhold mellem Statsmagterne, og at han ganske væsentlig havde medvirket til at grundlægge og opretholde et konstitutionelt Samarbeide. Naar han ikke havde kunnet afværge en fornyet Fremsættelse af kongelige Propositioner til Forandring af Grundloven, blev hans Holdning i det Punkt ikke misforstaaet. Mindre forklarlig kunde Sanktionsnegtelsen paa den af Stortinget i 1839 fattede Beslutning om Ophævelse af den ikke tidsmæssige Konventikelplakat forekomme. Denne Beslutning sigtede til at frigjøre det religiøse Liv; den var paa sin Vis tænkt som en Opreisning for H. N. Hauges uforskyldte Lidelser. Grev Wedel, der selv havde været Hauges Beskytter[2] og gjentagne Gange havde taget sig af ham, kan ikke have ønsket Konventikelplakaten bevaret. Forsaavidt han var med paa at fraraade Sanktion, kan det kun have været som en Udsættelse, for at opnaa en bedre Lov end den, som var vedtagen i 1836 og 1839. Den af Stortinget vedtagne Kriminallov blev af Kongen, paa rent ydre Grunde, negtet Sanktion og blev først Lov i 1842[3].

Til samme Tid, som han i Egenskab af Statholder ledede Regjeringens Arbeide i stadig Kontakt med Stortingets betydeligste Medlemmer, vedblev Grev Wedel at fungere som Universitetets Prokansler, paa samme Maade som tidligere, fra 1828[4]. Denne ulønnede Stilling var en Ærespost, men gav dog sin Indehaver ikke lidet at varetage. Alle vigtigere Anliggender, der vedkom Universitetet, passerede gjennem Prokansleren, forinden de forelagdes Kirkedepartementet. For en virksom, initiativrig Prokansler var der meget at udrette, og Grev Wedel interesserede sig meget for denne Gjerning. Det er der især to Sider af hans Arbeide, som har blivende Betydning.

I den Tid, hvori han var Prokansler, foregik der for det første en Fornyelse af Universitetets Lærere, der mere bragte dette paa Tidens Høide. Over de ældre Lærere blev der netop i 30-Aarene ført mange Klager, og

---

[1] Brev fra G. P. Blom af Februar 1841 til Jacob Aall i Fayes Samlinger (IX, 36) i Rigsarkivet.
[2] Smlgn. ovenfor, Bind I, S. 360—362.
[3] *Den Constitutionelle* for 1839, No. 221 og 247.
[4] Smlgn. ovenfor, Bind III, S. 419.

der kunde høres stærke Ord om den herskende Mangel paa høiere videnskabeligt Sving i den akademiske Undervisning. I denne Henseende indtraadte der nu en paatagelig Forbedring. I 1829 blev RUDOLF KEYSER fast knyttet til Universitetet. I 1835 blev A. M. SCHWEIGAARD ansat som Lektor, og i 1837 fulgte P. A. MUNCHS Udnævnelse efter. Welhavens Ansættelse som Universitetslærer blev ligeledes forberedt i denne Tid. I 1839 ansattes den første særskilte Lærer i Kemi, Lektor THAULOW. Universitetets Vækst var begyndt, og det fandt derunder en Støtte i sin kraftige og interesserede Prokansler. Fremfor alt er det hans Fortjeneste at have knyttet P. A. Munch til Universitetet. Denne Udnævnelse foregik mod et Flertals Ønske inden dettes egne Lærere. Ingen vil dog benegte, at Prokansleren her saa klarere, og ingen vil bebreide ham, at han til den ene af de historiske Lærerstole knyttede en Videnskabsmand, der grundlagde det nationale Studium af Fædrelandets Historie, og som blev den mægtige Banebryder.

Welhavens Kvalifikationer for den nye filosofiske Lærerstilling kunde mere bestrides. Men han kom ialfald ikke frem til den ved at se andre, mere skikkede tilsidesatte, og det lader sig heller ikke negte, at hans Navn forøvrigt maatte gjøre Universitetet Ære. Alligevel blev der i Samtiden, fra et enkelt Hold reist Dadel mod Prokansleren som den, der fremdrog disse nye Mænd. P. A. Munch vakte derhos en personlig Uvilje ved visse Ytringer om Studentersamfundet, der synes at have været mindre berettigede.

Derimod stængtes Universitetet til samme Tid for L. K. DAA. Saavel den Gang som senere er dette beklaget. Daa var en aandfuld Mand med et pointeret Foredrag. Men hans Evner laa mere for det offentlige Liv, hvortil hans Interesser ogsaa mere drog ham, men hvor han heller ikke kom til at indtage den Plads, til hvilken hans Evner og hans polyhistoriske Kundskaber kunde have berettiget ham.

Den anden Side ved Grev Wedels Arbeide som Prokansler, der fik blivende Betydning for Universitetet, gjaldt dets Udstyr med nye tidsmæssige Bygninger. Fra 1828, da de første Tegninger til saadanne var færdige, og til 1839, da Stortinget gav den første rundelige Bevilgning til Byggearbeidets Paabegyndelse, var han stærkt interesseret for denne Sag, som han søgte at fremme saa godt og saa hurtig, som det var muligt. Han lagde Planerne an i stor Stil, og uden at ænse den Dadel, som ogsaa her rammede den langtseende Foregangsmand, holdt han derved fast. Uden hans kraftige Medvirkning vilde neppe Universitetet

saa tidlig, som det nu skede, have faaet de Bygninger, der fremdeles er Hovedstadens første architektoniske Prydelse.

Som Prokansler deltog Grev Wedel ogsaa i de Forhandlinger, som førtes af den ved kgl. Resolution af 17de Oktober 1839 nedsatte mandstærke Undervisnings-Kommission, hvis Forslag fremlagdes for Stortinget i 1845[1]. Det skulde være dens Maal at undersøge det hele Undervisningsvæsen, fra Universitetet og de militære Instituter til Folkeskolen. Store Opgaver var den forsaavidt forelagte, — et Vidnesbyrd om den initiativrige og reformvenlige Aand, hvori Grev Wedel ledede Regjeringens Arbeide.

Som Privatmand virkede Grev Wedel fremdeles i disse Aar efter den samme storslagne Stil som tidligere. Han ydede Bidrag til det nye Teater, som netop havde reist sig, og da der i Forbindelse med Bygningen af en ny Frimurerloge handledes om at skaffe Hovedstaden et Festivitetslokale, der var den værdigt, skjænkede han dertil først 1 000 Spd. og senere nye 1 000 Spd., altsaa i det hele Kr. 8 000,00[2]. Paa sine egne Eiendomme arbeidede han i samme Aand. For egen Regning anskaffede han de første Indsødampskibe for Tyrifjorden og Randsfjorden, nærmest med Hensyn til Tømmerflødningen fra Skovene i Land og Torpen. De to Skrog byggedes paa Ringerike, og senere blev det ene af Grev P. Wedel kjørt paa Landeveien til Hadeland, hvor det fik sin Maskine indsat. Dette Dampskibs Ankomst til Randsfjordens Nordende vakte der megen Jubel og feiredes med en munter Fest[3]. Mjøsen kom her efter. Først i November 1840 blev det første Dampskib, *Jernbarden,* der sat i Fart. Grev Wedel var saaledes ogsaa her den forudseende Banebryder.

En ny Tid stod for Døren i det norske Kommunikationsvæsen. De første Veianlæg i moderne Stil forberededes, og enkelte, betydelige Arbeider paabegyndtes. Rundt Kysten forfleredes de forhen aabnede Dampskibsruter. Hvad der i de senere Aartier optoges som en stor Landssag, det blev i 30-Aarene indledet ved et efter Datidens Forhold afpasset, energisk Arbeide. Under den nu indtraadte politiske Ro blev der virket saa meget kraftigere for Fædrelandets økonomiske Fremgang.

[1] *Departementstidenden* for 1839, S. 814.

[2] Overfor Christiania Kommune skal han tidligere have vist sin Imødekommenhed ved at tilbyde den for en lav Betaling Dispositionen over Nordmarkens Vasdrag for Byens Vandledning. Tilbudet blev beklageligvis ikke modtaget.

[3] Efter mundtlig Fortælling af Grev P. Wedel og Gaardbruger Vilberg, som begge deltog i Festen.

I dette Arbeide var Grev Wedel den ledende og organiserende. I denne Henseende anviste han sine Efterfølgere den Vei, der maatte vælges. Han var den lydhøre Mand overfor Tidens Krav og gav de kommende Dage deres store Opgaver at løse. Som der under hans Styrelse af Finanserne var lagt en fast Grundvold for Norges Pengevæsen, saa forberedtes under hans Statholdertid Fædrelandets store materielle Opsving, samtidig med at han støttede den norske Videnskab ved at føre den nærmeste Fremtids første videnskabelige Størrelser til Universitetet og aabnede Arbeidet for at grundlægge en mere tidsmæssig Ordning af det samlede Skolevæsen.

Dette er, efter de store Grundtræk, Grev Herman Wedels Gjerning indad som Norges Statholder.

XXIV.

GREV WEDELS DØD.

Den 18de September 1837 feiredes paa Jarlsberg et dobbelt Bryllup. Grev Wedel giftede sin egen Datter CAROLINE med Cand jur. OTTO LØVENSKIOLD og sin Broder Wilhelms Datter CATHRINE med Premierlieutenant ADAM LØVENSKIOLD, begge Sønner af Statsministeren[1]. To Brødre ægtede to Kusiner. Efter Folketroen skal der aldrig være godt at vente af saadanne Dobbeltbrylluper. Der var dem, som nu mindedes denne Overtro. Ved uforsigtig Ildning holdt under Festen selve Jarlsberg paa at gaa op i Luer, idet der midlertidig var anbragt en Ovn mod en Væg, der ikke var forsynet med Brandmur.

Atter holdtes Bryllup i Slægten den 25de Oktober 1839, denne Gang paa Storhammer, hvor Statholderens ældste Søn, Grev PEDER WEDEL JARLSBERG ægtede HEDEVIG ANKER. Grev Wedels Søn viedes til Carsten Ankers Sønnedatter. Den 2den November ægtede Statholderens næstældste Søn, Baron HARALD WEDEL JARLSBERG i Christiania ELISE BUTENSCHIØN. Men kort efter rammedes Slægten af et tungt, overvældende Slag.

Den 1ste Januar 1840 døde Fru Caroline Løvenskiold, en Uge efterat hun havde skjænket sin anden Søn Livet. Det var et Hjertestød for Grev Herman Wedel. Det rammede ham paa hans ømmeste Sted, og den stærke Mand, hvem intet havde kunnet overvælde, bøiede nu sit Hoved i dybeste Smerte. Det Øie, i hvilket der sjelden var seet en Taare, det fyldtes nu af Graad. Han forvandt aldrig Tabet af den dyrebare Datter. Det knækkede ham, og hendes Bortgang blev ham en Mindelse om, at ogsaa hans egne Dage snart kunde være talte.

---

[1] *Morgenbladet* for 1837, No. 259 (15de September): *„Paa Mandag feires paa Jarlsberg Hovedgaard tvende Brylluper, hvorved Familierne Wedel og Løvenskjold allieres.“* Ifølge samme Blad, No. 283, reiste alle Deltagere i Bryllupet bagefter til Fossum, alene med Undtagelse af Grev og Grevinde Wedel, som vendte tilbage til Christiania.

Men i det ydre beherskede han sin heftige Sorg[1]. Paa Kongens Fødselsdag, den 26de Januar gav han som ellers en stor Middag. Han var der Statholderen, Kongens Repræsentant, hvis officielle Pligter ikke berørtes af Privatmandens bitre Tab. Men dette har dog kostet ham en Kamp, og denne Kamp maatte tære paa hans Kræfter. Helbreden gik stadig nedover, og Lægerne tilraadede ham at forsøge en Badekur i Wiesbaden.

Forinden han tiltraadte Reisen til Tyskland, gjorde han en kort Tur til Jarlsberg, hvor han besøgte sin ældste Søn med dennes Hustru. Den lige intelligente som i det ydre indtagende unge Grevinde Hedevig Wedel modtog med levende Interesse sin Svigerfader, om hvis Livsgjerning hun havde hørt saa meget. Hun spurgte, om han da ikke havde noget optegnet om sit Liv. Men det fandtes ikke. Saa bad hun ham begynde at nedskrive sine Oplevelser, og han svarede: „Ja, naar jeg atter kommer hjem — saa skal jeg diktere, og Du skal være min Sekretær.“ Dette var hans sidste Besøg paa Jarlsberg. Han havde selv en Anelse om, at den Reise, han nu skulde tiltræde, maatte blive den sidste.

Før han forlod Christiania, overgav han sin store Brevveksling med Statsminister Løvenskiold o. a. til Flammerne. Kun det Omslag er bevaret, hvori Løvenskiolds Breve engang har ligget. Grev Wedels Breve til Vennen brændtes paa lignende Maade efter Løvenskiolds Død i Marsovnen paa Fossum.

Dette var den tredie Auto da fé, Grev Wedel holdt paa sine egne Papirer. I 1811 foregik den første, der dikteredes af betimelige Forsigtighedshensyn[2]. I 1825 lod han sin Brevveksling med Peder Anker brænde, hvorved kun nogle faa Papirer undgik Tilintetgjørelsen, og nu, i 1840, gjorde han atter rent Bord. Alene Brevvekslingen med Kongen blev derfra undtagen. Den reddedes af Statholderskabets Sekretær, CHR. HOLST.

Det var for en væsentlig Del Tanken paa andre, der fremkaldte denne Tilintetgjørelse *en masse,* — Ønsket om ikke at kompromittere

---

[1] Brev fra G. P. Blom til Jacob Aall af 17de Februar 1840: *„Hos Wedels er det desværre mindre end vel. Grevinden er saaledes reduceret baade paa Sjæl og Legeme, at jeg er alvorlig bekymret for hende. Skulde hun falde fra, da gjør han det ikke længe; thi han er saaledes vant til hendes omhyggelige Pleie, at han uden hende er hjelpeløs, og nu har han ingen, der kan erstatte hende, det Caroline var istand til. Gud gjøre det til det bedste!“* Original i ANDR. FAYES Samlinger (IX, 36) i Rigsarkivet.

[2] Se ovenfor, Bind 1, S. 408 flg.

Grev HERMAN WEDEL JARLSBERG.
(Efter en Blyanttegning af J. GØRBITZ, fra Grevens sidste Leveaar.)

nogen. Det var den samme Betragtning, som bragte andre af Samtidens Mænd til at handle ligedan, og som nu lægger saa store Vanskeligheder i Veien for at trænge ind i Begivenhedernes indre Sammenhæng, ofte paa de vigtigste Punkter af vor nyere Historie. Vi kan beklage, at altfor mange af hine Dages handlende Personligheder lod sig lede af saadanne Hensyn. Men den gjorte Gjerning kan ikke ændres.

Paa Reisen ledsagedes Grev Wedel kun af sin næstældste Søn, Baron HARALD WEDEL, og af sin trofaste Tjener, CHRISTEN JOHNSEN. Afreisen fra Christiania foregik den 9de Juni med Dampskibet *Constitutionen* til Helsingborg. Grev Wedel gik iland her for at undgaa at reise over Kjøbenhavn, hvor han havde været nødsaget til at søge Foretræde for Kongen, nu CHRISTIAN VIII. Han havde i 1836 kunnet tale med Frederik VI., der nu var død. Men det var ham imod at skulle tale med Christian Frederik, i hvem han saa en personlig Uven. Af den Grund anløb Dampskibet Helsingborg, hvorfra Reisen med den fra Hjemmet medbragte Vogn gik til Ystad, et Sted, som var kjendt fra Ungdomsreiserne til Bornholm.

Med et daarligt Dampskib kom de Reisende over til Stralsund. Men ved en Misforstaaelse blev her deres Tøi expederet tilbage til Ystad. Ved Ankomsten til Berlin maatte de saa skaffe sig ny Forsyning af Linned.

I Berlin besøgte Grev Wedel sin Ungdomsven, Professor HEINRICH STEFFENS. Denne skulde den følgende Dag reise til Danmark og videre til Norge. Han har selv givet en Skildring af dette Møde[1]: „En af mine mest trofaste Ungdomsvenner, Norges Statholder, Grev Wedel Jarlsberg, kom til Berlin. Det var Dagen før min Afreise. Værelserne var fyldte med det for Reisen bestemte Tøi, da den gamle Herre med de af Gigten opsvulmede Fødder møisommelig lod sig føre ind i min Bolig ved sin Tjener. Han befandt sig paa en Reise til Wiesbaden og haabede meget af dette Bad. Saa meget nu ogsaa den Maade, paa hvilken han viste sig for os, satte os i Forskrækkelse, saa var dog alt dette glemt, da han var kommen til Sæde paa Sofaen. Som han der sad, troede jeg helt at gjense den ungdommelige Ven. Den karakterstærke, aandfulde, til alle Tider for Norden historisk betydende Mand, der havde gjennemlevet, ja ledet en saa storartet Tid, traadte mig endnu imøde med ungdommelig friske Træk, med de ildfulde Øine, der forenede Bestemthed med Mildhed, Godhed og Trofasthed. Vi var alene. Vi nød Minderne fra

[1] *Was ich erlebte,* X, S. 413 flg. I Norge besøgte Steffens Bogstad og Jarlsberg.

fordums Dage. Jeg fandt mig rig og hævet opad ved en Ven som denne."

Fra Berlin fortsattes Reisen til Weimar, hvor Grev Wedel agtede at besøge sin Fætter og Ungdomsven, FREDERIK VILHELM BJELKE, som nu var Geheimeraad og Overhofmester hos Storhertug Carl Frederik af Sachsen-Weimar. De to Reisende var her tilsagte til det storhertugelige Taffel. Tøiet var fremdeles ikke kommet efter fra Ystad, og for at skjule Mangelen af sine Uniformsvester, maatte de gaa med helt gjenknappede Kjoler. Dagen var varm, og Greven led meget under det derved voldte Besvær.

Saa kom han til Wiesbaden. Herfra vendte hans Søn, der ventede sin unge Hustrus første Nedkomst, tilbage til Norge[1]. Grev Wedel blev alene igjen med sin trofaste Tjener. Badekuren bragte ham ikke den ønskede Lindring. Stensmerter slog sig til de øvrige Lidelser, og Lægerne ansaa en Operation for uundgaaelig. Denne tog for haardt paa de i Forveien nedbrudte Kræfter, og det gik hurtig nedover. Fremdeles stolede han paa sin gamle Styrke og troede at kunne mestre Sygdommen. Han forbød sin Tjener at skrive til Norge, da han ikke vilde skræmme de hjemmeværende ved Meddelelser om Tilstanden. Han tog især Hensyn til sin Hustru, der havde været syg ved hans Afreise, og hvem han frygtede for at ængste.

Han kjæmpede da sin sidste Strid alene. Af Badegjæsterne i Wiesbaden havde han særlig sluttet sig til et britisk Ægtepar, Mr. og Lady HUTCHINSON SYNGE, og Lady Hutchinson sad ofte ved hans Sygeleie. Den syge bad hende: *Pray for me!* og saa lød ved Dødssengen de anglikanske Bønner, som han sikkerlig endnu erindrede fra Ungdommens Dage. Ogsaa en ung svensk Grev ROSEN viste den syge megen Venlighed.

Fjernt fra Norge blev hans Dødsleie redet. Ensom gjorde den aandsstærke Mand op sit Regnskab for Livet. Ensom gik han den Død imøde, han aldrig havde frygtet. Der vides saa lidet om dette Sygeleie og dets Kampe. Men det er let at forstaa, hvor hans Tanker var. For den døendes Øie stod Billedet af den elskede Moder, — hun som midt i sine egne Lidelser havde værget hans første Skridt og vist ham de Idealer, han siden altid fastholdt, og indgivet ham Kjærligheden til det Land, han som hun satte over alle andre. Vi kan være forvissede

---

[1] Baron Harald Wedel nævnes i *Morgenbladet* for 1840, No. 220 som indpasseret over Svinesund den 4de August.

om, at, inden Dødens Nærmelse tilslørede Blikket, søgte Tankerne hen mod de lave Skjærgaardsklipper ved Tønsbergfjorden, opad til Nordmarkens skovklædte Vidder, til Brynet ved Stubdal eller til Høiderne i Torpen, hvor langt borte de høie spidse Tinder stænger for det uendelige Skue ud over Høifjeldsvidden. Han drømte om de kjære paa Jarlsberg, Bogstad og Bærum, — om Norges Fremtid, om alt det, som kom at ligge ufuldendt efter ham, og som ingen enkelt Mand formaaede at tage op, som han havde kunnet det.

Den 27de August udaandede Grev Herman Wedel i sin unge svenske Vens og sin Tjeners Arme.

Efter Bestemmelsen skulde Grev Wedel med Dampskibet være kommen tilbage til Christiania den 6te Septemher. Hans Hustru, der selv for sin vaklende Helbreds Skyld havde tilbragt en Del af Sommeren ved det svenske Badested Loka, ventede ham paa denne Dag og spaserede selv paa Akershus nedre Fæstnings Volde for at sende ham den første Hilsen. Uden sin Ægtefælle kjørte hun om Aftenen til Bogstad.

Men det samme Dampskib bragte Meddelelse om Statholderens Død til Regjeringen. Statsraadet samledes øieblikkelig, og dette afsendte en Kurer til Kongen, som dog forøvrigt samtidig havde faaet direkte Underretning fra Wiesbaden. Professor Thulstrup begav sig efter Statsraadets Anmodning til Bogstad for at underrette Grevinde Wedel om det store Tab, hun og Landet havde lidt.

De følgende Dage indeholdt Hovedstadens Blade Melding om Dødsfaldet og Nekrologer. I *Den Constitutionelle's* Betragtninger over den afdøde [1] hed det bl. a.: „Denne udmærkede Mands Liv er saa nøie indflettet i Norges Historie i de sidste 30 Aar, hans Deltagelse i Rigets vigtigste Anliggender i dette Tidsrum har været saa indgribende og følgerig, hans Fortjenester af Fædrelandet saa store og mangeartede og hans Afgang saa lidet forberedt, at Efterretningen om hans Død vil vække en dyb og almindelig Sorg inden Norges Grænser. Grev Wedel Jarlsberg var en politisk Karakter. Et omfattende Blik paa Statsforholdene, der ikke tabte sig i Detailler, Rigdom paa reformatoriske Ideer, Fasthed i Plan, Mod og Udholdenhed i at bekjæmpe Hindringer, Tilsidesættelse af alle private Hensyn og Beredvillighed til at gjøre Ofre for at fremme offentlige og almene Interesser, var Egenskaber, der gjorde ham til en Statsmand af Vægt, og som i Forening med sjeldne private Dyder gav ham en mægtig moralsk og politisk Indflydelse."

[1] *Den Constitutionelle* for 1840, No. 251. Smlgn. *Rigstidenden* for 1840, No. 144.

Videre gjorde samme Nekrolog Rede for Hovedtrækkene i den afdødes Livsgjerning og fremhævede derunder hans Arbeide for at skabe „egne og nationale Institutioner“ for Norge, og hans Styrelse af Finanserne, hvor han havde havt „ikke mindre Anledning til at vise sit administrative Talent end til under Statskassens hyppige Forlegenheder i hin første Periode at lægge sin Fædrelandskjærlighed for Dagen i Gjerning og ved sin personlige Kredit at aabne Ressourcer for Finanserne.“

Tilsidst hed det saa: „Hans private Virksomhed, som Eier af store Jordegodser, Bergværker og Skoveiendomme, udbredte Held i en vid Kreds, og i alle større Foretagender til Almenvellets Fremme stod Grev Wedels Navn til enhver Tid forrest. — — — Han har talt, handlet, kjæmpet, opofret og lidt for sit Fædreland. Derfor lægger Norge sin skjønneste Egekrans paa sin ædle Søns Grav.“

Morgenbladet holdt sig hovedsagelig til Omtalen af den dybe Medfølelse, der i denne Sorgens Stund maatte vises de efterladte. Nogle Dage senere offentliggjordes i samme Blad[1] Henrik Wergelands Digt *Egebladene*, om de to friske Blade, som Høststormen nys havde revet af det stærke, norske Træ, og som nu sænkedes paa Grev Wedels og den nys afdøde Høiesteretsassessor P. HOLSTS Grave:

Men Stormen rev forleden
    to friske Blade løs.
(Den vilde nok i Vreden
    ta't Egen med tilsjøs).
Hvor høit dem Stormen slynger,
    de mødtes under Sky.
„Hvorhen?“ det ene synger.
    „End Du? hvor vil Du fly?“

„*Jeg* agter mig at sænke
    hist paa den friske Grav.“
„*Jeg* vil mig længer tænke:
    hist over Søndenhav.“
„*Min* Tunge lydt skal tale;
    Thi tyst er Norges Sorg.“
„*Jeg* vil paa Kisten dale,
    man bær' til Jarlens Borg.“

„*Jeg* søger Frihedsmanden;
    Du en Aristokrat.
Jeg Hjertet, *Du* Forstanden.
    Bedst, at vi skilles ad.“

[1] *Morgenbladet* for 1840, No. 251 og 254.

„Men nævn mig Jarlens Mage
i at udøve Godt,
og tæl de glade Tage,
som vokse rundt hans Slot!"

„*Jeg* søger Bravheds Hjerte;
Du Klogskabs Pande kold. . . ."
„Se, Norge staar med Smerte
ved Jarlens vendte Skjold!"
„Farvel! Endskjønt vi groede
ifra den samme Kvist,
to Hjerter i os boede . . . ."
„Lad Døden bryde Tvist!"

Og Bladene sig skilte;
til *Holst's* Grav fløi et.
Mod Syd det andet ilte;
til *Wedels* Kiste det.
De begge ædle vare
de Børn af samme Kvist.
Kun -- tvende eet ei vare.
Men Døden bryder Tvist.

Den 13de September bragte *Den Constitutionelle* et Mindedigt af A. MUNCH, hvori det bl. a. hed:

Ak, hvor er han? — Tause Bølge,
Som fra Rhin, fra Tyskland flød —
Sig, hvad ved Du? kan Du dølge
Bud fra ham dybt i Dit Skjød?
Tys, hvad hulker Du saa stille? —
„Aldrig mer I se ham ville,
Aldrig mer; thi han er død!"

Han er død! død i det fjerne,
Han, som var paa Hjem saa rig!
Langt herfra den stolte Stjerne
Maatte ensom sænke sig.
Ingen kunde for ham sukke,
Ingen Ven hans Øine lukke,
Intet Folk staa om hans Lig!

Norge! langt fra Dine Fjelde
Stod hans Vugge og hans Grav,
Men sit Liv, sin Middagsvælde
Dig han skyldte, Dig han gav:
Kan Du tyde dette Billed?
Som en Pagtens Bue stilled
Sig hans Liv fra Hav til Hav.

Paa Carl Johan gjorde Efterretningen om Grev Wedels Død et dybt Indtryk. Den gamle Konge følte og forstod, hvilket Tab han

selv der havde lidt. Han tilstillede øieblikkelig Grevinden en Skrivelse, der tolkede disse Følelser[1]:

„Fru Grevinde!

Døden, som nylig har bortkaldt Grev Wedel Jarlsberg, har berøvet Norge en talentfuld Borger, en oplyst Embedsmand og Statsmand, hvis Tab Landet længe vil føle; den har berøvet Dem, Fru Grevinde, en øm Ægtefælle, som var Deres Støtte i Modgang, og som under stormfulde Dage som i rolige Tider stedse søgte at gjøre Dem lykkelig.

Forenet med Grev Wedel ved et Venskab, hvis Baand end fastere knyttedes ved vor fælles Kjærlighed til Norges Frihed, Uafhængighed, Hæder og Lykke, maa det tillades mig at tolke Dem den dybe og levende Sorg, som jeg føler over Tabet af denne gamle og trofaste Ven og af en Mand, som først Døden stansede paa den daadrige Bane, der var Fædrelandet og Unionen helliget. Jeg føler, Fru Grevinde, hvor svagt jeg formaar at trøste Dem. Maatte De derfor blive det ved Deres egen Sjæls Styrke og ved en Christens Hengivenhed i Forsynets uforanderlige Vilje; denne maa vi svage dødelige underkaste os, og uden Frygt bør vi nærme os det Maal, som skal ende alle vore Sorger.

Modtag, Fru Grevinde, Forsikringen om mit oprigtige Venskab og om den udmærkede Høiagtelse, hvormed jeg forbliver

Deres særdeles hengivne Ven

Carl Johan."

Stockholm den 7de September 1840.

Efter Modtagelsen af Regjeringens Indberetning om Statholderens dødelige Afgang, blev der under 17de September afgivet en kgl. Resolution, hvori bl. a. udtaltes:

„Hans Majestæt beklager høiligen det Tab, som Fædrelandet har lidt ved den som Menneske, Medborger og Embedsmand lige udmærkede Statholder, Grev Wedel Jarlsbergs dødelige Afgang.

Hans Majestæt, som ønsker at lægge for Dagen den Deltagelse, som Høistsamme nærede for den afdøde, har troet at burde vise ham al den Hæder, der tilkommer den ophøiede Stilling, som han beklædte, og de personlige Egenskaber, der udmærkede hans Vandel. Saafremt

[1] *Rigstidenden* for 1840, 24de September, hvor Brevet er trykt saavel med den franske Tekst som i Oversættelse.

derfor Grev Wedel Jarlsbergs jordiske Levninger efter Familiens Bestemmelse skal nedlægges i Fædrenejord, bemyndiger Hs. Majestæt den norske Regjering, forsaavidt ikke væsentlige Hindringer skal møde, til, ved Dampskibet *Nordkap* eller et andet af Statens Dampfartøier, at overføre dem fra den Søstad i Udlandet, hvorhen de, ifølge den af hans Efterladte trufne Foranstaltning, maatte blive henbragte."

Nordkap var det første af de med Bombekanoner forsynede Dampskibe, der byggedes efter den nye Flaadeplan. Det var bygget ved Hortens Værft og derefter under Kaptein O. W. Erichsen seilet over til London, for der at faa sin Maskine indsat. Det var nu færdigt til Hjemreisen. I Henhold til den hjemmefra modtagne Ordre afgik Kaptein Erichsen den 13de Oktober til Rotterdam, hvorhen Statholderens Lig imidlertid var ført nedover Rhinen af hans ældste Søn, Lensgreve P. Wedel. Denne var allerede den 8de September afreist fra Christiania. I Rotterdam bragtes Kisten ombord.

I de mørke Høstens Nætter skar saa „den stærke Drage med de sorte Sider", med den hensovede Fædrelandsvens afsjælede Legeme, over Nordsøens Bølger, — en Ligfærd efter hans eget Hjerte, som den Vikingehøvding, der havde fundet Døden i det fremmede Land og nu førtes mod Nord for at stedes tilhvile i Haugen ved det hjemlige Høvdingesæde. Det var ogsaa til det rette Vikingeland, *Nordkap* stevnede hen. Det var mellem Vikingegravene omkring den gamle Ættegaard, Grev Herman Wedels Kiste skulde finde sin Plads.

Ved Middagstid den 23de Oktober styrede *Nordkap* ind ad Vestfjorden ved Tønsberg. Kisten stod da paa Dækket under Norges Flag. Under Salut fra Orlogsskibet blev den roet iland af fire Styrmænd og ført op til Jarlsberg, hvor den foreløbig indsattes i den store Søilesal (*Kolonnesalen*) i første Etage. Under stor Deltagelse fra nær og fjern foregik saa Bisættelsen i Gravkapellet ved Sæm Kirke den 2den November[1]. Kongen, Statsraadet og Høiesteret samt Universitetet var repræsenterede. Talrige Deputationer fra Byer, Korporationer og militære Afdelinger, ikke mindst fra Søetaten, var fremmødte. „Blandt Sørgefølget saa man ogsaa Grevens gamle og tro Tjener, der har ledsaget ham paa hans fleste Reiser og nu senest paa hans Reise i Tyskland pleiede Greven med en sjelden Omhyggelighed og var den eneste Bekjendt, der var nærværende ved hans Død."

---

[1] Begravelsesdagen mindedes ogsaa i flere andre Byer som Kragerø, Østerrisør og Arendal.

Sognepræst HOLMBOE i Sæm forrettede. Desuden holdtes ved Kisten Taler af Stiftsprovst E. MUNCH, af Professor CHR. KEYSER paa Universitetets Vegne, af Kaptein H. FOSS paa Christiania Bys Vegne og af Statsraad J. H. VOGT.

FOSS bød den afdøde i sin Tale det sidste Farvel fra Norges Hovedstad: „Den Stad, som nærmest henregnede den ædle hensovede til sin engere Borgerkreds, — som nærmest har været Vidne til og fortrinligst høstet Frugter af hans rastløse, utrættelige Virksomhed, hans varme, intet Offer skyende Deltagelse overalt, hvor det gjaldt at fremme, hvad han erkjendte for at være til Kommunens Gavn og Ære, — Christiania har lidt et dobbelt smerteligt Tab, — om jeg saa maa udtrykke mig, et privat ved Siden af det offentlige, som hans uventede Død har ladet det hele Land føle. — — —

Jeg har endnu en personlig, men hellig Pligt at opfylde paa dette Sted, en Taknemmelighedens Taare at yde, et Vidnesbyrd at aflægge. Den Mand, som efter et udmærket og betydningsfuldt Livs Storme og Kampe her har fundet Hvile, har ogsaa værdiget mig Gunst og Velvilje. Dybt rørt bevidner jeg ham her ved hans sidste Hvilested et fuldt Hjertes varmeste Tak. Jeg har havt den Lykke, i flere, saavel private som offentlige, Forhold at komme i nærmere Berørelse med den afdøde. Jeg har arbeidet med ham og under hans lærerige Veiledning høstet Gavn og Glæde af hans aandrige Underholdning, lært at kjende hans Færd i Tingsalen og i Arbeidsstuen.

Ofte har jeg delt hans Synsmaader, men ogsaa stundom, efter min Indsigt og Overbevisning maattet stille mig paa den modsatte Side i Dagens Meningskampe angaaende det offentlige Livs Anliggender; men overalt — enten jeg var med eller imod — har jeg maattet elske hans varme og ædle Hjerte. Saaledes har Kjærlighed og Høiagtelse, uagtet alle Meningsuligheder, rodfæstet sig i mit Bryst for den hedengangne, og med disse Følelser vil jeg stedse bevare hans Billede i kjærlig og taknemmelig Erindring. Ser hans forklarede Aand ned til os i denne Stund, da vil han heller ikke forsmaa denne min ringe Gravblomst; thi det ypperste, Menneskene kan give hverandre, er dog Kjærlighed — dens milde Engel bærer Himlens Nøgler i sin Haand. Tænker jeg mig denne Engel under nogen jordisk Skikkelse — o! saa ved jeg, i hvilken huld og elskelig Gestalt den er ilet vor forevigede imøde. — Men mine Følelser overvælder mig, og kun til at gjentage et rørt og taknemmeligt s i d s t e F a r v e l finder jeg endnu Ord."

Statsraad Vogts korte Tale lød saaledes:

„Store og udmærkede Egenskaber, mere end Byrd og Formue hævede Johan Caspar Herman Greve af Wedel Jarlsberg til den største Indflydelse som Borger og Embedsmand i vort Samfund. Som Yngling opvakte han ved varm Følelse for Sandhed og Ret og ved den Kraft, hvormed han uforfærdet fremstod i Tale og Handling, de største Forventninger. Der indtraf i hans Manddom de Omvæltninger, der for en stor Del har givet Verden en ny Skikkelse, der har sat vort Fædreland i Forhold, svarende til Nutidens stegne Fordringer. Og da han, under Lidelser, mod hvilke han kjæmpede med beundringsværdig Sjælsstyrke, nærmede sig den Hvile, der er hans Løn for de Anstrengelser og for det Arbeide, hvoraf Frugterne vil tilhøre en taknemmelig Efterslægt, laa Fædrelandets Tarv ham lige saa varmt om Hjertet som i Ungdommens Vaar. Derfor er denne Dag for os en Sørgefest, og ei for os alene, men for alle dem, der elsker Frihed og Oplysning, og som ønsker den sande Selvstændighedens Aand, der besjælede ham, ved hans Exempel oplivet, ved Vandring i hans Fodspor befæstet. Fred være med Ædlingen!“

Ledsaget af det store Følge bares Kisten over Jarlsbergs store Gaardsplads, der fyldtes af tætpakkede Menneskeskarer, til det nogle Aar i Forveien opførte ytre Gravkapel ved Sæm Kirke og indsattes der. Nu hviler saavel Grev Herman som Grevinde Karen Wedels Lig i to svære Sarkofager, støbte paa Bærum. Inde i disse er de ældre, gjenloddede Zinkkister, omsluttede af Egetræskister, med inskriberede Sølvplader, hensatte. Paa Trinene over dem, i det indre Gravkapel staar Grevinde Cathrine Wedels Kiste[1], og til hver Side af denne Oldeforældrenes, antagelig med Spiritus fyldte Kobberkister[2].

[1] Smlgn. ovenfor, Bind I, S. 431.

[2] Ogsaa Fru *Caroline Løvenskiold* og hendes i 1821 afdøde ældre Søster *Cathrine* var bisatte i Gravkapellet. De senere Slægtled begraves paa den 1867 i Parken Store Guldkronen indrettede Gravlund. Her hviler af Grev Herman Wedels Efterkommere hans tre Sønner med deres Hustruer, Lensgreve *P. Wedel* med Grevinde *Hedevig* f. *Anker,* Baron *Harald Wedel* med Baronesse *Elise* f. *Butenschiøn* og Baron *Herman Wedel* med Baronesse *Nini* f. *Heftye.* Af den paafølgende Generation er kun en liden Søn af Grev P. Wedel afgaaet ved Døden og begravet her, *Harald Wedel* (f. og d. 1845). Af den dernæst følgende Generation hviler her tre smaa Børn, *Hedevig Wedel* (f. 1882, d. 1888), Datter af Jarlsbergs nuværende Besidder, Kammerherre Herman Wedel, *Hedevig Nielsen* (f. og d. 1871), Datter af Professor Yngvar Nielsen og Hustru Karen f. Wedel Jarlsberg og *Thea Wedel* (f. 1883, d. 1887), Datter af Godseier Herman Wedel paa Bogstad.

Den 3die November bragte *Den Constitutionelle* et Digt af Welhaven, der tegnede den afdødes Gjerning i Livet:

Den stærke Drage med de sorte Sider
er lagt for Anker i den dybe Fjord;
et Sagn er født, som til de fjerne Tider
skal nævne Skatten, som var der ombord.
Mens Bølgen hulked under nøgne Strande,
med Høstens visne Kranse i sin Favn,
har Norges Engel, med en sorgfuld Pande,
henstirret ømt mod h a m, der skulde lande,
og knyttet Fjeldets Gjenlyd til hans Navn.

Hans Navn skal lyde gjennem alle Dale,
hvor Røgen stiger af en Hyttes Tag;
dets Røst skal hæves over Gravens Dvale,
som Livets Budskab paa en Foraarsdag.
Ja, Norges Haab Indvielsen ham bringer,
fordi hans Hjerte var dets Værn og Vold,
og se, nu iler det paa voksne Vinger
og kranser Liget — og i Hallen klinger
den stumme Rune paa hans blanke Skjold.

O, som et samlet, gjennemaandet Billed
stod Landets Lys og Skygger for hans Blik;
de første Lyn, som Klippetaagen skilled,
fra dette tankeklare Øie gik.
Til dette Hjerte knyttedes med Vælde
hvert Livets Kildevæld fra Dal og Kyst;
som Malmets Kjerne fra de rige Fjelde
hans Daad slog ud, hvor Manddom skulde gjælde,
klar og gedigen af hans gjæve Bryst.

O bolde Ridder uden Frygt og Dadel,
for Norge ofred Du din Løvemarv,
og af de bedste Straaler om Din Adel
Du gav Dit Land en Glorie til Arv.
Der falder mildt paa Dine brudte Kræfter
en lys Velsignelse af Landets Flor.
Dit Norge høiere sin Palme hefter,
fordi dets Moderhjerte higer efter
at kalde Sønner i Dit steile Spor.

Ja, fra Din Høide skues allevegne
den fagre Glans om Dine tunge Skridt.
O Du har strøet i de dybe Egne
de gyldne Gaver rigeligt og vidt!
Hvor Skov og Ager Dine Frugter bære,
hvor travle Elve gjennem Dalen gaa
skal Barnets Mund Din Jarlesaga lære,
skal alle Livets Toner til Din Ære
som tusind Mindeharper sammenslaa!

Det Wedelske Gravkapel ved Sem Kirke paa Jarlsberg.

„Til mit Livs sidste Aandedræt, af yderste Kraft skal jeg være virksom for Fædrelandet. — — — Min Tid, min Formue, min Sundhed, mit Liv skal jeg gjerne ofre paa Fædrelandets Alter," — saa lød det Løfte, Grev Herman Wedel den 1ste Juli 1803 af egen Tilskyndelse havde givet sin faderlige Ven, Grev Schimmelmann. Hans Liv havde efter den Dag været en eneste trofast Bestræbelse for at opfylde dette Løfte og for at gjennemføre de store Beslutninger, han havde fattet i Ungdommens begeistrede Dage. Hvad der ved hans Hedengang udtaltes af Landsmænd, i bunden som i ubunden Stil, viste, hvad Nationen tænkte. Om det just ikke med det samme klart og helt kunde forstaaes, saa blev det af alle instinktmæssig følt, at en Kjæmper og en Høvding som ingen anden var borte, og at det Tab, Norge dermed havde lidt, ikke kunde erstattes. Der var en tom Plads, et Hul, som ingen enkelt Mand kunde fylde.

Den hedengangne havde til en Tid været en ensom Mand. Nu trængtes alle om hans Kiste. Han havde været stor i at ofre for Fædrelandet, og han havde intet fordret tilbage. Han havde udrettet store Ting, skabt eller været med at skabe de nationale Institutioner, i hvis Ly Fædrelandet nu gik fremad, og aldrig undslaaet sig, hvor hans Medvirkning blev krævet til at bistaa Fædrelandet og hjælpe Landsmænd.

Saa var han ogsaa den Mand, som i de for en lang Fremtid bestemmende, historiske Øieblikke kunde rive sit Folk med sig og træde i dets Spidse. Tre Gange var han under saadanne Forhold sit Folks erkjendte Leder og Repræsentant. Først som den, der bestemte Regjeringskommissionens Holdning under den svenske Revolution i 1809, — dernæst som den, der skabte den nye Regjering af 1814, og endelig fra 1836 som Statholder. Men ligesaa vist som han havde de Egenskaber, der betinger Evnen til at være det samlede Folks Leder, — saa var han ikke den, der saa sin Opgave i at være en Partifører.

Det var han ikke paa Eidsvold; det blev han ikke paa noget af de fem Storting, i hvis Forhandlinger han tog Del, og som han i en ikke ringe Grad ledede. Afslag og Indrømmelser som de, en Partihøvding hyppig maa gjøre, for at bevare en ofte vaklende Indflydelse, passede sig ikke for ham. Han kunde lempe sig efter andre inden et mindre Kollegium, som den norske Regjering var, men heller ikke mere. Mængden af sine Landsmænd havde han altid enten med sig eller mod sig. Enten var han forstaaet af næsten alle eller af et ringe Faatal. Alle Svingninger af Folkegunst eller Fyrstegunst havde han prøvet. Men selv var han derunder til alle Tider forbleven den samme, altid lige villig til at følge enhver Kaldelse, der kom til ham om at tjene Fædrelandet, uden Hensyn til sin personlige Bekvemhed eller til egen Fordel. Men saa er han ogsaa bleven den centrale Personlighed i Norges Historie fra 1807 til 1840, et Afsnit, der gjerne kan betegnes som Grev Herman Wedels Tid. Han har sigtet mod store Maal, og under Arbeidet derfor var han sig sine rige Evner bevidst[1]. Med sin aabne Natur vedgik han, at han følte sig som en Fører for det norske Folk, med klar Oversigt over de Pligter, dette maatte paalægge ham.

Som liberal Aristokrat i britisk Stil kunde han ikke altid være sikker paa at blive forstaaet inden et Samfund, hvor han, som Forholdene nu engang var, maatte arbeide sammen med mange udprægede Bureaukrater. En Natur, der saa hyppig som Grev Wedel gjennembrød den stive Form og afkastede dens Tvang, blev lettere forstaaet af Repræsentanterne for den høiere Intelligens og af Folkets brede Lag. Der vurderedes mest alment hans store samlende Livsgjerning, hans Arbeide for Fred indad som udad, for Fremskridt i Ro.

Han eiede selv de nationale Instinkter[2]; han vakte dem hos andre. Men det Fædrelands Navn, hans norske Moder havde lært ham at elske, var ham, ligesaa vel som Mindet om denne Moder, for helligt til at drages ned ved Misbrug, og hans Kjærlighed til Norge var ikke formet ud fra en efter Døgnets Øiemed lavet Opskrift. Hvor andre talte, der handlede han, og han maalte Fædrelandskjærligheden efter Viljen og Evnen til at ofre. Han stod tillige paa europæisk Grund. Det Herredømme, han eiede over de tre fremmede Hovedsprog, var

[1] *„Han er ikke ydmyg,“* heder det i Brev fra J. Chr. Berg til G. P. Blom af 12te Januar 1816. *Historiske Samlinger,* I, S. 27.

[2] J. E. Sars har (*Nyt Tidsskrift,* ny Række, I (1893), S. 437) den modsatte Mening om Grev Wedel: *„Det skortede ham paa, hvad man kan kalde nationalt Instinkt.“*

allerede et Vidnesbyrd om, at han havde tilegnet sig sin Samtids høieste Dannelse.

Mere end nogen anden enkelt Mand havde han været med paa at føre Fædrelandet frem til et Punkt, hvor en lys Fremtid kunde imødesees. Han havde rukket at anvise de Linier, ad hvilke Fremtidens Arbeide skulde ske, og han havde inspireret den Slægt, der skulde tage dette op.

Paa dette Felt træder tydelig for Dagen det aandige Slægtskab, der bestod mellem ham og de danske Statsmænd, under hvis Veiledning han havde begyndt sin offentlige Løbebane. Men medens de oprindelige, bærende Ideer i stor Udstrækning var de samme, overgik Grev Wedel sine Lærere ved den jernfaste Energi, der lod ham hæve sig over de Hensyn, som paa mange Maader havde bundet Danmarks Kollegialregjering. Gjennem sin varme Tilslutning, fra Ungdommen af, til det konstitutionelle System, naaede han ogsaa længere end de og tog Konsekvenser, som kunde være dem fremmede. Men i deres Aand var han med paa at forberede den nye Tid. Der var mellem ham og dem et stærkt Fællesskab, og skjønt Grev Wedel arbeidede sig langt videre end de, saa kan det dog med Rette siges, at han var den sidste, men derhos ogsaa den største Statsmand af den Skole, der skjænkede Danmark Grev Chr. Fr. D. Reventlow og Grev E. H. von Schimmelmann.

Arbeidet for Norges økonomiske Fremgang vilde Grev Wedel have betrygget ved en sikker Forening af de to Kongeriger paa den skandinaviske Halvø. Uden denne havde han ikke Tro paa Muligheden af at opretholde deres Selvstændighed. Saaledes maatte han ogsaa nødvendig være en Modstander af enhver Bestræbelse, der tog Sigte paa Foreningens Svækkelse. Hans Overbevisning om Unionens Nytte, ja Nødvendighed for Halvøens og for hvert enkelt Riges Selvstændighed og nationale Tilværelse var fast og urokkelig. Hvad han i den Henseende høstede af bitre Erfaringer til begge Sider, gjorde deri intet Skaar.

Ved Foreningens Afslutning i 1814 havde han sine Meninger om dennes fremtidige Skikkelse, der ikke kunde blive de bestemmende. Fremfor nogen anden fik saa han det Hverv at værne om Norges Selvstændighed inden denne Union. Alt hvad der kunde kræves af ham, blev da gjort og mere til. Ved Grev Wedels samvittighedsfulde og opofrende Vagthold, mere end ved noget andet, lykkedes det at føre Norge og dermed Unionen, som den var sluttet i 1814, gjennem truende Kriser.

Han fastholdt fremdeles sin gamle Mening om, hvorledes Unionen mest hensigtsmæssig kunde ordnes, — deri uden Tilslutning fra norsk eller fra svensk Side. Naar Mænd som Jacob Aall og H. Foss tog visse Forbehold i Omtalen af sin forøvrigt ubetingede Tilslutning til hans politiske Synsmaader, da maa det være dertil, de sigtede. Men i den praktiske Politik arbeidede Grev Wedel aldrig for at fremme sine nævnte Ideer. Han mente at styrke Unionen ved at tage op det norske Folks lojale Ønsker og gjøre dem til Virkelighed. Folkenes Selvbestemmelsesret, deres frie Vilje til at raade for egen Skjæbne var for ham bestemmende. Tanken paa det ene Riges Overhøihed over det andet var ham under alle Forhold afgjort imod, og hvor der handledes om at fastslaa og hævde Grundtankerne i den engang indgaaede Union, der holdt han paa Rigtigheden af den norske Opfatning, hvilken han støttede med sin hele Autoritet. Paa Grundlag af denne Autoritet, var Grev Wedel den Mand, som havde kunnet gjøre den norske Opfatning til den unionelle. Han naaede ikke længere end til det indledende Skridt. Da rev Døden ham bort. Det var alene den, som hindrede ham fra at sætte sin hele Kraft ind paa at fremme — ikke sine egne Meninger, men sine Landsmænds i hans Øine fuldt berettigede Krav paa at lade Ligestilletheden i alle Dele blive Unionens bestemmende Grundsætning.

Ingen har i Norge talt varmere om Sverige, — ingen har i Sverige talt hvassere om Norges Ret end Grev Herman Wedel. Saa blev det sagt om ham af hans samtidige, og det rammede Sandheden. Han har mødt Modstand af svenske Mænd. Om det svenske Folk forandrede han ikke sin Tro, efterat han først havde lært det at kjende i Alvorsaaret 1809. Naar der den Gang taltes om den største Tjeneste, der var Sverige ydet fra et andet Land, da kunde han for en væsentlig Del have taget det til sig. Sverige havde fra først af for ham været den troløse Nabo. Fra 1809 var det hans faste Forvisning, at, naar alt, som skilte, var ryddet tilside, var Sverige den mest trofaste Ven. Det svenske Folk var ham sympatisk. Han havde let ved at fatte dets Tankegang, og han blev det varmt hengiven.

I sit Forhold til Danmark var han mere udsat for at blive misforstaaet. Han var ingen Fiende af Danmark, og det lader sig ikke overse, at han i 1809 begyndte sin Foreningspolitik med at arbeide for en storskandinavisk Union. I de Samtaler, hvori han under Opholdet i Aachen 1831 udkastede sin historiske og politiske Troesbekjendelse for den unge Andreas Faye, synes han fremdeles at have anseet en Forbindelse mellem alle tre Riger som det ideelle. Men han regnede det som en

Feil af de oldenburgske Konger, at de gjentagne Gange havde forsømt at gribe til, naar Anledningen var der.

En anden Sag var det, at han øvede stærk Kritik paa den kollegiale Styrelse i Kjøbenhavn, og at han, der i den gamle Forenings Dage høilydt erklærede, at der i en ganske anden Grad maatte tages Hensyn til Norges Interesser, — at han i væsentlige Dele fandt sit Land tilsidesat. Han regnede det vistnok ogsaa som en Feil ved den danske Folkekarakter, at Nationen ikke med større Kraft fordrede en mere energisk Styrelse, men rolig fandt sig i den Ledelse, den engang havde faaet. Hans hensynsløse Udtalelser om disse Forhold maatte vække Harme hos det Folk, som derved rammedes. Saa skede ogsaa. Men hans haarde Ord gav dog ikke det rette Udtryk for, hvad han der mente. Selv havde han givet dem en for skarp, hensynsløs Form, der maatte vildlede Dommen om hans virkelige Følelser. Han har dog ikke selv glemt, hvad han skyldte Danmark.

Idet den ideale, storskandinaviske Samlingstanke maatte opgives, blev han Halvøskandinavismens varme Tilhænger. Med Carl Johan saa Grev Wedel den skandinaviske Halvøs bedste Værn i dens geografiske Beliggenhed. I denne fandt ogsaa han den sikre Betryggelse for dens fremtidige Fred og dermed for de tvende Folks Lykke, som var Maalet for begges Arbeide og Ønsker. Carl Johan og Grev Wedel havde i mange Henseender længe været skilte. Men de droges atter mod hinanden. Hvis den fuldkomne Tillid mellem dem tidligere havde været opnaaet, vilde meget staaet anderledes. Grev Wedel var den paalideligste og klogeste Raadgiver, Carl Johan i sin hele Regjering, i begge Riger, har havt. Han var det i 1814 og atter i 1836, maaske allermest derved, at han begge Gange — som ellers i sit Liv — ikke lod sig binde af Hensyn til Personer og Partier. Han forstod Carl Johan, som han tilsidst blev helt forstaaet af denne. Medens andre havde egget og hidset den varmblodige og varmhjertede Sydens Søn, der beklædte Nordens Troner, var han i dette Forhold den dæmpende og beroligende. Samtidig kom i Kongens Karakter hans stærke Trang til Forsoning alt mere frem. Med Rette kaldte Kongen Grev Wedel sin Ven; det var en Ven uden Svig, uden en egennyttig Tanke.

For Carl Johan var det en Trang at hædre den bortgangnes Minde. I 1841 reiste han paa Dronningberget i den kongelige Park paa Bygdø et Monument over „sin Ven". I dets Indskrift betegnede Carl Johan sig for første Gang som „Norges og Sveriges Konge". Den sørgende Norges Løve ligger foran en Støtte, der bærer Grev Wedels Buste, et

Værk af Hans Michelsen. Kong OSCAR II. har ladet Støtten løfte høiere og givet Monumentet et mægtigere Udseende. Det var tillige Kong Oscar, Carl Johans eneste gjenlevende Sønnesøn, som greb Initiativet til Affattelsen af Grev Wedels Biografi.

Det norske Folk har ogsaa reist et Mindesmærke, om end af en anden Art. Det norske Universitets smukke, stilfulde Bygninger er dets stolte Monument over den hedengangne Aandens Stormand, der blev Universitetets virkelige Grundlægger, — over Grev HERMAN WEDEL JARLSBERG.

MINDESMÆRKE OVER GREV HERMAN WEDEL JARLSBERG
paa Bygdø ved Christiania.

Bilag.

Af Andreas Fayes Samlinger.

Da Grev Wedel var død, blev der inden den ham nærmeststaaende Kreds straks Tale om at skrive hans Biografi. I et Brev af 28de Oktober (November?) 1840 (Fayes Samlinger i Rigsarkivet, IX, 36) skrev G. P. Blom derom til Jacob Aall: „Det Tab, Staten, og vi hans Venner have lidt ved Wedels Bortgang, vil jeg ei berøre. Imidlertid kan jeg glæde Dem med, at den stakkels Grevinde med utrolig Kraft bærer sit Savn og søger at hente Trøstegrunde fra alle Kanter. Gid blot hendes Legeme ikke maatte ligge under for de mange haarde Stød, Skjæbnen i 1840 har tilføiet hende. Lange — fra hvem jeg kan hilse — og jeg vare hos hende sidste Søndag og glædede os ved at kunne adsprede hende. — Jeg er anmodet om, at skrive hans Levnetshistorie, og da Grevinden yttrede særdeles Glæde ved at see Arbeidet i min Haand, vil jeg gjøre det, hvis jeg kan faae nogenlunde fuldstændige Materialier; men han er en historisk Person, og hans Liv maa fremstilles fra dette Synspunct tillige. — Til en saadan Fremstilling fordres ogsaa Yttringer fra ham i hiin mærkelige Periode. Jeg har selv flere Breve fra ham, der noksom bevise hans ædle Characteer, men jeg formoder ogsaa, at De er i Besiddelse af saadanne. Skulde det være Tilfældet, da vilde De tjene mig og hans Minde ved at laane mig dem. Jeg vil naturligviis ikke udgive Noget, inden det er læst af Grevinden, Dem og flere af hans Venner, og paa den samvittighedsfuldeste Discretion kan De stole fra min Side.“

Den 6te December svarede Jacob Aall (*Personalhistorisk Tidsskrift*, Række 3, Bind III, S. 97 flg.), at Meddelelsen om, at Blom skulde „forevige vor Wedels historiske Minde blandt vore Landsmænd“, glædede ham meget, medens han nærede Betænkeligheder ved en lignende Plan, hvormed H. Wergeland samtidig omgikkes.

Hverken Blom eller Wergeland kom til at udgive noget Mindeskrift over Grev Wedel. Derimod tog senere Provst ANDREAS FAYE

(f. 1802, d. 1869) den samme Plan op. Han istandbragte, tildels ved Jacob Aalls Bistand, Samlinger til dens Udførelse, og han skrev flere Udkast til Grev Wedels Biografi, der ikke indeholder saa lidet, som ellers ikke kjendes fra andre Kilder. Et af disse Udkast, det udførligste af dem alle, blev gjennemgaaet af Statsraad Holst, som forsynede det med sine Randbemærkninger. Dette bør saaledes ogsaa benyttes ved en fremtidig ny Udgave af Holst's Optegnelser. Samtlige Udkast findes med Fayes øvrige Samlinger i Rigsarkivet.

Den varmhjertede og elskværdige gamle Forsker interesserede sig meget for den Opgave, han havde stillet sig, men som det aldrig faldt i hans Lod at faa fuldført. Han kjendte Grev Wedel personlig og havde arvet sin Fader, Kjøbmand Christopher Fayes Hengivenhed for Greven. Hvad der giver hans Udkast og Samlinger deres største Værd, er de Optegnelser, som han har nedskrevet efter Samtaler med Grev Wedel, paa Bogstad, i Aachen og paa Næs Jernværk hos Jacob Aall. Enkelte Dele heraf fortjener at trykkes, og det er mig kjært, ad denne Vei, ialfald at kunne lade nogle Brudstykker af det Arbeide, der i mange Aar sysselsatte Provst Faye og optog hans Tid, fremlægge i trykt Stand. Disse Brudstykker er følgende:

1. Et Brev fra Jacob Aall, skrevet umiddelbart efter Grev Wedels Tilbagekomst til Norge i 1814, til en af Aalls nærmeste bekjendte, i eller ved Arendal; smlgn. Bind II, S. 67 flg.

2. Optegnelser af Faye paa Grundlag af de Samtaler, han i Aachen 1831 havde med Grev Wedel. Desværre har han for en Del vel meget bearbeidet dem, som en Del af en mere almindelig Skildring. For øvrigt indeholder de samme Blade Optegnelser om Fayes Samtaler med Statsraad Holst i 1840, til hvilke der ogsaa bør tages Hensyn ved en ny Udgave af dennes Optegnelser. Faye kalder disse Optegnelser paa eet Sted: Lysglimt, paa et andet: Lynglimt.

3. Optegnelser paa et løst Papir om en Samtale, Faye har havt med Christie.

4. Lignende Optegnelser om Grev Wedels Ytringer i en Samtale med Faye paa Næs. Aarstallet er ikke angivet. Samtalen maa være forefaldt efter 1832. Det kan kun siges, at den ikke lader sig henføre til 1835, da Grev Wedel i dette Aar kom til Næs den 18de, medens Samtalen fandt Sted 16de August (Bind III, S. 470).

5. Den Karakteristik af Grev Wedels Personlighed, hvormed Faye afslutter sit fuldstændigste Udkast til hans Biografi.

---

1. Brev fra Jacob Aall, [2den] Marts 1814.

Hemmeligheder!

Grev Wedel har fortalt mig adskillige Ting, gode Ven, som jeg i Følge mit Løfte betroer Dem; men som jeg beder Dem bevare hos Dem selv, og i det høieste kun betroe Gartner og Møller dem.

Han forsikkrer at have seet et Document paa Fransk, hvori erklæres fra Engelsk Side, at dersom Norge ikke gaaer over til Sverrige, skal Blokaden med Strænghed vorde fortsat, at Kejser Alexander er saa meget Pontocorvos personlige Ven, at han gjør alt for ham, og at Schimmelmann og Rosenkrantz have erklæret for Greven, at al Modstand vil være unyttig. Kongens sidste Ord til Grev Wedel vare efter hans Sigende, at dersom Normændene endnu havde nogen Godhed tilbage for Dannemark, og det Danske Kongehuus, saa maatte de ikke modsætte sig Foreningen.

Han fortæller iligemaade, at Grev Rosen meer loe end harmedes over den Modtagelse han fik i Christiania, og at Forbittrelsen mod Prindsen er meget stor i Sverrige, medens man aldeles intet har imod de Norske.

I Morgen skal jeg, om Føret bliver fremkommeligt, til Bogstad, og hvad jeg der hører af Wedels Mund, skal jeg meddele Dem. Men paa det indstændigste beder jeg Dem ikke at omtale, hvad jeg har skrevet, da jeg deels ikke ved om Wedel maaskee overveier Sagen, deels man ogsaa kunde fortolke min Fortælling ilde. Jeg for min Deel viger ikke fra min tagne Beslutning, efter at have frimodigen fremsagt mine Tanker for Prindsen, og for dem, jeg her har Agtelse for, at træde ud af Scenen og bidrage til at fremme deres høje Planer (sic) saavidt jeg formaaer.

Deres

AALL.

---

2. Lysglimt over Nordens nyere Historie.

Wedel. Aachen Aug. 1831.

At Norge kun saa længe vilde bære de vel sjelden tyranniske, men stedse lammende Baand, hvormed det var fængslet til Danmark, som det endnu manglede Kraft eller Selvbevidstheden om egne Kræfter til at afryste samme, er naturlig; thi naar bær (!) den kraftige Yngling der er sin Kraft bevi[d]st, sin Formynders Befalinger, naar han føler, at de for ham er skadelige, og mærker, at Vedkommende hverken har Forstand eller Kraft nok til at sætte dem igjennem. At denne for Norge saa uheldbringende Forbindelse saalænge kunde bestaae, er et Særsyn, som ene lader sig forklare af den Afmagt, hvori den sorte Død og Hanseaternes Handelstyran[n]ie bragte Norge, en Afmagt, som de oldenborgske Konger af Uvidenhed eller Svaghed, de danske Stormænd af Rovbegjærlighed, Herskesyge og vel stundom af Politik vedligeholdt ved Mesterhaand. De eneste

Stænder, som i de første Sekler af Unionen havde nogen politisk Indflydelse, var Adelen og Geistligheden, der ene sadde i Rigsraadet og ved Kultur og Eiendomme [vare] skikkede til at stille sig i Spidsen for en kraftfuld Op[p]osition. At det norske Rigsraad ei tabte Fædrelandets Interesse og Selvstændighed af Syne, viser noksom de Haandfæstninger, som Kongerne besvore, og de alvorlige Uroligheder, som opstod ved deres gjentagne Brud. Karl Knutsons Indkaldelse og Kroning i Throndhjem, og Knud Alfsons Opstand under Hans vise noksom, paa hvor svage Fødder det danske Herredømme i Norge stod, og hvor meget stærkere Tendensen til en Forbindelse med Sverrig var. At faae en Deel danske Adelsmænd mod Haandfæstningen indtrængte i det norske Rigsraad og indsatte som Høvidsmænd paa de faste norske Slotte, var et af de klogeste Midler til at bringe Norge i politisk Søvn, og det lykkedes fortræffelig.

Vel protesterede Rigsraadet ved enhver nye Haandfæstning; den Valgte lovede Alt, men holdt Intet, og ved at ægte anseede norske Adelsmænds Døttre havde de kloge Udlændinger vi[d]st at skaffe sig et Parti og faste Eiendomme i Landet selv.

At Christian 2 udryddede den norske Adel, er Snak; thi med de Adelsmænds Hoveder, som han lod falde under Bødlens Haand, var det ei gjort; men at den ved at fortrænges fra Landets Embeder og Lehn tabte sin politiske Indflydelse og endelig ved C: 3 berygtede Reces efterhaanden bleve Bønder er vist. Endnu stod vel en ved Dannelse og Rigdom indflydelsesrig Geistlighed tilbage som Støtter for den norske Selvstændighed; men Reformationen gav C: 3 en forønsket Leilighed til at skaffe sig disse fra Halsen, og ved Nidaros's Erkebisp Olaf Engelbrechtsons Fordrivelse faldt den Norske Selvstændigheds sidste Støtte. Nu blev Landet oversvømmet med opskikkede danske Embedsmænd, der ubekjendte med Sprog og Landets Interesse og Folkets Charakteer, om de og havde havt Villien, som nok sjelden var Tilfældet, dog manglede Evner og Raadighed til at virke noget godt. De fleste danske Høvdinger tyranniserede det arme Land som en erobret Provinds, og enkelte endnu ei tilstrækkelig oplyste Data lade slutte, at hvis en klogere Fyrste end Erik 14 havde sadt paa Svearikes Throne, vilde det været ham en let Sag at fravriste den svage F: 2 Norges Scepter. Den barbariske Maade, hvorpaa den 7aarige nordiske Krig blev ført, opvakte et Nationalhad mellem Norske og Svenske, der næret ved flere hensigtsløse Feider, — mere (!) der forenet med C: 4 lange og faderlige Omsorg og personlige Charakteer bidrog mere end noget andet til at stramme de løsnede Baand, som Heltene Carl Gustav og Carl 12 siden forgjæves med Kaarden i Haanden søgte at afhugge. Hvorledes den danske Regjering sørgede for Norge, selv under den forroste F: 4 vi har (!) Biskop Deichmanns Forsvarsskrift for de Norske og Anklage mod de fornemste Embedsmænd i Landet (den hemmelige Commission), og at Tanken om en Adskillelse fra Danmark ei var noget Uhørt, røbe Povel Juels Planer, som kostede ham hans Hoved.

En Forbindelse mellem 3 skandinaviske Riger er en saa naturlig og fornuftig Idee, at enhver oplyst Skandinav, der ei lod sig lede af blindt Nationalhad eller personlig Interesse, maatte ønske den realiseret. Tvende Gange syntes Omstændighederne uden Sværdslag at have gjort denne Forening mulig og sand-

synlig; men begge Gange vilde en ulykkelig Skjæbne, at paa Danmarks Throne skulde sidde Mænd, der aldeles vare blottede, om ei for Forstand, saa dog for politisk Indflydelse. At C: 6 ei forenede Skandinavien er vel et af de øiensynligste Beviser for den Mangel paa Politik, der charakteriserer den danske Regjering. Under C: 6 og Efterfølgeres lange, fredelige Regjering blev vel fra Regjeringens Side kuns lidet gjort til Norges Fremme; men lykkelige Handelsconjuncturer frembragte dog en Nationalvelstand, og de friere Ideer, som begyndte at cirkulere i Europa, trængte selv op til det afsides Norge, hvis Sønner i Danmarks Hovedstad stiftede et norsk Selskab, hvor man allerede 1772 vovede at synge „Vogne (!) vi vel op engang og bryde Lænker, Vold og Tvang.“ —

At Nordmændene ogsaa virkelig vare opvaagnede af en lang Slummer, viste sig ved flere Leiligheder, hvor Nordmænd opstode og med Djervhed talte Norges Sag, f. Ex. da Oprettelsen af et norsk Universitet kom paa Bane; men at den danske Regjering vedblev at sove sin politiske Søvn bevidner noksom det, at F 6 ei vidste at gribe det lykkelige Øieblik, som Gustav 4des Afsættelse og de Svenskes Forlegenhed for en Thronfølger tilbød ham til at fornye Calmarunionen.

Tidsalderens Aand havde vakt den norske Frihedssands. Striden om Universitetet havde gjort dem opmærksomme paa den danske Regjerings stedmoderlige Politik med Norge, og Tildragelserne i Danmark 1807 havde vist den danske Regjerings Mangel paa Klogskab og Kraft. Den vakte Nationalfølelse behøvede kun et Foreningspunkt, en talentfuld Leder for at blive den danske Indflydelse farlig, og denne fandt den i Grev Herman Wedel Jarlsberg, den eneste Adelsmand af Betydning i Norge, en ung, talentfuld Mand, der ved sin Klogskab og øvrige personlige Egenskaber, sin Folkegunst, store Eiendomme og vigtige Forbindelser i Norge og Sverrig blev den farligste Modstander, som den danske Regjering kunde faae.

Gustav den 4des halvgale Færd gjorde en Thronforandring i Sverrig uundgaaelig, og flere oplyste Svenske, som Grev Platen, Adlersparre, Anckarsvärd, Adlerkreutz, Lövenhjelm o. F. forenede sig med Wedel for om muelig at fornye Unionen. Gustavs Afsættelse blev antaget (!) og Frederik den 6te bestemt til hans Efterfølger, naar han vilde give Danmark og Norge en Constitution, uden hvilken en Forening med Sverrig ei kunde tænkes. Wedel gjorde gjennem Schimmelmann først F: 6 opmærksom paa en saadan Plans Realisation, uden at finde Gehør[1], da F: 6 havde indgaaet en Delingstraktat med Rusland, ifølge hvilken Claraelven, Vennern, Vettern og Motalastrøm i Fremtiden skulde danne Grændsen mellem D: og R:

En saadan upolitisk Plan opbragte med Rette enhver klog Mand, og Wedel, som den danske Regjering upolitisk nok for sig havde gjort til Amtmand i flere Amter og til Medlem af Provideringscommissionen besad Djervhed og Klogskab nok til at arbeide imod denne Plan. Hvis de Svenske skulde have Tid til at afsætte deres Konge, maatte de være sikkrede for det Indfald, hvormed den danske Statholder i Norge, Prinds Christian August truede dem, da Høvdingerne for de Revolutionere (!) fandtes ved den vestlige Armée, som skulde dække Grændsen.

[1] Mit diesen Leuten ist nichts zu thun, svarede Schimmelmann, hos hvem W. havde været Secretair.

Da Prinds Christian fandt sig som dansk General forpligtet til at rykke ind i S: for at bidrage til den omtalte Deling, indlagde W: formelig Protest derimod, da han erklærede, at man ei vare forsynede (!) med de nødvendige Krigsfornødenheder, og at man altsaa kun til Unytte vilde opoffre Soldaterne [1], hvoraf Følgen var den Vaabenstilstand, som Staffeld sluttede, og som gav de Svenske Tid til at afsætte G:. Valget af en Thronfølger satte de Svenske i Forlegenhed. Man sendte Grev Lövenhjelm til K: for at underhandle om en Forening af S:, men da F: erklærede, at han ei vilde indlade sig med Oprørere, valgte de Svenske i hans Sted deres ædle Modstander C: A:, skjønt den Plan, som W:, Platten (!) o: F: havde lagt at proklamere C: A: til Rigsforstander i Sverrig og Norge og lade F: beholde Kongetitelen tilligemed Danmark indtil hans Død, derved for det første blev opsat og ved C: paafølgende Død hindret. W: vedblev imidlertid med den Bestemthed, som charakteriserede denne Mand, at følge sine engang lagte Planer og tog en virksom Deel i Oprettelsen af det mærkværdige Selskab for Norges Vel og Stiftelsen af det norske Univ:, der tildeels var en nødvendig Følge af hiint. —

Freden til Kiel løsrev N: fra Danmark, men saavel Maaden, hvorpaa dette skede, som Nationalhadet mod S: gjorde den norske Nation utilbøielig til en Forening med S:, en Stemning som den danske Statholder C: F: benyttede sig af for at sætte Norges Krone paa sit Hoved. Nationen i det Hele, hvis Nationalstolthed Tanken om N: fuldkomne Uafhængighed smigrede, greb med Glæde denne Idee, og de faae, mere indsigtsfulde Mænd, der kjendte nøiere Landets Hjælpemidler, Europas daværende Politik og Umuligheden af Norges Existens som et for sig selv bestaaende Rige, bleve betragtede som feige Uslinger eller Forrædere og let overdøvede paa den Eidsvoldske Rigsdag, hvor man proklamerede C: F: som Norges Konge. Prindsens Mangel paa personligt Mod og Bestemthed og overhovedet de Egenskaber, som udfordredes til at soutinere en saa vanskelig Rolle, forenet med hans Ministeriums Mangel paa Energie og halve Forholdsregler og Officer[er]nes Uduelighed gav det Hele et for Norge mere lykkeligt end hædrende Udfald. W: som havde gjort en Reise til Danmark og paa Tilbagereisen gjennem Sverrig endog opholdt sig nogle Dage i det svenske Hoved qvarteer, blev naturlig anseet for en erklæret Svenske, og da han havde Dristighed nok til at vedkjende sig sine politiske Anskuelser, er det ei at undres over, at han tabte en stor Deel af den store Folkegunst, som han hidindtil havde været i Besiddelse af. At Prindsen ei elskede denne mægtige og talentfulde Mand, — som ligefrem erklærede sig for hans politiske Modstander, og som i en privat Samtale endog vovede at sige, da P: spurgte, om han var bange for de Svenske: Et saadant Spørgsmaal har endnu Ingen gjort mig, og D. Kong. Høihed kan ene takke den Stilling, hvori De staaer, forat jeg ei giver Dem et andet Svar derpaa. I Kampens Stund skal jeg stille mig ved D: K: H: Side, og da skal Udfaldet vise, hvem af os to der først viger Pladsen.

Paa det overordentlige Storthing 1814 spilte han en betydelig Rolle og talte med Iver for Norges Forening med S: Den Tale, hvormed han endte denne vig-

[1] W: fulgte Hæren ei alene som Medlem af Regjeringscom:; men ogsaa som Anfører for et frivilligt Corps, som han havde oprettet.

tige Raadslagning, hører unægtelig til de bedste, som findes i Storthingets Forhandlinger, skjønt hans bitre Udfald mod Danmark forøgede hans Fienders Tal og udsatte ham endog for hans fortrolige Venners Misnøie.

Kronprindsen gav ham nu det vanskelige Hværv at danne et nyt Ministerium. Treskov foreslog han til Statsraad for Underviisningsvæsenet, uagtet han siden angrede det, da han ingen bedre for Øieblikket havde, og han meente det var bedre at have En, som Intet gjorde, end En (S:), som af Eensidighed som oftest vilde handlet Galt. D: blev mod hans Villie gjort til Politieminister, da K: i denne Mand med det polisk ene Øie troede at have fundet den anden Fouché, og den uduelige Sommerhielm beholdt mod W: Villie sin Post som Justitsminister. Ionas Collett blev Bestyrer af Cameralvæsenet. Hegermann Krigsadministrationen. Wedel selv Finantserne. P. Anker fulgte Prindsen som Statsminister, og Professor Krogh og Capt: Motzfeld som Statsraader til Stockholm [1].

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Christy var en talentfuld Mand, viste mageløs Conduite som Præsident ved det overordentlige Storthing 1814, veg aldrig sit Sæde som Præsident, skjønt han ofte kun havde et ubetydeligt Stemmetal over Andre, er (!) klog og dreiede Kappen stundom efter Veiret.

Falsen var og en talentfuld Mand, der i Grunden stedse meente det godt; men i høi Grad vakkelmodig (!), uden Charakteer og Mod og heftig, selv personlig hadsk paa sine Modstandere.

Holst en af de dueligste Statsraader og fermeste, expediteste Forretningsmænd, derhos en meget klog Mand. Som Taler og Storthingsmand derimod hindrede hans Forknythed ham i at spille nogen Rolle.

Tank var ei uden Talenter; men havde stedse Lommen fuld af Projecter.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

---

3. Optegnelser af Faye efter en Samtale med Christie.

Christi ref:

Paa Eidsvold blev intet ført til Prot: under Forhandl:, men som Sek: maatte han om Aftenen indføre det Forhandlede, som næste Morgen oplæstes og vedtoges. Brevene fra Eidsvold indeholde meget skjævt og urigtigt. — W: meget forhadt af Pat: Aall og Grøgaard suspecte.

Falsen var en flink Mand, men lidensk: og brouillerede sig med sine bedste Venner. C: holdt ham derfor 3 Skridt fra Livet og undgik alt intimt Forhold og derm. ogsaa alt Klammeri med ham.

---

[1] Herefter i en lidt anden Redaktion det Bind III, S. 436 gjengivne Stykke om Grev Platen.

4. Wedels Ytringer paa Næs om Carl Johan, Oscar o. fl.

Wedel 16 Aug.

Præsterne ubrugbare Storthingsmænd, brave, fornuftige; men egne. von [der] Lippe en dygtig Mand. Schultz excentrisk; almindeligt Hoved, brav retsk. Mand. Naar Folk bliver Præster jage de den onde Aand ud af Andre; men ofte ind i sig selv. —

Weidemann flittig, dygtig; men stiv, egen, curiøs —

Borchsenius doven, hindrede i 3 Storthing efter hinanden at Sportelloven fremkom uagtet Regj. hver Gang indkom med den. Embedsmænd i det Hele været uinteresserede frimodige ferme Repræs. —

Kongen nu magelig; ligger længe, fryser, kommer stundom i flere Uger ikke ud af sine Værelser, med mindre et Indfald eller et andet Tilfælde f. Ex. en Ildebrand kalder ham ud. — Da er han strax til Hest, er i flere Timer drivvaad tilstede, trodser da Alt. Den kjækkeste Rytter; holdt engang paa at ride rundt C.nia, og da man gjorde ham den Indvend. at der ingen Vei var, svarede han: ligemeget. Vi bane os nok Vei, og nu gik det løs over Grøfter og Gjerder. Jeg er just ikke bange, sagde W:; men stundom reiste Haarene sig paa mig ved dette Ridt, og naar Kongen torde ride, saa tænkte jeg, at jeg ogsaa maatte lade det staae til. —Jeg vilde saa gjerne aarlig reise til Norge, sagde han til W: ved Gõtha Kanalens sidste Aabning, jeg befinder mig saa vel ved slige Tourer, men jeg bliver gammel, det koster mig Overvindelse at komme over Dørtærskelen. Jeg savner mine hyg: Værelser og tilvandte smaa Beqveml. og saa forlanger En og saa en anden at være med o. s. v. Dronningen vil altid være med; men hun fører stedse saameget Trods med, som Kongen ei lider. —

Oscar er en Mand af klar Aand og fast Villie og godt Hjerte; den fortræffeligste Mand til at bevare, hvad der bestaar, og overgaar i saa Henseende langt sin Fader, hvis Aands Livlighed og indtagende Artighed han savner. Er en Ynder af skjønne Kunster, Komponist, ikke gjerrig, stedse i Pengeknibe, noget indolent, vilde ingensinde som Faderen fra ringe Stand kunde (!) hævet sig til Marskalk og Konge; men sat dertil vil han fuldt sou[ti]nere samme.

---

5. Andreas Fayes Karakteristik af Grev Herman Wedel Jarlsberg.

Naar vi nu ville samle de adspredte Træk til et Heelt og stræbe at udkaste et Billede af denne sjeldne Mand, saa vil vel Alle være enige i, at han var en Mand i Ordets egentligste Forstand, en Mand, udstyret af Forsynet med en stor Sjel i et herligt Legeme. Grev Wedel var af Middelstørrelse, noget undersætsig, vel proportioneret, sterkbygget. Fra Barndommen hærdet og øvet, bragte han det vidt i alle Legemsøvelser. Han var den dristigste Rytter, den mest forvovne Sømand. De sværeste Strabatser, de største Farer var ham en Leg, ja

havde endog noget tiltrækkende ved sig for ham. Hvad en anden kunde vove, taale og savne vilde han ogsaa; men hvad Lodsen og Soldaten, der stedse lever paa samme Maade, uden Fare kan underkaste sig, kunde Greven, der kun stundom udsatte sig derfor, ei i Længden udholde. Den Uforsigtighed og Uvorrenhed, han viste med Hensyn til sit Legem, nedbrød hans sterke Helbred, og han skyldte sin egen Uforsigtighed og Egensindighed hovedsagelig de haarde Lidelser, hvormed Gigt og Podagra tidlig hjemsøgte ham. Wedels Hoved med de brune Lokker i hans Ungdom kunde tjent en Kunstner til Model. Han var i sine unge Dage en overmaade smuk Mand og bevarede stedse et Aasyn, der fængslede Opmærksomheden. Han havde et Par klare Øine, hvorigjennem hans Aand straalede; men som om han frygtede for, at man gjennem dem skulde skue dybere ind i hans Sjel end han ønskede, saa han sjelden Folk lige i Øinene, men skulede gjerne, naar han talte med Nogen, hvilket i Forening med et satirisk Smil, der ofte svævede om hans Læber, og hans skarpe og ligefremme Tale indgjød Folk i Almindelighed en vis Respect og holdt selv de mest fordringsfulde og paatrængende Mennesker i tilbørlig Afstand. Hvor forekommende og venlig han end var, — Ingen blev let familiær med Grev Wedel. Var Wedels Udvortes ualmindeligt og tiltalende, saa var den Aand, som besjelede dette Legeme, det ikke mindre. —

Han var af Naturen udrustet med sjeldne Aandsevner. Han havde en let Opfatningsevne og det klare Overblik, der i de fleste Tilfælde lod ham træffe Hovedet paa Sømmen og i det praktiske Liv erstattede ham, hvad han maatte savne i Detail Kundskab og Lærdom. Han var i det hele mere expedit og genialsk end grundig og skarpsindig[1]. I sin Omgang med Andre var han simpel, ligefrem, uden al Affectation, som han hadede og spottede, jevn, høflig, tjenstagtig og i høi Grad underholdende; men med al sin Klogskab, især i sine yngre Dage, uforsigtig, ubesindig, haard og skaanselsløs i sine Yttringer og Domme saavel om Personer og (!) Forhold og det uden Persons Anseelse. — Ei blot Dumheden, Forfængeligheden, Storpraleriet og Fordringsfuldheden, Feighed[en] [og] Falskheden, men Somleriet, Upaalideligheden og Frygtsomheden havde i ham en erklæret Fiende, der hverken kjendte Frygt eller Skaansel, og hverken skaante Fyrste eller Folk. — I det Hele var han en saare frimodig Mand, der ligesaa lidt frygtede at sige sin Konge som sit Folk sin Mening og Sandheden uden Omsvøb, hvorfor den selvstændige frygtløse Mand ofte paadrog sig Misnøie og Ugunst fra begge Hold. Saavel deraf som af den fremragende Stilling, som han i skjæbnesvangre Tider indtog i Nordens Anliggender, kan man forklare sig de forskjellige Yttringer om Grev Wedel som offentlig Mand. Man beskyldte ham vel med Rette for Ærgjerrighed; thi han var af Naturen skabt til at herske og styre; men hans Ærgjærrighed var ikke af den almindelige, der tilfredsstilles ved Penge, Æresbevisninger, Ordner o. s. v.; men den aabenbarede sig i at strebe efter at udrette hvad Andre enten ei kunde eller turde og havde det ophøiede Maal, i et enigt og sterkt Skandinavien at danne et Bolverk mod Østens Barbarer og skaffe sit elskede Fødeland en fri og selvstændig Stilling i Norden. Man har ogsaa beskyldt

[1] Disse Ord er udeladte i den sidste Redaktion.

ham for som Statsmand at være for storartet og mere passe for engelske end de indskrænkede norske Forhold, hvor Sparsomhed pristes som første Dyd. — Vist er det, at Greven stedse i sit offentlige som private Liv var en Ven af raske Forholdsregler, en Fiende af Krebsgang, og hans Grundsætning var „Staten har som den Private med faa Undtagelser Evne til alle nødvendige Udgifter". — Man har dadlet ham for for megen Tillid til sig selv og som Følge deraf Ringeagt for Andres Meninger, Egensindighed o. s. v. Det er vist, at han ei var et Rør, som bevægede sig efter hver Vind, som blæser, og at han uden at see til høire eller venstre, uden megen Spørgen hist og her tog sin Beslutning og da med Raskhed udførte den; men aldrig lukkede han sine Øren for Andres Grunde, men prøvede dem og rettede sig efter dem, naar han troede, at de vare [de] rette; men fandt ham dem stridende mod sin Overbevisning, saa fulgte han dem ikke, lidet bekymre[n]de sig om, hvad Mængden eller Aviserne eller endog Storthingets Majoritet dømte derom. Hele hans offentlige Ferd bærer Præget af en Selvstændighed, som sjelden findes, og et moralsk Mod, som hverken frygtede for at tabe Fyrste- eller Folkegunst og endnu mindre for Pressen, i hvilken han hverken erkjendte Guds eller Folkets Stemme, men ofte kun enkelte misfornøiede og ærgjerrige Mænds Yttringer, der anmassede sig at tale i Folkets Navn. —

Endelig lød Beskyldningen fra Danmark om Utaknemmelighed og Forræderi, og vi ville ei fortænke de Danske i, at de dømme haardt om den Mand, der gjorde det til sit Livsmaal at rive sit Fædreland løs fra Danmark og forene det med Sverige, og som ofte fældte en streng Dom baade over den danske Folkekarakter og Regjering. At Wedel handlede af høiere Hensyn efter sin bedste Overbevisning, derom ere vi overbeviste, uden at ville dømme om Retmæssigheden af hans Ferd i saa Henseende. Han staaer for sin Ferd i saa Henseende for en høiere Dommer. —

Som Statsmand udmærkede han sig ved det skarpe Blik, hvormed han vidste at udfinde Dygtigheden, og den æreværdige Upartiskhed, han lagde for Dagen i Valget, som ei blot viste sig, da han skulde danne det første Statsraad, men sednere ved enhver Embedsbesættelse. Familieforbindelser, Slægtsforhold o. s. v. vare snarere til Hinder end Anbefaling hos ham, der udelukkende saa efter Dygtigheden, Evner og Charakter, og naar han først var overtydet om, at disse fandtes, saa drog han dem frem og tog sig af dem, uden at bekymre sig, om han derfor skulde høre ilde i Folkemunde eller Aviser, for hvilke han, som sagt, kun havde liden Respect. Selv arbeidsom, ærlig, rask, bestemt og frygtløs, fordrede han samme Egenskaber hos dem, han skjænkede sin Tillid, og naar han fandt dem, saa hædrede han Vedkommende med sin udelte Tillid og Venskab. At han stundom tog Feil i sit Valg, ville vi ei benegte, skjønt Fædrelandet vist vil erkjende, at han i de fleste Tilfælde var heldig og traf det Rette. Ligesaa lidt ville vi benegte, at hans Mod ei sjelden gik over til Dumdristighed, hans Fasthed til Trods, hans Raskhed til Fremfusenhed, og at hans Domme om Andre ei blot vare skarpe, men ei sjelden ubillige, da han maalede Andre med samme Alen, som han maalte sig selv, og at han ofte med en Overlegenhed, der saarede og opirrede, saa ned paa dem, der vare forfængelige, naragtige, stortalende, tvetydige, feige og ubestemte, og over disse Feil glemte de gode Egenskaber, som fandtes hos Ved-

kommende. Men alle disse Feil hos Greven fordunkledes af den glødende Fædrelandskjerlighed, der bragte ham til at sætte sin Helbred, sin Ære, sin Formue, sin Frihed, ja, sit Liv paa Spil forat fremme, hvad han ansaa for sit Fædrelands sande varige Vel, — af et Mod, som aldrig bævede, en Charakterfasthed, som aldrig svigtede, en Uegennyttighed, en Liberalitet og en Ridderlighed, der i saa Henseende gjør ham til Norges *chevalier sans peur et sans reproche.*

I sit private Liv og sin Familie og Vennekreds var Wedel venlig, jevn, omgjængelig, forekommende, hjelpsom i Raad og Daad og gavmild i at understøtte enhver gavnlig Virksomhed og værdig Trængende, hvori hans ædle Viv livlig stod ham bi.

Paa det skjønne Jarlsberg og det yndige Bogstad trivedes den norske Gjestfrihed i sin ædleste Skikkelse. I Grevens Hus fandt enhver dannet Mand en venlig Modtagelse, og enhver dannet Udlænding næsten et andet Hjem. Dog var det hverken den udsøgte Mad og(!) de kostelige Vine, der gjorde Wedels Hus tiltrækkende. Uagtet Wedels Gjestfrihed var storartet, saa var den forenet med en Simpelhed og en rosværdig Tarvelighed, hvori han ogsaa foregik sine Landsmænd med et lysende Exempel; thi aldrig udartede hos ham den muntre Selskabstone til den Raahed, Svir eller Frivolitet, der ei sjelden aabenbarede sig i den norske Gjestfrihed i Grevens Ungdomstid. Ja, uagtet at Greven endog havde den i Manges Øine, den Gang især, store Mangel, at han hverken spillede Kort eller røgede Tobak, kun sjelden drak en Dram, ja, uagter han ei kunde maale sig med sin elskværdige Svigerfader i at være hvad man kaldte en god Vert, og nok aldrig drak sine Gjester under Bordet, saa erstattede han disse Mangler ved det Liv, som han og hans ædle Hustrus Aandfuldhed, Elskværdighed, Munterhed og Talent til at omgaaes Andre og underholde et Selskab, udbredte rundt omkring sig. Vel hendte det ei sjelden, at Greven, naar han traf paa en Mand blandt sine Gjester, som interesserede ham meget, fordybede sig saa i Samtale med denne, at han glemte det øvrige Selskab; men saa havde han i sin Viv, der som en ægte og værdig Datter af Peder Bogstad vidste at [re]præsentere Huset, og i hendes aandrige Omgang og elskelige Opmerksomhed fandt de Fleste fuld Erstatning for hendes Gemal, om hvis Læber ei sjelden spillede et ironisk overlegent Smil, der imponerede den store Mængde. Dog maa man ei tro, at det kun var Politik og Statsvidenskab, som interesserede Greven. Uagtet han hverken var eller gjorde Fordring paa at være nogen lærd Mand, saa var han dog en kundskabsrig og meget dannet Mand, der med Indsigt og Talent kunde underholde sig [med] Landsmænd og Fremmede og med største Lethed baade paa engelsk, tydsk og fransk. Fra sin Ungdom og især fra sit Ophold i det schimmelmannske Hus, den Tids æsthetiske Dannelses Centrum i Danmark, havde Greven medført Agtelse og Sands for de skjønne Videnskaber og yndede baade Poesi og Malerie, hvorhos hans Bibliothek var vel forsynet, og hans Hus prydet med en skjøn Samling af gode Malerier. — Kunst og Videnskab fandt derfor i ham ei blot en Høiagter, men ei sjelden en gavmild Understøtter. —

TRYKFEIL OG RETTELSER.

Første Bind.

S. 76, L. 9 f. o. Rantzau-Aschenberg, læs: Rantzau-Ascheberg.

S. 79, Note 1. Oplysninger om Grev Wedels Kuldrift paa Bornholm findes i *Morgenbladet* for 1840, No. 252.

S. 86, L. 6 f. n. gjenoplevende, læs: gjenoplivende.

S. 186, L. 18 f. n. Forfatternes, læs: Forfatterens.

S. 229, L. 21 f. o. og paa nogle flere Steder i dette Bind staar Venersberg istedetfor Venersborg.

S. 269, L. 5 f. n. Romanow, læs: Romanzow.

Andet Bind.

S. 91, L. 22 f. n. C. V. Rosenkilde, læs: P. V. Rosenkilde.

S. 129, L. 10 f. o. Krogh, læs: Krohg.

S. 243, L. 10 f. o. Carl Johan i Norge, læs: Carl Johan i Sverige.

S. 302, L. 13 f. o. Schulz, læs: Schultz.

S. 307, L. 12 f. n. dem, læs: den.

S. 337, L. 3 f. o. Krogh, læs: Krohg.

Tredie Bind.

S. 49, L. 8 f. n. 30te Juni, læs: 30te Juni 1817.

S. 109, L. 20 f. n. Realite, læs: Realitet.

S. 122, L. 19 f. n. Note 1, læs: Note 2.

S. 165, L. 18 f. o. sig i, læs: i sig.

S. 213, L. 9 f. n. her og senere, hvor samme Handelshus nævnes, tør der for Bendix læses Benedicks.

S. 274, L. 5 f. o. 1820, læs: 1821.

S. 385, L. 18 f. o. Hornemann, læs: Hornemann[1].

S. 389, L. 11 f. n. pan, læs: han.

S. 401, i Kolonnetitelen 1827, læs: 1828.

S. 466, L. 2 f. n. I Henrik Wergelands Biografi af L. Mariboe (Saml. Skrifter, VIII, S. 133, Note 1) heder det, at Mariboe var imod Salget af Kongsberg.

S. 472, L. 19 f. n. Kanonsbrigger, læs: Kanonbrigger.

S. 492, L. 18 f. n. leursmenages, læs: leurs menages.

REGISTER.

3 2044 100 872 068